

SPROGETS GEOMETRI

SVEND ERIK LARSEN

En analyse
sammenhæng og perspektiv
i grundbegreberne
og Brøndals sprogfilosofi

Diss. Odensee

1986: II

BIND 2

SPROGETS GEOMETRI

**En analyse
af sammenhæng og perspektiv i
grundbegreberne i
Viggo Brøndals sprogfilosofi**

Bind II

Af: Svend Erik Larsen

Et Sprog er nemlig, som en
Geometri, et System af Be-
greber, som vi fra vort Stade
og efter vor Evne anvender
paa en Verden, og hvorved vi
- hvem veed? - maaske ska-
ber denne Verden.

Viggo Brøndal

• Svend Erik Larsen

Odense Universitetsforlag
Pjentedamsgade 36
5000 Odense C

Trykt af Cavi Tryk og Kopiering, Odense

ISBN 87 7492 609 8 (bind I og II)

Omslag af Gunna Larsen

Udgivet med støtte fra
Statens humanistiske Forskningsråd
Marcus Lorenzens Legat
Ministeriet for Kulturelle Anliggenders Engangsstøtte

Denne afhandling er den 21. maj 1986 af Odense universitets
humanistisk-samfundsvidenskabelige fakultetsråd antaget til
forsvar for den filosofiske doktorgrad.

Uwe Helm Petersen
h.a. dec.

Forsvaret finder sted fredag den 23. januar 1987 kl. 13.15 på Odense
universitet i auditorium U110 (ved indgang A).

Forside: ordklassestrukturen (1948)
Bagside: exlibris for Rasmus Viggo Hansen, senere Brøndal (1907)

INDHOLDSFORTEGNELSE

BIND I

I	INDLEDNING	9-19
	A. Praktisk indledning	9-10
	B. Teoretisk indledning	10-19
	1. Baggrund og formål	10
	2. Læsestrategi	16
	Noter	19
II	FILOSOFISKE FORUDSÆTNINGER	21-137
	A. Indledning	21-22
	B. Aristoteles	22-55
	1. Materiale og afgrænsning	22
	2. Kategoritavlen	25
	3. Substanskategorien	28
	4. De ikke-substantielle kategorier	33
	5. Substantielle distinktioner	40
	6. Substratbegrebet	46
	7. Aristoteles' argumentationsform	49
	8. Opsummerende systematik	53
	Noter	55
	C. Kant	56-75
	1. Materiale og afgrænsning	56
	2. Kants program	58
	3. Kategoritavlen	60
	4. Den transcendentale deduktion	66
	5. Hinsides kategorierne	70
	6. Opsummerende systematik	72
	Noter	74
	D. Leibniz	76-103
	1. Materiale og afgrænsning	76
	2. Monade og kategori	77
	3. Monadernes relationer	80
	4. Den logiske dom	85
	5. Relationelle udsagn	88
	6. Logisk kalkyle	91
	7. Opsummerende systematik	98
	Noter	103
	E. Konklusion	104-137
	1. Definitionsgrundlagets heterogenitet	104
	2. To slags begrebskonstruktion	106

3.	Substans og relation hos Cassirer	107
4.	Illustrative analogier	115
5.	Symptomallæsningens tre antagelser	119
6.	Minimalsekvensen	127
7.	Kategoridefinition	133
	Noter	136
III	LOGIK OG STRUKTURALISME	139-292
A.	Indledning	139-145
1.	Materialevalg	139
2.	Brøndals forfatterskab og udvikling	139
	Noter	143
B.	Logik og sprog	146-197
1.	Brøndals målsætning	146
2.	Brøndals sprogfilosofiske præferencer	147
3.	Brøndals grammatiske niveauer	160
4.	Sprogfilosofiens opgaver og niveauer	171
5.	Folkementallet	174
6.	Brøndals tre logiske aspekter	176
7.	Forholdet mellem grammatiske niveauer og logiske aspekter	183
8.	Opsummering	191
	Noter	195
C.	Strukturalisme og lingvistik	198-286
1.	På vej mod en strukturalisme	198
2.	Kontinuitet og diskontinuitet	200
3.	Videnskabsteoretisk grundsyn	205
4.	Forbindelse til Bachelard	211
5.	Induktion/deduktion	214
6.	Den effektive strukturalisme	228
7.	Brøndal og den effektive strukturalisme	235
8.	Niveaumodellen igen	238
9.	Diskursernes niveau	246
10.	Idealitet	251
11.	Indre og ydre	254
12.	Grundbegreberne og den grammatiske model	265
13.	Grundenheder og mindsteenheder	274
14.	Afhandlingens holdning til Brøndal	277
	Noter	280
D.	Konklusion	287-292
1.	Læsningens sammenhæng og relevans	287
2.	Afhandlingens videre forløb	289

IV KATEGORIER, STRUKTURERINGSPRINCIP OG UNIVERSEL GRAMMATIK 293-664

A. Indledning	293-295
Noter	295
B. Kategorier I	296-380
1. Brøndal og traditionen	296
2. Det dobbelte genstandsbegreb	300
3. De to funktionsbegreber	317
4. Limitativitet/non-limitativitet	324
5. Proprierne: et eksempel	328
6. Indefinable og analogi	344
7. Den rytmiske grundenhed	350
8. Den logiske konstant og fænomenologien	364
Noter	377
C. Kategorier II	381-421
1. Relationernes placering og funktion i Brøndals teori	381
2. Fire relationer	386
3. Ekstern affinitet	394
4. De to sidste relationer	396
5. Klassebegrebet	401
6. Relationernes nødvendighed og tilstrækkelighed	405
7. Foreløbig statusopgørelse	418
Noter	419

BIND II

D. Struktureringsprincippet (limitative kategorier)	431-550
1. Symmetriprincippet og kontinuitetsprincippet	431
2. Et binaritetsprincip som nødvendigt supplement	435
3. Variationer over binaritetsprincippet	440
4. Udvidelse af binaritetsprincippet	448
5. De to versioner af <u>Ordklasserne</u>	454
6. Binaritetsprincippet som generelt strukturingsprincip	469
7. Eksistens, værdi og diskursivitet	478
8. Ordklassestruktur og ledstruktur	488
9. Homologi: verbum og prædikat	493
10. Syntaktisk ombytning og udeladelse	497
11. Syntaktisk betoning	505
12. Syntaktisk kontekstrelation	508

13.	Syntaktisk udskiftning: led og underled	517
14.	Hypotakse	527
15.	Syntaktisk udskiftning: ledsætning	533
16.	Syntaktisk redundans	539
17.	Opsamling	544
	Noter	546
E.	Struktureringsprincippet (non-limitative kategorier)	551-642
1.	Induktion, reduktion og deduktion	551
2.	Reduktionen hos Greimas	555
3.	Reduktionen hos Brøndal	559
4.	Ordforrådets størrelse	561
5.	Non-limitative kategorier og relationsarter	564
6.	Relationsarter	568
7.	Struktureringsprincippet	573
8.	Orddefinition og værdi	576
9.	Proportionalitetsprincippet	580
10.	Anvendelsestyper: faste varianter	588
11.	Anvendelsestyper i anvendelser af 'efter'	594
12.	Anvendelsestyper: frie varianter	599
13.	Varianter og sproghandling	603
14.	Ordforrådet: en symptomal grænse	605
15.	Modalitet	608
16.	Anskuelsesformer	615
17.	Mentalitet og anskuelsesformer	624
18.	Anvendelser	627
19.	Rektion: en symptomal grænse	629
20.	Nuancer og tendenser	636
	Noter	641
F.	Kategorier III	643-659
1.	Materiale og synsvinkel	643
2.	Problemstillinger	644
3.	Generaliserende perspektiv	655
	Noter	659
G.	Konklusion	660-664
1.	Symptomale grænser	660
2.	Begrebskonstruktioner	662
V	SEMIOTISKE PERSPEKTIVER	665-788
A.	Indledning	665-669
	Noter	669
B.	Tegnteori	670-730
1.	Tegnrudimenter hos Brøndal	670

2.	Tegnet hos Brøndal	671
3.	Ordet hos Brøndal	678
4.	Saussure: det arbitrære tegn	684
5.	Husserl: tegnets udtryksfunktion	691
6.	Peirce: tegnet som proces	697
7.	Brøndal: konturerne af et tekstbegreb	704
8.	Substratbegrebet	722
9.	Tegn eller tekst?	727
	Noter	728
C.	Subjekt og person	731-768
1.	Subjektivitet og sprog	731
2.	Person og sprog, 1. forsøg	739
3.	Person og sprog, 2. forsøg: analyse	744
4.	Person og sprog, 2. forsøg: syntese	752
5.	Person og virkelighed	757
6.	"Forskellen indenfor det enkelte Individ"	763
	Noter	766
D.	Konklusion	769-788
1.	En dør på klem	769
2.	"Døren!"	771
VI	AFSLUTNING	789-800
A.	Mål og midler	789
B.	"Hvad skal det nytte?"	794
VII	APPENDIX: BRØNDAL OG LITTERATUREN	801-817
1.	Indledning	801
2.	Direkte aktiviteter	801
3.	Indirekte aktiviteter	805
4.	Afslutning	813
	Noter	817
VIII	RESUMÉ	819-825
IX	BIBLIOGRAFI	827-865
X	REGISTRE	866-875
XI	BILAG I - V	

Digitized by the Internet Archive
in 2026

D. Struktureringsprincippet (limitative kategorier)

1. Symmetriprincippet og kontinuitetsprincippet

Indtil nu har jeg været meget varsom med at angive andet for strukturingsprincippet end de krav der bør stilles til det: det skal være generelt, dvs. gennemtrænge alle områder og niveauer som oprettes indenfor teorien, det skal være i overensstemmelse med den ametafysiske komprehensivitet som Brøndal erklærer som sin epistemologiske grundholdning, hvilket her medfører at det skal strukturere elementer med kategorial status cirkulært - i dialektisk forstand - og ikke lineært, og at det derfor ikke må være et formbegreb der alene forstås udfra modsætningen stof vs form.

Min reservation overfor formuleringen af princippet har sin ganske bestemte årsag deri at Brøndal overhovedet ikke er kommet til klarhed med hensyn til dette princip, hverken når det gælder dets konstruktive egenskaber eller når det drejer sig om dets forhold til kategorieme. Men han kræver dog i Præpositionernes Theori (1)

et alment theoretisk Grundlag, dvs. Klarhed over de Elementer hvorpaa de sproglige Definitioner hviler, og over de Regler hvorefter de sproglige Systemer [dvs. deres strukturer] bygges. (Brøndal 1940a: 3)

Det er klare ord. Enhver struktur - her dog kaldt system - kræver elementdefinitioner, dvs. kategoriale eller kvalitative bestemmelser, og konstruktionsregler, dvs. en formel bestemmelse der ikke blot er kvantitativ men osse angiver afhængighedsforhold. Er ordene klare er Brøndals praksis det desværre ikke, og det bliver nu min opgave at føre det citerede synspunkt konsekvent igennem.

Ikke mindre end tre strukturingsprincipper kan man finde hos Brøndal, og deres gyldighed hævdes med svingende eftertryk. I Ordklasserne og dens franske version finder man de to (der første gang optræder sammen i et notat fra august 1926 (4297,8)):

Derimod vil man med Fordel som Kriterier kunne anvende to ledende Principer, der har bestaaet deres Prøve i Videnskabens Historie: Continuitetsprincippet og Symmetriprincippet. (Brøndal 1928: 75)

At Brøndal er i knibe ser man af den begrundelse han angiver for princippernes gyldighed: de har bestået deres prøve i videnskabens historie. Først bruger Brøndal de forudgående 75 sider af sin bog til at kritisere de samme videnskabers historie med hensyn til ordklassedannelse, og har deraf møjsommeligt udvundet både sine begreber og den morale at fordi et videnskabeligt synspunkt er gammelt og grundfæstet er det ikke nødvendigvis rigtigt; og dernæst overgiver han sig uden et sværds slag til traditionens praksis i øvrigt. Det er ikke overbevisen

de. Og sagen kompliceres yderligere af at det ene princip er kontinuitetsprincippet der er et ægte barn af den metafysik Brøndal kaster vrag på. Men Brøndals kommentarer til det viser osse at det er forandret til ukendelighed:

Ifølge det første [kontinuitetsprincippet], der allerede paa Renæssancetiden findes antydet af Comenius, og som førte Leibniz til Opdagelsen af Differentialregningen, bør givne Forskelle altid søges ophævede ved forsøgsvis Antagelse af Mellemlid og Overgange i det størst mulige Antal (Princippet behøver forøvrigt ingenlunde at føre til dogmatisk Fastholden af et absolut Continuum, altsaa til Nægtelse af saadanne Hvildepunkter som Atomer og Kvanta). (ib.: 75)

Det bliver kun i numerisk henseende et kontinuitetsprincip, idet det giver et sæt elementers højst mulige antal kombinationer i hele naturlige tal. Derved bliver det nu faktisk et diskontinuitetsprincip, idet Brøndal i Præpositionernes Theori udtaler at

Konstateringen af discontinuerlige Forandringer [maa] være Forskningens første Maal (sml. de hele eller 'naturlige' Tal; ogsaa Begrebet Spring hos Kierkegaard). (Brøndal 1940a: 102, jeg fremh.)

Brøndal henviser endvidere i forbindelse med kontinuitetsprincippet til Leibniz i almindelighed, men særlig til hans differentialregning og til hans ungdomsværk De arte combinatoria (se II.D.: 94ff). Men det medfører naturligvis ikke at man for at acceptere differentialregningens grundregler, osse må tilslutte sig Leibniz' metafysik der er dens forudsætning. Det kræver derimod at man accepterer at differentialregning og kontinuitetsprincip kunne være etableret ud fra en anden angrebsvinkel, der behøver ikke at være en kontinuert virkelighed bag dem (2). Set fra en sådan anden synsvinkel kan princippet da reduceres til en kombinatorisk regneregul, der, som svar på spørgsmålet om hvor mange grupperinger der er mulige når de fire limitative kategorier danner basis, siger: $2^4 \div 1 = 15$. Kontinuitetsprincippet angiver således blot en mulighed, ikke en nødvendighed. Der er derfor ingen grund til at opretholde kontinuitetsprincippet, hvis man på et mere veldefineret grundlag kan angive disse 15 muligheder. Kontinuitetsprincippet er hvad Lévi-Strauss kalder et formalistisk og ikke strukturalistisk begreb (se III.C.: 220). Det er ikke alene uafhængigt af hvilke elementer det ordner, men osse af om der overhovedet er nogle. Reglen gælder alligevel og kan følgelig ikke forholde sig dialektisk til de elementer der kombineres.

Princippets utilstrækkelighed til at angive hvilke af de samtlige muligheder der skal udnyttes, er grunden til at symmetriprincippet indføres:

Medens Continuitetsprincippet kun medfører Mulighed af indtil 15 Klasser, medfører Symmetriprincippet indenfor visse Rammer Nødvendighed. (Brøndal 1928: 77)

Men osse til dette princip knytter der sig nogle forbehold:

Ifølge dette vil der altid i enhver bestaaende Helhed gøre sig en vis Ligevægt gældende; til ethvert (enkelt eller sammen-sat) Led i et System maa man altid vente at finde et andet modsvarende af modsat Natur eller Fortegn. En absolut Harmoni eller Fuldkommenhed behøver antagelig ikke at følge deraf. Princippet modsiger ganske vist skarpt den mekaniske Naturopfattelse, men det retfærdiggør ikke de Gamles udefra hentede Hensigtsaarsager. (ib.: 75)

Et kontinuitetsprincip der ikke er et kontinuitetsprincip og et symmetriprincip der ikke er et symmetriprincip - man fornærmer næppe Brøndal hvis man ytrer sin betænkelighed.

Udover at alene præsentationen af de to principper gør læseren skeptisk, vil det dog være rimeligt at se på hvad i deres anvendelse der kan bestyrke eller modificere deres uheldige sider. Lader man nu en struktur have grundelementerne v, x, y, z , giver kontinuitetsprincippet denne opstilling med ialt $2^4 = 16$ muligheder:

1	dimension		v	x	y	z	
2	dimensioner	vx	vy	vz	xy	xz	yz
3	dimensioner		vxy	xyz	vyz	vzx	
4	dimensioner			$vxyz$			

Nu skal symmetriprincippet træde i funktion og udfra de enkelte elementers definitoriske egenskaber afgøre hvilke der hører sammen gensidigt, ensidigt eller blot tilfældigt. Men det er komplet umuligt efter denne opstilling, hvor elementernes pladser ikke fortæller noget om afhængighed men kun om antal. Derfor er symmetriprincippet ikke noget formelt princip, idet elementernes kvalitet skal være kendt på forhånd før afgørelsen kan træffes. I denne opstilling står alle eller ingen med lige stor nødvendighed. Derfor kan symmetriprincippet aldrig blive et generelt princip som det må kræves. Det fungerer ikke uafhængigt af hvilke kvalitativt bestemte elementer det strukturerer, dog således at afhængigheden på ingen måde er dialektisk. Kvaliteten er forudsat af symmetriprincippet men ikke omvendt. Brøndal har ikke taget sig i agt for den fare der ligger i at

Considérez les formes comme des objets ambigus, mi-formes et mi-substances, de douer la forme d'une substance de forme. (Barthes 1970: 196f)

Etableringen af et generelt princip medfører imidlertid ikke, som formalister vil hævde og som Leibniz er citeret for at mene (se H.D.: 88), at hensynet til de strukturerede elementers kvalitet overflødiggøres, blot må disse to momenter plads i struktureringens forudsætninger holdes ude fra hinanden.

Brøndals problemer på dette punkt viser sig i Præpositionernes Teori, hvor han opererer med den specielle relation Continuitet, uden at denne kvalitative karakteristik af kontinuiteten markeres i forhold til kontinuitetsprincippetets formelle fastlæggelse (Brøndal 1940a: 34). Det samme gælder relationen Symmetri i forhold til symmetriprincippet. I betragtning af den vigtighed både de to kvalitativt bestemte kategorier tillægges (begge er fundamentale eller ordinative) og de to formelle principper har (der jo har bestået deres prøve i videnskaberne historie), er den totale tavshed om deres indbyrdes forbindelse påfaldende, ligesom den kendsgerning at de to principper som eksplícitte principper glimrer ved deres fravær i Præpositionernes Teori. (Det kan osse undre at Brøndal ikke blandt sine mange henvisninger til kontinuitetsprincippetets stamfædre medregner Høffding, for hvem kontinuitetsbegrebet - primært i kvalitativ bemærkelse - var fundamentalt, og til hvem der i øvrigt ofte henvises).

Det er derfor rimeligt at bringe Brøndal ud af den situation Barthes peger på ved at fastslå: Kontinuitetsprincippet og symmetriprincippet må erstattes af et generelt princip der angiver både mulighed og nødvendighed.

Ved hjælp af disse to angribelige principper bygges imidlertid den almene morfologi og den almene syntaks' struktur op i Ordklasserne og Morfologi og Syntax, og herigennem kan Brøndals praksis følges og kritiseres med henblik på en præcision af kravene til struktureringsprincippet. For ordklassernes vedkommende ser de 15 klasser således ud (se bilagene II, III, IV).

1	dim.		r	R	D	d	
2	dim.	rd	Rd	Dr	DR	rR	Dd
3	dim.		DrD	DRd	rDR	rdR	
4	dim.			rRDd			

Ifølge de morfologiske systemers reversibilitet - elementerne er "convertible" siger Brøndal (Brøndal 1932: 49) - skulle rækkefølgen være ligegyldig, både med hensyn til rækkernes og kategoriernes orden i de enkelte kombinationer. Det viser sig dog knap at være tilfældet.

Symmetriprincippet siger at de fire endimensionale klasser er solidariske (som følge af deres definition som hhv. et relativt og deskriptivt par): mangler én i en NG mangler alle. Af de todimensionale klasser er de fire heterogene klasser solidariske, dvs. de klasser hvis elementer hører både til de relative og deskriptive kategorier, mens de to tiloversblevne homogene ikke er det. Isoleres nu én af de todimensionale klasser kan den underindeles efter symmetriprincippet: hver

af de investerede kategorier kan accentueres eller ingen kan accentueres, ialt tre muligheder (3).

Indtil nu har reversibiliteten ikke være anfægtet, og symmetriprincippet har tilsyneladende ikke været anvendt på implicitte præmisser. Men kommer man til de tredimensionale klasser, opstår der problemer. De er solidariske to og to; hævder Brøndal. Det stemmer ikke med den begrundelse der ovenfor er givet for solidariteten, nemlig kombinationen af både en relativ og en deskriptiv kategori, for en sådan kombination indgår jo i alle de tredimensionale klasser. Når Brøndal skal illustrere hvad én af klasserne er sammensat af sker det således: " $D + r + R = rDR$ " (Brøndal 1928: 145). Det synes kun at bekræfte reversibiliteten - addendernes orden er ligegyldig og forskellig på hver side af lighedstegnet. Men som en parentes efter gennemgangen af de tredimensionale klasser henkaster Brøndal i et indskud den bemærkning at "de 3-dimensionale Klassers Centralelement altid kan betragtes som betonet" (ib.: 157). Der skal altså være et ganske bestemt element i centrum, og det kan hverken kontinuitetsprincippet eller symmetriprincippet forklare. Som emne for en mulig underinddeling à la de todimensionale klasser skulle de tredimensionale kunne afsætte syv muligheder, siger Brøndal ét sted, mens han et andet sted, korrekt hvis centralelementet altid er betonet, hævder at der er tre (4). Den firdimensionale vil endelig stå alene på sit trin uden solidaritet til nogen sider.

De åbenlyse svagheder, udover de allerførst fremførte ved de to struktureringsprincipper, er at opstillingen er eksklusivt lineær, hvad Brøndal normalt afviser (ib.: 70, Brøndal 1932: 5), at der kun arbejdes med afhængighederne solidarisk vs ikke-solidarisk, og at der kun opereres indenfor dimensionsniveauer der er homodimensionale hvorved de tredimensionale klassers centralledsaccent ikke forklares. Man kan derfor rent tentativt stille disse krav til det efterhånden med længsel eftersøgte struktureringsprincip ved at konvertere manglernes minusser: det må ikke være lineært; det skal kunne nuancere den rent negative fastlæggelse af afhængigheden ikke-solidarisk, eventuelt ved en tredeling af afhængighederne som hos Hjelmslev: interdependens, determination og konstellation; det skal kunne klarlægge både homo- og heterodimensionale afhængigheder og derigennem redegøre for de tredimensionale klassers enigmatiske centralkategori.

2. Et binaritetsprincip som nødvendigt supplement

Brøndals praksis viser at opretholdelsen af de to principper i høj grad hæmmer ham. Det er derfor i allerhøjeste grad beklageligt at han ikke inden den franske version af Ordklasserne kunne bekvemme sig til at smide dem overbord. Så havde han selv kunnet foretage den revision af den almene morfologi som jeg uden ham må nøjes med at antyde ved at afstikke de principielle retningslinier, hvis konsekvenser i forhold til detaliller og konkret eksempelmateriale hos Brøndal og i kontrast til

Brøndal vil kræve en hel afhandling for sig. Det optager mig ikke her på nogen systematisk måde, idet jeg fortsat som mit hovedsigte har etableringen af den sammenhængende arkitektur i Brøndals doktrin.

Hans tvivlrådighed kan spores eksplicit ved betæneligheder og implicit ved udeladelser og selvmodsigelser, fx i en fodnote i Ordklasserne:

Af disse 7 Nuancer indenfor hver af de 3 dimensionale Klasser [som nævnt en selvmodsigende antagelse] er ovenfor kun de tre behandlede; Forfatteren har paa dette, hidtil ganske udforskede Felt ikke strax vovet at følge Theorien, dvs. Kombinationslæren ud i den yderste Konsekvens. (Brøndal 1928: 218)

I Morfologi og Syntax rykker betænelighederne fra fodnoten op i den egentlige tekst, idet der om de tredimensionale klasser står at "deres Klassifikation er heller ikke endnu tilstrækkeligt klarlagt" (Brøndal 1932: 40).

Endelig fremgår usikkerheden implicit af forskellen mellem Ordklasserne og Les parties du discours, bl.a. markeret ved store udeladelser i den sidste (se IV.D.: 455). Både i den første og den sidste bog forsøges centralkategoriens særlige stilling i de tredimensionale klasser dels forklaret udfra en "approximativ Ligning" fx $Drd = Dr + rd$, dvs. som en addition af to heterogene klasser, dels forklaret - og endda samtidig med - udfra en "dybere" overensstemmelse mellem en endimensionel klasse, r , og en homogen, Dd . Hvorfor Brøndal finder den ene forklaring 'approximativ' og den anden 'dyb' forlyder der intet om (Brøndal 1928: 151f; Brøndal 1948a: 134).

Et andet indicium for princippernes manglende evne til at danne en stabil struktur er de tvetydige formuleringer som bliver den firdimensionale klasse, interjektionerne, til del. Brøndal mener at han med sin opbygning af ordklasserne er kommet udover de gamles problem om interjektionernes stilling.

De udgør (...) ikke, som Wundt har ment, 'eine vorsprachliche Stufe'. De er ikke lig de blotte dyriske Udbrud, der alene tjener til Afløb for en indre Spænding hos den Talende. (...) de er ikke rene Naturprodukter (...) Herpaa beror det, at selv Interjectioner danner en distinkt Klasse, og at intet Sprog savner Klassifikation. (Brøndal 1928: 50f, 55; cf. Brøndal 1940a: 19)

På den anden side hævder Brøndal - måske som en følge af at førsproglige 'dyriske Udbrud' ikke er principielt udelukket ovenfor, blot faktisk udelukket af interjektionernes klasse:

Naar Interjectionerne af Grækerne betragtedes som "alogi-

ske", af mange Nyere som Naturord - altsaa som staaende udenfor Fornuftssproget -, saa stemmer dette i Virkeligheden godt med Definitionen af dem som udgørende den udifferentierede Klasse. De er det Ur-Chaos, den primitive Naturbund, hvorefter alle klasser er specielle Udformninger. (Brøndal 1928: 156; cf. Egebak 1969: 97)

Hvis det er rigtigt at interjektionerne bør betragtes som 'Ur-Chaos', kan de næppe indgå i en struktur "hvis Definitioner (...) sættes i indbyrdes Forbindelse og i et skarpt Ligheds- og Forskelsforhold" (Brøndal 1928: 55). Der kan ingen 'natur' være i interjektionerne, når de faktisk er klassificerede af Brøndal. Når han således formulerer sig tvetydigt (de to citerede passager er begge oversat i *Les parties du discours*, selv om afsnittet om interjektioner er skrevet radikalt om) i det grænsetilfælde som interjektionerne er, må det være et indicium for at grænserne ikke er skarpe, med andre ord at struktureringen ikke er konsekvent gennemført, selv om det "at angive denne Grænseklasses logiske Plads i Sprogets System er en af de interessanteste Opgaver for Ordklassernes Teori" (ib.: 51). Den opgave er altså stadig uløst, og det har den føjensynlig været længe for Brøndal. Således findes der blandt hans forarbejder til Ordklasserne (4297,7) en række notater og forsøgsvis opstillinger af ordklassesystemet fra perioden juni 1924 til august 1925, hvori interjektionerne snart udelades ("fra Interjectionerne ses der bort" (nov. 1924)), snart inkluderes ("blandt Ordklasser en Særstilling" (okt. 1924)), snart gøres syntaktiske ("Int. som Ord = Sætn." (okt. 1924)). Men fra og med et notat fra sommeren 1926 er der ingen tvivl om ordklassernes antal: 15 (4297,8).

I artiklen "La structure des systèmes vocaliques" fra 1936, som jeg vender tilbage til i kapitel IV.F., skal vokalerne struktureret opbygges på identisk vis: af fire grundelementer skal samtlige kombinationer dannes - men Brøndal får 16 (2^4) og ikke 15 ($2^3 + 1$) muligheder som formelen kræver, og al tale om kontinuitetsprincip og symmetriprincip er forstummet. Men selv om de ikke nævnes, ligger kontinuitetsprincippet dog bag kombinatorikken uanset den afvigende formel, og symmetriprincippet repræsenteres af én af sine fædre, Cuvier, som osse nævnes i Ordklasserne, for strukturen

présente une analogie significative avec cette cohérence des attributs à laquelle Cuvier attachait une si grande importance en matière de biologie générale. (Brøndal 1936b: 69; Brøndal 1928: 75)

Tvetydigheden fra Ordklasserne er her blevet mere markant, har på det nærmeste materialiseret sig, idet Brøndal nu står med to 'vokalinterjektioner' som det 15. og 16. element. Deraf kaldes det ene "polymorphe" og det andet "amorphe" (Brøndal 1936b: 66, 65). Det amorphe svarer, som navnet siger, meget godt til grækernes karakteri-

stik af interjektionerne som alogiske. Men er det end amorft, kan det dog ikke desto mindre integreres i det diagram for vokaler som artiklen slutter med.

En del af miseren i Les parties du discours skyldes at der ved siden af de to fallerede principper indføres et tredje der skal rette skuden op. Det er klart utilfredsstillende. Når to principper er utilstrækkelige i deres anvendelse - og det er det sidste Brøndal registrerer - nytter det næppe at supplere dem med et tredje, hvis der ikke foregår en omdefinition af de to første.

Fremlægnngen af dette princip sker i det meget væsentlige essay "Structure et variabilité des systèmes morphologiques" fra 1933. Ideerne går tilbage til de første præpositionsanalyser fra ca. 1920 (4297,9), og de har osse efter publiceringen givet Brøndal stof til eftertanke. Ved redaktionen af Essais de linguistique générale har han anbragt dette efterord:

Postscriptum 1942. - De nombreuses recherches et méditations postérieures m'ont conduit à maintenir l'ensemble des principes généraux exposés ici. Par analogie il semble même possible de les appliquer aux concepts génériques (base p. ex. de la classification des mots) aussi bien qu'aux concepts relationnels. Dans l'édition française de mes "Parties du Discours" (à paraître en 1943) je me propose donc de les appliquer à la doctrine des sous-classes de mots: à l'intérieur de chaque classe à deux dimensions (noms, verbes, etc.) on trouvera un maximum de six sous-classes. (Brøndal 1943a: 24)

Nu kom Les parties du discours først i 1948, og Brøndal har sikkert ikke inden sin død afsluttet redaktionen af bogen ('Je me propose'). Jeg vil derfor ikke udelukke at den kunne være kommet til at se anderledes ud, og at en række af de inkonsekvenser der er blevet og vil blive påpeget, ville være blevet luget væk. Men da det ikke er min opgave at rehabilitere Brøndals person, men at blottlægge uudnyttede ressourcer i hans produktion, er sådanne hypoteser uden værdi.

Dette postscriptum er ikke uden konflikt med sig selv. Der tales om 'des principes généraux', men ifølge essayets titel gælder de dog kun morfologien, og ifølge efterordets sidste del endda kun de todimensionale klasser og synonymikken. Dog er disse emneområder en udvidelse af artiklens originale stofområde: modus, tempus, numerus og person. I ordklasselæren får det ny princip ved kun at strukturere underklasser således en underordnet plads i forhold til kontinuitetsprincippet og symmetriprincippet.

I Præpositionernes Theori optræder symmetriprincippet kun maskeret og igen med henvisning til Cuvier, denne gang under navn af "Begrebet Correlation" (Brøndal 1940a: 42). (Korrelation er identisk med Ordklassernes solidaritet). Men nu er dette 'symmetriprincip' sekundært i forhold til de struktureringsprincipper der omtales i det

nys citerede postscriptum, og som i Præpositionernes Theori hedder relationsformer. Hverken rækkevidden af 'des principes généraux' eller deres forhold til de to allerede kendte principper er således klargjort noget sted hos Brøndal. Man bliver følgelig nysgerrig efter at se hvad en afklaring vil medføre.

Princippet bygger i korthed på følgende ikke ukendte forhold:

Le fait fondamental qui domine toute espèce de structure, c'est la différence entre deux côtés opposés, le "gauche" et le "droit", la différenciation de deux termes contraires, qui seront p. ex., le négatif et le positif. (Brøndal 1943a: 15)

Som man ser sker der et lille skred i formuleringen, der måske - hvem ved - har medført at princippet ikke er blevet så generelt som det er tænkt ('toute espèce de structure') og som det karakteriseres i efterordet. Først sættes to sider i opposition, dernæst blot to termer. Men disse to sider kunne jo eventuelt have været tvedelt igen med samtidig sideordnet fastholdelse af den første binaritet, og ville således stadig have hørt til 'toute espèce de structure'. Men med den valgte formulering bliver Brøndals opbygning uigenkaldeligt binær.

Af et sådant binært grundlag udskilles nu seks termer:

A ces quatre termes - dont deux polaires ou solidaires et deux isolés ou libres [en kompleks og en neutral] -, il faut encore en ajouter deux, tous les deux complexes mutuellement solidaires. La possibilité en est donné par le fait que, à l'intérieur d'un terme complexe qui par définition comprend deux éléments opposés, on peut porter l'attention sur le côté négatif ou sur le côté positif. On aura donc - comme une dernière possibilité -, à côté du terme complexe indivisé ou inaccentué, deux termes complexes accentués ou subdivisés: un complexe-négatif et un complexe-positif. (ib.: 17)

Man skriver sig straks bag øret for en brug af disse seks termer - der jo er indifferent overfor hvilke elemener de organiserer, men ikke overfor at der ér nogle, for ellers ville afhængighederne blive meningsløse - at de har egenskaber fælles med både kontinuitetsprincippet og symmetriprincippet: de angiver fulstændighed ('une dernière possibilité') og afhængigheder ('solidaires' og 'libres'). Derfor kan de næppe, som Brøndal ønsker, anvendes isoleret i ordklasselæren på en underordnet plads, men vil gribe ind i den allerede opbyggede struktur i dens helhed.

Inden denne tanke søges underbygget vil jeg dog forfølge de seks terms videre kombinationer som Brøndal angiver dem, for at se hvorledes kontinuitetsprincippet tager sig ud uden ledsagelse af symmetriprincippet. Ifølge Leibniz' regel, gengivet i Ordklasserne, er der

mulighed for $2^6 \div 1 = 63$ kombinationsmuligheder. Imidlertid kan en sådan simpel opremsning ikke give det rigtige billede. De polære og kompleks-polære termer er solidariske og vil altid optræde par vis. Der bliver derfor rettelig fire grupper:

- A: én neutral
- B: to polære
- C: én kompleks
- D: to kompleks-polære

Tilbage bliver da kun $2^4 \div 1 = 15$ kombinationsmuligheder for grupperne (Brøndal opstiller lidt anderledes (ib.: 18, 22)):

	A	B	C	D	
AB	AC	AD	BC	BD	CD
	ABC	ABD	ACD	BCD	
	ABCD				

Opstillingen er kun kombinatorisk identisk med den i Ordklasserne, for hvis man tæller de investerede termer op, finder man $1x$ i kombinationer AB én neutral og to polære, i alt tre og ikke to som i den dermed parallelle kombination i Ordklasserne. Ej heller er der nogen form for afhængighed mellem de enkelte grupper, og der diskuteres ikke betoning i de tredimensionale kombinationer. Kombinationsprincippet, det gammelkendte kontinuitetsprincip, er altså intet struktureringsprincip der giver elementerne en plads i et System så at det kan karakteriseres som struktur. Det er slet og ret en regneregul, der ved hjælp af en formel gør arbejdet lidt lettere. Dets anvendelighed går derfor snarere i den retning som Brøndal angiver i Præpositionernes Teori, hvor en sådan regneregul fungerer rent heuristisk når han skal lave et overslag over om det grundlag han arbejder på er rimeligt. Ved at opregne de begreber han vil anvende til synonymiske definitioner, kan han hurtigt afgøre deres tilstrækkelighed (men jo ikke deres nødvendighed): kan ordstoffet med sandsynlighed dækkes ind med det antal han har valgt eller ej? (Brøndal 1940a: 50, 118). Kontinuitetsprincippet fungerer som kontrolinstans for om man har regnet rigtigt og om materialet skønmæssigt har et tilstrækkeligt omfang. Derved har Brøndal selv reduceret kontinuitetsprincippet til en praktisk regneregul.

3. Variationer over binaritetsprincippet

Struktureringsprincippet med de seks termer har fundet anvendelse andre steder, dels inspireret af Brøndal (Greimas, Tøgeby), dels inspireret andetsteds fra (Hjelmslev, Tøgeby). Når anvendelsen ikke forekommer tilfredsstillende hos nogen af parterne, skyldes det enten

at de ikke observerer eller respekterer det skel Brøndal i Præpositionernes Theori tydeligt lægger mellem kvaliteter, dvs. kategoriale karakteristika, og former - en fejl Brøndal selv må klandres for -, eller at de uden videre accepterer det binære udgangspunkt.

Greimas er mest loyal, og det skyldes nok at han selv klart arbejder med en modsætning kvalitet vs form (og i øvrigt på en række andre punkter ej heller ikke er uden lighed med Brøndal):

1. Percevoir des différences, cela veut dire saisir au moins deux termes-objets comme simultanément présents;

2. Percevoir des différences, cela veut dire saisir la relation entre les termes, les relier d'une façon ou d'une autre; (...)

Tout approfondissement de la notion de structure exige l'analyse des éléments de sa définition. Il faudra donc considérer successivement la notion de relation et celle de terme-objet. (Greimas 1966: 19)

Det svarer ganske til min opstilling (se IV.A.: 293):

princip/'relation'	}	→	grammatikkens instituerede enheder 1-6 /'les relier d'une façon'
kategorier 1-3 /'termes-objets'			

Ydermere fremhæver Greimas, som Brøndal, det væsentlige i ikke eksklusivt at arbejde med forskelsforhold, men osse med lighedsforhold:

1. Pour que des termes-objets puissent être saisis ensemble, il faut qu'ils aient quelque chose en commun (...)

2. Pour que deux termes-objets puissent être distingués, il faut qu'ils soient différents. (ib.: 19)

Greimas sammenligner i forlængelse af sine indledende konstateringer R. Jakobson og Brøndal med hensyn til "les types d'articulations sémiques" (ib.: 23). Jakobson arbejder med en rendyrket binær grundmodel, symboliseret fx således:

s vs non-s

Den tillader fortsat dikotomisering:

		s	vs	non-s
		s ₁	vs	non-s ₁
s ₂	vs	non-s ₂		

Grundfiguren er udarbejdet til fonetiske og fonologiske analyser (fx stemthed vs ustemthed), og den er derfor bundet for stærkt og for umiddelbart til det strukturerede fonetiske materiale til at den kan blive generel for sproget. Som grundprincip må denne figur derfor skydes til side ligesom symmetriprincippet, som den er beslægtet med. En neutral eller kompleks form, i.e. stemthed/ustemthed, ville være en ren logisk begrebsdannelse, der fordrer kategorier på niveau med Brøndals for at kunne operere og gives teoretisk status. Men det er ikke Jakobsons område.

Efter at have udviklet Brøndals mere subtile tankegange bemærker Greimas rigtigt: "La structure brøndalienne est tout aussi binaire que celle de Jakobson." (ib.: 24). Hvis Brøndals princip skal være generelt, sådan som han ønsker, må det med andre ord løsrives fra den rent binære basis, flyttes fra et enkelt-dikotomisk til et dobbelt-dikotomisk grundlag.

Når Hjelmslev fremstiller et princip analogt med Brøndals med seks termer i fire grupper, forekommer det - nolens volens - Brøndal-inspireret (cf. T. Sharadzenidzes artikel "On the Two Trends in Modern Linguistics and the Two Sources of these Trends" (Sharadzenidze 1975). Hjelmslev taler om et symmetriprincip (Hjelmslev 1935: 98, foregrebet i det posthumt publicerede foredrag "Structure générale des corrélations linguistiques" (Hjelmslev 1973: 57ff)). Men han udvider det rent logicomatematiske princip i en kombination med 'la loi de participation', der siger at modsætningen i en binær grundfigur ikke består mellem A og non-A men mellem A og A + non-A, at binariteten med andre ord styres af et simpelt og et komplekst element. Det simple kaldes intensivt, det andet ekstensivt: det intensive har en tendens til at koncentrere sit gyldighedsområde, det ekstensive en tendens til at ekspandere og overtage et bredere spektrum af funktioner. Sådanne enheder vil derfor holde hinanden fast i et omvendt proportionalt forhold, hvor begge yderpunkter er grader af ekstension.

Om definitionerne hedder det da:

Le principe dirigeant la structure du système est d'ordre extensional et non d'ordre intensional. Les termes du système (les cas en l'espèce) sont ordonnés selon l'étendue respective des concepts exprimés et non selon le contenu de ses concepts. (Hjelmslev 1935: 102)

Adskillelsen mellem ekstension og indhold viser at Hjelmslev regner i hvert fald ekstension for rent formel (hvor form forstås ud fra enkelt-dikotomien form vs indhold, analog med form vs stof). Men han respekterer næppe denne adskillelse, for det formale struktureringsprincip er bundet til de elementer der skal struktureres:

On a vu également que tout système casuel d'un état de langue donnée est organisé sur la base d'un seul pôle de

l'echelle significative. L'une des cases de la zone sémantique est choisie comme pivot du système. Un seul cas sert à désigner exclusivement le pôle choisi comme pivot; les autres cas se groupent autour de lui tout en offrant une figuration extensionale complexe ou neutre par rapport à ce premier terme. (ib.: 112)

Hele systemet står og falder med, ikke struktureringsprincippet konsistens og fuldstændighed, men den term der vælges som grundlag. Både Brøndals og Greimas' forhold til binariteten er anderledes (hvh. 'le fait fondamental est la différence entre deux côtés opposés' og 'au moins deux termes-objets comme simultanément présents' - dobbeltheden går forud for enheden.

Med udgangspunkt i én udelt enhed er de andre elementer begrænset af to muligheder: ét element der er oppositionelt bestemt i forhold til det første og ét der er indifferent. Opstillingen tager sig i sin simpleste form således ud:

a betyder intensiv, b ekstensiv og c neutral i begge båse. Regnetegnene angiver at den kasus der er gengivet som a -båsen er positivt, dvs. intensivt, orienteret. Vælger man nu en intensiv kasus, der altså vil optage a -pladsen i venstre bås der er den 'zone sémantique' som er afstukket, vil man som modstykke hertil i højre bås have en ekstensiv, der optager c - og b -pladsen (når man for nemheds skyld kun medtager en oppositionelt defineret kasus) og måske vil ekspandere ind på a -pladsen på grund af sin ekstensive karakter. Det vil for eksemplet genitiv vs non-genitiv se sådan ud:

Det er det simpleste tilfælde Hjelmslev arbejder med, og det er i øvrigt et sjældent tilfælde, gør han opmærksom på. Der er adskilligt mere komplicerede og skarpsindige analyser, som ikke rummer detaljer der er relevante her. Hovedsagen er at struktureringsprincippet søges

gjort rent formalt, men dog ikke kan undgå at blive logisk efterstillet en art indholdsanalyse der skal udpege det intensive element. Struktureret og strukturerende står i et uafklaret forhold - eller i hvert fald udialek-tisk forhold - til hinanden. -

Denne kritik kan sættes i relief hos Knud Togeby der sætter Brøndal ind i en lidt bredere referensramme. Togeby er sammen med Paul Diderichsen den forsker der har kendt Brøndal bedst, og det er derfor at beklage at han ikke forholdt sig til Brøndals mangler på en sådan måde at de kunne konverteres til frugtbare muligheder. Stort set nøjes Togeby med at undre sig over nogle af de brøndalske mærkværdigheder (Togeby 1951: 12) eller gentage hans fejl, ja endog forværre dem. På grund af Togeby's tilknytning til Brøndal - som redaktør af de posthume udgivelser og som én af dem der mest seriøst har prøvet at udnytte Brøndals tanker i sin lingvistiske forskning - vil jeg opholde mig lidt mere ved Togeby og hans disputats *Structure immanente de la langue française*, hvori der hyppigt henvises til Brøndal. Ikke for Togeby's egen skyld men for at profilere Brøndals særpræg. Diderichsens indsats i forhold til Brøndal vil jeg komme ind på i afsnittene om syntaks (IV.C.9.-17.).

Togeby arbejder på glossematisk grund (ib.: 21), uden dog at følge Hjelmslev slavisk. Som denne går Togeby ud fra et empirisk materiale der blot er bestemt ved sin uendelighed, og ifølge simpelhedens princip bliver det dikotomiprincippet der bliver styrende for arbejdsprocessen, den fortsatte lineære række af tvedelinger, som Brøndal bl.a. bebrejdes at svigte (ib.: 109f). For en positivist bliver dikotomiprincippet et operationelt princip, hvormed han fremdrager mindsteenheder, men for Brøndal skal et styrende princip være et struktureringsprincip for apriori konciperede kategorier til institution af enheder i UG. Disse to former for deduktion - den togebyske/hjelmslevske og den brøndalske - kan ikke forliges, og forskellen mellem Togeby og Brøndal på dette punkt er ikke et spørgsmål om forskelligt valg af formelle principper og af rækkevidden for deres praktiske anvendelse, men er snarere et spørgsmål om forskellige formelle principper og disses teoretiske og epistemologiske status. At bede Brøndal overtage dikotomiprincippet på Togeby's præmisser er at misfortolke ham, og det er generelt en misopfattelse at formode at dikotomiprincippet er epistemologisk neutralt i forhold til de præmisser som den enkelte forskers anvendelse af det hviler på. Det synes Togeby at mene, men det er fx tvivlsomt om hans ombytning af forudsætningsforholdet mellem forløb og system kan forenes med Hjelmslevs deduktion.

Den manglende agtpågivenhed overfor at Brøndals og hans eget grundlag kan være så forskelligt at en sammenligning af isolerede begreber og resultater kan være umulig, fører til at Brøndal i flere af de skemaer Togeby opsætter citeres misvisende. Togeby er ikke opmærksom på de nødvendige skel i de brøndalske enheder mellem deres formelle og kvalitative bestemmelse (omend han er undskyldt af Brøndals egen unøjagtighed her). Fx hedder det i oversigten over

verberne (ib.: 172) at Brøndal kalder konjunktiv for symmetrisk, imperativ asymmetrisk og indikativ neutral. De to første er kvalitative bestemmelser (og formelle: positiv vs negativ), den sidste rent formel. Korrekt måtte den hedde symmetrisk/asymmetrisk (kvalitet) og neutral (form), begge dele må med, da kvaliteten jo osse kan være kompleks. På samme måde kunne de to øvrige enheder karakteriseres formelt som polære. Og alle kunne på ensartet måde bestemmes som neutrale og polære former i kategorien Symmetri. Men at anvende ordet 'neutral' i et skema, hvor det ikke fremgår om denne formelle bestemmelse hører til Symmetri eller en anden kategori er intetsigende. Den samme (mis)brug af Brøndal med uren terminologi findes i andre af bogens skemaer (ib.: 181, 188, 299). Togeby har det som løjtnant von Buddinge: "Der vokser æbler på mit pæretræ."

At Togeby osse andre steder omgås lidt letfærdigt med Brøndals begreber, ser man af at Brøndals struktureringsprincip med de seks termer kaldes "Le système sémantique" (ib.: 258), på trods af at Brøndal selv kalder det et princip for morfologien og henregner semantikken til syntaksen som læren om ordenes betydningsvariation i den aktuelle tekst. Der må klart gøres rede for terminologiske afvigelser, hvis en henvisning fra én teori til en anden skal være brugbar, og nu er faktisk semantik noget andet for Togeby end for Brøndal, nemlig indholdsform efter Hjeltslevs terminologi (ib.: 172).

Når Togeby ikke præciserer forholdet til Brøndal, skyldes det muligvis ikke kun skødesløshed, men at han ikke holder sig Brøndals skarpe definitoriske skel mellem system og rytme eferrettelig. I sin oversigt over sætningsdefinitionerne skelner Togeby således mellem morfologiske definitioner, syntaktiske og uafhængige, således at de logiske definitioner må henregnes til de uafhængige definitioner.

Brøndal regnes korrekt med i den sidste gruppe, men samtidig hedder det: "Pour Brøndal l'indépendance de la proposition est de caractère syntaxique" (ib.: 115, jeg fremh.), samtidig med at sætningsleddene anses for logiske (ib.: 108). Sætningens uafhængighed skyldes imidlertid at den er defineret logisk som syntaktisk grundenhed. Det er intetsigende at hævde at den syntaktiske grundenhed er syntaktisk selvstændig. Både sætningen som enhed og syntaksen som rytmisk intentionalt forløb er logiske begrebsdannelser, og det er grunden til at leddene, som er de grundbegreber der indgår i grundenheden, kan defineres logisk. Det havde været umuligt hvis grundenheden alene havde været syntaktisk defineret. Nu er det ganske vist et problematisk citat fra Brøndal Togeby har fat i, og tolkningen er til en vis grad åben, men når Brøndal derefter placeres med sin sætningsdefinition under afsnittet "Définitions morphologiques", er der ingen undskyldning mere. Det sker med bemærkningen: "Enfin, Brøndal parle de l'intention que contient toute la proposition" (iv.: 116). Men intention er for Brøndal, som det er fremgået af "Langage et logique", et fundamentalt rytmisk træk der bl.a., men ikke alene, findes i en sætning. Det hører sammen med enhver rytmisk foreteelse som en

genstandsorienteret akt. Brøndals sætningsdefinition kan aldrig blive morfologisk.

Når Brøndals syntaks og morfologi blandes sammen, og når misforståelser i de skematiske opstillinger kan spores, skyldes det to forhold: det første er at Brøndals logiske grundlag holdes helt udenfor Togeby's fremstilling, det andet at skillet mellem struktureringsprincip og kategorier, mellem form og kvalitet, ikke overholdes. Hvis Togeby skulle have taget hensyn til Brøndals logiske basis kunne han ikke have gennemført sin immanente analyse (5), og havde han dog insisteret på den, måtte Brøndal helt have været lagt til side. Det burde han muligvis have gjort her.

Samtidig rejser dette problem med fornyet styrke et principielt epistemologisk spørgsmål, som har ligget som en motor i dele af min afhandling: på hvilke præmisser kan forskere - i bred forstand 'la tradition' som Togeby skriver i sine skemaer - få deres resultater ind i andres undersøgelse så inddragelsen er legitim? Det kan ikke ske uden ubodelig skade for begge parter, med mindre et fælles epistemologisk grundlag findes eller grundlagenes forskellighed ekspliciteres. Man kan ikke ganske uproblematisk forene Kant og Aristoteles som hos Brøndal, og man kan ikke som hos Togeby uden videre indsætte Hjeltslevs og Brøndals resultater i samme skema. De er inkommensurable i skemaform. Det er derfor det har været mig magtpåliggende at klargøre på hvilket grundlag Brøndal læses, og på hvilket grundlag de forskere jeg selv benytter er blevet læst. Togeby kunne have lært af P. Diderichsen, den anden af Brøndals indforståede elever, dog med en stærkere og dybere sans for helheden hos Brøndal end Togeby og mindre interesse for dens detaljer:

Brøndals Teori er det kraftigste Indlæg i Debatten [om forholdet mellem morfologi og syntaks] fra konservativ Side; men dens Tesis har kun Gyldighed under de forudsatte Præmisser, nemlig at man kan definere Ordklasser og Sætninger paa den af Brøndal foreslaaede Maade. (Diderichsen 1966b: 120)

Når nu Togeby tager Brøndals struktureringsprincip op til drøftelse sammen med Hjeltslev, Jakobsons, H.C. Sørensen og J. Holts (Togeby 1951: 148ff), bliver resultatet i Jakobsons favør. Kritikken af Hjeltslev følger hos Togeby de linjer jeg har fulgt ovenfor, hvilket i Togeby's og Hjeltslevs terminologi vil sig at form og substans sammenblandes. Dog accepterer Togeby i første omgang dikotomien mellem intensiv og ekstensiv og løber derfor ind i samme principielle problemer som Hjeltslev. I anden omgang vælger han Jakobsons simple system.

Operationen forløber efter denne procedure: Som hos Hjeltslev bygger binariteten på en maskeret enhedstanke. Først fikseres et element med egenskaben intensiv (i), hvis det er muligt, og det opponeres til et ekstensivt element (e). Netop fordi det ekstensive

element som hos Hjelmslev bestemmes sekundært i forhold til det intensive, er det en afledt størrelse, en non-intensiv restkategori. Det er nemlig kun hvis det er umuligt at finde et intensivt begyndelsespunkt, man vælger sig et ekstensivt udgangspunkt.

Det opponerede ekstensive element videreinddeles efter det konsekvent binære dikotomiprincip, og disse underinddelinger igen kan være - og er oftest - intensive og ekstensive. Det kan fx give denne opstilling for de første to delinger:

1.

i	e
---	---

2.

i	e		
	<table> <tr> <td>i</td><td>e</td></tr> </table>	i	e
i	e		

På denne måde fortsætter man til de mindste og sidste enheder er opregnet. Her ser man klart hvordan linearitet, enkeltdikotomi, den simple enhed, mindstedelene - positivismens 'petits faits vrais' - er kædet uløseligt sammen (og illustreret mere 'ærligt' af Togeby's diagram end af de øvrige). Resultatet er at erkendelsen af objektets immanente struktur bliver den absolutte endestation, af Togeby ophøjet til "la structure essentielle de la langue française" (ib.: 264).

Hvis Brøndal skulle fremføre en kritik, ville den kunne forløbe på nogenlunde denne måde: Når Togeby fremlægger det franske sprogs struktur, kan han kun påpege at fransk er et dagligsprog efter Hjelmslevs definition modsat andre typer sprog, og videre at fransk som dagligsprog må modstilles andre dagligsprog for at få sin beskrivelse. Fx har fransk fire morfemklasser hvor fx kinesisk har én. Men en sådan karakteristik forudsætter jo kinesisk beskrevet modsætningsvis, fx i forhold til fransk, og så var vi jo lige vidt. Eller begge sprog kunne beskrives i modsætning til et tredje, hvis beskrivelse igen kunne sammenlignes med fx kinesisk eller fransk, eller et fælles fjerde dagligsprog. Man ville stadig være lige vidt, og der ville i sidste instans aldrig komme andet end tautologiske resultater ud af en sådan fremgangsmåde. Sammenligningsrækken forløber ad infinitum; der er principielt ingen grænse og derfor heller ingen sammenligning, ville Brøndal kunne hævde.

Man kan næppe tale om nogen struktur i sproget efter denne recept, men derimod om en række isolerede enheder, hvoraf nogle sammenlignes til én side, andre til en anden - idet man dog på forhånd efter simpelhedens princip har skåret det fra man ikke kan beskrive. Men hvorfor - dvs. med hvilken nødvendighed, på hvilke teoretiske betingelser - danner alle de klasser Togeby opregner for det franske sprog, morfemklasser, fonemklasser etc., en helhed, ja endog en struktur, således at denne kan kaldes fransk, det finder Brøndal intet

svar på. De adderes til at være fransk og dermed ville Brøndal finde en strukturel tankegang udelukket: Togeby må nøjes med at konstatere at fransk har de og de enheder, ikke at sproget har fx disse tre enheder for di det har denne ene enhed og omvendt, eller at netop fordi disse to enheder er fraværende i sproget er disse to andre det osse. Under en rent beskrivende immanent synsvinkel kan sproget ikke fremtræde som struktur, og hvis sproget skal fremtræde som struktur under en eller anden synsvinkel, kræver det at immanensen sprænges. Immanent struktur – det ville Brøndal ikke nøjes med.

Han betræder en vanskeligere vej: for det første må man have et grundlag hvorpå osse ikke-simple elementer kan indgå i den fundamentale karakteristik uden at skulle reduceres yderligere (komplekse og kompleks-polære former og ikke kun polære der optræder i Togeby's binarismer); for det andet må man have defineret et fælles sammenligningsgrundlag der tillader positive definitioner, en teoretisk konstrueret UG for alle NG.

4. Udvidelse af binaritetsprincippet

Det drejer sig nu om at finde en vej ud af binaritetens sammenblanding af form og substans – med Hjelmslevs terminologi – og dermed dens funktion som maskeret enhed, som skindikotomi (cf. Althusser 1975: 199f). Problemet er skarpt formuleret af Lévi-Strauss, der om nogen har arbejdet med dikotomisk opbyggede analyser med klar bevidsthed om de formalistiske risici:

Une des difficultés majeures de la linguistique structurale, et qu'elle n'a encore qu'imparfaitement surmontée, tient à ce que la réduction qu'elle accomplit grâce à la notion d'opposition binaire, doit être payée par une diversité de nature, insidieusement reconstituée au profit de chaque opposition: diminué sur un plan, le nombre des dimensions se rétablit sur un autre. Il se pourrait, cependant, qu'au lieu d'une difficulté de méthode, nous ayons là une limite inhérente à la nature de certaines opérations intellectuelles, dont la faiblesse, en même temps que la force, seraient de pouvoir être logiques tout en restant enracinées dans la qualité. (Lévi-Strauss 1974: 89)

Lévi-Strauss' præcise lokalisering af vanskelighederne – objektets særlige kvaliteter fungerer implicit i den binære analyseproces – modsvares af en vag henvisning til erkendelsens grænse, hvilket ikke bringer os videre. Men hvad Lévi-Strauss synes at ville sige er at valget af det simplest tænkelige formelle princip, dvs. under hensyntagen alene til en metodisk rationalitet (det post-cartesianske simpelhedens princip), ikke altid er det simplest mulige i forhold til det givne genstandsområde. Det valg af formelt princip der vil undgå at objek-

tets kvalitative sider blot sniger sig med (cf. 'insidieusement'), må altså have en forhåndsopfattelse af objektet som System, hvorudfra valget af simplest mulige formelle princip kan finde sted og således at valget kan ekspliciteres.

Brøndal beskriver vanskeligheden således:

Jusqu'ici nous avons considéré le système de formes comme invariable, l'état de langue comme fixé pour l'éternité. C'est là une abstraction absolument nécessaire, mais - avouons-le franchement - une telle abstraction synchrone qui dirige l'attention vers le général et l'essentiel, laisse forcément de côté des nuances multiples des séries de variations beaucoup plus accessibles à l'observation immédiate que les schémas de la théorie morphologique. (Brøndal 1943a: 20)

Med denne skepsis overfor den rene skematisme kan Brøndal under ingen omstændigheder på linje med Togeby og Hjeltslev vælge det simplest tænkelige udgangspunkt, dvs. enheden, men vælger det simplest mulige, dvs. binariteten, således at den bliver ureducerbar. Hertil knytter sig det reducerede symmetriprincip:

Det fundamentale Princip er her det saare simple, at polære Former (men ikke andre) er correlative, altsaa indbyrdes afhængige. (...) Det følger nu heraf, at de polære Former konstant danner Grupper - Helheder der, i enkel eller sammensat Form, nødvendigvis er af binær Natur. (Brøndal 1940a: 42)

Mens Hjeltslevs og Tgebys termer ordnes omkring ét intensivt element og derfor er fundamentalt monadiske, vil Brøndals formelle begreber organiseres ud fra et irreducibelt polært, dvs. binært, niveau. Det ses af Brøndals terminologi med seks mulige elementer: de neutrale, komplekse og kompleks-polære må alle i deres karakteristik have et underforstået 'i forhold til de polære elementer' og ikke i forhold til ét element. Og tilstedeværelsen af de kompleks-polære former markerer at hinsides dette polære niveau kommer man ikke, for i så fald kunne de kompleks-polære former med lige så stor ret blot kaldes polære. Disse to former viser polaritetens eller binaritetens irreducibilitet. Samtidig viser tilstedeværelsen af to ikke-polære elementer, det neutrale og det komplekse, umuligheden af at operere med ét overordnet isoleret element: Brøndals formelle struktur opererer altså med to.

Er det således hermed givet at binariteten bliver det simplest mulige grundlag, er der dermed intet sagt om hvorvidt det osse er det simplest nødvendige i forhold til det givne objekt, dvs. i forhold til det samlede overblik over det der kan rummes i skemaerne og det der undslipper dem, således som Brøndal omtaler i citatet ovenfor. Afgør-

elsen heraf kræver at man ikke blot definerer det simplest mulige i forhold til objektets karakter af System, men osse i forhold til den erkendelsesinteresse der ligger bag forsøget på at artikulere Systemets struktur og angiver arbejdets relevans. Og her spiller Brøndals grundlæggende antiimmanente insisteren på både beskrivelse og forklaring ind. Jeg har tidligere fastslået at dobbeltdikotomien er den simplest grundfigur i Brøndals teori, og derfor må det nu undersøges ud fra en analyse af selve binaritetsbegrebet, det dikotomiske princip, hvorledes det kan overskrides. Hertil bidrager A. Utaker med en vigtig artikel "On the Binary Opposition", hvori han prøver at omtolke binaritetsprincippet fra at være deskriptivt-klassificerende - således som vi hidtil har set det og som Brøndal erklærer sin utilpashed ved - til at være produktivt-transformerende (cf. Libéra 1976). Det er hvad der er brug for i den deduktive institutionsproces hos Brøndal.

Først drøfter Utaker den binære modsætning (Jakobson) og dernæst kombinationer af binære modsætninger (Greimas, Lévi-Strauss). Han slår straks hos Jakobson ned på det problem der er indkredset i det foregående:

A binary opposition between two polar qualities [fx 'fortune' vs 'bagtunge'] is thus opposed to a binary opposition with one quality, i.e. a non-polar quality [fx 'stemt' vs 'ustemt']. (Utaker 1974: 74)

Utakers analyse af Jakobson medfører en skelnen mellem tre modsætninger hvoraf den sidste kaldes den polære:

1. den logiske binære modsætning (A vs -A)
2. den privative binære modsætning g (A vs non-A)
3. den kvalitative binære modsætning (A vs B)

Forholdet og forskellen mellem den redegør Utaker for ud fra modsætningen paradigme vs syntagme, dvs. niveauet for fonemernes distinktive træk vs selve fonemniveauet. Det er bevægelsen mellem disse niveauer der interesserer ham.

Det kvalitative par er i paradigmatisk henseende disjunkt/konjunkt forbundet, dvs. udgør en samtidig ikke-identisk mulighed, mens de i syntagmatisk henseende er disjunkte, dvs. nærvær af A er ensbetydende med fravær af B i et givet fonem. Nu kan fravær af B betyde to ting - efter Searle 1972: 32 - dels 'en illokutionær negation', dvs. ikke-valg eller den handling at undlade at bruge en given fonemdannelse; dels en 'term-negation', dvs. fravær af B betyder nærvær af ikke-B (non-B), således at non-B altså i paradigmatisk henseende er i relation til B (og evt. A). Den illokutionære negation implicerer da term-negationen, og begge fungerer uden den logiske opposition A vs -A, der siger at nærvær af A i et fonem udelukker fravær af A:

So, the logical relation of exclusion (or disjunction) is a relation that does not involve a relation of conjunction: When a distinctive feature enters into a relation of exclusion without at the same time being contrasted to another term, the relation of exclusion is a logical one. (Utaker 1974: 77)

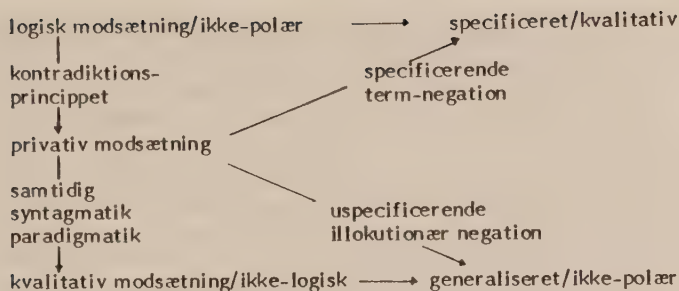
Utaker ledes da til en nærmere undersøgelse af den non-polære privative modsætning for at se om den er rent logisk. Han skelner her mellem specificeret og uspecificeret fravær. Den privative modsætning - som illokutionær negation - er uspecificeret i forbindelse med den polære modsætning: et fonem kan ikke som distinktivt træk blot have 'fravær af fortunekvalitet'. Men den privative modsætning ved ikke-polære kvaliteter (fx. stemt/ustemt) vil være specificeret: fravær af stemthed specificerer muligheden for ustemthed, hvor ustemthed er et distinktivt træk, hvad 'ikke-fortune' ikke er. Den privative modsætning ved ikke-polære kvaliteter ligger mellem den logiske og den kvalitative opposition, som Utaker kalder ikke-logisk. Og samtidig ser man at den privative modsætning omvendt ved den kvalitative polære modsætning reducerer denne - men selvfølgelig ikke kvaliteten - til en logisk, hvorfor han da osse kan kalde den privative modsætning for non-polær kvalitatív ovenfor.

Lad mig samle op: Den privative modsætning specificerer den logiske (der er ikke-polær) ved at være term-negation og skaber en kvalitatív modsætning på logisk grund; den privative modsætning reducerer eller åbner den kvalitative modsætning (der er ikke-logisk) ved at være illokutionær negation, dvs. generaliserer fraværet af en kvalitatív modsætning. Og Utaker samler de tre modsætninger:

The privative opposition is a condition for the qualitative opposition while the logical opposition is a condition for both of them (ib.: 81)

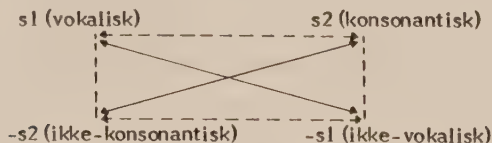
Det må betyde at kontradiktionsprincippet gælder for den privative og den kvalitative modsætning (A er ikke samtidig ikke- A), og det betyder at den kvalitative modsætning forudsætter samtidigheden af en paradigmatisk og syntagmatisk dimension for hhv. term-negation og illokutionær negation.

En grafisk opstilling kan vise disse statiske sammenhænge og den proces som den privative modsætning giver anledning til:

Det afgørende er ikke en eventuel forfinelse af en modsætningstypologi, men den omstændighed at modsætningsstrukturen gøres til en diskursiv begivenhed, gøres til et moment i den videnskabelige diskurs, således at den bliver en del af struktureringsprincippets problematik.

Når Utaker i forlængelse heraf skal undersøge kombinationer af de opstillede modsætninger, er det netop ud fra den betragtning at den private er spændende som et artikuleret mellemtrin mellem den logiske og den kvalitative, og ikke blot er en sammenblanding af de to momenter, svarende til form og substans i Hjelmsslevs/Togebys terminologi. Utaker tager fat på den kontrære og kontradiktoriske modsætning i Greimas' semiologiske firkant (og lader klogeligt, cf. fx Berthelsen e.a. 1975: 215ff og Brask 1974: II, 745, resten ligge). Han konstaterer indledningsvis at hvis firkanten blot skal kunne oversættes til en korrelation mellem to kontradiktioner, $\frac{s_1}{-s_1} \approx \frac{s_2}{-s_2}$, er den rent tautologisk beskæftiget med en logisk modsætning (og dermed formalistisk i Lévi-Strauss' sprogbrug). Derfor fortolker Utaker firkanten således at der bliver tale om en korrelation mellem en kvalitativ og en privativ modsætning. Den kvalitative kan - som i Utakers eksempel - være s_1 vs s_2 = vokalsk vs konsonantisk:

De negerede termer (-s1 vs -s2 = ikke-vokalsk vs ikke-konsonantisk) kan da opfattes privativt og ikke rent logisk, dvs. implicerende en paradigmatiske modsætning. For Jakobson (Utaker 1974: 85; Jakobson 1963: 128) betyder disse fire termer muligheden for oprettelsen af fonemklasser:

s_1 & $-s_2$ = vokaler
 s_2 & $-s_1$ = konsonanter

s1	&	s2	=	likvider
-s1	&	-s2	=	halvvokaler

Utaker koncentrerer sig nu om den statiske kombination af opponerede termer der konstituerer likvider og halvvokaler, men fortsætter der-
 efter:

But the fact that we can neutralize a qualitative opposition by conjoining its terms in the definition of a phoneme (i.e. that they do not exclude each other when they define a phoneme) does not imply that the conjoint features are without opposition, that they do not exclude anything specific in defining a phoneme. For the neutralization of vocalic/consonantal involves that this opposition becomes a term in an opposition on another level. When vocalic and consonantal are joined together, they oppose the conjunction of their respective privative opposites: (vocalic & consonantal)/(non-vocalic & non-consonantal). So while the vowels and consonants are constituted by the qualitative opposition vocalic/consonantal, the glides and the liquids are constituted by a privative opposition whose first term is the conjunction of the terms in a qualitative opposition and whose second term is the conjunction of the privative opposites of the terms in their opposing term. Thus vocalic is to consonantal as vocalic & consonantal is to non-vocalic & non-consonantal. Or to put it more briefly: $A:B :: (A \& B): (non-A \& non-B)$ This equals the homology

$$\frac{s1}{s2} \quad \approx \quad \frac{s1 \& s2}{-s1 \& -s2}$$

(...) The square institutes both a relationship between two (simple) terms and a relationship between a complex term and a neutral term. We can therefore consider the square as a 'logical machine' that from one qualitative opposition pro-
duces a privative opposition. This productivity of the square also makes manifest in what sense it can be considered as an 'open model'. For the complex or neutral term in one square can - on another level - be considered as a simple term generating a new semiotic square. (Utaker 1974: 86, jeg fremh.).

Af dette lange citat - kernecitatet tør jeg sige - fra Utakers artikel kan udledes nogle træk der får betydning for Brøndals struktureringsprincip (6): binaritetsprincippets eksklusivt logiske (Lévi-Strauss: formalistiske) karakter modificeres, således at princippet bliver produktivt ('institute', 'produce') både med hensyn til termer og niveauer, idet

niveauforskydninger sker via den neutrale og komplekse term ('on another level') (cf. Brøndal 1940a: 37). Den begrebsinstituerende produktivitet opererer på termer der er kvalitativt defineret (Utaker: paradigmatiske) og indgår i en dobbeltdikotomi af kvalitativ og privativ art.

Der er med disse betragtninger ikke sket en forkastelse af Jakobsons fonetik og fonologi eller af binaritetsprincippet's anvendelse overhovedet i dets nøgne form. Der er blot sket en påpejning af at det ikke er generelt i absolut forstand, men i forhold til et givet undersøgelsesområde, hvorfor det i forhold til andre undersøgelsesområder ikke har denne karakter. Det sproglige undersøgelsesområde omfatter ikke kun lydlæren og skal have et generelt princip der osse omfatter denne, ifølge Brøndals teori. Da nu de principper Brøndal præsenterer - symmetriprincippet, kontinuitetsprincippet, binaritetsprincippet - ikke i hans egen præsentation og anvendelse har denne generelle karakter, vil det være værd at undersøge om den 'revision Utaker peger på muliggør et revideret binaritetsprincip der som 'åben model' kan fungere på det dobbeltdikotomiske grundlag som er Brøndals. Det er i hvert fald ikke på forhånd udelukket: dels er modsætningen mellem det paradigmatiske og det syntagmatiske virksom (cf. system vs rytme), dels er modsætningen mellem ydre og indre på færde i samspillet mellem de tre modsætninger, idet den forudsatte kvalitative modsætning er en indholdsbestemmelse af fænomenet, mens den privative modsætning på den logiske modsætnings grund - som angivet af Utaker - giver denne kvalitet et udtryk i den videnskabelige diskurs. Dermed er hele den grammatiske dobbeltdikotomi artikuleret, og ikke kun det systemiske og det udtryksmæssige som vanligt i forbindelse med formalistiske principper

I de to følgende afsnit vil jeg foretage denne undersøgelse. Først ved at se på hvorledes Brøndals forsøg på at begrænse anvendelsen af binaritetsprincippet til et hjørne af grammatikken (de todimensionale ordklasser) tværtimod viser at virkningerne breder sig til hele grammatikken. Det viser sig i forholdet mellem de to versioner af Ordklasserne. Dernæst ved at reformulere princippet således at det kan bruges som generelt struktureringsprincip, i første omgang for institueringen af ordklassestrukturen i den almene morfologi.

5. De to versioner af Ordklasserne

En sammenligning mellem den danske og den franske udgave af Ordklasserne kan tjene det formål at vise at binaritetsprincippet nok er det simplest mulige grundlag for en strukturering, men ikke det simplest nødvendige. I den franske udgave bliver princippet, i Brøndals version med de seks termer, anvendt til strukturering af de todimensionale ordklasser. Men da det viser sig faktisk at gribe ind i hele Les parties du discours uden at lade ét område urørt (se bilag II og III), bliver det nødvendigt at udforme princippet således at denne generali-

tet bliver eksplicit:

<u>1928</u>	vs	<u>1948</u>
43 ₁₆ - 44 ¹⁰		59 ¹⁶ - 59 ₁₃
46 ₅ - 47 ⁵		mangler
82 ¹⁷ - 85 ²⁰		92 ²⁰ - 95 ²
88 ₃ - 90 ₁₂		98 ² - 99 ¹⁸
91 ₄ - 92 ¹		100 ¹⁹ - 100 ²³
93 ₈ - 95 ¹⁵		102 ¹⁰ - 102 ₇
96 ₆ - 154		104 - 136
165 ₁₀ - 180		144 ₂ - 148
190 ¹⁷ - 192 ₁₁		mangler
192 ₄ - 193 ³		157 ₉ - 157 ₅
196 ¹³ - 198 ⁶		mangler
202 ₁ - 203 ¹		mangler
204 ₁₁ - 207 ¹¹		mangler
209 ₁₁ - 212 ₁₂		167 ¹³ - 169 ⁴
218 ¹¹ - 218 ¹³		173 ² - 173 ⁶

Ændringerne kan deles i tre grupper:

1. Den første er den mindre betydelige og den har sin begrundelse i at oversættelsen er senere end originalen og derfor kan suppleres med fodnoter med henvisninger til nyere litteratur. Endvidere skal der ske en vis tilpasning af eksempelmaterialet på grund af sprogskiftet, og endelig fjernes de specifikt danske afsnit som fx diskussionen om anvendelsen af 'og' og 'at'.
2. Den anden gruppe rummer de centrale rettelser af de interne forhold i de todimensionale klasser. Disse ændringer har bredt sig til samtlige andre klasser, tilsyneladende med undtagelse af interjektionerne.

3. Den sidste gruppe omfatter tilsyneladende uforklarlige rettelser som fx fjernelsen af svarordene fra afsnittet om interjektionerne.

Oversigten over ændringerne er opført i kronologisk orden, idet alle tre grupper optræder blandet indenfor de enkelte afsnit, som er afgrænset af de sidetal fra oven og fra neden som listen rummer.

Princippet er således adskilligt mere generelt end Brøndal lader forstå. Samtlige dimensionsniveauer i ordklassestrukturen er berørt, deraf i hvert fald de fleste som følge af ændringen af de todimensionale klasser. Det vil derfor være naturligt som et eksempel at se på hvad der er sket med én af de todimensionale klasser, og derefter prøve at reformere hele ordklassestrukturen efter princippet fra "Structure et variabilité des systèmes morphologiques", prøve at udvide det til at gælde mere end de todimensionale klasser, hvor den binære basis er en selvfølgelighed, og dermed anfægte at en binær basis skulle kunne betragtes isoleret.

Det kan i ingen af disse to programpunkter for den videre undersøgelse undgås at mere specielle problemer berøres. Men det må atter understreges at det er et alment teoretisk problem, struktureringsproblemet, der er i fokus, hvorfor den specielle diskussion af en enkelt klasse set fra denne classes synsvinkel ikke vil være tilbundsående. Undersøgelsen af klassen er et eksempel, ikke et hovedemne. Disse bemærkninger kan allerede nu forlænges til at gælde for opbygningen af hele ordklassestrukturen ved hjælp af struktureringsprincippet og de fire limitative kategorier. Det er selve denne strukturering der interesserer mig, ikke om det nu er korrekt at denne eller hin ordklasse som traditionen kender hører hjemme i den ene eller den anden af Brøndals kategoriale klasser, eller om dette eller hint traditionelle problem i forbindelse med den pågældende ordklasse belyses korrekt eller belyses overhovedet. En drøftelse af disse specielle detaljer er væsentlige og ville uden tvivl kunne befrugtes af et fornyet studium af Brøndal, men det ligger mig altså ikke på sinde her.

Som eksempel på Brøndals arbejdsgang har jeg valgt den todimensionale heterogene klasse verber, defineret rd. I Ordklasserne er den stillet på linje med de øvrige todimensionale ordklasser efter kontinuitetsprincippet, og dens solidaritet med de tre andre heterogene klasser (nominer Rd), konjunktioner (Dr) og pronominer (RD)) er angivet med symmetriprincippet. Definitionen lyder således:

En Klasse af relatores (r) descriptores (d) maa udelukkende indeholde de Ord, der fungerer samtidigt som Forbindere og Beskrivere, som altsaa paa een Gang udtrykker Relation (r) og Kvalitet (d). Derimod maa der ved Ord af denne Klasse hverken betegnes egentlige Genstande (R) eller Genstande for Beskrivelse (D). (Brøndal 1928: 104)

Det første problem for Brøndal bliver nu at se hvilke nye grænser denne definition lægger ned i den etablerede klasse af verber, hvilke

elementer der må ekskluderes og hvilke der må inkluderes som nye. Der går her et skel mellem de indoeuropæiske, de finsk-ugriske og de semitiske sprog på den ene side og de fleste andre sprog på den anden, således at de første har verber i klassen *rd*, mens de øvrige sprog har verbumsagtige ordklasser, der følgelig hører hjemme andre steder blandt Brøndals ordklasser, dvs. findes når *rd* er suppleret med enten *R*-elementet eller *D*-elementet (7).

Efter denne grove afgrænsning i forhold til sprogfamilier præciseres forholdet til beslægtede ordklasser. Præpositionerne (*r*) på den ene side er blot forbindende men ikke beskrivende, mens adverbierne (*d*) på den anden side har det omvendte karakteristikon, er kun indholdskvalificerende men ikke forbindende. Det afføder denne kommentar til den gangse opfattelse af verbernes karakter:

Verbet at være har derfor, hvor abstrakt det end er, f.Ex. paa Græsk, Latin eller Fransk, ikke nogen fuldt begrundet Ret til at gælde for Copula eller repræsentere den blotte "Nexus" (*r*). Paa den anden Side er Verbet ikke blot beskrivende eller indholdsbetegnende - som de ægte Adverbier, derunder nægter -; det er tillige forbindende eller forholdssættende. Herpaa beror det, at alle virkelige Verbalformer, ogsaa Participier og Infinitiver, kan virke som Sætningsverber, saaledes f.Ex. paa Latin i absolut Ablativ og i Accusativ med Infinitiv. (ib.: 104f)

Adskillige vigtige ting er her noteret. For det første den væsentlige iagttagelse (som allerede har været udnyttet i sætningsdefinitionen som en definition udenom verbet af den diskursive grundenhed) at verbets karaktertræk ikke kan udledes af kopula, betragtet som ren forbinder, og at denne rent forbindende egenskab derved fjernes både fra kopula, dvs. sætningens centralled (*r::d*), og fra verbum. For det andet fører Brøndals bemærkninger her til en gentagelse af hvad jeg fremhævede ved argumentationsformen ved *proprierne*, nemlig at de syntaktiske forhold her forklares af Brøndal ud fra verbernes logiske status, mens omvendt syntaksen intet forklarer om verberne og disse intet om leddenes definition. Men de logiske definitioner kan forklare visse anvendelser og ejendommeligheder hos verberne. Dette kan kun ske uden logisk cirkel, hvis verbernes definition ikke er udledt af syntaksen, og det er jo netop pointen ved det logiske niveau at syntaks og morfologi ingen definitorisk indflydelse har på hinanden.

Er verbalklassen således afgrænset eksternt i forhold til de en- og todimensionale klasser, sker der nu en intern differentiering efter symmetriprincippet der tillader tre muligheder: betoning af *r*-elementet, betoning af *d*-elementet eller slet ingen betoning (ikke ulig Hjelmslevs deling i *La catégorie des cas*). På denne måde sidestiller Brøndal de verbale underklasser: de finitte verber (*rd*) og participierne (*rd*) og infinitiverne (*rd*) (___ under et element betyder betoning). Disse

tre er underklasser og ikke bøjninger indenfor ordklasserne. Det er jo et ejendommeligt standpunkt, og man kan, udover at man studser umiddelbart, osse på anden måde stille sig tvivlende. De tre underklasser er nemlig ikke sidestillede, men kommer til at fungere med én centralt placeret ("Infinitiven der jo er Verbets almeneste Form") og to afledte gennem betoning.

Det bliver da osse disse underklasser der revideres gennemgribende i 1948-versionen, men allerede formuleringerne fra 1928 rummer tvetydigheder der kræver en nyformulering:

Infinitiv er defineret negativt derved, at den hverken - som en finit Form - betoner Relation eller - som et Participium - Kvalitet; de to, i ethvert Verbum tilstedeværende Elementer virker her med samme Styrke. Og netop herpaa beror det, at Infinitiven snart kan bruges som Sætningsverbum, f.Ex. i den saakaldte historiske Infinitiv, altsaa occasionelt betonende det r-Element, som det finite Verbum konstant betoner; og snart anvendes hvad man kalder nominalt, f.Ex. som Prædicat (fr. vivre, c'est souffrir), d.v.s. occasionelt fremhævende det d-Element, som Participiet altid fremhæver. (ib.: 105, jeg fremh.)

Heri understreges både det neutrale aspekt ('hverken Relation eller Kvalitet') og det komplekse aspekt ('med samme Styrke'). De er ikke klart redet ude fra hinanden, og de kompleks-polære former fremtræder derfor kun som et skyggebillede, nemlig i den 'occasionelle' betoning. Hvis nemlig infinitiv betragtes som kompleks, må denne accentuering være ansatsen til de kompleks-polære former; men hvis infinitiv betragtes som neutral, må antagelsen af de lejlighedsvis betoning siges at være en lapsus. Infinitiv kan ikke - som i citatet - både fremhæve d- og r-elementet og hverken fremhæve det ene eller det andet. Den neutrale form svarer for Brøndal åbenbart her til Hjelmsslevs ekstensive, den der har en tendens til at brede sig ind på andre elementers gyldighedsområde. Heller ikke i dette citat fristes Brøndal til det eklatante brud med sin teori som en forklaring af verberne udfra deres syntaktiske funktion ville være, men at han osse på dette punkt er i knibe, ser man af den indenfor hans teori umulige term 'Sætningsverbum'. Den synes i sin blanding af syntaks ('Sætnings-') og morfologi ('-verbum') udelukkende anvendt af nød, muligvis influeret af at han lader de finitte former være verbale underklasser, da disse former jo oftest betragtes som verbets 'egentlige' former i sætningen (ib.: 105) (8). Først i Morfologi og Syntax falder terminologien på plads.

Efter denne åbenlyst tvivlsomme interne deling af verbernes klasse ser Brøndal på verbernes slægtskab med de tredimensionale verbumlignende klasser, quasi-verbformerne kalder han dem. Den første, Drd, betragtes som rd kombineret med "Begrebet Ramme (D)"

(ib.: 106). Herhen hører ifølge Brøndal en række gerundier:

exotiske Sprogs "Verber", der er en Art Gerundier eller Quasi-Infinitiver [hører herhen]; men ogsaa f.Ex. de latinske nd-Former (Gerundium og Gerundiv) og de engelske Gerundier paa -ing. (ib.: 106f)

Grunden til at denne klasse opstår som kombination af verberne og kvantitetskategorien, er at gerundier kan opfattes som situationsverbaler. De angiver både en aktivitet og den platform den udfolder sig på. Heri ser Brøndal osse en parallel til udnyttelsen i nyere sprog af en infinitiv med konjunktion (Dr) hvis D-element tilføjer det situative aspekt, fx 'ars bibendi' bliver til 'kunsten at drikke', 'bibendum' til 'det at drikke'. Supinum regnes osse til denne klasse sammen med de finske infinitiver, for hvilke der gælder temmelig komplicerede forhold. Alle disse hentydninger uddyber Brøndal under de tredimensionale klassers selvstændige behandling, og her viser det sig at Drd-klassens to polære underklasser indeholder hhv. latinens supinum I og dens supinum II. Han tilføjer osse her den iagttagelse at ord som 'pendant', 'suivant' eller 'durant' på fransk ofte placeres som præpositioner (r), mens de rettelig hører hjemme i Drd-klassen. Fejlen forklares ved at r-elementet altid er betonet i klassen. Betoningen af centralledet er altså en del af Brøndals argumentation, uden at denne betoning selv får en egentlig begrundelse i Ordklasserne.

Den anden mulige kombination af verbalklassen og én af de øvrige kategorier er forbindelsen rdR. Her er genstandsbegrebet og ikke positionsbegrebet tilføjet, og Brøndal fremhæver forbindelsen til nominerne (Rd). Men når verbalhandlingen således knyttes til en genstand (R), må denne genstand indgå som begreb i kategorikombinationen. Det er ikke en genstand udenfor sproget der betegnes af sprogets logiske kategorikombinationer. Derfor finder i rdR den komplekse helhed 'betegnelse af (rd) genstand (R)' sit teoretiske udtryk. Brøndal giver et græsk eksempel. "Det homeriske *brotós* 'dødelig' betegner, som Wackernagel bemærker, "einer, dem *das* Sterben anhaftet"; medens Formerne paa -tós betegner en Genstand, der har realiseret det paagældende Verbalbegreb, udtrykkes der ved dem paa -téos en Stræben derimod (deraf Ligheden med Gerundiv)" (ib.: 108). Samtidig understreges forholdet til den gerundive klasse (Drd).

Brøndal mener osse at afledte verber bør regnes for at være af mere end to dimensioner, fx 'rød' giver afledningen '(at) rødme' og der kan dannes verbaladjektiver som fx det græske '*brotós*'. Osse denne tredimensionale klasse lader sig underdele med to polære dannelser, der er at betragte som alternative betoning af klassens yderelementer, nomen actionis (rdR) og nomen qualitatis (rdR). Den første er fx 'gerning' eller 'det at man gør noget' og er mest beslægtet med verberne; den anden er fx 'ærgerrighed' eller 'det at være ærgerrig', 'hvidhed' eller 'det at være hvid' og er - idet betoningen af klassens

centralelement atter må anvendes i argumentationen - knyttet til nominer og særlig til adjektiver (dR). Som neutralt element regner Brøndal mådesadverbier, dvs. afledte ord som fx lat. 'feliciter', fr. 'heureusement' der formelt har slægtskab med 'handlingsnavne' fx 'gang' lig med 'måde at gå på'.

Et særligt træk som de to tredimensionale klasser har fremvist gennem den sammenligning Brøndal har foretaget mellem dem og verberne, er at de er fyldt med afledninger og at disse følgelig ligesom bøjningerne indgår direkte som ordklasser (uden det dog for Brøndal på dette tidspunkt gælder alle bøjninger og afledninger).

For afledningernes vedkommende giver det anledning til formulering af et smukt princip, der udvides til at gælde for substitutionsforholdene mellem ordklasser på forskelligt logisk trin:

Afledninger har en lavere logisk Rang end Grundordet (...) De maa da søges definerede som værende af mere end 2 Dimensioner. (...) Ifølge denne [regel om substitutionsforhold] vil et abstractere Ord - i dette Tilfælde et Ord af abstractere Klasse - altid kunne indtræde for et concretere. (ib.: 101, 109, 99ff)

En todimensional klasse giver tredimensionale afledninger og kan vikariere for en tredimensional klasse. Det kommenteres dog omgående således at man ikke forledes til at tro på nogen 'klassesynonymik', dvs. at en klasse skulle kunne sige 'det samme' som en anden:

Der udtrykkes derved ganske vist eet eller flere Momenter mindre; men disse supplerer man - efter Stilarten ganske vist med større eller mindre Lethed - af Sammenhængen. (ib.: 100)

Det er dog ikke uden videre entydige principper. Hvad vil lavere logisk rang sige? Øjensynligt forstår Brøndal her blot det rent numeriske forhold at der er flere kategorier i definitionen på de ordklasser der har lavere logisk rang, altså en afgørelse kontinuitetsprincippet træffer. Men hvorledes forholder det sig da med den logiske rangordning internt i klasserne? Er det neutrale aspekt af klassen højere eller lavere end de polære? Som påvist ved infinitiven fungerer det neutrale element som logisk højere, og i så fald er denne afgørelse altså truffet af symmetriprincippet - og de to logiske rangordninger hører således til hvert sit princip. Det er ikke holdbart, og i *Les parties du discours* er reglerne om afledningernes logiske forhold udeladt.

Endnu en afgrænsning foretager Brøndal, udover den til de en- og tredimensionale klasser og den interne differentiering, nemlig en markering af forbindelsen til morfologiens andet hovedområde, synonymikken. I *Ordklasserne* introduceres en række enkeltord der kaldes universalier. De hører egentlig qua enkeltord til synonymikkens stof-

område, men det mærkelige er nu at de netop mangler enhver synonymisk bestemmelse og kun er karakteriseret ved deres ordklasse-definition. Brøndal opstiller en hypotese:

Indenfor enhver Klasse eller Underklasse af Ord vil der være en Række Grader af Abstraction mulige. Lavest indenfor hver Klasse staar de Ord der er definerede ved et stort Antal Elementer (5 eller 10 eller maaske 15 [af de non-limitative kategorier]); højest staar de Ord, der er definerede ved et Minimum. Dette Minimum kan i visse Tilfælde være Nul; det paagældende Ord - der kan ifølge Sagens Natur kun være eet indenfor hver Klasse eller Underklasse - har da slet ikke nogen Specialdefinition, men kun Ordklassens. Ordet bliver en Art Generalrepræsentant for Klassen og kan kaldes dens universelle Led eller "Universale". (ib.: 164)

I en given klasses synonymiske koordinatsystem er universalet altså nulpunktet. At der kun er ét, er en nødvendighed 'ifølge Sagens [dvs. teoriens] Natur', ellers ville der nemlig være to ord der betød 'det samme'. Universalernes eksistens er klart og logisk begrundet i teorien (omend ordet 'led' om universalierne er uheldigt, da det fører tanken i retning af syntaktiske forhold).

Straks værre bliver det når universalierne skal identificeres. Med en vis forsigtighed og uden nogen særlig begrundelse indsætter Brøndal fr. 'ainsi' som infinitivens universale, fr. 'or' som de finitte verbers og fr. 'donc' som participiernes. Som kommentar hertil anfører han om 'ainsi' kun:

Som den almene Verbalpartikel (rd) synes man at kunne opfatte fr. ainsi, der er mere copulativt eller relativt end det blot descriptive si (d) og derfor - modsat dette - bruges ved Verber. (ib.: 166)

At den almene verbalpartikel de facto knyttes til infinitiven, understreger dens privilegerede stilling som neutral underklasse. Til de to andres rolle som universalier siger han blot at

Til Verbalpartiklerne, altsaa nærbeslægtede med ainsi (rd), bør sandsynligvis regnes de to ejendommelige "sylogistiske" Smaaord or og donc. Or (opr. en situativ Conjunction: 'nu') betegner I moderne Fransk Overgang til et nyt Led i en Slutningsrække og er da relationsbetonende. Donc derimod indleder en logisk slutning; men en saadan maa - som den italienske Mathematiker Peano har gjort opmærksom paa - opfattes som et Prædicat; donc er da prædicativt eller kvalitetsbestemmende. (ib.: 166)

Selv om tesen om universalierne nødvendigvis må indføres - og det er

skarpt og konsekvent set af Brøndal - kan man næppe tilkende de udpegede universalier andet end en højst provisorisk status. Men det er til gengæld her et sekundært problem for mig i forhold til selve oprettelsen af universale-begrebet.

Denne summariske gennemgang, hovedsagelig en kritisk parafrase, af verbalklassen og dens naboer (ingen ordklasse, så lidt som noget andet sprogligt fænomen, lader sig studere isoleret) giver denne karakteristik af den første udgave af Brøndals ordklasselære: Kontinuitetsprincippet og symmetriprincippet fører til en ikke særlig differentieret underinddeling af klasserne, hvilket for verbernes vedkommende fremstår som en tvetydighed i formuleringen af det neutrale elements særpræg: det optager komplekse og kompleks-polære træk i sig og udnævnes til det 'egentlige' verbum. De tredimensionale klassers betonedede centralelement er nødvendigt i argumentationen, men er ikke begrundet af de to principper. Visse fleksjoner og derivationer indgår som selvstændige klasser i ordklassestrukturen, og de logisk-hierarkiske forhold mellem grundord og derivat viser en af Brøndal ukommenteret mulighed for sammenblanding af de to principper, når spørgsmålet om logisk overordning skal afgøres.

Det er nu netop en del af disse forhold der er ændret af Brøndal i Les parties du discours (hvilket er bemærket af Togeby og fru Brøndal i forordet), ændringer der gennemtrænger hele ordklassestrukturen. Det er resultatet af Brøndals essayistiske virksomhed i 30'rne der har sat sig spor i Præpositionernes Theori såvel som i Les parties du discours. For den sidste er det særlig: "Structure et variabilité des systèmes morphologiques" (om struktureringsprincipper), "Les formes fondamentales du verbe" (om verber, deres bøjning og afledning), "Théorie de la dérivation" og "La constitution du mot." (De 3 sidstnævnte essays nåede Brøndal ikke at give sin signatur, men de har været gennem Togeby's uden tvivl kompetente hænder (cf. Brøndal 1943a: avant-propos)) (9).

Brøndal foretager en tiltrængt nytænkning inden for sin teori af forholdet mellem fleksion og derivation indbyrdes og mellem disse begreber og ordklasserne. Det sker i et skema af dette udseende (10):

VARIATION:

	relationnelle	rel.-gen.	générique
analytique	thème	genre analytique	état
anal.-synth.	dérivation relationnelle	dérivation rel.-gen.	dérivation générique
synthétique	flexion spéciale	genre synthétique	cas

Selv om det væsentlige er de båse som verberne er knyttet til, er en 'gloseliste' dog nødvendig for at man overhovedet kan læse skemaet. Med 'variation' forstås "l'ensemble de la dérivation et de la flexion. Pour distinguer le mot lui-même de sa variation, on fera remarquer que la classe et le noyau sont nécessaires et suffisants pour constituer le mot, tandis que la variation n'est que possible et insuffisante." Afledning og bøjning forudsætter altså nu både en klasse- og en specialdefinition, dvs. en synonymisk definition ('noyau').

Disse definitioner foretages med hhv. de limitative og de non-limitative kategorier, som i skemaet (her kaldt hhv. 'générique' og 'relationnelle') osse er anvendt til definition af bøjning og afledning, men dog således at disse fænomener hverken indlemmes blandt ordklasserne eller i disses synonymik. Et distinktionsproblem melder sig da omgående for Brøndal: hvorledes skelne ordklasse og ikke-ordklasse, ordbetydning og ikke-ordbetydning, når de defineres med samme elementer? Brøndal kommer ikke selv ind på det, men springes over kan det ikke. Enten må det løses indenfor de givne rammer (som han prøver i Ordklasserne i forholdet mellem to- og tredimensionale klasser), eller osse må problemet ekspliciteres som et problem der skal løses (se IV.D.: 464f).

Bøjning defineres nu som en specialisering af et givet ord (klasse plus kerne), enten analytisk, dvs. "la spécialisation est obtenue par une analyse du mot primitif", eller syntetisk, hvor specialiseringen "s'ajoute à celui-ci [ordet] sans un rapport particulier avec lui". Bøjningen er således enten analytisk eller syntetisk uden at kunne være begge dele, og afledningen er altid både syntetisk og analytisk, idet den er en modifikation af ordet, den "apporte une modification au mot primitif même, en changeant ét la classe et le noyau", eller som det senere hedder "La classe et le noyau du mot ne restent pas les mêmes, mais sont changés (...) C'est donc dire que nous voici en présence d'un mot nouveau." (Brøndal 1943a: 124).

Desværre står det interessante skema i et af de to ufærdige essays, og dette indeholder derfor kun skitserede tanker men intet fuldt færdigt standpunkt. En del af Brøndals eksempler er derfor på grund af kortfattedheden ikke gennemskuelige i deres fulde konsekvens. Jeg hidsætter derfor blot et par smagsprøver på hvad der kan anbringes i skemaets rubrikker.

Som 'thème' regner Brøndal conjugation og deklination, fx 'a' i lat. 'hortatus' (1. konj), som 'genre analytique' henregnes diatese og genus, idet det relationelt-generiske præg skyldes foreningen af relationsformer og generiske kategorier (en sådan sammenhæng bestrider jeg senere muligheden af i Brøndals teori (se IV.E.: 630f)). Under 'état' finder man bl.a. hvad Brøndal et andet sted kalder verbets fundamentale former, nemlig infinitiv, participium, finitte former, supina etc., altså alt hvad der før blev hensat som selvstændige klasser.

I de tre rum på derivationshylden i skemaet finder man anbragt præfikskation, der er relationel og kun ændrer ordets synonymiske

kerne, suffiksation der både er relationel og generisk og transformerer både klasse 'og kerne, og endelig hvad Brøndal kalder 'dérivation postverbale' der kun er generisk og giver sig til kende i modsætninger som fx fr. 'trouble' vs 'troublers' hvor kun ordets klassetilhørsforhold er berørt. Den regel for afledningen som Brøndal fremsatte i *Ordklasserne*, genfindes her med begrænset rækkevidde (ib.: 127): Hvis der består afledning mellem fx to verber, vil de ikke tilhøre samme underklasse i klassen af verber. Ellers indføres ingen restriktioner.

Skemaets tre nederste rubrikker rummer de tre syntetiske flektionstyper. Her omfatter 'la flexion spéciale' fx modus, tempus og aspekt, mens 'genre synthétique' gentager genus og diatese fra 'genre analytique', men nu optræder bøjningerne som variable tilføjelser til ordet som fx ved adjektivets genusbøjning og ved de verber der kan være både aktive og passive. I de analytiske tilfælde var de invariabler. Endelig er kasus en syntetisk bøjning, idet det samme ord kan antage forskellige kasus og ikke er fastvokset til én bestemt kasus. Den generiske karakter ligger i at kasus sætter genstande i forhold til hinanden, og genstandsbegreberne er generiske kategorier (kasus knyttes primært til propriernes klasse (R) og nominer (Rd), herunder substantiver (Rd) og adjektiver (Rd)).

Man aner bag disse hastige rids mere konturerne af en teori end en egentlig teori, men sådanne teoretiske sonderinger har været nødvendige for Brøndal ved eksklusionen af alle bøjninger og afledninger fra ordklassestrukturen. En særskilt og dybtgående undersøgelse af disse problemer vil sikkert kunne føje interessante korrektioner og uddybende nuanceringer til Brøndals forskellige grupperinger, men det er ikke mit ærinde.

Dog må jeg hæfte mig lidt nøjere ved et principielt struktureringsproblem. Det drejer sig om kriterier for distinktioner mellem de sekundære strukturer af limitative og non-limitative kategorier der er skabt i variationsskemaet, og de primære der er konstrueret som ordklasser og synonymikker. Hvordan kan man skelne pronomen fra instrumentalis og infinitiv, når de alle er kvalitativt bestemt som RD? (ib.: 122, 131). Det kan ikke gøres kvalitativt, dvs. kategorialt, og der er da kun en formel skelnen tilbage som en brugbar mulighed. Men netop på grund af uklarheden hos Brøndal med hensyn til forholdet mellem formelle principper og kvalitative enheder er det ham umuligt at foretage den, og han forsøger da heller ikke på det. Det fremgår hverken af trykte eller utrykte kilder at han skulle have tænkt over problemet (mens han har ved led og underled, se IV.D.: 520ff).

Skulle man nu notere en infinitiv, er det ensbetydende med at notere et verbum i infinitiv, dvs. den af dets mulige infinitiver der hedder RD, og det kunne ske således: rd(RD). (På de følgende sider gælder parentes for variationsbegreber, mens de parentesløse enheder er ordklasser). Denne formel er entydig, den kan ikke gælde andet end et verbum i infinitiv (med mindre de respektive definitioner anfægtes, men det er et andet problem). Bøjning og afledning er da karakterise-

ret ved altid at være knyttet til et ord af én bestemt klasse, og entydigheden kan garanteres, hvis to variationer med samme kvalitative bestemmelser aldrig kan knyttes til samme klasse. 'Instrumentalis' ville kunne hedde RD(RD), men aldrig rd(RD).

Dette forhold kunne præciseres formelt hvis struktureringsprincippet fra "Structure et variabilité des systèmes morphologiques" kunne udnyttes i sin fulde udstrækning, således som Brøndal udviklede det i denne opstilling (se IV.D.: 440):

1	2	3	4
	AB		
A (neutral)	AC	ABC	
B (polære)	AD	ABD	
C (kompleks)	BC	ACD	ABCD
D (kompleks-polære)	BD	BCD	
	CD		

Hvis man nu fingerede at fx infinitiven er en sammensætning af en kompleks og en neutral form, rd og (RD), ville den altså svare til den kombination i kolonne 2 der ser således ud: AC. Og man ville da have givet infinitiv både en formel bestemmelse (kompleks-neutral bøjning) og en kvalitativ (relator-deskriptor og Relat-Deskript) der var indbyrdes uafhængige, idet andre elementer kunne være kompleks-neutrale uden at have infinitivens kvalitet og omvendt. Form og kvalitet er således definitorisk uafhængige, men de er omvendt meningsløse, hvis et element ikke er både kvalitativt og formelt bestemt (cf. Tøgebys brug af Brøndal i oversigtsskemaer, se IV.D.: 445).

Men man kunne osse tænke sig den mulighed at kalde infinitiven for en sammenkobling af fx to komplekse former. Opstillingen ville da ingen brugbar formel rumme med mindre man reviderer den således at kombinationen CC bliver mulig. Det kunne man gøre ved at sige at kolonne 2 indeholder alle dobbeltformler, herunder altså CC, kolonne 3 alle tredobbel-formler etc., uanset hvilke elementer der indgår i dem. Alle formelle bestemmelser ville da i deres enkleste udgave gives i kolonne 1 som neutral, polær etc., og alle de øvrige kolonner ville da bestå af tvangfri kombinationer af disse. Man må huske at opstillingen skyldes kontinuitetsprincippet der kun er en regneregul der intet siger om afhængigheder. Det gør derimod begreberne hver for sig i kolonne 1 (cf. om Leibniz, II.D.: 94ff).

På denne måde ville man indenfor Brøndals doktrin, og i overensstemmelse med Brøndals måde at tænke på, tror jeg, kunne lave en formel sprogtypologi. Den ville kunne fortælle hvilken kolonne et sprogs bøjnings- og afledningsforhold fortrinsvis anbragte sig i, og man ville rent numerisk kunne få at vide hvor mange tilføjelser og modifikationer af forskellig art der kunne knyttes til en given klasse og en given kerne, og samtidig ville man kunne få oplysning om et givet sprogs formelle præferencer: neutral, polær etc. Det ville -

stadig indenfor Brøndals teori - være et korrektiv til hans forslag til en typologi der alene bygger på en kvalitativ karakteristik af sprogene:

At dele Sprogene efter den saakaldte Røds Natur i isolerende og flecterende, agglutinerende og polysyntetiske - som det længe har været almindeligt - er neppe (...) berettiget. (...) Den eneste sproglige Realitet, hvorpaa en Inddeling kan grund-
des, er Ordet. Dette er altid bestemt dels ved en Specialdefinition -, som naturligvis ikke her kommer i Betragtning -, dels ved en Ordklassedefinition. Det er da denne sidste Variationer man maa fæste sig ved for at finde Sprogtypernes virkelige Hierarchi eller naturlige System (Brøndal 1928: 208)

Det er i forbindelse med denne kvalitative typologi Brøndals tanker om folkementalet får deres plads i teorien. Der knytter sig et mentalitetssærpræg til hvert stratum med samme antal kategorier i ordklasse-definitionerne, og et givet sprogs type og dets nationalitetsmentalitet (som dækker det der kaldes 'virkeligt' og 'naturligt' i citatets slutning) måles da ved forkærligheden for et bestemt dimensionsstratum. Mange noter fra perioden 1924-25 (4297,7) pusler med kombinationer af de fire mulige trin eller dimensionsstrata. Men en nærmere udarbejdelse af disse tanker kræver imidlertid, som citatet viser, at man i det enkelte ord skarpt kan skelne hvor det ene sæt kategorier hører op og det andet begynder. Ordets limitative og non-limitative bestemmelser er skilt med et jerntæppe. Det kunne lade sig gøre i Ordklasserne, hvor bøjning og afledning er integreret i ordklassestrukturen. Men når det ikke længere er muligt at fastholde denne sammensmeltning, og man dog skal isolere et givet sprogs særlige forkærlighed for kombinationer af limitative kategorier, kommer man i knibe. Skal man nemlig holde sig til de rent kvalitative træk og se på forekomsten af fx ordklassen pronominer, RD, da kan den efter at variationsskemaet er opstillet ikke skelnes fra fx infinitiv eller instrumentalis (begge (RD)). Man må altså have nogle nye kriterier. Samtidig har man bevæget sig ind i variationsskemaets forening og ikke adskillelse af limitativt og non-limitativt definerede enheder.

En mentalitetstypologi efter de retningslinier Brøndal ønsker at følge er med andre ord ikke længere mulig indenfor hans teori (og dog gentages synspunktet i Les parties du discours). Hermed er Brøndals antropologiske ideer, som jeg allerede tidligere har kaldt passé, gjort logisk umulige. Mentalitetsspørgsmålet hører slet ikke hjemme på det logiske niveau, i UG eller i NG, men må besvares et andet sted (se IV.E.: 624ff). Derfor kan man roligt vende tilbage til de mere deskriptive sprogtypologier som Brøndal forkastede i det sidste citat. I A. Sechehaye's gennemgang af Ordklasserne udfra det franske resumé, der blev publiceret som særtryk (Sechehaye 1941) - sammen med Diderichsens grammatik (Diderichsen 1966a) vel det eneste forsøg på en samlet stillingtagen til og brug af et værk af Brøndal i forhold til

dets grundtanke og ikke punktnedslag -, er det desværre mentalitetsproblematikken der er Sechehaye's indfaldsvej og ikke de logiske kategorier.

Men i Les parties du discours får verberne, som man kunne vente, en hel anden behandling. Definitionen er den samme, rd, men henvisningerne til de tredimensionale klasser dér er totalt fremmede for indoeuropæiske sprog. Gerundier og verbalafledninger rykker sammen med de tidligere todimensionale underklasser (infinitiv, participium, finit verbum) ud af ordklassestrukturen og sættes på plads blandt bøjninger og afledninger, hvorfra de kan hentes ind som specialiseringer og modifikationer for enhver underklasse under verbet.

Efter det binære struktureringsprincip er disse seks underklasser mulige:

polære	:	<u>rd</u>		<u>rd</u>
neutral	:		<u>rd</u>	
kompleks	:		<u>rd</u>	
kompleks-polære	:	<u>rd</u>		<u>rd</u>

Brøndal karakteriserer dem nu i en række med de polære først og sidst og den neutrale og komplekse i midten (11):

1. rd: statiske verber. Denne gruppe udgøres af beskrivende eller tilstandsbetegnende verber, og de er derfor i familie med dem der normalt kaldes intransitive, en bestemmelse der for Brøndal dog er syntaktisk og ikke morfologisk, hvorfor den ikke lader sig bruge til klassifikation. Man finder her fx fr. 'aller', 'venir', 'cesser' og 'être'.
2. rd: ekspressive verber med et stærkt beskrivende, måske onomatopœtisk, islæt, fx fr. 'frapper' og 'gratter'. Meget ekspansiv gruppe med mange novationer (tænk fx på Johs. V. Jensens ekspressive stil).
3. rd: komplekse eller personlige verber hvorhen hører, hævder Brøndal, verber der bestemmer sindsbevægelse som fx fr. 'aimer', 'craindre' og 'croire'.
4. rd: neutrale eller funktionelle verber. Brøndal mener at denne del af verbalklassen indeholder sanseverber og ytringsverber som fx fr. 'voir', 'taire' og 'parler'. Her fremhæves hverken det relative eller deskriptive element.
5. rd: modalverber. Det er den kompleks-polære modsætning til de ekspressive verber. De understreger relationsmomentet dobbelt og bliver derved som de dynamiske verber i gruppe 6 retningsbestemte, forbindende, men samtidig på grund af fremhævnngen af d-momentet bliver de beskrivende, idet forbindelsen fremtræder som vilje, ønske eller anden hensigt.
6. rd: dynamiske verber er den polære modsætning til de statiske og er i slægt med de transitive, fx fr. 'avoir', 'prendre' og 'poser' hører til denne gruppe, der er den talrigeste.

Tilsyneladende er denne opremsning ganske inhomogen: modale verber på linje med ekspressive. Men Brøndals klassifikation tager ikke

hensyn til hvad der fra en vanlig synsvinkel tager sig disparat ud. De er i niveau fra hans synsvinkel ved alle at være skabt af kategorierne og struktureringsprincippet. Det har nu givet en større afklaring i underklassernes indbyrdes forhold, idet den neutrale ikke længere er klasse-repræsentant par excellence. Når klassen skal modstilles andre klasser kan det ikke ske ved fremhævelse af en enkelt underklasse men kun ved selve klassedefinitionen rd. På denne måde får det neutrale element heller ikke den i hjelmslevsk forstand ekstensive karakter som det forlenedes med i Ordklasserne. Kløften til de tredimensionale klasser er blevet bredere ved udskillelsen af bøjning og afledning. Men osse forholdet til de endimensionale klasser, og dermed disse klasser selv, er undergået en let forandring i *Les parties du discours* på grund af de todimensionale klassers interne omorganisation. Universalierne er ændret, idet det dog her mere er de andre todimensionale klasser og ikke verberne der har afstedkommet fornyelsen (12):

udgave	klasse	universale
1928	{ R Rd	'chose' 'on'
1948	{ R Rd	'ce' 'chose'

Usikkerheden med hensyn til anbringelsen af universalierne hænger sammen med at de egentlig er et synonymisk problem, og de universalier der dog er anbragt ud fra en generisk klassifikation, vil derfor være uhyre følsomme overfor den mindste ændring af klassernes indbyrdes forhold. For verbernes vedkommende er revisionen meget summarisk kommenteret og universalierne derfor anbragt med endnu større forsigtighed end i 1928-udgaven:

Le verbe universel (rd) est faire, plus abstrait que les mots correspondants d'autres langues (anglais do - make, allemand tun - machen), employé justement comme verbe vicair, remplaçant tous les autres verbes. (Brøndal 1948a: 146)

Blandt underklasserne forsynes kun tre med universalier, idet dog 'faire' er universale for alle underklasser qua verber uden at knyttes specielt til den neutrale ordklasse som det sker i *Ordklasserne* (selv om skemaet lader en i tvivl om Brøndals mening, se bilag III).

Parmi les verbes (rd), être est le verbe statique (rd) par excellence, avoir le verbe dynamique (rd). Ils sont tous deux plus abstraits que les verbes correspondants d'autres langues: être correspond à l'allemand sein - werden, l'anglais be - become, avoir correspond à l'allemand haben -, bekommen, l'anglais have - get. Le verbe général de la sous-classe complexe (rd) semble être laisser. (ib.: 146)

Der findes ingen kommentarer til hvorfor Brøndal ikke har kunnet identificere universalierne for de andre underklasser, og der er heller ingen kommentarer til hvorfor verbaluniversalierne nu åbenbart principielt skal være, eller i hvert fald faktisk er, verber. Det vil kræve en synonymisk undersøgelse at begrunde det nærmere, men det forekommer umiddelbart sandsynligt.

udgave	klasse	universale
1928	rd	'ainsi'
	rd	'or'
	rd	'donc'
1948	rd (hele klassen)	'faire'
	rd	'être'
	rd	mangler
	rd	'laisser'
	rd	mangler ('faire?')
	rd	mangler
	rd	'avoir'

Intet område er således ladet urørt af det ny struktureringsprincipps anvendelse i en binær grundsituation, dvs. i de todimensionale klasser. De endimensionale klasser er mindst berørt, de tredimensionale mest og et helt nyt parallelt variationsskema for bøjning og afledning er opstillet. Kun interjektionens firdimensionale klasse er gået ram forbi.

6. Binaritetsprincippet som generelt struktureringsprincip

Efter med verberne som eksempelmateriale at have godtgjort at den interne omkalfatring af de todimensionale ordklasser ikke er spor intern, vil jeg søge at vise at osse den sidste klasse, interjektionerne, er berørt af den samme omstrukturering. Ændringen fra 1928 til 1948 vedrører svarordene, der i 1928 placeres som interjektionernes universalier. Men i 1948 hedder det meget vagt:

Il ne semble cependant pas que l'on puisse s'abstenir de les [svarordene] rattacher étroitement aux interjections; comme celles-ci, en effet, elles remplissent normalement une phrase entière. Cependant elles ont un caractère plus logique, moins naturel, que les vraies interjections. (ib.: 144)

Bortset fra den mindre flatterende gentagelse af interjektionernes mulige 'naturlighed' ved Brøndal ikke rigtigt om universalierne skal lukkes ud eller ind.

Til eftervisning af at osse interjektionerne er fjernstyret af de todimensionale revisioner, vil jeg forsøge at give struktureringsprin-

cippet den generalitet som dets funktion har vist det fortjener. Det skal fjernes fra det entydigt binære grundlag. Eftersom kontinuitetsprincippet og symmetriprincippet samtidig vises vintervejen, skal det modificerede binære struktureringsprincip garantere både mulighed og nødvendighed for elementerne.

Denne revision hviler på den tidligere fremdragne iagttagelse hos Utaker, at den privative modsætning (B vs non-B) implicerer et niveauskift, således at den privative modsætning kan specificeres kvalitativt på et andet niveau (dvs. i forhold til andre enheder (S, E, L etc.)):

For the neutralization of vocalic/consonantal involves that this opposition becomes a term in an opposition on another level. (Utaker 1974: 86; cf. IV.D.: 453)

Denne tankegang, at visse typer af modsætninger ikke alene gælder internt på det niveau hvor de oprettes men implicerer et andet, er ikke ukendt i strukturalistisk tankegang, når et givet niveau's immanens skal sprænges. Den privative modsætnings rolle som niveauindikator kan - med en anden terminologi - ses i R. Barthes essay "Introduction à l'analyse structurale des récits". Skønt ude i et andet ærinde ser han dog sit arbejde i nøje sammenhæng med lingvistikken som et bidrag til "la nouvelle linguistique du discours [qui] n'est pas encore développée, mais elle est du moins postulée par les linguistes eux-mêmes" (Barthes 1966: 3). Når jeg nødes til at generalisere Barthes' synspunkter noget, sker det altså ikke uden forfatterens forståelse, idet jeg betragter oprettelsen af ordklassesystemets struktur som et diskursivt arbejde og ser denne struktur som eksempel på en niveaudelt struktur med afhængighed mellem trinene.

Man kan nu først med Barthes fastslå at

quand bien même un détail paraîtrait irréductiblement insignifiant, rebelle à toute fonction, il n'en aurait pas moins pour finir le sens même de l'absurde ou de l'inutile: tout a un sens ou rien n'en a. (ib.: 7)

Som at høre Brøndals ord: sproget er overalt logisk, er overalt betydning (13). Hvis visse ordklasser i strukturen synes blot additivt tilføjet, må man altså forudsætte at der findes en funktion udover den at fylde en mulighed ud som denne kunne angives af kontinuitetsprincippets kombinatoriske regneregler. Barthes skelner mellem "deux grandes classes de fonctions, les unes distributionnelles, les autres intégratives" (ib.: 8, med henvisning til Benveniste 1966: 124). De første kalder Barthes simpelt hen funktioner, de sidste indicier. Hvis nogle ordklasser viser solidaritet på et givet niveau har de distributionel funktion, mens de der måtte være løst tilknyttet i distributionel henseende bliver indicier, får en integrativ funktion, dvs. "pour com-

prendre "à quoi sert" une notation indicielle, il faut passer à un niveau supérieur" (Barthes 1966: 9). De indicielle enheder peger altså udover et givet niveau mod et andet i trinfølgen. Det indicielle aspekt af et givet element har alene denne opgave, mens funktioner både kan være distributionelle og integrative. Man kan derfor slutte

Il faut donc couronner le niveau des fonctions (...) par un niveau supérieur, dans lequel, de proche en proche, les unités du premier niveau puisent leur sens. (ib.: 15)

Mens Barthes tager udgangspunkt i konsekvenserne af at der er to typer af modsætninger, er Utakers udgangspunkt selve disse modsætninger. Men de to fremstillinger kan forenes i implikationen af niveauskift og i at mangel på specifikation på ét niveau ændres til specifikation på et andet - Utaker taler om at der dannes en term, nemlig i en kvalitativ modsætning; Barthes om at enheder 'puisent leur sens'.

Barthes tager ikke hensyn til om de relationer han arbejder med har binær form eller ej. Utaker kritiserer et forenklet binært grundlag, men arbejder fortsat med typer af polære modsætninger i indbyrdes relation. Udover forekomsten af niveauskift bygger revisionen af binaritetsprincippet derfor på den antagelse at strukturen ikke er bygget på grundlag af en modsætning mellem to eller fire termer, men på en modsætning mellem to polariteter (i.c. deskriptiv vs relativ; funktion vs genstand), idet Brøndals termer altid er indsat i en dobbeltdikotomi, for de limitative kategoriers vedkommende ved hjælp af de indefinable.

Struktureringsprincippet skal ikke definere denne dobbeltdikotomi, men forudsætter nogle begreber der er defineret i overensstemmelse hermed. Struktureringsprincippet skal da instituere UGs struktur ved at give kategorierne (hvis kvalitative egenskaber er defineret ved indefinable på det kategoriale, logiske niveau) en plads (der er defineret ud fra struktureringsprincippet) i en struktur (der da udgøres af kvalitativt og formelt definerede elementer). Struktureringsprincippet og kategorierne er definitorisk uafhængige, men funktionelt uløseligt forbundne i struktureringsprocessen med henblik på hvilken de er oprettet. Man kunne tale om struktureringsprincippet som et topologisk princip, hvad Brøndals metaforik i forbindelse med ordklassestrukturen osse vidner om (han taler om 'zoner' og 'områder' (fx Brøndal 1928: 208)).

Men nu til sagen. Som for det binære enkeltdikotomiske grundlag starter man for det dobbeltdikotomiske - dvs. den systemiske grundenhed med en relativ, deskriptiv, funktionel og genstandslig side - med de polære former:

r R D d

På grund af elementernes dobbeltdikotomiske fastlæggelse er hvert element forbundet polært med to andre, således at alle elementer er til stede med lige stor nødvendighed, fx for r 's vedkommende:

r vs R (R = relativ kategori, men ikke funktionel)
 r vs d (d = funktionel kategori, men ikke relativ)

For r kan vi skrive modsætningsforholdet op således: $r(R,d)$. Formlerne for de øvrige bliver da: $R(r,D)$; $D(d,R)$; $d(D,r)$. To polariteter flettet sammen afsætter fire elementpositioner (cf. igen Kleins firegruppe).

Det neutrale element, som jeg vil kalde absolut neutralt, vil da være

$rRDd$

hvor alle polariteter er ophævet og ingen elementer i kombinationen betones.

Men samtidig med at de polære former afsættes, opstår der nogle relationer der ikke er omfattet af den kvalitative dobbeltdikotomi: r vs D , hvor D i forhold til r (men jo ikke i forhold til R eller d) er bestemt privativt som genstand og ikke funktion, som deskriptiv og ikke relativ. D er ikke specificeret i forhold til r i de to dimensioner, men i forhold til hhv. d og R . Det samme gælder relationen mellem d og R . Der impliceres med andre ord et nyt niveau, hvor denne modsætning skal specificeres som term (med Utakers ord), dvs. specificeres som et komplekst element, hhv. rD og dR . Det er niveauet for de relativt komplekse elementer, i første omgang altså:

rD

dR

På dette niveau opererer Brøndal selv med fire heterogene klasser (rd , RD , rD , dR) og to homogene klasser (rR , Dd). Brøndal mener at de fire første er solidariske: optræder én i en grammatik, optræder alle. De to sidste har fakultativ status. Det forekommer imidlertid på Brøndals egne præmisser at være en forenklet karakteristik. Han har selv karakteriseret hver kategori i to dimensioner, og han kunne derfor med lige så stor ret kalde de fire første homogene og de to sidste heterogene. Heterogeniteten består for Brøndal i at der er forenet både et subjektivt og et objektivt element, og homogeniteten i at to subjektive og to objektive elementer forenes. Men hvorfor skulle modsætningen genstand vs funktion neutraliseres i de homogene som mindre 'modsætningspræget'? Det begrundes Brøndal ikke, og han tvinges heller ikke til det da han bruger kontinuitetsprincippet og derfor automatisk får seks todimensionale elementer. Men det forekommer rimeligt at antage at han med modstillingen homogen vs heterogen tangerer problemstillingen med de kvalitative og de private modsætninger, som jeg prøver at eksplicitere fuldt ud.

Ifølge dette synspunkt vil nu de to elementer på det relativt komplekse niveau skulle specificeres. Da hver af de integrerede kategorier indgår i en dobbeltdikotomi, vil de to elementer hver kunne specificeres i forhold til de samme fire:

$$rD \quad \left\{ \begin{array}{cc} rd & rR \\ Dd & RD \end{array} \right\} \quad dR$$

Ligesom Brøndal skal afprøve sin antagelse af de heterogene klassers samlede forekomst og de homogenes isolerede, så vil denne opstilling osse stille en undersøgelsesopgave på basis af de interne afhængigheder. Men en anden: eftersom de to først oprettede elementer, rD og dR , kan få deres kategorier specificeret ud fra to af de fire sidst oprettede vil det sige at betingelserne bliver løsere: rD og dR skal realiseres med mindst to af de øvrige fire klasser og kan realiseres med tre eller alle fire.

Nu medfører en sådan specifikation i hvert af de fire tilfælde en neutralisering af en modsætning: at forbinde fx rD med rd specificerer den subjektive (D vs d) og den funktionelle (r vs d), men neutraliserer den relative (r gentages i rD og rd). Den neutralisering kan ophæves på et andet niveau med betoning af hvert af elementerne i hhv. rD og dR :

$$\underline{dr}D \quad \underline{r}DR \quad \underline{d}RD \quad \underline{r}dR$$

Betoningen bevirker at der tiltrækkes kun det element der kan specificere hvert af de to allerede integrerede elementer. Dette trin kunne kaldes det kompleks-polære på grund af flerheden af elementer og samtidige fremhævelse af de polære former.

Herved forklares hvad Brøndal ud fra sine kvalitative bestemmelser og sine regneregler kun kunne postulere, nemlig at der er en 'dybere' overensstemmelse mellem en tredimensional klasse og den endimensionale klasse der indgår i den som centralelement, fx $\underline{D}rd$ der kaldes pseudopræpositioner; og for det andet at centralelementet altid skal betones.

Eftersom vi står med nogle polære former, vil polariteten kunne ophæves i en neutral form, dvs. det neutrale element der allerede er fundet, og som derfor bliver neutralt i forhold til strukturen som helhed, et absolut neutralt element. Men ved en samtidig betoning af alle polariteter dannes endvidere et absolut komplekst element, hvor alle de tredimensionale klasser forenes med lige stærk betoning:

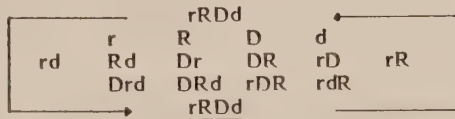
$$\underline{rRDd}$$

Det er således muligt at instituere ordklassernes struktur ud fra det struktureringsprincip som oprindeligt var tænkt til at gælde for en eksklusivt binær basis. Princippet er uafhængigt af de elementer det

strukturerer, men kræver blot at de defineres i en dobbeltdikotomi så at de kan indgå på det polære niveau, ligegyldigt hvilken dobbeltdikotomi det er, blot den er kombineret privativ og kvalitativ. Da den dobbeltdikotomiske grundfigur er obligatorisk indenfor den epistemologiske ramme Brøndals begreber er sat i, bliver det altså på disse betingelser et generelt princip. Når en struktur skal specificeres, og det skal den altid, sker det følgelig ved at en ganske bestemt dobbelpolaritet er investeret. En struktur skal således altid bestemmes både formelt og kvalitativt, både efter sine positioner og efter hvilke kategorier der indtager disse positioner.

Jeg opstiller nu ordklassestrukturen, og følger derefter et par bemærkninger til den som skal forklare signaturerne og opklare Brøndals tvetydheder:

1. trin
2. trin
3. trin
4. trin
5. trin

Terminologi:

	Brøndal			Ego		
	num.	kval.	form.	num.	kval.	form.
1. trin	-	-	amorf	0-dim.	efter	abs. neutral
2. trin	1-dim.	abstrakt	-	1-dim.	kate-	polær
3. trin	2-dim.	konkret	-	2-dim.	gori-	rel. kompleks
4. trin	3-dim.	kompleks	-	3-dim.	ernes	kompl.-polær
5. trin	4-dim.	udifferen-	poly-	4-dim.	navne	abs. kompleks
		tieret	morf			

Med Brøndals terminologi, og navnlig med den del af den der ikke er der (markeret med '-'), er det umuligt at skabe et skarpt skel mellem enhedernes formelle og kvalitative karakteristik, hvad Brøndals slutbemærkning i Ordklasserne vidner om: "det konstante [er] ikke Combinationerne, men de Elementer der kombineres" (Brøndal 1928: 218). Elementerne er som tidligere nævnt kategorierne, men hvad betyder det at kombinationerne ikke er konstante? Det kan ikke betyde at der snart skulle være de 15 ordklasser som Brøndal opregner, snart nogle andre. Det lader til at Brøndal tænker på at de samme femten ikke realiseres i alle NG, og at de der er realiseret kan skiftes ud med andre set fra en diakron synsvinkel, men at alle NG, ligegyldigt

hvilke kombinationer de vælger, altid vil anvende de fire fundamentale kategorier. Hvis denne tolkning er den rigtige, og den synes at være den eneste, har Brøndal her blandet tre forskellige logiske trin sammen: det kategoriale niveau, UG og NG, i én og samme formulering. I UG er såvel de investerede kategorier som de formelt bestemte positioner i strukturen, dvs. kombinationerne, konstante. Det er teoriens diasynkrone niveau. At der dog kan komme en ny kombination til, kan man se af den amorf tilvækst i vokalstrukturen, der får to firdimensionale enheder, skønt den er oprettet efter samme retningslinjer som ordklassestrukturen. Dem bliver Brøndal da nødt til at skille formelt som hhv. polymorf og amorf (Brøndal 1936b: 65f). Betegnelsen kompleks for det tredimensionale niveau, der jo knyttes til en særlig 'kompleks' mentalitet, er meget uensigtsmæssig så snart man kommer til *Les parties du discours* hvor der optræder en formelt bestemt todimensional underklasse der osse kaldes kompleks.

Jeg foreslår derfor terminologien i højre kolonne. Niveauet angives numerisk med det antal kategorier der er investeret på det pågældende trin, fx todimensional. Hver eneste enhed på et givet trin kan nu få en ganske entydig formel og kvalitativ karakteristik, fx kan man om verbet sige at det hører hjemme på det todimensionale niveau, er relativt mentalitet i formel henseende og i kvalitativ sammensat af et aktivt relativt element, relator, og et aktivt deskriptivt element, deskriptor. Hvis man skal fiksere verbets underklasser, vil de have samme kvalitative bestemmelser men en anden formel, som ikke vil kunne blandes sammen med klassens som sådan når man blot tilføjer 'underklasse'.

Inden jeg via en drøftelse af hvad værdibegrebet indebærer for Brøndal kommer frem til interjektionernes plads i forhold til strukturens absolut neutrale og absolut komplekse element, vil jeg med et eksempel på et lidt lavere abstraktionsniveau foretage en investering af strukturens positioner med nogle betydningselementer som P. Brask har betjent sig af til eksemplifikation af Kleins firegruppe. En forhåbentlig konkretiserende illustration. (Brask 1974: I, 166f).

Når kategorierne er blevet kvalitativt bestemt, er det sket i en analyse af kategorihistorien med henblik på de træk der kan fungere i en specifik målsætning: den sproglige analyse. Andre træk ved kategorierne, som måske kunne have været udviklet under andre synsvinkler, er skåret væk. Brask bestemmer osse sit betydningsområde forud for den formelle bestemmelse: mennesket forstået alene i forhold til krop og tid, altså i en afgrænset betydning af 'menneskelighed'. Den relevante dobbeltdikotomi er: mand vs kvinde, dreng vs pige der beror på en modsætning i køn og alder.

Holder vi os blot til en enkelt binær modsætning, fx med hensyn til køn, vil binaritetsprincippet afsætte disse termer og niveauer:

polær	:	mand	vs	kvinde
neutral	:	(mand / kvinde)		

kompleks : mand / kvinde
 kompleks-
 polær : mand/kvinde vs mand/kvinde

Hvad siger disse positioner om mennesket forstået udfra én binaritet? De polære angiver den kropslige forskelsmarkering. Den neutrale angiver mennesket som begreb udenfor den givne forskel og angiver derfor muligheden for andre specifikationer end den givne og relative- rer dermed denne. Den komplekse angiver en samtidig mandlighed og kvindelighed og dermed en psykisk disposition, således som psykoanaly- sen har fremstillet det. De kompleks-polære angiver den psykiske specifikation hvormed den kropslige enhed (den polære) får identitet, i en stadig konfrontation med den kvindelige eller mandlige komponent. Strukturen siger da noget om de betydningsmuligheder der skal tages hensyn til, når et betydningsområde skal specificeres udfra en binær modsætning.

Udvides specifikationsgrundlaget til en dobbeltmodsatning, køn og alder, skulle der oprettes 16 relevante positioner til klarlægning af hvad det vil sige at bestemme mennesket i disse to dimensioner:

mand kvinde dreng pige

De polære modsætninger angiver fire afgrænsede enheder. En betyd- ningsstruktur der ikke indeholder alle, kan ikke specificere mennesket i de to nævnte modsætninger.

Men her er modsætningen mand vs pige en privativ modsætning (stadig kun på det foreliggende dobbeltdikotomiske grundlag), idet pige i den givne sammenhæng har status som ikke-mand. Det kræver en specifikation: sker det med hensyn til alder vil det være fx en far- datter modsætning; sker det med hensyn til køn vil det være en mand- pige modsætning med mulige libertinøse overtoner. Opretter vi som før det relativt komplekse niveau, vil det se således ud:

mand/pige $\left\{ \begin{array}{ll} \text{kvinde/pige} & \text{mand/dreng} \\ \text{mand/kvinde} & \text{pige/dreng} \end{array} \right\}$ kvinde/dreng

Dette niveau udsiger noget om grænser for personrelationer på basis af køn og alder: specificeres mand/pige modsætningen via kvinde/pige modsætningen, betyder det en specifikation via en stillingtagen til pubertetens rolle, hvad enten det sker via jura eller udviklingspsykolo- gi. Specificeres mand/pige modsætningen via pige/dreng relationen, kan det dreje sig om far-datter relationen i forhold til muligheden for at barnet kunne have haft et andet køn. Det er ikke to bestemte af de fire midterste kombinationer der er obligatoriske i forhold til mand/pi- ge modsætningen, hhv. kvinde/dreng modsætningen, men to af dem

skal inddrages. Far/datter forholdet via dreng/pige modsætningen fordrer således hensyntagen til mand/kvinde modsætningen, dvs. kønsopfattelsen i almindelighed.

De fire kompleks-polære muligheder vil se således ud:

kvinde/MAND/pige mand/PIGE/dreng kvinde/DRENG/pige
mand/KVINDE/dreng

Som det er bekendt fra psykoanalysen er mandlighedens og kvindelighedens samtidige tilstedeværelse i den psykiske struktur ikke kun, som den rent binære struktur fastholder, en kønsmodsætning, men osse en aldersmodsætning, hvad fænomener som faderbindinger og moderbindinger er eksempler på. Det er denne psykisk konstitutive dimension som dette niveau angiver nødvendigheden af. Moderrelationen kan ses fra drengens side (kvinde/DRENG/pige) og fra mandens (kvinde/MAND/pige) og er dermed set i sit dobbelte perspektiv: på én gang et problem for den psykiske udviklingsproces og samtidig en faktor i den voksne kønsrelation.

Hvad niveauet angiver er naturligvis ikke hvilken konkret investering der er tale om i de kompleks-polære positioner, lige så lidt som forekomsten af en rd-kombination som relativ kompleks ordklasse siger noget om hvordan et sprogs verber konkret ser ud. Kun at spændingen mellem r og d angiver en verbumsposition i ordklassestrukturen, en position som investeres konkret og forskelligt fra sprog til sprog.

Således vil de kompleks-polære positioner osse kunne investeres af komediernes forklædningsscener når de spiller på køn og alder. Fx Papagenas entré i *Die Zauberflöte*, hvor hun forvandles fra gammel til ung i forhold til Papageno og netop på grund af ham (kvinde/MAND/pige). Mens denne forvandling foregår på opera buffa niveauet, sker der på opera seria niveauet, som en polær parallel hertil, en accentuering af Pamina som kvinde ved at hun vandrer - i bogstavelig forstand - fra den ældre (hendes far Sarastro) til den unge (Tamino) (mand/KVINDE/dreng). Endnu mere indviklet bliver disse forklædninger naturligvis når den samme dramatis persona er impliceret i begge de polære poler: Viola i *Twelfth Night* er forklædt som mand: i sin pubertære kompleksitet mellem mand og dreng vækker hun den ellers døde kærlighed i Olivia (mand/KVINDE/dreng), for selv derved at blive sig bevidst som én der selv er ved at blive kvinde i forhold til en mand, Orsino (kvinde/MAND/pige) uden at kunne blive det på grund af forklædningen. Først med Sebastians komme kan de træde frem som to polære par.

Det absolut komplekse element er indbegrebet af mennesket for så vidt det alene er bestemt af alder og køn. Det absolut neutrale element angiver indifferens heroverfor, dvs. enten alder og køn for så vidt det ikke er et menneskeligt men alment biologisk forhold, eller

mennesket for så vidt det bestemmes af andre forhold end alder og køn; kort sagt det absolut neutrale element angiver hvad der er ikke-menneskeligt på det givne grundlag.

Hvad struktureringen efter struktureringsprincippet angiver ved således at inkorporere en modsætning der er privativ i forhold til selve strukturens valgte konstitutionsgrundlag - menneske som alder og køn, tid og krop -, er at selve dette grundlag er relativt og derfor kun er absolut i den givne sammenhæng, men lader sig specificere i en anden sammenhæng, akkurat som jeg har fastslået med de indefinable ovenfor (IV.B.: 346f). Konfrontationen mellem den givne bestemmelse og andre mulige er en del af strukturens diskursive logik, en konfrontation der muligvis vil kunne ændre det givne grundlag.

Skulle noget sådant ske, ville man kunne opbygge en ny struktur hvori andre og i den givne sammenhæng mere relevante specifikationer indgik. Man ville osse kunne udvide den allerede konstruerede, ved at gøre den heri givne specifikation - mennesket med hensyn til krop og alder - til én ny term, som da vil være internt struktureret af den struktur som netop er opstillet. En sådan term kunne da kontrasteres af andre - fx mennesket med hensyn til sprog og socialitet - hvis interne strukturering skulle fremstilles et andet sted (cf. Leibniz' kombinationer af 2. orden, II.D.: 97):

Menneskelighed_{krop/alder} vs Menneskelighed_{sprog/socialitet}

7. Eksistens, værdi og diskursivitet

I og med at strukturen er oprettet som en formel topologi hvori kvalitativt bestemte enheder får deres plads, kan begrebet 'værdi' (valeur) få en præcis definition i Brøndals teori. Og med den kan jeg - efter den konkretiserende ekskurs - vende tilbage til problemet med interjektionerne og dermed til afgørelsen af om strukturen skal have 15 pladser, som Brøndal angiver, eller 16 som jeg har oprettet - ikke kun i overensstemmelse med Brøndals vokaldiagram, men osse for at angive den brydning mellem absolut neutralt og absolut komplekst element der angiver strukturens indplacering i en diskursiv dialektik.

Om værdi skriver Brøndal:

Grundbegreberne [maa], som alle Sprogets Begreber, defineres i nøje indbyrdes Afhængighed; thi Sproget er et System af Tegn, d.v.s. Synonymer, hvis Existens - og Existens er her lig Værdi og Betydning - alene beror paa gensidige Ligheds- og Forskelsforhold. (Brøndal 1928: 69; cf. næsten enslydende Brøndal 1943a: 61f)

Dette citat bringes ikke fordi det er krystalklart - det er det ikke - men fordi ordet 'værdi' indgår i en sammenhæng, der lader sig

analysere således at en generel betydning af 'værdi' kan frembringes. Normalt identificerer Brøndal tegnet med ordet og foretrækker et ordbegreb for et tegnbebegreb. Ordenes rolle som synonyme, dikteret af deres synonymik eller specialbetydning, hentyder til den konstans i ordet der sikrer dets ækvivalens i alle kontekster, uanset hvad disse i øvrigt måtte føje til af variabelt betydningstilskud, en kontekstualitet der vedrører det Brøndal kalder semantik. Det enkelte ord har altså en unik karakter, er identisk med sig selv i kraft af en definition, dvs. en plads i et system, hvad vi har kaldt struktur. Det er denne identitet der kaldes 'Existens' eller 'Værdi'. Den er bestemt af lighedsforhold i kraft af de anvendte kategorier, der kan anvendes overalt i alle ord. Det er hvad der ligger i Brøndals bemærkning om at elementerne er konstante, men ikke kombinationerne. Men i og med disse kategoriale kombinationer gennem struktureringsprincippet er indbyrdes forskellige, sikres ordenes identitet med sig selv, ikke-sammenfaldet med andre. Med andre ord: et ords værdi angives af en samtidig kvalitativ og formel bestemmelse. Uden denne samtidighed ingen værdi (cf. III.B.: 181).

Men som citatets første linier viser, taler Brøndal både om 'Grundbegreberne', i.e. de limitative kategorier, og om 'alle Sprogets Begreber', dvs. ordklasser, fonemer, bøjninger etc. Værdi er dermed noget som ethvert begreb, og ikke kun ordene i deres synonymik, har så snart det modtager en plads i en struktur ved at tildeles en kvalitativ og formel bestemmelse, dvs. være produceret i den videnskabelige diskurs. Det er her klart at grundbegreberne eller kategorierne selv, såvel de limitative som de non-limitative, markerer et grænsetilfælde. De har jo ikke en formel og en kvalitativ karakteristik, men giver tværtimod anledning til at begreberne i UG og NG får det. På den anden side er de karakteriseret ved de indefinable og ved beskrivende tilnærmelser som 'passiv', 'genstandslig', 'deskriptiv', 'retning', 'omfang' etc. og indgår ved sådanne analogiserende referencer til en allerede eksisterende videnskabelighed i den videnskabelige diskurs, men her med den rolle at være mulighedsbetingelsen for værdidannelse.

I værdibegrebet har man ofte ensidigt lagt vægt på forskelsforholdet, og dermed åbnet for rent formalistiske bestemmelser af de sproglige begreber. Således åbner Saussure for en fortolkning af den art: "Leur [værdierne] plus exacte caractéristique est d'être ce que les autres ne sont pas". Derfor støder vi ikke på forudgivne ideer, men på "des valeurs émanant du système" (Saussure 1972: 162). Osse P. Guiraud er med her: "valeurs qui ne sont autres que les possibilités de relations définissant un champ d'emploi dans le discours" (Guiraud 1969: 22), en anvendelse der nemlig er afhængig af at andre ikke har den. Saussure er orienteret mod 'la langue' og overvejende mod logiske og privative modsætninger (cf. dog IV.D.: 547, note 6), Guiraud mod 'la parole' (og dermed mod hvad Utaker efter Searle kaldte 'illocutionary negation' (Utaker 1974: 76)). Hos Brøndal er det klart at en enheds

værdi er dens ligheds- og forskelsforhold til samtlige andre termer indenfor samme område af UG eller NG.

Et andet problem hos Brøndal kan nu osse finde sin løsning, en løsning der vil give anledning til et par kommentarer mere til sammenhængen mellem eksistens, værdi og diskursivitet. Det er spørgsmålet om hvorvidt den struktur vi har opstillet med struktureringsprincippet skal bestå af 15 enheder, som i Ordklasserne, eller af 16 enheder, som i "La structure des systèmes vocaliques". Der skal være 16 enheder.

Brøndal har i sine forarbejder vaklet noget i sin opfattelse af antallet af ordklasser. Tallet 16 kommer han selv til i et notat fra juni 1924 (4297,7), hvor "radicaler" sættes som en nuldimensional klasse, gentaget på en lap om "Sprogets Extremes": "Ethvert Sprog har en højeste og en laveste Ordklasse. Den laveste er 4-dimensional: Interjectioner. Den højeste er 0-dim.: Radicaler" (4297,8, formentlig fra sommeren 1926).

I det førstnævnte notat er der 6 rangklasser, idet de såkaldte homogene todimensionale klasser (rR, Dd) er på et niveau for sig, men i flere notater fra juli 1924 i samme kapsel er der fem som i min opstilling. Det skyldes imidlertid at de homogene er udeladt og endog sine steder kaldt "alogiske" (på grund af den manglende solidaritet?).

I en del notater fra juni/juli 1924 vakler Brøndal mellem 13 og 15 ordklasser. Året før i et notat, "Ordklasserne", til den danske grammatik (4297,3) opregner Brøndal både 9 og 13 ordklasser, hvor interjektionerne i begge tilfælde er nuldimensional. De 13 fremkommer som én nuldimensional, 4 endimensionale, 2 gange 4 todimensionale med skiftende accentuering. Med blyant - dvs. på et senere tidspunkt? - har Brøndal tilføjet "NB. Radicaler!" over den nuldimensionale klasse, altså en opfattelse som notatet fra juni 1924 udvikler. De 9 ordklasser opstår på samme måde, idet de 4 todimensionale blot ikke accentueres. Dette antal er åbenbart Brøndals første bud på en ordklassestruktur. I et brev til Paul Rubow fra 20. april 1920 (kladde i 4297,23) er der således 9: "interj., propr., præp., num., adv., pron., conj., nom., verb." Der henvises til fremstillingen givet "i Fjor Foraar i Selskabet", hvilket må være foredraget "Ordklasserne", holdt 5. marts 1919 i Selskab for Nordisk Filologi, hvortil manuskriptet ikke findes. Men disse 9 opstilles i en kasse, der er Brøndals begyndelse til en ordklassestruktur, før specielle overvejelser over de struktureringsprincipper (kontinuitetsprincippet og symmetriprincippet) gør sig gældende, hvorudfra de tredimensionale kan konstrueres (p. 4 i Rubow-kladden):

	R		r
D	interj.	propr.	præp.
	num.	pron.	conj.
d	adv.	nom.	verb.

Med dette bagudrettede overblik kan jeg inddrage Brøndals overvejelser over interjektioner og svarord igen. De sidstnævnte vidste han jo ikke rigtig hvad han skulle stille op med i *Les parties du discours*. At de egentlige interjektioner befinder sig på det firdimensionale niveau, svarordene på det nuldimensionale, må være løsningen på Brøndals problemer. Radikalerne er ude af billedet allerede inden Ordklasserne går i trykken; de tilhører en anden side af ordklasseproblematikken end selve klassifikationen, nemlig forholdet til bøjning og afledning som Brøndal giver særbehandling i 30'rne. Og anbringes svarordene på det nuldimensionale niveau får vi løst flere af Brøndals klassifikationsproblemer: vi får udfyldt de 16 pladser som strukturen forudser, vi får forklaret Brøndals uvillighed til at fastholde dem som interjektionernes universalier samtidig med at han dog opfattede dem som en slags abstrakte interjektioner (Brøndal 1948a: 144). Som interjektionerne er de en slags udråb, tilkendegivelser i forhold til helheder, og derfor er begge typer ord grænse mellem morfologi og syntaks ved at udfylde en hel sætning. Men samtidig med at interjektionen har en uendelig kompleks mangfoldighed i sig og betoner både genstand og funktion, deskription og relation på engang i en helhed, så forholder svarordene sig til denne helhed i ren logisk abstraktion, næsten ligesom numeralierne, cf. at ja/nej modsætningen ofte kaldes en 1-2 logik. Svarordenes grundlag er en næsten ren logisk alternativstruktur, der forholder sig til helheder uafhængigt af deres sammensætning, ja som talordene, uafhængig af deres eksistens. Både interjektioner og svarord er reaktioner, interjektionerne i forhold til en diffus sanseverden, svarordene i forhold til et diskursivt udspil der allerede er struktureret som alternativ (cf. Brøndals syntaktiske analyse af spørgsmål, IV.D.: 515f). De er et absolut komplekst og et absolut neutralt element i strukturen. (Brøndal 1928: 163, 176ff).

Interjektioner og svarord kommer således i flere henseender til at danne et grænsetilfælde, et emne der jo interesserer Brøndal levende. Indenfor ordklasserne er de et ekstremum: "Comme minimum - ou maximum, si l'on veut - on aura une interjection" (Brøndal 1943a: 118), siger Brøndal og tilkendegiver muligvis dermed at interjektionerne, modsat de andre ordklasser, kan ses fra to synsvinkler, således som det er sket i min opstilling. Og det må pointeres at der intet 'naturligt' er ved interjektionerne, selv om Brøndal fristes til at sige det nu og da. De er som strukturens logiske grænse blot ejendommelige.

Lad denne betragtning, grænsende til det tvetydige, være Brøndals sidste ord i den sag:

Interjectionerne er saaledes (...) langt fra at være rene Naturord. (...) Interjectionerne er conventionelle og fixerede saavel som enhver Klasse af Sprogets Ord; de er - trods Grækerne - af logisk Natur og ikke blot psykologisk. Dette hindrer imidlertid ikke, at de indenfor Ordklasserne danner det laveste og mindst differentierede Trin, det primitiveste

og mest naturbundne Element i ethvert Sprog. Det er den Klasse (...) hvor Vedtægt og Norm gör sig gældende med ringest Styrke. (...) I Virkeligheden bör Interjectionerne opfattes som selve den Undergrund, hvorpaa Sprogets Bygning hviler, og hvorfra det stadig - om end ofte ad skjulte Veje - henter nye Elementer. (Brøndal 1928: 161)

Danner interjektioner og svar således et grænsetilfælde i den almene morfologi ved at besætte både den absolut komplekse og den absolut neutrale plads, udgør de samtidig, hvad fjernelsen af universalierne i Les parties du discours viser, et grænsetilfælde mellem almen morfologi og synonymik, dvs. mellem det limitative og det non-limitative område. Det vil sikkert være umuligt for interjektionerne, lige som for proprierne, at opstille en synonymik (måske en svarordssynonymik? (ib.: 176f)) på grund af interjektionernes ekspressive karakter - tænk blot på tegneseriernes bestandige bidrag til produktionen af interjektioner. Det synonymiske Systems struktur må være absolut ustabil, om overhovedet eksisterende. Brøndals bemærkning: 'Vedtægt og Norm gör sig gældende med ringest Styrke' tyder på ustabilitet; hans ord til A. Højberg Christensens vidner om fravær af synonymik: "Interjektioner varierer ikke efter (og udtrykker ikke) Relationer (derfor udenfor Lógos)" (4297,4; det alogiske gælder ikke forholdet til ordklassestrukturen). Ej heller forekommer det overbevisende med den underinddeling af interjektionerne i underklasser som Brøndal foretager i Ordklasserne, men op giver i den franske udgave eller i hvert fald indskrænker stærkt, skønt selve forsøget på underinddeling er en konsekvens af de accentueringsmuligheder som Brøndal udnytter i sin ordklassestruktur for de øvrige klasser.

Frembringelsen af ordklassestrukturen - den produktive åbning af binariteten som Utaker peger på - er en begivenhed i den videnskabelige diskurs, og den strukturering der er foretaget må derfor være i overensstemmelse med den cirkulære dialektik, må som enhver diskursiv praksis være underlagt det diskursive paradoks. Det er nu netop hvad der er tilfældet her med institueringen af den struktur der specificerer det objekt som grammatikken - eller som her en del af den - er. Denne institution er ikke foregået lineært i en række ud fra ét centrum, ét begyndelsespunkt. Basis er den tetrapolære systemiske grundenhed, hvorudfra man kvalitativt/privativt (Utaker) eller distributionelt/integrativt (Barthes) producerer alle de fire øvrige niveauer, således at den først producerede enhed efter det polære niveau, det absolut neutrale element, og det sidst producerede, det absolut komplekse, rummer samme kategorier. Strukturen bider sig selv i halen. Men de to absolutte termer er kun kvalitativt identiske og er formelt forskellige, hvilket bevirker at cirklen ikke sluttes (gengivet med de to pile på figuren IV.D.: 474).

Netop ved at interjektionernes to aspekter både er dem der lukker cirklen (kvalitativt) og åbner strukturens lukning (formelt), er vi med

denne opstilling af ordklassestrukturen i overensstemmelse med Brøndal, når han siger at interjektionerne er sprogets undergrund hvorpå ordklassestrukturen hviler (lukningen), og hvorfra nye elementer hentes ind (åbningen). Det er et logisk træk ved strukturen, og hverken mystisk eller naturligt. Det er en påpegning af at der findes grænsetilfælde i enhver strukturering, i.e. ordklassestrukturen og synonymikken (cf. fx osse *proprie*ne), som tillader en labilitet for strukturen som helhed (cf. menneskelighed vs ikke-menneskelighed som fortsat identitetsdannende mulighed og nødvendighed i mit struktureksempel ovenfor). Fornyelsen er ikke at forstå som drypvise gloseinnovationer. Den betyder derimod - cf. senere om økonomiprincippet og substratbegrebet (IV.E.: 587; V.B.: 722ff) - at labilitet i et hjørne af Systemets struktur betyder mulig påvirkning af alle strukturens positioner: tilvæksten af adjektiver får indflydelse på sprogets bestand af substantiver og verber og deres synonymik. Fornyelsen er ikke tegneserieboblernes sproglomster i sig selv, men de effekter og kædereaktioner de medfører.

Med interjektionerne er ordklassestrukturen komplet, og samtidig angivet som en struktur der fungerer efter denne forskydningslogik. Vi har fulgt en anden vej til målet end den Brøndal selv er gået, men således at vi hermed er helt på linie med hans tankegang. Han forsøger sig da osse visse steder med en grafisk fremstilling der illustrerer den 'diskontinuerte cirkelbevægelse' vi her har fastholdt. Han laver således en brudt, spiralagtig opstilling på en lap, formentlig fra 1922 (4297, 23), men den stivner senere i den lukkede cirkel som danner oversigten i *Ordklassernes danske og franske version* (se her bilag II).

De afhængigheder struktureringsprincippet hviler på, er hidtil blevet løst omtalt som 'solidaritet', og 'gensidig afhængighed' o.l., men man kan nu omsætte dem til de allerede kendte indefinable (for så vidt sådanne kan siges at være kendte, værdi har de i hvert fald ikke). Solidariske elementer er konjunkt forbundne, og det indicielle forhold mellem strukturens trin er implikativt, og det distributionelle forhold mellem solidariske og non-solidariske elementer er non-eksklusivt disjunkt. Disjunktionen eksisterer ikke her, da alle klasser skal kunne have medlemmer samtidig i strukturen.

For at rette op på Brøndals mangelfulde strukturingsprincipper og for at gøre hans egen tankegang konsekvent, har jeg arbejdet med et mere differentieret sæt afhængigheder i det reviderede strukturingsprincip, og jeg har ekspliciteret strukturingsprocessens tilknytning til en diskursivitet og dermed betonet det strukturerede objekts diskursive betingethed.

Og hermed er jeg fremme ved det punkt hvor jeg igen kan tage fat på spørgsmålet om eksistens og værdi. I *Ordklasserne* anskuer Brøndal forholdet mellem klasserne således:

Visse Grupper af Klasser er solidariske, saaledes at en enkelt
Klasses Eksistens eller Ikke-Eksistens med Nødvendighed med-

fører visse andres. (Brøndal 1928: 77)

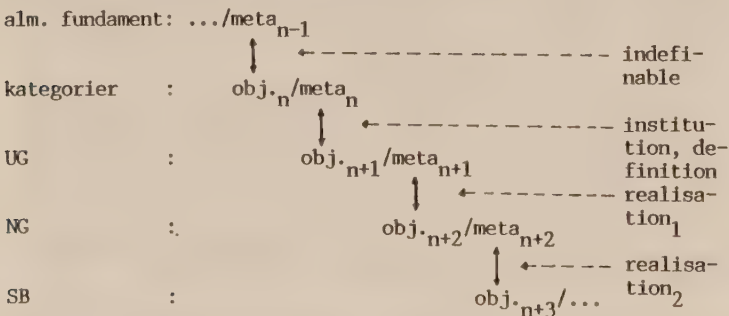
Men hvilken eksistens taler Brøndal her om? Det kan ikke være eksistens lig værdi som i et tidligere kommenteret citat, for en sådan eksistens har, så vi der, alle enheder, simpelt hen ved at være definerede. Denne form for 'Existens' indgår altså i modsætningspar-

definition (eksistens, værdi) vs non-definition (cf. indefinable)

Men den slags eksistens, knyttet til samtidig kvalitativ og formel bestemmelse, er der klart nok ikke tale om i det sidste citat. Her betyder eksistens tydeligvis realisation, dvs. hvis et givet sprog realiserer (eller ikke realiserer) en bestemt ordklasse, vil det osse realisere (eller ikke realisere) visse andre. Kun alle realiserede klasser får da eksistens i denne forstand, mens både realiserede og ikke-realiserede jo vil have eksistens, forstået som værdi eller definition (cf. atter Utakers 'illocutionary negation' efter Searle, Utaker 1974: 76). Det giver nu dette modsætningspar:

realisation (eksistens) vs non-realisation

De afhængigheder der er på spil i definitionen, og dem der bringes på bane i realisationen, befinder sig på hver sit sted i teoridannelsen. De første gør sig gældende når UG institueres ved hjælp af kategorier og struktureringsprincip, de sidste når en NG foretager sit partielle udvalg af UGs muligheder. De afhængigheder jeg har arbejdet med i det foregående og dem Brøndal her omtaler, lader sig altså ikke uden videre sammenligne. Det kan illustreres med den første opstilling jeg foretog med henblik på en afgrænsning af afhandlingens stofområde med rækken af minimalekvenser (se II.E.: 132f):

Realisationsafhængighederne kan jeg her se bort fra, alene af den grund at de falder udenfor mit område. Men osse fordi Brøndal bebrejder R. Jakobson i 1941 for at foretage netop den sammenblanding af afhængighederne som jeg har påpeget finder sted hos Brøndal. Han skriver at man må skelne mellem to typer afhængigheder.

1. La solidarité réelle ou synthétique qui réunit les éléments d'un système synchronique est nécessairement réversible; c'est là une conséquence de la notion même du système (...)
2. Une espèce de solidarité formelle ou analytique (...) peut être conçue comme irréversible dans le sens qu'un concept complexe présuppose des unités conceptuelles dont il est formé (mais pas inversement). Il ne faut pourtant pas oublier que la solidarité ainsi comprise est de caractère purement logique et ne comporte aucunement de conséquence pour l'existence de fait. (Brøndal 1940b: 173)

Det er helt oplagt at Brøndal i citatet her sætter 'existence' lig realisation, og at han i det sidste citat fra Ordklasserne udelukkende tænker på den syntetiske eller reelle afhængighed (kaldet reel i det følgende) og ikke den formelle eller analytiske (kaldet formel i det følgende). Og det er lige så indlysende at det er den sidste jeg har beskæftiget mig med i institueringen af UGs ordklassestruktur. Mens den formelle afhængighed angiver nødvendighed og tilstrækkelighed og sætter eksistens lig definition (ellers kunne den ikke erstatte kontinuitetsprincippet og symmetriprincippet), er den reelle blot nødvendig og har med realisation at gøre. Hvis et sprog realiserer verberne, vil det osse realisere de tre andre klasser som Brøndal kalder heterogene. Det er en nødvendighed, men det er ikke logisk udelukket at der skulle findes andre klasser (kinesisk har dog kun, mener Brøndal, realiseret de fire endimensionale klasser). Tilstrækkeligheden kan den reelle afhængighed ikke angive.

Man kan således se at de to arter afhængighed er identiske og kun identiske med hensyn til nødvendigheden, som er bundet til de konjunkt sammenføjede klasser eller til solidariteten. Men da det kun er dem Brøndal beskæftiger sig med i Ordklasserne hvad angår spørgsmålet om afhængighed, ser han ikke sammenblandingen. Samtidig kan man slutte at nogle andre arter af afhængighed må gøre sig gældende som kan supplere den reelle afhængighed i forbindelse med realisationen, og som ikke kendes fra definitionen af UG. Man må nemlig stadig huske at for Brøndal er der i sprogsamfundet og i det menneskelige betydningsunivers intet tilfældigt og umotiveret. Hans logik skal være en generel logik.

I UG sker udvidelsen af antallet afhængigheder i forhold til Ordklasserne ved tilføjelse af de indicielle afhængigheder, implikationen, mellem trinene. Men den implikation er til gengæld rent formel. Det er ikke således at en NG kun har tredimensionale klasser når det

har todimensionale. Ved realisationen tænker Brøndal sig, i modsætning til ved definitionen, nogle sandsynlighedsprincipper, hvor både enhedernes formelle og kvalitative sider, hele deres værdi, er virksomme til supplement af den konjunkte eller solidariske afhængighed. Kompensation og variation kalder han dem. Her begrænser valget af én enhed kun valgmulighederne for andre, men udpeger ikke entydigt hvilke andre enheder der skal realiseres. Selv om jeg før, og med rette, afviste at behandle dem i tilknytning til ordklasserne, må jeg dog vende tilbage til dem i forbindelse med synonymikken. De non-limitative kategorier skal jo, hvilket endnu ikke er godtgjort, have den egenskab at transcendere grænsen mellem system og rytme, dvs. realiseres, og der spiller disse principper ind på en sådan måde at de falder indenfor mit undersøgelsesfelt (se IV.E.: 9.).

Man skulle nu osse kunne indse hvorfor struktureringen er underlagt de diskursive betingelser, selv om det er systemiske størrelser der oprettes. På grund af deres rent logiske status hører de hjemme i den videnskabelige diskurs og er ikke egenskaber ved eller evner i kategorierne - selv om man ofte skriver at kategorierne er afhængige. Enhederne struktureres af kategorierne efter en formel afhængighed som er en betingelse for en videnskabelig diskursiv praksis; det er ikke kategorierne der 'hører sammen' på grund af deres egenskaber. Og denne praksis afsætter eller producerer således nogle enheder, i.c. grammatiske, der har en værdi, dvs. en entydig kvalitativ og formel karakteristik.

Idet 'form' og 'formel' således hos Brøndal må opfattes ud fra to modsætninger: form vs kvalitet og formel vs reel, kan man sige at man med det struktureringsprincip hvorefter ordklassestrukturen er frembragt, har det eftersøgte princip for den dialektiske cirkularitet. Den første modsætning angiver oppositionen mellem strukturerende og struktureret, hvorefter det første moment er det princip der angiver positioner i diskursen, og det sidste moment er kategorierne der indtager disse positioner, således at et tekstligt objekt skabes i diskursen. Men den sidste modsætning angiver det dialektiske forhold mellem polerne i den første, mellem form og kvalitet. Det er udfra formbegrebet i den sidste modsætning, at form kan forstås som de formelle eller analytiske afhængigheder, der muliggjorde indsættelsen af de manglende afhængigheder i ordklassestrukturen og dermed den cirkulære opbygning med interjektionerne som det diskontinuerte grænsetilfælde, hvor form og kvalitet så at sige krydsede hinanden (samme kvalitet men forskellig form i de to ekstrempositioner, absolut neutral og absolut kompleks form).

Struktureringsprincippet definerer således ikke den logiske rytme som sådan, dvs. som den formes efter det diskursive paradoks - det sker ved definitionen af den logiske rytmes grundenhed, fx sætningen, ved hjælp af de limitative kategorier -, men det angiver en måde hvorefter tekstfrembringelsen sættes i værk i overensstemmelse med den diskursive dialektik. Følgende punkter kan derfor stilles op til

karakteristik af struktureringsprincippet:

1. det bygger på en relation mellem relationer, ikke mellem enkeltermer, således at dets grundlag bliver dobbeltdikotomisk,
2. ingen af disse relationer er logiske (i U takers bemærkelse) og dermed reducible,
3. det er et diskursivt struktureringsprincip af formelle afhængigheder (cf. Husserls 'Fundierung'),
4. det angiver den formelle fuldstændighed i konstruktionen af et område af grammatikken på det givne kvalitative grundlag (cf. kontinuitetsprincippet),
5. det angiver samtidig det nødvendige og tilstrækkelige antal forskelle og ligheder mellem de instituerede begreber (værdi) (cf. def. 10, III.D.: 290), og
6. det angiver solidaritet (konjunktion), der er fælles for de formelle og reelle afhængigheder, og dermed kun nødvendigheden i realisationen fra UG til NG (cf. symmetriprincippet).

Indenfor det område af UG der rummer ordklasserne, vil der nu, som indenfor de fem andre områder, gøre sig en analogi gældende, idet "analoge Enheder (...) hører til samme Omraade og er defineret partielt identiske" (Brøndal 1932: 60f). At to ordklasser er analoge vil altså sige at de har et kvalitativt fællespræg uden hensyn til den formelle bestemmelse. Fx er verber (rd) og præpositioner (r) analoge, men ikke pronominer (RD) og adverbier (d). Interjektionerne vil som absolut neutral og absolut kompleks klasse være analog med alle klasser, og alle to- og tredimensionale klasser vil være indbyrdes analoge. Ingen ordklasser er imidlertid fuldt identiske. Derimod kan visse variationer - bøjninger og afledninger - være identiske med ordklasserne - man kan tale om en variationsidentitet. Det analogibegreb Brøndal her trækker på er anderledes end det der ligger bag de indefinable, det begreb hvormed sammenhænge udenfor den givne mimimalsekvens drages ind i denne. Den svarer til den form for analogi Leatherdale har kaldt 'manifest analogi' på basis af iagttagelige overensstemmelser, idet iagttageligheden ikke kun behøver at knyttes til empirien, men blot til det der foreligger som givet forud for analogien, i.e. de konstruerede enheder (cf. IV.B.: 344ff; IV.E.: 560).

Struktureringsprincippet garanterer at enhver lighed ledsages af en forskel; der er kun én ordklasse i hver position. Er forskellene indenfor et område af UG således af formel karakter, må omvendt, da struktureringsprincippet jo skal være generelt, forskellene mellem områderne være af kvalitativ art. Fx vil der kunne være lighed mellem to komplekse elementer i formel forstand, men de vil være forskellige

i kvalitativ forstand ved at være af hhv. limitativ og non-limitativ art. Den formelle generalitet for alle områder, som Brøndal ikke har reflekteret over, vil jeg udtrykke ved at sige at UG skal være konform.

8. Ordklassestruktur og ledstruktur

Ser man nu på Brøndals almene syntaks, kan konformitetsbegrebet belyses. I den almene morfologi er grundenheden den tetrapolære basis, men i den almene syntaks er det sætningen der er defineret som en almen diskursiv grundenhed ved hjælp af de samme fire kategorier: D:::d:R. Osse her vil interjektioner og svarord, som nævnt, indtage en særstilling ved at udgøre en hel sætning. Gennem dem går grænsen mellem morfologi og syntaks, men grænsen slettes ikke (det er et job for de non-limitative kategorier). Der er tale om to radikalt forskellige synsvinkler på den samme kombination af kategorier:

Der bliver nemlig selv her paa denne Grænse, hvor Ord og Sætning (Ordsætning og Sætningsord) mødes, et Skel at sætte mellem to Synspunkter: mellem Interjectionen som Ord (analogt med Nomen og Verbum og som Synthese af disse og andre Ord); og paa den anden Side Interjectionen som udfyldende en Sætning, altsaa som Led (og da analogt med Subject og Prædicat og sammenfattende disse og andre Led). Interjectionen er efter det første eller morfologiske Synspunkt betragtet som et Element - det tungeste - i et statisk System; efter det andet eller syntaktiske Synspunkt derimod som en Totalitet i en dynamisk Rythme. (Brøndal 1932: 53f)

Det er Brøndal meget om at gøre hele tiden at indskærpe og fastholde morfologiens og syntaksens definitoriske autonomi, og studiet af dette grænsetilfælde er derfor en kærkommen lejlighed for ham til endnu en gang at understrege sit standpunkt.

Kommet så vidt kan man nu efter samme retningslinier som ved ordklasserne danne en struktur med 16 forskellige led. Jeg anfører i den efterfølgende opstilling Brøndals terminologi, der svarer til rækken 'abstract, concret etc.' i Brøndals ordklasseopstilling, men der er naturligvis intet i vejen for at anvende den terminologi jeg angav for ordklasserne. Der er konformitet mellem led og klasser, og det er de samme kategorier der er anvendt, blot nu orienterede og ikke reversible, og det er det samme struktureringsprincip der er brugt. Kun hedder det nu fx todimensionale led og ikke todimensionale klasser (se bilag IV). For så vidt er der tale om 'ledklasser' (cf. IV.C.: 404), men da denne terminologi er uheldig hos Brøndal, taler jeg i stedet om en konform ordklassestruktur og ledstruktur. Brøndal bruger en kolonnotation der ikke er ensartet i alle noter og i alle hans skrifter. Princippet er at kolon til højre (fx D:) angiver initialitet, mens kolon til venstre angiver finalitet (fx :d). Som regel indskrænker Brøndal

antallet af noterede koloner, således at kun forskellen mellem initial og final markeres for leddet som helhed (fx r:dR og ikke r::d:R). Denne forenkling følger jeg. Det hele er såmænd kompliceret nok endda. Erkendelsen af at det er de limitative kategorier der skal bruges er ikke af ny dato, i hvert fald fra før den endelige sætningsdefinition falder på plads omkring 1930. Det tidligste notat om leddene jeg har kunnet finde er fra 1923, "Led" (4297,3): "Ved Læren om Led (den fundamentale Del af Syntaxen) maa bruges samme Begreber som ved Læren om Ordklasserne". Ledstrukturen ser således ud i Brøndal 1932: 58:

1. trin: Absolut neutralt led (= sætning).

Dr:dR

2. trin: Elementære led:

D:	- deskriptivt eller subjektivt	} initialled
r:	- relativt eller objektivt	
:d	- deskriptivt eller subjektivt	} finalled
:R	- relativt eller objektivt	

3. trin: Analytiske led:

Dr:	- subjektivt-objektivt	} initialled
D:d	- rent subjektivt	
r:d	- objektivt-subjektivt, rent aktivt	} centralled
D:R	- subjektivt-objektivt, rent passivt	
r:R	- rent objektivt	} periferisk led
:dR	- subjektivt-objektivt	
		} finalled

4. trin: Syntetiske led:

Dr:d	- subjektivt (objektivt)	initialt-centralt led
Dr:R	- objektivt (subjektivt)	initialt-periferisk led
D:dR	- subjektivt (objektivt)	periferisk-finalt led
r:dR	- objektivt (subjektivt)	centralt-finalt led

5. trin: Totalled (= sætning):

Dr:dR - subjektivt-objektivt, initialt og finalt, centralt og periferisk led

Det springende punkt i denne opstilling i forhold til Brøndals er naturligvis tilføjelsen af det absolut neutrale led (jeg har valgt den formelle betegnelse, selv om den ikke er på linje med opstillingens øvrige brøndalske termer), der lige så lidt som den absolut neutrale ordklasse findes hos ham. Blandt ordklasserne gjorde svarordene fyl-

dest på denne plads i strukturen, og Brøndals valenhed overfor denne ordklasse blev betragtet som hans skjulte billigelse. Osse blandt leddene vil en spaltning af totalledet i en absolut neutral og en absolut kompleks form være rimelig.

Som absolut komplekst totalled fungerer alle de eksempler Brøndal giver, fx da. 'Fy!', fr. 'moi!'. Men han glemmer en anden mulighed der med hensyn til logisk tyngde tydeligvis adskiller sig herfra. Totalledet kan være indskudt i en sætning uden dog at indgå i dennes ledhierarki, fx et indskudt vokativisk totalled: 'Du skulle nu, Peter, tage at besøge mig i aften'. Dets formelle neutralitet, eller lethed, viser sig ved at det kan fjernes uden skade for konstruktionen i den sætning der flankerer det, og at det kan skydes ind et andet sted i sætningen. Men hvis leddene i den omgivende sætning fjernes eller rokeres om, er denne derimod ikke længere den samme.

En inddeling af følgende helhed i sætninger kunne forme sig således:

Helhed: Hør, du, tag lige at stikke mig en krone!

1. sætning: 'Hør' - absolut komplekst totalled
2. sætning: 'du' - absolut neutralt totalled
3. sætning: resten - en flerleddet sætning

Forskellen mellem det neutrale og det komplekse totalled kan vises ved deres omflyttelighed. Man kan sige:

Hør, tag lige, du, at stikke mig en krone!

Men ikke:

Du, tag lige, hør, at stikke mig en krone!

Denne analyse kolliderer med Brøndals lette underled: "Endelig kan en Periode indeholde let betonedede Sætninger der - ligesom parenthetisk eller i et tilbageskudt Plan - indskydes foran eller efter de vægtigere Led" (ib.: 93). Hertil regner Brøndal i sine fire eksempler: et indledende 'Se' parallelt med 'Hør', inquit placeret midt i den omgivende sætning eller i slutningen, samt eden 's'gu' (ib.: 94). Her vil min indførelse af det absolut neutrale totalled klart gøre inquit'et til et sådant led, hvad omflytteligheden i Brøndals egne to eksempler viser, mens det indledende 'Se' vil blive absolut komplekst totalled og alene den indskudte forbandelse vil kunne kaldes enklitisk som Brøndal vil: det kan ikke flyttes rundt, men har heller ikke den selvstændige karakter som det indledende 'Hør' eller 'Se' har i Brøndals eksempel ('Se derfor var det'). Brøndal har altså forudset pladsen til min distinktion, blot uden at foretage denne.

Den konformitet der hersker mellem almen morfologi og almen syntaks, vil jeg benævne homomorfi, idet struktureringsprincippet er

anvendt på én og samme måde, strukturerne er formelt identiske. Det ligheds- og forskelsforhold der hersker mellem leddene indbyrdes, analogien, er deres værdi, og værdibegrebet slås således fast som et logisk begreb, ikke som et enten systemisk eller rytmisk, ej heller som et både systemisk og rytmisk.

Udover den analogiske lighed mellem klasser for sig og led for sig er der nu osse mulighed for en anden art af lighed, nemlig mellem led og klasser, idet det er de samme kategorier der indgår i definitionerne. "Man kan kalde Enheder der saaledes - uden at høre til samme Omraade - er identisk definerede for homologe" (ib.: 60). Det betyder at fx det aktive centralled, r:d, vil være homologt med verbet, rd, men ikke med fx konjunktionerne, rD, eller pronominerne, RD, hvor der kun er én eller nul kategorier fælles. Homologikravet er strengere end analogikravet, der kun fordrer partiel kvalitativ identitet.

En formel konsekvens af homomorfien må være at syntaksen burde revideres som ordklasserne er blevet det i Les parties du discours, først og fremmest således at hvert todimensionalt led kunne deles i seks underled og ikke som i Morfologi og Syntax kun i tre i lighed med Ordklasserne anno 1928. Som Togeby gør opmærksom på (Togeby 1943a) arbejdede Brøndal med udkastet til en almen syntaks lige før sin død. Men noterne hertil (4297, især 25 og 22 (med en disposition på 15 sider og to dispositioner på 5 ark)) er så spredte - dispositioner uden eksempler og eksempler uden disposition - at det ikke er muligt at udtale sig om hvad Brøndal nærmere havde tænkt sig i forhold til Morfologi og Syntax. Der er dog i 4297,22 enkelte lapper fra nov. 1941 til febr. 1942 og i 4297,25 en seddel, "Leds Betoning", sikkert fra samme tidspunkt, der antyder et arbejde med en underinddeling af de todimensionale led, parallelt med ordklassestrukturens revision, dog uden de kompleks-polære former (cf. eksemplet IV.D.: 506). Endelig er der osse i 4297,22 lapper fra sept.-nov. 1924, hvor Brøndal forsøger sig med betoning af de tredimensionale led, men den mulighed glider ud i Morfologi og Syntax som for usikker at arbejde med (Brøndal 1932: 75).

På den anden side finder man enkelte opstillinger i 'Ledkasser', formentlig tænkt som analysevejledninger, som det ikke blomstrer med hos Brøndal (4297,25 og 4297,11 (svært at datere, men optræder sammen med - samme skriveredskab, samme skrift, samme papir - en lang række præpositionsnoter fra omkring 1938)). Der er tale om rene kategori-notationer, kombinatoriske øvelser, uden verbale kommentarer eller eksempler. Alle opstillinger starter med en simpel notation af den grundlæggende sætning med to perifere og et centralt område. Derpå foretages i en række trin nogle underinddelende differentieringer, formentlig med det formål for øje at se hvor mange muligheder for led og positioner der overhovedet kan opereres med. Er der nemlig for få på det givne grundlag, er det jo omsonst at bruge begreberne til praktiske analyser. Da Brøndal i Morfologi og Syntax giver afkald på lige så mange underinddelinger som i den parallelle ordklassestruktur,

kan det skyldes at han finder at han i hvert fald kan komme igang med det syntaktiske arbejde på et noget grovere grundlag. Et eksempel fra kapsel 25:

SYNTAX

1 ^o	D	:	r	:	d	:	R
2 ^o	Dr Dd		rd Dr		rR dR		
3 ^o	Drd		D	rR	D	dR	rdR
4 ^o	DrdR						

Brøndal fortsætter derpå til en mere differentieret underinddeling af de todimensionale muligheder i 2°, fx i det første felt:

I	II
Dr = intr. (≠ init. 1)	rd = centr. ...
Dr (init. 1 ¹) Dr (init. 1 ²)	DR = ext. ...
Dd = subj. (≠ init. 2)	
Dd (init. 2 ¹) Dd (init. 2 ²)	

Skemaet medtager hos Brøndal alle tre felter; de anførte forkortelser kan opklares af bilag IV og af opstillingen IV.D.: 489.

Den tredje ledkasse Brøndal opstiller i det omtalte notat er én hvor de todimensionale muligheder lægges ovenpå de tredimensionale i 3°. Brøndal har sikkert brugt den slags opstillinger til at danne sig en opfattelse af leddenes normalplaceringer, med henblik på at se hvad der sker under omrokeringer, tilføjelser af underled etc. Selv om Brøndal ikke giver praktiske analyseanvisninger, går han næsten altid ud fra simple sætninger, og ser derpå efter hvilke af hans differentieringer der kan komme på tale ved ciseleringer. Efter de her omtalte skemaer betragter han således sætningen:

Du		bør		gøre		det(te)
Dd	:	rd	:	rd	:	rR

Her er delingen af centralledet, r:d, fra 'gør' til 'bør gøre' et eksempel på hvorledes den forskellige kategoriale betoning fungerer i en sætningsanalyse.

Det er imidlertid ikke muligt for mig på indeværende tidspunkt at gennemskue en total omlægning af Morfologi og Syntax i alle dens konsekvenser efter modellen fra Les parties du discours. Jeg må give Paul Diderichsen ret, ham der nok er den der mest indgående har arbejdet med sammenhængen mellem Brøndals kategorier, deres anvendelse i UG og den praktiske sproganalyse:

Endnu mere Lyst har Jeg iøvrigt til en Gang at drøfte med Dem en Række Punkter i Morfologi og Syntax, hvis Synspunkter har beskæftiget mig meget under Arbejdet med Disputatsen, uden at jeg har turdet vove at fremsætte nogen Kritik. En saadan maatte nødvendigvis tage hele det grammatiske System med i Betragtning og dette lader sig nu ikke gøre i en Fodnote. Desuden er jeg heller ikke sikker paa, at jeg alle Vegne kan kvæde de mange halvkvædede Udredninger rigtigt til Ende, og paa enkelte Punkter tror jeg at have konstateret Inkonsekvenser eller dog Formuleringer, der næppe i den foreliggende Form er holdbare, og som derfor vanskeliggør en videre Indtrængen i de - efter min Mening - dybe og sande Erkendelser, som indeholdes i de lakoniske Paragraffer. (Brev til Brøndal, 23. jan. 1941 (409,2))

Da jeg ikke her - heller ikke andetsteds i og udenfor denne afhandling - vil fremstille en alternativ syntaks til Brøndals eller udbedrede skaderne i den, men alene fortsat vil redegøre for sammenhængen i Brøndals tankegang, vil jeg prøve at kvæde et par af de viser til ende der handler om denne overordnede sammenhæng. Jeg vil med nogle konkrete eksempler på muligheder og konsekvenser i Brøndals syntaktiske forestillinger prøve at rekonstruere hans analytiske arbejdsgang, som han er så fåmælt om. Samtidig vil jeg lave nogle punktnedslag på de steder der efter min mening er mest kontroversielle og perspektivrige for en mere generaliserende betragtning, der ligger i forlængelse af hvad der tidligere er blevet sagt i forbindelse med selve sætningsdefinitionen.

9. Homologi: verbum og prædikat

Først vil jeg se på de problemer der knytter sig til verbernes homologi led, det aktive centralled r:d, idet verbum og sætning altid har været anskuet som definitorisk sammenhørende. Denne definitoriske overensstemmelse mellem morfologi og syntaks findes ikke hos Brøndal, og

det giver nogle interessante perspektiver.

Leddene er benævnt centralled, udsagnsled eller prædikat af Brøndal (jeg foretrækker prædikat i det følgende), og på dets plads i sætningen kan alle ordklasser være repræsenteret, men ikke alle er det. En klasse har på grund af homologi en særlig tilbøjelighed til at indtage pladsen som prædikat, og det er verberne i de sprog der ejer denne klasse, fortrinsvis de indoeuropæiske (det er formentlig det Brøndal forstår ved "virkelig Homologi" (Brøndal 1932: 63)). Men der ligger ingen definition gemt her, hverken på verbum eller prædikat, det må slås fast med syvtommersøm. Både verbum og prædikat får deres værdi, dvs. definition, i kraft af de limitative kategorier og struktureringsprincippet, og ikke af hinanden. Verbumløse sprog kan godt have prædikater og har naturligvis sætninger (cf. Benveniste 1966: 151ff).

En sætning med verbum som prædikat er fx denne:

(a) Han går hjem eller D:d r:d :rR

Her er D:d subjekt eller grundled (homologt med refleksiver), :rR er objekt eller genstand (homologt med possessiver) (cf. Brøndals eksempler: 'hun ville med', 'han har aabent' (Brøndal 1932:68)).

Nu optræder verbet imidlertid ikke altid på denne plads, fx ikke i verballøse sprog med kun polære eller kompleks-polære klasser. Dog kan der osse på dansk findes sætninger hvor verbet ikke er anvendt som prædikativt sætningsled, således i disse to eksempler (ib.: 65):

(b) N.N. med i slutløbet ('med' er r:d)

(c) N.N. ikke verdensmester ('ikke' er r:d)

Eller som i folkeeventyret, hvor der skal fart over feltet da konen skal have hjælp af sin mand: 'Og så hun ned til manden og fortalte ...', (Danske Folkeeventyr, ved Preben Ramløv, Gyldendals børnebogklub 1983, p. 84).

To ting skulle da ligge klart: sætningsdefinitionen og -realisationen har intet med verbet at skaffe (cf. den parallelle fremhævelse af den 'falske' betegnelse nominal-sætning ved de tredimensionale led (Brøndal 1932: 76)); begrebet ellipse eksisterer ikke i Brøndals syntaks (allerede fastlagt i 1923 i udkastene til den danske grammatik (4297, 3)). Enhver sætning - hvor ufuldstændig den end kan synes efter en normativ målestok - er en logisk rytmisk enhed, uanset om den gode tone kræver indkatalyseret et eller flere led, fx 'N.N. kører ikke med i slutløbet' i stedet for overskriften 'N.N. ikke med i slutløbet'. (I første sætning er 'ikke' extensivum eller omfangsled (D:R), i sidste sætning er 'ikke' prædikat (r:d). I begge sætninger er 'N.N.' subjekt (D:d), mens 'med i slutløbet' i sidste sætning udgøres af Brøndals to attributter eller omsagnsled, dvs. to alternerende betoner af :dR, nemlig 'med (:dR) i slutløbet (:dR)'. Attribut II (:dR), der optræder som ubetonet

attribut i første eksempel, vil yderligere kunne analyseres i underled). Hovedsagen er at begge eksempler er sætninger, og at de kan analyseres som forskellige sådanne. Det gælder "depuis le cri primitif jusqu'à la période la plus savamment ordonnée" (Brøndal 1943a: 6).

Undtagelser er naturligvis sætninger der af en eller anden grund er blevet afbrudt, idet dog selve afbrydelsen kan udnyttes som en del af betydningen, kendt fra litteraturen fx i Blichers "Skytten paa Aunsbjerg", fra flere af Paul la Cours digte - og fra den sorte vits: "Far, hvad skal du med den øk-----". Principielt fastslår Brøndal:

Enhver Sætning bør analyseres i sig selv, dvs. i den Form hvori den foreligger - uden noget Hensyn til om den opfylder saadanne Krav til Fuldstændighed som beror paa Sammenligning med visse logiske Typer (Subject:Prædicat eller Subject: Copula:Attribut - Typer hvis Privilegium udelukkende beror paa den antike og middelalderlige Logiks eksklusivt descriptiv-e Karakter). (Brøndal 1932: 79)

Er det nu således givet at verberne ikke har nogen nødvendig forbindelse med prædiketet, vil jeg følge Brøndal lidt videre og notere at han foretager en triadisk underinddeling af leddene. Der er tre muligheder: r:d uden betoning af nogen komponent, således som i de hidtil bragte eksempler; derudover accentuering af begge komponenter hver for sig, hhv. r:d og r:d. De er homologe med finit verbum og participium fra Ordklassernes første version. I skitsen til bøjnings- og afledningsteori'en er der derimod homologi mellem uaccentueret prædicat og finit verbum, mens participium nu har formelen (Rd) (Brøndal 1943a: 130f). Og i forhold til Les parties du discours kan der vanskeligt opstilles homologiforhold, da der jo nu er seks underinddelinger af hver klasse, mens leddene fortsat er triadisk underinddelt. Men de sene noter hos Brøndal bærer ikke tydelige spor af at disse problemer med tilpasning mellem gamle og ny resultater har indgået i Brøndals refleksioner over den almene syntaks. Jeg hidsætter blot et par eksempler på de underinddelte prædikater, således som de er fremstillet i Morfologi og Syntax (Brøndal 1932: 65):

(d) Han er gået sin vej

('er' er prædicat I eller forbindende prædicat (r:d), 'gået' er prædicat II eller beskæftigende prædicat (r:d))

Atter tilføjer jeg for en sikkerheds skyld at disse pladser ikke nødvendigvis optages af finit verbum og participium, blot ofte er det i mange sprog. Det fremgår ikke klart af Brøndals fremstilling om underinddelingen af de primære led med de alternerende betoningsskemaer som fx ved prædicat I og II giver anledning til solidaritet, således at der altid er tale om en parvis realisering, men det er tilsyneladende tilfældet i mange af hans eksempler og en konsekvens af hans

tankegang. Han taler således osse om "1. Halvled", "2. Halvled", "Spaltning" (ib.: 67). Og om objekter hedder det på tryk: "Det fortjener her at bemærkes, at hvor der kun foreligger eet Object, er dette nødvendigvis neutralt, altsaa hverken Object I eller Object II (thi disse er solidariske)" (ib.: 69, jeg fremh.). Brøndals ledsageeksempler er bl.a. 'he struck him (Object I, rR)) a blow (Object II, rR)'; 'jeg betalte regningen' (Object, rR)' og 'jeg betalte tjeneren' (Object, rR)'. På den anden side hedder det fx i notatet "Leds Betoning" med usikker datering: "Af disse [polære, komplekse, neutrale former] kan i en given synt. Forb. forekomme een el. flere" (4297,25). En mere differentieret opfattelse må findes (IV.D. 11.).

Tænker man sig videre (d) ændret som svar på spørgsmålet 'Hvor er Søren?'

(d I) Gået sin vej!

så ville, da ellipsen ikke eksisterer, 'gået' ikke være prædikat II eller r:d i forhold til et indkatalyseret 'han er', men hele sætningen ville skulle have en anden analyse:

(d I) Gået sin vej!
Dr:d r:dR

Her er 'gået' blevet det tredimensionale led "et (initialt) Subject (D:d), der tillige er Indleder (Dr:d) og Prædicat (r:d)', mens 'sin vej' er "et (finalt) Object (r:R), der tillige er Prædicat (r:d) og Attribut (:dR)" (ib.: 75). Sætningen skal analyseres 'i den Form hvori den foreligger'.

Et væsentligt træk, som har været fremhævet som et synonymisk kendetegn, kan her uddybes lidt mere end Brøndal gør det. For synonymikken gælder at hvert ord har en nødvendig og tilstrækkelig definition der sikrer det identitet i alle sammenhænge, og at to ord følgelig ikke kan optræde på den samme plads i den synonymiske struktur for en given ordklasse, dvs. betyde 'det samme'. Forskellige udtryksstørrelser (symboler hos Brøndal) kan aldrig korrespondere med den samme indholdsstørrelse (logiske kombinationer), mens omvendt identiske udtryksstørrelser meget vel kan modsvares af forskellige indholdsstørrelser. Dette forhold gælder for alle logiske størrelser og derfor osse for sætningen og dens led. To forskellige sætninger betyder aldrig 'det samme', og hvis man ombytter leddene i en given sætning, opstår en ny sætning med et nyt, men muligvis beslægtet logisk indhold. Det samme sker hvis man udelader tilsyneladende overflødige størrelser. Og det samme sker hvis en sætning omskrives så et ikke-sætningsformet led udskiftes med en ledsætning, eller hvis den modsatte indskrænkende udskiftning finder sted ('sætningsformet' er en tvivlsom betegnelse hos Brøndal, som her opretholdes af praktiske grunde indtil der er redegjort for Brøndals opfattelse af ledsætningsbegrebet (se IV.D. 13., 14., 15.), og betyder 'sætningsled med subjekt-prædikat neksus').

10. Syntaktisk ombytning og udeladelse

Jeg vil nu bringe et eksempel på den ændrede analyse der følger af ombytningen. Eksemplet stammer fra manuskriptet til foredraget "Principper for Ordstilling" (14. nov. 1933, 4297,24). Man kan af denne analyse udlede nogle af de praktiske retningslinier for syntaktisk analyse som Brøndal i øvrigt ikke ekspliciterer (dog antydningssvis i brev til Diderichsen fra 20. jan. 1942 (409,6)). Og overhovedet gælder det at Brøndal ikke analyserer faktisk forekommende sprog i mere omfattende sammenhænge (en strofe af et digt, en avisleder, en side af en roman el. lign.) til demonstration af teoriens anvendelighed. Her - som i øvrigt i sin produktion - bruger han konstruerede eksempler eller løsrevne sætninger til demonstration af teoriens grundlæggende principper. Det lå ham altid mest på sinde. Med den afgrænsning jeg tidligere har givet af denne afhandlings problemstilling, er det osse mit hovedanliggende. Vil end lingvister - i dag sikkert mere end tidligere - beklage en sådan eksempelbrug, holder jeg mig til den. Eksempler konstrueres eller isoleres ikke fordi de er bedre end 'rigtig' sprogbrug, eller fordi de kan erstatte analysen heraf. Formålet med deres inddragelse er at systematisere iagttagelser på en sådan måde at de giver anledning til begrebsafklarende kontraster. Denne begrebsafklaring er da forudsætning for en metodisk operationalitet i lingvistisk analyse. Hvis det er en sådan som er en undersøgelses primære sigte. Det er ikke tilfældet her, så jeg prøver at kikke Brøndal i kortene, først og fremmest ved at inddrage og udvide hans egne eksempler. Brøndal skriver variationer op:

	1	2	3
1 ⁰ Alexander cit Darium (Alexander overvandt Darius)	1 ⁰ Alexander Dd : 1	vicitit : rd : rR 2	Darium 3
2 ⁰ Alexander Darium vicit (Alexander blev Darius' Besejrer)	2 ⁰ Alexander Dd : 1	Darium vicit rR : rdR 2 3	
3 ⁰ Vicit Alexander Darium (Sejren Alexander vandt over Darius)	3 ⁰ Vicit Alexander Darium Drd : DdR : rR 1 2 3		
4 ⁰ Vicit Darium Alexander (Sejren over Darius blev Alexanders)	4 ⁰ Vicit Darium Alexander Drd : DrR : DdR 1 2 3		
5 ⁰ Darium Alexander vicit (Over Darius vandt Alexander en Sejr)	5 ⁰ Darium Alexander vicit DrR : DdR : rdR 1 2 3		
6 ⁰ Darium vicit Alexander (Darium blev besejret af Alexander)	6 ⁰ Darium vicit Alexander DrR : rd : DdR		

Det er først og fremmest klart at leddene ikke bevarer definitionen ved ombytning: leddene udgør diskursive positionsdefinitioner. Foredraget burde rettelig have heddet "Principper for Ledstilling" og ikke - som det faktisk er tilfældet - "Principper for Ordstilling". Under alle omstændigheder er foredraget næsten samtidigt med Morfologi og Syntax, og dets implicitte og eksplicitte synspunkter kan betragtes som sammenfaldende med bogens.

Brøndal har brugt to praktiske greb i sin eksempelrykke (uden det fremgår om det er sket af hensyn til den pædagogiske fremlægning af stoffet under foredraget eller af hensyn til Brøndals egen kategoriale analyse). Det ene greb fremgår af venstre kolonne: en perifrase der tydeliggør de betydningsmæssige følger af ledstillingsændringerne. Det andet greb er reduktion af det sproglige materiale til en subjekt/prædikat-sætning (ikke subjekt/prædikat-dom), der danner udgangspunkt for den begrebsmæssige - her kategoriale - analyse. Reduktionen er her ikke foretaget i en given kompleks tekstmasse - som fx hos Greimas eller Todorov - men ved udvælgelse af eksempler med illustrativ udseende. Dette udgangspunkt (I^0) er - kan man sige på Brøndals vegne - i kategoriale henseende i logisk balance, med hensyn til vægt (kun todimensionale led), med hensyn til position (kun initialmarkerende kategorier i begyndelsesled, centralmarkerende i midterled, finalmarkerende i slutled), og med hensyn til kvantitet (der optræder 1 D overfor 1 R, 2r over 2 d, men 2 genstandskategorier overfor 4 funktionskategorier). Brøndal taler selv om 'tæthed', nemlig ud fra afstanden mellem de elementer der indgår i leddefinitionen i forhold til den rytmiske grundenhed D:r::d:R - r:d er således tæt, D:R er det ikke; han taler om 'tyngde' efter dimensionalitet; og om 'prægnans' efter antal finale (maksimal prægnans) og initiale kategorier (minimal prægnans) (Brøndal 1940a: 71f). Men Brøndals betegnelser her skal bruges til vurdering af synonymiske og semantiske forhold, når disse spiller sammen med de syntaktiske forhold som har med selve sætningsanalysen at gøre (i.c. vurdering af præpositionernes varierede syntaktiske adfærd).

Når jeg derfor foretrækker at tale om logisk balance, synes det at være i overensstemmelse med de bemærkninger om ligevægt som Brøndal nedfælder i et brev til Diderichsen fra januar 1942 (409,6). Brevet drejer sig primært om analyse af underled, men her er det alene de principielle bemærkninger om ligevægt jeg vil drage frem. Underledsanalysen gengives blot her i uddrag til forståelse af brevcitatet, men kommenteres og udvides først senere (se IV.D.: 521):

- (1) Peter er lille
 1 2 3
 Dd : rd : dR
- (2) ¹Den ¹lille ¹Peter er saare lærd
 1 2 3 4 5 6
 (Dr : Dd : : rd : dR)
 (Dd : rR)
- (3) ¹Lille ¹Peter kommer
 1 2 3
 Dd : rdR
 (Dr : rdR)
- (...)

1° I Sætninger som (1) - Logikens Kælebørn! - holdes Leddene paa Plads (sml. Planeterne i Solsystemet): dels ved deres ensartede Tyngde [= dimensionalitet, cf. vægt], dels (hvad der beror paa noget analogt, omend fra et andet Synspunkt) ved deres Fordeling i Sætningsfelterne (1 initialt, 2 centralt, 3 finalt) [= position].

2° I Sætning (2) er denne Ligevægt [= Tyngde], men ikke den regelmæssige Fordeling, bevaret. Her staar 1 og 2 afgjort sammen (som initiale) mod 3 (final). Et centralt Element (som i (1)) mangler. Den attributive Forbindelse i (2) kan da opfattes som en Nominal-sætning (Peter lille!) forvandlet til Led. (...)

3° I Forb. ¹Lille ¹Peter (i (3)) holder aabenbart de to Underled hinanden i Ligevægt, sml. paa Engelsk Beautiful Paradis! med level stress. Dette beror antagelig paa at de er lige tunge - og begge tunge - i syntaktisk Henseende [cf. vægt] (...). (409,6, jeg fremh.)

Det er tydeligt at Brøndal kredser om en immanent logisk balance i sætninger og ikke en balance der indskriver sætningen i en kontekst. Derfor har han blandt mine tre karakteristika ved den logiske balance heller ikke kvantiteten med, men kun vægt og position. Derimod er den brug han gør af syntaktiske balanceforestillinger i forbindelse med - specielt præpositionernes - synonymik og semantik rettet mod de non-limitative kategorier (synonymik og semantik) og mod SB (semantik) og dermed mod kontekstuelle forhold. Denne uafklarathed bliver stående i Brøndals syntaks.

Men foreløbig kan principperne for den immanente kategoriale syntaktiske analyse på basis af Brøndals Alexander-eksempler opstilles med en vis hårdhændet generalisering:

- Regel 1. Reduktionsreglen: Find eller konstruer (så vidt mulig) en subjekt/prædikat-sætning som syntaktisk sammenligningsgrundlag;
- Regel 2. Perifrasereglen: Anskueliggør betydningsforskelle mel-

lem syntaktiske konstruktioner ved et sæt perifraser der kan kontrasteres;

- Regel 3. Balancereglen: Karakteriser sætningsleddene kategorielt, således at sætningen (så vidt mulig) er i logisk balance;
- Regel 4. Ombytningsreglen: Ved ombytning af ledstilling tilføjes de således frembragte led et D: eller et :R som hhv. initialmarkør og finalmarkør i deres kategoriale karakteristik, alt efter om de pågældende led rykkes frem eller tilbage i sætningen.

Hvis Brøndal nu faktisk starter med eller i en given tekstmasse finder sætning 1⁰, så er der god overensstemmelse mellem hans teori og hans praksis: man skal gøre rede for den sproglige manifestation som den foreligger, hverken trække fra eller lægge til - ellipsen er som en teoretisk opfindelse en maskeret privilegering af subjekt/prædikatsætningen. Men hvis udgangspunktet nu er sætning 3⁰, og hvis han nu, for at kunne analysere den kategorielt, må gå omvejen over sætning 1⁰, ja så er han faldet i samme fælde. Selvfølgelig ikke for at finde en norm for sprogbrugeren, men for at finde en norm for sproganalysens forståelse af hvordan den faktisk foreliggende sætning 3⁰ skal forstås. Hvis fx udgangspunktet er sætning (d 1) (IV.D.: 496), så kan sætning (d) fungere som analytisk norm for forståelsen af (d 1), idet det er via (d) at man kan se at 'Gået' skal inkorporere det initiale subjekt (Dd:) sammen med prædikatleddet (r:d).

Men er det sådan Brøndal faktisk tænker og bærer sig ad? Det er det ikke muligt at angive med sikkerhed på basis af noter og publicerede eksempler. Jeg har jo generaliseret groft på baggrund af et enkelt eksempel hos Brøndal, men blandt de talrige løsrevne notater er der faktisk få, der som det her citerede, systematisk vender og drejer et eksempel. De fleste er en serie forskellige enkeltsætninger, der mere siger noget om Brøndals analyseindfald end om hans systematiske fremgangsmåde (en del eksempler angår ledgraduering og bringes senere). Eksemplerne i Morfologi og Syntax er heller ikke til stor nytte i denne henseende, idet de gerne fokuserer på et enkelt led.

At de opstillede regler er operationelle i forhold til Brøndals egne eksempler, vil fremgå af det følgende, således at jeg hermed mener at have kvædet et par af de halvkvædede viser Diderichsen ikke ville lægge stemme til i brevet til Brøndal. Til illustration af reduktionsreglen kan vi genoptage et tidligere eksempel fra Brøndal:

- (b) N.N. med i slutløbet
Dd : rd : dR (= attribut)
- (b 1) N.N. kører med i slutløbet
Dd : rd : dR : dR (= attribut I : attribut II)

Her kan udgangspunktet (b) for så vidt godt siges at være en subjekt/prædikat-sætning i logisk balance (med hensyn til vægt, position og kvantitet), men da kun efter at den kategoriale analyse er foretaget efter balancereglen, ikke forud som ved 'Alexander vicit Darium', der så at sige var subjekt/prædikat-sætningen i 'normalsproglig' forstand. Det er efter balancereglen man kan få den ide at (b) skulle være syntaktisk identisk med subjekt/prædikat-sætningen. Konstruerer man en sætning med 'er' som prædikat, som man vil gøre hvis man var i færd med en reduktion i traditionel logisk forstand på vej mod den logiske dom, omstødes denne konstatering ikke:

(b 2) N.N. er med i slutløbet
Dd : rd : dR : dR

Nu er 'er' imidlertid lige så svækket her som i forbindelsen 'er gået' som Brøndal i fx (d) 'han er gået sin vej' analyserer som prædikat. Hvis vi nu bruger perifraserreglen, kan vi se at 'er med' ækvivalerer med 'deltog' (cf. om ægte og uægte sammensætning (Diderichsen 1966a: 236)), hvilket gør denne analyse rimelig:

(b 2) N.N. er med i slutløbet
Dd : rd : rd : dR

Udelader man derimod attributtet i (b 2), er der ingen tvivl om at 'med' er et finalt led:

(b 3) N.N. er med
Dd : rd : dR

Det svarer til Brøndals eget eksempel 'jeg er med' hvor 'med' kaldes prædikat, men hvor selve termen prædikat da defineres med :dR, og derfor er identisk med det jeg med 1932-terminologien kalder attribut (Brøndal 1940a: 73); men her giver perfrasen jo både 'jeg deltager' og '10-øren falder'.

Disse eksempler skulle vise at Brøndal i hvert fald ikke altid reducerer til en 'normalsproglig' subjekt/prædikat-sætning, endsige en subjekt/prædikat-dom. I reduktionsreglen har jeg da osse indføjet et 'så vidt mulig'. Og det kan udlægges som en regel 5, der kombinerer regel 1 og regel 3:

Regel 5. Inertireglen: Reduktionen standser ved en syntaktisk helhed, af hvilken sproglig form den end er, der lader sig analysere kategorialt som en helhed i logisk balance.

Men med denne præcision af regel 1 er det vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at sige om reduktionsreglen forudsætter balancereglen (balancen kan antage en vilkårlig form i forhold til tyngde, position og

kvantitet) eller omvendt (den balance der er tale om er todimensional ($Dd:r:d:rR/dR$)). Selve formuleringen af regel 5 og Brøndals eksplicitte hensigter siger det første, men gør hans praksis det osse?

Det kan de tredimensionale led belyse. Her indrømmer Brøndal klart sin usikkerhed og eksemplificerer kun partielt og uden kontrast- eller paralleleksempler. Det sker med nogle såkaldte nominalsætninger, der samtidig giver ham anledning til at afvise denne betegnelses rimelighed og relevans: begrebet nominalsætning bygger begrebsmæssigt på antagelsen af en underliggende 'rigtig' eller 'normal' sætning. Trods denne afvisning lyder Brøndals ene eksempel og ræsonnement sådan:

A. $Dd:r:d : r:dR$. Eksempel: *Moi, votre fils!* - Her staar et initialt Subjekt overfor et finalt Object. Men Subjectet har indoptaget et Forbinder-element ($r:$) og Objectet et Beskriver-element ($:d$). Derved har begge Led opnaaet at blive prædicative ($r:d$). De kan da siges i Fællesskab at have absorberet et Prædicat og derved gjort et saadant som separat Led overflødigt. (Brøndal 1932: 75)

Det er svært at se hvad Brøndal specielt vil med denne analyse. Vil han godtgøre at sætningen er dannet over og har transformeret en subjekt/prædikat-sætning (fx '*Je suis votre fils*' eller '*Moi, je suis votre fils*')? I hvert fald er der tale om at 'absorbere et prædikat'. Eller vil han blot sandsynliggøre sin analyse ved at oversætte den for den genstridige læser? Vil han blot samle skyts til at erklære nominalsætningsbegrebet krig? Lad spørgsmålene stå. Her interesserer vi os kun for det første spørgsmål:

- (e) Je suis votre fils
 $Dd : rd : dR$
- (e 1) Moi, je suis votre fils
 Dd : Dd : rd : dR
- (e 2) Moi, votre fils!
 $Dd:r:d : r:dR$

Hvis mit regelkorpus skal kunne udstrækkes til at gælde for prædikatløse sætninger, eller rettere for dannelse af prædikatløse sætninger ud fra sætninger med prædikat, skal der kunne findes regler for overgangen mellem (e) og (e 1) på den ene side og (e 2) på den anden. Hvis der er en regel, kunne den være den stik modsatte af Brøndals, der antyder at prædikatet absorberes. For under anvendelse af ombytningsreglen (Regel 4) kunne man tilføje en

Regel 6a. Udeladelsesreglen: Prædikatet kan udelades i sætningen hvis man til dets logiske karakteristik føjer hhv. et D : og et r :R som initial- og finalmærke.

I så fald har jo faktisk prædikatet absorberet de øvrige led! Med denne formulering ville man være uafhængig af subjekt/prædikat-sætningen og alene tage hensyn til den logiske balance. Og vi har mulighed for at generalisere til andre todimensionale led. Men der kunne osse laves en regel i Brøndals favør:

Regel 6b. Udeladelsesreglen: Elimineres prædikatet, absorberer hvert af de øvrige led den eller de prædikative kategorier som ikke i forvejen findes i leddene.

Dette kompletteringssynspunkt - der altså i.c. omfatter r-kategorien - sætter klart hensynet til subjekt/prædikat-sætningen over hensynet til den logiske balance. Brøndal efterlader os atter på gyngende grund med dette forudsætningsforhold. Osse med sit andet tredimensionale eksempel.

B. Dr:R : D:dR. Eksempel: Jolis, ses vers! - Her staar - i klar Kontrast til sætningstype A - et initialt Object overfor et finalt Subject. Men Objectet har indoptaget et Rammeelement (D:) der har draget det frem, og Subjectet et Genstandselement (:R) der har draget det tilbage. Derved er begge Led blevet extensive (D:R) og et separat Omfangsled - der skulde angive Virkelighed eller Gyldighed af de to explicite Leds Forbindelse - er gjort overflødigt. (ib.: 75f)

Bemærkningerne om 'at drage frem og tilbage' med tilføjelse af et yderligere element lader underforstå en todimensional normalsituation der har været udsat for ombytningsreglen. Og udtrykket 'explicite' antyder at der foreligger et implicit underlag hvorfra noget er udeladt. Men er det nu ændringer i forhold til en primær logisk balance eller i forhold til den særlige balance der foreligger i en subjekt/prædikat-sætning? I hvert fald er Brøndals opmærksomhed ikke her rettet mod prædikatet men mod omfangsled eller extensivum, der - med en for Brøndal uheldig og sikkert uovervejende formulering - erklæres for overflødigt (ligesom prædikatet ovenfor). Lad mig konstruere nogle eksempler til at illustrere problemstillingen:

(f) Ses vers sont jolis, en effet.
Dd : rd : dR : DR

('ses' vil være underleddet præsensativ (Dr:)). Brøndals analyse er:

(f 1) Jolis, ses vers!
Dr:R : D:dR

Her er problemet på én gang udeladelse af prædikat og extensivum

samtidig med ombytning af ledstilling. Vi ombytter først:

(f 2) Jolis s $\bar{o}$ nt-ils en eff $\bar{e}$ t, ses vers
D:dR : rd : d : DR : D:dR

Her følger vi ombytningsreglen fra Alexander-eksemplet: ved omflytning af led tilføjes D: og :R som hhv. initial- og finalmarkør ('ils' er et såkaldt enklitisk subjekt (ib.: 73)). Når vi nu videre skal eliminere os frem til (f 1), kan vi osse se at (f 1) opstår ved identisk gentagelse af 'ses vers' i (f 2), i begge tilfælde karakteriseret som D:dR, og ved at kun 'jolis' absorberer eller absorberes, alt efter om man hælder til regel 6a eller 6b. Ifølge 6a skal prædikatet i (f 2) tilføjes en initialmarkør: Dr:d. Men det stemmer ikke med Brøndals analyse, der giver Dr:R. Ifølge 6b skal da 'jolis' = D:dR i (f 2) opsuge den manglende prædikat-kategori og dermed i (f 1) få udseendet: Dr:dR, dvs. blive totalled. Det er en mulighed, hvis man da tilsvarende lader 'ses vers' i (f 1) være totalled osse, således at (f 1) i virkeligheden er to sætninger i form af to totalled. Men det stemmer heller ikke med Brøndals analyse. Så enten har han eller jeg gjort noget galt - eller vi begge.

Der er dog endnu en ting at bemærke. Brøndal kan i (f 2) slet ikke acceptere et initialled med udseendet Dd:R. Det kalder han et finalt subjekt som 'ses vers' (cf. ib.: 75). Og han betegner da osse i citatet 'jolis' som et fremrykket objekt, altså D:rR, således at vi tvinges til - baglæns så at sige - at rette analysen af 'jolis' i (f) til :rR. Men i (f) er 'jolis' faktisk attribut efter Brøndals recept og ikke objekt, og han indrømmer da osse at

Tungere eller betonedes Subjecter finder man snart initialt, snart finalt: Moi, jaloux! Jolis, ses livres! Tungere Objecter (eller Attributter) ligeledes: Oleum perdidisti! Jolis, ses livres! Moi, jaloux! (ib.: 70; jeg fremh. 'Attributter')

Heraf fremgår det at attributter godt kan rykkes frem som tungere, dvs. tredimensionale led, og dermed få udseendet D:dR, men det fremgår desværre ikke hvordan Brøndal analyserer 'jolis' - attribut eller objekt? Vi kan altså principielt godt fastholde analysen i (f) og (f 2), men må finde en anden måde at skelne mellem første og sidste led i (f 1) end den Brøndal vælger. Det synes rimeligt her at bruge muligheden for alternativ betoning af de tredimensionale led, parallelt med de tredimensionale ordklasser, en operation Brøndal slet ikke forsøger i Morfologi og Syntax (men dog udkaster i et notat fra sept. 1924 (4297,22)). Den korrekte brøndalske analyse af (f 1) er da:

(f 1) Jolis, ses vers!
 D:dR : D:dR

Fremhævelsen betyder da at sætningen rummer et initialt attribut og

et finalt subjekt.

Hvis dette - og det forekommer mig plausibelt - er den rimeligste analyse, så er det kun ombytningsreglen der gælder med tilføjelse af initial- og finalmarkør, mens vi ikke har noget regelsæt (hverken regel 6a eller 6b) der redegør for overgangen fra sætning i logisk balance, evt. subjekt/prædikat-sætning, til sætning med udeladt prædikat. Da der i dette tilfælde er tale om elimination eller absorbering af extensivum og ikke prædikat, er problemet mere generelt og drejer sig om en udeladelsesregel for et eller flere af leddene i den fremreducerede sætning i logisk balance.

Med ændringen af 'Jolis' i (f 1) fra initialt objekt til initialt attribut, en ændring som må fastholdes, kan en generalisering af regel 6a - der siger at prædikatet eller extensivet blot tilføjes en final- eller initialmarkør - ikke opretholdes. For det første fordi det ikke kan gælde for den endelige analyse af (f 1); for det andet fordi der i (f 2) er tale om mere end ét led der udelades ved tilføjelse af en markør, uden regel for hvilket der skal absorberes i (f 1) og hvilke der skal forsvinde helt. Men den tilbageblevne regel 6b - det tilbageblevne led opsuger de manglende elementer fra det eller de eliminerede led - synes at kunne give (f 1) en ny tolkning. Jeg afviste ovenfor at lade (f 1) bestå af to totalled. Men der er en anden mulighed:

(f 1) Jolis, ses vers!
Dr:dR : D:dR

Her er regel 6b fulgt, idet 'Jolis' har absorberet r-elementet. Det betyder at 'ses vers' hverken er anbragt i sætningen eller udgør et selvstændigt totalled. Det er med andre ord, med Diderichsens terminologi, i ekstraposition (Diderichsen 1966a: 195) (14). Hvordan Brøndal ville tackle anvendelsen af regel 6b, kan der ikke siges noget om, men muligvis med betoninger.

11. Syntaktisk betoning

Betoningsproblemet vil melde sig ved flytning af netop extensivum, der i forvejen rummer både D- og R-kategorien, fx (f 3) med to mulige analyser:

(f 3) En effet, ses vers sont Jolis
Dr: : Dd : rd : dR (Dr: = introductor)
eller
(f 3) En effet, ses vers sont Jolis
 DR : Dd : rd : dR

Enten bliver 'en effet' ved omflytningen i forhold til (f 2) et andet led (nemlig introductor, Dr:) eller osse betyder tilføjelse af en i forvejen eksisterende kategori (i.c. D-kategorien som initialmarkør) at denne

betones i leddet (D:R bliver til D:R). Den sidste mulighed bryder med Brøndals - ganske vist godt gemte - konstatering af at accentuerede former er solidariske og manifesteres samtidigt, og den første mulighed bryder med ombytningsreglen.

Problemet kan foreløbig løses på to måder:

1) ved fomyet underinddeling af de todimensionale led efter ordklasserevisionens mønster bliver isoleret betoning mulig (i.c. D:R → D:R). Dermed bliver det nødvendigt osse her at skelne mellem formelle afhængigheder i UG, hvorefter samtlige led og underled opstilles, og realisationerne i NG, hvor solidariske betoner da skal optræde i et sprogs ledrepertoire. Men i realisationen i SB - og det er den vi møder i eksempelsætningerne - behøver betonerne ikke at optræde efter solidaritet, men kan manifestere sig enkeltvis. Denne mulighed har Brøndal øjensynlig puslet med, stadig i forbindelse med Alexander, men nu i foredraget "Hvis jeg var Alexander ..." fra 1941 (4297,22). Brøndal går ud fra en sætning med traditionel struktur: subjekt-copula-prædikat:

A.	S = (Dd)	:	C = (rd)	:	P = (dR)
	Sokrates		er		dødelig
	Alexander		var		en stor hærfører
B.	S = (<u>D</u> d)	:	C = (<u>r</u> d)	:	P = (<u>d</u> R)
	Hvis jeg		var		Alexander = (var i hans sted)
C.	S = (D <u>d</u>)	:	C = (r <u>d</u>)	:	P = (<u>d</u> R)
	Hvis jeg		var = (var beskrevet som)		Parmenio (som du er)
			[acc. af <u>d</u> glemt i manus.]		
D.	S = (<u>D</u> d)	:	C = (<u>r</u> d)	:	P = (<u>d</u> R)
	Sokrates		er = (defineres som)		et Egennavn

Endvidere anfører Brøndal som regel 3 ud af 3 "Regler" fra en disposition fra januar 1942 (4297,22): "3° Frihed i Betoning (overalt): Dr:Dd:rd ell. rd + rd/rd." På en udateret lap "Leds Betoning" (4297,25) skriver Brøndal: "Ethvert 2-dimen. Led kan forekomme i indtil 4 Former: 1) neutral, 2) med For- el. 3) Bagvægt, 4) med begge. Af disse kan i en given synt. Forb. forekomme een el. Flere." Ligheden med det netop citerede eksempel sandsynliggør samtidighed, dvs. 1941-42. Skellet mellem de to typer afhængigheder og ordklasserevisionen begynder at trænge sig på uden at være trængt igennem. For i dispositionen med de tre "Regler" - på 15 løse ark - er der en generel ledopstilling, men den regner kun med de samme 3 todimensionale

klasser som i Morfologi og Syntax. I et langt tidligere notat "Syntaktiske Systemer?" skriver Brøndal mere skeptisk: "Et Sprogs Vexlen mellem visse Led, Sætningstyper etc. er kun Tendenser og kan ikke fæstnes i et System" (24. okt. 1924, 429^{7,4}). Det er tydeligvis SB-realisationen han tænker på og ikke NG-realisationen i forhold til UG. Men det understreger at der ved siden af den formelle ensartethed mellem almen morfologi og almen syntaks gør sig nogle forhold gældende som ikke er bragt på plads (cf. IV.D.: 467f).

2) Den anden måde at løse problemet med ombytningsreglen på er at modificere den med en tilføjelse:

Regel 4 suppl. Hvis det ombyttede led i forvejen rummer den kategori der skal tilføjes, ændrer det definition (i.e. D:R → Dr:)

Komplicerer vi nu (a) lidt kan vi illustrere denne mulighed bedre:

(a') Han vil gå hjem til byen i dag
Dd : rd : rd : rR : DR : DR

Her er solidariske betoning, så vi ikke kommer i karambolage med det først diskuterede løsningsforsøg, og perfekt balance.

(a'') I dag vil han gå hjem til byen
DR : Drd : Dd : rd : rR : DR
(Dr:) (DdR:)

(a''') I dag til byen vil han gå hjem
DR : DR
(Dr : Dr)

(a''') I dag til byen, dér vil han gå hjem
DR : DR
(Dr : Dr)

I (a'') kan i stedet 'til byen' rykke frem, med samme analyseresultat. I (a''') er konstruktionen på grænsen af normalsproget, hvilket er udbedret lidt i (a'''), men det er kun det fremrykkede extensivum der interesserer mig. I parentes er anført alternative analysemuligheder, alt efter om man vil acceptere at både 'vil' og 'han' har flyttet plads eller at kun 'vil' er blevet flyttet. Og alt efter om man i de to sidste eksempler ved siden af vægten på det situative, der er fælles for introductor og extensivum, vil betone det resultative eller det relationelle, men under alle omstændigheder det finale i fremrykket position. Der er nok for en isoleret beskrivelse tale om forvægt, men det er syntaksens finale positioner der udgør den. Og det er det vigtigste for Brøndal. En endelig afgørelse kan jeg ikke træffe.

Hvad jeg kan konkludere indtil nu, er da at de fire først formulerede regler udgør en grundstamme for formulering af præcise regler for Brøndals analyseprocedure, for så vidt angår ledstillingsproblemer, men at det er mere svævende hvorledes regler for eliminering eller absorbering af led skal se ud (forsøgsvis formuleret som regel 6a og 6b). Det hænger sikkert sammen med at ellipsen som begreb er forkastet. Følgelig er det osse uafklaret endnu om subjekt/prædikat-sætningen er Brøndals uforanderlige referencepunkt, eller med andre ord om det er reduktions- eller det er balancereglen der er overordnet. Men det synes dog som om man i første omgang kan sige at tredimensionale led kan ses som opstået ved ombytning, der kan gøres regelfast, og ved elimination, som ikke har kunnet regelbindes.

Det er endvidere et åbent spørgsmål om Brøndal søger faste regler til løsning af syntaktiske problemer eller faste begreber (i.c. kategoriale leddefinitioner) til opstilling af syntaktiske problemer. Et af punkterne i Brøndals opposition til Paul Diderichsens disputats drejer sig om det mekaniske i analysen. Desværre er manuskriptet i punktform, så det er ikke muligt at se hvad Brøndal præcist har sagt (4297,27). Men hele Brøndals grundholdning til sproglige fænomener viser at han må have vendt sig mod de mekaniske regler, der isolerer det syntaktiske forløb fra genstandsintentionaliteten og fra kontekstrelationen. Hans interesse er overalt med sine begreber at diskutere sprogets væremåde. Chomskys oplæg til den generative transformationsgrammatik med en semantikneutral formalisme ville afgjort byde ham imod (Chomsky 1956). Brøndals syntaktiske analyser er søgende, åbne for revisioner, usikre - fulde af halvkvædede viser, som Diderichsen skrev til Brøndal.

12. Syntaktisk kontekstrelation

Jeg har nu med Brøndal i hånden eksemplificeret ændringer i logisk analyse ved ombytning og udeladelse af led for at forsøge at præcisere en analysestrategi. Inden jeg tager fat på det sidste parallelproblem, udskiftning af én investering af et led med en anden, vil jeg opholde mig lidt ved ombytningssituationen endnu, fordi jeg dermed osse kan anskueliggøre en side af kontekstrelationen i Brøndals analyse, der jo har været på spil ved anvendelse af perifrasereglen i den sidste række af Alexander-eksempler. Jeg gentager et tidligere eksempel og foretager de mulige ombytninger:

(a)	han	går	hjem
	Dd	: rd	: rR
(a 1)	hjem	går	han
	DrR	: rd	: DdR
(a 2)	går	han	hjem
	Drd	: DdR	: rR
(a 3)	han	hjem	går

(a 4) hjem han går

(a 5) går hjem han

De tre første sætninger analyseres efter ombytningsreglen, mens de tre sidste her lades ude som ugrammatikalske eller i hvert fald som udslag af en slags *licentia poetica* (a 4). (a 2) og (a 3) er ikke i logisk balance med hensyn til vægt og position, men nok med hensyn til kvantitet.

Indtil nu er vi gået rent deskriptivt til værks: vi havde en tilvished grænsende formodning om at der gemte sig en subjekt/prædikatsætning bag Brøndals analyser, og at vi i virkeligheden i praksis har beskrevet variationer af den, mere end af selvstændige sætninger (omend Brøndals teori jo siger noget andet); vi har arbejdet med ret traditionelle ord- og ledafgrænsninger, som vi blot har hæftet andre betegnelser på (brugt vor common sense viden i Bernsens forstand (Bernsen 1978)). Og det er jo klart utilfredsstillende, selv når vi har præsenteret alternativforslag, for Brøndals analyse vil hverken være immanent eller beskrivende. Der må altså på basis af den logiskkategoriale analyse kunne siges noget om kontekstrelationen, bl.a. om konsekvenserne af valget af præference blandt analysemulighederne for fx 'Jolis, ses vers!'. Det er muligvis her det begreb som jeg har suppleret Brøndal med - logisk balance - kan bruges. (Begrebet er dog ikke fremmed for ham i princippet, nemlig vedrørende synonymiske strukturer (Brøndal 1940a: 48ff, se her IV.E.: 576f)).

Det er således helt tydeligt at (a 1) følges revet ud af en sammenhæng (fx en spørgende), der kan begrunde den noget mærkværdige ledstilling (Brøndal vælger sig jo klogeligt latin i Alexander-eksemplets opstilling af mulige ombytninger). Og i (a 2) er det endnu tydeligere (der er heller ikke symmetri om centralleddet som i (a 1)): enten er der tale om et spørgsmål der kræver et svar, eller osse står vi med et løsrevet led, nemlig introductor Dr:, 'Går han hjem (Dr:d), går jeg osse (r:dR)', cf. eksemplet 'kommer du, så går jeg' i Brøndal 1932: 93 (se senere IV.D.: 538)). Leddene i (a 2) analyseret som spørgsmål udviser da en identitet med underleddene i (a 2) anskuet som introductor, hvad man kunne kalde sekundær ledidentitet, parallelt med forholdet mellem samme kategoriale definition af en ordklasse og bøjninger og afledninger, variationsidentitet, i Brøndals variationsskema (IV.D.: 487).

Jeg vil postulere at kontekstens manifestation i en given sætning er en manglende logisk balance. Og jeg kan da tolke Brøndals ellers uheldige omtale af 'de to explicite Leds Forbindelse' (ib.: 76), der jo forudsætter noget implicit og mere omfattende der er fraværende, i retning af forestillingen om en aktiv kontekstrelation og ikke i retning af forestillingen om en underliggende subjekt/prædikatsætning. Forekomsten af et spørgsmål giver den mest umiddelbare kontekstrelation, og Brøndal har selv i sine notater et par enkelte eksempler på - ganske

vist henkastede - analyser af spørgsmål (4297,25):

(g) Det regner
Dd : rd (R)

(g l) Regner det?
Drd : Dd(R [sic])

Eksemplet er indlagt i en konvolut, mærket "Syntax 1941". I Morfologi og Syntax er denne sætning osse delvis analyseret, men således (Brøndal 1932: 72):

(g) Det regner
D : rdR (D: = proklitisk subjekt; 'regner' analyseret af mig)

Det fremgår ikke af Brøndals noter om de halve parenteser har nogen specifik notationsfunktion, eller om betoningen af Dd angiver det som kompleks todimensionalt led (cf. ordklasserevisionen), eller om notationen 'rd(R)' blot udtrykker usikkerhed om R-kategoriens tilstedeværelse. Derimod vil jeg godt vove formuleringen af endnu en regel der tager højde for den netop antydede usikkerhed:

Regel 7. Minimumsreglen: Enhver syntaktisk helhed skal mindst rumme hver af de fire limitative kategorier én gang.

Jeg har ikke, hverken i notater eller på tryk, fundet noget eksempel der bryder med denne regel hos Brøndal, omend han ikke har formuleret den. Men da han vil analysere enhver sætning i den form den nu foreligger, må han have et kriterium for at denne form ikke blot er et ufuldstændigt fragment (cf. ib.: 80), men lader sig analysere som en sætning (se IV.D.: 525f). Hertil udtrykker minimumsreglen en nødvendig betingelse. Brøndal tangerer emnet i et brev til Diderichsen fra 20. jan. 1942 hvor han under "Almindelige Bemærkninger" til en "Prøve paa grammatisk Analyse" der er udformet som analysen af variationer over sætningen 'Peter er lille', at "Alle fire Grundelementer er nødvendige for at konstituere en syntaktisk Forbindelse, være sig selvstændige Sætninger eller Led af en hvilken som helst Afhængighedsgrad". (At der her opstår problemer med underleddene, vender vi tilbage til, se IV.D: 525). I et mere lapidarisk notat, osse fra januar 1942, "Regler", skriver han som regel 2 ud af 3: "2° Nødv. af alle EI., altsaa altid Dd/Dr el. Drd, altid rR/dR el. rdR" (4297,22).

Samtidig må jeg i konsekvens af regel 7 lave en regel 8. Efter regel 7 giver min analyse af 'regner' som r:dR sig selv i (g), men ved brug af ombytningsreglen til frembringelse af (g l), vil resultatet da blive at 'regner' som initialled vil blive til et totalled, 'regner' = Dr:dR. Derfor

Regel 8. Maksimumsreglen: Intet led kan blive mere end tredimensionalt ved ombytning.

Men heraf følger da at reduktionsreglen og balancereglen må slås sammen, som antydet i forbindelse med inertireglen, med understregning af den todimensionale balance. Denne regel erstatter da regel 1, 3 og 5:

Regel 9. Balancereglen: Der findes eller konstrueres en syntaktisk helhed, af hvilken normalsproglig form den end er, som lader sig analysere kategorialt som en helhed i maksimal logisk balance mellem todimensionale og eventuelt endimensionale led.

Det bliver da klart at denne regel bliver primær; at subjekt/prædikatsætninger er blevet "Logikens Kælebørn" (409,6; brev til Diderichsen 20. jan. 1942) på grund af den todimensionale balance der således er analysens overordnede begreb; at perifraserreglen og ombytningsreglen, sammen med de øvrige regler, er redskaber til en kontrastanalyse mellem givne sætninger og sætninger som følge af regel 9; samt at udeladelsesreglen svæver, og at udskiftningsproblemet endnu ikke er behandlet, så lidt som ledgradueringen.

Skal vi nu foretage ommøbleringer i (g), må vi altså gå omvejen ad en sætning der så vidt mulig er i en logisk balance, som så vidt mulig hersker mellem todimensionale led. Og det vil give os en ny måde at behandle extensivum på efter ombytningsreglen:

(g 0) det regner [her]
D : rd : DR (DR = extensivum)

Ved fremrykning af 'regner' som i (g 1) vil det karakteriseres som Dr:d. Men tre problemer melder sig:

1) 'her' har status som 'hjelpeled', akkurat som et verbalt prædikat vil have det i den underforståede 'normalsætning' med neksus med finit verbum som Brøndal forkaster rimeligheden af som grundmodel.

2) Extensivum rummer både final- og initialmarkør, og da det vedrører "Sætningen som Helhed" (Brøndal 1932: 66), kunne man tænke sig at det slet ikke ændrer kategorial sammensætning ved omflytning. Forskellen mellem dets ledpositioner kunne da eventuelt markeres ved en deling af extensivum som af de todimensionale ordklasser med seks forskellige betoner. Men omvendt er det muligt at 'her' ved fremrykning ('Her regner det') bliver introductor (Dr:) og ikke som antydet D:R.

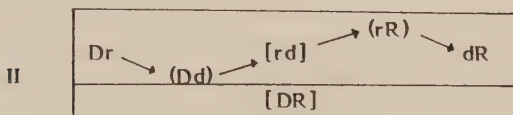
3) Hvis 'det' = D: flyttes bliver det efter omflytningsreglen til extensivum D:R, mens det klart fra at være proklitisk subjekt bliver enklitisk subjekt (:d) ('Her regner det'/'Regner det her?').

Vore procedureregler smuldrer altså her, men om det skyldes

deres ufuldstændighed eller det forhold at den anførte ombytning kan skabe en spørgende sætning, får stå hen et øjeblik. For vi kan i hvert fald for extensivums vedkommende lave en regel der på én gang modificerer ombytningsreglen og samtidig endnu klarere løsriver balancereglen fra reduktionsreglen i de oprindelige formuleringer, og dermed skyder subjekt/prædikat-sætningen endnu længere i baggrunden som Brøndals præferencemodel. Det vil nemlig være rimeligt at antage at extensivum ved ombytning bevarer sin kvalitative definition, da det i forvejen rummer både initial- og finalmarkør. Det betyder for den ny balanceregler, regel 9, at et DR-led frit kan tilføjes eller udelades som 'hjælpeled' som i fx 'det regner her' (eller med solidariske betoner: 'I Morgen (D:R) kan jeg udmærket (D:R), senere (D:R) kan jeg nepe (D:R)' (Brøndal 1932: 67)). Altså (med indsætning af regel 4 suppl.):

- Regel 4. Ombytningsreglen: Ved ombytning af ledstilling tilføjes de således frembragte led et D: eller et :R som hhv. initial- og finalmarkør i deres kategoriale karakteristik, alt efter om de pågældende led rykkes frem eller tilbage i sætningen. Hvis det ombyttede led i forvejen rummer den kategori der skal tilføjes, kan det ændre definition. Dog kan extensivum ombyttes uden at ændres.

I og med reglen er blevet 'bredt ud', har jeg svækket formuleringen med 'kan', for at angive at reglerne højst kan komme til at pege på analysemuligheder. I øvrigt stemmer den særplacering af extensivum med den todimensionale 'ledkasse' Brøndal opstiller omkring 1938 (4297, 11):

Og med modifikation af balancereglen:

- Regel 9. Balancereglen: Der findes eller konstrueres en syntaktisk helhed, af hvad normalsproglig form den end er, som lader sig analysere kategorialt som en helhed i maksimal logisk balance mellem todimensionale og eventuelt endimensionale led. Det kan ske med tilføjeelse af extensivum, der i alle positioner kan hedde D:R, eventuelt med betoner af D- og R-element.

Med denne formulering af regel 9 tangerer vi åbenbart det Brøndal i et notat mellem november 1941 og februar 1942 (4297,22) kalder "dette ordo naturalis" (cf. den klassiske retoriske distinktion 'ordo naturalis' vs 'ordo artificialis' (Lausberg 1960: s.v.) og Diderichsens feltanalytiske sætningskema, Diderichsen 1966a: §§52-60):

Dr	:	Dd	:	$\frac{rd}{DR}$	:	rR	:	dR
(1)		(2)		(3)		(4)		(5)

I dispositionsskitzen fra januar 1942 (4297,22) nævnes som regel 1 af 3 "Regler": "1° Elementernes Orden D + r + d + R, altsaa Dr + Dd + $\frac{rd}{DR}$ + rR + dR". Fra samme år hedder det i artiklen "Syntax og Fonologi" med rekurs til subjekt/prædikatsætningen:

De syntaktiske Faktorer ligger utvivlsomt til Grund for den allerede i Oldtiden opstillede "naturlige Orden" (Sokrates drak Skarntydesaften, altsaa Subjekt - Centralled - Objekt, Sokrates er dødelig: Subjekt - Centralled - Prædikatsætning). De samme Faktorer, der findes ved en til Bunden gaaende Analyse, ligger tillige til Grund for alle begrundede Afvigelser fra denne ligefremme Ordstilling (Spørgsmaal, fremskudt Led osv.). (Brøndal 1943b: 76).

Dette citat bekræfter i hvert fald at den syntaktiske analyse består af analysen af en serie afvigelser (ombytning, udeladelse, udskiftning) fra en grundlæggende teoretisk sat balancesituation. Og at det er en sådan situation som totalitet - ligesom sætningsdefinitionen som definition af en diskursiv totalitet - der lader de enkelte led falde på plads.

I et meget tidligt notat prøver Brøndal sig frem med nogle led ét for ét ud fra kategorierne, men lader det ligge derefter indtil den opstillede ordo naturalis lader de todimensionale led få deres definition, formentlig først op mod udfærdigelsen af Morfologi og Syntax. Det tidlige notat indgår i en ca. 150 siders mellemting mellem brev, oplæg, manuskript og notatsamling til A. Højberg Christensen, dateret 13. august 1919 til 8. januar 1920 (4297,4). Heri finder man pp. 81-88 i nogle optegnelser om "Sætningen og dens Led" definitionen DR på subjekt - der sikkert formodes at omspænde hele sætningen - og "i omvendt Orden" definitionen RD på objekt, mens indirekte objekt defineres Rd og noget han kalder genitivisk objekt dR (cf. senere attribut). Endelig er prædikatsætning defineret r. (Disse definitioner er dateret 2. oktober 1919). Det er tydeligt at han her ikke forholder sig til en ledorden som helhed, men til enkelte led og deres formodede logiske indhold. Syntaksen må hvile indtil dette stadium er passeret.

Men i afvigelsen fra den konstruerede balancesituation, som i ombytningen fra (g) til (g l), indgår altså osse for Brøndal, viser citatet, fænomener som 'Spørgsmaal', som endnu ikke er indgået i vor

analyse som en specifik ombytning. Men ved fx (a) til (a 5) er der mulighed for ved emfase og intonation at frembringe nogle af de samme betydningseffekter, herunder spørgende, som ved omflytning af led. Efter perifrasereglen får man følgende:

- (a) han - ikke hun eller en anden - går hjem.
- (a) han går - ikke kører eller rider - hjem.
- (a) han går hjem - ikke på værtshus eller et andet sted.

Dette lader sig sammenligne med omflytningen i (a 1) 'hjem går han', og hvis man til emfasen føjer intonation, lader

- (a) han går hjem?

sig sammenligne med (a 2) 'går han hjem?'

Her er det umuligt at skelne de tre forskellige betonedede varianter af (a) fra hinanden ved immanent kategorial analyse, og man kan derfor heller ikke sige at den manglende logiske balance er manifestation af kontekstrelationen. Derimod kan man sige at indførelsen af perifrasereglen skyldes en nødvendig kontekst, for det er jo alternative sådanne denne regel opstiller. Vi står altså under alle omstændigheder med en kontekstrelation i analysens modstilling af den logisk afbalancerede konstruerede stamsætning og de givne afvigelser, ellers kan kontrastanalysen ikke foldes ud. Denne relation kan altid udtrykkes efter perifrasereglen, men vi har ikke sikkerhed for at den altid finder udtryk i den særlige forvaltning af den logiske blance.

Mens emfasen - som kan ekspliciteres i perifraseren - kun er omtalt i Præpositionernes Teori og ikke i Morfologi og Syntax, er intonationen overhovedet ikke behandlet af Brøndal. Om emfase skriver han:

Højeste Grad af Lethed naaer Leddet ved Forøgelse til Maximum af Leddenes Antal og dermed af Sætningens Complication. Forøvrigt kan en Tyngdeforskel eller vexlende Emfase ogsaa forekomme indenfor det enkelte Led og indenfor Sammensætninger: Præpositionen er her snart betonet ('paa'en!, 'for-fordele), snart ubetonet (paa en 'Maade, for-'dele). - Man vil have bemærket, at denne syntaktiske Forskel konstant ledsages af et fonetisk Symptom: Større eller mindre Intensitet eller Tryk. Indre og ydre Emfase svarer her til hinanden - som overhovedet syntaktisk og fonetisk Rythme. (Brøndal 1940a: 71f)

Brøndals hovedformål i behandlingen af præpositionernes syntaks er med syntaktiske midler at vurdere den synonymiske investering i sætningsleddene, altså hvilke aspekter af ordbetydningerne der realiseres under givne syntaktiske omstændigheder. Derfor kunne man formode at emfase og intonation er et rent semantisk problem (realisering af

ordbetydninger) og dermed vedrører relationelle eller non-limitative kategorier samt ikke-kategoriale situationsbundne forhold. Eller at de to fænomener er et kombineret ledsyntaktisk og semantisk problem og dermed vedrører både limitative og non-limitative kategorier. I så fald ville der være tale om en parallel til ordklasserevisionens variations-skema for bøjninger og afledninger, hvori begge grupper kategorier indgik. En revision af syntaksen efter en sådan ide, der ikke er udkastet af Brøndal nogen steder, ville muligvis kunne få plads til sådanne fænomener (15). Men i så fald måtte det ske på bekostning af den parallel til fonetikken Brøndal peger på, og på bekostning af den kontekstrelation jeg peger på.

Knyttes denne til emfase og intonation har den ingen plads i kategorianalysen, og resultatet af denne analyse viser kun svag mangel på logisk balance i (a 2), hvis spørgende karakter er den mest oplagte kontekstmarkering blandt rækken (a) til (a 5): kvantitativ balance, men vægten initialt forskudt ligesom positionen. En final modvægt kunne antydes udenfor sætningen. Nu har Brøndal blandt sine notater en lap, benævnt "Spørgsmaal og Svar" (4297,25):

[h]	Hedder	han	Meier?	Ja
	(Drd	: Dd	: rR) <u>DrdR</u>	<u>DrdR</u>
[h 1]	Hvad	hedder	han?	Meier
	(<u>DrdR</u>)DrR	: rd	: DdR	<u>DrdR</u>
[h 2]	Hedder	han	Meier?	[Ja
	(Drd	: [<u>DrdR</u>]Dd	: rR) <u>DrdR</u>	<u>DrdR</u>]
	el. [<u>DrdR</u>]			

Brøndals bud på spørgsmålet om kontekstualitet er her øjensynlig at både spørgsmål og svar udgør hele sætninger, der hver for sig betoner en del af sætningen som totalled. Den flerleddede sætning analyseres derpå internt uden hensyntagen til sin spørgende karakter. Det sker efter ombytningsreglen i forhold til

(h 0)	Han	hedder	Meier
	Dd	: rd	: rR

Denne ledanalyse befinder sig indenfor parentesen i (h), og vi bemærker den samme svage balanceforskydning i initial retning som i (a 2), dog således at osse kvantiteten er forskudt. Og det er øjensynlig netop den pointe Brøndal er ude efter med betoningen i det spørgende totalled: DrdR.

I (h 1) analyserer han ligeledes sætningen uden at skele til om den er spørgende eller ej, og tillægger derpå ét af leddene den funktion gennem betoningen af totalledet ('hvad') at være bærer af spørgefunktionen. I (h 2) synes Brøndal først at gentage analysen af (h) og derpå flette den sammen med analysen af (h 1), idet 'han' får tildelt

spørgefunktionen ved at få emfase (jeg har indsat svarsætningen). Her prøver Brøndal at forene emfasen som kontekstmarkering og spørgsmålet som kontekstmarkering i en art underledsanalyse, således at leddet karakteriseres som subjekt (Dd:) mens emfasen/spørgefunktionen bliver 'underled' (DrdR eller DrdR), uden at Brøndal tør afgøre hvor betoningen skal ligge, men således at han i hvert fald bringer problemet ind på de limitative kategoriers område alene.

Denne analyse af spørgsmål og svar er allerede foregrebet i et tidligt notat "Begrebet Spørgsmaal" (jan. 1923, 4297, 3):

Man finder to Arter Spørgesætninger:

A. Kommer Du? (Svar: Ja-Nej)

B. Hvem, Hvad kommer? (Svar: x, y, z ... kommer)

A kaldes "dual (kun 2 Muligheder)", B "plural, flere, i det mindste 2 Muligheder". Det er disse to muligheder Meier-eksemplet illustrerer ved at anbringe totalledsbestemmelsen til hele sætningen eller til et led. Brøndal udvider senere perspektivet i et udateret notat, formentlig fra livtaget med syntaksen fra hans seneste år, "Spørgsmaal 2 el. 4 Typer?" (4297,25). Han skelner på den ene side mellem 'hvem er gået?' og 'hvad er der?' indenfor type B ovenfor som en partikulær eller total tilknytning af spørgefunktionen til ét led (Brøndal skriver hhv. 'dict.[io] part.' eller 'dict. total.'). På den anden side regner han med to varianter af type A, som er en total eller partikulær tilknytning af spørgefunktionen til hele sætningen, hhv. eksemplificeret med 'er Poul her?' og 'er det Poul der er her?' (Brøndal skriver hhv. 'mod.[us] total.' og 'mod. part.'). I analysen af eksemplerne knytter Brøndal formelen for spørgefunktionen til hhv. det enkelte led ('dictio') eller hele sætningen ('modus'), akkurat som i Meier-eksemplet.

For så vidt det alene er den logiske balance der interesserer os, kan vi både i (h) og i (h 2) lade den manglende balance bære kontekstmarkeringen (plus perifrasereglens bidrag til analysen). Men det går ikke i (h 1), således som Brøndal har analyseret den, og den analyse er korrekt med hans begreber. Kun perifrasereglen er tilbage.

Men hvis den mulighed som hans analyse af spørgefunktionen åbner, lader sig generalisere til andre sætningsmodaliteter, vil en sådan underledslignende karakteristik muligvis kunne optræde som udtryk for kontekstrelationen. I hvert fald opstiller han et skema over "Sætningens Grundformer":

	r	R		
D	DrdR (inter)rogativ	DrdR admirativ		DrdR parenthetisk
	DrdR hortativ	DrdR neutral		DrdR assertiv
		DrdR præsent.	DrdR insist.	
d	DrdR emphat.	DrdR expressiv		DrdR responsiv

Hver af disse bestemmelser kan henføres til en hel sætning eller til ét eller flere led inden for denne. Hvis disse bestemmelser kan indpasses i underledsstrukturen, vil de kunne bruges til kontekstbestemmelser. Skemaet viser at Brøndal har taget stilling til problemet, men ikke hvordan han vil bruge denne stillingtagen. Faren for at kontekstrelationen bliver et vedhæng til den syntaktiske analyse er nærliggende, idet selve analysen af sætningen - som i Meier-eksemplerne - foregår uafhængigt af sætningens helheds- og dermed kontekstbestemmelse. Her vil, så vidt jeg kan se, en udnyttelse af begrebet om den logiske balance, mere være i overensstemmelse med Brøndals måde at tænke på. Mens en udnyttelse af skemaet kræver at dets pladser faktisk kan indplaceres i en underledsstruktur, vil brugen af den logiske balance som kontekstmarkering, som (h l) viser, osse kræve inddragelse af andre begreber (se om redundans i IV.D.16.).

Vi står altså igen med den konstatering at vi ikke kan lave slaviske regler for Brøndals sætningsanalyser, men kun tillempede analysegreb, og at en række vigtige fænomener (emfase, intonation, fremkaldelse af spørgsmål ved ændring af ledstilling, forholdet led/underled) ikke har fået en klar placering i den syntaktiske teoridannelse. Dog står vi osse med den konstatering at den logiske kategoriale sætningsanalyse rummer en kontekstrelation, hvilket er en nødvendighed i Brøndals antiimmanente analyseoptik. Men samtidig så vi at denne kontekstrelation hverken som underledsbestemmelse eller balancekarakteristik var fyldestgørende. Den måtte suppleres efter perifraserreglen og dermed på et niveau lavere end den kategoriale analyse. Og det er måske den allervigtigste kontekstindikation: dermed er det nemlig angivet at den syntaktiske analyse udover sætningen er umulig uden forpligtende og konstant hensyntagen til SB.

13. Syntaktisk udskiftning: led og underled

En del af disse udestående problemer vil jeg se på i det følgende: forholdet led/underled og begrebet 'ledsætning'. Det sker i forbindelse med et analyseeksempel der ikke vedrører ombytning af led eller udeladelse af ord eller led, men udskiftning af ord eller led. Eksemplet

er Brøndals eget, og jeg bringer først det citat hvori det forekommer:

Det er nemlig en Kendsgerning, at en Sætning kan staa som Led i en anden Sætning, og at en saadan Led-Sætning staaar aldeles analogt med andre Led: Han erfarede at Kongen var død/Kongens Død. De to Objecter der her kan alternere, er fuldstændig ensartede, og det ikke blot som Genstandsled i Sætningen, men tillige i dette Tilfælde til en vis Grad med Hensyn til Indre Opbygning. Dobbelttheden: initialt subject-finalt Attribut genfindes, i grove Træk i det mindste, i dem begge. (Brøndal 1932: 82)

Citatet er ikke ganske entydigt. Hvad betyder 'i grove Træk'? Skal det betyde at det er identiteten mellem de alternerende tilfælde der interesserer, eller at det er den manglende fulde overensstemmelse der fortjener opmærksomhed? Som det skulle være fremgået, mener jeg klart det sidste, og jeg vil skitsere hvorledes forskellene kan indsættes i en sætningsanalyse med Brøndals begreber.

(i)	Han	erfarede	kongens død
	Dd	: rd	: rR
(j)	Han	erfarede	at kongen var død
	Dd	: rd	: rR

Her fremtræder sætningerne 'i grove Træk' som identiske efter Brøndals anvisninger. Udskiftningen giver ingen ændringer på de primære leds niveau.

En mere nærgående analyse kan nu præcisere forskellene. Det kræver en analyse i underled. Denne analyse kan, som nævnt, ses som en antydning af en overføring af den morfologiske analyse af variationerne forud for ordklasserevisionen. Men det er i så fald en begrænset overføring, idet der ikke som i den morfologiske variation tages hensyn til de non-limitative kategorier i syntaksen. Disse kategoriers berøringsflade med sætningsanalysen hang sammen med emfase og intonation og dermed med synonymik og semantik, men det er mig ikke muligt at se hvorledes Brøndal ville lave et samlet skema for disse fænomener og underleddene og dermed et komplet syntaktisk "variationsskema", der osse skulle tilpasses det citerede skema for "Sætningens Grundformer". Idet jeg således blot indskrænker mig til at pege på den mulige parallel - og denne parallelitets problemer, bringer jeg Brøndals bemærkning om underled:

Hvis de anvendte logiske Grundbegreber er tilstrækkelige fundamentale - og de har allerede vist sig anvendelige ved Definition af Ordklasser og primære Sætningsled -, saa maa de nødvendigvis ogsaa finde Anvendelse her (hvor det jo ikke drejer sig om noget i Principet nyt Omraade). En Analyse af

Led (hvorefter de altså opløses i sekundære Led eller Underled) synes nu i Virkeligheden at kunne foretages med Anvendelse af samme Begreber og Methode som Analysen af Sætningen (i primære Led). (ib.: 82)

På den ene side er det ejendommeligt at denne gentagne anvendelse af kategorierne først falder Brøndal ind langt senere for morfologiens område (variationsskemaet), da der jo heller ikke her er tale om et 'i Principet nyt Omraade'. Men på den anden side er forestillingen om graduering, primære og sekundære anvendelser ikke så løjnespringende i morfologien som i syntaksen. Citatets mange parenteser viser dog at Brøndal osse i syntaksen argumenterer med nogen åndenød, og det er måske disse parenteser der så at sige hæves, da kategoriernes anvendelse til sekundære dannelser i morfologien dukker op i hans tanker.

Men tilstedeværelsen af en fortsat graduering i syntaksen (primære, sekundære, tertiære led etc.) der i princippet er uendelig, viser samtidig en afgørende forskel på klassedelingen i morfologien og i syntaksen: vi har i det første tilfælde med en endelig klassedeling at gøre (i ordklasser og variationer) og i syntaksen med en uendelig klassedeling (af led, underled etc.) at gøre (cf. IV.C.: 401ff; Juilland og Lieb 1968: ch. 7). Heraf følger vanskelighederne med kontekstrelationen (Brøndals brug af sætningens grundformer i et skema typologiserer kontekstualiteten i en endelig struktur, min brug af begrebet logisk balance gør ikke) og med den ikke-solidariske realisering af solidarisk definerede ledbetoninger (Brøndals erkendelse af den manglende solidaritet følger af syntaksen som uendelig klassedeling).

Men det skulle nu være muligt at skabe en struktur for de sekundære led magen til den for de primære led, ialt fem trin fra det absolut neutrale til det absolut komplekse underled. Brøndal er her forståeligt nok forsigtig i sine analyser, og jeg skal kun i tilknytning til analyseeksemplerne (i) og (j) berøre to ting, nemlig det absolut neutrale/komplekse led og ledsætningsbegrebet samt bringe et par af Brøndals upublicerede eksempler på underledsanalyse.

Af totalledets to aspekter har Brøndal osse blandt underleddene kun medregnet det åbslut komplekse og ledsager det med denne kommentar:

Et Underled kan være udifferentieret eller firdimensionalt ($Dr: dR$); det er da totalt Underled, der falder sammen med selve Leddet - et Grænsetilfælde af betydelig theoretisk (og for Resten ikke udelukkende theoretisk) Interesse. (ib.: 84)

Den grænse dette underled befinder sig på er grænsen mellem led og underled. I (i) og (j) vil leddene 'han' og 'erfarede' set fra underleddenes synspunkt være at betragte som totalt underled. Det samme vil 'kongens død' og 'at kongen var død', mens deres enkeltbestanddele vil være mere differentierede underled. Jeg vil kalde dette totalled for

det absolut komplekse underled, fordi det angiver den samtidige tilstedeværelse af et givet leds interne differentieringer, gående fra 0 og i princippet - men dog ikke praksis - til uendelig. Derfor er leddet ikke kun af teoretisk interesse, som Brøndal siger: at angive et leds karakter af totalled er at angive dets interne differentiering og dermed sprogbrugerens valg af underleddenes omfang og antal (cf. redundans), hvilket bl.a. kan karakteriseres ved udskiftning.

Det absolut neutrale underled, som strukturen forudser, skal da i modsætning hertil være indifferent overfor den interne differentiering, men vi skal stadig betragte leddet som helhed, dvs. betragte leddet i forhold til sætningen som helhed. Og det er, præcis hvad Brøndal gør i sit skema over sætningens grundformer: det er totalledsbestemmelser af enkeltledet og hele sætningen der er neutrale overfor sætningens og leddets interne kompleksitet. Dette skemas muligheder, som vi så Brøndal afprøve på spørgsmålene, angiver de absolut neutrale underled. Vi kan således konstatere at disse grundformer kan integreres i ledstrukturen, selv om Brøndal ikke gør det (cf. IV.D.: 517).

Jeg tager nu først hul på leddet 'kongens død', der set fra sætningens synspunkt er objekt (rR) og fra underleddenes synspunkt et absolut komplekst underled, dvs. et fler(under)leddet primært led, Dr:dR. Begge underled hører hjemme blandt de todimensionale i Brøndals opstilling (se bilag IV) (til de tredimensionale underled hører bl.a. sammensætninger, der jo er syntaktiske og ikke morfologiske formationer).

Der er to muligheder for at placere 'kongens' som underled. Det kan være hvad Brøndal kalder restriktiv: "dette Underled indskrænker, ligesom Sætningens Omfangsled, det samlede Leds Virkeligheds- eller Gyldigheds-Område" (ib.: 87f), og det noteres da (D:R) parallelt med omfangsleddet eller extensivum D:R (hvor der kan opstå tvivl, sætter jeg ligesom Brøndal underled i parentes). Indskrænkningen betyder da at det ikke er døden i almindelighed, men netop kongens død han erfarer. Men 'kongens' kan osse være determinativ: "Dette Led præciserer, som Sætningens Subject, hvem og hvad det drejer sig om. Det angiver Ramme eller Milieu for den følgende Determination og determinerer specielt situativt eller kvantitativt" (ib.: 87). Formlen er i så tilfælde (D:d) i lighed med subjektets D:d. Determinativet fortæller at det netop er kongen der ikke er levende men død, og at det ikke er statsministeren. Restriktivet bygger på modsætningen alles død vs en eller andens død, mens determinativet støtter sig til modsætningen A's liv vs A's død eller A's død vs B's død. Det endelige valg kræver en kontekst, der kan vise om 'kongens' eller 'død' skal have en art emfase, men determinativet synes dog mest nærliggende her.

Under alle omstændigheder bliver 'død' det såkaldte materiale: "Dette Genstands-Underled er, som Objectet i Sætningen, Forbindelsens relative terminus ad quem, Maalet for Prædicationen eller det Punkt hvor til baade de foran- og eftersatte Vedføjelser eller Epitheter synes at knytte sig. Det er dette Stof-Led man i Skolastiken

tænkte paa med Udtrykket 'materialiter', og det er dette som endnu Jespersen vil have anset for Junctionens Hoved- eller Overled." (ib.: 88). Det noteres (r:R). Den fuldførte syntaktiske analyse af (i) ser da således ud

- (i) Han erfarede kongens død
 Dd : rd : rR/ Dr:dR
 Dd: rR

Da det er en trivialitet at notere det absolut komplekse underled, kan vi - som Brøndal plejer (se fx 4297,25) - anvende en enklere parentesnotation med underledskaraktistik i parentes og ledkaraktistik uden parentes eller udenfor parentes:

- (i) Han erfarede kongens død
 Dd : rd : (Dd : rR)rR

Inddelingen i led og underled efter Jespersens fremgangsmåde, som Brøndal tydeligt anser for forældet ('dette som endnu Jespersen vil have anset for...'), er velkendt: 'Rosen er rød' rummer tre led, det gør sætningen 'den røde rose er vissen' osse, men her er leddet 'den røde rose' yderligere delt i tre underled. (Cf. ib.: 82). Brøndal opponerer her mod Jespersen der arbejder med et formodet kerneled, i.c. 'rose', der betragtes som overled og led i sætningen, mens 'den' og 'røde' er underled af forskellig grad. For Brøndal er alle tre samlet i ét led og er under ét primært sætningsled, og hver for sig er de underled, hvis indbyrdes forhold skal analyseres uafhængigt af deres samlede rolle som primært led.

Det er bl.a. dette forhold Brøndal tager op i sit brev til Diderichsen fra 20. januar 1942 (409,6). Brøndal analyserer fire eksempler, som jeg tidligere (se IV.D.: 499) har gengivet i uddrag. Her følger de in extenso:

- (1) Peter (R) er (rd) lille (dR)
 1 2 3
 Dd : rd : dR
- (2) Den (DR) / I Vor (rR) lille Peter er saare (d) lærd (dR)
 1 2 3 4 5 6
 (Dr : Dd : rR)Dd₁₋₃ : rd : (Dd : rR)dR₅₋₆
- (3) lille Peter kommer (rd)
 1 2 3
 (Drd : rdR) Dd₁₋₂ : rdR
- (4) lille-Peter kom og talte
 1 2 3 4 5
 (Drd : rR)Dd₁₋₂ : (Dr : rd : rR) rdR₃₋₄ [Dr: rettet fra D:d]

I Brøndals notation her indgår nummerering af ledpladserne, markering af visse ordklassetilørsforhold i parentes efter de enkelte ord, følgende *Les parties du discours*, markering af fonetisk tryk og - endelig - led- og underledsanalyse: underleddene er sat ind i parenteserne under numrene, og leddet er angivet udenfor parentesen med angivelse af numrene på de ledpladser det integrerer eller er angivet uden parentes, svarende til dets status som hhv. absolut komplekst underled eller absolut neutralt underled.

Jeg vil henlede opmærksomheden på fire ting:

1) Minimumsreglen overholdes såvel på led- som på underledsniveau.

2) Leddene differentieres i underled uden at Brøndal så meget som skeler til at ét af underleddene skulle være kerneled eller indgå direkte som primært led, så at sige på de andre underleds vegne. I fx 'kom og talte' fremhæves 'kom' og 'talte' ikke på bekostning af 'og'. De tre led under ét har ledkarakteristikken r:dR, og udgør internt en selvstændig helhed, hvis interne forhold afgøres af underleddenes interne logiske balance. Der er heller intet 'dobbeltpredikat' ('kom' og 'talte') til samme subjekt ('Lille-Peter'), og der foreligger ingen ellipse med et underforstået 'han' foran 'talte' og dermed en skjult (led)sætning.

Men ser vi nu på leddet r:dR som absolut komplekst underled og komplicerer dets interne opbygning, kommer Brøndal ikke helt så let til sit resultat:

(4) Lille-Peter kom hen til huset, der ligger på hjørnet, hvor

a)	Dd	:		rd
b)	Dd	:	rd :	DR
c)	(Dd	:	rd :	DR

han boede i sin barndom, og talte trappetrinene

a)		:	rR
b)		Dr: Drd :	rR
c)	) Dr:d :	(Dr: Drd :	rR)r:dR

Jeg har antydnet tre muligheder der viser hvad Brøndal kunne tænkes at gøre: a) er en direkte overføring af analysen i (4) uden hensyn til udvidelsen med et objekt som primært led, og vil blot give anledning til en nuanceret underledsanalyse, der ikke kan få den enkle form som 'kom og talte' har i (4). Men det er utilfredsstillende at 'hen til huset' placeres som underled. I b) tager jeg til efterretning at der er indskudt ét af de omflyttelige extensivum-led. Men det betyder at 'og' giver kvaler: det kan nu ikke være underled sammen med 'kom' og 'talte', samtidig med at der er indskudt et primært led, D:R, mellem leddene. Men at anbringe 'og' som introductor midt i sætningen er ukorrekt. At gøre 'og' til et betonet extensivum samtidig med betoning af det andet

extensivum kan heller ikke bruges. Derfor vil jeg mene at løsning c) ville dække Brøndals analyse.

Her erkendes det at der er tale om en ny selvstændig sætning, ikke en transformation af (4). Derfor skal der en selvstændig analyse til. Brøndal vil sige (cf. Brøndal 1932: 93) at vi har en periode der falder i to store ledsætninger, hvoraf den første - temporalt/kausalt - er forudsætning for den sidste. Derfor er den "en subjectiv Sætning der angiver Forudsætningen (Dr:d)". Og den sidste er "en objectiv Sætning der angiver Følgen (r:dR)". I den derpå følgende underledsanalyse kan 'og' sagtens få karakteristikken (Dr:).

3) Brøndal har en mere varieret brug af tredimensionale led og underled end i Morfologi og Syntax. Her anføres kun sammensætninger på underledsniveau og tvedelte nominalsætninger på ledniveau, og i begge tilfælde med eksempler i logisk balance. I konsekvens af ombytningsreglen er det klart at de tredimensionale størrelser har en bredere anvendelse, hvad de eksempler jeg har bragt fra Brøndals noter da osse synes at vise. Men derudover skriver Brøndal til Diderichsen vedrørende (4):

4° Lille-Peter (sml. Navne som Grand-jean og Klein-Peter) er jo en s.k. Sammensætning. Med hvad forståes herved? Store Bataljer er jo udkæmpet fx cf. A. Darmsteter, H. Paul, K. Brugmann. Jeg selv har ment man her maatte regne med Combinationer af tunge Led, men - som sagt forleden - med Urette. Cohærensens beror snarere paa en Ulighed i Leddenes Tyngde (syntaktisk og følgelig fonetisk). Altsaa paa sm. Maade som naar pro- og enclitiske Led (een-dimensionale) knytter sig nær til de nominale.

I forhold til Morfologi og Syntax analyserer han nu visse sammensætninger ud fra en manglende logisk balance, primært med hensyn til vægt ('Tyngde'), således at der kan indgå underled med forskellig dimensionalitet samtidig. Men betyder det at Brøndal opgiver at betragte sammensætninger syntaktisk? Næppe. Men det kan betyde at han tildeler dem en grænseplads, nemlig mellem morfologi og syntaks (dog ikke i "Définition de la morphologie", rettet til i 1942 (Brøndal 1943a: 39f)). Referencen til de pro- og enclitiske led er jo en henvisning til hvorledes sammensætninger som syntaktisk dannelse (fx da. 'for-stå' (= D:rdR)) kan glide ind i ordklassesystemet ved en svækkelse af præpositionen til præfiks (cf. Brøndal 1940a: 12f). Den manglende logiske balance er således indikator for denne diakrone dimensions realitet. Og det er vel hvad Brøndal peger på med parallellen til "Navne som Grand-jean", som han altså ikke kalder 'sammensatte navne'.

Diderichsen tilslutter sig i brev af 29. januar 1942 (409,2) Brøndals ideer til composita-analyser, hvilket osse fremgår af hans danske grammatik, hvori de analyseres som syntaktiske dannelser og karakte-

riseres som morfologisk-syntaktisk grænsetilfælde (Diderichsen 1966a: 20, 231ff).

4) Hvad Diderichsen derimod i samme brev er mindre begejstret for er opgivelsen af ledsætningsbegrebet, defineret ved samtidighed af ledstatus og forekomst af nexussforbindelse. De to har øjensynlig drøftet det intenst, og et tydeligt ekko findes i Brøndals brev af 20. januar 1942:

(...) Den attributive Forbindelse i (2) kan da opfattes som en Nominalsætning (Peter lille!) forvandlet til Led. - Herved er naturligvis ikke hele Spørgsmaalet om Nexus og Junction (der efterhaanden er blevet behæftet med megen Uklarhed) afgjort. I al Fald maa ved Nexus Relationsmomentet (r) - explicit eller implicit - spille en Rolle.

Brøndal forestiller sig her åbenbart en trinfølge fra (k 0) til (k 1)

- (k 0) Peter er lille
 Dd : rd : dR
- (k) Peter lille!
 Ddr : drR
- (k 1) Den lille Peter ...
 (Dr : Dd : rR) Dd : ...

Men der er ingen regler mulig for overgangen fra (k 0) og (k) på den ene side med kun primære led til (k 1) på den anden side som primært led med underledsdifferentiering, da dette led jo internt skal betragtes om en selvstændig helhed i logisk balance. Balancereglen overskrider ikke grænsen mellem led og underled, just fordi antagelsen af et formodet kerneled ikke accepteres. Denne graduering må karakteriseres på anden vis, nemlig i beskrivelsen af hypotaksen (se IV.D. 14).

Fravær af kerneled og forkastelse af ledsætningsbegrebet er nok de mest vidtgående af Brøndals standpunkter. Det første af disse belyses yderligere i et notat, kaldt "Underled" (4297,25), med denne eksempelrække af udskiftninger af attributtet:

- [1] elle est joyeuse
 Dd : rd : dR
- [11] elle est peu joyeuse
 Dd : rd : (Dd : rR) dR
- [12] elle est un peu joyeuse
 Dd : rd : ([Dr : rR] Dd : rR) dR
- [13] elle est un petit peu joyeuse
 Dd : rd : ([Dr : Dd : rR] Dd : rR) dR
- [14] elle est un tout petit peu joyeuse
 Dd : rd : ([Dr : <Dd : rR >Dd : rR] Dd : rR) dR

Selve parentesnotationen skulle være gennemskuelig: rund parentes angiver underled af 1. grad; firkantet underled af 2. grad; spids underled af 3. grad. Primære led noteres uden parentes. Brøndal overholder nøje sine enkeltstående eksempler på underled i Morfologi og Syntax (Brøndal 1932: 87f), hvorfor jeg ikke kommenterer dem særskilt. Dog skal jeg fremhæve to ting:

1) Alle underleddene er todimensionale. Er det tilfældigt eller principielt at de ikke er tredimensionale? I Morfologi og Syntax er tredimensionalitet opfattet som meget tung og ikke særligt differentieret fremstillet, bortset fra tilfældene med logisk balance på ledniveau (nominalsætninger) og underledsniveau (sammensætninger). Men i det citerede brev til Diderichsen fra januar 1942 indrømmer Brøndal jo her en fejl på dette punkt og giver tredimensionaliteten en bredere anvendelse, osse på underledsniveau. Eksempler (1) til (4) er ikke daterede, men stammer fra Brøndals beskæftigelse med almen syntaks i de sidste leveår, formentlig fra ca. 1940. De er altså nærmere Diderichsen-analysen end Morfologi og Syntax. Det betyder at todimensionaliteten er tilfældig og alene kendetegner de opstillede eksempler. Fra samme periode er da osse eksemplet fra notatet "Led og Sætning" (4297,25):

[m] Et bjerg af guld
 (Dr: DR : [Dr : rdR]dR)Dd/rR....

Her er underleddet 'af guld' analyseret således at underleddet 'guld' er tredimensionalt. I øvrigt tænker Brøndal sig åbenbart, som prikkerne antyder, at han analyserer indledningen til en sætning hvori hele leddet er subjekt (Dd:) eller objekt (noteret som :rR, men burde rettelig være Dr:R da der ville være tale om et fremrykket objekt (cf. Brøndal 1932: 75)). Formentlig er analysen af underleddet 'bjerg' en fejlskrivning. Det er ikke et restriktivt, men et determinativ (D:d), cf. ib.: 87ff.

2) Desuden vil jeg hæfte mig ved at underleddet af 2. grad i (1 2) 'un peu' = [Dr : rR] som det eneste eksempel jeg har kunnet finde hos Brøndal, ikke overholder minimumsreglen. Hver kategori er ikke manifesteret mindst én gang, d-kategorien mangler. Men efter at Brøndal har løst op for anvendelse af tredimensionale underled, skulle dette problem i princippet kunne klares, således at minimumsreglen overholdes, fx analysen [D : rdR] eller [Dr : dR]. Imidlertid vil minimumsreglen indskrænke alle de kombinationsmuligheder mellem todimensionale underled som Brøndal opregner i Morfologi og Syntax. Det vil nok derfor være mere i overensstemmelse med både analysemulighederne og Brøndals tankegang at lade minimumsreglen være en mulighed og ikke et krav til underledsanalysen, modsat ved ledanalysen, således at den manglende logiske balance, der vil være en konsekvens af en konkret suspendering af minimumsreglen, vil karakterisere underleddets uselvstændighed og afhængighed af øvrige dele af sætningen som kontekst. Og det karakteriserer jo meget godt 'un peu'.

Men hvad nu hvis vi med en vis mistillid til minimumsreglen bevæger os til ledanalysen. For 'un peu' kan jo godt være en toleddet sætning, fx som svar:

"Comment! sagde hun: Forstaaer Du Fransk?" - "un peu mademoiselle!" svarte jeg. (Blichers landsbydegns optegnelse fra 11. jan. 1710).

Altså:

(n)	un	peu,	mademoiselle
	Drd	: rdR	Dr:dR

To sætninger, den sidste totalled, den første sammenfaldende med Brøndals analyse af nominalsætninger (ib.: 76).

Det gik problemfrit. Men hvad med

(o)	han	blev	skudt	i dag
	Dd	: rd	: rd	: DR

Extensivum 'i dag' kan frit fjernes eller flyttes, og tilbage har vi

(o 1)	han	blev	skudt
	Dd	: rd	: rd

Brøndal vil helt klart karakterisere 'blev' og 'skudt' som prædikativ I (rd) og prædikativ II (rd) (ib.: 65f), men det betyder at minimumsreglen ikke er overholdt. Men kunne derfor foreslå denne analyse:

(o 1)	han	blev	skudt
	Dd	: rd	: dR

Denne analyse er ikke urimelig, men gælder det osse:

(o 2)	han	har	skudt
	Dd	: rd	: rd

Som den foreligger her, vil analysen stemme med Brøndals analyse af prædikativer, men den logiske balance fordrer efter minimumsreglen et R-element, dvs. en genstand. Sætningen er altså ufuldstændig, uafsluttet og bør hedde, fx

(o 3)	han	har	skudt	en ræv
	Dd	: rd	: rd	: rR

Pengene passer. Men perifrasereglen kunne godt få sætningen til at betyde at 'han er færdig med at skyde' (med ændringer i emfase):

(o 2) han 'har 'skudt
Dd : rd : rR

Analysen er helt identisk med 'han har åbent', hvor Brøndal lader 'åbent' være objekt (rR) (ib.: 68). Forestillingen om den logiske balance er brugbar, og minimumsreglen gælder på de primære leds niveau.

14. Hypotakse

Bortset fra tillem্পningen af minimumsreglen for underled, gælder ledanalysens principper osse for underleddene, for så vidt angår deres trinvise graduering, illustreret med udskiftningen i forskellige eksempler. Men vi mangler stadig at se på problemet om ledsætningen, som optræder i forholdet mellem (i) 'han erfarede kongens død', der er analyseret, og (j) 'han erfarede at kongen var død', det problem Brøndal strejfer som et stridspunkt i brevet til Diderichsen. I (j) findes hvad man sædvanligvis kalder en ledsætning eller en bisætning som objekt (rR).

Brøndal tvinges hermed til at redegøre for sit sætningsbegreb på en mere specifik måde. Det er ikke længere tilstrækkeligt blot at indskrænke sig til den almene sætningsdefinition $D::d:R$, og derpå konstatere at sådan er det hele vejen igennem. Brøndal opfatter klart (j) som én sætning (ib.: 82) på linie med (i). Hvert af de to sætningers objekter er fra underleddenes stade absolut komplekse underled, så på den måde skelnes 'kongens død' ikke fra 'at kongen var død' på andet end rent numerisk vis: det ene led har flere underled end det andet. At sætte den ene 'underledshelhed' som sætning og den anden ikke, det lader sig ikke gøre med Brøndals begreber. Da slet ikke når man ser at forskellige syntagmer analyseres med samme logiske 'sætningslignende' række af begreber: $Dd : rd : dR/rR$:

(p) jeg så ham gøre dette
Dd : rd : $\overline{(Dd : rd : rR)}rR$

Det er hvad Diderichsen kalder sekundær neksusforbindelse (eksemplet fra 4297,25). Eller fra samme kapsel:

(q) $\overline{A}$, $\overline{B}$ og $\overline{C}$ gør det
 $\overline{(Dd : Dd : rd : rR)}Dd : rd : rR$

Der er derfor tale om en inkonsekvens i Brøndals terminologi, når han sine steder taler om en ledsætning (fx ib.: 62, 68, 82), for den eneste grund til at udnævne det ene led til sætning og ikke det andet kan kun være at det præsumptivt sætningsformede led i (j) har et verbum som kvalifikativ (det til prædikativet svarende underled (rd)). Men sætningen må under ingen omstændigheder bindes definitorisk til verbet, så styrter Brøndals syntaktiske teori i grus. Mere konsekvens finder man i

teorien, hvor han hævder at bisætningen, foreløbig forstået som en sætning der er underordnet en hovedsætning, dvs. indgår i den som led, er et overflødigt begreb (måske efter Ries (Ries 1931: 52)). 'Bisætning-en' plus (hoved)sætningens andre led danner til sammen den syntaktiske totalitet der kaldes sætning, indenfor hvilken det er uden distinktiv betydning at kalde ét led for sætningsformet, et andet ikke; det er alene leddets interne differentiering ved hjælp af de logiske kategorier der tæller (Brøndal 1932: 95).

I en stribe notater fra perioden 1923-24 (4297,3 og 4) drøfter Brøndal det han skiftevis kalder bisætning, eftersætning og ledsætning. Han har alene en relativ eller hierarkisk definition af dette syntaktiske fænomen, dvs. en definition der alene går på dets ledkarakter men ikke på dets sætningskarakter. Han synes optaget af om begrebet skulle kunne undværes, men fremsætter ikke i noteform en direkte erklæring om afskaffelsen og ser ud til at være i tvivl. I et notat fra okt. 1924 "Hoved- og Bisætninger" (4297,4) bevares begrebet i selve teksten, mens eksempelanalysen lige så klart forkaster det: 'Kommer han, gaar jeg' analyseres som 'Dd : rR' (senere: Drd : rdR (Brøndal 1932: 93)). Osse dette eksempel, formentlig af nyere dato, går på tværs af ledsætningens common sense afgrænsning og er solidarisk med det radikale standpunkt i Morfologi og Syntax:

han er ikke den han synes
Dd : rd : DR : (DdR : Dd : rd)dR

Ingen grænse mellem 'den' og 'han'; ingen indsættelse af 'som' i en formodet elliptisk sætning; ingen grader af integration af ledsætningen, den er slet og ret integreret; ingen særlig accentuering af en neksus-forbindelse, men alene af forskellig kategorial vægt. Diderichsen sukker i sit svar på brevet med 'Lille Peter' analyserne:

Forholdet mellem Nexus-Junktion kan umuligt defineres ud fra en enten større eller mindre Vægtdifferentiel mellem Leddene, og de forskellige Cohærens-grader (...) kommer altsaa til at symboliseres ved aldeles inkommmensurable Formler. (brev af 29.1.1942 (409,2))

Nu er det svært at sige om Diderichsens bekymring er af rent teoretisk art: de inkommmensurable formler får teorien til at bryde sammen, eller om hans uro er af mere praktisk art: ved analytisk anvendelse frembringer brugen af formlerne resultater som - teoretisk holdbare eller ej på de opstillede præmisser - i den grad strider mod common sense opfattelsen af de sproglige data, at analyseresultaterne bliver ubrugelige til andet end demonstration af teorien.

Det er nok mest det sidste der nager. For i Elementær dansk grammatik forener Diderichsen begreber som er teoretisk inkommmensurable hos Brøndal, men som trods dette forhold giver pædagogisk

sammenhæng. Kategorierne forklares som syntaktiske og ikke som logiske (Diderichsen 1966a: 25), konjunktioner og præpositioner klassificeres efter både en logisk og en syntaktisk karakteristik, ligesom adverbierne gøres til en negativ restkategori (ib.: 31,73). Og i disputatsen slår Diderichsen til lyd for brugen af et sammenhængende tekst-korpus og ikke konstruerede småeksempler, ikke for den teoretiske præcisions skyld, men af hensyn til analysens historiske konkretion og gennemslagskraft.

Men ét er at erklære begrebet overflødigt. Det kunne jo blot tages som et tegn på en manglende skelneevne i de konstruerede begreber hos Brøndal, således at hans afvisning af det er en dårlig undskyldning, hvad den gentagne brug - frivillig eller ufrivillig - af termen 'ledsætning' vidner om. Noget andet er med de egne begreber at kunne karakterisere ledsætningsbegrebets ikke blot overflødighed - for så sker der jo ikke noget ved at bruge det, det gør ingen skade - men fejlagtighed. Det kommer Brøndal ikke langt med; bl.a. får han ikke overbevist Diderichsen (cf. Diderichsen 1966a: 143, 204ff). Men Diderichsen henviser til et essay hvor Brøndal tager spørgsmålet op, "Le problème de l'hypotaxe" fra 1936 (cf. ib.: 272); Brøndal behandler her distinktionen mellem para- og hypotakse, og opstiller en række definitioner til en afklaring af forholdet mellem en sætning og dens subordnede sætninger. Det hedder meget kompakt og lidet afklaret (16):

I Par période on comprendra un ensemble de parole fini, autonome et arbitrairement découpé. - Elle pourra être formée d'un nombre quelconque de propositions (et même de fragments de phrase).

II La proposition sera définie comme un ensemble syntaxique complet, c'est-à-dire relativement autonome au point de vue syntaxique. - Elle ne jouera pas de rôle syntaxique dans la période.

III On appellera proposition primaire toute proposition qui ne joue pas de rôle syntaxique dans une autre proposition. - Elle pourra former, à elle seule, une période ou bien entrer à titre non-syntaxique.

IV Comme proposition secondaire on considérera toute proposition qui fonctionne comme membre d'une proposition primaire. - Plusieurs secondaires peuvent entrer simultanément dans une seule primaire (ou même, cas-limite, la remplir).

V Une proposition tertiaire fait partie d'un membre de phrase quelconque. - Elle peut entrer dans une primaire ou dans une secondaire (ou même dans une autre tertiaire). (Brøndal 1943a: 76)

I Morfologi og Syntax med de kategoriale definitioner er brugen af ordet ledsætning en inkonsekvent terminologi og ophævelsen af bi/ledsætningsbegrebet en konsekvent praksis. I de netop citerede relative definitioner søges terminologi og definition forenet, og det skulle da være muligt skridt for skridt ud fra citatet at følge definitionerne på de respektive over- og underordnede led, og derved se hvor de to tendenser skærer hinanden og således artikulerer det problem om relationen mellem led og ledsætning som de logiske kategorier ikke kan klare alene.

For den syntaktiske analyse er perioden en blot og bar samling af sætninger, vilkårligt afgrænset men ikke tilfældigt. Den skal ud fra et valgt synspunkt være afsluttet. Men dette synspunkt behøver ikke nødvendigvis være interpunktionen, altså en periode lig med 'et punktum' (dog skriver Brøndal et sted: "En selvstændig Sætning eller Periode ('et Punktum') ..." (Brøndal 1932: 93)). Afgrænsningen er derfor ikke så meget et materielt forehavende, men en afgørelse af synsvinkel på det givne materiale. Her er synspunktet syntaktisk, dvs. periodeafgrænsningen skal være velegnet til sætningsanalyse. Det vil derfor være mindre hensigtsmæssigt at lade periode være fx et kapitel af en roman, men denne mulighed er ikke principielt udelukket. Man kunne nemlig osse tænke sig periodeafgrænsningen foretaget ud fra et narratologisk synspunkt, og de grundenheder man da mest hensigtsmæssigt kunne arbejde med ville da (muligvis) være anderledes end ved sætningsanalysen. T. Todorov foreslår: "On peut établir une unité syntaxique supérieure à la proposition; appelons-la séquence" (Todorov 1968: 100f), og skriver nærmere om denne sekvens et andet sted:

Le premier segment sera appelé proposition et sera construit sur le modèle des propositions nucléaires de la grammaire contemporaine. Il correspond à une certaine action et constitue notre unité minimale (à ce niveau de l'analyse). Le second sera appelé séquence; il est formé de plusieurs propositions (dans nos exemples, de trois à cinq) et donne au lecteur l'impression d'un tout achevé, d'une histoire, d'une anecdote. (Wahl (ed.) 1968: 133)

Todorovs beskrivelse af sekvensen og Brøndals af perioden er ikke afgørende forskellige.

Fra en syntaktisk synsvinkel ville fx dette kunne være en periode bestående af to sætninger: 'Kongen blev skudt. Han erfarede at kongen var død'. Dermed kommer man fra Brøndal-citatets periodedefinition til dets sætningsdefinition. Det ejendommelige er at det er en relativ definition, afhængig af hvilken periodeafgrænsning der foretages. Sætningen skal nemlig være syntaktisk uafhængig i perioden, og er derfor - paradoksalt nok - netop afhængig af at man vælger perioden således at sætningen kan være uafhængig.

På dette sted i de graduerende definitioner er der ingen logiske

kategorier involveret. Den logiske sætningsdefinition gælder ethvert diskursivt forløb og er ikke relativ. Den kan fx osse gælde for en 'sekvens' og kan materialiseres i noget man vælger at kalde en sætning, alt efter hvilken periodeafgrænsning der foretages. Men det er nu netop de logiske kategorier der skal gøre sætningen 'syntaktisk uafhængig', akkurat som vi har set det ved underledsanalysen: leddet 'kongens død' og 'at kongen var død' er under alle omstændigheder objekt ($r:R$), og den logisk-syntaktiske analyse af den interne underledsdifferentiering er uafhængig af helhedens karakter af objekt, idet underledsdifferentiering alene fremkommer ved udskiftning, ikke ved ombytning af det primære led. Derfor kan man i Brøndals formulering - at sætningen er 'relativement autonome' - forene de to definitions-sæt: autonomien skyldes den logiske definition, relativiteten skyldes den graderende definition som citatet præsenterer.

Det sætter 'sekvensen' og sætningen i et interessant indbyrdes forhold. 'Sekvensen's afsluttethed, som Todorov karakteriserer den, svarer jo ganske til sætningens relative autonomi. Man kunne nu forestille sig at man valgte 'sekvensen' som periode for sætningen, og sætningen ville da stå i samme forhold til 'sekvensen' som denne igen til den periode som den følgelig må indgå i. 'Sekvens' og sætning ville da få samme logiske formel, $D:r::d:R$, blot på hvert sit niveau: sætningen er led i 'sekvensen' der er dens periode, og 'sekvensen' er led i en valgt periode, etc. etc.

At lave en sådan række er ganske legalt efter den logiske sætningsdefinition, men er det næppe efter den graderingsdefinition som Brøndal fremlægger i det franske citat. For når der står at sætningen ingen syntaktisk rolle spiller i perioden, må han mene enten at man kan fjerne en sætning fra perioden, stadig kalde det en periode og stadig være i stand til at foretage en analyse af de resterende sætninger under overholdelse af minimumsreglen; eller at man frit kan differentiere en given sætning ved interne udskiftninger uden at ændre den karakteristiske sætningen under ét har i forhold til perioden, akkurat som vi har set i forholdet mellem led og underled.

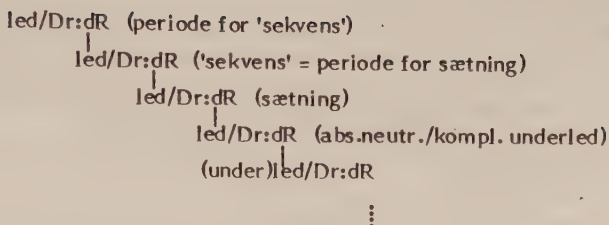
Nu ved vi at man ikke kan fjerne et led fra en sætning, uden at denne radikalt ændrer karakter (eller et underled fra et led uden at dette internt ændrer karakter), ja måske ophører med at være en sætning (eller et led) (cf. (o2) overfor (o 3)). Hvis Brøndal vil hylde den første af de to nævnte fortolkninger af forholdet mellem sætning og periode - eliminationsmuligheden -, kan man ikke kalde sætningen for et led i perioden, således som jeg har gjort. Skal man kunne det, må den anden og strengere fortolkningsmulighed hævdes - udskiftningsmuligheden. Det er ikke helt klart hvad Brøndal selv ville mene, men da han omtaler perioden som 'un ensemble de parole fini', kan han ikke lade dens sætningsbestand fungere efter harmonikaprincippet: en sætning fra eller til spiller ingen trille. For i så fald vil periodens afsluttethed alene kunne afgøres under en ekstensional synsvinkel og ikke efter en komprehensiv, og det vil stride mod Brøndals grundlæg-

gende videnskabsteoretiske opfattelse. Perioden må altså være en overordnet sætningsagtig helhed, hvori sætningen kan være led, således at analysen af perioden skal følge de regler jeg har opstillet for sætningsanalysen.

Af sætningstyper er der nu tre, og den sætningsdefinition som Brøndal giver i citatets punkt II må gælde alle tre. Den overordnede enhed blandt disse er den primære, derefter de sekundære, og endelig de tertiære som gradueringen fra 3. til n'te grad. Disse tre gradueringer defineres ikke i forhold til perioden, men den sekundære i forhold til den primære etc. Den primære, får man at vide, kan selv udgøre en periode, og det eneste den som periode da kan være overordnet helhed for er de sekundære sætninger. Dvs. de har samme forhold til den primære som denne igen til perioden. Den tertiære fungerer derpå som led i en sekundær eller en anden tertiær. Såvel ved led som ved sætninger kaldes alle gradueringer lavere end sekundær for tertiær.

Vi står nu med to sætningsdefinitioner hos Brøndal. En frembragt ved hjælp af de logiske kategorier som en diskursiv grundenhed der fx kunne kaldes en sætning. En anden frembragt ved hjælp af en gradueringskala. De to definitioner mødes i valget af udgangspunkt, dvs. periodeafgrænsningen. Den identitet som den logiske definition giver alle grundenheder på alle niveauer ved gentagen analytisk anvendelse af de samme kategorier, bliver funktionel ved graduerings relativitet. Men denne sammenhæng kræver at perioden betragtes som afsluttet, dvs. som 'sekvens' forsynet med definitionen $D:r::d:R$. Hvis den logisk definerede grundenhed skal være en sætning, og man dermed vælger sig en syntaktisk analyse i lingvistisk forstand som arbejdsprogram, vil hensigtsmæssighedshensyn dirigere valget af periodens omfang, blot den er et afsluttet hele. I ingen af de to sætningsdefinitioner, der her som påvist fremtræder som udslag af én og samme logiske relativitet, indgår 'subjekt' og 'verbum' så meget som med ét ord. Kun sprogborgen i Morfologi og Syntax og de fremanalyserede implicitte regler viser at den traditionelle opfattelse dog har styret Brøndals manøvrer i et vist omfang.

Det er sikkert osse denne forestilling der har hindret ham i at se det tvetydige i sit periodebegreb og dermed i at relativere og generalisere det, således som jeg her har forsøgt. En sådan generalisering kan fremstilles grafisk - både sætning og periode, 'sekvens' og periode, sætning og led, led og underled er ensartede lag i diskursen, snart i ledposition, snart i sætningsposition eller totalledsposition:

Rækken kan fortsættes i begge retninger, alt efter materialet og analysens formål - mod perioder af det omfang det er relevant, mod underled af passende graduering. En given sætning er afgrænset i forhold til sin periode og i forhold til sine led. Det er det minimale sæt afhængigheder der lader sig isolere i en diskursiv proces (periode - led/sætning - underled). Vi står med andre ord med en minimalekvens på et andet diskursivt niveau end det jeg har isoleret som udgangspunkt for min analyse af grundbegreberne i Brøndals kategoriale sprogteori (se II.E.: 132).

Som allerede antydnet får navnlig udvidelsen opadtil i den grafiske fremstilling for mig at se betydning for en åbning af dagsaktuelle perspektiver i Brøndals tænkning. Det skete med inddragelsen af T. Todorov, for det har netop været semiologiens, herunder narratologi-ens og diskursanalysens, hovedpine at den vil bruge lingvistiske begreber og metoder, men at hver eneste gang semiologer skal foretage en forløbsanalyse, enten de nu er litterater, etnologer, sociologer eller tilhører andre fagspecifikke retninger, er de strandet på lingvistikkens sætningsbegreb, bundet som det er til sætningsverbet og sætningssubjektet. Sætningsbegrebet vil således, absolut fikseret som det er af ordklasselæren, kun kunne bruges til analogislutninger uden teoretisk status (cf. Leatherdale 1974; se osse min diskussion Larsen 1984a: 251ff samt min tidligere henvisning til narratologi (IV.B.: 361f)).

15. Syntaktisk udskiftning: ledsætning

Efter denne ekskurs kan jeg nu vende tilbage til sætning (j) 'Han erfarede at kongen var død'. Den adskiller sig ikke fra (i) 'Han erfarede kongens død' ved i modsætning til denne at have et sætningsformet led. For så vidt angår analysen på de primære leds niveau, betyder de det samme. Forskellen fremtræder først ved en intern analyse af de to modstillede primære leds underled. For (j)'s objekt, 'at kongen var død', kan den forme sig således:

'at' er præsentativ (Dr:), en plads der i andre led kan være optaget af fx underleddet 'en': 'en stor kat'. Derefter må 'kongen' opfattes som determinativ (D:d), idet "dette Led præciserer, som Sætningens Sub-

ject, hvem og hvad det drejer sig om. Det angiver Ramme eller Milieu for den følgende Determination og determinerer specielt situativt eller kvalitativt" (Brøndal 1932: 87). Endvidere er 'var' kvalifikativ (r:d), der "danner Overgang mellem den syntaktiske Helheds initiale og finale Del" (ib.: 87). Det kan i andre underled være optaget af fx et epitethon ornans: 'det bølgende hav'. Og sluttelig er 'død' distinktiv (:dR), et "Udtryk for Prædicationens Resultat" (ib.: 88).

Den logiske difference mellem de to sætninger er nu klar, de betyder ikke 'det samme':

- (i) han erfarede kongens død
Dd : rd : (Dd : rR)rR
- (j) han erfarede at kongen var død
Dd : rd : (Dr: Dd : rd : dR)rR

Hverken omflytning af led, udeladelse af ord/led eller udskiftning af led med udvidelse eller indskrænkning til følge giver logisk identiske sætninger. Forskellen mellem sætningerne er altså grundfæstet i UG og er ikke blot den trivielle at der 'er flere ord' i den ene eller at den ene rummer en traditionel sætning.

I sætningerne (a 1) og (a 2) mærkede man tydeligt - og registrerede det logisk - at ikke blot sætningerne er forskellige, men at osse deres kontekst må være det. En sådan kontekstrelation er vanskeligere at spore i de to royale eksempler, men osse de må og skal stå i et registrerbart forhold til sproglige omgivelser, ellers forbliver synspunktet rent immanent. I det foreliggende tilfælde er det klart at underledsanalysen viser et objekt der er i logisk balance (bortset fra kvantitet i (j)). Det vanskeliggør artikulationen af kontekstrelationen, i forhold til hvilken (i) og (j) - i øvrigt som de fleste demonstrationseksempler der jo har den videnskabelige fremstilling som sin primære kontekst - er neutrale.

Men at konteksten er virksom, er ikke blot et krav der følger af den almindelige anti-immanentisme hos Brøndal, men osse af sammenkoblingen af den logiske sætningsdefinition og den graduerende. I forhold til den sidste mangler nemlig indsættelsen af en 'periode' omkring eksemplerne. Lad os prøve på den måde at ophæve deres neutralitet ved at se på hvad analysen af de samme 'ord' i (i) og (j) osse kunne have udtrykt.

Periode = sekvens

- (A) Der var krig i landet med heftigt skyderi ved slottet. Kongen blev skudt. Han erfarede kongens død inden republikken blev indført.
- (A 1) Der var krig i landet med heftigt skyderi ved slottet. Kongen blev skudt. Han erfarede at kongen var død inden republikken blev indført.
- (A 2) Der var krig i landet med heftigt skyderi ved slottet.

Kongen blev skudt. Han erfarede kongens død inden republikken blev indført.

(A 3) Der var krig i landet med heftigt skyderi ved slottet. Kongen blev skudt. Han erfarede at kongen var død inden republikken blev indført.

(A 4) Der var krig i landet med heftigt skyderi ved slottet. Kongen blev skudt. Han erfarede at det var kongen der var død inden republikken blev indført.

For at redegøre for forskellene mellem disse mulige kontekster for (i) og (j) og kontrasterende variationer heraf, må perifraserreglen osse anvendes på sekvens-niveau. Det er den samme procedure som man i klassisk narratologi anvender ved Todorovs sammentrængte parafraser med henblik på formaliseringer eller ved Greimas' reduktioner til sammenflettede serier af narrative udsagn. Man kunne således osse forestille sig (A) til (A 4) var resultat af en perifrase af en mere omfattende sekvens. De klassiske problemer ved den slags procedurer for mere omfattende narrative sammenhænge er dels reduktionen af den subjektive dimension der geninddrages i forbindelse med modalitets- og synsvinkelanalyse (det skal ikke optage mig her (se Larsen 1984a)), dels anvendelsen af en analogi med subjekt/prædikat-sætningen der bevirker at grænsen nedadtil for analysen netop er sætnings-niveauet: man kan ikke både bruge sætningsbegrebet i denne form til analogiske analyser over sætningsniveau i transfrastiske sammenhænge og samtidig analysere disse sætninger selv. Men det er netop den skjulte ambition bag Brøndals analyser i og med at han vælger en række logiske kategorier til analysen som en basis udenfor både morfologi og syntaks. Man må hele tiden huske at Brøndals interesse i forbindelse med sætnings- og ledanalyse ikke er det enkelte leds karakteristisk, men den forståelse en sådan karakteristisk bringer for dagen om tankens logiske bevægelse i sætningen. Man kan måske trække konsekvensen heraf så langt - det gør Brøndal ikke - at det definitive valg af analyseresultat er mindre interessant end de kontrastmuligheder der undervejs i analysen har demonstreret tankens mulige bevægelser. Det er i hvert fald hvad jeg her skal skitserere. Jeg skal kun give et enkelt eksempel på analyse af en sekvens, nemlig (A1), idet det der har min interesse her er alternative analyser af (i) og (j) til påvisning af kontekstens manifestation i disses interne logiske analyse. Sekvensen falder i disse afsnit eller 'led':

(A 1) Der var krig i landet	med heftigt skyderi ved slottet
1	2
Kongen blev skudt	han erfarede at kongen var død
3	4
inden republikken blev indført	
5	

Denne sekvens er gennemtrængt af forudsætninger og konsekvenser af såvel kausal som temporal art (cf. de engelske termer 'plot' og 'story'), af eksPLICIT og underforstået art, akkurat som en sætning i dens logiske forløb: Dr:DR. Når jeg afmærker Brøndals leddefinitioner fx således, s-Dd; markerer jeg at det er afsnit eller led af en sekvens (s-) men med samme logiske definitioner som Brøndals led, svarende til den notation Brøndal bruger til at skelne mellem led og underled med samme logiske definitioner ved hjælp af parentes. Rækken er altså: s-Dd; Dd; (Dd); hvilket angiver et 'subjekt' på hhv. sekvens-, sætnings- og ledniveau.

De fem 'sekvensled' kan karakteriseres i overensstemmelse med Brøndals karakteristik af sætningsleddenes indhold af faktorer der strukturerer tankens bevægelse:

(A 1)	1	2	3	4	5
	s-Dr :	s-DR :	s-Dd :	s-rd :	s-rR

En smuk lille historie, hvis analyse osse vil kunne stilles op i forhold til alternativer ved inkorporering i en større kontekst, hvilket ikke skal opholde mig yderligere.

Forlader vi nu sekvensanalysen til fordel for analysen af sekvensled, vil sekvensled 4 eller sætning (j) og dens ækvivalenter give anledning til varierede opfattelser (der - som man vil se - påvirker analysen af fx (A 1)). Jeg stiller dem op efter sekvensrækken A - A4 med punktvis perifraser:

- (i) han erfarede kongens død inden republikken blev indført (= han nåede at høre om kongens død inden republikken blev indført)
- (i') han erfarede kongens død inden republikken blev indført (= han nåede kun at høre om kongens død, men ikke om fx ministrenes, inden republikken blev indført)
- (j) han erfarede at kongen var død inden republikken blev indført (= enten: han erfarede at republikken ikke blev indført før efter kongens død; eller: (j)'s perifraser lig perifraser af (i))
- (j') han erfarede at kongen var død inden republikken blev indført (= enten: han erfarede at da republikken blev indført var i det mindste kongen død; eller: (j')'s perifraser lig perifraser af (i'))
- (j'') han erfarede at det var kongen der var død inden republikken blev indført (= enten: han erfarede at da republikken blev indført var kun kongen død, men ikke andre; eller: (j'')'s perifraser lig perifraser af (i'')).

Som det fremgår af perifraserne er (i) og (i') enstrengede og knytter 'inden republikken blev indført' til 'erfarede', dvs. gør sekvensled 5 til

primært led - extensivum D:R - i (i) og (i'). Mens (j) til (j'') er tostrengede og knytter 'inden republikken blev indført' såvel til 'erfaredede' - atter som extensivum - som til kongens dødsfald - dvs. som underled i et primært led, nu som restrictivum (D:R). Denne sidste mulighed er vel osse til stede i (i) og (i'), men er langt fra indlysende. Som man kan se af perifraserne er deres primære formål ikke at gengive 'indholdet' af sætningerne, men at udtrykke leddenes indbyrdes relation. Afgørelsen af sekvensled 5's graduering vil osse indvirke på opfattelsen af sekvensen: historien om hvad han erfarer, eller historien om forløbet omkring kongens død. Men det skal ikke optage mig her.

Det er nu klart at analysen af (i') og (j'') gør 'kongens' og 'kongen' til et tungere underled end i (i) og (j). I (i') kan det ske ved at der enten tilføjes en relationel komponent (relationen kongen vs ikke-kongen), dvs. (Dr:d). Eller ved at man bruger Brøndals skema over sætningens grundformer (IV.D.: 517) og karakteriserer leddet som hidtil (D:d) men tilføjer den emfatiske absolut neutrale underledsbestemmelse (DrdR) som partikulær dictio-anvendelse.

I sætning (j'') finder man en såkaldt sætningskløvning. Dette fænomen har Brøndal ikke ytret sig om. Men da ledsætningsbegrebet er forkastet, kan han under ingen omstændigheder tale om en sætningskløvning, men vil skulle tale om en kløvning af det led der fremhæves af kløvningen: en kløvning af subjektet. Kun ét eksempel har jeg kunnet finde i Brøndals notater (4297,25):

Er	Poul	her?	
(Drd :	Dd :	DdR) <u>D</u>	<u>rd</u> R
Er	det	Poul	der er her?
((Drd :	rd :	dR) <u>D</u>	<u>d</u> : rd : DdR) <u>D</u>

Jeg skal ikke her opholde mig ved mærkværdighederne (det = rd?, her = Dd R?). Det er spørgsmål-svar strukturen Brøndal er optaget af, ikke kløvningen. Men det er jeg. Analysen af (j'') som kløvning af subjektet bliver nu klart denne (parallelt med 'Peter går' (Dd:rdR) vs 'Peter, han går' (Dd:Dd:rdR), Brøndal 1932: 64):

(j'')	... at	det	var	kongen	der	var	død
((Dr :	D :	rd :	dR) <u>D</u>	<u>d</u> :	Dd :	rd :	dR) rR

Konsekvent indenfor Brøndals teori, med det for en common sense betragtning forbløffende resultat at 'at det var kongen' bliver analyseret internt som underled af 2. grad. (Jeg følger her ved angivelsen af 'det' = D: Brøndals bemærkninger om proklitisk subjekt som primært led (ib.: 71)). Osse her ville det absolut neutrale underled være en mulighed i analysen til angivelse af emfase i partikulær modus-anvendelse. I disse analyser sker der klart en forrykkelse af den logiske

balance i forhold til (i) og (j) med markering af kontekstrelationen til følge. Sætningerne (i) og (j) er altså ikke kontekstneutrale i og for sig, men neutrale i forhold til de her opridsede kontekstmuligheder.

Men er det nu påvist at ledsætningsbegrebet kan erstattes helt af ledbegrebet uafhængigt af dettes indre 'lighed' med en traditionel sætning? Brøndals ønske er at kunne opstille et enten-eller, og kombinationen af logisk definition og gradueret definition har bragt os et skridt nærmere. Men jeg tror - som Diderichsen i sine drøftelser med Brøndal - ikke man kan nå hen til Brøndals mål. Og det både af teoretiske og af praktiske grunde. Praksis viser fx at jeg for at kunne karakterisere underledspladserne tilfredsstillende i (j'') må ty til Brøndals karakteristik af de primære led (proklitisk subjekt er et led og ikke et underled (cf. ib.: 94)), dvs. 'lade som om' underleddet har sætningsform. Teoretisk vil vanskelighederne fortsat bestå i at udforme helt entydige regler, hvilket endnu ikke har været muligt for mig, især udeladelserne kunne ikke regelsættes, cf. at det netop analyserede led i (j'') kan udelade 'at' uden regelbundne konsekvenser for ledstatus og intern karakteristik. Min praktiske skelen til ledkarakteristikken kan altså ikke anfægtes af teorien, selv om det var underled jeg analyserede.

Men hvor langt kan Brøndals synspunkt da følges? Et par af hans egne eksempler - en hårdkogt behandling af led- og hovedsætningsbegreb - kan vise det (ib.: 61):

(p) Hvis det sker, ...

Dr:

Brøndal omtaler 'hvis' som det primære led introductor (ligesom formentlig i Alexander-eksemplerne, se IV.D.: 506). Men senere, da han er optaget af andre ting, analyserer han disse to eksempler:

(q) Kommer du så går jeg

Drd : rdR

Her taler han om "en Sætning eller Periode" der består af "Syntetiske Led-Sætninger" (ib.: 93). Ligeså her

(r) jeg går hvis du kommer

DdR : DdR

Modsætningen til de syntetiske ledsætninger er de analytiske (dvs. todimensionale som fx 'at kongen var død') og parallellen er nominal-sætningen som analyseret i forbindelse med 'jolis, ses vers!' (DrR:DdR).

De to syntetiske led kan analyseres i underled (hvor 'hvis' i (r) måske vil være præsentativ (Dr:)), men betragtes begge som sideordnede led af den overordnede sætning som de under ét udgør og indgår i som primære led (ib.: 95). Hermed forsvinder for det første ethvert

hensyn til graderingsdefinitionen. Og for det andet kan Brøndal ikke samtidig gøre 'hvis' til primært led som han gør i (p). Hvis denne modsigelse skulle rettes, kunne han naturligvis i hast ændre det til præsensativ (Dr:)), men det vil da principielt være umuligt at se om denne karakteristik skyldes analogi til en sætningsformet størrelse eller en selvstændig analyse af forskellige underled. Og derfor kan ledsætningen heller ikke principielt afvises.

Udover en vis provokation og rene linier, hvad vil Brøndal da egentlig opnå ved afvisningen af ledsætningsbegrebet? Han ønsker at pege på sidestillingen af ledsætninger og andre led, han ønsker at løsne forbindelsen til den traditionelle subjekt/prædikat-sætning, han ønsker at kunne bruge sine logiske kategorier på analysen af alle led, og han ønsker at forene en logisk og en graderet sætningsdefinition. Disse ønsker kan han, har jeg prøvet at demonstrere, opnå uden at forkaste ledsætningsbegrebet, og man kunne foreslå at det fik en anden status indenfor hans teori end han ønsker, når han nu de facto ikke kan få det smidt overbord.

Brøndals teori er fuld af begreber og begrebskomplekser der artikulerer grænser og overgange mellem de begrebsligt adskilte størrelser: interjektionernes status mellem morfologi og syntaks (ib.: 55); sammensætningerne der som principielt syntaktiske dannelser artikulerer overgangen mellem syntaksen og ordklassernes felt. På samme måde kunne man sige at ledsætningen er det syntaktiske begreb der artikulerer grænsen mellem led og sætning og dermed grænsen mellem logisk definition og graderet definition. Ledsætningen er ikke på den ene side af grænsen som Brøndal ønsker, men er grænsen.

16. Syntaktisk redundans

Når ledsætningen placeres i denne position, bliver begrebet om den logiske balance fortsat vigtigere for analysen og vurderingen af kontekstrelationens manifestation end forestillingen om en fundamental sætningsformethed. Men denne karakteristik af ledsætningen har ikke bragt vurderingen af konsekvenserne af den kontekstuelle neutralitet i (i) og (j) ret langt i den form de foreligger. Og det er jo vigtigt for Brøndal. Dette problem kan man nærme sig gennem en skitsering af redundansbegrebet, som det må tage sig ud i Brøndals teori. Brøndals egen opfattelse af redundans findes ikke markeret nogetsteds, men hvis dette fænomen skal have en mening for ham, må det ikke opfattes som et overflødigt ormformigt vedhæng til en i øvrigt komplet sproglig manifestation (dog ib.: 75 om nominal-sætninger).

For Brøndal er det givet at enhver sproglig manifestation, og diskursiv praksis overhovedet, er logisk som den foreligger og specifik som den foreligger, på hvilket niveau denne specificitet end skal analyseres. At sproglige udtryk i grove træk betyder det samme er uinteressant, hvis deres forskellighed ikke kan præciseres (dog ib.: 82). Hertil kræves at man ikke betragter noget som et ulogisk eller

overflødigt tilskud til en i øvrigt logisk kerne.

Det drejer sig med andre ord om at få et redundansbegreb der kan præcisere, hvad der er overskud i forhold til hvad, og hvad tilstedeværelsen af sådanne elementer indenfor det logiskes rammer præciserer. Det er ikke nok at opfylde det første krav - som så ofte - hvorved man kan nøjes med at betragte redundante træk som overflødige i forhold til pertinente der er nødvendige.

Når således Greimas, refererende til Dubois, taler om at "en se prolongeant, le texte devient (...) de plus en plus redondant et introduit de moins en moins d'information" (Greimas 1966: 93), er redundansen en ophobning af manifesterede tekstelementer der er overflødige for betydningen, hvilket udtrykker sig ved at teksten lukker sig efter at en vis mængde manifesterede tekstelementer har givet en informationsmængde.

Men forholdet er lidt mere kompliceret, fordi der skal tages hensyn til mere end ét tekstniveau. Greimas hævder nemlig samtidig at teksten ikke kun opfører sig som netop citeret, men "du fait de la redondance des structures préférentielles, il développe en même temps un sous-code autonome" (ib.: 93, jeg fremh.). Hvad der er overflødigt på manifestationsniveauets overflade, angiver altså samtidig konstanter eller pertinente træk på et andet niveau, der osse styrer det første og dermed for så vidt annullerer dets lukning. De overskydende elementer er ikke blot betydningstomme, men virkningsfulde ved at de fremhæver nogle typiske træk i selektiv gentagelse (cf. 'structures préférentielles') indenfor den allerede manifesterede og lukkede information. På det *implicite* eller underliggende niveau (cf. 'sous-code') udenfor det manifesterede, på hvilket der altså peges *indenfor* eller *inde fra* det manifesterede niveau, er de overskydende eller gentagne træk altså kodificerede, dvs. konstante eller pertinente træk. I forhold til denne kode er de for den manifesterede informationsmængde nødvendige tekstelementer ikke-pertinente (cf. Berthelsen e.a. 1975: 162f; Grodal e.a. 1974: 56ff, 149ff). Det kan anskueliggøres således:

manifestationsniveau	: nødvendige elementer for informa- tionsmængden	redundante elementer for informa- tionsmængden
explicit kode	: pertinente	ikke-pertinente
implicit kode eller underkode	: ikke-pertinente	pertinente

Redundansen indgår således i to modsætningsforhold: redundans = overflødighed i forhold til nødvendighed på manifestationsniveauet; redundans = ikke-pertinens eller variabilitet i forhold til pertinens på kodernes niveau.

En analyse af redundansforhold er naturligvis velegnet til at markere differentierede betydningslag, ideologiske tekststyringer o.l., dvs. situationer hvor den immanente tekstbetydning, struktureret af den eksplicitte kode (fx et politisk budskab om frihed og lighed), virker sammen med elementer der ikke indgår i denne kode og i denne forstand er betydningstomme, men som er betingelser for at teksten virker (fx retorisk naturmetaforik o.l.) og dermed indenfor teksten markerer dens tilhørsforhold til en kommunikativ kontekst. At disse to dimensioner i en tekst sagtens kan spænde ben for hinanden, er enhver kritisk tekstlæser klar over. Begreberne 'le posé' (manifestationsniveauets informationsmængde), 'le présupposé' (knyttet til den eksplicitte kode) og 'le sous-entendu' (knyttet til den implicitte kode), således som de er fremstillet af O. Ducrot, vil være velegnede begreber til at udfolde sådanne analyser (Ducrot 1969, Ducrot 1972, Ducrot 1978) (17).

Men hos Brøndal er det selve tilstedeværelsen af denne mekanisme, forstået som markering af kontekstrelationen indenfor en afgrænset tekst, jeg vil have fat på. Det niveau hvor jeg er interesseret i at bestemme en grænse mellem et nødvendigt minimum af elementer og et vist overskud, er niveauet for den logisk-kategoriale analyse som jeg har arbejdet med i det foregående, dvs. det minimum der skal til for at en given syntaktisk helhed - sætning eller led - artikulerer en diskursiv rytme. Ifølge minimumsreglen er det forekomsten af samtlige fire kategorier mindst én gang. Er dette krav ikke overholdt, er analysen enten forkert eller mangelfuld i sit materialegrundlag - der hører mere til sætningen end først antaget eller perioden kunne være forkert afgrænset. De kategoriale investeringer udover de fire basale kategorier er da redundante, og jeg vil tale om en kategorial redundans.

Ganske vist har jeg tidligere svækket minimumsreglen noget (for underled og i forbindelse med nogle af analysemulighederne for sætninger med få led og i spørgeform). De redundante kategoriers præferencer i leddene vil da kunne karakteriseres ud fra deres forhold til den logiske balance som udgangspunkt, ikke i vægt og position men i kvantitet, således, at konteksten er et forsøg på balanceretablering indenfor en større helhed. Men dermed angives ikke noget om hvordan konteksten vil foretage noget sådant. Disse tanker vil rime med Brøndals generelle opfattelse af sprogets økonomi og med de overvejelser han gør sig på de non-limitative kategoriers område for kasusreaktion (Brøndal 1940a: 48ff, 77ff). Man vil derfor kunne sige at de tilfælde, det være sig blandt led eller underled, hvor minimumsreglen ikke er opfyldt, møder vi blot særlig ekstreme eksempler på markering af kontekstrelationen. Den nøgne opfyldelse af minimumsreglen vil da være en markering af en sætning eller et led med næsten autonom status, dvs. som vil have tilnærmelsesvis samme betydning uafhængig af hvilken kontekst den optræder i. Sådanne udtryk findes selvfølgelig - det er jo ét af idealerne bag subjekt/prædikat-dommens

udsigelse af sandheder - men sproget kan ikke reduceres til sådanne alene.

Det er formentlig sådanne sætninger Brøndal tænker på i sit skema over sætningens grundformer (IV.D.: 517), når han kalder en mulighed for neutral. Den formulering jeg har givet her af redundansen tager syntaksens uendelighed til efterretning, men den kommer derfor heller ikke længere i kontekstmarkeringen end til at registrere at den er der. Men her kunne Brøndals skema over de absolut neutrale underled i det omtalte skema måske bidrage med at sige hvordan kontekstmarkeringen nærmere ser ud. Men da Brøndal ingen eksempler har givet på sit skema, udover spørgsmålene (og et enkelt vedrørende parentetiske, indskudte led (4297,25)), skal jeg standse her hvor konturerne er trukket op.

Vender vi nu tilbage til de to sådanne næsten neutrale led, dvs. led i logisk balance:

- (i) ... kongens død
(Dd : rR)
- (j) ... at kongen var død
(Dr : Dd : rd : dR)

vil man se at (j) har størst d-redundans, slet ingen R-redundans og en vis D- og r- redundans, markerende, trods logisk balance, en kontekstrelation der fordrer afbalancering af den ganske vist svage - deskriptive dominans (muligvis under skabelse af fornyet redundans), cf. leddets dobbelte tilknytningsmulighed til 'inden republikken blev indført'.

I (i) derimod viser denne analyse en nøgen tilstedeværelse af minimumskravet, hvilket skulle give leddet en mere autonom næsten begrebslig karakter. Dermed opstår der faktisk en ny betydningsmulighed som vi ikke har ladet fremstå af Brøndals ækvivalering af (i) og (j) eller af de konstruerede kontraster i sekvens (A) til (A 4), hvoraf leddet i (i) fremstod med færre syntaktiske tilknytningsmuligheder end det anførte led i (j). Men sætningen 'han erfarede kongens død' kan jo med samme ledanalyse, dvs. med 'kongens død' som objekt (rR), få en anden underledsanalyse ved siden af muligheden i (A) og (A 2). En fornyet perifrase viser to muligheder, dels under ét (i) og (i'), dels (i''):

- (i'') han erfarede kongens død (= han blev offer for den type død som kongen eksekverede, det være sig hængning eller brænding)

Heroverfor står (i) (og til dels osse (i')):

- (i) han erfarede kongens død (= han erfarede at døden havde indhentet kongen)

Vi står her med en anden dobbelt syntaktisk indplaceringsmulighed end

ved (j), (j') og (j'') - ofte kaldt subjektiv og objektiv genitiv - som kun vanskeligt kan indplaceres i (A) til (A 4). Analyserne vil være

(i'') ... kongens død
(Dd : rR)

(i) ... kongens død
(Dr d : r dR)

I (i) er der tale om nogle af de underled som Brøndal i Morfologi og Syntax alene lader indgå i sammensætningsanalyserne, men jo senere frisætter: "Dr:R = objectivt Led, men indledende (+D) (...) r:dR = objectivt Led, men prædicativt (+d)" (Brøndal 1932: 85). De objektive elementers redundans (r og R) er markering af den kontekst der skal afbalancere denne redundans med subjective elementer, hvilket ikke er tilfældet i (i'').

Med disse bemærkninger om redundans har vi udvidet betydningen af minimumsregelen, således at de regler der lader sig opstille for Brøndals syntaktiske analysearbejde vil se således ud (idet en udeladelsesregel ikke kunne formuleres). Jeg nummererer disse endelige formuleringer påny, men nu med romertal:

Regel I: Balanceregen: Der findes eller konstrueres en syntaktisk helhed, af hvilken normalsproglig form den end er, som lader sig analysere kategorialt som en helhed i maksimal logisk balance mellem todimensionale og eventuelt endimensionale led. Det kan ske med tilføjelse af extensivum, der i alle positioner kan hedde D:R, eventuelt med betoning af D- og R-element.

Regel II: Ombytningsreglen: Ved ombytning af ledstilling tilføjes de således frembragte led et D: eller et :R som hhv. initial- og finalmarkør i deres kategoriale karakteristik, alt efter om de pågældende led rykkes frem eller tilbage i sætningen. Hvis det ombyttede led i forvejen rummer den kategori der skal tilføjes, kan det ændre definition. Dog kan extensivum ombyttes uden at ændres.

Regel III: Maksimumsreglen: Intet led kan blive mere end tredimensionalt ved ombytning.

Regel IV: Minimumsreglen: Enhver syntaktisk helhed skal mindst rumme hver af de fire limitative kategorier én gang. Kategorial redundans skal forstås som markering af kontekstrelationen, således at manglende opfyldelse af minimumskravet er ekstrem markering af kontekstrelationen.

Regel V: Perifraseregen: Anskueliggør betydningsforskelle

mellem syntaktisk konstruktioner ved et sæt perifraser der kan kontrasteres.

17. Opsamling

Skønt dette kapitel har budt på konkretiserende strejftog ind i den brøndalske grammatiks morfologi og syntaks, er det ikke analysestrategier for den praktisk arbejdende lingvist der har interesseret mig i særlig grad. Hovedmålet har været at identificere struktureringsprincippet i overensstemmelse med det diskursive paradoks og se på nogle principielle konsekvenser af dets anvendelse. Og hovedresultatet har været at dette princip har kunnet identificeres som et generelt struktureringsprincip under eliminering af de to principper som Brøndal tænker sig som generelle, men primært arbejdede med i forbindelse med de limitative kategorier, nemlig kontinuitetsprincippet og symmetriprincippet. Det princip som i stedet blev taget frem, var tænkt og konstrueret for en ren binær basis - primært effektueret for de todimensionale klasser og synonymikken - men er her blevet udvidet til at være anvendeligt for en tetrapolær basis, hvorved det - bl.a. via Utakers diskussion af modsætningstyper og relationer mellem relationer mere end mellem termer - gjorde den principielle grundfigur i Brøndals ametafysiske begrebsdannelse, dobbeltdikotomien, operationel.

Selve indkredsingsarbejdet har vist perspektiver i Brøndals tænkning der forekommer overordentlig stimulerende. Såvel i morfologi og syntaks er hans vidtgående struktureringsforsøg båret af en konsekvent, næsten skræmmende konsekvent, tænkning i helheder. At definere verberne uden herigennem at få en forståelse af hvad ordklasse som sådan er, og hvorledes verbet hører hjemme i en samlet ordklassestruktur, er uinteressant eller i bedste fald et første og usikkert skridt på vejen til en sådan bestemmelse. At lave en samlet oversigt over sætningens mulige positioner og over de primære leds struktur og hierarkiske indplacering i forhold til sætning og underled, er uinteressant med mindre det åbner for en præcisere karakteristik - dvs. beskrivelse og forklaring - af konkrete sætningstyper og -manifestationer, eller er i bedste fald et skridt på vejen til en sådan analysestrategi. At lave en immanent analyse af sætningens led er uinteressant i sig selv, med mindre man dermed får sætningens hierarkiske placering i forhold til sekvens og periode diskuteret og den eksterne kontekstmarkering muliggjort. Selve arbejdsprocessens rastløse kamp for restløsheden i begrebsdannelsen afsætter sig i de mange revisioner og fornyede skitser og halsløst skarpe påstande (som fx den totale afskaffelse af ledsætningsbegrebet), der viser en stålsat vilje til at sætte samtlige forud opnåede indsigter på spil i ethvert forsøg på at opnå ny indsigt. Overfladens til tider skråsikre fremtræden er ikke kun doktrinær påståelighed, men den nødvendige profilering der skal til for at en erkendelse kan sætte tanken i bevægelse og selv antage nye

former af denne bevægelse.

Det er derfor vigtigt at struktureringsprincippet har konstrueret objektet på diskursive betingelser, således at disse direkte indgår i objektets struktur. Desuden er det væsentligt at den logiske sætningsdefinition virkelig viser sig at være generel - eller rettere generaliserbar - og ikke restriktiv og normativ. En udvidelse til at lade den omfatte enhver diskursiv grundenhed er mulig, og ved en kombination med et kompleks af gradueringer kan man med denne definition videreudvikle Brøndals tanker, så de kommer til at pege i retning af den almene narratologi og den diskursive analyse.

En lang række problemer af mere speciel karakter er blevet berørt både i morfologi og syntaks, dels som eksempler på principielle muligheder og problemer, dels som konkretiserende illustrationer af Brøndals egne sjældent direkte gennemskuelige forvaltning af kategorier eller særligt detaljerede demonstration af deres brug.

Men netop på grund af deres mindre almene karakter er jeg i disse eksempler blevet stående ved tangeringen. Den principielle strukturering og helhedsopbygning er mit hovedanliggende. Men nærliggende arbejdsopgaver vil være fx afklaringen af forholdet mellem fleksion og derivation og denne variations forhold til ordklasserne; den almene syntaks' situation set i lyset af ordklasserevisionen; yderligere opstilling af regelsæt for Brøndals syntaktiske analyseprocedure, et problem der ikke kan løses som i forbindelse med morfologien, hvor Brøndal foretager en traditionsanalyse på basis af symptomalprincippet.

Overhovedet er det klart at Brøndals syntaktiske overvejelser er langt mere provisoriske end hans morfologiske. Jeg har med de opstillede regler og de fremstillede - og udvidede - eksempler fra Brøndals noter og bøger villet kvæde et par af de halvkvædede viser til ende som Diderichsen nynnede om, og forbedre nogle af de formuleringer som Diderichsen ikke fandt kunne holde i deres foreliggende form (409,2). Overhovedet er Diderichsen den der mest kongenialt har transformeret Brøndals totalvisioner til praktisk grammatik, med direkte påkaldelse i morfologien i den danske grammatik og med indirekte anvendelse i syntaksen.

Et enkelt problem af central betydning for Brøndal, mentalitetsfilosofien, er dog definitivt blevet forvist fra logikkens og sprogtypologiens område. Den må derfor - i en i hvert fald antydet ændret form - have anvist en plads et andet sted i lærebygningen og dér eventuelt omformes (se IV.E.: 624ff).

Men inden da må struktureringsprincippet generalitet og dermed UGs konformitet afprøves. I de sætningseksempler jeg har anvendt, indførtes med velberåd hu de samme ord på leddenes pladser i de enkelte eksempelkomplekser, således at perifrasereglen kunne fungere og således at de analyserede logiske betydningsskift var indifferente i forhold til selve ordvalget. Men i samme øjeblik man gennemfører en syntaktisk analyse der er identisk for to sætninger der ikke kan forbindes i distinktiv kontrast via perifrasereglen, melder behovet for

en synonymik sig, for at betydningsforskellen da kan registreres i et andet af UGs delområder (fx 'han erfarede kongens død' vs 'Peter huggede naboens blomster' (begge: Dd : rd : rR)). Dér vil jeg nu undersøge struktureringsprincippets gyldighed.

NOTER

1. I det følgende kalder jeg, osse efter Præpositionernes Theori, struktureringsprincippet for et formelt princip og den bestemmelse som det giver en strukturs elementer for en formel bestemmelse, mens kategorierne bestemmer enhederne kvalitativt, giver dem kvalitet. Hvis ordet 'form' bruges anderledes ved referat af eller diskussion af andre forskere, gør jeg opmærksom på det.
2. Osse visse af de spekulative grammatikere, som Brøndal jo jævnligt skeler til, forestiller sig øjensynlig ordklasserne i et samlet system hvor klasserne kan afledes af hinandens definitioner (men jo naturligvis begrundet i at de tilsvarende modi essendi på realistisk vis i sidste instans er som definitionerne): "Wallerand [G. Wallerand (ed.): Les Oeuvres de Siger de Courtrai, Les philosophes belges VIII, Louvain 1913] also tells us that the Modistae did not agree on the order or sequence of the partes orationis; for Siger this order is essential, since one part either presupposes another or else is engendered from another pars, which explains, of course, the close links in his system between Nomen and Pronomen, and the Verbum and Participium. Michel de Marbais, according to Wallerand, maintained the rigorous independence of the partes orationis in the same way that one finds a similar independence between various species of the world of reality. Thomas of Erfurt and Martin of Dacia follow similar order, which, however, differs slightly from Siger's; this suggests that they too were not concerned about inter-relationship of the partes, especially the declinable partes." (Bursill-Hall 1971: 121, jeg fremh.).
3. Jeg anvender her Brøndals gløse 'solidaritet' om den gensidige afhængighed, indtil de forskellige afhængigheder er bragt på plads i struktureringen, hvor solidariteten da vil indgå som den indefinable konjunktion.
4. Brøndal 1928: 218 (rettet i Brøndal 1948a: 173) vs Brøndal 1928: 157 (ikke rettet i Brøndal 1948a: 139).
Lige fra de første notater om de tredimensionale klasser har centralelementet været betonet, men notationen har svinget lidt: rdR eller rd(R) (ubetonet element til højre) eller rdR (betonet

element ved siden af centralelementet) eller (r)dr (ubetonede elementer ved siden af det betonede centralelement) (4297,7 fra 1924-25). Senere ophører Brøndal helt med at notere centralelementets betoning eller - som alternativ - nabelementernes mangel på betoning, da centralelementets betoning er en selvfølge.

5. Togeby kalder Brøndals tanker om mentalitetsspørgsmål, det nærmeste Togeby kommer Brøndals logiske basis og hans antiimmanente grundlag, for "une typologie sémantique" (Togeby 1951: 265). Men der kan hverken være tale om en semantik i Tgebys eller Brøndals forstand.
6. Utaker omtaler den komplekse og neutrale term som Greimas' opfindelse, mens Greimas selv angiver at have dem fra Brøndal (Greimas 1966: 24f), men ikke kan bruge de kompleks-polære til noget. Endvidere synes Utaker ikke bekendt med La catégorie des cas, hvor Hjelmslev netop modificerer den relevante og produktive modsætning mellem simple termer til en modsætning mellem simpel og kompleks term (Hjelmslev 1935: 100). Og Utaker gør fejlagtigt gældende at Greimas ikke selv tænker sig at givne relationssystemer kan blive termer på et andet niveau (Greimas 1970: 146), og han synes ikke bekendt med Saussures overvejelser over det Utaker kalder kvalitative og privative modsætninger (cf. Godel 1957: 196ff). Men Utaker's sammentænkning af modsætningstyper er brugbar og original.
7. Dog hedder det mindre heldigt at infinitiven kan opfattes som "Genstandsbetegner" (Brøndal 1940a: 16); cf. dog Brøndal 1943a: 131f, hvor verberne er omdefinieret og R-kategorien bl.a. indgår i definitionen af infinitiven som bøjningsform, ikke underklasse.
8. Brøndal taler osse om "finite eller modale Former" (Brøndal 1928: 105). Denne sidestilling kan forvirre lidt, for der tales om at finitterne bl.a. foreligger i forskellige modi. Disse bliver senere defineret med relationelle kategorier (Brøndal 1943a: 121) og modalverberne bliver en kompleks-polær verbal underklasse (rd) (Brøndal 1948a: 113). Men i 1928 tildeles de finitte former en betoning af r-elementet, hvormed deres syntaktiske rolle begrundes. En samlet karakteristik af verbernes finitte karakter og ikke af de enkelte bøjningsformer der karakteriserer det finitte, får det til at ligge snublende nær at se at rd-formen i virkeligheden er en syntaktisk definition og ikke en logisk. Men i og med ændringen i 1948 og opstillingen af bøjningsformerne og det Brøndal kalder verbets fundamentale former, ser det lidt anderledes ud. Tal- og personbøjning i almindelighed indgår i de relationelt definerede bøjninger (Brøndal 1943a: 121), mens blandt

verbets fundamentale former disse fire: finit form, participium, infinitiv, gerundium, betragtes som defineret med de limitative kategorier hhv. rd, Rd, RD, rD. Den finitte form er da verbum i 2. potens. Der sker kun en polær betoning her. Men disse artikler af Brøndal i slutningen af *Essais de linguistique générale* virker ikke kun ufærdige på grund af deres kladdekarakter. De virker osse som om Brøndal i al hast ved en alt for hurtig formering af sine grundbegreber sammenbygger og krydser systemer for at komme filtreringsresterne fra de grundlæggende struktureringer til livs.

9. Blandt Brøndals papirer er der et færdigt manuskript til "Structure et variabilité", mens der til "Les formes fondamentales du verbe" og "Théorie de la dérivation" findes 2 små lapper med punktopstillinger (4297,24). Til "La constitution du mot" findes intet. Lektor Ole Togeby oplyser mig om at der ikke findes yderligere materiale blandt Knud Togeby's efterladte papirer. Der findes næsten heller intet materiale til omarbejdelsen af Ordklasserne, ikke engang i Brøndals privateksemplar af Ordklasserne. Det eneste jeg har kunnet finde er manuskriptet til foredraget "De danske pronominers Morfologi" fra 24. marts 1942 (4297,23 og 24), hvor pronomenklassen på 20 medlemmer underinddeles i polære (DR = demonstrativer, DR = indefinitte), kompleks (DR = personlige) og neutrale (DR = spørgende og relative). Cf. Brøndal 1942; Brøndal 1948a: 113ff.
10. Alle citater i det følgende er, hvis ikke andet anføres, fra Brøndal 1943a: 119ff. Cf. Togeby 1951: 224 og Brøndals skjulte selvkarakteristik: "Dans l'histoire de la grammaire ces formes [bøjningsformerne] ont souvent été comprises comme des parties du discours à part. La raison en est, croyons-nous, que les éléments du système flexionnel qu'elles constituent sont définis par les mêmes concepts génériques qui définissent aussi les parties du discours." (Brøndal 1948a: 112).
11. Dog i en anden rækkefølge end Brøndals (Brøndal 1948a: 112f), men i overensstemmelse med den rækkefølge han foretrækker i Brøndal 1940a: 39.
12. I 'ce' som universale for *proprier*, R, ligger en måske ubevidst reverens for Russell's og Stebbing's 'logical proper names': "Le français possède aussi un mot qui désigne exclusivement un objet déterminé (R), concept qui définit le nom propre. Ce nom propre universel est 'ce', ancien pronom démonstratif (RD) qui a perdu toute trace d'indétermination (D)." (Brøndal 1948a: 145). Dog måske osse ekko af Husserl, VI log. Unters. (Husserl 1968: II/2, 20f), hvor *propriers* og demonstrativers slægtskab påpeges. Brøndal har været tvivlrådig med hensyn til de konkrete bestem-

melser af universalierne, helt fra de første noter om denne gruppe ord. Fx for propriernes vedkommende: febr. 1925: 'on', marts 1925: 'chose', 2. marts 1925: 'on' (4297,7), juli 1926: 'chose' (4297,8).

13. John Thobo-Carlsen har henledt min opmærksomhed på at Barthes læste Brøndal før han læste mere fremtrædende strukturalister og før han mødte Greimas. Barthes oplyser selv at han læste Brøndal i 1947 - dvs. før oversættelserne af Ordklasserne og Præpositionernes Theori - og at han da fandt begrebet 'degré zéro'. Hvor han fandt det oplyses ikke, men det kan kun være i "Structure et variabilité des systèmes morphologiques" (Brøndal 1943a: 16). (Cf. interview med Barthes i Tel Quel 47, Paris 1971, p. 98; J.-B. Fages: Comprendre Roland Barthes, Privat, Paris 1979, p. 35; Niels Egebak: Indskrifter, Arena, Fredensborg 1967, p. 152; Jonathan Culler: Structuralist Poetics, Routledge and Kegan Paul, London 1975, p. IX).
14. Brøndal holdt flittigt uofficielle oppositioner ved disputatshandlinger. Og der er mange noter til Diderichsens, dels 12 sider med smånoter, dels et manuskript der er større end dem der ligger fra de øvrige oppositioner. Der er positiv kritisk optagethed af Diderichsens syntaktiske overvejelser og overhovedet megen ros (4297, 25 og 27). Sammenhængen mellem Diderichsens feltskema og Brøndals 'ordo naturalis' som omtalt i brevet fra januar 1942 (409,6) ligger da osse lige for, når Brøndal dér taler om leddenes "Fordeling i Sætningsfelterne". Men modsat ved Diderichsens morfologi henvises der kun for syntaksens vedkommende generelt til Brøndal, direkte i disputatsen (Diderichsen 1941: forord, indledning), indirekte i den danske grammatik. I Sætningsbygningen i Skaanske Lov kaldes Morfologi og Syntax blot en "Skitse", men der er tilslutning til dens - og andre bøgers - målsætning: at etablere en autonom syntaks med selvstændige analysebegreber, hvor sætningen defineres som en 'topisk struktur' (cf. ordo naturalis) og som en relationel helhed, dvs. leddene er defineret i et indbyrdes logisk forhold, og hvor det topiske og relationelle søges forenet. Samtidig ytres en vis skepsis overfor kombinationen af teori og selvavede korte analyseeksempler - velkendt hos Brøndal og mange andre - og forsvar for brug af større sammenhængende tekstmasser - ukendt hos Brøndal.
15. Brøndal har dog en passant overfor Højberg Christensen antydnet muligheden af at forbinde "Ordstilling og Relationssystem" (6. juli 1919, 4297,4, p. 67-70), således at relationsarterne lægges ned over ledstillingsstrukturen (fx skulle pluralitet angive det spørgende). Ideen følges aldrig siden op, men at den er opstået er ikke mærkeligt i betragtning af den rolle relationsarterne spiller i den

logistiske syntaks.

16. Det er dette sted Togeby har fat på i sine forsøg på at udrede Brøndals sætningsdefinition: "Pour Brøndals l'indépendance de la proposition est de caractère syntaxique: "Un ensemble syntaxique complet, c'est-à-dire relativement autonome au point de vue syntaxique", mais il commet l'inconséquence de regarder aussi la proposition subordonnée comme syntaxiquement autonome tout en la définissant comme membre d'une proposition principale." (Togeby 1951: 115). Det er en fortolkning der præcist ser det problem Brøndal tumler med i sine sætningsdefinitioner, men ikke ser rækkevidden. Der er ikke tale om inkonsekvens slet og ret, men om en af Brøndal ikke fuldt ud artikuleret forening af den kategoriale og den graduerede sætningsdefinition. Og det er denne forening der er interessant (cf. IV.D.: 531f).
17. Osse Ducrot er blevet bebrejdet et uafklaret forhold til sætningsbegrebet: han forudsætter en teori for at kunne overskride sætningen, men teorien findes ikke, hvorpå han i praksis rask væk betragter sætningen på en måde som teorien skulle dementere. Det er Brøndal og ledsætningen om igen. (Cf. Ebel og Fiala 1974: 118ff).

E. Struktureringsprincippet (non-limitative kategorier):

1. Induktion, reduktion og deduktion

Med den almene morfologis og den almene syntaks' opståen som en strukturerings af de limitative kategorier ved hjælp af det eftersøgte princip for den dialektiske cirkularitet følger, af hensyn til den postulerede konformitet i UG, at osse de kategorier der - foreløbig - er karakteriseret som non-limitative, kan afsætte enheder der er formelt bestemt af det samme princip. Det er hvad Brøndal forsøger at gøre i Præpositionernes Theori.

På samme måde som ved definitionen af de non-limitative kategorier binder han således her eksplicit det almene problem - dvs. struktureringen der interesserer mig - til et specielt projekt om præpositionernes natur og hensætter perspektiveringer som ekskursioner undervejs eller som opsummeringer bag i bogen. Da Brøndal imidlertid i denne bog har en mere detaljeret og konkret fremstillet arbejdsprocedure, og da denne kaster en række principielle synspunkter af sig, vil jeg i det store og hele, men med korrigerende skepsis, følge hans fremstillings forløb.

Som sædvanlig skal Brøndal have rettet en bredside mod traditionen, for derigennem at hente ud af den hvad der er frugtbart for en videre klarlægning. Og atter kan man, som ved Ordklasserne, se at Brøndal faktisk betjener sig af symptomalprincippet som registrator af frakturer i den overleverede forsknings overflade, de steder hvor uafklarede punkter er gemt og glemt og hvor ny forskning må sætte ind, da de netop er gemt og netop er glemt for at holde sammen på den etablerede tankegang som en betingelse for dens etablering.

Det er først og fremmest sammenblandingen af morfologi og syntaks der igen afstedkommer uklarheder i definitionernes historie.

Desuden fører Forsøget paa en Bestemmelse af denne Art [syntaktisk] til helt absurde Konsekvenser: til Sammenstilling af Dannelser af den mest uensartede Karakter, hvoraf nogle vittterligt er Ord henhørende i andre Klasser og andre Forbindelser, der kræver Analyse dels som Helhed (de styrer unægteligt analogt med den ægte Præposition), dels med Hensyn til Forholdet mellem de enkelte Led. (...) Endelig fører denne morfologiske Definition - ganske som den syntaktiske - til Sammenblanding af højst uensartede Ord, til Opstillinger af en Klasse eller rettere Zone af Indeclinabilia eller Partikler, hvoraf nogle har eet Moment tilfælles (Præpositioner og Conjunctioner: med, og) og andre slet intet (Adverbier og Interjectioner: ikke, au! cf. med, og). Der foreligger her tydeligvis en Restkategori af samme Art som Ormene i den gamle Zoologi, - en Klasse der er provisorisk opstillet og kun rent negativt defineret. (Brøndal 1940a: 9f, to første fremh. mine).

I kontradiktionen, som der her er tale om, forholder de syntaktiske og morfologiske definitioner sig ens: det hævdes at både dette og hint element, der er forskellige, er identiske med hensyn til klasse. Men tautologien, som i Ordklasserne knyttes til de syntaktiske definitionsforsøg, finder man intetsteds. Det hænger sammen med at de morfologiske og syntaktiske forhold nu er anderledes end på de limitative kategoriers område. Der skal morfologiens område, det logiske system, og syntaksens, den logiske rytme, institueres og gøre morfologi og syntaks autonome; hér skal skellet overskrides. Ikke fra system til rytme som i en enkelt dikotomisk grammatisk konception der bruger modsætningen overflade vs dybde i forskellige forklædninger, for det ville ikke anfægte selve grænsen. Det er skellet mellem de to områder der skal nedbrydes i en gensidig bevægelse. Ordenes betydning fylder leddenes pladser som vand i et roterende skovhjul.

Tautologien må da ligge et andet sted. Den er knyttet til den quasi-metafysiske opfattelse af synonymikken, at forskellige ord kan betyde 'det samme', en opfattelse vel næppe nogen sprogforsker har i bogstavelig forstand. Men selv om formuleringen ændres til 'næsten det samme', eller værre 'i praksis det samme', er den stadig knyttet til antagelsen af en sproglig størrelse der henviser til en ikke-sproglig entitet der kan være 'den samme' for flere henvisninger. Det er her tautologien ligger gemt, og det er netop en praksis hvor denne hypostase af indholdssiden findes Brøndal undersøger.

Mod oversættere der mener at nogle ord i to sprog er umiddelbart transportable fra det ene sprog til det andet (og derfor med logisk nødvendighed styres af forestillingen om 'det samme'), fx nordisk 'i' til ty., it., lat. eller eng. 'in', protesterer Brøndal. Det samme gør han mod historikere der forsker nutidig betydning ud fra ældre sprogtrin, at fx fr. 'à' skulle være identisk med latin 'ab/a'. Mod begge hævder Brøndal med stor vægt:

I begge Tilfælde miskendes det vigtige Princip, at et Ords Definition paa ethvert givet Trin altid beror paa et vilkaarligt Valg af bestemte Begrebscombinationer, og at samtlige Definitioner staar i fast gensidig Forbindelse, altsaa udgør et System [struktur], hvori hver enkelt Enhed er afhængig af alle andre og til en vis Grad af andre Systemer indenfor Normen, derimod ikke af nogen Enhed eller noget System udenfor Sprogtrinet eller den synchrone Norm [og altså heller ikke en ikke-sproglig entitet]. (ib.: 20)

Indenfor et givet sprog kan det da heller ikke gælde at en præposition er uden definition, at to er identiske eller at to eller flere kan anvendes i flæng.

For Præpositioner, selv de abstracteste, som for Ord af enhver Art gælder det, at de altid har en ganske bestemt

Definition (dels ifølge deres Klasse, dels ifølge deres Specialindhold), at to Enheder indenfor samme System eller samme Norm altsaa aldrig kan være identisk definerede, og at det altid gør en Forskel, om man i den givne Situation anvender den ene eller anden Præposition. (...) En Enhed er altid identisk med sig selv. (ib.: 21, 115)

Den tautologi at forudsætte en identitet hvor det netop skulle undersøges om den er der, og at forudsætte hvorledes den, hvis den er der, skal forstås, finder man ikke hos Brøndal (1).

Skulle det således være klart at et ord hverken kan defineres morfologisk eller syntaktisk, og at det skal have sin egen identitet, dvs. en værdi der står i et kvalitativt og formelt forhold til andre værdier eller definitioner, er der for Brøndal det logiske niveau non-limitative kategorier tilbage som definitionsmuligheder. Hvert ord sin karakteristik. Leibniz viser sig i baggrunden - for hvad er det andet end en gentagelse af hans tanke om *characteristica universalis*: "l'alphabet des idées, base nécessaire de toute caractéristique des langues comme de cette caractéristique universelle que rêvait Leibniz" (Brøndal 1943a: 115). Brøndal drømmer blot ikke om dermed at udtrykke universets selvberoende harmoni, men - under bestemte teoretiske forudsætninger - et givet sprogrins.

Det ville nu være nærliggende at forsøge at gå frem som i den almene morfologi og den almene syntaks og isolere de to områder i en særskilt behandling. Men atter må man erindre at man i synonymikken befinder sig i en dimension der går på tværs af denne grænse, der sprænges i forholdet mellem ordets definition og dets anvendelse. En synonymik kan ikke undvære sin semantik (i brøndalsk forstand) og omvendt, og sprogteorien må ikke mangle en plads til den reversible bevægelse mellem morfologi og syntaks som dette forhold er, når den har plads til institutionen af de to områders autonomi. De stadier som forskeren således må indlemme i sin teori, samler synonymik og semantik under ét. Proceduren (cf. Brøndal 1940a: 116) er en dobbeltbevægelse: reduktionen der starter i Situationen i SB, den komplekse mangfoldighed, og ender i definitionen og dens grundbegreber, hvorfra deduktionen peger mod SB igen.

Tilsyneladende står man her med modsætningen reduktion vs deduktion overfor en anden model end den der bygger på den tidligere indførte distinktion induktion (+ abduktion) vs deduktion. At deduktionerne i de to oppositioner ikke er forskellige, er dog let at se. Deduktion betyder i begge tilfælde konstruktion og syntese ud fra kategoriale grundbegreber, og definitionen er altså i synonymikken deduktionens første syntesedannelse. En paragraf (§49) i Præpositionernes Theori hedder direkte "Konstruktion af Anvendelser". Men osse reduktion og induktion peger mod hinanden. Induktionen tolkedes som en analyse af et univers af allerede etableret betydning. Af analysen udvindes induktivt og abduktivt de grundbegreber eller atomer, fx de

non-limitative kategorier, hvormed deduktionen returnerer til betydningsuniverset i et forsøg på etablering af ny betydning, eller måske snarere reetablering af betydningen, i molekulære synteser. Induktionens analyseobjekt er den allerede etablerede betydning i en af Situationens diskurser, i.c. den videnskabelige, og netop i Situationen skærer reduktionen og induktionen hinanden. Induktionen har den videnskabelige diskurs' tekster som objekter. Reduktionens analyseobjekt er en vilkårlig tekstmasse i SB hvor ordbetydning er manifesteret, et fænomen der ikke vedkommer den almene morfologi og syntaks, hvor reduktionen derfor ikke er relevant. Induktionen forudsætter det principielt satte skel mellem empirisk og videnskabeligt (diskursivt) objekt og isolerer det videnskabelige. Reduktionen forudsætter samme distinktion, men forholder sig til skellet. For reduktionen er objektet derfor ikke, lige så lidt som for andre videnskabelige arbejdsprocedurer, den empirisk foreliggende tekstmasse som empiri betragtet, men de grænser i den der gør en abstraktionsproces mulig. Her med henblik på oprettelse af ordbetydninger og konstruktion af deres anvendelse (i forbindelse med den syntaktiske analyses formål: segmentering, skal perifraseren bidrage til at artikulere sådanne grænser). Derfor krydser induktion og deduktion hinanden med nødvendighed i synonymikken/semantikken: den induktive analyse giver deduktionens materiale (kategorierne), den reduktive giver deduktionens stadier fra de synonymiske definitioner til SB.

Den praksis der knytter sig til denne reduktion - et ord Brøndal måske anvender med reverens for fænomenologien - har til formål at foretage en provisorisk eliminering, en sætten i parentes om man vil, af de momenter der er definitionen uvedkommende. Men det må stærkt understreges at det er en provisorisk operation. Formålet med synonymikken er ikke at konstruere definitioner og dermed færdig. Det ville være en rent lineær essenssøgen efter en betydningskerne. Hensigten er at konstruere anvendelser, dvs. finde brugbare begreber hvormed man beskrivende og forklarende kan bevæge sig ned i variationsrigdommen. Derfor er parenteserne sat for at blive hævet igen. Brøndal skærer ikke væk for at overlade de amputerede og måske uoverkommelige områder til andre videnskaber, men for at komme til klarhed over hvilke krav definitionerne skal opfylde, for at parenteserne kan hæves. Vejen fra variation til konstans er en beskrivelsesprocedure, beskrivelse af sprogets ord, mens turen fra konstans til variation er en forklaringsprocedure. Ingen kan undværes: "Forklaringen af alle disse Varianter vil naturligvis i sidste Instans være Prøvesten for hver enkelt Definition" (ib.: 60).

Da reduktionen nu er suppleret med induktionen er bevægelsen fra variation til konstans og retur ikke en logisk cirkel, hvor begreber der stammer fra empirisk generalisation anvendes på de samme empiriske konkretissima. De induktivt indvundne begreber skyder sig ind og forhindrer at deduktionen bliver reduktionens symmetriske spejlbillede. Omvendt hindrer reduktionen at de induktivt fremanalyserede

begreber alene bliver stående isoleret på et abstrakt, eventuelt hypotaseret, niveau. Ved at kombineres med reduktionens begreber åbner dette sig mod Situationen, hvor deduktionens principielle utilstrækkelighed afsløres og er en nødvendighed for den diskursive praksis' dialektik.

2. Reduktionen hos Greimas

Der har været grund til at opholde sig lidt ved Brøndals reduktion - udover den at sammenligne den med induktionen -, fordi den viser noget principielt ved brugen af kategorier indenfor det spegede område af lingvistikken der hedder betydningslære. Ved en pointering af to træk hos Brøndal på dette felt: definitionens identitet med sig selv og reduktionens provisoriske karakter, vil en sammenligning med en semantiker, der netop har klare Brøndal-referencer, få Brøndals særpræg til at træde i figur, nemlig Greimas. Hans reduktion er af flere arter men følgende gælder for dem alle:

La réduction apparaît, sous sa forme la plus simple, comme la suppression de la redondance. (...) Par conséquent, la réduction de la redondance ne peut se faire qu'au prix d'un certain appauvrissement de la signification: le niveau de généralité une fois choisi, la description ne peut apparaître que comme la sélection des éléments de contenu pertinents et comme le rejet (ou la suspension provisoire) d'autres éléments, considérés comme stylistiques et non-pertinents pour la construction du modèle. Ces éléments stylistiques, on le verra plus loin, peuvent être repris en vue d'une nouvelle analyse, ayant une visée différente. (...) Mais cette démarche ascendante de la description, qui aura pour tâche, en partant du modèle invariant, de réunir les variables abandonnées à chaque étape. (Greimas 1966: 159, 166).

Osse for Greimas er der tale om en, omend ikke obligatorisk, dobbeltbevægelse. Den rekursive bevægelses fakultative karakter skinner klart igennem; den er berigende for reduktionens indskrænkning, men er iøvrigt 'blot' en stilistisk undersøgelse. Men den tvivl som modsætningen fakultativ vs obligatorisk afspejler i sin uafklarethed, kan endvidere spores i det forhold at Greimas aldrig, selv ved reduktionens endestation i definitionen, helt slipper det variable udgangspunkt. Denne variabelernes integration i definitionernes invariabler kan gøre tilbagekoblingen tautologisk. Greimas er på dette punkt dog langt mere stringent med sit krav om homogent metasprog og krav om konsekvent og egalt abstraktionsniveau end fx B. Pottier, fra hvem Greimas har hentet en del inspiration (Pottier 1964 og mit afsnit i Berthelsen e.a. 1975: 152ff).

I deduktionens udgangspunkt må hverken indgå ord - det ville være

et morfologisk træk - eller syntaktiske forhold. Det er en logisk basis der skal garantere at deduktionen, og dermed tilbagekoblingen til varianterne, bygger på et endeligt antal elementer. Orddefinitionerne bliver således det første stadium i deduktionen ('la démarche descendante'), stedet hvor reduktion og deduktion skifter plads. Er metoden parasynonymisk, dvs. hvis ord principielt defineres ved andre ord, overskrider man ikke det morfologiske niveau, hvilket - som Brøndal påviser - afstedkommer en kontradiktion. Det endelige antal elementer, som er deduktionens forudsætning, nås da ikke, hvorfor deduktionen, som hos Greimas, får en uafklaret status og indtager en sekundær plads i teorien (eller falder helt væk som selvstændigt fænomen som hos Pottier).

Men lad os følge Greimas videre:

la réduction d'un inventaire, pris isolément, à un sémème construit est toujours possible, et nous l'avons prouvé, par exemple, en opérant la réduction des équivalences de la classe "fatigué". Mais une telle réduction ne sera nécessairement pertinente, si elle n'est pas opérée dans le cadre d'un corpus donné et en vue d'une description isotope. (Greimas 1966: 167)

I reduktionen mod den semiske kerne (som partielt indgår i sememet) er pertinenzen afhængig af isotopien, dvs. det syntaktisk variable men i den givne situation fikserbare betydningsfællesskab for en syntaktisk helhed (med 'variabel' menes her at enheden i den syntaktiske dannelse kan indgå i andre isotopier, i andre dannelser eller i samme dannelse set under en anden synsvinkel).

Si les deux démarches, sémantique [Brøndal: synonymisk] et stylistique [Brøndal: semantisk], ne sont que deux phases d'une même description, la seconde démarche présuppose toutefois la première: on ne peut parler d'analyse stylistique que dans la mesure où une strate isotope du contenu est établie dans son invariance pour que la recherche de ses variables ait un sens. (ib.: 167)

Når det hedder således hos Greimas, ser man at den pertinente isotopiske invariants dog er betinget af en valgt isotopi, der ikke kan vælges på baggrund af andet end momenter hvori der indgår bl.a. stilistisk varians. Greimas må blive indenfor cirklen hvor han aldrig indenfor den valgte ramme kan nå en definitiv invariants i forhold til det analyserede objektsprog, definitivt naturligvis forstået i forhold til de teoretiske forudsætningsernes relative akroni.

Det er således tilfældet i det eksempel som Greimas hentyder til. Efter opslag i Dictionnaire général anfører Greimas de dér anførte betydninger og anvendelsesmuligheder for 'fatiguer' og systematiserer

dem i et denotationsskema (cf. ib.: 83f). Men ordet 'fatiguer' er taget isoleret, og da 'harasser' skal defineres sker det med bistand af bl.a. 'fatiguer'. Resultatet bliver et dobbeltskema: et skema for 'fatiguer' indeni skemaet for 'harasser'. Det kommer til at ligne en 'mise en abyme': en bog udenpå hvilken der sidder en og læser i netop denne bog, uden på hvilken der ... På denne måde får man i stedet for ordbogens systematiske uendelighed ganske vist en systematisk sådan. Man opnår imidlertid ikke en semantisk (Brøndal: synonymisk) definition af et ord, men generalisationer på ordbogens materiale, og man forbliver på det morfologiske niveau. Men Greimas når i opstillingen af sine semer langt videre end de traditionelle definitioner, fordi han tilstræber et abstraktionsniveau der er uafhængigt af det valgte nationalsprog.

Brøndals intention kan ikke realiseres fuldt ud her. Men at ordet indenfor sin klasse hænger sammen med klassens andre ord i et indbyrdes afhængighedsforhold, hvorfor de må defineres udfra en fælles basis, for at isolere ordet gør det ikke identisk med sig selv, det er den antagelse der styrer hans skridt i retning af det kategoriale niveau.

I Brøndals øjne vil fejlen hos Greimas være at han anvender en parasynonymisk oversættelsesprocedure, som Leibniz når han vil oversætte relationelle domme til substantielle, og som Port-Royal når man vil definere 'sagement' som 'avec sagesse' (Port-Royal 1966: 93; cf. Brøndal 1928: 36). Det synonymibegreb som ligger bag ved her - noget betyder 'det samme' - ligger osse gemt hos Greimas, omend hans synonymibegreb er mere subtilt. Det traditionelle forkastes da "tout écart phonologique du formant entraînant un écart inévitable dans la signification, la synonymie est exclue par définition" (Greimas 1966: 113). Men Greimas fortsætter med denne iagttagelse, der giver plads for en reduceret synonymik, en vis identitet gør sig gældende:

en analysant les catégories morphologiques, on a dû reconnaître que les marques différentes (-s et -x en pluriel français, par exemple) peuvent recouvrir des éléments de contenu identiques, à condition, toutefois, de posséder des distributions contextuelles différentes. (ib.: 113)

Når -s og -x, der er morfemer med forskellig (grafisk) udtryksside i forskellig distribution, hvis forskellighed har en sproghistorisk forklaring, kan få ophævet udtryksdistinktionen og betyde det samme, nemlig pluralis, er -s/-x variationen redundant, og synonymi er mulig, mener Greimas.

Brøndal vil sikkert medgive af fleksionen numerus er den samme, selvom dens udtryk (dens symbolik) er forskelligt. Men for ham er der endvidere i udsagnet blandet så mange ting sammen på én gang, at det ikke er en sammenhængende argumentation for tilstedeværelsen af et sådant synonymisk forhold. Definitionen af numerus er et morfologisk

anliggende og definitionen af fonemer et fonologisk, altså begge systemiske. Men da begge områder får deres enheder defineret ved forskellige kategorier kan definitoriske forskelle og ligheder i den ene sektion ikke vedrøre definitoriske forskelle og ligheder i den anden. Men uden hhv. symbolske kategorier (femer) og logiske kategorier måtte Brøndal give Greimas ret. Dog måtte han naturligvis bebrejde Greimas for at foretage en sammenblanding af fonetik/fonologi og skrift. Forskellen mellem -s og -x i skriften er ikke markeret i udtalen - enten ved at begge er 'stumme bogstaver' eller ved at begge udtales /z/ ved liaison i højstemt sprog (fx 'des travaux admirables', 'des enfants aimables', cf. Sten 1966: 64). Der er således kun tale om ét fonem /z/ i fonologien med to distributionelle markeringer i fonetiken: [z] og [ʒ].

Men der er osse tale om en sammenblanding af synkrone og diakrone synspunkter i Greimas' overvejelser. Den grafiske forskel -s vs -x har ikke nogen plads i et fonologisk system, mens der fonetisk i en stavelesmæssig distribution sker en markering eller ikke-markering af det ene fonem /z/ der har en plads i det franske system, cf. det minimale par 'hausser' vs 'oser'. Overfor denne synkrone betragtning står en diakron der kan fortælle noget om den skriftlige og fonetiske udvikling af s og x på fransk.

Men lad os sætte at vi har to forskellige fonemer, så vil de stavelser de indgår i kunne give dem forskellige eller ens roller uden indflydelse på deres placering i den fonologiske struktur, akkurat som både verber og præpositioner kan optræde i sætningen på prædikatets plads, uden at forskellen mellem de to ordklasser fjernes af den grund. Men hvis fonemer var defineret efter deres syllabiske distribution, og hvis ordklasser var defineret efter deres syntaktiske funktion, ja så måtte Brøndal give Greimas ret. Men morfofonologi og fonosyntaks, som der her er tale om, er ikke definitoriske discipliner, men er - som morfosyntaksens homologier (sammenhængen mellem fx verbum og prædikat) - redegørelser for tendentielle påvirkninger på basis af allerede givne definitioner

Men igen: opretholdelsen af disse skarpe skel og tilbagevisningen af Greimas i denne sammenhæng sker på én betingelse: der oprettes et kategorialt metaplan udenfor grammatikken. Greimas samler to funktioner i reduktionen: den at finde et inventar (cf. 'la réduction d'un inventaire' i citatet ovenfor), dvs. et sæt konstanter bag overflademangifstationens variabler men på basis af disse; den at finde nogle faser eller stadier i beskrivelsesproceduren (cf. 'démarche', 'deux phases d'une même description' i citatet ovenfor). Når reduktionen skal rumme begge aspekter, vil Greimas principielt være bundet til en generaliserende analyse på baggrund af empiriske enkeltiagttagelser.

Hos Brøndal er der derimod tale om to forskellige momenter i den videnskabelige diskurs: inventaret eller kategorier er knyttet til den konstitutive analyse (induktion og abduktion) i forhold til den eksisterende videnskabelighed; faserne for disse begrebers anvendelse er

knyttet til reduktionen i forhold til manifestationen, mens deduktionen foretager begrebskonstruktionen i de pågældende faser via struktureringsprincippet. Kun på den måde kan deduktionens resultat virkelig blive en konfrontation med empirien.

3. Reduktionen hos Brøndal

Efter at deduktionens og reduktionens sammenhæng med det kategori-ale metaniveau, og dermed med den konstitutive analyse, er angivet, således at deres sideordnede forskellighed er blevet klar, kan vi nu i en citatmosaik følge Brøndals stadier på reduktionens vej som basis for dens foreløbighed og definitionens identitet med sig selv (Brøndal 1940a: 22f; cf. Brøndals mere praktiske overvejelser over de samme ting, Brøndal 1917: 213ff):

a. Nuancer. "Et Ords fineste Betydningsnuancer maa opfattes som concretissima, dvs. som definerede ved Combination af alle overhovedet tænelige Omstændigheder i den givne Situation. (...) De fineste Afskygninger er nu for det første aldeles ikke - som man ofte antager - umiddelbart givne; (...) De er efter deres Væsen uendelige baade i Antal og Complexitet, og den fulde Erkendelse af dem er derfor ikke menneskeligt mulig." Der er altsaa ikke tale om empirisk generalisation med nuancerne som udgangspunkt - de er jo ikke umiddelbart givne. Men der er tale om en anbringelse i Situationen af de momenter, der er deduktionens principielle negation og dermed en del af dens dialektik.

b. Anvendelser: de optræder når "man har opstillet ikke individuelle Nuancer, men almindeligt forekommende Anvendelser." Det er den abstraktion der beskærer nuancerens individuelle uendelighed for at en kommunikation kan være mulig. Ellers ville sproget simpelt hen ikke være forståeligt. Det er Greimas' leksem-niveau.

c. Anskuelsesform eller intuition: "Enhver concret Anvendelse af en Præposition (og overhovedet af et ord) forudsætter eller rummer en Anskuelsesform eller Intuition. Denne kan være:

1° real: om Begivenheder i Rum og Tid, fysiske, biologiske eller psykologiske (Je pars pour Paris. Ce sera pour demain);

2° ideal: om Værdier, moralske, æsthetiske eller religiøse (travailer pour la patrie);

3° logisk: om Begreber, Sætninger eller Slutninger (pour de bonnes raisons; pour sage qu'il soit);

4° mathematisk: om Forhold mellem Tal og Figurer (cent pour cent)."

Anskuelsesformerne debatteres senere (se IV.E.: 624ff), her anbringes blot dette citat for at markere deres plads i reduktionen.

Punkterne (a) til (c) er alle uvedkommende for definitionen af et ord. Man vil måske være fristet til at sige at ordet derfor betyder 'det samme', enten det i anvendelsen (b) har den ene eller den anden intuition (c), men at det ikke er tilfældet, ser man i deduktionens

tilbagekobling, der er den del af proceduren hvor anskuelsesformerne har deres plads og får deres præcision. Og her er de netop anbragt for at differentiere til tilsyneladende identiske anvendelser, hvilket giver den regel, at et højere trin blandt de trin reduktionen angiver, differentierer et lavere, i.c. (c) differentierer (b). Det er denne differentiation der dirigerer behovet for de forskellige trin (2).

Med det næste trin kommer man over i det afsnit hvor relevansen for den synonymiske definition begynder.

d. Anvendelsestyper: skrider reduktionen ét skridt videre gennem abstraktion fra anskuelsesformer sker der noget nyt. "Ved denne Abstraction vil man nu i Almindelighed naa ikke til een Type, men til flere parallelle, indbyrdes mere eller mindre (men dog altid i visse henseender) beslægtede. Disse Typer, der er uafhængige af alle Anskuelsesformer, vil indenfor hver enkelt af disse regelmæssig fremtræde paa analog Maade, danne tilbagevendende analoge Rækker eller semantiske Spektrer. Erkendelsen af disse Rækker eller Spektrer turde være det vigtigste Middel til det Maal, vi her har sat os: at opstille Præpositionsdefinitioner." Typerne svarer altså grosso modo til ordbogens perifrastiske definitioner, og deres status som overgangsled mellem semantik (anvendelse (b)) og synonymik (definitioner (e)) er markeret i vendingen 'semantiske spektrer', hvor 'semantisk' peger mod de syntaktiske anvendelser og 'spektrer' peger mod de synonymiske konstanter. Greimas befinder sig på dette niveau, idet hans semiske systemer (for både kernesemer og kontekstuelle semer) stort set svarer til de semantiske spektrer. (Analogien i de 'analoge Rækker' svarer til den partielle identitet mellem ordklasser og mellem led, (IV.D.: 487, en 'manifest analogy' hos Leatherdale (se IV.B.: 344ff)).

e. Definition: dette er reduktionens sidste skridt. "De forskellige Anvendelsestyper, som ofte netop paa det formale Felt vil tegne sig mere skarpt, vil til at begynde med staa isolerede og uformidlede overfor hinanden (som kun altfor ofte ikke blot i Ordbøger og Grammatiker, men selv i Monografier). Opmærksom lagttagelse viser dog altid et nært Slægtskab mellem visse af dem (...). Man føres herved til at adskille to Arter af Anvendelsestyper: de centrale eller væsentlige, der danner en sammenhængende Række, og de periferiske eller uvæsentlige, der i Forhold hertil staa isolerede. Alle Typer har naturligvis i og for sig Krav paa en Forklaring; dog bør de isolerede (...) fra et methodisk Synspunkt foreløbig skydes ud. (...) Ud fra dette Princip maa man da anse de sammenhængende Typer i det semantiske Spektrum for vekslede Aspecter af samme Definition eller Begrebscomplex og selve Typerne eller Aspecterne som beroende paa skiftende Belysning eller Fremhæven af de enkelte Momenter i denne Definition."

Herom bemærker Brøndal osse i et tidligt notat, dec. 1921: "Definition. NB som L[eibniz] kan man af vid. og lexicogr. Litt. uddrage de relativt bedste Definitioner af alle enkle Ord (c: uafledte, usammensatte) - og dernæst føre Definitionerne videre ved Anvendel-

se af et Faatal af Grundbegreber" (4297,23). I *Præpositionernes Theori* er det Cuvier han påberåber sig, men udnyttelsen af redundansen i den videnskabelige diskurs er et konstant træk i Brøndals tankegang. Vi kommer altså her til det sted hvor induktionen skærer den synonymiske strategis første fase, reduktionen, og den næste fase, deduktionen. Dette hængslede er altså definitionen hvor typer og kategorier mødes.

Og det er vigtigt at holde sig denne kendsgerning for øje. Ellers ville Brøndal ikke have flyttet sig langt fra Greimas' generaliserende systematik. Men Brøndals typer, der er analoge med Greimas' semiske systemer, definerer ikke eller udgør ikke ordets synonymiske karakteristik. De forudsætter tværtimod i deres forskellige accentueringer en sådan definition, der konstrueres af de non-limitative kategorier.

Skønt Brøndal er omhyggelig med kun foreløbig at slippe de træk med øjnene der unddrager sig en gennemført systematisering, vil jeg dog her indtil videre sætte parentes om punkterne (a) til (d) der rummer disse aberrante eller blot mindre iøjnefaldende træk ved ordene og deres typer. Det er punkt (e), definitionen, det gælder, dér hvor struktureringen af de non-limitative kategorier skal finde sted.

4. Ordforrådets størrelse

Eftersom disse kategorier er udvundet og samlet ved induktion og abduktion af den (sprog)filosofiske tradition og er uberørt af reduktionen, melder det spørgsmål sig uvilkårligt: "Kan hele denne Livets Mangfoldighed rummes indenfor Begrebsbestemmelsens logiske Rammer?" (Brøndal 1940a: 60). Der er seks og kun seks kategorier, og alle tænkelige ord skal have deres anvendelsestyper fastlagt ved en strukturerung af dem og kun af dem.

I den skitse til en adjektivernes synonymik som Brøndal udarbejdede i 1924 i et brev til Peter Skautrup, kan man se hvorledes han føler sig frem for at klare dette i første række numeriske problem, som må overstås inden man kan se om det overhovedet kan betale sig at kaste sig ud i et omfattende definitionsarbejde med disse få begreber. Hans udgangspunkt er her ordet 'grov' (som Skautrup udarbejdede forslag til til *Ordbog over det Danske Sprog*), og det definerer han ved fire momenter (asymmetri, transitivitet, connexitet, pluralitet). Udspillet er Skautrups. I april 1924 beder han om Brøndals mening om en analyse af 'grov' med brug af Brøndals relationsarter, og i maj samme år er det 'hård' det gælder (409,5). Indimellem ligger Brøndals påske-brev. Skautrup bruger Brøndals upublicerede notationssystem for relationsarterne (se IV.E.: 641, note 7), så han må have været fortrolig med Brøndals begreber. Han skriver 14.5.1924: "De ved jo godt, at jeg skylder Dem det altsammen."

I forbindelse hermed udkaster Brøndal først den tanke at tre kategorier alene kan definere den danske underklasse af nominerne der hedder adjektiver (Rd). Han betjener sig atter her, som ved kontinuitetsprincippet, af en af kombinatorikkens regneregler (en anden end

før, men i øvrigt osse fundet af Leibniz). Igen en regneregel, intet struktureringsprincip. Den første bestemmer kun kvantitativt eller numerisk, det sidste formelt. Hver kategori kan anvendes positivt og negativt (symmetrisk vs asymmetrisk). Det giver for tre kategorier ialt seks momenter til indbyrdes kombination. Den regel der nu træder i funktion svarer på spørgsmålet: på hvor mange måder kan man af n elementer vælge q elementer når rækkefølgen er ligegyldig? Formlen er:

$$K_{n,q} = \frac{n!}{q! (n-q)!}$$

Når antallet af elementer er 6, kan man altså kombinere - udvælge - fra 1 til 6 elementer:

$$\begin{aligned} K_{6,1} &= & 6 \\ K_{6,2} &= \frac{6!}{2! 4!} = \frac{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdot 5 \cdot 6}{(1 \cdot 2) \cdot (1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4)} = 15 \\ K_{6,3} &= \frac{6!}{3! 3!} = 20 \\ K_{6,4} &= \frac{6!}{4! 2!} = 15 \\ K_{6,5} &= \frac{6!}{5! 1!} = 6 \\ (K_{6,6} &= \frac{1}{62 (63)} \end{aligned}$$

Danske adjektiver overstiger imidlertid langt tallet 62 (eller 63 hvis muligheden $K_{6,6}$ regnes med, men Brøndal mener den er så kompliceret at den næppe er realisabel i en synonymik). Øger man nu - i overensstemmelse med de fire momenter i 'grov' - antallet af kategorier til 4 får man 8 momenter at arbejde med. Standser man osse i dette tilfælde kombinationerne når 5 momenter er involveret på én gang, får man 218 muligheder. Det er straks et mere sandsynligt antal. Dog mener Brøndal at et sprog der kræver 5 samtidige momenter i en definition, ikke er så fleksibelt at det foruden kan have endimensionale definitioner. Derfor fjernes de første 8. Tilbage bliver 210 definitions-muligheder, og det skulle være tallet på danske adjektiver. Til bekræftelse på denne tanke opsætter han dem for Skautrup i et skema i brevet. Med sine skarpe klassedefinitioner kan Brøndal udelukke en hel del ord fra det synonymiske skema og dermed indkredse sit område

numerisk præcist. Således fjernes:

1. Derivationer (i Ordklasserne en tredimensional klasse, men udeladt i Les parties du discours).
2. Fleksioner (her tænker Brøndal på participier, der i Ordklasserne er en verbal underklasse, rd, men udeladt i Les parties du discours).
3. Arkaiske former om fx 'grand', 'pur' og 'gild'. Her har Brøndal ikke nogle præcise kriterier.

En sådan ekstern afgrænsning finder osse sted i Præpositionernes Theori, idet præfikser, syntaktiske forbindelser som fx 'med hensyn til' og 'imod' (sammensætning), og ord fra andre klasser som fx 'bag' der er et situativ, rd, udelades.

Brevet til Skautrup rummer det første detaljerede regneeksempel fra Brøndals hånd over en ordklassers inventar jeg har kunnet finde. Men brevet er skrevet mens Brøndal her i 1924 endnu havde planer om sin danske grammatik. Og derfor må han have lavet lignende overslag og verifikationsforsøg for andre - i hvert fald danske - ordklasser. Men der er blandt hans noter kun nogle enkelte talangivelser og opstillinger: fra ca. 1923 et notat der regner med "ca. 252" adjektiver, "20!" pronominer, "30?" konjunktioner, "18" præpositioner (4297,3); i brev til Rubow fra 1920 regnes med 18 pronominer, hvilket øges med 3 af Brøndal ved en tilføjelse i kladden til brevet (4297,23) og - igen fra 1923 - skrives "20 eller flere?" pronominer (4297,23); i en folder benævnt "Talforhold" - fra slutningen af 1921 - arbejder Brøndal med 5 relationsarter og får 747 substantiver og 210 adjektiver, hvilket findes rimeligt for tysk; endvidere 210 adjektiver for dansk (30. dec. 1921, cf. brevet til Skautrup) og denne bemærkning: "Ved en foreløbig Tælling ret ufuldstændig, konstateres i Dansk 136 Adj. (165?)" - og tilføjet med blyant: "NB, højere!" (4297,23). Der findes osse hist og her skemaer over hele eller dele af danske og udenlandske ordklassers interne struktur (fx pronominer og modalverber). Men det er ikke muligt at se noget principielt i disse forsøgsopstillinger der udvider synspunkterne i Præpositionernes Theori. Tværtimod er de kun forståelige på baggrund af denne bog.

Når man støder på en så halstarrig talmagi, er indtrykket i første omgang horribelt. Og lad mig ikke stikke noget under stolen eller mildne indtrykket: Brøndal skriver i forbindelse med arbejdet med den danske grammatik.

"Antallet af Ord.

1. Man tænker sig gerne Antallet af Ord i et moderne Kultursprog meget stort (...)
2. I Virkeligheden er nu faktisk Antallet ganske ringe i de fleste Ordklasser: Int, Prop, Num (trods de store Tall), Adv, Conj, Præp.

Kun indenfor Nom. og Verber, og spec. indenfor Subst. kan der regnes med Hundreder.

3. Hvor mange Subst. er [= et] Sprog har (fx 500 el. 5000?) afh. af Beregningsmaaden. Først maa her alle Proprier gaa ud, (...) og herhen maa sikkert regnes overordentlig mange Subst., tildels ogsaa Adj. af teknisk og vidsk. Karakter. - Dernæst gaar alle Smst. og Afledn. ud.

4. Spørgsm. om Restens Antal hænger logisk sammen med Problemet om laveste Arter (...) (4297, 3)

Det er i sandhed en numerisk principfasthed der ikke står tilbage for reglerne for en sonetkrans i strenghed og konsekvens - og uigennemførlighed. Synspunktet kan foreløbig få lov at stå som en usminket provokation, idet jeg først med Præpositionernes Theori vil se på graden af gennemførlighed og gemmer de yderste konsekvenser til sidst.

Brøndal har naturligvis under arbejdet med den samlede danske grammatik mødt kravet om stigende nuancering af betydningsanalysen, og han har derfor indskrænket ambitionerne til en synonymisk analyse af en klasse som præpositionerne med et - er vist alle enlige om - ret begrænset antal ord.

Man kan til Skautrup-brevets resultater stille en række spørgsmål:

- er definitionen blot en "Sum af Specialrelationer", og hvad implicerer et bekræftende svar?
- kan relationskategorierne sammensættes indbyrdes?
- er det tilstrækkeligt at regne med to momenter (positiv vs negativ) for hver kategori?
- hvilket princip får Brøndal til at udelade de endimensionale definitioner når der er femdimensionale?

Alle disse spørgsmål peger på behovet for et eksplicit struktureringsprincip og ikke blot en opremsning af elementer i definitionen og af definitioner. Og et sådant princip skulle kunne indkredses gennem en besvarelse af spørgsmålene.

5. Non-limitative kategorier og relationsarter

Enheden som en sum af relationer har tidligere været drøftet som en markering af forskellen mellem de limitative og de non-limitative kategorier (se IV.C.: 382ff), og spørgsmålet skal tages op her igen for at man kan fremhæve forskellen mellem de begreber som de to sæt kategorier definerer i UG. Når det enkelte ord betragtes isoleret, er dets synonymiske definition en sådan sum. Men når man nu i forbindelse med en synonymisk struktur skal gøre rede for afhængighedsforhol-

dene, må man som i Ordklasserne være omhyggelig med at skille den formelle afhængighed fra den reelle (se IV.D.: 484f).

Struktureringen af ordklasserne i UG i en cirkulær struktur beror på formelle afhængigheder. Men den afhængighed der siger at forekomsten af verber i en NG medfører forekomsten af nominer, konjunktioner og pronominer og vice versa, er derimod reel. En i UG givne kategorial kombination, fx klassen af verber (rd), forekommer én og kun én gang i NGs ordklassestruktur. Hvis den i NGs synkrone struktur (gen)anvendes i variationsskemaet, bliver den formelle bestemmelse en anden (se IV.D.: 462f). Og verbet overtages helt og udeleligt, såvel ved en realisering i NGs struktur som ved en realisering i SBs diskurser. Det er umuligt at indskrænke sig til at realisere ét af verbets elementer på de to niveauer, fx d-elementet, for så ville der være tale om en anden klasse, adverbierne. Men d-elementet kan betones og dermed angive de statiske 'intransitive' verber. Forbindelsen mellem kategoriernes niveau og UG udgøres af formelle afhængigheder, mellem UG og NG af reelle afhængigheder for ordklassernes vedkommende. Verbet optræder i UG som ét fikspunkt i en struktur der karakteriserer sproget som sådant. Verbet optræder - hvis det optræder - i en NG som ét fikspunkt der karakteriserer det givne sprog i forhold til UG.

Med ordet forholder det sig anderledes. Der findes ikke noget universelt vokabularium som der findes et bestemt globalt antal ordklasser. At betragte et ord vil derfor altid være en begivenhed i forhold til en NG. Ordet hentes ikke ud af UG fikst og færdigt, men skabes i en NG ved kombination af enheder i UG. Man kunne derfor forestille sig at struktureringen først sker mellem UG og NG og ikke mellem det kategoriale niveau og UG. Men det kan ikke være tilfældet, for alle enheder i UG skal have en værdi, ikke blot en kategorial men osse en formel bestemmelse. I UG er der altså behov for nogle enheder der ikke er kategorier og ikke er synonymiske definitioner, men som dog har en værdi.

Samtidig må der stilles andre krav til de formelle egenskaber end for UGs ordklassedefinitioner. Når ordets synonymiske definition er en sum af non-limitativt definerede enheder, betyder det at disse skal kunne anvendes ikke blot én gang i en NG - som en ordklasse kun kan - men at den samme kombination af grundbegreber står til rådighed igen, kun i en anden klasse. Karakteristikken af ordet som en sum hentyder ikke til at fx Transitivitet lige så godt kunne have været forbundet med Variabilitet som med Symmetri, for det gælder jo osse kategorierne i UGs ordklassestruktur: R kan i en ordklassedefinition forbindes med hvilken som helst af de tre andre limitative kategorier og med flere af dem. Men derimod betyder betegnelsen sum at den synonymiske kombination kan opløses igen indenfor samme NG og anvendes nok en gang eller ommøbleres lidt.

At vælge et sprogs klasser af UG til en synkron NG-struktur er som at spille klaver og få at vide at hver tangent kun må bruges én

gang. At danne en synonymik for en ordklasse eller et sprogs samlede synonymik - Brøndals uindløselige utopi - er som at spille klaver og have alle tangenter til rådighed hele tiden. Hver gang en tone er slået an, kan den straks bruges igen, og kombinationsmulighederne er da uudtømmelige. Men som enhver komponist vil vide, er udnyttelsen af mulighedsfeltet ikke vilkårlig, hvad enten man nu skriver seriel musik eller tonal musik. Det er sådanne relativt beskedne restriktioner der svarer til den formelle karakteristik af UGs synonymiske enheder. De pågældende enheder skal derfor have reduceret den konjunkte solidaritet, da netop denne afhængighed er fælles for formelle og reelle afhængigheder og således vil kunne indsnævre det frie spil mellem UG og NG. Der skal altså findes nogle enheder, hvis formelle bestemmelse ikke hindrer at de indgår i gentagelige valg. Forskellen mellem den almene morfologi og synonymikkens forhold til kategoriernes niveau, UG og NG kan skematiseres således:

	almen morfologi	synonymik
Kat.	limitative kat.	non-limitative kat.
UG	alle ordklasser	'synonymiske enheder'
NG	udvalg af ordklasser ved engangsvalg af UG's ordklasser	ord, dannet ved gentagelige valg af UG's 'synonymiske enheder'

I Ordklasserne skelner Brøndal ikke mellem de to arter af afhængighed og blander partielt UG og NG sammen på grund af den fælles solidaritet (konjunktion) for formel og reel afhængighed. Men hvad værre er, i Præpositionernes Teori skelner han ikke mellem det kategoriale plan og UG; han har ikke sat noget skel mellem de seks kategorier og 'klavertangenterne' i UG, ét sæt begreber skal klare det hele.

Det er vanskeligt at sige hvorfor denne sammensmeltning er sket, men den kan skyldes påvirkning fra Ordklasserne, idet han glemmer at den almene morfologi med de færdige ordklasser og den færdige synonymik er forskudte etager i teoribygningen. Når han anbringer ord og ordklasser på samme etage, kommer den kategoriale tagkonstruktion ikke til at passe (3).

Der kan dog osse være tale om et generelt udslag af inspirationen fra Høffdings kategorilære (især Høffding 1910). Påvirkningen fra Høffding er først og fremmest af generel art: selve interessen for kategoribegrebet og dets historie og samtidig begrebernes historicitet og diskursivitet dikteret af subjekt/objekt-forholdets uopløselige karakter. Men i forbindelse med netop brugen af relationsarterne er påvirkningen sikkert mere direkte, Brøndal peger selv i bibliografiens annoteringer (Brøndal 1940a: X) på relations- og totalitetskategorien, på anskuelsesformerne og på den trinvis tilnærmelse til konkrete

enkeltilfælde, dvs. deduktionen i Brøndals doktrin (cf. ib.: 22f).

Høffdings kategorilære er en deskriptiv erkendelseslære, hvis grundbegreber - kategorier - dækker et felt fra den abstrakte erkendelse, der er nærmest tankens generelle funktionsmåde i forhold til ethvert emne, til den konkrete erkendelse, der er mest afhængig af det emnes beskaffenhed som tanken bearbejder. (Se i øvrigt Favrholt 1969 for en præsentation der går uden om kategorilæren, men i slutningen på en anden måde end jeg peger på sprogproblemet som det der er forsvundet i Høffdings psykofysiske parallelisme).

Det emne som er tankens udgangspunkt, er i sin mangfoldighed den materielle modstand mod tankearbejdet uden hvilken det ikke bliver arbejde (cf. Brøndals nuancer og deduktionens principielle utilstrækkelighed). En vis skelnelighed i emnet og skelneevne i tanken er forudsatte og indbyrdes afhængige størrelser (cf. Høffdings indledning i Høffding 1910). Det spektrum som tanken i sin faktiske bevægelse gennemløber i en stigende abstraktion, og som kategorilæren beskriver i omvendt orden i faldende abstraktion (cf. reduktion vs deduktion hos Brøndal) er: fra anskuen, hvor forskelle i emnet er primære, til genkendelse, hvor ligheder er primære, og videre til erindring og fantasi og derpå til associationer og herfra til sammenligninger, hvor ligheder fastholdes i gradueringer, og sluttelig til dømmen og domsformer.

Når Høffding betragter tanken som form fremstiller han dens bevægelse i en række tankeformer fra de mest almene - maksimale i omfang, minimale i indhold - til de mest konkrete - minimale i omfang, maksimalt koncentreret i indhold -. Det er denne formelle bevægelse kategorierne tager sig af: mest almen er syntesen der indeholder relationen, der begrænses af absolut kontinuitet og absolut diskontinuitet, og som blandt disse to yderpunkter kan rækkeordne et emnes elementer i symmetriske, transitive og konvertible rækker af ligheds- og forskelsforhold, dvs. ordne emnets elementer så det kan gøres til genstand for erkendelse. Disse tre typer rækker kan dernæst kombineres i mere specielle rækker, der dækker området fra maksimal forskelsbetoning til maksimal lighedsbetoning. Således dannes overgangen til de specielle kategorier, dvs. dem der dækker specielle ligheds- og forskelsforhold (fx kvalitetsforhold, kausalitet o.a.), og spænder fra maksimal tankerelatering til maksimal emnerelatering.

Jeg har i så kort form måttet fremstille hovedtrækkene i Høffdings kategorilære, for alene at holde fast ved de momenter der markerer forskellen til Brøndal. Men anledningen hertil er dels den upåtvivelige inspiration fra Høffding - "min første og kæreste akademiske Lærer" (Brøndal 1940a: V) -, dels ligheden: Høffding beskæftiger sig med den aktive udveksling mellem emne og tanke, og det er netop denne udveksling i sproget som Brøndal skal behandle i synonymik og semantik.

Tankens faktiske bevægelse eller alle reduktionens stadier - sammenlignelige med Brøndals eller ej - er kategoriale hos Høffding,

mens kategorierne alene udgør et niveau hos Brøndal. Når Brøndal ikke præciserer reduktionsstadiernes indbyrdes forhold kan det være en reminiscens fra Høffding, for de kategorier hvormed han beskriver disse stadier, hører hjemme et andet sted i Brøndals teori og gør for så vidt reduktionsprocessen begrebsløs. Derfor har jeg forstået den rent funktionelt, nemlig udfra differentieringsevnen i forhold til det lavere reduktionsstrin, hvorfor reduktionsstadiernes antal og berettigelse først fremtræder igennem deduktionen. Men Brøndal noterer dem blot op.

Den anden - og vigtigere - forskel mellem Høffding og Brøndal har at gøre med sprogets rolle (se III.B.: 195, note 5). For Høffding er emnets skelnelighed og tankens skelneevne en given forudsætning for den beskrivelse af tankearbejdet Høffding stræber efter, omend ikke løstrevet fra den historie som ethvert subjekt/objekt-forhold er indsat i. For Brøndal derimod er det netop sammenhængen mellem disse egenskaber ved subjekt og objekt i sproget og denne sammenhængs afhængighed af sproget som er sprogfilosofiens centrale problem (Brøndal 1928: 15). Når Høffding skelner mellem at tænke på noget og at tænke over noget (Høffding 1910: 3) og skyder den første til side som en punktoplevelse til fordel for den sidste og vigtigere, der er knyttet til eftertankens diskursive bevægelse, så glemmer han at netop i selve den proces at sætte et objekt for tanken - at tænke på noget - er sproget konstitutivt (cf. Husserls intentionalitetsbegreb). Det er dette aspekt Brøndal prøver at begrebsliggøre med sine limitative kategorier (cf. forskellen mellem R- og D-kategorien).

Høffdings manglende udskillelse af sproget som selvstændigt moment i tankeprocessen og dens grundlag - ordene kan højst fastholde det som foregår i de 'uvelkårlige Tilstande' før ordene, og som udgør den forudsatte skelneevne i bevidstheden (ib.: 7) - kan lige præcist her, hvor det ikke er de limitative kategoriers område Brøndal henter inspiration til, have medvirket til Brøndals manglende adskillelse mellem det sproglige niveau (UG) og det kategoriale (cf. overlappningen mellem logiske kategorier og grammatiske enheder i den spekulative grammatik, se III.B.: 153f).

Men hvad årsagen end er til sammenblandingen af kategorier og enheder i UG, bliver opgaven, da de seks non-limitative kategorier er isoleret, at finde de enheder der hører hjemme i UG. Foreløbig kalder jeg disse enheder relationsarter, det navn Brøndal tildeler sin blanding af de seks kategorier og diverse relationelle dannelser.

6. Relationsarter

At de non-limitative kategorier hver for sig må indgå som relationsarter, hvordan de øvrige så dannes, turde være indlysende, akkurat som de limitative på UG-niveau kan definere en endimensionel klasse hver. Det endimensionale tilfælde kan da betragtes først:

1. Abstrakte arter (1 dim.). Når de seks kategorier anskues som arter, er de ikke som de endimensionale ordklasser polært forbundet, ej heller

forbundet konjunkt som i den heksagonale synonymiske grundenhed. De er additivt forbundet og er derfor endnu kun beskrevet kvalitativt som abstrakte arter, ingen formel bestemmelse har indfundet sig. En NG kan vælge to eller tre af disse arter uden at anvende resten i en ordklassens synonymik, blot skal alle kategorier være taget i anvendelse i sprogets samlede synonymik da de alle seks er grundenheden for synonymiske definitioner.

2. Konkrete arter (2 dim.). Her ligger nøglen til forståelse af hvilke enheder det synonymiske felt i UG består af. "Ved Siden af de enkle Relationsarter [de abstrakte], som Logikerne har holdt sig til, konstaterer Sproganalysen imidlertid ogsaa mere sammensatte. To af disse, der i visse Tilfælde er nødvendige for vort Formaal, kan betragtes som Syntheser henholdsvis af de ordinative og af de numerative Relationer." (Brøndal 1940a: 34). Hvad man har fat på her, er de første af de sammensatte dannelser som blev udelukket fra det kategoriale niveau (se IV.C.: 383), men som nu åbenbart har en chance for at blive placeret i UG. Spørgsmålet er nu blot hvad Brøndal mener med 'Synthese' når den, som han siger, ikke må tolkes som "en simpel Combination" (ib.: 34).

Det synes som om Brøndal kun kan tænke på relationsproduktet eller, som man osse siger, en sammensat relation. (Brøndal må have læst herom i Stebbing 1933: 171 uden dog at henvise hertil; cf. osse om sammensat afbildning i mængdelæren (Maegaard e.a. 1975: 68f)). En enkelt stærkt kritisk, men grundig anmelder af *Théorie des prépositions* er osse inde på at Brøndals karakteristik af orddefinitionen som en sum af specialrelationer skal forstås som det "was die Logik "Kombination von Relationseigenschaften" nennt. Sinn dieser Kombination ist Eindeutigkeit, nicht Mehrdeutigkeit" (Wissemann 1958: 73). Med kombination mener H. Wissemann altså at foreningen af relationernes egenskaber er en uopløselig enhed og ikke kan skilles ad i nye sammenhænge. Men det er netop egenskaber ved relationsproduktet, og ikke - som Wissemann antyder - ved den sum der udgør selve orddefinitionen.

Har man nu relationerne 'er far til' og 'er bror til', kan man danne den sammensatte relation eller relationsproduktet 'er farbror til', fx 'Peter er far til Søren' ($P r_1 S$) og 'Hans er bror til Peter' ($H r_2 P$) giver udsagnet 'Hans er farbror til Søren' ($H(r_1 \circ r_2)S$).

Her er ($r_1 \circ r_2$) en sammensat relation eller et relationsprodukt (med mindre abstrakte eksempler, naturligvis, end det materiale matematikken og logikken bruger i deres argumenter). Når Brøndal skriver 'Synthese' mener han ikke, at de konkrete relationsarter står i et særligt forhold til andre relationsarter, fx de abstrakte, men kun at der indadtil i de konkrete arter etableres en enhed af de to investerede non-limitative kategorier.

Det er lige præcis den slags enheder der er brug for i UG. De kan kun dannes af de non-limitative kategorier og ikke af andre kategorier. Det er derfor med sikker intuition at Brøndal anvender relatio-

nerne til de synonymiske definitioner. For ingen andre logiske størrelser kan etablere de enheder der skal skydes ind mellem kategoriernes niveau og UG og som teoribygningen dér forudser en plads til. Men der er på dette punkt osse mere tale om netop intuition end eksplicit forståelse - cf. citatets vage 'sproganalysen konstaterer' - for Brøndal kan kun argumentere aposteriorisk med en sådan 'konstatering': han har simpelt hen haft brug for dem i sit praktiske arbejde.

Det kan derfor heller ikke undre at selve antagelsen af forekomsten af relationsprodukterne, som så meget andet i udarbejdelsen af Præpositionernes Theori, er kommet sent til Brøndal. I et resumé Brøndal laver af sine notater, afsluttet 15. maj 1938, skriver han for første gang bl.a.: "Videregaaende Combinationer af de forskellige Arter (ellers vil et Antal som 24 Præpositioner være uforklarlig[t])." At det er lige her erkendelsen er sket, kan sandsynliggøres af at han i et andet mindre notat, "Præpositioner og grammatiske Former", der osse er dateret maj 1938, bemærker at "alle Præp. er definerede ved Combination af disse samme Relationer i.e. Symmetri, Transitivitet, Connexitet, Pluralitet, Generalitet." (4297,9). Der er i det sidstnævnte notat ikke tale om at relationsarterne opstår ved kombination, således som det førstnævnte angiver, men at præpositionsdefinitionerne i NG skal dannes ved kombinationer (cf. H. Wissemanns sammenblanding af disse ting i citatet ovenfor) af kategorierne. Men ikke engang i udkastet fra 1940, først i kladden fra juni 1940 (p. III,D,4 = p. 54), findes relationsprodukterne som nye relationsarter som i den færdige version (4297,10).

Hvad der er brug for nu er ikke et struktureringsprincip, men en regneregul der kan fortælle hvor mange kombinationer de seks non-limitative kategorier kan indgå i, dvs. $2^6 \div 1 = 63$. Der er ikke tale om en strukturering, idet afhængigheden mellem arterne skulle indskrænkes mindst muligt af hensyn til den frie bevægelighed mellem UG og NG i de synonymiske definitioner. Derfor er der kun 63 og ikke 64 muligheder, idet formelle betoning er mulig, modsat ved ordklassestrukturen der rummer 16 og ikke 15 elementer på grund af forekomsten af absolut neutral og en absolut kompleks firdimensional klasse. Endelig skal vi have en regneregul der kan fortælle hvor mange relationsprodukter der er på hvert niveau, i.e. på det todimensionale niveau (formlen svarer på spørgsmålet: på hvor mange måder kan man vælge 2 elementer ud af 6?):

$$K_{n,q} = \frac{n!}{q!(n-q)!}$$

På det todimensionale niveau, hvor de konkrete relationsarter befinder sig, er der 15 muligheder, og heraf nævner Brøndal kun de to.

a. Kontinuitet:

Denne relationsart er et relationsprodukt af Symmetri og Transitivitet: "en continuerlig Relation er i en vis Forstand symmetrisk og

transitiv (man kan gaa over fra Led til Led, begge Veje), en discontinu-
erlig altsaa analog med en asymmetrisk-intransitiv." (Brøndal 1940a:
34). Hvis man tænker sig en genealogisk opremsning bygget over
relationen 'er farfar til', der både er asymmetrisk og intransitiv (og
connex), når man til den konklusion at en sådan historisk slægtskabsud-
vikling er diskontinuert. Og det er korrekt, for springet til et tredje
led efter to vilkårlige på hinanden følgende sker gennem dannelsen af
relationsproduktet 'er far til' ('kvadratet' på 'er far til'), ellers kan
forholdet mellem de to første led ikke fastholdes. Den historiens
fundamentale diskontinuitet som Brøndal fremstiller netop i slutningen
af Præpositionernes Theori, er således et aspekt af relationsarternes
teori. Et eksempel på en kontinuert relation er fx 'er lig med'
(symmetrisk-transitiv).

Som i de tidligere indledende manøvrer for definitionerne af de
non-limitative kategorier i IV.C. har jeg osse her brugt stærkt
forenklede eksempelmaterialer, velvidende at oversimplificeringen lu-
rer. Det der imidlertid gør Brøndals produktion i almindelighed, og i
særlighed de aspekter jeg her prøver at få hold på, så vanskeligt
tilgængelig er bl.a. at han forsømmer at eksemplificere med enkle
tilfælde, illustrerende parasynonymier o.l. I stedet giver han i Præposi-
tionernes Theori næsten udelukkende præpositionelle eksempler, men
disse kræver for at forstå dem fuldt ud, at man er helt indforstået med
hans tankegang på forhånd. Det er sikkert af frygt for at banalisere at
Brøndal undlader at vise sin læser lidt pædagogisk elskværdighed. Det
gør ikke blot fremstillingen hermetisk - unødigt hermetisk finder jeg -
men hindrer osse i mange tilfælde at man opdager de huller og mangler
der er i fremstillingen på en sådan måde at de kan udnyttes produktivt,
således som jeg har prøvet.

Men ikke en hvilken som helst forenkling, naturligvis. Således vil
selv en velvillig indstillet gennemgang af den italienske oversættelse
(ved Sergio Scalise) gå helt galt i byen ved at opfatte relationsarterne
som systematisering af præpositionernes syntaktiske relationer (Sca-
lise 1969: 146 (cf. Scalise 1967-68), hvad osse den grundigere Wisse-
mann er tilbøjelig til i Wissemann 1958), hvorfor Brøndals opstilling af
de italienske præpositioners synonymik forkastes (dog osse med be-
grundelse i det lidet repræsentative eksempelmateriale Brøndal lægger
frem (Scalise 1969: 145f, note 21)). Der er helt anderledes vingefang
over Diderichsens forenkling i hans danske grammatik med hensynta-
gen til både det sproglige materiales krav og begrebernes filosofiske
grundlag.

Men efter dette hjertesuk kan jeg nævne at Brøndal selv skelner
mellem fr. 'sous' der er kontinuert, og fr. 'sur' der er diskontinuert, den
sidste er resultativ og den første mere statisk og situativ. (Brøndal
1940a: 34).

b. Totalitet:

Den anden konkrete relationsart er Totalitet, der er en syntese af

omfangsrelationerne Pluralitet og Generalitet, og den betegner følgelig forholdet mellem helhed og del. Et indtryk af med hvilken finesse denne relationsart kan anvendes, kan man få i essayet "'Omnis' et 'Totus': Analyse et étymologie" i *Essais de linguistique générale* (cf. Greimas 1963; Larsen 1975; Brandt 1986).

De sidste 13 mulige konkrete relationsarter er ikke omtalt af Brøndal.

3. ? arter (3 dim.). På dette trin kan der teoretisk være 20 arter men Brøndal nævner ingen af dem.

4. Komplekse arter (4 dim.). Om den firdimensionale gruppe hedder det derimod at "Synthesen kan skride videre, og man kan derved faa Relationsarter der danner Overgange mellem Zonerne: mellem den primære og den sekundære paa den ene Side, den centrale og den periferiske paa den anden." (Brøndal 1940a: 35). Der er ialt 15 muligheder, men Brøndal indskrænker sig til at omtale 2.

a. Extension:

Den er et produkt af Symmetri og Transitivitet, dvs. Kontinuitet, og Connexitet og Variabilitet. Som et eksempel på denne såre komplekse betydningsenhed anfører Brøndal eng. 'at' som intensiv med henvisning til Oxford-ordbogens angivelse: 'practical connexion', eng. 'a' som intensiv i fx 'be aflame'.

b. Integritet:

Her har man et produkt af Connexitet og Variabilitet og de sekundære kategorier, Pluralitet og Generalitet. Den modsætning den bygger på hersker mellem "Begrænsning og Fuldstændighed" (ib.: 35) (man kunne sige desintegral (Brøndal: limitativ) vs integral). Denne art sammenfatter forholdet del-helhed (Totalitet) med intern afhængighed (Connexitet) og med afgrænsning efter en eller anden synsvinkel (Variabilitet). Det er samtlige omfangskategorier der er inkorporeret i Integriteten, og det viser slægtskabet til de limitative kategoriers definitionsområde.

Man kan sammenligne det desintegrable forhold ('begrænsning') med de distributionelle funktioner hos Barthes, det integrale ('fuldstændighed') med de integrative der inddrog kompletterende, 'fuldstændiggørende' niveauer. Som integralt eksempel anfører Brøndal ty. 'sam't' og som desintegralt ty. 'bis'.

5. ? arter (5 dim.). Denne kombinationsmulighed, der afsætter 6 arter, er uomtalt hos Brøndal.

6. Total art (6 dim.). I denne art inkluderes seks kategorier, og den har Brøndal med. Der er kun én. "En saadan Totalrelation maatte efter sin Natur staa paa selve Tankens Grænse" (ib.: 35) siger Brøndal

heldigvis til beroligelse for den læser for hvem denne grænse allerede var mærkbar ved nogle af de andre arter. Oldnord. 'um/of' hører til denne art mener Brøndal.

Brøndals usikkerhed lyser ud af Præpositionernes Theori i den forsigtige og uhyre krævende famlen sig frem i et ingenmandsland, der betrædes med ambitioner der ikke står tilbage for Leibniz', ambitioner der samtidig forlener arbejdet med sejhed og myndighed: en ny udgave af den menneskelige tankes alfabet. Og denne tøven i de definitive formuleringer har heller ikke ladet min fremstilling urørt. Jeg tør på indeværende tidspunkt ikke supplere med de manglende arter og tør ej heller nuancere de allerede beskrevne arter yderligere. Hvis jeg som Brøndal brugte godt en snes år til at spekulere over problemerne, kunne jeg måske komme ham til undsætning bedre end jeg kan i dag (for en ordens skyld: jeg kommer ikke). Brøndal har opstillet de arter han mener at skulle bruge til præpositionsdefinitionerne, og det vil jeg blive stående ved.

Men lad mig blot endnu engang konstatere hvordan Brøndal selv er usikker indtil sidste minut med opstillingen af relationsarterne. Først i kladden til Præpositionernes Theori på to ark, det ene dateret 12. juli 1940, det andet udateret, stilles relationsarterne og deres relationsprodukter op samlet (4297,10). Men her er indsat "Synthese" som produktet af Connexitet og Variabilitet, hvilket ikke dukker op i bogen, og Universalitet mangler. På det udaterede ark med den fuldstændige opstilling tales der om "Synthese el. Sfæricitet"; det samme sker på ark fra 9. juli 1940, 13. juli 1940 og 20. juli 1940, der alle tre kun indeholder enkelte begreber. Endelig på to udaterede skemaer, der følgende må formodes at være senere, er Sfæricitet slettet og "U" - formodentlig lig Universalitet - indsat på denne plads, som altså i den endelige version forlades til fordel for den mest komplekse relationsarts plads. Det er med andre ord først under renskriften at brikkerne falder på plads. Det er ikke mærkeligt at Brøndal i en parentes efter præsentationen af relationsarterne taler om et muligt "Korrektiv til deres Definition" (Brøndal 1940a: 36).

7. Struktureringsprincippet

Arterne er nu kvalitativt bestemt, og den formelle side har været skudt helt i baggrunden, men hvis arterne skal have en værdi, og det skal de qua grammatiske enheder, må de osse have en formel bestemmelse. Da struktureringsprincippet ikke kan skabe afhængigheder mellem arterne, kan det kun gøre sig gældende internt i hver art. Hver art får en intern identisk formel bestemmelse, og den garanterer at de kan gå i spænd sammen i de respektive synonymikker på trods af de enkelte arters indbyrdes frihed.

Det er denne rent interne strukturering der sikrer relationsarterne deres rige anvendelighed. Hvilken som helst art kan forbindes med en vilkårlig anden i en hvilken som helst form og derefter atter stå til

øjeblikkelig disposition. Samtidig er det klassernes funktion at lægge de grænser der gør at denne gentagelighed ikke fører til identiske resultater. Ordet tilhører enten den ene eller den anden klasse, men på tværs af klasserne kan ordene ligne hinanden mere eller mindre, have fra 0 til alle arter fælles.

Man kan her anvende det allerede introducerede struktureringsprincip, og det er først og fremmest til denne brug Brøndal har tænkt det. I forbindelse med arterne fungerer det nemlig kun binært. Men eftersom der er 63 parallelle arter og følgelig 63 parallelle interne strukturer, betyder det ikke genindførelse af simpelhedens princip eller en lineær opbygning. Der vil ialt blive seks former for hver art, og enhver art vil altid optræde under én af disse seks former. Mulighedsfeltet af elementer til dannelse af synonymikker i en NG øges nu til $6 \cdot 63 = 348$ - der skulle være individuelle kombinationsmuligheder nok.

Med Symmetri som eksempel kan man nu angive følgende former:

1. to polære (symmetri vs asymmetri)

De polære former har allerede været fremme ved definitionen af kategorierne, men efter adskillelsen mellem kategorialt plan og UG er det klart at den formelle bestemmelse ikke hører til blandt kategorierne. Kategorien hedder Symmetri slet og ret. De polære former er som ved den tetrapolære basis konjunkt forbundne, og denne formelle afhængighed knytter sig til den reelle: realiseres symmetri i en given synonymik, vil det samme ske for asymmetri, men begge former kan i de respektive ord forbindes med vilkårligt andre former af andre arter.

2. én neutral (non-symmetrisk)

Det er en relationsform der angiver at en relationsart af og til men ikke altid er symmetrisk og i øvrigt kan være alt muligt andet. Denne form er strukturens åbning udadtil, idet den angiver at den neutrale form må have sin præcise bestemmelse et andet sted: "den hæver sig ved sin Neutralitet et Trin over sine Omgivelser" (ib.: 37). Ingen enhed er kun negativ, dvs. ingen modsætning er kun logisk, men må specificeres privativt eller kvalitativt.

3. én kompleks (symmetrisk/asymmetrisk)

Denne form lukker til gengæld strukturen ved at fremhæve begge de polære former.

4. to kompleks-polære (Symmetrisk/asymmetrisk og symmetrisk/Asymmetrisk)

Her betones hver af den komplekse forms to komponenter, og disse to former er konjunkt forbundne som de to polære.

De seks relationsformer findes som interne muligheder i hver art uanset dimensionaliteten, de ses så at sige fra 63 forskellige synsvinkler eller 63 forskellige relations'monader'.

Brøndal er ikke tilfreds med at opstille de seks former, men vil osse i en anden opstilling give udtryk for den grad af kontrasteffekt der hersker mellem dem:

Størst er Kontrasten mellem polære Modsætninger. Den graderes ved fire mellem disse Extremer liggende Former: i Midten den neutrale og den complexe (og som Overgange de to complex-polære). Man faar da (bortset fra de sidste som er sjældne) fire Hovedtyper af Modsætninger 1° polær: mellem negativ og positiv, 2° kontrær: mellem negativ/positiv og neutral, 3° semi-kontrær: mellem negativ/positiv og complex, og 4° bi-polær: mellem neutral og complex. (ib.: 39)

De seks former (4) lader sig altså stille således op (de forkortes med deres begyndelsesbogstav):

P₊ KP₊ N K KP₊ P₊

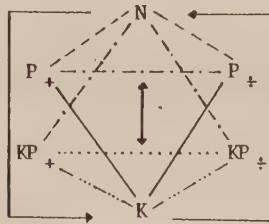
Det svarer til disse kontrasteringer hvoraf jeg, med navnet i parentes, har interpoleret de muligheder Brøndal af praktiske grunde har set stort på i citatet:

kontrast		navn	karakteristik	signatur
P ₊	vs P ₊	polær	stærk	— —
KP ₊	vs KP ₊	(semi-polær)	halvstærk	
P ₊ , P ₊	vs N	kontrær	kraftig	— — — —
P ₊ , P ₊	vs K	semi-kontrær	halvkraftig	————
KP ₊ , KP ₊	vs K	(divergent)	halvdæmpet	— —
KP ₊ , KP ₊	vs N	(semi-divergent)	dæmpet	— —
KP ₊ , KP ₊	vs P ₊ , P ₊	(semi-bipolær)	halvsvag	↔
N	vs K	bipolær	svag	☐ → ☐

Begge opstillinger som Brøndal foreslår, har en tilstræbt linearitet, i første tilfælde fra det ene ekstremum til det andet, i andet tilfælde fra

stærkest til svagest graduerede kontrast. Men lineariteten bliver ikke rigtig til noget; i hvert fald lader opstillingen af formerne og opstillingen af kontrasterne sig kun sammenligne ubesværet, hvis man ser bort fra de to kompleks-polære former og deres forskellige kontraster (der jo netop sikrer binaritetens ureducerbarhed (IV.D.: 449)). Når Brøndal begrunder denne udeladelse med praktiske hensyn, de er 'sjældne', er det ikke nogen egentlig begrundelse - han har dog andetsteds kunnet medregne den totale relationsart på 'tankens grænse', og den er næppe heller synderlig hyppig.

Laver man nu i stedet en grafisk fremstilling af strukturen med ekstremerne i 'centrum', vil man få plads til alle kontraster. Hver af de seks positioner vil da angive en værdi for hver art. Strukturen bliver en intern 'topologi' for hver relationsart, mens man i den almene morfologi fik en strukturel 'topologi' for alle enhederne under ét. En sådan total strukturering eksisterer ikke i UG's synonymiske afsnit. (Figurens signaturer er som anført i skemaet):

Ved at tegne figuren på denne måde får man dels integreret de kontraster Brøndal ikke har plads til, dels markeret strukturens cirkularitet. Den neutrale form, der åbner strukturen ved at indicere at en anden art eller alle arter i den synonymiske struktur er involveret, er kvalitativt identisk med den komplekse der holder relationsartens ekstremer sammen, omspænder og lukker hele arten. Samtidig angiver den minimale kontrast mellem de to former, den bipolar, at de så at sige befinder sig samme sted i strukturen, blot er forskudt fra hinanden på grund af den åbnende og lukkende tendens. Relationsarterne i UG kan nu få værdi, fx asymmetri (kvalitet: Symmetri; form: negativ polær) og formen angiver spændingsforhold indenfor arten.

8. Orddefinition og værdi

Det skulle nu osse være muligt at karakterisere en orddefinition i en NG kvalitativt og formelt ud fra dens værdi. En sådan karakteristik har tre aspekter hos Brøndal:

1. Komplexitetsgrad:

a. kvalitativt efter antallet af arter der indgår i definitionen, og her afgøres dens plan eller dimensionalitet (5). Øverst den nuldimensionale, nederst den multidimensionale. (Denne dimensionalitet, der gælder orddefinitionens sum, må ikke forveksles med relationsarternes, hvor der var tale om relationsprodukt).

b. formelt siges ordet at have et højere eller lavere trin efter anvendte relationsformer. Øverst de polære, nederst de komplekspolære. Men om den neutrale står der: "(derimod kommer de neutrale efter Sagens Natur her ikke i Betragtning; Anvendelse af en neutral Form, altsaa af en Dimension mindre, er nemlig ensbetydende med Placering i et højere Plan)." (ib.: 40). Den neutrale form åbner eller sprænger cirklen.

2. Spænding eller tæthed:

a. kvalitativt er spændingen et udtryk for afstanden mellem relationsarterne. Størst er spændingen mellem de primære arter og de sekundære, mindre mellem disse og hhv. Connexitet og Variabilitet og endelig mindst mellem de primære indbyrdes og de sekundære indbyrdes. De sammensatte arter kan måle deres spænding efter de abstrakte relationsarter der indgår i dem, fx vil spændingen være lille i et ord hvori der i definitionen findes Symmetri, Transitivitet og Kontinuitet.

b. formelt følger spændingen den ovenfor nævnte række: polær, semi-polær etc. Er fx et ord defineret i to dimensioner med en negativ og en positiv art (symmetrisk-intransitiv) er spændingen størst.

3. Tyngdepunkt eller resultant:

a. kvalitativt angiver tyngdepunktet hvor hovedparten af en definitions arter befinder sig. Man vil da i et samlet overblik over en classes synonymik kunne se om nogle karakteristiske arter mangler og dermed få et fingerpeg om andre klassers definitioner, idet disse højst sandsynligt vil realisere dem.

b. formelt fortæller tyngdepunktet om hovedvægten ligger på den ene eller anden form; der kan fx være komplekst tyngdepunkt. Osse dette forhold vil kunne åbne for sonderinger i andre klassers synonymik.

Alle de ovenstående træk gælder omstændigheder ved det enkelte ords definition. Man ser her hvordan Brøndal helt entydigt skelner mellem værdibegrebets to aspekter, hvad han ikke har gjort i sine tidligere værker. Som et - måske foreløbigt uigennemskueligt - eksempel tager jeg den danske præposition 'efter' (se ib.: 125 og her IV.E.: 582). For senere at fremme gennemskueligheden anvender jeg den osse som gennemgående demonstrationseksempel under den deduktive proces (IV.E.: 588ff). Dens værdi kan karakteriseres i de tre henseender:

1. Komplexitetsgrad:

a. kvalitativt: 'efter' befinder sig på det tredimensionale plan, defineret ved Symmetri-Transitivitet-Connexitet.

b. formelt: Ordet befinder sig på det øverste trin, det polære, defineret ved asymmetri-intransitivitet-connexitet.

2. Spænding:

a. kvalitativt: lille spænding, kun mellem den centrale og de primære abstrakte relationsarter.

b. formelt: stor spænding, kun forskellige polære former indgår.

3. Tyngdepunkt:

a. kvalitativt: primært-centralt tyngdepunkt.

b. formelt: polært-negativt tyngdepunkt (dog én positiv form).

Værdien af ordet 'efter' (asymmetrisk-intransitiv-connex) kaldes dens kerne, dens specifikke synonymiske definition. Ordet har desuden en klasseværdi, i.e. r der er en polær, aktiv relativ ordklasse.

Et præpositionssystems struktur er imidlertid ikke opbygget af isolerede ord, men er et sluttet hele af forbundne elementer. Struktureringsprincippet giver imidlertid kun visse og, som tidligere fremhævet som en nødvendighed, ret sparsomme afhængigheder som både er formelle og reelle:

Det fundamentale Princip er her det saare simple, at polære Former (men ikke andre) er correlative, altsaa indbyrdes afhængige. Dette gælder alle Arter af polære Former, altsaa 1) de simpelt polære (negativ : positiv), 2) de complex-polære (negativ-complex : positiv-complex) og 3) de polære, complexe (dvs. saadanne som i een Dimension er complexe og i de øvrige polære). Uafhængige af denne polære Correlation er dels den neutrale, dels den complexe Form: Polariteten er her i første Tilfælde ophævet, i den anden absorberet. De ikke-polære Former, altsaa den neutrale og den complexe, er tillige indbyrdes uafhængige - idet de nemlig er definerede paa uensartet Maade. (ib.: 42)

Det følger af disse afhængigheder mellem ordenes former at ordene er ordnede i grupper i ordklassens interne struktur. Polariteten er således fortsat basis for både de formelle og de reelle afhængigheder for, som Brøndal skriver til R. Jakobsen mens Præpositionernes Theori er i støbeskeen, "ce qui constitue au fond un système, c'est la solidarité" (24.3.1940).

De simpleste grupper (dvs. af endimensionale ord) bliver efter Brøndals angivelser i citatet disse:

1. en polær gruppe: 2 medlemmer, fx symmetrisk og asymmetrisk

2. en kompleks-polær gruppe: 2 medlemmer, fx Symmetrisk/asymmetrisk og symmetrisk/Asymmetrisk.

3. en polær og kompleks gruppe: 2 medlemmer. Her må definitionen nødvendigvis udvides til at omfatte mindst todimensionale ord, fx symmetrisk-transitiv/intransitiv og asymmetrisk-transitiv/intransitiv.

4. en kompleks gruppe: 1 medlem, fx symmetrisk/asymmetrisk.

5. en neutral gruppe: 1 medlem, nuldimensionalt.

Den gensidige afhængighed mellem de polære former giver altså visse kvantitative lovmæssigheder for gruppernes størrelse i en given NG.

Til beregning af disse kvantitative forhold kan man inddrage en kombinatorisk regneregul, der intet siger om afhængigheder, men forudsætter dem og derfor ikke må stride mod dem. Man skulle da kunne beregne antallet af medlemmer i hver gruppe:

1. polære grupper (både simple og komplekse): $2^n = 2, 4, 8 \dots$ Potensstallet angiver hele ordets værdi, idet roden er den formelle bestemmelse (2 for polaritet) og eksponenten den kvalitative (antallet af dimensioner). Støder man nu på et ord der er karakteriseret i to dimensioner som fx asymmetrisk-transitiv og således består af lutter polære former, så kan man med sikkerhed vide at det hører hjemme i en gruppe på $2^2 = 4$ medlemmer. Realiseres ét af gruppens medlemmer i en NG, realiseres osse de øvrige, i.e. hedder de tre sidste: symmetrisk-transitiv, asymmetrisk-intransitiv og symmetrisk-intransitiv. Minimum er $2^1 = 2$.

2. polære og komplekse grupper: $2^{n-1} = 2, 4, 8 \dots$ Roden refererer her atter til polariteten, men eksponenten er reduceret fra n til $n-1$, fordi den ene polaritet er absorberet af kompleksiteten. Har man fx et ord i tre dimensioner, hvoraf de to ene er til stede i en kompleksitet, har den gruppe det er medlem af $2^{3-1} = 4$ medlemmer (fx symmetrisk-connex-transitiv/intransitiv, symmetrisk-inconnex-transitiv/intransitiv, asymmetrisk-inconnex-transitiv/intransitiv og asymmetrisk-connex-transitiv/intransitiv). Minimum er $2^{2-1} = 2$.

3. komplekse grupper: $2^{n-n} = 1$. Denne gruppe kan betragtes som et grænsetilfælde af den foregående mulighed, idet polariteten er borte og kun den absorberede polaritet er tilbage. I hver kompleks gruppe kan der således være ét og kun ét ord. Netop derved ser man den lukkede - eller absorberende som Brøndal foretrækker at sige - karakter den komplekse form har for hver relationsart.

4. neutral gruppe: $(2-1)^n = 1$

Her er polariteten ikke lukket men elimineret, én gang for alle. Men samtidig fortæller eksponenten at formen gælder for alle dimensioner. Selv om gruppen kun har ét medlem, kan det betragtes som "resultatet af Neutralisation indenfor en hvilken som helst Relationsart" (ib.: 44). Denne gruppe får da ved sin singularitet netop sin åbnende funktion: den åbner eller ophæver selve begrebet relationsart i kraft af sin evne til at vikariere for alle. Denne neutrale form er det universale som Brøndal omtaler i Ordklasserne, et nulelement i synonymisk henseende. For hver ordklasse er der universelt - dvs. som en overlapning mellem UG-niveau og NG-niveau - kun ét ord der er neutralt og derved kun har ordklassedefinitionen som sin værdi. Blandt præpositionerne mener Brøndal at fr. 'de' opfylder denne plads. Vi har dog allerede tidligere set Brøndals besvær med at finde de faktisk forekommende universalier (se IV.D.: 460f), men 'de' har han aldrig været i tvivl om (cf. 429,7, og 8).

Man kan nu inddrage inventaret i en given ordklasse - i.e. præpositionerne - ved hjælp af disse numerisk bestemte grupper. Det ville

naturligvis være lettest hvis der altid var netop 2, 4, 8, 16 etc. præpositioner i et sprog. Det er naturligvis ikke tilfældet, men Brøndal kan ved additioner nå til ethvert naturligt tal. Er der således fx 19 præpositioner i et sprog, er der forskellige muligheder for gruppeinddeling. Der kan være 4 grupper med hhv. 8 og 8 og 2 og 1 medlemmer; der kan være 3 grupper med hhv. 16 og 2 og 1 medlemmer; der kan være 5 grupper med hhv. 8 og 4 og 4 og 2 og 1 medlemmer.

Når det endelige valg af grupper skal foretages, kommer der naturligvis en lang række praktiske ordbogsanalyser (eller tekstanalyser af enhver art) ind i billedet (det er her anvendelsestyperne får deres store betydning, cf. notatet om Leibniz, se IV.E.: 560f). Men ligegyldigt hvilken numerisk figuration der vælges, skal alle medlemmer i en gruppe være konjunkt forbundne, ellers udgør de ingen gruppe. En gruppe der skal have 8 medlemmer, kan umuligt kun realisere 7. Så har analysen været gal og en anden numerisk fordeling af ordstoffet må findes.

Den interne afhængighed som struktureringsprincippet meddeler hver relationsart i UG, har til en vis grad, på grund af det formelle fællespræg i selve gruppedannelsen i en NG, overskredet grænserne mellem arterne hver for sig. Men den fælles formelle og reelle afhængighed giver kun realitet til de enkelte grupper hver for sig, ved at deres medlemmer bindes konjunkt sammen internt i gruppen. I de tilfælde hvor der kun findes én gruppe i en ordklasse, da er denne interne sammenhæng nødvendig og tilstrækkelig til at holde sammen på ordklassen i en NG. I de - fleste - tilfælde hvor der er flere grupper, er der kun tale om en nødvendig sammenhæng, men ikke en tilstrækkelig. Man får da kun svar på spørgsmålet: hvis der realiseres én tredimensional polær præposition, vil der osse realiseres 7 andre i samme gruppe. Men ikke på spørgsmål som: er der flere grupper i ordklassen? hvorfor? hvordan er deres indbyrdes sammenknytning?

Med de reelle afhængigheder står vi igen i et grænseland, hvor man blot kan konstatere to eller flere gruppers faktiske tilstedeværelse. Men konstateringen af blot og bar juxtaposition får ikke Brøndal til at give op. Det er væsentligt for ham at sproget på alle niveauer altid er unddraget tilfældigheden, og at det altid er sprogvidenskabens egen opgave at (søge at) overskride den de facto konstaterede tilfældighed.

9. Proportionalitetsprincippet

Man må nu blot ikke gentage Brøndals fejltagelse i den almene morfologi, nemlig at skabe organisationsprincipper der supplerer hinanden ved at ophæve hinandens mangler: først et kontinuitetsprincip til at angive mulighed, dernæst et symmetriprincip til at angive nødvendighed, og endelig den interne strukturering af de todimensionale klasser til at overvinde begges mangler. Hvad der er brug for nu, er da ikke et princip der hånd i hånd med det cirkulære struktureringsprincip kan ophæve de sproglige manifestationers tilfældighed. Struk-

tureringsprincippet er komplet og er formelt. Hvad der mangler er et princip for de reelle afhængigheder og kun for dem, således at der altså ses bort fra det formelle og reelle aspekts fællesmængde: de solidariske polære enheder.

Denne formelle-reelle konjunktion kan udtrykkes i slutninger som 'hvis a gælder, gælder samtidig b og vice versa' (formelt); 'a gælder, altså gælder b' eller 'b gælder, altså gælder a' (reelt). Så stift et krav kan man ikke stille til et rent reelt princip der skal kunne "contribuer à rendre moins rigide et moins formaliste, et par là plus fécond, ce structuralisme qui actuellement est à l'ordre du jour en linguistique générale." (Brøndal 1943a: 115). Og et sådant fleksibelt princip skal netop kunne klare problemet med grupper, "dont chacun, tout en gardant une solidarité intérieure parfaite, n'est réuni aux autres que par un lien de simple contingence: il y a alors union de fait, et non pas de droit." (ib.: 105) (6).

Det mere beskedne krav man kan stille til dette princip, er at det skal kunne motivere faktiske forekomster og opstille sandsynligheder for beregning af mulige forekomster. Det skal være hvad man kunne kalde et proportionalitetsprincip, der skal bygge på de involverede definitioners værdi, altså både form og kvalitet, og sætte dem i forhold til hinanden på tværs af grupperne i en omvendt eller ligefrem proportionalitet, udtrykt i slutninger af typen 'jo flere af disse værdier medfører desto flere/færre af disse men ikke vice versa'. På denne måde kan den blotte deskriptive konstatering af et vist antal synonymisk grupper udvides i et forklarende perspektiv.

Det er det samme princip der blev efterlyst ved ordklassernes vej fra UG til NG og der afviste jeg at behandle det (se IV.D.: 486). Det er det der trækkes på i forbindelse med konstateringen af kategorial redundans i syntaksen, den interne skævhed i den logiske balance der indikerer til-/modsvarende forhold i konteksten (se IV.D.: 541ff). Og det er endelig det der er på tale i brevet til Skautrup, når forskellige kategoriale dimensionsniveauer samtidige tilstedeværelse i en synonymisk struktur vurderes (se IV.E.: 562).

Det er ikke mærkeligt at det er i forbindelse med analysen af synonymmikkerne Brøndal er blevet tvunget til at formulere et princip. Dels er denne analyse jo principielt bundet til reduktionens og deduktionens dobbeltbevægelse såvel som til induktionen. Dobbeltbevægelsen sprænger grænsen mellem morfologi og syntaks, og man kan ikke drøfte ordenes specialbetydning uden at komme ind på realisationsproblemet - ordene bevæger sig fra kategorier til SB i Brøndals system. Foreløbig standser jeg på NG-niveau. Dels er denne analyse af langt mere konkret og afgrænset karakter - Brøndal giver kun læseren 23 præpositionssystemer at arbejde med - end den almene morfologi og den almene syntaks, og han er derfor i langt højere grad tvunget til at formulere principperne helt ud, osse for det enkelte ord.

Proportionalitetsprincippet har to aspekter hos Brøndal: kompen-sation og variation. Med det danske præpositionssystems struktur som

eksempel (efter Brøndal 1940a: 125) kan de uddybes ved at man ser på de indbyrdes forhold mellem grupperne:

	intrans.			trans.	
	til ²			på ²	
asym.	<u>inco.</u> for ³	<u>conn.</u> efter ³	→	over ³	under ³
asy./sym.	ad ²	<u>invar.</u> mod ³	→	i ²	gennem ³
		<u>var.</u> om ³			mellem ³
sym.	af ²		→	ved ²	
	uden ³	fra ³		hos ³	med ³

Inden jeg går over til den interne bestemmelse af systemets struktur, vil jeg se på Brøndals diskussion af den frem til 1940. I første omgang betjener Brøndal sig kun af 3 abstrakte arter (Symmetri, Transitivitet, Connexitet) i polære og neutrale former i denne opstilling:

	intr.	non-trans.	trans.	
asym.	{ mod til for	{ efter ad gennem	{ over paa under	inconnex non-connex connex
sym.	{ uden af fra	{ mellem om med	{ hos ved i	inconnex non-connex connex

Her i sommeren 1919 (4297,9) regner Brøndal med de samme 18 danske præpositioner som i 1940. Men Brøndal lader, i modsætning til i 1940, den neutrale form indgå direkte i de definitoriske momenter for to arters vedkommende. Den neutrale form er alene egnet til kontrastiv karakteristik: fravær af én art er signal for tilstedeværelsen af en anden/andre, således at de neutralt bestemte ord i skemaet bliver tredimensionale. Eller den betyder, som man kan se senere i 1940-skemaet, blot todimensionalitet for visse af de neutralt formelt bestemte ord. Om Brøndal i virkeligheden allerede betragter dem som todimensionale i 1919 eller om alle anskues som tredimensionale fremgår ikke. Dog kaldes 'på' transitiv/asymmetrisk i foredraget "'Paa' og 'i'" fra 9. oktober 1919 (4297,9), hvilket stemmer med skemaet hvis man tolker non-connex som ikke-markering af connexitet men alene markering af de andre to arter og dermed todimensionalitet. Men da han samtidig kalder 'i' for transitiv/non-symmetrisk, holder hverken denne tolkning eller opstillingen fra samme år, hvis understregninger heller ikke er forklaret. De kan betyde at de pågældende ord er neutrale i mindst én dimension og derfor rettelig er endimensionale ('ad' og 'om') eller todimensionale (de øvrige).

Af to udaterede manuskripter (4297,9) har det ene 18 præpositioner, ved at situativet 'blandt' erstatter 'mellem'. Det andet reintegrerer 'mellem' og fastslår skråsikkert: "Der er 19, netop 19, og kun 19" - for derpå mere usikkert at tilføje at 'mellem' er "i en Særstilling".

I notatet "Danske Præpositioners System" fra april 1929 (4297,9) ser opstillingen således ud (de kantede parenteser er mine) (7):

	[incon.]	[intr.]	[conn.]	[trans]		
		.	+		(.)	+
[asym.] →	for	<u>til</u>	efter	over	<u>paa</u>	under
[sym./→ asym.] ←	mod	<u>ad</u>	om	mellem	<u>i</u>	gennem
[sym.] →	uden	<u>af</u>	fra	hos	<u>ved</u>	med

['blandt' er overstreget]

Her er 'blandt' blevet overstreget og dermed udelukket. Man må formode at de to udaterede optegnelser osse er fra ca. 1929, prægede som de er af problemet med 'blandt'. Men de resterende 18 præpositioner er opstillet i et skema der i mangt og meget ligner skemaet fra 1940, dog endnu uden tredimensionale definitioner. Hvad lige understregning og bølget understregning betyder, fremgår ikke. På endnu en udateret lap - formentlig fra samme periode - "Da. Præp. (Irf. [?])" laves en alternativ, men beslægtet grafi hvori 'hos' og 'med' bytter plads.

Selve ordklassens inventar har med andre ord ligget nogenlunde fast fra den første bevarede opstilling fra 1919, men selve definitionerne har ikke kunnet opstilles før sommeren 1940, da Variabiliteten først da indsættes som kategori og netop definerer 'mellem' og 'gennem', hvis placering i skemaet og forhold til 'blandt' Brøndal var usikker overfor. (Cf. om dateringen af de non-limitative kategoriers forekomst hos Brøndal, IV.C.: 384ff).

Men det er den struktur Brøndal slutter af med i Præpositionernes Theori som jeg vil prøve at karakterisere med henblik på proportionalitetsprincippet, for derpå mere detaljeret at eksemplificere analysen af et enkelt ord.

Ligesom de enkelte ords værdi kan bestemmes i tre henseender indenfor den synonymiske struktur, således kan osse en synonymisk struktur bestemmes efter de inkluderede ords værdi.

1. Differentiationsgrad:

Den er defineret som forholdet mellem antal grupper og antal ord.

For de danske præpositioner regnes den sådan ud:

Antal ord: 18

Antal grupper: 4 grupper, nemlig

a. 2 polære: $2^2 = 4$ ('til', 'af', 'på', 'ved')

$2^3 = 8$ ('for', 'efter', 'over', 'under', 'uden', 'fra', 'hos', 'med')

b. 2 komplekse og polære:

$2^1 = 2$ ('ad', 'i')

$2^2 = 4$ ('mod', 'om', 'gennem', 'mellem')

Differentiationsgrad: 4 : 18

Denne differentiationsgrad er ifølge Brøndal middel: "Nærmere Gennemsnittet ligger Sprog hvor 4 à 5 Grupper rummer 18 à 20 Enheder". (Brøndal 1940a: 49).

2. Spændingsgrad:

Denne størrelse er defineret som afstanden mellem de investerede enheders værdier. Den kvalitative spænding er ringe her, idet alle grupper har mindst to relationsarter fælles (Symmetri og Transitivitet), og derudover findes kun den centrale og periferiske art (Connexitet og Variabilitet). Formelt er spændingen mellem grupperne stor, idet alle benytter polære former. Dog mindskes spændingen ved at to grupper på ialt 6 ord anvender en kompleks form ('ad', 'i' og 'mod', 'om', 'gennem', 'mellem' er alle symmetrisk/asymmetriske).

3. Tyngdepunkt:

Det kvantitative tyngdepunkt er udpræget primært eller ordinativt (kun fire har Variabilitet som den ene dimension, og Connexiteten er jo mest beslægtet med de primære arter). Osse det formelle

tyngdepunkt viser ensartethed, idet det er tydeligt polært. Det giver sig udslag i fx rent positive former ('ved').

Til disse bemærkninger følger Brøndal nogle konstateringer, som åbenbart er psykologisk begrundede begrænsninger for de synonymiske strukturer og følgelig osse gælder for det danske præpositionssystems struktur:

1. Der skal være mindst to grupper i den synonymiske struktur, ellers bliver det uden bevægelighed.

2. Denne bevægelighed må yderligere sikres af en vis variation mellem grupperne. To grupper på fire medlemmer må ikke være identiske.

3. Der synes at være en restriktion der siger at der kun kan tænkes højst fem dimensioner indenfor en enkelt klasse (men naturligvis mere indenfor synonymikken som helhed). Med variationskravet in mente bliver det numerisk største antal gruppemedlemmer $2^4 = 16$ (og ikke $2^5 = 32$).

Det er en sådan common sense refleksion som Brøndal prøver at gøre brugbar ved at udmønte den i et proportionalitetsprincip for kompensation og variation.

1. Kompensation:

a. Dette aspekt af proportionalitetsprincippet etablerer indenfor en given relationsart et forhold mellem dens form og dens kvalitet. Der er omvendt proportionalitet mellem kvalitativ kombination eller dimensionalitet på den ene side og formel kompleksitet på den anden. Jo mere kombineret en art er, dvs. jo flere kategorier der indgår i relationsproduktet, desto mere tilbøjelig er den til at realiseres i en polær form. Relationsarten Integritet, der er firdimensional, vil oftest findes i polære former, mens fx Symmetri meget vel lader sig realisere i en kompleks form.

b. Ikke kun internt i en art men osse internt i ord, der er en sum af arter, kan en proportionalitet påpeges. Her hersker der en omvendt proportionalitet mellem formel kompleksitet og antal relationsarter i en definition. Stor kompleksitet giver få, normalt kun én, realisation i en definition. Fx kan et ord være enten symmetrisk/asymmetrisk-transitiv eller transitiv/intransitiv-symmetrisk - altså med én kompleks form - men næppe asymmetrisk/symmetrisk-transitiv/intransitiv - altså med to komplekse former. Det er tydeligt vidnesbyrd om kompleksitetens restriktive evne, den lukker modsat neutraliteten der åbner.

Kompensationen bliver med sine proportionale probabilitetsberegninger en heuristisk kalkulerings ved opstilling af synonymikkerne. En art vægtstangsprincip hvormed de forskellige strukturer kan aftareres.

Il sera p. ex. souvent assez délicat de distinguer laquelle de deux formes, à l'intérieur d'une catégorie [her lig med 'grammatisk enhed'], est la plus simple. Il sera encore plus

difficile, dans beaucoup de cas, de décider si, en passant d'une catégorie à une autre, on est en présence des mêmes concepts comme base des définitions.

Pour vaincre, ou réduire, de telles difficultés on pourra se servir de deux principes directeurs dont on esquissera ici la nature et les applications; on propose de les désigner comme les principes de compensation et de variation. (Brøndal 1943a: 106f)

2. Variation:

Citatet leder direkte over i proportionalitetsprincippet andet aspekt, variationen (jeg taler modsat Brøndal ikke om to principper men om ét princip med to aspekter, idet de gensidigt støtter hinanden). Variation er et eksternt forholdsprincip der gælder mellem grupperne og ikke internt som kompensationen. Tænkte man sig to tredimensionale grupper, hvoraf to dimensioner er identiske, dog således at de i den ene gruppe optræder komplekst og i den anden polært, ville der teoretisk intet være i vejen for at den sidste dimension i hver gruppe kunne være identisk. Omvendt er der heller intet der kræver noget sådant, idet relationsarterne kun er internt struktureret. Og Brøndal konstaterer: "Det ejendommelige er nu netop, at den i Reglen ikke er den samme" (Brøndal 1940a: 52) (cf. de to danske tredimensionale grupper der differerer indbyrdes med hensyn til Connexitet og Variabilitet). Variation er altså det aspekt af proportionalitetsprincippet der garanterer at ingen definition indenfor samme klasse har total identitet med nogen anden, omend differentieringen ofte er minimal.

Hverken kompensation eller variation er vandtætte logiske regelsæt, men først og fremmest praktiske hjælpemidler til opstilling af definitioner og konstruktion af strukturer på en sådan måde at ord og strukturer forklares i og med de skabes. Proportionalitetsprincippet skaber sammenhæng mellem adskilte sfærer: mellem form og kvalitet, og mellem elementværdi og elementantal. Dets anvendelighed er dikteret af to grundpostulater for sproget: der er aldrig identitet mellem noget element og et andet element indenfor samme sproglige norm (cf. Leibniz' principium identitatis indiscernibilium, se II.D.: 78); og der anvendes kun et minimalt, dvs. et nødvendigt og tilstrækkeligt, antal kategorier til opnåelse af denne differentiering.

Proportionalitetsprincippet's gyldighed er ikke indskrænket til en enkelt classes synonymik, men gælder osse, hævder Brøndal, klasserne imellem. En classes synonymik kan, ligeså lidt som noget andet hos Brøndal, studeres immanent og kun immanent. To parallelle strukturer, fx præpositionernes og konjunktionernes, er aldrig identiske (variation). Og to parallelle strukturer kan være forbundet - groft sagt - med negation: hvad den ene realiserer eliminerer den anden (kompensation). Det sidste gælder, mener Brøndal, mellem præpositioner og præfikser, en tanke der er ofret et par ekstra linier i Théorie des

prépositions (ib.: 53f, 116ff; Brøndal 1950: 63).

Osse proportionalitetsprincippet viser at struktur og immanens er inkommensurable. Vil man anvende det første begreb, må man gå den besværlige vej at undvære det sidste.

Der skimtes her et alment Princip for Sprogets Økonomi paa det semantiske Omraade [hvor 'semantiske' må betyde se mantisk og synonymisk under ét]: man udformer ikke to gange indenfor samme Norm, dvs. indenfor dens forskellige Klasser og Systemer [nemlig synonymiske Systemers strukturer], aldeles det samme Mønster. Hver Klasse og hvert System tjener sit Formaals og skaber sig sine Midler. Ved Samspil, men ad hver sine Veje bidrager de alle til at give Sproget i dets Helhed saa stor Rigdom og Harmoni, som lader sig forene med Forudsætningerne paa det givne Kulturtrin. (Brøndal 1940a: 54)

Brøndals fremstilling slipper - trods sin næsten visionære totalskuen over sproget - aldrig betingetheden: indenfor klassen er ordene indbyrdes afhængige, grupperne er det, klasserne er det indenfor sproget, og endelig er sproget betinget af forudsætningerne på det givne kulturtrin. Selv om cirklerne bliver større og større forsvinder determinationen aldrig til fordel for en absolut instans, og refleksionen over denne betingethed er hele tiden aktivt til stede i selv den mindste begrebsfastlæggelse. Men synspunktet kræver en vanskelig konkretisering: det fordrer at relationsarterne kan/skal anvendes til definition af samtlige ordklassers interne struktur (ib.: 118). Kun stedvis gør Brøndal - ved siden af præpositionerne - forsøg på at realisere denne dristige tanke. Spredte bemærkninger finder man kun i Præpositionernes Theori og dens franske oversættelse samt i papirerne, men ingen tilstræbt definitive opstillinger som for præpositionerne (dog de danske pronominer (Brøndal 1942), se V.C.: 747f).

Nu skulle to faser af synonymikkens tre være fremstillet, først reduktionen og nu definitionen hvor synonymikkens hellige treenighed viser sig: konstitutiv analyse (induktion og abduktion), reduktion og deduktion. Definitionsarbejdet består af fem trin, og med gennemgangen af dem har jeg samtidig besvaret spørgsmålene der blev stillet i forlængelse af brevet til Skautrup (se IV.E.: 564):

1. Definition af relationsarterne i UG, kvalitativt ud fra kategorierne efter kombinatoriske regneregler til opstilling af samtlige mulige relationsprodukter eller sammensatte relationer, og
2. formelt ud fra struktureringsprincippet, anvendt internt i arterne på binær basis og dermed med garanti for arternes fri bevægelighed i ordenes definitoriske sum. Arterne er UGs

synonymiske enheder.

3. Afgrænsning af ordklassen og opstilling af numerisk bestemte grupper i forhold til de implicerede arters form og kvalitet,
4. krydsning mellem anvendelsestyper og relationsarter ved op-søgning af gruppernes medlemmer, og
5. opstilling af gruppernes medlemmer efter proportionalitetsprincippet og under hensyntagen til den formelle/reelle kon-junktion mellem polære former indenfor en art. Ordene er NGs synonymiske enheder.

Proportionalitetsprincippet er imidlertid ikke kun en krykke for de formelle afhængigheder, der kun gør sig partielt gældende i NG. Det er et princip for realisation overhovedet, og dets effekt kan spores så snart der er mere end én mulighed åben for en realisation af en enhed (cf. Brøndals eksempler i Brøndal 1943a: 105ff). Følgelig gælder det osse mellem NG og SB, niveauet én etage lavere (cf. en beslægtet tankegang i Seiler 1974 om "complementarity" ved sprogsammenlig-ning).

10. Anvendelsestyper: faste varianter

Med denne skelen til de lavere trin i det lingvistiske sprog hierarki er deduktionen involveret. Her følges det enkelte ord på vej fra definition til brug, ja helt fra UG til SB. Alle andre typer af realisationer går fra ét niveau til et andet. Men ordet går direkte fra kategorialt definerede enheder til semantiske variationer og individuelle særtilfælde, passerer alle niveauer på én gang i sin realisation. Ordet dukker altid op i sproget som ord, mens ordklassen dukker op som et karakteristikon ved et ord, leddet dukker op som et karakteristikon ved et ord etc. Ordet bliver et omdrejningspunkt i Brøndals sprogteori, som vi skal se i forbindelse med tegnbegrebet (kapitel V.B.).

I den nedadgående deduktive proces skal nu først anvendelsesty-perne opstilles. De ækvivalerer - eller burde gøre det - med ordbogs-definitionerne, og hermed er jeg kommet til det kritiske punkt som den rådvilde læser sikkert har imødeset med spænding. Hvad betyder det egentlig at 'efter' - mit gennemgående eksempel - er defineret med den synonymiske kerne asymmetrisk-intransitiv-connex? Hvis man opsatte skemaet over de danske præpositioner og i de enkelte felter kun indsatte de enkelte ords værdier, ville enhver der blev bedt om at anbringe de 18 præpositioner i rubrikkerne sikkert komme i forlegen-hed, selv om der var enighed om hvilke 18 ord der var tale om.

Der findes tre reaktioner på en sådan opfordring til at konkretise-re: enten erklærer man at man hverken kan eller vil forstå det mindste (fx Frei 1955), eller osse kan man fastslå at den filosofisk-epistemolo-

giske ramme vedrørende relationer og deres forbindelse er forståelig nok, men at det er svært at se hvad det har med lingvistik at gøre (fx Beccaria 1967). Endelig kan man, som jeg, vælge den mere produktive tredje mulighed: med et begrænset eksempel sandsynliggøre at det filosofisk-epistemologiske og det sproganalytiske aspekt er i berøring. Så i det følgende vil jeg prøve at fjerne en del af usikkerheden og mistilliden til Brøndals forehavende - i hvert fald for det gode ord 'efter'.

Et ord kommer aldrig frem i hele sin betydning på én gang i anvendelsen. Kernen er en morfologisk enhed og ikke - som anvendelsen - en syntaktisk. Ordet kan i stedet lokaliseres i sine anvendelsestyper, der enten kan være faste varianter, som er direkte deducerbare fra kernen, eller frie varianter, hvis begrundelse må søges et andet sted. Ethvert tredimensionalt ord som 'efter' har følgende muligheder for faste varianter:

1. abstrakte typer hvor dimensionerne realiseres hver for sig, ialt 3 muligheder,
2. konkrete typer hvor dimensionerne realiseres to og to, ialt 3 muligheder,
3. komplekse typer hvor alle tre dimensioner realiseres samtidig og med betoning af alle tre dimensioner, ialt 1 mulighed,
4. neutrale typer hvor alle tre dimensioner realiseres samtidig og uden betoning af de tre dimensioner, ialt 1 mulighed.

Ethvert tredimensionalt ord har således 8 faste varianter blandt sine anvendelsestyper. For de endimensionale ord findes kun en abstrakt (eventuelt i kompleks og neutral udgave), og for de todimensionale falder konkret og kompleks variant sammen. Endelig gælder det for de firdimensionale at de, på grund af den store abstrakte differentiering og det store antal medlemmer i grupperne (for de eksklusivt polære 16 medlemmer), næppe vil udnytte alle de faste varianter (ifølge proportionalitetsprincippet). De tredimensionale egner sig derfor bedst til demonstration.

Typerne vil altid realiseres i en anskuelsesform (real, ideal, logisk, matematisk), og da anskuelsesformernes definition er uafhængig af typernes, vil der for hver af de 8 typer være 4 anvendelsesmuligheder, ialt 32. Der er ingen indbyrdes afhængighed mellem anvendelserne, sproget og dets brugere kan udnytte dem eller lade dem ligge efter behag. Anskuelsesformerne kommenteres senere separat, idet der ikke er total vilkårlighed, som man måske kunne tro (se IV.E. 624ff). I eksemplerne nedenfor hidsætter jeg dem kun i parentes uden kommentarer.

Omsider kan man da med 'efter' (Brøndal bruger fr. 'pour') se på

muligheder og vanskeligheder i de non-limitative kategoriers funktion med den strukturering de har fået i UG og NG. Der kan hentes en vis assistance i forsøget på at identificere anvendelsestyperne hos Brøndal, dels på tryk (Brøndal 1940a: 52ff, 61ff, 68f, 88; Brøndal 1950: 63, 74), dels i noter og papirer. Således et arbejdspapir fra juni 1938 (4297,11), hvor der muligvis mere er tale om en inddeling efter anskuelseformer i en anden version af disse end de publicerede:

<u>"asym.</u>	rum	: Retning (fremad)
	tid	: Frem i Tiden
	real	: Tendens, Vilje
	ideal	: frem i Række, Syllogisme
<u>intrans.</u>	rum	: Punkt
	tid	: Tidspunkt
	real	: Forudsætning, potentiel
	ideal	: Grænse (endelig)
<u>connex</u>	rum	: Nærhed, Tilstedeværelse, Medlevelse
	tid	: Nu- og Fremtid (post, efter)
	real	: Afhængighed (Virkning), Oprindelse Nedstamning
	ideal	: Afhængighed (Følge)"

I samme kapsel findes denne opstilling for Symmetri og Transitivitet i positiv og negativ polær form nederst på sedlen "Grundtyper, konstruerede":

$1^0 \rightarrow .$	: Retning mod/efter Punkt	> forudsat Tendens (Vilje)
$2^0 \rightarrow (.)$	: Retning mod/efter Linie	> realis. Tendens (Proces)
$3^0 \leftrightarrow .$	: Dobbelt tretning om Punkt	> foruds. Balance (Mulighed)
$4^0 \leftrightarrow (.)$	: Dobbelt tretning om Linje	> real. Balance (Function)."

Osse i den omfangsrige korrespondance med A. Højberg Christensen (til hvem jo Præpositionernes Teori er tilegnet) findes der en opstilling, hvor Brøndal konkretiserende prøver at redegøre for hvad relationerne betyder (4297,4, fra 14. juni 1919 til 13. juli 1919, p. 27 af 75 sider). Brøndal angiver logiske definitioner på relationerne Symmetri, Transitivitet, Connexitet og Pluralitet og de grafiske symboler han noterer dem med. Desuden anfører han nogle præpositionelle eksempler fra dansk, tysk og fransk samt disse eksemplificerende beskrivelser af relationernes betydning:

symmetri	: ægtefæller, medmenneskelig, ens, forskellig
asymmetri	: husbond, hustru, far, bedstefar, større, mindre
nonsymmetri	: bror, søster
transitivitet	: farfar, større, mindre
intransitivitet	: far, mor
nontransitivitet	: bror, søster, forskellig
connexitet	: kammerat med
inconnexitet	: enke efter
nonconnexitet	: forhold til
pluralitet	: barn (af)
impluralitet	: forældre (til)
nonpluralitet	: forhold til

Et andet notat fra 1923 bringer osse nogle stikord. I "Analyt. Begreber i Math." (4297,3) bringes nogle mere abstrakte jævnføringer end i det første notat:

asymmetri	: cf. retning (i begrebet række)
symmetri	: cf. funktion
intransitivitet	: cf. endelig
transitivitet	: cf. kontinuitet
intransitivitet/transitivitet	: cf. kollektiv
inconnexitet	: cf. uafhængig
connexitet	: cf. afhængig
implural	: cf. konstant
plural	: cf. variabel
implural/plural	: cf. ækvivalent
ingenenerel	: cf. some
generel	: cf. any

Den neutrale form er med i disse tidlige arbejdsopstillinger, men glider jo ud senere som selvstændigt betydningsmoment. Opstillingerne tilstræber ikke systematik i strengere forstand, men er rent illustrative, og medtager jo osse begreber der skal karakteriseres af mere end én relationsart. Endelig skal jeg anføre at 'efter' bringes som præpositionelt eksempel på asymmetri og transitivitet og ikke intransitivitet som ellers overalt i Brøndals opstillinger, osse fra denne tid (cf. IV.E.: 583, 590).

Men dog ikke i et andet notat blandt flere andre lister over ord med eksempler og definitioner uden synderlig systematik hvor Brøndal har fat på 'efter', øjensynlig i flere omgange (blæk med blyantsrettelser). Det stammer formentlig fra arbejdet med den danske grammatik 1919-23 (4297,26):

"efter: Asym., trans., Anal. af Rel. Dels Følge, dels Retning (Molb.)

- 1) gaa, følge efter - lade ngt. efter sig, Spor efter - næste efter Kongen - kommer efter ngt. - Smag efter Honning (sml. af) - trække efter Haarene (: ved) - rette sig efter, dømme efter - tegne efter Naturen, leve efter sin Stand - efter Behag, efter min Mening -
- 2) efter Theater, faa svage Øjne efter Kopper - Nat efter Nat.
- 3) kaste efter en, sigte, stikke, gribe efter, være efter en - stræbe, sukke, længes efter - være en Hund efter Brød - skyde efter (sml. paa)"

Når jeg har sagt at dette notat og andre tilsvarende er usystematiske, hænger det sammen med at de mest er eksempelsamlinger - i.e. fra Molbechs ordbog. Der er ingen analyse, for den tredelte punktstilling passer ikke med den todelte definition (asymmetrisk-transitiv), og denne passer ikke med den definition Brøndal i øvrigt giver. Der er dog tilløb til sammenligning med andre præpositioner ('på' og 'af' og 'ved'), dvs. et fællesskab blandt anvendelsestyperne kan indicere, for så vidt der er tale om faste varianter, at de pågældende præpositioner kan have én eller flere dimensioner sammen og måske tilhøre samme gruppe. Brøndal er med andre ord i gang med at følge sit praktiske vink: "NB som L[eibniz] kan man af vid. og lexicogr. Litt. uddrage de relativt bedste Definitioner af alle enkle Ord (...) - og dernæst føre Definitionerne videre ved Anvendelse af et Faatal af Grundbegreber" (4297,23).

Men lad os da på egen hånd prøve at isolere typerne for 'efter' - og se om vi kan gøre det bedre end Brøndal med de netop angivne hints in mente.

1. abstrakte typer:

a. intransitiv. Intransitiviteten betegner den ikke-forskydelige retning, fx punktet der aldrig overskrides, det én gang for alle givne (cf. Stebbing (Stebbing 1933: 172f) der ved transitiv definerer det modsatte, nemlig 'eliminering': at xRy gælder samtidig med at yRz gælder, medfører at xRz gælder, dvs. y er elimineret. Ved intransitivitet er y 'punktet der aldrig overskrides'). Således kan intransitivitet betegne forudsætning eller grund, fx 'Han dømmer ham efter udseen-det' (ideal anskuelsesform) (cf. vendingen 'efter alt at dømme').

b. asymmetrisk. Denne negative relationsart betegner retning og irreversibilitet, fx 'han kørte efter København' (real anskuelsesform).

c. connex. Ved en isoleret fremdragelse af dette moment i definitionen måles sammenhængen indenfor et område, afhængighed, indordning i et hele, men uden specifikation af hierarki eller forhold mellem flerhed og enhed (som ved Pluralitet og Generalitet), fx 'De sad på en lang række, den ene efter den anden' (real anskuelsesform). Tog man i stedet eksemplet 'Efter vinter kommer vår', ville der tillige være tale om asymmetri fordi retningen er irreversibel. Den isolerede connexe relationsart er en indifferent retningsrelation.

2. konkrete typer:

a. asymmetrisk-intransitiv. Her forenes to abstrakte typer, både retning eller stræben og forudsætning, dvs. under ét en hensigt der på grund af retningen er finalt styret, fx 'Jeg stræber ham efter livet' (real eller ideal anskuelsesform) (cf. 'lægge sig efter noget' vs 'give efter for noget', hvor den sidste er connex (afhængighed), indordning) ('efter' er for Brøndal hele tiden en præposition uafhængig af syntaktisk plads), og 'se efter noget' (nemlig for at få fat på det) vs 'se efter noget' (nemlig for at holde opsyn med det) hvor den sidste kun er asymmetrisk; eller 'køre efter aftenkaffen' (nemlig efter den er drukket) vs 'køre efter aftenkaffen' (nemlig for at nå frem så man kan få den) hvor den første kun er intransitiv).

b. asymmetrisk-connex. I denne type sammensættes to momenter: retning, målrettethed på den ene side og indordning, afhængighed på den anden, dvs. forløb under ledsageomstændighed, vedhængen, fx 'Han tegnede efter lineal' (real anskuelsesform) cf. 'se noget efter (nemlig se efter i sømmene, kontrollere), en type der hører hjemme her modsat de to ovennævnte med vendingen 'se efter'. Det gælder osse fx 'hun er efter ham' (nemlig med et godt øje til ham, for at udføre overdreven kontrol af ham) vs 'hun er efter ham' (nemlig på pladsen lige bag ved ham i køen ved bageren (intransitiv form, real anskuelsesform) eller i rang og stand (intransitiv form, ideal anskuelsesform)) vs 'hun er efter ham' (nemlig for at få fat i ham ligesom 'hun er efter brød', hvilket er asymmetrisk-intransitiv form).

c. intransitiv-connex. Her gælder foreningen af arter en forudsætning eller grund der samtidig skal ses under synsvinklen indordning, indflydelse af særlige omstændigheder; modsat den første konkrete type er der her en initial styring. Fx. 'Føllet faldt efter den store hingst' (real anskuelsesform). (Brøndal taler i forbindelse med intransitiviteten om "en vis Form for Futurum: den forudsatte eller ventede" (Brøndal 1940a: 68), hvilket her er kombineret med den genealogiske indordning. Han bruger eksemplet 'tilkommende' for intransitiviteten; bruger man nu her modsvarende eksemplet 'efterkommer', ses forskellen. Af præpositionsskemaet fremgår osse at 'til' slet ikke er connex). Den folkelige fortællings 'og så ... og så ... og så ...' er en blanding af tids- og årsagsfølge, altså alternerende intransitiv-connex (årsag) og asymmetrisk-connex (tid).

3. kompleks typer:

a. asymmetrisk-intransitiv-connex. Nu bliver sagen vanskeligere. Ikke blot skal den ene faste variant der findes her rumme tre momenter, men de skal osse skelnes fra den ubetonedede faste variant med de samme tre momenter. De tre der skal betones er retning, forudsætning og indordning. Det vil sikkert være en rimelig måde at få hjælp på at skele til de konkrete typer for den komplekse variant og til de abstrakte typer for den neutrale og således få et fingerpeg om deres forskellighed. Den komplekse skal da forene hensigt, ledsagelse og initialitet, hvilket, måske lidt formelagtigt, kan samles i udtrykke-

ne finalitet, simultanitet og initialitet, fx 'Han tegner efter model' (real anskuelsesform), hvilket er forskelligt fra, at tegne efter lineal' (cf. efterligning, og 'ikke give én noget efter', dvs. at kunne måle sig med, der begge vil høre til i den komplekse type).

4. neutral type:

a. asymmetrisk-intransitiv-connex. Her skal de samme tre momenter forenes uden den komplekse types tyngde, og har man de abstrakte typer in mente, skal man da forene retning, forudsætning og indordning men uden tunge bestemmelser som hensigt eller målrettethed, fx 'Han sad efter' (real anskuelsesform).

11. Anvendelsestyper i anvendelser af 'efter'

Til denne leksikografiske opremsning er to ting at mærke sig:

1. Den er morfologisk, ikke syntaktisk. En opstilling, med eksempler, over de logiske muligheder der er til rådighed for ordet 'efter', faste varianter direkte deduceret fra den synonymiske - og altså morfologiske - kerne. Det 'efter' der optræder i 'sad efter' og det man finder i 'efter lineal' er syntaktisk forskellige. Det første er primært led (attribut :dR), det andet er underled i et primært led (extensivum D:R) og er her præsentativ (Dr:) der "danner Leddets Optakt" (Brøndal 1932: 87). Man kan ikke i Brøndals terminologi sige at det første fungerer adverbielt og det sidste præpositionelt, for det er klassebestemmelser, ikke syntaktiske funktionsbestemmelser. Derimod er de to gange 'efter' identiske som ord dvs. 'tilhører' samme kerne, men de er forskellige anvendelsestyper af denne synonymiske kerne, med forskellig syntaktisk placering.

2. Dog bevæger man sig i realiteten med anvendelsestyperne, hvortil anskuelsesformerne har knyttet sig i eksemplerne, på grænsen mellem morfologi og syntaks. Men det må fremhæves at anskuelsesformerne, de ikke-morfologiske træk, eksemplernes parasynonymier ingen indflydelse har på definitionen og de faste varianter deduktion. Man kan indkredse den fornemmelse af balancegang mellem morfologi og syntaks, der skyldes at anvendelserne, dvs. eksemplerne, i høj grad er holdepunkter for tanken, ved at se på nogle anvendelser af 'efter'. En forskel kan synes syntaktisk motiveret men vil ofte vise sig at være morfologisk, beroende på anvendelsestype (og eventuelt anskuelsesform). Se på disse anvendelser af 'efter' i forbindelser 'efterfølge' eller 'følge efter', ikke alle lige lette at rede ud fra hinanden:

- (a) Han er et eksempel til efterfølgelse.
- (b) Han fulgte efter lyset på den mørke vej.
- (c) Han fulgte efter manden for at fange ham.
- (d) Han fulgte efter sin mester i ét og alt.
- (e) Lærer Hansen fulgte efter lærer Petersen der forlod skolen.
- (f) Frederik IX fulgte efter Christian X.
- (g) Han efterfulgte ordren.

- (h) Den ene bil fulgte efter den anden.
 (i) Han fulgte mig efter eget ønske.

For en syntaktisk betragtning kan en del eksempler siges at være identiske, men det er irrelevant for synonymikken. En anden mulig måde at betragte eksemplerne på er at sige at (b), (c), (e), (f), (h), (i) er 'konkrete anvendelser', mens resten er brugt i 'overført betydning'. Det er nærmest et spørgsmål om anskuelsesform, men for Brøndal er alle eksempler, undtagen (a) og (d) der er i ideal anskuelsesform, i real anskuelsesform. Man kunne endelig forsøge at etablere betydningsdistinktioner efter Ordbog over det Danske Sprog og tilordne eksemplerne til ordbogens enkelte punkter i artiklen 'efter'. Knytter man artiklens kommentarer i uddrag til de enkelte eksempler, vil man straks se det lidt diffuse præg opstillingen får:

- (a) 7.1 (om tilstræbt lighed med forbillede, mønster o.l.), eventuelt 8.1, se (d).
- (b) 1.2 (om bevægelse i samme retning som noget der går forud).
- (c) 2.1 (om målet der sigtes eller stræbes imod), eventuelt 5.1 (om efterstræbelse, jagt på).
- (d) 8.1. (om det man følger som rettesnor for handlinger, optræden og tænkemåde), eventuelt 7.1, se (a).
- (e) 1.2 (indtræde i en andens virksomhed som hans efterfølger).
- (f) 1.2, se (e).
- (g) 8.1 (om vejledning man bruger).
- (h) 3.1 (om rækkefølge med hensyn til rum og tid, om række af ensartet beskaffenhed).
- (i) 8.2 (om ønsker, tilbøjeligheder, formodninger o.l. som noget stemmer med), eventuelt 6.

Ordbogens artikel, forfattet af Verner Dahlerup, er bygget lidt systematisk op. For det første blandes ordklasserne sammen, 'efter' kaldes både præposition, adverbium og konjunktion. Det er sikkert de syntaktiske funktioner der har spøgt i forfatterens hoved, og afsnittet om det formodede adverbielle 'efter' har næsten til hvert punkt henvisninger til den præpositionelle pendant og skulle således være overflødigt. For det andet har de enkelte punkter i det præpositionelle afsnit så mange indbyrdes henvisninger at de næppe kan siges at være klart afgrænset. Det fører osse til at forskellige betydninger ikke blot placeres i samme punkt men i samme underinddeling, således stammer bemærkningen ved eksempel (b) og ved eksempel (e) begge fra 1.2.

Man kunne desuden let i min opstilling føje flere krydshenvisninger ind end jeg har gjort, hvilket osse træder frem af overskrifterne på artiklens punkter: 1. om sted og retning, 2. om mål, 3. om rækkefølge, 4. om tiden, 5. om den fra hvem afkom, arv. m.m. hidrører, 6. om årsag og grund (ofte med overgang til betydning 4), 7. om lighed, 8. om overensstemmelse med, 9. i henhold til, 10. med hensyn til, 11. ved

hjælp af. De to sidste er noteret som sjældne, og overskrifterne for de tre sidste bærer tydeligt præg af at være restkategorier. De er en slags synonymiske oversættelser af 'efter', i lighed med at man til opsporing af betydning 6. får den hjælp at 'efter' skal kunne oversættes med 'som følge af' eller 'på grund af'. I alle tilfældene bliver der snarere tale om stilistiske præferencehensyn end egentlige valg af betydning, dvs. valg af en brøndalsk anvendelsestype. Endvidere er punkterne 1. og 4. to aspekter af den reale anskuelsesform (rum og tid), hvorom Brøndal siger at "Rum lader sig ikke adskille fra Tid: de udgør ifølge den nyeste Fysik kun Dele eller Skygger af eet og samme Continuum" (Brøndal 1940a: 24). Som inddelingskriterier blandes således syntaktiske, morfologiske, 'parasynonymiske', stilistiske og anskuelsesformale hensyn, og ordet er at betragte som en sum af alle disse uafklarede og uafgrænsede punkter. Om der skulle være flere eller færre beror på et skøn.

Det der er Brøndals force er ikke at hans distinktioner mellem ordenes faste varianter blot lægger skellet mellem ordenes betydningsmæssige aspekter anderledes end ordbogsforfatterne. Dermed ville ét vilkårligt synspunkt blot blive byttet ud med et andet. Det væsentlige er at hans synspunkt er systematisk gennemtænkt, og at han kan fastholde de distinktive træk på et ganske bestemt niveau på grund af den kategorialt definerede kerne og på grund af reduktionens anbringelse af de forskellige niveauer (cf. ib.: 25 med et hib til eksisterende ordbøger).

Uden jeg her vil kaste mig ud i en total revision af ordbogens artikel om 'efter', vi jeg anføre detailkritik sideløbende med at eksemplerne (a) til (i) identificeres med faste varianter.

(a) Komplex type, asymmetrisk-intransitiv-connex (ideal anskuelsesform), "om tilstræbt [asym.-intr.] lighed med forbillede [intr.-conn.]".

(b) Konkret type, asymmetrisk-connex (real anskuelsesform), "om bevægelse i samme retning [asym.] som noget der går forud [conn.]". Connexiteten er det ordbogen har sværest ved at få styr på, afhængighedsforholdet. Ligesom Brøndal havde i de tidlige forsøg på definition af 'efter' i noterne. Således er det her citerede punkt 1.2 adskilt fra punkt 1.4 "om bevægelse hvis retningslinje angives i forhold til udstrækningen af noget andet, jævnløbende (parallel) med". Det de er fælles om er connexiteten, og det der adskiller dem er anskuelsesformerne. Den sidste er altid real ('udstrækning'), den første kan være ideal.

(c) Konkret type, asymmetrisk-intransitiv (real anskuelsesform), "om målet der sigtes eller stræbes imod [asym.-intr.]". Her er i ordbogen indsat underpunktet "om det hvorpå sansning eller tænkning er rettet". Den rene sansnings retning er asymmetrisk (eventuelt osse connex), mens tænkningen muliggør hensigtsbestemmelser o.l., dvs. intransitivitet, cf. Høffdings skelnen mellem 'tænke på noget' og 'tænke over noget' (Høffding 1910: 3), hvor den første er asymmetrisk

og den sidste angiver et asymmetrisk-intransitivt forhold, måske intransitivitet alene. Tænkning/sansning under ét angiver asymmetri-intransitivitet og ikke kun anskuellesformal forskel. Fx 'lytte efter noget' vil betyde både lytte efter lyden og lytte med omtanke eller eftertanke, ligesom 'lytte til noget' vil have samme dobbelthet. Og nu er netop 'efter', 'til' og 'om' defineret så at de alle kan foreligge i en asymmetrisk-intransitiv form. Et eksempel på begrundelser for hvorledes praktisk synonymvariation, semantiske ækvivalenser i SB, kan foregå.

Her kommer vi lidt mere i knibe med Høffdings formuleringer: 'på' går fint ind i en asymmetrisk anvendelsestype. Det samme gør 'over' men 'over' er ikke intransitiv som parallellen til 'efter' (i 'eftertanke') kræver. Det kan tolkes som tilstedeværelsen af en fri variant, af en fejl i Brøndals skema eller af en anvendelse der fordrer intransitivitet manifesteret i konteksten. Jeg skal ikke afgøre det, blot pege på hvorledes en konkret drøftelse kan tages op indenfor Brøndals doktrin. Men lad mig osse samtidig anføre en præposition mere - den sidste - der kan foreligge i en asymmetrisk-intransitiv type som fast variant, nemlig 'for', fx i 'have noget for' "om målet der sigtes eller stræbes imod" (cf. fra ordbogens artikel om 'for' pkt. 2.5 "om forstående arbejde, opgave olgn." og pkt. 18.7 "fatte et forsæt, beslutte (...) foretage sig, give sig i kast med" (Jeg fremh.)).

(d) Kompleks type, som (a). Her er ordbogens punkt 7 og 8 nært beslægtede og derfor meget nær ved sammenblanding. Punkt 7 er klart kompleks, mens punkt 8 kan være kompleks, nemlig når det efterlignende moment fremhæves i formuleringen "om det man følger som rettesnor for handling, optræden og tænkemåde". Uden en understregning af efterligningen, tilegnelsen, vil punkt 8 være konkret (asymmetrisk-connex) som punkt 1.4, citeret ved (b). Man vil måske mene at der er en betydningsmodsætning her mellem 'konkret' og 'overført' læsning: 'Apostlen fulgte efter Jesus' (real og/eller ideal anskuellesform) vs 'Nogle tror i dag at følge efter Jesus' (ideal anskuellesform). Men anskuellesformerne vedrører netop hverken betydningsdefinition eller typer.

(e) Abstrakt type, asymmetrisk (real anskuellesform), "indtræder i en andens virksomhed som hans efterfølger". Når blot der er tale om simpel temporal succession er typen kun abstrakt. Involveres kausalitet, ambition o.l. tilføjes intransitivitet.

(f) Konkret type, intransitiv-connex (real (måske logisk) anskuellesform). Ordbogen vil uden videre slå (e) og (f) sammen, men i (f) er der klart tale om en kausalitet og ikke en tilfældig følge, og samtidig om en indordning i en konge- og anerække. Derfor hører eksemplet snarere ind under ordbogens punkt 5.1 "om nedstamning", et forhold Brøndal et sted kalder connex/inconnex (Brøndal 1940a: 68), men det kan næppe være rigtigt da årsagsforholdet i så fald ville forsvinde (cf. osse notatet fra 1938, se IV.E.: 590). Man kan som antydning under (e) skelne mellem (e) og (f) med ordene 'en efterkommer', der kun kan

bruges i (f), og 'en efterfølger', der kan bruges både i (e) og (f).

(g) Konkret type, intransitiv-connex (real anskuelsesform), "om vejledning [conn.] man bruger [dvs. følger] [intr.]". Man kan sammenligne (f) og (g) med ordet 'efterkommer': 'Han er en efterkommer af slægten Gyldengrynt-Løvenspjæt' (f) vs 'Han efterkommer ordren' (g) (hvoraf den sidste igen må adskilles fra 'at komme efter noget' der ikke betyder 'adlyde', men 'tilegne', hvorfor 'efter' bliver kompleks (cf. (d)). Men både i (f) og (g) er der tale om indordning i forhold til en forudsætning, således at 'efter' optræder i samme anvendelsestype, skønt den form for indordning og forudsætning der ligger i at følge en ordre og et slægtskabsforhold jo er vidt forskellige. Men det er betydningsnuancer som er knyttet til eksemplernes øvrige ord, hvilket ofte er svært at skille ud fra hinanden når man - af praktisk nødvendighed - bruger omskrivninger og parasynonymier.

(h) Abstrakt type, connex (real anskuelsesform), "om række af ensartet [conn.] beskaffenhed". Ensartetheden gør rækken connex, idet dens retning da bliver ligegyldig. Hvis der derimod samtidig skal lægges vægt på bilernes kørselsretning tilføjes asymmetri, og er retningen målrettet kommer intransitivitet til, idet dog et supplerende aspekt kan fortrænge et af de foregående.

(i) Abstrakt type, intransitiv (ideal anskuelsesform), ordbogens punkt 6: "om årsag og grund, ofte med overgang til betydning (4)", punkt 4 handler "om tiden; (...) senere end et vist tidspunkt"; ordbogens punkt 8.2: "om ønsker, tilbøjeligheder, formodninger o.l. som noget stemmer med". Osse i disse citater er adskillige momenter blandet sammen: den rene tidsfølge (asymmetri) (dog rummer 'tidspunkt' intransitivitet); den rene årsagsfølge (intransitivitet); den asymmetrisk-connexe type ('som noget stemmer med'). Den sidste kan blive kompleks, dvs. få tilføjet intransitivitet: 'ønsker, tilbøjeligheder, formodninger o.l.' bliver et mønster der bliver forudsætning for efterligning, noget der skal realiseres som en efterligning af en vision. I mit eksempel er der imidlertid kun tale om intransitivitet: med ønsket som forudsætning -ikke indordning, ikke tidsfølge er understreget. Men hvad nu hvis der havde stået 'efter ordre'? Havde vi så som i (g) - haft en konkret type (intransitiv-connex)? Nej, det ville igen være at lade betydningen 'ordre' og 'ønske' influere på fastlæggelsen af typen. En sådan sammenflydning af betydningerne i opfattelsen af hele ytringens mening er naturligvis vanskelig for ikke at sige umulig at undgå helt, men med Brøndals analyse er det mest interessante - osse her ligesom i syntaksanalysen - at stille de foreliggende muligheder skarpt op frem for at vælge den formodet eneste korrekte. Det 'efter' som kan paralleliseres med 'efter' i (g), er jo ret beset ikke manifesteret i (i): 'han fulgte [efter] mig efter eget ønske'. Og dette 'efter' kan analyseres som (b), (c), (d) -eller altså (g).

Denne gennemgang viser nuancerigdommen i Brøndals synonymiske apparatur og den stramme styring af de forskellige mometers plads. Man kan holde sig et ganske bestemt abstraktionsniveau for øje,

idet selve definitionerne ikke inficeres af parasynonymiske indslag, der i forbindelse med anvendelsestyperne får en rent illustrativ og på denne plads uundværlig funktion (muligvis osse en vildledende, men definitionen kan tøjle vildfarelserne i nogen grad). Morfologi og syntaks forbliver på deres respektive pladser som de er blevet tildelt dem af de logiske kategorier, og anskuelsesformer og anvendelsestyper blandes ikke sammen.

12. Anvendelsestyper: frie varianter

Efter denne påvisning af anvendelsestypernes faste varianter og deres anvendelighed i leksikografisk øjemed er anvendelsestyperne imidlertid ikke, som den udmattede læser måske havde håbet, uddebatteret. Der mangler de frie varianter som ikke kan deduceres direkte fra definitionen, men som heller ikke må forveksles med en fast variant i en eller anden fx af anskuelsesform betinget funktion (8). De frie varianter er på samme logiske niveau som de faste, men er kun sat i forhold til definitionen ved at de "ikke afhænger af selve Definitionen alene, men blot udnytter de Muligheder der (under de givne Omstændigheder) ikke hindres af den" (Brøndal 1940a: 60). Det er en rent negativ karakteristik, og den må derfor følges op af en positiv, dvs. en der fremhæver 'de givne Omstændigheder' som deduktionens ikke kan gøre rede for, og som følgelig deabsoluterer den ved at pille ved den lidt stivbenede konstruktivisme der ikke har kunnet undgå at sætte sit præg på det foregående.

Medens en Enheds Definition udelukkende er afhængig af sin Gruppe (som den omvendt betinger), er dens Anvendelsestyper ikke afhængig af Definition eller Gruppe alene, men tillige af hele det System hvori Gruppen (og dermed Enheden og dens Definition) indgaar. Desuden ledsages og udfyldes et System altid indenfor det paagældende Sprog af andre Systemer, Præpositionssystemet saaledes i første Række af Conjunctioner (hvorunder Situativer) og Præfixer [cf. ordbogens sammenblanding af klasserne] (...) Herved skabes for en Enhed et Perspektiv med flere Horisonter, den ene bag den anden.

Dette Perspektiv - og især dets nærmeste Horizont - udøver sin store Indflydelse på Enhedens hele Rolle og paa dens Fremtrædeformer. Det er bl.a. bestemmende for Existensen og Arten af dens frie Varianter. Disse beror - generelt set - paa de altid tilstedeværende Muligheder for Anvendelse af Relationsformer og -arter, der ikke er explicit fastlagt i Definitionen. (...) Indenfor et givet System vil dog af disse theoretiske Muligheder altid kun relativt faa være af væsentlig Betydning: de der udfylder en Lakune, altsaa udtrykker et ikke i Systemet fæstnet Forhold. (ib.: 63)

Denne passage er et ypperligt eksempel på hvorledes tænkning og argumentation forløber hos Brøndal. På definitionsniveauet er der klare og skarpe skel mellem ordenes kerner og mellem de deraf deducerede faste varianter. Men på det samme trin gør sprogets sammenhæng udover gruppens eller klassens interne kohærens sig gældende i en gensidig men mindre forudsigelig påvirkning. Hver synonymisk struktur er influeret af samtlige andre og omvendt, og immanensen i gruppe og klasse sprænges som immanensen gør på alle niveauer af Brøndals tænkning.

Man kan tale om et overdeterminationsforhold, idet der i en vilkårligt valgt struktur vil afsættes spor af mindst én anden struktur, grupperne imellem såvel som klasserne imellem. Således afsætter strukturerne mærker i hinanden, mærker hvis spor er de frie varianter. Og de er spor på en bestemt måde. Det der er deres betingelse er en lakune et andet sted i sproget, et fravær. Og den frie variant manifesterer derfor den synonymiske strukturs eksistensbetingelser: den strukturelle kontekst, det komplekse hele eller 'Perspektivet' som Brøndal kalder det. Man finder aldrig et 'hul' i sproget men altid dets udtryk. De non-limitative kategorier skal som tidligere bemærket give tæthed og nuancerigdom, og lakunen er kun tænkt som betingelse, et logisk begreb der fæstner sprogets dialektik. I en sådan dialektik er strukturen overalt et spor, det nærværende et signal for det fraværende, et fravær der aldrig tænkes som fravær i sig selv men netop som spor, i.c. frie varianter. Sproget er en tæt og kohærent helhed der, ligesom med et snoretræk med taljer og trisser, fjerner sine lakuner, dvs. flytter dem et andet sted hen.

Tager man atter 'efter' som eksempel, vil man se at det som fri variant vil kunne have fx den komplekse form af Symmetri: symmetrisk/asymmetrisk. Den er ikke inkluderet i definitionen ('et ikke i Systemet fæstnet Forhold') der kun rummer den negative form. Derimod vil den positivt polære form være udelukket som fri variant, for den er fast variant i definitionen af andre medlemmer af den samme tredimensionale gruppe ('uden', 'fra'). Endelig vil relationsarter som slet ikke findes i nogen gruppe i en synonymisk struktur være brugbare frie varianter, alt efter hvad der benyttes i de nærmest beslægtede ordklasser.

Her træder atter proportionalitetsprincippet frem. Kompensationen siger at jo flere lakuner en struktur har, desto flere frie varianter afstedkommer den, men samtidig siger variationen at den samme frie variant kan være symptom på mere end én lakune, idet størst mulig variation opnås med færrest mulige midler. Et enkelt element vil være særlig bundet til de frie varianter, ja vil kun kunne være fri variant. Det er universalet, blandt præpositionerne fr. 'de'. Det har en nuldimensional definition og ingen faste varianter kan følgelig deduceres. Osse de endimensionale ord vil være tilbøjelige til at danne frie varianter, da de kun har én fast variant og derfor flere implicitte ressourcer. Der er altså kompensation mellem dimensionalitet og

antallet af (muligheder for) fri varianter.

Man skulle derfor ikke vente at finde 'efter' som fri variant. Men dog er det danske præpositionssystems struktur ikke uden 'skævhed': det har primært-centralt tyngdepunkt, idet Variabilitet findes sparsomt og Pluralitet og Generalitet overhovedet ikke (for slet ikke at tale om de sammensatte arter). Man kan derfor tænke sig at lakunen fyldes af, dvs. spores i, en anden klasse, idet de anvendte arter ifølge variationen skal udnyttes til det maksimale antal betydninger. Brøndal antyder at præfikserne, men osse konjunktioner og andre klasser der er analoge med præpositionerne, dvs. rummer et r-element i definition, må kunne komme på tale. Osse i formel henseende er der en 'skævhed': der er polært tyngdepunkt. Man kunne da tænke sig frie varianter i komplekse former af arter der allerede kendes fra klassen eller gruppen.

De mere generelle aspekter af disse overvejelser får stå hen, idet mindst én færdigudarbejdet synonymik udover præpositionernes må være påkrævet som arbejdsgrundlag. Men jeg kan dog antyde det komplicerede spil ved at se på det efterhånden maltrakterede 'efter' nok en gang. I hvert fald mener jeg at kunne finde fire betydninger i ordbogen som ikke kan deduceres som faste varianter, og som alle er let arkaiske.

1. Den første knytter sig til den kendte Holberg-replik: "... dersom du icke træcker din Mand hver Dag efter Haaret, ..." (ordbogens punkt 11). Ordbogen oversætter til 'ved hjælp af'. Brøndal har selv vendingen med i sin eksempelsamling (IV.E.: 592) og oversætter med 'ved'. Der er klart involveret et fast udgangspunkt, altså intransitivitet, men samtidig er det lige så indlysende af den handling der er fikseret i 'efter' osse betegner vedvaren eller fortsættelse, altså transitivitet. Det synes da rimeligt at kalde denne variant for den frie variant transitiv/intransitiv, kompleks form af Transitivitet, der "forener (...) Forudsætning med Virkeliggørelse" (Brøndal 1940a: 69). Man kunne tænke sig at osse andre præpositioner kunne udfylde denne funktion, eftersom der kun findes få komplekse former i de faste varianter i strukturen. Oversættelsen 'ved hjælp af' vidner således om at flere betydningskerner end én må bruges til deduktion i nudansk, sproget ejer ikke ét enkelt ord. Og nu er det faktisk sådan at 'af' bl.a. er intransitiv og 'ved' bl.a. er transitiv, og den syntaktiske dannelse 'ved hjælp af' dækker altså den uddøde fri variant af 'efter', idet den som så mange andre komplekse former "er afgjort arkaisk" (ib.: 69). Således ville vendingen 'trække ud ved håret' med den samme frie variant af anden kerne ('ved' er symmetrisk og transitiv) osse virke en kende aflægs.

2. Det andet eksempel er osse et gammelt citat: "Jeg skal tænke ham det efter" (ordbogens punkt 13.2). Ordbogen oversætter til 'blive ved at huske ham det'. Der er tale om en isolation af et emne der særlig huskes (inconnex), men samtidig om en indordning under eller tilknytning til et bestemt hændelseskompleks hvoraf de er udskilt

(connex). Om denne connex/inconnexe størrelse siger Brøndal at den betegner "udskillelse fra en Genstand, hvormed dog Forbindelsen bevares for Tanken" (ib.: 69). En klart arkaisk dannelse. Dog osse her er der mulighed for at tolke varianten som transitiv/intransitiv, hvis man lægger mere vægt på en vedbliven, end på det connexe forhold med integration og udskillelse. cf. oversættelsen: 'blive ved at huske på ham i anledning af ham', hvor 'ved', 'på', 'i' bl.a. er transitive og 'af' intransitiv.

3. Endnu et citat fra en ældre tekst: "Hullet var lukket efter som om der aldrig havde været gravet" (ordbogens punkt 18). Som kommentar noterer ordbogen: om tilbagevenden til en tidligere plads: tilbage; (...) om genoprettelse af en tidligere tilstand, især om lukning af noget der har været åbent: til". Altså 'efter' betyder 'tilbage' og 'til'. Samtidig med at den symmetriske reversibilitet er betonet, er der tale om retning og irreversibilitet: fra åbent mod lukket, og dermed om asymmetri som definerer 'til'. Om denne symmetrisk/asymmetriske type skriver Brøndal at "Den betegner samtidig Retning og Modretning og derfor bl.a. 'tilbage' (dvs. til udgangspunktet i Rum, Tid eller Række)" (ib.: 68).

Her viser sig imidlertid det ejendommelige at dansk har to symmetrisk/asymmetriske præpositioner ('ad', 'i'), men der er da heller ikke noget i vejen for at sige 'lukke i' eller 'lukke i igen' (cf. 'se efter' vs 'se ad'). Ordbogen skriver nu desuden 'lukke til', og 'til' skulle da osse kunne fungere som fri variant. Uden man vil kalde disse anvendelser af 'efter' og 'til' udpræget arkaiske er der dog ingen tvivl om at 'lukke i' er mest mundret. De frie varianter vil uden tvivl kunne anvendes til rekonstruktion af en synonymisk strukturs udseende på et tidligere stadium end det aktuelt foreliggende, hvis de frie varianter vel at mærke har været faste. Brugen af frie varianter, for så vidt de alle forekommer nutidige, er bl.a. det man i daglig sprogpraksis kan forstå ved synonymvekslen. Denne kan jo osse omfatte faste varianter (cf. 'lytte efter' og 'lytte til'). Men forskellen ligger i hvordan en sådan vekslen traditionelt forklares: ordene kan bruges i flæng fordi de har 'samme betydning', og hvordan Brøndal forklarer den: ordene kan bruges på skift fordi der ikke findes en 'samme betydning', men tværtimod et fravær, en lakune, i den synonymiske struktur.

4. Ordbogen kan endelig i punkt 19 opregne eksempler der handler "om virksomhed for at fuldstændiggøre en handling":

- a. at skyde efter når vognen hælder (nemlig for at få den til at vælte helt),
- b. at slukke efter (nemlig helt), og
- c. at glatte efter (nemlig helt).

Af disse tre eksempler falder det sidste klart ind under det umiddelbart foregående jeg har haft fat på, det symmetrisk/asymmetriske: en virkning ophæves igen, rynken glattes ud. Uden helt at være tilfreds med løsningen mener jeg osse at de to første hører herhen. En retning forskydes, men denne forskydning er ikke transitiv, der svarer til

imperfektivt aspekt (Brøndal 1943a: 125), men asymmetrisk, der svarer til imperativ (ib.: 121; cf. dog om imperativ V.C.: 745f, 756f). Retningsorienteringen går mod fuldendelse, en tilbagevenden til en genoprettet balance. Tilsyneladende altså symmetrisk/asymmetrisk - reversibel og irreversibel. Nu er selve fuldendelsen imidlertid hos Brøndal integral, den positivt polære form af en firdimensional relationsart. Jeg tør dog ikke begive mig ud i en analyse af denne art (ty. 'samt' skulle være integral), og noterer blot at identificeringen af 'efter' med en symmetrisk/asymmetrisk fri variant i disse tilfælde næppe er helt tilfredsstillende. Men man ved at "Det ligger i de frie Varianters Natur at være langt talrigere og derved tillige vagere og mere skiftende end de faste" (Brøndal 1940a: 64).

De foregående analyser af anvendelsestypernes faste og frie varianter tør ikke gælde for at være definitive. Men de skulle kunne belyse de vanskeligheder som en analyse byder på, når den skal laves efter Brøndals hoved. En dyb fortrolighed med betydningsnuancernes fineste afskygninger, præcis føling for på hvilket trin af reduktionens trappestige de fikserede betydninger hører hjemme, en viden om relationsarternes rækkevidde og indbyrdes afgrænsning, en omfattende orientering i et stort internationalt ordforråd, et vue over andre ordklasser og andre limitativt definerede enheder, det er hvad der kræves, og det rejser problemer og fordrer detailstudier der både overskrider rammerne for det projekt som denne afhandling har programsat - den principielle sammenhæng i Brøndals teori - og formentlig mine evner. Jeg har sat et par praktiske eksempler på papiret der skulle antyde det rum hvori en videreudvikling af Brøndals tanker må foregå.

Hvad der mest har interesseret mig her er struktureringsproblemer. Man ser straks at den løsere udnyttelse af struktureringsprincippet er betingelse for rigdommen af kombinationsmuligheder og er en betingelse for dannelse af frie varianter. Havde sammenknytningen af arterne været mere rigoristisk, havde arterne ikke kunnet udlåne visse af deres former til manifestation af og dermed omlejring af sprogets lakuner. Disse forhold giver proportionalitetsprincippet en mere central placering, idet det ikke udpeger realiserbare elementer præcist og kun dem, men snarere angiver realisationsmulighedernes retning.

13. Varianter og sproghandling

Mens forholdet mellem faste og frie varianter set på NG-niveau er det samme som forholdet mellem påbudte sproglige træk og ikke-forbudte træk, så kan forholdet set i SB - den realiserede sproghandling - anskues ved hjælp af den skelnen mellem det forudsatte (le pré-supposé) og det underforståede (le sous-entendu) som Ducrot foretager (Ducrot 1969, mere detaljeret i Ducrot 1972 og med nye nuancer i Ducrot 1978, delvis under indtryk af kritikken i Ebel og Fiala 1974).

Begge fænomener er af semantisk art og er væsentlige at skelne i

samme øjeblik sprogets betydning knyttes til den kommunikative sprogbehandlings meningssammenhæng: de tilhører det *implicitte* register der sammen med det *explicitte* udsagn - det *fremsatte* (le posé) - indgår i sprogbehandlingen for at den kan forløbe *overhovedet* og blive opfattet i forhold til en hensigt, en situativ indramning, en social kodning etc., dvs. som mening.

Med hensyn til de kommunikative udsigelsesinstanser henregner Ducrot det *fremsatte* til afsenderen, det *underforståede* til modtageren og det *forudsatte* til selve den dialogiske situation hvori de to parter indgår. Derfor er det *forudsatte* indbygget i det sproglige medium de betjener sig af (i.c. NG), mens det *underforståede* er knyttet til sprogbehandlings retorik (i.c. SB). Ducrot forestiller sig (Ducrot 1969: 31f) at der i den realiserede sprogbehandling indgår en situativ determinant af ikke-sproglig art (cf. Brøndal: 'Momentet') og en sproglig-semantisk determinant (cf. Brøndal: NG), og forestiller sig i den tidlige udformning af teorien at disse er indbyrdes uafhængige i deres grundlag, men at der er en retorisk komponent (cf. Brøndal: SB) der er determineret af begge de to øvrige med henblik på at gøre det *fremsatte* - le posé - effektivt (cf. Brøndal: nuancer, anvendelser) under forudsætning af at de to førstnævnte er givet.

I denne betydningseffekt indgår de to *implicitte* semantiske forhold - det *forudsatte* og det *underforståede* - på to niveauer (cf. tidligere IV.D.: 540 i forbindelse med redundans- og kodebegreb). Et kort eksempel kan vise forholdet:

A siger til B:

(a) "Sørensen slår ikke sin kone længere!"

Heri indgår flere forhold implicit, men med forskellig status:

(a 1) Sørensen er gift

(a 2) Sørensen har slået sin kone indtil nu

(a 3) Sørensen er en hustyr

(a 4) Sørensens kone er død

(a 5) Sørensen er død

(a 6) Sørensen har fået akutte lammelser

Vi kan underkaste (a) tre operationer (cf. Ducrot 1969: 34):

(1) benægte: Sørensen slår sin kone endnu

(2) spørge: Slår Sørensen ikke sin kone længere?

(3) tilføje en underordning: Selv om der er god grund til det, slår Sørensen ikke sin kone længere

I alle tre tilfælde forbliver (a 1) en *implicit* forudsætning, hvilket ikke gælder for (a 2) til (a 6) der kun kan fungere *implicit* i ét eller to af tilfældene. Derfor er (a 1) en i sprogets semantiske struktur - den *eksplicitte* kode - iboende ramme for relationen 'Sørensen R kone', osse i (a 2), (a 3) og (a 4). På samme måde vil

(a 7) Sørensen er fysisk veludrustet

være *implicit* forudsætning for at relationen 'Sørensen - slår - kone' kan fungere, og vil gælde konstant under ændringerne (1), (2) og (3).

Derimod vil (a 2) til (a 6) være betydninger som modtageren selv

må slutte sig til, evt. efter gestiske og situationsbestemte styringer fra afsenderen, der bag den tilsyneladende meddelelse af en kendsgerning - (a) - kan antyde en opfattelse som han undgår at udtale direkte. I den forstand er det en implicit kodning (men jo ureducerbart til stede i enhver sproghandling). Man kan sige at (a 1) og (a 7) er regler, mens de øvrige (a 2) til (a 6) er betydningsvalg i en sproghandling, nemlig valgt under de givne ikke-sproglige omstændigheder.

Denne skarpe skelnen mellem den sproglige determination eller det forudsatte og den ikke-sproglige determination eller det underforståede modificeres senere (Ducrot 1978). I den tidlige version ser Ducrot kun en forbindelse mellem ikke-sproglige forhold og det underforståede, mens det forudsatte får lov til at stå i ren sproglig immanens. Det er osse en såre praktisk adskillelse i en analytisk sammenhæng, men som han gør opmærksom på (ib.: 123ff), vil osse ikke-sproglige koder kunne fungere som det forudsatte, nemlig som kodificerede rammer for sproghandlingens afvikling, og på den anden side vil selve anvendelsen af en bestemt forudsat kode kunne fungere som det underforståede (fx i det tilfælde hvor der er ironi inde i billedet). Kodebegrebet bliver på den måde vigtigere end den information Ducrot egentlig, nå ja underforstår i forbindelse med sine tre begreber: det er 'l'information posée', 'l'information présupposée' og 'l'information sous-entendue' han har for øje.

I sammenhæng med Brøndals teori om de faste og de frie varianter, vil de faste varianter fungere som forudsatte størrelser i en given anvendelse, rammer for valget af anvendelse i SB med henblik på en bestemt betydningseffekt, med angivelse af hvad det er muligt eller umuligt at få et ord til at betyde, i en vis forstand dets kode. Derimod er de frie varianter underforståede størrelser, der kan vælges eller ikke vælges, realiseres eller ikke realiseres på måder der ikke kan forudses af ordets definition og derfor udspringer af meddelelsessituationen eller eventuelt fastholdes som diakrone relikter, arkaiske rester der ikke længere tilhører normen, men stadig eksisterer og derfor kun kan eksistere i SB-sammenhæng.

Sammenhængen mellem faste og frie varianter er - som sammenhængen mellem forudsat og underforstået - en generel struktur i sprogets funktion som betydende instans. De frie varianter er ikke kun en dårlig undskyldning, når det er erkendt at ikke alt i sproget restløst går op i definitionerne, men bygger på en dyb erkendelse af sprogets virkemåde. De faste varianter er udtryk for den fasthed der overhovedet gør kommunikation mulig, de frie varianter er ekko af de nødvendige lakuner og hulrum der gør sproglig udvikling, betydningens dynamik mulig.

14. Ordforrådet: en symptomal grænse

Den diskursive generalitet som forholdet mellem faste og frie varianter således kan tillægges i det Brøndal kalder sprogets økonomi

(Brøndal 1940a: 54), genkendes som et grundtræk ved den tekstopfattelse som ligger bag symptomallæsningen: fraværets, lakunens betydning for en given betydningsmanifestations særpræg.

Men i den synonymiske diskussion synes det som om man kommer til det punkt i Brøndals tænkning, hvor ikke blot et træk i symptomallæsningens teori kan registreres, men osse hvor Brøndals fremstilling underkastes symptomalprincippet - den simultane tautologi og kontradiktion. Vi står ved en af ydergrænserne i Brøndals værk.

Vi skal støde på andre, men her er det vel ret chokerende at iagttage de umulige konsekvenser Brøndal ville påtvinge sig selv (men som han netop må påtvinge sig selv for at være konsekvent), hvis han ville skrive en ordbog på sine egne konditioner med definitioner og anvendelsestyper. Denne umulighed har vi allerede noteret os da vi så på Brøndals udregninger af et sprogs ordinventar (se IV.E.: 561ff). Da stod den som en massiv og uflyttelig spontant oplevet urimelighed. Men nu kan påstanden artikuleres og tildeles en plads i en sammenhæng.

Det mindst problematiske er at en lang række 'ord' skulle udelades: sammensætninger der er syntaktiske dannelser; afledninger der nok er morfologiske, men hører til i underafdelingen variation (Brøndals anvendelse af termen 'variation' i modsætningen 'variation' vs 'ordklasse' og i modsætningen 'variation' vs 'kompensation' er ikke heldig, men giver vel i praksis ikke anledning til misforståelser). Ordbogen ville således kun indeholde ordet 'rød' eller 'blå', men ikke 'rødlig' eller 'blåne'. Derimod ville suffikset '-lig' og infikset 'n-' ('-m-') og en redegørelse for ordenes tilbøjelighed til at variere komme med. Måske. Alt dette ville give praktiske vanskeligheder ved udfærdigelse og brug af ordbogen, men de principielle hurdler var vel til at sætte over.

Det gælder imidlertid ikke når vi ser på hvad der skal inkluderes. Brøndal vil være tvunget til at regne med et endeligt antal medlemmer i hver klasse. Det er nødvendigt for at alle synonymikker kan opstilles efter proportionalitetsprincippet, og det er nødvendigt for at kunne gøre hvert ord identisk med sig selv og kun med sig selv. Selve tankens umiddelbare absurditet og de praktiske vanskeligheder med arkaiske ord, fremmed- og låneord, sammensætninger på vej ind i morfologien og andre løst integrerede elementer er ikke tilstrækkeligt til at afvise den. Men Brøndal ville støde på en principiel afvisning af projektet i i hvert fald to tilfælde, en afvisning der er principiel fordi hans egen teori, netop for at bevare sin identitet, simpelt hen må opsøge og tage stilling til disse grænsetilfælde.

Det ene er proprierne der er tomme for specialbetydning, er synonymiløse, men dog med et osmotisk forhold til nominerne (cf. Brøndal 1928: 81; "Proprierne danner en (...) Verden, uerkendt for andre - og derfor for Normen", hedder det i et notat fra oktober 1924 (4297,7)). Det andet er interjektionerne der er ustandseligt produktive og derfor udgør et synonymisk fluksus. I et ganske vist tidligt notat

(mellem 6. og 13. september 1919) i korrespondancen til A. Højberg Christensen opremses ligefrem fire synonymiløse ordklasser: "Interjektioner varierer ikke efter (og udtrykker ikke) Relationer (derfor uden for *Logos*) Proprier og Talord samt descr. Adv. varierer ikke mht. Relationer" (4297,4, p. 57).

At ville lave en synonymik ville være et kontradiktorisk forehavende i - mindst - de to nævnte tilfælde: klasserne skal i overensstemmelse med teoriens opbygning have en synonymik. Man kan ikke have en hel klasse af ord uden specialbetydning men kun ét -universalet - i hver klasse. Hvis Brøndal dog fortsat vil nægte at de har specialbetydning, må han samtidig nægte at de er ord, for teorien kan ikke fiksere dem som ord, dvs. give dem en klasse- og en kernedefinition, men højst sige at det er sproglige størrelser der har en specialbetydning ved siden af de kategorialt instituerede grammatiske områder. Og han vil da kontradiktorisk komme til at påstå at proprierne og interjektionerne er ordklasser der ikke består af ord, men af noget andet, hvad enten dette andet ingen specialbetydning har eller finder en plads ved siden af kategoriernes domæne, et mystisk x i teoriens logiske ligning.

Men ejendommeligt nok er det antagelsen af ordforrådets endelighed i en synkron struktur der betinger præpositionssynonymikkens succes. Den kan imidlertid ikke gentages overalt, selv for klasser hvis medlemmer upåtvivleligt er ord. Brøndal kunne fx tænkes at ville lave en synonymik for substantiver (nominal underklasse Rd), men ville da uden tvivl være nødt til at producere nye substantiver (og måske ord fra andre klasser) der ikke alle vil være sammensætninger, afledninger o.l., simpelt hen for at blive i stand til at gennemføre beskrivelsen. Man må her ikke glemme at Brøndal netop flyttede termini technici fra proprierne til nominerne i *Les parties du discours* (i øvrigt med afledninger som eksempler (Brøndal 1948a: 109 vs Brøndal 1928: 46f, 82)), dvs. til en klasse der upåtvivleligt har en synonymik (i.e. den kompleks-polære underklasse Rd). Men på den måde vil han skabe en skrue uden ende, en risiko hän ikke løber ved præpositionerne, der næppe kan kaldes en produktiv klasse. Han vil på den måde blive tvunget ud i parasynonymien, ikke som hjælpemiddel men som princip. Og parasynonymien er som påvist tautologisk.

Det er imidlertid denne efter symptomalprincippet umulige situation der betinger de muligheder Brøndal har realiseret, og dem han sikkert kunne have realiseret hvis han havde levet længere. Hvad der er markeret er ikke en totalfallit, men der er sket en markering af en grænse, og af at osse hans teori - naturligvis - er underlagt den dialektik der gælder for enhver diskursiv praksis. Den er holdt oppe af de momenter - endelighedskravet, orddefinition af klasse og kerne osv. - der peger på de steder hvor dens erkendelseseffekt vil være opbrugt.

Når Brøndal dog arbejder på sit som totalprojekt dødsdømte projekt, kan det ikke skyldes dets praktiske sigte, dets effektivitet i forhold til det sproglige materiale. Al hans omgang med sproglige problemer er af sprogfilosofisk art, ikke med beskrivelsen som ende-

mål men som vejen til en forklaring af sprogets funktion og af dets konstitutive rolle. Og med sit halsløse krav til en korrekt synonymik åbner han netop ind til sprogets hjertekammer: betydningen, et begreb - eller snarere et problem - der må gøres til genstand for refleksion i enhver relevant sprogfilosofi. Brøndal vil ikke lave ordbogen to end all books eller i første række reflektere over sproglige enkeltfænomener, men derimod undersøge fænomenet sprog i den menneskelige virkelighed. Derfor spørger han ikke i første række om hvilke betydninger sproget har eller starter en indsamling af eksempler, men spørger så radikalt han kan om hvad betydning er, og om på hvilke betingelser eksempler kan bruges, dvs. overhovedet være eksempler på betydning. Dette filosofiske aspekt af det synonymiske arbejde er undværligt for at forstå Brøndals underlige synonymiske tegn og gerninger og se rimeligheden i dem. Vi vender tilbage til disse aspekter i afhandlingens V del.

Et andet forhold der vanskeliggør selve beskrivelsesarbejdet, udover den filosofiske problematik, er anvendelsestypernes opsplitning i faste og frie varianter. Den fornemmelse af linedans mellem morfologi og syntaks som knyttede sig til de faste varianter, er endnu klarere for de frie. De faste kan deduceres af definitionen, men de frie kan ikke udledes noget sted fra. I forhold til synonymikken er de negativt bestemt, nemlig af en lakune. De er imidlertid positive ved altid at være realiserede og ikke blot opstillet som mulige. Dog kan de sandsynliggøres ud fra synonymiske analyser, der påpeger de synonymiske strukturers mangler eller skævheder, og de er således ikke rent syntaktiske dannelser eller SB-fænomener. Men overdeterminationen bevirker at ingen streng forudsigelighed gælder. De frie varianter må beskrives som syntaktiske realiteter og forklares som synonymiske. I en totalbeskrivelse af den synonymiske struktur i en ordklasse vil de da, som i tilfældet 'efter' i Ordbog over det Danske Sprog, kun kunne vedhæftes som faktiske registrerede anvendelser med aposteriorisk strukturel placering eller som filtreringsrester der må afvente andre ordklassers synonymik som forklaringsbasis.

15. Modalitet

Men netop i denne pendlen mellem morfologisk og syntaktisk struktur og mellem NG-niveau og SB finder de non-limitative kategoriers modale aspekt sin plads. Det er et af de kategoriale træk som skal - har jeg påstået - høre til disse kategoriers virkefelt, men som endnu ikke er påvist.

Denne påvisning kan ske, om ikke i totalt afklaret form, så dog i præciseret form ved fremdragelse af et hidtil upåagtet træk ved proportionalitetsprincippet. I den artikel hvor det første gang introduceres, "Compensation et variation. Deux principes de linguistique générale", skriver Brøndal at formålet med princippet er at

- 2° Trouver les modalités de la connexion entre définitions et solidarités dans un système quelconque.
- 3° Caractériser un système donné par la nature et le degré de complexité de ses groupes, par les formes d'oppositions appliquées, et enfin par ce jeu de nécessité et de liberté qui crée la perspective propre à chaque élément. (Brøndal 1943a: 106)

Det er netop hvad der er brug for: modalitetsforholdet, dvs. spillet mellem frihed og nødvendighed med hensyn til perspektiv eller over-determination. Modaliteten er på grund af de frie varianter ikke kun et forhold mellem NG og SB, men vedrører de non-limitative kategoriers strukturering til synonymiske enheder, relationsarter, i UG. I samme øjeblik relationsarterne skal bestemmes formelt i UG, er solidariteten mellem de polære former involveret, og i samme øjeblik en synonymisk kerne dannes derudfra i NG, dvs. ved et totalt frit valg mellem arterne men bundet af formerne, er selve forholdet mellem faste og frie varianter etableret, således at de sidste først realiseres i SB. Dermed er springet gjort fra det øverste niveau til SB, den sproglige praksis, og det er i denne det modale spil mellem frihed og nødvendighed foregår (og som den videnskabelige praksis således uvægerligt bliver part i).

Brøndal pålægger sig imidlertid en unødig begrænsning i proportionalitetsprincipets anvendelse, idet hans eksempler i den nævnte artikel udelukkende er morfologiske og fonologiske, under ét systemiske, og den eneste realisation han tænker på er da forholdet mellem UG og NG.

Han understreger at både kompensation og variation kræver en dikotomi for at fungere. Kompensation fordrer "la possibilité de diviser la définition d'une unité ou forme grammaticale en deux parties sensiblement équivalentes ou en équilibre mutuel de telle sorte que le maximum de complexité de l'une entraîne le minimum de l'autre" (ib.: 110). Uden denne deling ville der slet ingen omvendt proportionalitet være. Derfor kan principets kompensativt aspekt bruges til at lave overslag over antallet af medlemmer i de todimensionale underklasser (tilføjet i *Les parties du discours* (Brøndal 1948a: 112)).

I Præpositionernes Teori omtales kravet om en tvedeling slet ikke, da alle arter formelt bygger på en binaritet. Brøndal mener med dette kvantitative vægtstangsprincip at kunne iværksætte et diakront sprogstudium. Det skulle kunne registrere, og navnlig forklare, opståen og forsvinden af visse former. Tabes de komplekse vindes en stigende differentiering og omvendt (cf. de komplekse fri varianter af 'efter' der alle forekom forældede).

Osse variationsaspektet kræver en dikotomi, men ikke som før en intern. Med dette aspekt kan man fx studere to parallelle eller beslægtede strukturers indbyrdes forhold, og Brøndal henleder her opmærksomheden på en sproglig økonomi i differentieringen: i to klasser eller grupper - fx grupper indenfor de danske præpositioner -

der har (delvis) fælles kvalitativ definition, vil de to grupper differentieres ved brug af forskellige former af de implicerede relationsarter (den ene har polære former af Symmetri, den anden har den komplekse form).

Det skulle imidlertid være muligt - da proportionalitetsprincippet jo skal gælde 'un système quelconque' - ved en fordobling af dikotomien at føje en dimension mere til princippet, således at det bliver anvendeligt i synonymisk/semantisk henseende.

Den første dikotomi der kan komme på tale i forbindelse med de frie og faste varianter er mulighed (synonymik, faste varianter) vs realitet (semantik, frie varianter). Kompensationsprincippet vil klart sige: jo flere faste, des færre frie og omvendt (ikke som lov men som rettesnor, som en tendens der kan opstilles som et rimeligt spørgsmål). Variationsprincippet vil sige: har vi to synonymikker der er beslægtede i mange faste varianter, vil differentieringen kunne ske med frie varianter, evt. med uudnyttede former af de samme relationsarter som indgår i de faste varianter.

Men denne anvendelse af proportionalitetsprincippet vil imidlertid ikke være tilstrækkelig. For i det ovenfor omtalte tilfælde blandt de danske præpositioner, hvor to grupper rummer hver sin form af den samme relationsart, vil denne differentiering, der sætter sig igennem i de faste varianter, faktisk kunne sløres af de frie varianter som kan gå på tværs af de faste varianters skillelinier. Man må derfor osse i modstillingen mellem faste og frie varianter tage hensyn til de muligheder som en given definition udelukker. Og til modsætningen mulighed vs realitet må da føjes kontrasteringer af de elementer som er ekskluderet fra en given kerne. Det kan man gøre ved at opløse de tvetydigheder der gemmer sig i den allerede anførte modsætning. For de faste varianter kan jo osse realiseres, og frie varianter kan være faste varianter af andre kerner og således indgå som faste varianter i disses anvendelsestyper (cf. 'efter' som fri asymmetrisk/symmetrisk variant svarer til fast variant af 'i').

På denne måde fremkommer den ønskede dobbeltdikotomi som en spaltnig af hver af polerne i modsætningen mulighed vs realitet:

mulighed	(faste varianter)	vs	umulighed (elementer forbudt af definitionen)
realiseret	(frie varianter)	vs	ikke-realiseret (elementer der kan realiseres men ikke er det).

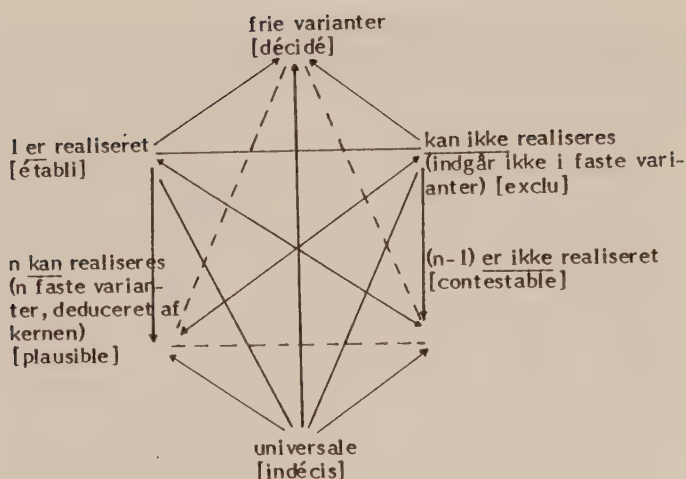
Inden jeg indsætter disse særlige modaliteter i forbindelse med realiseringen af sprogets muligheder i R. Blanchés logiske heksagon for modaliteter, hvilket er muliggjort af opstillingen af dobbeltdikotomien, vil jeg specificere hvilke typer modaliteter der er på tale her. (Cf. Blanché 1969: 56, 89). Blanchés overvejelser om modaliteter tager deres udgangspunkt i de såkaldte aristoteliske (nødvendighed vs kontin-

gens; mulighed vs umulighed). De deontiske (forbud vs tilladelse etc.) behandler han i et kapitel for sig. De såkaldte epistemiske (sandsynlighed vs udelukkethed; sikkerhed vs tvivlsomhed) omtales i en note, men indgår i den opstillede heksagon. Man kan med H. Parret (i Darrault (ed.) 1976) kalde disse modaliteter propositionelle, idet de modaliserer værensforholdet i en subjekt/prædikat-dom.

I samme øjeblik modaliteterne gøres til et problem i lingvistikken, som i forbindelse med Brøndal, må billedet ændres noget, ligesom i øvrigt når logikkens og matematikkens begreber glider ind i sproganalysen. Man kan da med Parret tale om de leksikaliserede modaliteter (i fx modalverberne hvori bl.a. de deontiske er fæstnet), axiologiske modaliteter (fx i narratologien omkring aktantbegrebet eller omkring synsvinkelbegrebet) og de illokutionære modaliteter. De sidste er Parrets pointe: de er tilknyttet sproghandlingsaspekter, og angår de realiserede lingvistiske manifestationer i relation til udsigelseskonteksten og i forhold til udsigelsesintentionen. Under givne forhold, hvor visse kommunikative konventioner råder, vil modalsystemernes alternativer falde sammen: en leksikaliseret mulighed kan, når den ses i forhold til intention og kontekst, forstås som en umulighed (fx vil i en ironisk ytring en underforståethed efter Ducrots definition gøre sig gældende således at en direkte manifestation i det fremsatte (le posé) er umulig; fx vil en leksikaliseret udelukket mulighed kunne realiseres i en fiktiv kontekst, det være sig en roman eller en teaterdialog (tænk på Ionesco)).

Vender vi nu igen tilbage til Brøndal og Blanché, ser vi følgende: Brøndal interesserer sig i forbindelse med de faste og frie varianter for de illokutionære modaliteter, hvor konteksten er NGs øvrige synonymiske strukturer (andre grupper i den givne klasse eller andre klassers grupper). Blanché koncentrerer sig om propositionelle modaliteter i sin model (i en forening af aristoteliske og epistemiske modaliteter). Jeg ønsker at koble Brøndals interessefelt med Blanchés systematik, det vil sige at jeg ønsker at danne propositionelle modale udsagn om de knudepunkter der indgår i Brøndals undersøgelsesfelt mellem de faste og de frie varianter poler, dvs. udsagn om den sproglige realisering af varianter og dens betingelser.

Blanchés model for en sådan fremstilling ser således ud, idet signaturer, de involverede afhængigheder og betegnelserne i kantede parenteser er hans:

Et par kommentarer må ledsage de seks poler i figuren. Først de fire i kvadratet. De dækker alle over faste varianter: dem der indgår i en kerne, den der realiseres og dem der ikke realiseres; endvidere dem der ikke indgår i kernen og som følgelig umuligt kan realiseres. De indbyrdes afhængighedsforhold er umiddelbart indlysende, blot må man erindre at synsvinklen på de faste varianter ikke anlægges fra definitionens stadi som hidtil, men fra realisationens. Det er forudsætningen for at iagttage modaliteternes spil og bestemme forholdet til de frie varianter.

Dernæst de to sidste, de frie varianter og universalet, hvis forhold er lidt mere indviklede. Universalet er indifferent overfor enhver relationsart, og der kan kun tænkes ét indenfor hver ordklasse i UG, hvorfor det kun findes i én NG. Men ved at være selve klassedefinitionen og nulpunkt for enhver synonymisk struktur, er det indifferent overfor grupperne 'kan realiseres' og 'er ikke realiseret', og hører i de fleste sprog altid til de sidste, men er på grund af nulpunktspositionen i et implikationsforhold til de to poler. Samtidig står det i et disjunkt forhold til de to sidste af de fire poler, hvori kun kan indgå faste varianter. Det er kun på det ikke-realiserede plan af et ords faste varianter at det qua nulelement kan flyttes omkring; eftersom det ikke

har nogen plads for sig selv, har det så at sige part i alle ordene i klassen - bortset fra det der er realiseret som forskelligt fra det.

De frie varianter er derimod altid et begreb om realiserede størrelser. Men samtidig med at de hører til polen 'er realiseret', hører de til gruppen 'kan ikke realiseres', idet de netop altid realiseres som det der umuligt kan deduceres fra kernen. De konjungerer polerne 'er realiseret' og 'kan ikke realiseres', og heraf følger implikationspilenes retning. Dette forhold dikterer osse den non-eksklusive disjunktion til de to øvrige poler: de frie varianter er forskellige fra de faste, men eftersom de - som Brøndal siger - ikke kan forhindres af dem, kan de meget vel lappe ind over de faste varianter, endog erstatte dem af æstetiske eller stilistiske grunde (Brøndal 1940a: 60, 64); således udelukker de og deres realisationsbetingelser ikke hinanden.

Implikationsforholdet til universalet hentyder til at de frie varianter kan findes uden universale, men ikke omvendt.

For 'efter' har vi set at de frie varianter er fåtallige, komplekse af form og primære af kvalitet (cf. dog den mulige brug af Integritet). Indsættes analyseresultaterne for 'efter' i heksagonen, kan man se om denne aposterioriske konklusion kan gives en mere generel gyldighed eller rettere sandsynlighed, idet de uudnyttede definitioner - eller det perspektiv Brøndal taler om som bagtæppe for dannelse af de frie varianter - kan aflæses som sandsynlige påvirkningskilder (afhængighederne er som før og ikke indtegnet):

få, primære/komplekse
frie varianter

1 fast variant .

. ?

8 faste varianter, deduceret
af kernen

. 7 faste varianter

fr. 'de'

Den eneste plads der ikke kan udfyldes, rummer alle de anvendelsestyper som den givne definition ikke kan udpege og dermed osse de definitioner som disse anvendelsestyper indgår i. Det er visse af de ord der ikke er 'efter'. Det der er interessant ved dem, er at det er dem der som perspektiv er med til at frembringe de lakuner som de frie varianter af 'efter' skal/kan tage sig af, dvs. det er ord der mangler

værdierne symmetrisk/asymmetrisk, transitiv/intransitiv og connex/inconnex.

For at kunne bringe proportionalitetsprincippet i anvendelse i dets to aspekter, ville det være mest interessant i første omgang at kunne fjerne spørgsmålstegnet til fordel for synonymikker - eller gruppeafgrænsede dele heraf - fra analoge klasser (rD, rd, rR, dvs. konjunktioner, verber, possessiver, især de underklasser der betoner r-elementet polært eller kompleks-polært). Brøndal forestiller sig at det er hhv. kopulativerne (selv om egentlig situationerne interesserer ham mest i forhold til præpositionerne (rD) og deduktive konjunktioner (fx 'ergo'); dynamiske verber (transitiver) og modalverber; funktionelle possessiver (fx 'mon') og genitiv -s (Brøndal 1948a: 118f, 112, 126)).

Hvis disse analoge klasser eller nogle af dem ikke rummer mange komplekse faste varianter indenfor de samme relationsarter, vil variationsprincippet åbne for de frie varianter i alle disse klasser. Hvis omvendt der indenfor dette udsnit af perspektivet rummes mange komplekse klasser vil kompensationsprincippet tilsige få frie varianter, som det er tilfældet for 'efter'. Da 'efter' er tredimensional og derfor har mange faste varianter, vil kompensationsprincippet endvidere af den grund tilsige få frie varianter. Da omvendt hele det danske præpositionssystem har primært og polært tyngdepunkt, vil variationsprincippet pege på muligheden for frie varianter der ikke er primære i kvalitet og som er komplekse i form. Holder vi os således til de interne forhold i præpositionssystemet, vil det klart pege på at der er få frie varianter af 'efter', at de er komplekse og at de ikke er primære. Ordbogsanalysen viser at denne strømpil svarer til realiteterne, bortset fra at deres kvalitet ikke er primær (stadig med anvendelsen Integritet som en mulig bekræftelse).

Med denne skitserede anvendelse af proportionalitetsprincippet har vi set at det lader sig overføre til modaliteterne, således som de er knyttet til de faste og frie varianter, og at modaliteterne i en bestemt afgrænsning af deres betydning hører til de non-limitative kategoriens funktion. Det er som illokutionære modaliteter (med H. Parrets ord), der vedrører betingelser for realisering af sprogets betydningselementer, således som disse betingelser kan udtrykkes i proportionalitetsprincippet i samspillet mellem de definerede elementer med værdi og det bagvedliggende perspektiv af parallelle og kontrasterende synonymiske muligheder og i forhold til de fastlagte relationsarter i UG og det givne sprogs ordklassestruktur.

Disse modaliteter (mulighed/realiseret vs ikke-realiseret) kan kun knyttes til de non-limitative kategorier og ikke til de limitative, da det er via de non-limitative kategorier at faste og frie varianter fastlægges, og derfor via disse kategorier at ikke kun grænsen mellem morfologi og syntaks overskrides men niveauerne fra kategorier til SB bindes sammen.

De to krav som blev stillet til kategorierne for at de kunne karakteriseres som non-limitative, var det positive at grænserne sat af

de limitative skulle overskrides, og det negative at de skulle opsuge modaliteterne, negativt fordi det var et af de aspekter fra den klassiske kategorilære som blev begrebsløst ved substanskategoriens integration blandt de limitative kategorier. Disse to krav, ser vi nu, er ét og det samme og er knyttet til de non-limitative kategorier.

16. Anskuelsesformer

Under diskussionen af forholdet mellem mulighed og realitet, definition og varianter har et fænomen ført en parentetisk tilværelse, og det hører til deduktionens næste fase: anskuelsesformen eller intuitionen. Jeg bevæger mig hermed udenfor den minimalsekvens, hvormed jeg har afgrænset mit undersøgelsesområde indenfor Brøndals sprogteori. Det er uundgåeligt på grund af de non-limitative kategoriers hele karakter og funktion. Men jeg vil i dette afsnit og i de sidste afsnit om anvendelser og nuancer forholde mig mere kavaleraagtigt til emnet end ellers og blot antyde nogle hovedlinier. Tydelige kantianske overtoner mærkes her i ordvalget. Den intuitive erkendelse hos Kant er den der opnås ved anskuelsesformerne alene. Men den konception der ligger bag optagelsen af begrebet er den skolastiske filosofi og den gryende fænomenologi (Brentano), to filosofiske skoler som den kantianske filosofi ganske vist er spændt ud imellem set fra et nutidigt standpunkt. Brøndal forklarer sig således:

De Anvendelsestyper, hvis nære Forhold til Grundbetydningen her er paavist, optræder lige saa lidt som selve Definitionen aldeles umiddelbart og ublandet for Erfaringen. De virkelige eller oplevede Anvendelser (her sat i Modsætning til alle Arter af Typer der skyldes Forskernes Analyse og Konstruktion) fremtræder altid i en Sætning og indenfor denne altid i een bestemt Funktion. (...) En Sætning - selv den abstracteste - er imidlertid aldrig helt uden Intention, dvs. Forhold til en Virkelighed; den rummer et Indhold, handler om et Emne, sigter mod en Genstand (det vigtige Begreb Intentionalitet findes allerede hos Duns Scotus, den betydeligste af Middelalderens Sproglogikere; fra Skolastiken genoptages det af Brentano). Det udsagte hører med andre Ord hen under et eller andet Omraade, hvor formalt eller fjernt fra Dagliglivet det end maatte være; der sættes Relationer indenfor en Verden, hvad enten den nu sanses eller erindres eller blot tænkes. (Brøndal 1940a: 66)

Med indførelsen af anskuelsesformerne bliver det skel jeg ovenfor har oprettet i forbindelse med modaliteterne klart: 'De virkelige eller oplevede Anvendelser' er, i deres realisering af faste og frie varianter, underlagt hvad jeg kaldte de illokutionære modaliteter, mens 'alle Arter af Typer der skyldes Forskerens Analyse og Konstruktion', i.c. i

Blanchés heksagon, tilhører, for så vidt der er tale om modaliteter, de propositionelle.

Hvad nu angår selve anskuelsesformerne tydeliggør citatet at der, navnet til trods, ikke er en speciel nykantianisme på programmet, hvorefter vi har at gøre med nogle statiske rammer i bevidstheden som forudsætning for erkendelsen. Det er, som citatet viser, snarere den fænomenologiske inspiration der slår igennem, og selv om jeg ikke kan dokumentere at Brøndal har stiftet bekendtskab med Ideen I, er citatets passus 'hører (...) hen under et eller andet Omraade' så godt som et ekko af Husserls begreb om regionerne i forbindelse med sin skelnen 'Tatsachenwissenschaft' og 'Wesenswissenschaft'. Husserl skriver:

Jeder Wissenschaft entspricht ein Gegenstandsgebiet als Domäne ihrer Forschungen, und allen ihren Erkenntnissen, d.h. ihren richtigen Aussagen, entsprechen als Urquellen der rechtausweisenden Begründung gewisse Anschauungen, in denen Gegenstände des Gebietes zur Selbstgegebenheit und mindestens zu originärer Gegebenheit kommen. Die gebende Anschauung der ersten, "natürlichen" Erkenntnisphäre und aller ihrer Wissenschaften ist die natürliche Erfahrung, und die originär gebende Erfahrung ist die Wahrnehmung, das Wort in dem gewöhnlichen Sinne verstanden. (Husserl 1913: 7f)

Nu taler Husserl jo ikke om en artikulation i områder som del af en betydningsproduktion i almindelighed, som Brøndal, men som del af en videns- og erkendelsesproces. Derfor fremhæver han her perceptionen i særlig grad, hvad Brøndal ville kalde real anskuelsesform uden at give den en position foran de øvrige tre han opregner (ideal, logisk, matematisk). Vigtigst er imidlertid at Husserl betoner, at når genstanden fremtræder som naturlig eller som givet i sig selv, beror det netop på at der på forhånd eksisterer en artikulation i områder hvor genstandene 'hører til' og derfor kan ansues på bestemte måder, der afstedkommer denne naturlighed. Dette forhold udtrykker han senere bl.a. i sætningen, "Jede Tatsachenwissenschaft (Erfahrungswissenschaft) hat wesentliche theoretische Fundamente in der eidetischen Ontologie" (ib.: 19). Og til denne eidetiske ontologi hører dels de kategorier hvormed det enkelte genstandsområdes genstande artikuleres som den konkrete videnskab og hvormed dens erkendelse bliver mulig ('Kategorien einer Region'), dels kategorier for genstandslighed overhovedet ('formale Kategorien') (ib.: 21). Mens de sidste klart har forbindelse til Brøndals kategorier, er de første paralleller til Brøndals anskuelsesformer: de formelle rammer for at genstande indenfor et område får en bestemt fremtrædelse - huset der fremtræder som sansekvalitet (real), som bolig med livskvalitet (ideal), som et signal for en slutning om beboerens velstand (logisk), som en samling

proportioner (matematisk).

Denne fænomenologiske reference gentager en væsentlig omstændighed i Brøndals opgør med positivisme og metafysik: der tales nok i Brøndal-citatet om 'en Verden', men ikke om en én gang for alle givet verden som positivistisk postulat eller metafysisk hypotese.

Hverken den empiriske virkelighed eller den videnskabelige erkendelse fremtræder i umiddelbar objektivitet, men kun indenfor en betydningsramme der er etableret under indflydelse af den altid allerede givne komplekse helhed i Situationen, den eksisterende 'regionalisering' af verden kunne man sige. Brøndals 'Verden' er på alle niveauer altid allerede givet, dvs. den indgår altid - men ikke altid på samme måde - i et subjekt/objekt-forhold. Anskuelsesformerne hører, skønt ikke kategoriale, konsekvent med til Brøndals teori i kraft af dennes generelle komprehensive karakter.

Skønt indførelsen af anskuelsesformerne således er en nødvendighed i den deduktive nedstigning mod de sprogligt realiserede concretissima, er de, som så meget andet i Præpositionernes Theori, udfoldet forbløffende sent, om end de har ligget i kim længe. Brøndal har øjensynlig ikke vidst hvad han skulle bruge dem til: udgør de et selvstændigt trin i reduktion og deduktion? Hvis nej, hvad er de da knyttet sammen med?

Fra juni 1933 findes et notat, betitlet "Relationsarter og Fysik" (4297,9). Her er anskuelsesformerne tilsyneladende knyttet til det kategoriale niveau eller måske til UG. Der står:

Til hver RA [relationsart] svarer en fysisk Dimension:

1 ^o	Til Symmetri	(Frem-Tilbage)	: Dybde	(+)
2 ^o	Til Transitivitet	(Punkt-Linje)	: Længde	(-)
3 ^o	Til Connexitet	(Før-Nu)	: Tid	(+)
4 ^o	Til Pluralitet	(Een-Flere)	: Bredde	(-/+)
5 ^o	Til Generalitet	(Del-Helhed)	: Perception	(+/-)

Pile, almindelige parenteser og Tuborg-parenteser er føjet til med blækskrift sammen med hvad der sikkert er formelle begreber (polære etc.). Brøndal har efter alt at dømme prøvet at skabe forbindelser mellem de fysiske dimensioner og de størrelser han allerede har systematiseret, for at lade dem opsuge her.

I juni 1938 noterer Brøndal på en lap (4297,11) 4 anskuelsesformer, rum, tid, reale forhold og ideale forhold. Men i et læg i kladde med påskriften "Rester" (4297,10) findes to notater, begge fra juli 1940, rummende dels et spørgsmål "Begreb defineret ved Anskuelse?", dels en opstilling af reduktionens trin uden anskuelsesformerne men med angivelse af nogle semantiske termer for hvert trin ("Semantiske Former"):

- I Nuancer ('Tone')
- II Anvendelser ('Meinung', Sinn, Sens)
- III Anv. Type ('Værdi', Wert, Valeur)
- IV Definition ('Betydning', Bedeutung, Signification)

Her er der ikke gjort plads til anskuelsesformerne. Men i selve kladden fra juli 1940 (men ikke i udkastet osse fra 1940) finder man p. III,B,1 og 38 fire "Intentioner eller Oplevelseskvaliteter" og endelig p. III,D,1, 50 og 102 findes fire "Anskuelsesformer": real, ideal, logisk og matematisk (4297,10).

Bedre sent end aldrig, men i bibliografien til Præpositionernes Theori henviser han dog til en gammel kending, H. Høffding (til Høffding 1910: 175f; Brøndal 1940a: X). Hans notater viser som påpeget at der sikkert er tale om en efterrationalisering. Men henvisningen til Høffding viser på den anden side muligvis osse hvorfor det har været svært at få indpasset anskuelsesformerne i reduktionen og i forhold til kategorierne. Hos Høffding er der nemlig tale om kategorier, mens der hos Brøndal er tale om begreber ved siden af kategorierne, men integreret i den kategorialt styrede deduktion. Forskellen mellem Brøndals og Høffdings hierarkiske placering af kategorier er åbenbar, men ligheden i indholdsbestemmelsen af tankeprocessen spiller atter Brøndal et puds, som det måske osse er tilfældet ved den manglende adskillelse mellem de non-limitative kategorier og relationsarterne i UG.

De fire anskuelsesformer Brøndal finder relevante i 1940 er altså 1. real, 2. ideal, 3. logisk og 4. matematisk. Blandt disse har især den reale været anset for central (cf. modsætningen mellem 'konkret' denotativ eller egentlig betydning og 'overført', konnotativ eller uegentlig betydning). Og indenfor den reale anskuelsesform har spatialiteten været accentueret på bekostning af temporaliteten. Mod dette synspunkt vender Brøndal sig stærkt. Med henvisning til naturvidenskabsmænd og erkendelsesteoretikere som Einstein, Minkowski, Edington og Meyerson pointerer Brøndal for det første at rum og tid ikke lader sig adskille begrebsmæssigt, og at intet af de to begreber i den enhed de udgør er sekundært, og for det andet at alle anskuelsesformer "er æquivalente" (ib.: 24). Antagelsen af anskuelsesformernes sideordning hænger sammen med Brøndals hele opfattelse af at sproget som det faktisk anvendes og anvendes altid er 'logisk nok' og ikke normativt skal forbedres. Han bemærker i et udateret notat om "Metaforproblemet", som han her knytter til anvendelserne men som jo rettelig har med anskuelsesformerne at gøre, at "alle Anvendelserne bør stilles paa [overstreget] lige og søges afledt (selvfølgelig indenfor det givne Sprog [?] []) fra et fælles Begreb, Grundbetydningen." (4297,11).

Mens dette notat korrekt betoner ligestillingen, er dets opfattelse af en total deduktion fra ét begreb en forestilling der ikke har overlevet notestadiet. Ligesom de frie varianter er lige så 'rigtige' som

de faste, blot anderledes placeret i sprogets økonomi, så er en formodet egentlig eller uegentlig betydning, knyttet til hhv. den reale og de øvrige anskuelserformer, uadskillelige og lige nødvendige dele af sprogproduktionen. Men der består ikke noget afledningsforhold mellem disse to niveauer.

Når anskuelserformerne således intet har med den synonymiske kerne at skaffe, har de det til gengæld med anvendelserne som de sammen med anvendelsestyperne skal differentiere. Anskuelserformerne har med betydningseffekt og semantik at gøre og skal studeres sammen med betydningsvariationen efter anvendelsen (hvad Brøndal i det tidligere citerede notat kaldte 'Meinung'), mens synonymikken med definitionerne undersøger variation efter mulighed for faste og frie varianter (hvad han i samme notat kaldte 'Betydning'). De frie varianter er omdrejningspunktet, da de netop vælges under givne omstændigheder.

At anskuelserformerne er ligestillede hænger sammen med Brøndals anormative sprogsyn. Og at de overhovedet er nødvendige at inddrage i teorien har samme årsag. For når grundpostulatet er at sproget skal betragtes i den form det foreligger, samtidig med at det fastholdes at alt har betydning men intet har samme betydning, så må sproganalysen rumme de begreber der er nødvendige til at redegøre ikke kun for betydningskonstansen, men osse betydningsvariationen som en vekslen mellem faste og frie varianter efter proportionalitetsprincippet og mellem anskuelserformerne. Brøndal er forpligtet til at tænke disse ting med, selv om han ikke kan tænke dem færdigt.

Jeg vil angive to korte eksempler på anskuelserformernes funktion udenfor Brøndals egen tekst, således at dens sparsomme behandling af dem kan udvides og konkretiseres. Det ene - Peter Brasks betydningsanalyser - peger fra anskuelserformer mod definition; det andet - Roland Barthes' mytologianalyser - peger mod anskuelserformernes rolle i SB.

I slutningen af sin Tekst og tolkning foretager Brask i appendixagtig form et par antydede betydningsanalyser af danske præpositioner og danske situativer (med Brøndals terminologi (Brøndal 1928: 119f; Brøndal 1948a: 118; Brøndals 1943a: 121)). Brask opstiller blot nogle grafiske figurer med ingen eller sparsomme kommentarer "til behagelig overvejelse" (Brask 1974: II, 768). Da både figurerne og kortfattet-heden er det mest brøndalske jeg er stødt på udenfor Brøndals egne værker hvad angår analyse af ordbetydning, vil jeg med et par bemærkninger bruge Brasks arbejde til at præcisere Brøndals position.

Brask tager entydigt udgangspunkt i anskuelserformerne i sin analyse. Først den reale ("fysiske forhold"), for det går "forholdsvis lettest" (ib.: 767), derpå på basis heraf "mytiske og metaforiske systemer" (cf. real og ideal anskuelserform) og videre til "psykiske" fænomener (ib.: 768) (cf. ideal anskuelserform). Derpå endnu videre til "udtryk, der primært angår ejendomsforhold og sekundært en lang række abstrakte eller symbolske forhold" (ib.: 773) (cf. logisk og

matematisk anskuelsesform). Brask ønsker ikke en fuldstændig kortlægning af ordbetydningerne, men en systematik i et strengt formaliseret sprog af anvendelserne i bestemte anskuelsesformer. I forhold til Brøndals hierarki af begrebsniveauer befinder Brask sig altså på et lavere abstraktionsniveau (men osse kun i forhold hertil, ellers er begge B'ers abstraktionsniveau lige højt og højt nok).

Men under hensyntagen til denne erkendelsesinteresse bærer Brask sig på mange måder ad som Brøndal: han opretter et selvstændigt niveau for grundbegreber (i.e. logisk definerede relationelle systemer med langt større respekt for og viden om logikkens og matematikkens spilleregler end Brøndal (og jeg selv) kan opvise); han opsøger systemer der lader sig strukturere på basis af komplementaritet (ib.: 773) (cf. Brøndals solidaritetsafhængighed som basis (Brøndal 1943a: 18)); han opstiller grupper med et obligatorisk antal medlemmer' efter det antal dimensioner der definerer dem (tredimensionale ord befinder sig i en gruppe på 8 hvor alle eller ingen er realiseret).

De dimensioner Brask arbejder med i forbindelse med situationer og præpositioner er de rumlige, dvs. den reale anskuelsesforms dimensioner som privilegeret definitionsgrundlag. Det ville Brøndal ikke acceptere, hvilket atter viser at det metodiske fællesskab ikke udgør en isolerbar parallel, uafhængigt af det kvalitativt bestemte genstandsområde eller den ekspliciterede erkendelsesinteresse der bringer metoden i anvendelse.

Men på dette grundlag, dvs. indenfor den reale anskuelsesform, får Brask givet nogle gode eksempler på Brøndals begreber. En opstilling der forekommer ham "mindre sikker" (Brask 1974: II, 768, 771) drejer sig om fire ord der hver udtrykker et plan eller et rum og udgør to par: 'om' eller 'omkring' forholder sig til 'gennem' som 'mellem' til 'overfor', idet de to sidste "udtrykker en spelling". De to sidste udtrykker dermed samme-anden konfrontationen som Brøndal forbinder med Variabilitet i præpositionssystemet. Og i den betydning lader 'overfor' sig da osse let udskifte med præpositionen 'mod'. Disse to ord har en variabel anvendelsestype hvor to diffuse helheder sættes op mod hinanden ('mellem træerne', 'træde op mod uvejret'), hvilket stemmer udmærket med Brasks grafi. De to førstnævnte forudsætter en sammehed (cf. 'mellem træerne' overfor 'gennem skoven' eller 'rundt om skoven'), dvs. invariabilitet, hvilket osse klart fremgår af Brasks grafi. Dermed har vi på anskuelsesformalt grundlag indkredset Brøndals tredimensionale gruppe med Variabilitet som den ene dimension: 'om', 'gennem', 'mellem', 'mod' (cf. Brøndal 1940a: 125).

I opstillingen af to gange 8 situationer (hvoraf Brøndal ville regne nogle til bøjninger, andre til sammensætninger) definerer han tre dimensioner (Brask 1974: II, 768f): retning ('op' vs 'ned' i den ene gruppe (vertikalt), 'frem' vs 'tilbage' i den anden (horisontalt)), et punkt som mål ('oppe' vs 'nede' i den ene, 'fremme' vs 'tilbage' i den anden), et punkt som relativ beliggenhed (bl.a. 'over' vs 'under' i den ene, 'bagved' vs 'foran' i den anden). Det giver to strukturer med 8 poler

(hvoraf nogle, fx 'tilbage', er sprogligt enslydende). Brøndal ville her ikke være i tvivl: med retning har han med asymmetri at gøre, med punktet som mål har han med intransitivitet at gøre og med den relative beliggenhed har han med en indordning, dvs. connexitet, at gøre. Og han ville kunne bruge Brasks analyser til det der for Brøndal er indledende sonderinger og systematiseringer som en uundværlig vej til ordbetydningerne, og som den vej han selv betræder i sine talrige opstillinger i de efterladte papirer.

Uden nærmere kommentarer laver Brask derpå en opstilling af 10 præpositioner der på forskellig vis udtrykker de samme tre dimensioner ('til', 'mod', 'med', 'fra', 'på', 'i', 'ad', 'af'), samt derudover to mere ('hos', 'ved') der følger yderligere to dimensioner til således at der i alt er fem. Alle fem er ifølge Brask forbundet med fladen som rumligt fænomen. Vi er fortsat i den reale anskuelsesform med de tre kendte dimensioner og med de to nye, der ikke er benævnt, men som fremgår af modsætningerne 'ad' vs 'ved' og 'hos' vs 'i' og af modsætningerne 'hos' vs 'mod' og 'ved' vs 'med'. De to sidste modsætninger skal sikkert illustrere forholdet mellem nærhed eller deltagelse ('med' og 'hos'), dvs. connexitet, og isolation ('mod', 'ved'), dvs. inconnexitet. De to første skal formentlig illustrere at noget er sideløbende med ('hos', 'ved') dvs. transitivitet, og fikseret i forhold til noget rumligt ('ad vejen', 'i huset'), dvs. intransitivitet. Altså relationsformer der allerede indgår i de tre første dimensioner Brask stiller op.

Sammenligner man med Brøndals præpositionsskema (Brøndal 1940a: 125), vil man se overlapninger mellem Brasks opstilling og Brøndals, men osse klare afvigelser som netop stammer fra at generaliseringerne fra den reale anskuelsesform ikke rækker til at fastlægge ordbetydningerne, men kun til at illustrere anvendelsestyper når definitionen er fastlagt, og til at opstille serier af anvendelser i det indledende arbejde. Men før fx begrebet 'retning', 'mål', 'punkt' er set gennem anvendelser i andre anskuelsesformer, har man ingen sikkerhed for hvad der i anvendelsens betydning stammer fra anskuelsesformen, og hvad der stammer fra kernens deducerede varianter (og eventuelt frie varianter).

Jeg skal ikke gå i detaljer med hele Brasks opstilling, der ingen detaljer har, blot kort sammenligne den med Brøndals for én præpositions vedkommende, dér hvor forskellen er størst: 'ad' er todimensional hos Brøndal (asymmetrisk/symmetrisk-intransitiv) og firdimensional hos Brask, hvad jeg har 'oversat' til: asymmetrisk (retning), intransitiv (punkt som mål), connex (relativ beliggenhed), intransitiv (fikseret i forhold til noget rumligt). At intransitiviteten er fælles er indlysende. Kombinationen af asymmetri og connexitet bliver i Brøndals analyse af ordet til den komplekse form asymmetri/symmetri (retning og reversibilitet, tilbage til udgangspunktet, indifferens over en bevægelsesretning, fuldendelse), dvs. altid samtidighed af de to momenter som skilles hos Brask. Og det kan kun bero på to ting som Brask ikke interesserer sig for: dels at anvendelser i de øvrige anskuelsesformer

tillader ny tolkning af den reale anskuelses eksempler (eventuelt ved at placere dem som frie varianter), dels at præpositionssystemets interne sammenhæng peger på den komplekse form ud fra det øvrige inventar. Hvad det sidste angår henvises til det samlede Systems struktur. Hvad det første angår skal jeg kun nævne at Brøndal vil se eksempler som 'ad vejen' (real), 'hen ad aften' (matematisk), 'ad helvede til' (ideal), under ét (intransitiv), og at han vil se eksempler som 'vinke ad én' (real), 'to ad gangen' (matematisk), 'se ad' (real/ideal), 'hjælpes ad' (real/ideal), 'ad åre' (matematisk) under ét som asymmetrisk/symmetrisk: retning og en form for gensidighed eller tilbagekobling (cf. Brøndal (1940a: 94; 4297,9 "Danske Præpositioners Synonymik").

Brask er i sine let henkastede opstillinger ikke så detaljeret at en egentlig sammenligning kan foretages. Men en sammenlignelighed er dog klart til stede og den vil jeg, som Brask siger om sine opstillinger, fremsætte "uden kommentarer til behagelig overvejelse" (Brask 1974: II, 768).

Det andet eksempel på paralleller til anskuelsesformerne er Barthes' mytologianalyser, som han arbejder med især i *Mythologies*. Drivkraften i de mytologiske forskydninger og deres ideologiske effekter er en konstant veksel mellem real anskuelsesform og ideal anskuelsesform kombineret med real anskuelsesform. Denne henvisning - som jeg vil uddybe om lidt i forbindelse med C. Lévi-Strauss - illustrerer at betydningen, defineret i synonymikken, ikke slet og ret kommer til syne i en anskuelsesform, men at denne giver den retning og differentiering i den konkrete anvendelse, dvs. i SB på et trin lavere i deduktionen (cf. Brasks henvisning til Sapir-Whorf-hypotesen (ib.: 768)).

Det er derfor Brøndal henviser til intentionalitetsbegrebet. Men i og med han gør det, har han introduceret flere intentions- og retningsbegreber som må søges adskilt (en mangfoldighed der muligvis kan være grunden til at Brøndal har lidt svært ved at finde det niveau hvor rytmebegrebet gælder (se III. B.: 165ff)). Når de to genstandsbegreber, R og D, skal adskilles, foregår det ud fra en opfattelse af at han hermed har fået en elementær begrebsliggørelse af at genstands-verdenen er indsat i et forhold mellem bevidstheden og omverdenen, en bevidsthed om og en omverden for. Det er et konstitutivt intentionalt forhold.

Når de fire limitative kategorier derpå definerer det diskursive forløb, hvori det således konstituerede subjekt/objekt-forhold alene kan udfolde sig, og som Brøndal kalder 'discours ou l'intention' (navnlig i denne sammenhæng bundet til D:), fastslås det at rytmen qua diskursivt forløb har en retning, ligesom genstandskategorierne fastholder at bevidstheden har en retning. Anskuelsesformerne angiver nu hvilken retning det diskursive forløb, under påvirkningen af Situationen, har, dvs. mod hvilket eller hvilke virkelighedsområder det orienterer sig. Specialbetydningen, som realiseres i diskursen og i anskuel-

sesformerne, har - endelig - osse retning i kraft af sin relationelle definition via de non- limitative kategorier, nemlig den retning der, som en art vektor, giver den valgte retning konkretion og specifikation.

Der findes således fire niveauer i Brøndals intentionalitetsbegreb, for så vidt dette knytter sig til betydningskonstitutionen som denne artikuleres af den grammatiske struktur. Den bevidste intention hvormed den talende træffer konkrete valg i kommunikationssituationen, og som jo indgår i den måde sproget fungerer på, ligger udenfor grammatikken (cf. om det frie valg, Brøndal 1922: 84). Dog kan denne form for intention øve indflydelse på grammatikken via sprogrøgt (cf. brev til Sven Clausen, 409, 1). De fire konstitutive niveauer i intentionaliteten kan resumeres med henvisning til Husserl, for det er jo fra fænomenologien Brøndals interesse for dette fænomen stammer (cf. den fremragende Smith og McIntyre 1982):

1. Den generelle intentionalitet, der er knyttet til det forhold at bevidstheden altid er bevidsthed om noget, dvs. at bevidstheden generelt har aktkarakter og derfor ikke kan forstås udtømmende som et immanent fænomen. Det er denne side af intentionaliteten som kommer til udtryk i forbindelse med definitionen af Brøndals genstandsbegreber.
2. Den diskursive intentionalitet, hvormed Brøndal benævner det forhold at den generelle intentionalitet implicerer at relationen mellem bevidsthed og genstand har en retning med et subjekt som udgangspunkt for denne retning. Denne diskussion af rytmen hos Brøndal har en parallel af Husserls refleksioner over nóēsis i Logische Untersuchungen og i Ideen I.
3. Den konkrete intentionalitet, der er indeholdt i opfattelsen af specialbetydningen som retningsbestemt relation ("den aktuelle Intention", siger Brøndal (Brøndal 1940a: 80)). Dette niveau i Brøndals teori er beslægtet med Husserl refleksioner over det intentionale indhold i begreberne om nóēma og noemata i Ideen I.
4. Den regionale intentionalitet rummes i anskuelserformerne, som Brøndal også kalder en "Intention, dvs. Forhold til en Virkelighed" (ib.: 66). Hvad Brøndal mener er at enhver sprogbrug forholder sig til et aspekt af virkeligheden (cf. 'en Virkelighed'), dvs. til virkelighedens allerede givne erfaringsstruktur. Denne giver anledning til selektierende retningsbestemmelser og til at virkeligheden får en status (real, ideal, logisk, matematisk). Hvad vi her genfinder, er Husserls drøftelse af regionerne og af forholdet mellem 'Tatsachenwissenschaften' og 'Wesenswissenschaften' i Ideen I.

I dette kompleks bevæger anskuelserformerne sig på grammatik-

kens grænse. De udtrykker en indstilling til verden, en måde at have verden på (cf. udtrykket "Oplevelseskvalitet", citeret ovenfor fra Brøndals kladder). Anskuelsesformen er et fænomen i SB. Den angiver nogle bevidsthedsmæssige bidrag til den konkrete betydningsmanifestation som ikke kan afledes af ordbetydningen og dens kategorier eller af de limitative kategorier, og som derfor er underlagt - og dermed viser eksistensen af - andre determinationer i SB end de rent sproglige, hvordan disse determinationer så end måtte være skabt og aflejret. Anskuelsesformerne indgår således med nødvendighed i Situationen som aktive momenter. I stedet for at sige at de "rummer" dette eller hint, som Brøndal gør (ib.: 66), kunne man da vende sagen rundt og fjerne det statiske og passive drag Brøndal dermed giver dem: anskuelsesformerne fordrer af de og de indstillinger eller anskuelser til verden: "Begrebsdannelse" som anskuelse fordrer den logiske anskuelsesform; "umiddelbar Anskuelighed" som anskuelse fordrer den reale form; "Størrelsernes Verden", dvs. kvantificering som anskuelse, fremtvinger den matematiske form; "Værdiernes Verden", dvs. norm- og værditillægning, kræver den ideale (cf. ib.: 66). Dette synspunkt åbner for en gensidig påvirkningsmulighed, hvor formerne kan ændres i kraft af de anskuelser der fordrer dem, og hvor skillelinierne kan flyttes mellem dem gennem deres anvendelse. Kvantificering har vel altid indgået i menneskets virkelighedsforhold, men har det altid været en selvstændig måde at have verden på, kendetegnende for en 'region'? (cf. om tal IV.B.: 302f).

Der kan her ligge nogle nye perspektiver gemt i Brøndals anskuelsesformer. Og det er derfor beklageligt at han kun ofrer fire - 4 - sider på dem i hele sin produktion. De virker mest som en ad hoc opstilling, med henblik på at klare nogle af de distinktioner i betydningsuniverset som anvendelserne ikke selv kan klare, og på at detronisere en real og formodet 'egentlig' anskuelsesform. Han begrundet ikke hvorfor der kun er fire, hvorfor de er adskilte eller hvorfor de lejlighedsvis kan optræde blandet: "en Anskuelse vil jo ofte være blandet: samtidig real og formal [= logisk og matematisk] hos Fysikeren, paa een Gang real og ideal hos Moralisten" (ib.: 28). Som så ofte har Brøndal markeret pladsen for et moment i sin teori han indser nødvendigheden af, uden at kunne præcisere denne plads - men osse uden af den grund blot at skjule den.

17. Mentalitet og anskuelsesform

Han kunne som et muligt perspektiv have genovervejet spørgsmålet om de såkaldte mentalitetsformer, som jeg tidligere har udelukket fra det logiske niveau (se IV. D.: 466). Brøndal bandt dem alene til de limitative kategorier, som det forklarende moment der var indskrevet i hans rent kvalitative sprogtypologi, baseret som den var på ordklassernes kategoriale og ikke-formelle karakteristik. På grund af den senere skitserede bøjnings- og afledningsteori blev en sådan afgræns-

ning af mentalitetsproblemet umulig. Og det forekommer mig ikke urimeligt at henvise til en løsning i lyset af anskuelsesformerne.

Brøndal samler selv i ét begreb kombinationen af to af anskuelsesformerne: den formale (= den logiske + den matematiske). Det er da nærliggende at underforstå en lignende kombination af de to øvrige: den empiriske (= den reale + den ideale) kunne man sige (cf. eksemplet med moralisten). Men dermed synes vi at bygge på den hovedmodsatning som Brøndal opererer med i sin mentalitetstypologi.

Brøndals kilde er L. Lévy-Bruhl, hvis skel mellem logisk og prælogisk åndsform han overtager, dog af Brøndal udtrykkelig tolket som et skel mellem ikke en højt udviklet logik og en logik af lavere orden eller fravær af logik, men mellem to radikalt forskellige og sideordnede åndsformer. Den prælogiske er forskellig fra den logiske "uden derfor at være primitiv eller staa logisk lavere" (Brøndal 1928: 211). Her er han helt på linje med C. Lévi-Strauss:

Peut-être découvrirons-nous un jour que la même logique est à l'oeuvre dans la pensée mythique et dans la pensée scientifique et que l'homme a toujours pensé aussi bien. (...) Car la différence tient moins à la qualité des opérations intellectuelles qu'à la nature des choses sur lesquelles portent ces opérations. (Lévi-Strauss 1969: 255)

Brøndal ville nikke bifaldende til dette citat: sproget er overalt logisk, og "La justesse du raisonnement ne dépend jamais de la langue même" (Brøndal 1943a: 61).

Men der er et træk Brøndal ikke har med. For ham ville modsætningen mellem mytisk og videnskabelig tænkning bero på en forskel i evnen til at foretage intellektuelle operationer, bundet i sprogets logiske kvaliteter (men ikke i formerne). Men hos Lévi-Strauss er forskellen knyttet til udvalget af emner og deres karakter - 'la nature des choses' -, og dermed er man netop kommet fra det logiske niveau til anskuelsesformerne. Emnevalget er bundet til den anskuelsesformale indstilling til verden og de tilbud - genstande, emner, erkendelser - der faktisk foreligger i Situationen. Det skulle således være muligt for Brøndal at reformulere sine spørgsmål om mentalitet og åndsformer på et andet niveau i sin teoridannelse.

Jeg skal ikke gøre det for ham, kun pege på to ting han i så fald skulle tage op. I det øjeblik determinationsforholdet for anskuelsesformerne indgår i Situationen, som jeg har påpeget ovenfor, og de ikke blot er statiske og uforanderlige rammer, som Brøndal kan få én til at tro, så vil en diskussion af forholdet mellem anskuelsesform og mentalitet blive den del af diskussionen af bevidsthedsform og sprog der vedrører ideologiske former og sprog. Hvad Brøndal ikke er ganske blind for når han siger at den ideale anskuelsesform rummer "Forhold i Samfundet" (Brøndal 1940a: 24). Det er klart den eneste måde hvorpå den gensidige sammenhæng mellem anskuelse og anskuelsesform kan

få en historisk karakter, og en mentalitetskarakteristik uden historie har ikke Brøndals interesse. Den ene ting Brøndal må tage op er således bevidsthedssociologi og socialpsykologi.

Den anden er sammenhængen mellem anskuelsesformerne og kategorierne, således at anskuelsesformerne ikke blot optræder som en - sent - vedhæftet formering af deduktionens trin. Og skulle Brøndal blive bekymret over at hans emne, mentalitetsproblemet, flyttes fra det logiske niveau hvor det er hans interesse at anbringe det, kan man berolige ham med hans egne begreber. Eftersom den komprehensive synsvinkels overordning er en fast og urokkelig del af hans teori, vil anskuelsesformerne osse kunne få en plads, ikke nødvendigvis som logiske men i forhold til de logiske niveauer. Enhver betydningsproduktion foregår i forbindelse med en intentional orientering mod en virkelighed - en 'Verden' foretrækker Brøndal at sige -, og anskuelsesformernes placering i det intentionale felt er, som påpeget ovenfor, knyttet til den diskursive praksis. Men hvordan kan han da give dem en plads i forhold til denne der skaber sammenhæng mellem dem og ikke opremsning? Jeg har ikke noget endegyldigt svar, men den teori som Greimas opstiller om forskellige kodningsprocesser og deres indbyrdes sammenhæng i en 'transcodage' vil kunne åbne en vej (cf. Larsen 1984a: ch. V).

Greimas arbejder dels med en 'transcodage horizontal', hvori indholds- og udtryksside knyttes sammen i tegn, dels med en 'transcodage vertical', hvori tegn indlejres i tegnhierarkier. Samtidig indgår der i hans tankegang et andet niveau hvor en semiotisk form af paradigmatiske art og en videnskabelig form af syntaktisk, diskursiv art forenes i en 'transcodage spécifique', der - i forbindelse med de sproglige kodningsprocesser - muliggør at et indhold der faktisk betyder noget om virkeligheden, dvs. har referentialitet, kan tilknyttes. Og denne sprog/virkelighedsrelation kan kaldes 'transcodage général' (Greimas 1970: 39ff). Der hvor Brøndals anskuelsesformer ville kunne finde en plads er i forbindelse med Greimas' 'transcodage spécifique': koblingen mellem anskuelsesform og anskuelse er, så vidt jeg kan se, hvad Greimas tænker på med forholdet mellem videnskabelig form og semiotisk form.

Jeg lader det stå ved antydningerne. Mere tillader Brøndals ca. 150 linjer om emnet ikke. Men jeg vil dog slå fast at med anskuelsesformerne er komprehensivitetsens fundamentale status hos Brøndal endnu en gang konstateret, at anskuelsesformerne ikke er statiske engang for alle givne rammer. Men peger på nogle aktive og foranderlige determinationssammenhænge i sprogproduktionen som intentionalt fænomen med andre bestemmelser end de rent logiske, og - endelig - at Brøndals mentalitetsfilosofi langt snarere hører hjemme i dette quasiideologiske område end inden for det logisk-konstitutive.

18. Anvendelser

I den deduktive nedstigning er jeg nu kommet fra definition, anvendelsestypernes faste og frie varianter og anskuelsesformer til anvendelserne. Det er et rent syntaktisk, dvs. semantisk felt i Brøndals teori. I alle mine foranstående eksempler er det naturligvis anvendelser jeg har betragtet, men de har været anskuet under en abstraktere synsvinkel som eksempler på noget andet, det være sig definitioner, varianter el. lign. Under en redegørelse for ordenes semantiske variationer som anvendelser kan man betragte ordet dels ud fra ledfunktionen der er defineret af de limitative kategorier, dels ud fra dets betydningsvariation, dvs. ud fra en undersøgelse af hvilke anvendelsestyper det realiserer i hvilke syntaktiske positioner. Brøndals behandling er langt fra omfattende eller detailrig, da det jo i første omgang er synonymikken og de aspekter der kan afledes direkte herfra han har interesseret sig for i Præpositionernes Theori. Min redegørelse - atter med 'efter' som eksempel - kommer heller ikke omkring i krogene.

Vi kan her bruge Brøndals termer for den logiske balance i sætningen, i stedet for dem jeg selv introducerede i forbindelse med den almene syntaks (se IV.D.: 498), da Brøndal har opstillet sine begreber netop med henblik på den semantiske analyses sammenhæng mellem det limitative og det non-limitative definitionsområde af grammatikken. Sætningen bestemmes med hensyn til tyngde eller emfase, dvs. efter antallet af limitative kategorier; dernæst med hensyn til tæthed eller kohærens, dvs. efter afstanden mellem kategorierne ud fra sætningsdefinitionen, $D:r::d:R$, - mindst kohærens mellem D og R, større mellem D og d, og størst mellem D og r, r og d og d og R; endelig med hensyn til prægnans eller position, dvs. således at initiale led har ringe prægnans, centrale større, finale størst. Fire eksempler:

- (a) Ser du efter?
- (b) Efter dem!
- (c) Efter Dem.
- (d) Efter filmen gik vi hjem.

Til analysen af (a) giver balancereglen som udgangspunkt:

- (a 1) Du ser efter
- $Dd : rd : rR$

I forhold hertil - cf. Brøndals analyse af 'Hun ville med' (Brøndal 1932: 68) - giver ombytningsreglen:

- (a) Ser du efter?
- $Drd : Ddr : rR$

Her er 'efter' objekt uden særlig emfase, med middel kohærens og stor

prægnans. Anvendelsen er den konkrete faste variant asymmetrisk-connex (se i retning af noget (asym.) for at kontrollere (conn.)). Anskuelsesformen er real.

Valget af fri eller fast variant er nu afhængigt af emfase og kohærens. Led uden emfase vil gerne have fast variant som i (a). Led uden kohærens (fx omfangsled R:D) vil ofte være frie varianter, og de vil ofte stå i slutposition (det sidste gælder eksemplerne på frie varianter 'lukke efter' og 'skubbe efter', se IV.E.: 60ff). Endvidere hænger valget af konkret variant og real anskuelsesform sammen med prægnansen, hævder Brøndal videre. "Initiale Led viser regelmæssigt en abstract Anvendelse (saaledes da. eller eng. 'for' som Indleder, s.k. 'Conjunction'), finale mere concret (je suis pour, om Interesse). De initiale Underled tenderer ligeledes mod formal Anskuelse, de finale mod real." (Brøndal 1940a: 75). (Cf. 'opstået' vs 'opstanden' vs 'stået op'; 'opstanden er vor frelser' vs 'stået op er vor frelser' vs 'opstået er vor frelser'. Ikke alle tre sætninger er acceptable. Det går lettere med finalt led: 'Vor frelser er stået op' vs 'vor frelser er opstanden' vs 'vor/en frelser er opstået').

I eksemplerne (b) og (c) er der nuanceforskelle der ikke kommer frem i ovenstående mere enkle eksempel. De indbyder mere til en egentlig semantisk analyse i Brøndals forstand, dvs. analyse af betydningsvariationen.

- (b) Efter dem! (nemlig for at fange dem eller indhente dem)
Drd : rR
- (c) Efter Dem (nemlig af høflighed)
Drd : rR

Hver sætning har to led, hvoraf det første er "initialt Subject der tillige er Indleder og Prædicat" (Brøndal 1932: 75). Det har emfase, maksimal kohærens og middel prægnans. De to sætninger i logisk balance der kan konstrueres som forudsætning for analysen under medvirken af perifraserreglen, er disse:

- (b I) Du skal løbe efter dem
Dd : rd : rd : rR
- (c I) Jeg går efter Dem
Dd : rd : rR

Som det ses er (b) og (c) dannet ved udeladelse, den operation som det ikke lykkedes mig at formulere en regel for. Det er dog klart at 'efter' skal absorbere/absorberes af subjekt og prædikat og dermed kommer til at indlede sætningen. Anvendelsestypen i (b) er den faste konkrete variant asymmetrisk-intransitiv i real anskuelsesform. Anvendelsestypen i (c) er den faste konkrete variant asymmetrisk-connex (irreversibel indordning) i real anskuelsesform. Ændringen i emfase, kohærens og prægnans i forhold til (a) har ikke fremkaldt bemærkelsesvær-

dig skift af variant for 'efter'. Varianterne er stadig konkrete, og syntaktisk kan (b) og (c) ikke adskilles (emfasen i (b) indgår ikke i analysen, men man kunne måske her tænke sig at Brøndal, i overensstemmelse med nogle af de eksempler jeg bragte fra hans noter i gennemgangen af den almene syntaks, ville betone en kategori, fx *Dr_d* som karakteristisk af 'efter' i (b), eller ville bruge én af "Sætningens Grundformer" til karakteristisk af sætningerne som helhed, fx 'insisterende' i (b) og 'hortativ' i (c) (se IV. D.: 517)).

Derimod synes Brøndals angivelse af sammenhæng mellem sætningsfunktion og variantvalg bedre at kunne passe i (d), hvor 'efter' er underled. Analysen af (d) vil se således ud, idet underledsanalysen viser den afvigelse fra minimumsreglen vi før har konstateret i forbindelse med drøftelsen af kontekstmarkering og redundans (se IV.D.: 525):

(d) Efter filmen gik vi hjem
(Dr : rR) Dr : rd : Dd : rR

Det pågældende underled har ringe emfase, maksimal kohærens og minimal prægning. Anskuelsesformen er real og anvendelsestypen er abstrakt, den faste asymmetriske variant (irreversibel tid). Men om den abstrakte variant er fremkaldt af underledsegenskaben eller af den minimale prægning kan ikke afgøres. Og skal heller ikke afgøres. Brøndal er interesseret i at pege på nogle faktorer der tendentielt virker ind på tilbøjeligheder for visse varianter. Følges disse tendenser ikke, vil Brøndal skulle finde andre faktorer der under de givne omstændigheder er stærkere end dem der følger af anvendelsens sætningsfunktion.

En forudsætning for at træffe afgørelser herom er en fuldstændig syntaktisk analyse, både af leddene og af de anvendelsestyper som realiseres af de andre ord på de andre ledpladser. Hvad jeg har villet vise er den tankegang og den analyse som Brøndals semantik som læren om de syntaktiske betydningsvariationer kræver.

19. Rektion: en symptomal grænse

Endnu et syntaktisk problem må omtales, ikke så meget for dets egen skyld, men fordi det kaster lys over det lidt intrikate forhold der hos Brøndal hersker mellem kvalitative og formelle bestemmelser, og over den kategoriale attraktion som jeg har omtalt ved indførelsen af forestillingen om den logiske balance. Det syntaktiske problem der interesserer Brøndal er rektionsproblemet, som han sammen med de problemer af mere generel art der er afledt heraf, har været stærkt optaget af mellem 1920 og 1925, især i korrespondancen med Højberg Christensen (men som han osse har drøftet med Roman Jakobson ved flere lejligheder, i "Prag og Charlottenlund, Skagen og Holmenkollen" (brev til Jakobson, 13.9. 1940)). Det hele er udtænkt i denne periode, men altså først publiceret i 1940, en forsinkelse der måske ikke kun

dækker over emnets vanskelighed, men osse over den fare implikationerne udgør - hvad vi skal se - for den samlede teori.

Hvorfor styrer bestemte præpositioner, obligatorisk eller fakultativt, bestemte kasus? spørger Brøndal. Både præpositioner og kasus er morfologiske størrelser, mens rektionen er et syntaktisk begreb, og derfor må spørgsmålet formuleres lidt anderledes:

Det væsentlige er, at Præpositionen og dens Styrelse begge indgaar som Led i en syntaktisk Helhed, sædvanlig som gensidig afhængige Underled indenfor et Led, og at Forholdet til denne fælles Helhed medfører en Tilpasning eller Harmoni imellem dem: først en syntaktisk, dvs. med Hensyn til Ledenes Natur, dernæst ogsaa morfologisk, dvs. med Hensyn til de i og af Leddene anvendte Ord og Former. (Brøndal 1940a: 79)

Leddet, et 'forholdsordsled', vil ofte have en tvedelt form hvor underleddene er todimensionale, en indleder eller præsentativ (Dr:) og et objekt eller materiale (r:R). Det giver følgende forbindelsesmuligheder, idet understregninger angiver de to poler der 'tiltrækker' hinanden:

1. transcendent :	<u>D</u> r :	r : <u>R</u>
2. immanent :	<u>D</u> <u>r</u> :	<u>r</u> : <u>R</u>
3. neutral :	<u>D</u> r :	<u>r</u> : R
4. kompleks :	<u>D</u> <u>r</u> :	<u>r</u> : <u>R</u>

På denne baggrund kan Brøndal nu fremsætte sin rektionsteori der, skriver Brøndal til Højberg Christensen 5.12.1920, "gik op for mig i Dag" (4297,4).

Han eksemplificerer med tyske præpositioner og deres kasusrelationer. Kasus er defineret som en fleksion der er bestemt af de limitative kategorier (cf. variationsskemaet, IV. D.: 462):

Rection beror overalt paa en dybtliggende Affinitet mellem Relationsformer (positiv : negativ; neutral : complex) paa den ene Side og Artsbegreberne (r : R; d : D) paa den anden. Medens de positive Relationer (symmetrisk, transitiv, connex ...) sætter Relationen i dens egentlige eller ligevægtige, autonome eller immanente Form (r), peger alle negative Relationer (asymmetrisk, intransitiv, inconnex ...) mod Sætningens Slutpunkt og udover dette mod en af selve Sætningen uafhængig [men ikke en af sproget uafhængig] transcendent Genstand (R) der netop bliver til ved en Synthese af alle negative Relationer: ved Henpegen (asymm.), ved Fixering (intr.), ved Isolation (inconn.), osv. analogt hermed maatte den complexe Relationsform svare til Begrebet Beskrivelse

(d; sml. Formlen $r + R = d$) og den neutrale følgelig til Situs eller Ramme (D). (ib.: 80)

En overmåde spændende men osse overmåde diskutabel teori. Det forbliver bl.a. uklart hvorledes fx en genitiv ser ud på et sprog hvor der ialt er fem kasus, i forhold til en genitiv i et sprog hvor der kun er tre kasus. Er de enkelte kasus universelle begreber der er de samme fra sprog til sprog? Disse spørgsmål får stå hen (cf. Brøndal 1943a: 122). Men Brøndal anvender sine rektionsagttagelser til en principiel og almen morfologisk eller snarere kategorial konklusion. Det er hvad der interesserer mig. Han søger nemlig at uddrage den 'dybtliggende Affinitet' mellem limitative kategorier og relationsformer med omtale af de specielle rektionsforhold i ledsagende parenteser:

Man vil bemærke, at der herved impliceres et nært Forhold ikke blot mellem Artsbegreber (altsaa bl.a. Casus) og Relationsformer (altsaa Præpositioner af forskellig Betydning, fx de rent negative og rent positive), men tillige mellem de fire Artsbegreber (Basis for Casus) og de fire ovenfor skildrede Relationsformer. (Brøndal 1940a: 80)

Brøndal er nu selv faldet over den spade han har påvist traditionen har brugt til at grave den grøft den er faldet i: kontaminationen mellem morfologi og syntaks. Begge områder er defineret og funderet logisk som autonome, men Brøndal bruger ikke desto mindre sin syntaktiske iagttagelse ("den aktuelle Intention" (ib.: 80)) om en attraktion mellem formale og kvalitative karakteristika til et morfologisk postulat, idet han siger at syntaksen 'implicerer' et nært forhold mellem de limitative kvaliteter og struktureringsprincippet's formalia. Og han går et skridt videre og generaliserer fra præpositionskasusforholdet til kvalitet og form overhovedet, en slutning man må kalde en kortslutning.

Årsagen til denne uheldige drejning er sikkert at Brøndal aldrig gennemtænkte struktureringsprincippet's funktion i teorien og de krav der bør stilles til det. Hvad der har stået ham klart er blot at grammatikkens forskellige områder må være forbundet på en eller anden måde. Måske er uklarheden en følge af den terminologiske forbiistring der tydeligst viser sig i hans brug af ordet 'kompleks'. Det bruges af Brøndal som en kvalitativ dimensionalitetsangivelse: en tredimensional klasse, en tredimensional anvendelsestype etc., ofte i kontrast til abstrakte og konkrete dimensionaliteter. Men glosen anvendes osse om formale træk, her modsat fx polære former. I et ekstremt tilfælde kan Brøndal altså risikere at skulle præsentere en enheds værdi som en kompleks enhed - eller en kompleks-polær kompleks enhed! Denne sammenblanding af kvalitet og form kan have narret Brøndal.

En mere dybtgående forklaring, som Brøndals notater bærer spor af, er at Brøndal i rektionsspørgsmålet blander to hensyn i sin doktrin

sammen på en måde der gør dem uforenelige - det ene er hensynet til den maksimale sammenhæng mellem de inddragne grundbegreber (i.e. kategorier og form); det andet er hensynet til mangfoldigheden og sammenhængen i sproget som det foreligger, den sproglige manifestation. Mange af Brøndals noter og foredragsmanuskripter viser, som nævnt, at han allerede har puslet med kasusteori - cf. det sidstnævnte hensyn - samtidig med sine tidligste refleksioner over anvendelsen af de redefinerede kategorier i lingvistikken.

Brøndal begrundet ikke klart hvorfor kasus skal defineres med limitative kategorier som en variation. Det fremgår imidlertid at kasusvariationen "skaber Specialled" (Brøndal 1928: 176) og at vokativ skaber en sætning, dvs. limitativt definerede størrelser. Men på den anden side er kasus ikke et syntaktisk, men et morfologisk fænomen som fleksion. Det synes da nærmest som om Brøndal har ræsonneret at der er indicier der siger at kasus både er morfologisk og limitativt.

Samtidig noterer Brøndal at "Kasus er Funktionsformer af non-regulator-Ord (s: især Nominer, Pron. og Proprier, tildels Adj. og Num.)" (4297,4, p. 6 af pp. 15 mellem 14. juni 1919 og 13. juli 1919 til Højberg Christensen). For sagen er jo at kasus udtrykker en forholden sig, dvs. noget relationelt; det er derfor Brøndal interesseret sig for rektionen, der er "rent syntaktisk" og "af relativ Natur" (brev til R. Jakobson, 13.9. 1940). Men da de specielle relationskategorier er udelukket fra definitionen af kasus, kan opmærksomheden kun rettes mod egenskaber ved disse kategorier der so oder so kan overføres til limitative. Og det er relationsformerne. Om dette argument er passeret gennem Brøndals hovede, ved jeg ikke. Men det skaber i hvert fald en sammenhæng han ikke selv giver fra sig, og begrundet hvorfor han taler om en 'analogi' og en 'affinitet' mellem form og kvalitet uden negative overtoner (Brøndal 1940a: 80) som ofte ellers (ib.: 11) (cf. IV.B.: 347).

Den søgte og fremstillede sammenhæng mellem form og kategori - hvis vi tænker os Brøndals tankegang forløbe som her - kan derpå indsættes som et fundamentalt træk på det kategoriale plan og ved definitionerne af kasus i UG, og den kan bruges ved forklaring af rektionsforhold som en formidling mellem morfologi og syntaks, mellem synonymik og semantik. (Der er ikke én eneste henvisning til Hjelmsevs kasusteori).

Inden de farlige konsekvenser af Brøndals ideer drages frem, vil jeg se på hvad Brøndal selv bruger sine iagttagelser og antagelser til på det kategoriale niveau og i UG (som jo er mine primære områder). Det er klart at r (positiv) og R (negativ) med deres analogi til de polære og solidariske former spiller en vigtig rolle i rektionen for Brøndal. Nominativ og vokativ, der ifølge Brøndal ikke indgår i rektionen, må da undvære disse to (nominativ = (Dd)) eller afbalancere dem med D og d (vokativ (DrdR)). De øvrige kommer til at indeholde r og/eller R (cf. Brøndal 1943a: 122; notatet "Præpositionernes Casus-rektion" (4297,10) samt brev til Roman Jakobson 13.9.1940 "(Danske) Theser om Rektion"):

akusativ	: (rR)
instrumentalis	: (DR)
dativ	: (dR)
genitiv	: (rd)
lokativ	: (Dr)

Kasus optræder i forbindelse med rektion i sprogene (men her altså kun rektion, ikke andre kasusfunktioner) i den rækkefølge de er anført, dvs. først efter tilstedeværelse af R-element (med akkusativ forrest i homologi med objekt (:rR)), dernæst efter fravær af neutralt og komplekst element (hvv. fravær af d og D). Hvis et sprog har én kasus udover nominativ, vil det være akkusativ; er der to vil det være det Brøndal kalder dativ-instrumentalis (men det er uklart hvordan dens formel skal se ud). Valgets nødvendighed hænger sammen med antallet af grupper der skal oprettes i præpositionssystemet.

I 'in den Wald' er der i hvert fald asymmetri med i billedet, dvs. en negativ relation og underledsbetoning bliver 'transcendent' (Dr : rR) og kasusvalget i rektionen bliver akkusativ (rR); i 'in dem Wald' er connexitet i hvert fald impliceret, og underledsbetoning er immanent (Dr : rR), og kasusvalget er ikke-akkusativ ((dR) = dativ og/eller (DR) = instrumentalis). Selve måden at sammentænke de to sæt kategorier og formbestemmelserne er for så vidt klar nok, men så længe problemet om selve kasusdefinitionernes universalitet, dvs. deres placering i UG (som ordklasserne) eller i NG (som orddefinitionerne) ikke er bragt på plads, kan tankegangen ikke foldes ud.

Men hvordan det nu end forholder sig i UG (de mulige kasusdefinitioner), i NG (de i en sprognorm foreliggende kasus og deres forhold til UG) og i SB (rektionsforholdene som sider af betydningsvariationen i forhold til syntaksen), så ligger det fast at Brøndal prøver at udnytte den formodede sammenhæng mellem former og limitative kvaliteter til det yderste på det kategoriale niveau. Han konkluderer nemlig at de limitative kategorier "staar i nøje Forbindelse med Relationsformerne og egentlig kun er en Krystallisationer af disse" (Brøndal 1940a: 123).

Men heraf følger at de limitative kategorier kan afledes af relationsformerne (struktureringsprincippet), hvilket Brøndal meget diplomatisk udtrykker ved at de limitative "i det mindste ikke direkte" (ib.: 121) lader sig aflede af de non-limitative kategorier. Men når der ikke desto mindre er en slags afledningsforhold, nemlig via formerne, bliver det vanskeligt som Brøndal kræver "upartisk (at) anvende begge Rækker af fundamentale Begreber" (ib.: 123). Måske klinger der nogle ord med fra Høffdings relationsskrift, som Brøndal fik tilsendt og takkede for og åbenbart har drøftet med Høffding (409,2 og blandt Høffdings breve i NKS 3815,4^o, fra nov. 1921). Høffding prøver samme balancegang som Brøndal: "... de specielle Kategorier kan ikke udledes af de mere almene og omfattende, skønt de ved nærmere Undersøgelse kan vise sig at være specielle Former af dem." (Høffding 1921: 14; jeg fremh.). Brøndal angiver kun Høffding som

kilde til relationsbegrebernes historie, ikke til den særlige ide jeg nu drøfter (Brøndal 1940a: X, cf. 4297, 11, notatet "Relationer i Kategorilæren (cf. Høffding)", formentlig fra slutningen af 30'erne). Hvorom alting er, når de limitative kategorier 'kun' er krystallisationer af formerne, er Brøndal tilbage i den gamle tvedeling stof vs form, hvor formen rangerer over stoffet, den han selv kalder en uanvendelig tvedeling (Brøndal 1928: 64).

En videregående konsekvens, først af rektionsteoriens usikre forbindelse mellem morfologi og syntaks, videre af forsøget i forlængelse heraf på at skabe et afledningsforhold mellem form og kvalitet, og endelig af tendensen til at gøre det samme i forholdet mellem limitative og non-limitative kategorier, er interne rystelser i de limitative kategorier selv. Det gør både Præpositionernes Teori og måske i endnu højere grad Les parties du discours til eksplosive bøger i Brøndals forfatterskab. I den sidste udgør nemlig udfærdigelsen af det struktureringsprincip der tillader en opbygning af UG der respekterer adskillelsen mellem de to rækker kategorier og mellem kategorier og formbestemmelser, og tilløbet til et sammenfald mellem de selsamme størrelser på selve de definitoriske niveau en farlig blanding.

I ét af citaterne ovenfor indførtes nemlig formelen $d = r + R$, affødt af affiniteten mellem (relations) form og kvalitet. Den bygger på disse transformationer ('Krystallisationer'):

positiv polær	→	r
negativ polær	→	R
kompleks	→	d
neutral	→	D

Efter i Les parties du discours at have læst formelen ét sted (Brøndal 1948a: 113; cf. osse Brøndal 1940a: 15, 16, 80), kan man bladre hen et andet sted og læse denne passage, der er direkte oversat fra Ordklasserne, men jo ikke kan være gyldig samtidig med hævdelser af formelen:

La réduction, proposée par Port-Royal, de la qualité à la relation plus un relatum (sagement = avec sagesse) ne semble pas non plus être suffisamment fondée. (Brøndal 1948a: 82)

Begrundelsen for denne forkastelse er at kategorierne skal beholde "leur indépendance réciproque" (Ordklasserne: "relativ Selvstændighed overfor hinanden") (ib.: 82; Brøndal 1928: 70). Brøndal tillader sig selv at sige: 'kvalitet lig relation plus relat' og forbyder Port-Royal at sige 'qualité est égale à relation plus relatum'! Samtidig med denne tilladelse sætter han sig udover kravet om kategoriernes indbyrdes autonomi. D og d er afledt som hhv. ubetonet sum af r og R og betonet sum af r og R, der som polære er uafledte kategorier. Og bladrer man nu et nyt sted hen i Les parties du discours, nemlig til den nye analyse

af de todimensionale underklasser, ser man Brøndal tage hensyn til ikke fire men seks relationsformer, idet der udover de fire her anvendte osse indgår de to kompleks-polære. Hvorfor skal de ikke med i billedet? Konsekvenserne for Brøndals teori med dette greb er på det nærmeste uoverskuelige.

Men de svarer til en gammel tankegang i hans teori, der dukker op i hans noter stedvis fra 1920 til 1940. Først i korrespondancen med Højberg Christensen (4297,4, fra 26. Juni 1920), hvor Brøndal uden henvisning til relationsformer bemærker at relation eller samordning ($r + R$) er fundamental, mens beskrivelse eller underordning ($d + D$) er afledt. På et andet tidspunkt i 1920 noterer han "Grundbegreber" på en lap og kalder relationsarterne "atomiske" og de limitative kategorier "molekylære": "Disse er complexe, altsaa afledede" (4297,3). I 1923 skriver han (9) i en optegnelse om "2 Arter Grundbegreber" (4297,3) som et fjerde underpunkt (om de grafiske symboler for relationsarterne se IV.E.: 641, note 7);

NB. Disse 4 Former synes nøje at svare til de 4 artikulerede [limitative] Begreber saaledes:

$$\begin{array}{ll} r \sim \text{pos.} & (\leftrightarrow (.) + < 0) \\ D \sim \text{neg.} & (\rightarrow . \mid > 0) \\ d \sim \text{compl.} & (= r + R) \\ D \sim \text{neutr.} & (= r \text{ [overstreget]} d - d) \end{array}$$

På dette tidspunkt har Brøndal endnu ikke fundet de to kompleks-polære muligheder, det sker først i foredraget "Structure et variabilité" fra 1933 (i Brøndal 1943a), og parallellen til netop fire kategorier er derfor en nem analogi der består videre, uanfægtet af foredragets indsigt og dens anbringelse i Præpositionernes Theori og Les parties du discours. At parallellen findes i april 1929 (4297,9) er forståeligt, men ikke at den går igen i notater (4297,11) og kladde (4297,10) til Præpositionernes Theori og derfra ind i selve bogen.

Svagheden ved Brøndals behandling af de limitative kategorier, både i Ordklasserne og i Les parties du discours, er fraværet af et gennemtænkt struktureringsprincip der kan supplere de kvalitative træk med formelle og dermed entydigt fastslå de grammatiske enheders værdi i UG og NG. Denne svaghed kulminerer her på disse to niveauer i en syntaktisk-morfologisk sammenblanding som udløberne af rektionsteorien skaffer ham på halsen, sandsynligvis med det egentlige formål at finde en sammenhæng mellem de limitative kategorier og et eller andet formbegreb, hvis fravær på dette område er blevet føleligt for Brøndal efter udarbejdelsen af Præpositionernes Theori og en sammenligning med den og hans øvrige produktion. Men desværre med det mulige resultat at grundlaget under denne skrider.

Brøndal har haft to muligheder for at fortsætte efter det stadi han er nået til i Præpositionernes Theori, der jo i mange henseender er et kulminationspunkt for ham med alle de videreførelser, nyvurde-

ringer og førstepræsentationer af tanker, begreber og notater fra hans disputats og fremefter som bogen rummer. Den ene vej ville føre ham af sporet i en simultan kontradiktion og tautologi i forhold til grundbegreberne i et frontalt sammenstød med symptomalprincippet. Det ser ud til at være den kurs han selv vælger at følge. Kategorierne skal være principielt og definitorisk adskilte (omend fungere sammen), fordrer Brøndal (fx Brøndal 1943a: 34), men via afledningstesen i forhold til formerne bliver de dog identiske i sidste instans. De skal samtidig være forskellige og ens. Det er kontradiktorisk. Udover problemet med denne modsætning mellem limitative og non-limitative kategorier vil på samme tid osse modsætningen mellem form og kvalitet volde kvaler. Kontrasten mellem form og kvalitet bliver i sidste instans til en tautologisk figuration. Når den kvalitative definition skal udledes af formerne, vil disse i sidste instans blive kvalitetsløse og alene danne den type modsætning som Utaker har kaldt logisk (A vs $-A$), som fundamentalt er monadisk (cf. Hjelslev/Togeby-analysen). Vi ender med kun at kunne sige at form er form.

Denne tendens er den metafysiske fristelse der overalt er nærliggende hos Brøndal - absoluteringen af ét begreb eller ét begrebsæt -, men som han eksplicit afviser. Denne afvisning er ikke mulig hvis han, som det ser ud til, fortsætter ad dette spor. Jeg har derfor taget ham på ordet og prøvet at rekonstruere et formelt princip - struktureringsprincippet - der kan fastholde at de limitative og non-limitative kategorier er definitorisk autonome, men at de på grund af deres funktion, dvs. deltagelse i den diskursive praksis, har en vis kvalitativ affinitet; her struktureres de grammatiske værdier ved at få en plads i en grammatisk struktur gennem et struktureringsprincip, der er definitorisk uafhængigt af de to sæt kategorier, men i kraft af det diskursive paradoks indgår i et dialektisk forhold til dem, dvs. gennem diskursen markerer deres grænse (som fx her), lokaliseret af symptomalprincippet.

Struktureringsprincippet's identitet for hele UG følger af at struktureringen af UG er en diskursiv praksis, og denne identitet gør grammatikken konform. I den almene morfologi og den almene syntaks er princippet anvendt på tetrapolær basis mellem kategorierne og det gør disse områder indbyrdes homomorfe. I synonymikken er struktureringsprincippet udnyttet på bipolar basis internt i relationsarterne, hvorfor det synonymiske område står i et heteromorf forhold til de to øvrige. I semantikken hersker proportionalitetsprincippet.

20. Nuancer og tendenser

Deduktionens sidste stadium er nuancernes uendelige kompleksitet i den konkrete sproghandling uden abstraktioner eller generalisationer af nogen art, de konkrete varianter, der adskiller sig fra anvendelserne, som osse er konkrete men rensat for alle ikke-sproglige træk.

Medens det theoretiske Kapitel havde søgt fra concretissima til de fundamentale Former bag Fakta, har vi her søgt ved successiv Konstruktion at naa tilbage til Fænomenernes Mangfoldighed (...) Denne Sprogets Fremtræden i Virkelighedens Verden - og dens Tilpasning til denne - vil aabenbart ikke kunne foregaa uden en vis Vilkaarlighed: Sprogets og Ordnes reale Existens præges nødvendigvis af private og efemære Momenter, af særlige og lokale Interesser, af Tendenser der ikke lader sig aflede af selve Systemet. (Brøndal 1940a: 85, 87)

Disse tendenser, der har deres manglende deducerbarhed fælles med frie varianter og anskuelsesformer, er således af mange slags: sociale, psykologiske, fysiske, biologiske, rent sproglige (dialektale og stilistiske) etc. som ikke lader sig adskille, på nuancernes niveau i hvert fald. Tendenserne er forskellige fra både de frie varianter og anskuelsesformerne ved ikke, som de første, at være underlagt proportionalitetsprincippet og ved, i forhold til de sidste, at være de faktorer der afstedkommer anskuelsesformerne. Og de vil være på spil alle de steder hvor man i den logiske og rent sproglige analyse konstaterer en manifesteret kontekstrelation.

Men akkurat som de sproglige nuancer kan underkastes en abstraktionsproces i en reduktion og en påfølgende deduktion med iværksættelse af de induktivt fremanalyserede begreber, kan osse disse fænomener deles i sektioner og gøres til genstand for en beskrivelse og forklaring med de midler som de enkelte sektioner nu kræver. Det er en sådan skitseagtig oversigt over tendensområder Brøndal har præsenteret i "Délimitation et subdivision de la grammaire" (se bilag V). Essayet er kun et efterladt foredragsmanuskript, men eftersom det viser en interesse for en bredere basis til forklaring af sprogets funktion, kunne en fortsættelse ad disse baner i Brøndals produktion have været af noget større interesse end hans mentalitetsfilosofi, selv ommøbleret via anskuelsesformerne. Men her blev Brøndal afbrudt i sit arbejde.

Et andet forsøg på at samle betragtningerne over tendenserne udføres i Præpositionernes Theori. Her benytter Brøndal to begreber, substrat og idiom, som er hentet fra disputatsen Substrater og Laan, de to eneste begreber fra dette værk som Brøndal senere tager op igen:

De enkelte Træk maa ikke blot sammenstilles, men sammenlignes og sammenfattes til et fasttømret Hele: saa mange Ejendommeligheder som muligt bør ses som Udslag af samme Tendens og Tendenserne igen som Udslag af samme Særpræg eller Idiom. Men et saadant Særpræg svæver ikke i den frie Luft: det er nødvendigvis knyttet til en Bærer eller et Subject, det hviler altid paa et Substrat. (Brøndal 1940a: 97)

Det er fristende at se idiom og substrat i lineær forlængelse af hinanden. Idiom er et overfladefænomen og substrat er et dybdefænomen hvori idiomet er forankret. Der er heri en fare for en plat psykologisering: "Gennem Tendenserne vil man endelig kunne naa frem til Sprogets psykologiske Basis: til de Mennesker der bærer det og nødvendigvis præger det" (ib.: 87).

Men man må nok snarere tale om idiomet som en bestemt forvaltning af en given nationalsproglig norm, en bestemt sprogudøvelse, "mere speciel hos den Enkelte, mere almen hos en hel Befolkning, nedarvet (maaske biologisk, men i al fald socialt indenfor det givne Samfund)" (ib.: 98). Idiomet bliver derved sprogets aktive og transformerende aspekt modsat normens statiske natur (ib.: 97). En dialektik mellem norm og idiom opstår når idiomet ikke blot forvalter normen på en bestemt måde, men osse overskrider den. Det kunne således synes rimeligt at den plads der er blevet tom på NGs niveau efter at mentalitetsspørgsmålet er blevet henvist til anskuelsesformernes ressource, kunne optages af idiomatiske studier, herunder anskuelsesformale præferencer. Den sammenknytning mellem mentalitetstyper og historisk udvikling for de forskelligt mentalt disponerede populationer, som Brøndal skildrer som logisk kategorialt bundet i Ordklasserne, ville da kunne komme til sin ret i forbindelse med idiomets transformerende overskridelse af normen. Det ville ændre synsvinklen i en mere interessant retning: Brøndals studier af mentalitet er studier af dispositioner, mens refleksionerne over idiom har den diskursive praksis som emne.

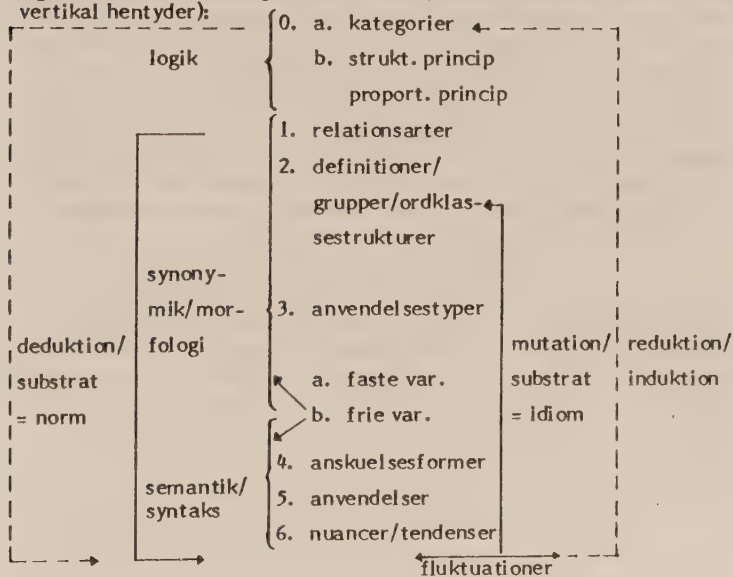
Men netop ved normskift får nu substratet en plads igen, og idiom og substrat sættes da i forhold til hinanden anderledes end citatet ovenfor kunne lade formode. Man kan tale om et normativt substrat det gør sig gældende ved normskift når normerne ligger langt fra hinanden. Den gamle norm er substrat for den ny. Men man kan osse træffe et idiomatisk substrat der dukker op ved normskift mellem to beslægtede normer. Her bliver den idiomatiske forvaltning af den gamle norm substrat for den nye norm.

Denne måde at indføre substratbegrebet på, hvorved det bliver den til enhver forandring svarende konstans, uanset om den er i normativ eller idiomatisk position, viser at substratbegrebet først bliver relevant i tilfælde af sprogforandring, den være sig DIAsynkront betragtet (skift fra én norm til en anden) eller diaSYNkront betragtet (skift mellem to stadier af en given norm - "mulige Forskydninger af det faste System" (ib.: 87)). Når dialektikken mellem norm og idiom træder i kraft, bliver det ene moment substrat for det andet, men substratet må ikke opfattes som sprogproduktionens dybereliggende oprindelse, et uforanderligt bagvedliggende tertium quid o.l. Substratet er - som vi tidligere har set hos Aristoteles og i Brøndals kategorirevision - en relativ størrelse (cf. Husserl 1913: 28) (se i øvrigt V.B. 8.).

Der skulle således nu, ved siden af abstraktionens vej fra konkrete

varianter til definition og deduktionens konstruktive vej fra definition og tilbage til reduktionens udgangspunkt, være etableret en reel rekursiv bevægelse i den dialektik som er forårsaget af deduktionens principielle utilstrækkelighed, og som forårsager sprogets forandringer i den diskursive fremadskriden, der på denne måde på én gang er bundet til kategoriernes nødvendighed og tilstrækkelighed og deduktionens nødvendighed og utilstrækkelighed. Jeg har i denne sammenhæng ikke behov for at skille reduktionens og induktionens udgangspunkt: reduktionen forholder sig til SB som sådan, som konkret fænomen; induktionen forholder sig til den videnskabelige diskurs som en særlig udfoldet diskurs i SB. Mutationer kan nødvendiggøre ændringer i det teoretiske grundlag, erkendt gennem konstitutiv analyse af den eksisterende videnskabelige praksis.

Ligger end kimen til normens forandring i tendenserne, er ikke enhver forskydning i disse en ændring af normen. Den horisontale spredthed i tendenserne vil afsætte fluktuationer, der tenderer mod et minimum i omfang og et maksimum i antal. Kun en samlet vertikal orientering af tendenserne, altså et minimum i antal med et maksimum i omfang eller effekt, vil bryde normen om, afstedkomme en mutation eller et normativt spring. Man er da nået tilbage til definitionerne igen og hele den synonymisk/semantiske dialektik lader sig da afbilde i denne figur (hvortil de spatiale metaforer horisontal og vertikal hentyder):

Det synonymiske studium og dets nødvendige forlængelse til et syntaktisk/semantisk sætter et andet forhold mellem morfologi og syntaks end i den almene morfologi og den almene syntaks. Der findes homologi, hér kunne man tale om proportionalitet. Det hænger sammen med at ovenstående diagram fremstiller en korsvej i UG: morfologi og syntaks, synkroni og diakroni, reel og formel afhængighed mødes, og skellene ophæves fordi studiet af det enkelte ord uvægerligt medfører beskæftigelse med konkret sprogbrug. Det punkt hvorom det hele drejer sig er de frie varianter. De er både dele af morfologien og syntaksen, dele af teoriens konstruktioner og SBs konkretioner, dele af en sprogtilstand og motorer i en sprogudvikling, hvorunder de løsner faste varianter eller/og selv fæstnes som faste.

Det er dem der giver teorien dens multidimensionalitet, for i de frie varianter uberegnelighed ligger teoriens og SBs afhængighed af andre diskurser i Situationen (cf. relationen til Greimas' kontekstsem (Berthelsen e.a. 1975: 159f)). Det er dem der giver den teoretiske vision dens ureducerbare bredde, for de manifesterer kontekstafhængigheden på selve teoriens grund, ikke som løse vedhæng, således som det er tilfældet med psykologi, sociologi etc. i forbindelse med nuancer og tendenser. Det er derfor dem der begrunder at tendensernes mangfoldighed påkalder sig opmærksomhed.

En betydningslære for Brøndal kan derfor kun blive en refleksion over betydningsproduktionen overhovedet, spændende over såvel en sprogintern betydningsanalyse og en kontekstbundet situativt bevidst meningsanalyse. Men en specifik sproglig semantik vil næppe være mulig. Måske partielt mulig for anvendelserne, men i sin isolation umulig for nuancerne og dermed for SB og dens forandringer og spring. Det er sikkert en sådan vision om en total semantik der ligger bag Brøndals forestilling om en "almen Kategorilære paa sprogligt Grundlag" (Brøndal 1940a: 123). Hvad denne vision måtte kunne indebære for selve betydningsbegrebet, vil jeg vende tilbage til under drøftelsen af Brøndals forhold til tegnbegrebet (se kapitel V.B.).

Mens det således er tvivlsomt om semantikken som sådan hører til i UG, og i hvert fald kun gør det for anvendelsernes vedkommende, skal endnu ét område i UG behandles: Brøndals symbollære om sprogets ydre, opdelt i et fonologisk og et fonetisk område. Hvad Brøndal har at sige her må vi have rede på, før den sammenkobling af grammatikkens indre og ydre som den konkrete sprogproduktion indebærer, kan tages op i forbindelse med tegnbegrebet.

Noter

1. I optegnelsen "Østnordiske Præpositioner" fra 5.1.1938 (4297,9) sammenligner Brøndal de danske præpositioner med beslægtede udenlandske, altså synonymi på tværs af NG-grænser. Men det sker for samtlige 18 præpositioner og må derfor forstås som et forsøg på finde betydningsfællesskab for at få klarhed over præpositionssystemets særlige struktur, ikke for at finde enkeltstående danske præpositioners sammenfald med enkeltstående udenlandske.
2. Brøndal giver ikke nogen forklaring på hvorfor reduktionen har de stadier han nævner, men hvis man skal undgå den forklaring at reduktionen 'naturligt' går således for sig og spejler tankens bevægelse, må man bruge en regel. Den her formulerede er så vidt jeg kan se den eneste brugelige, hvormed det bliver klart at reduktionens trin tjener deduktionens effektivitet. Sandsynligvis har Brøndal skelet osse til Høffding 1910. Endvidere er der mange fællestræk med Husserls diskussion af *nóema* i *Ideen I*, som Brøndal formentlig ikke har læst (Husserl 1913: 201-62), men hele hans fænomenologiske orientering gør selve reduktionsbegrebet nærliggende.
3. Måske har Brøndal osse på et tidligt tidspunkt ligget under for den samme misforståelse for ordklasse-strukturens vedkommende. Det hedder i et par notater fra juni-juli 1925 og juni-august 1926 (4297,7 og 8) at der er en 0-dimensional klasse (radikaler). Men i UG er alle klasser defineret ved tilstedeværelse af kategorier - men jo ikke af alle typer kategorier (fx *proprier*) -, evt. i absolut neutral form. Det er kun på kategoriernes eget niveau man kan drøfte modsætning mellem nærvær og fravær af kategori overhovedet.
4. Den semikontrære modsætning (A vs $A + \text{non-}A$; $\text{non-}A$ vs $A + \text{non-}A$) er den kontrast Hjelmlev vælger i *La catégorie des cas* (Hjelmlev 1935: 102), men netop på logisk, ikke på privativt eller kvalitativt grundlag (cf. Utaker 1974).
5. 'Plan' er osse den term Brøndal anvender for ordklassernes rangforordning efter dimensioner i sine tidlige notater (4297,7 fra juni 1924).
6. Cf. Blanché 1967: passim; her understreges det at den filosofiske logik må forklare probabilitetsforhold - "*une certaine liberté de jeu*" (Blanché 1967: 118).
7. Brøndal bruger i sine noter disse grafiske notationer for relations-

arterne (fx 4297,3 fra 1923):

symmetri	: $\leftrightarrow$
asymmetri	: $\rightarrow$
transitivitet	: (.)
intransitivitet	: .
connexitet	: +
inconnexitet	:
pluralitet	: >
impluralitet	: <
generalitet	: o
ingeneralitet	: o

Et enkelt sted noteres osse non-symmetri, non-transitivitet og non-connexitet, betegnende nok for den neutrale forms særlige karakter anvendes samme symbol i alle tre tilfælde: - . (4297,4)

8. Fonetikkens bundne varianter er af distributionel art (fx [a] foran [r] i indlyd eller [a] foran [r] i udlyd). De frie er distributionsafhængige variationer der ikke bryder med fonemets betydningsadskillende funktion, fx [gå'l] vs [gol'].
9. I 1923 reflekterer Brøndal over sammenhængen kvalitet og form i forbindelse med den kinesiske grammatiks levende og døde ord, fulde og tomme ord (cf. Brøndal 1928: 212ff) (4297,3). Han skriver: "Formerne [dvs. de limitative kategorier defineret ved formerne] følger logisk Ordenen: r og R, d (= r + R) og D. Til 1) relator (Relation er Ur-Kategori) svarer 2) relatum. Ved disses Forening faas 3) descriptor; og til descriptor svarer 4) descript." Brøndal foreslår nu et tegnsprog med henvisning til kinesisk:

"	{	1 ^o r	:	∞	(dette Tegn alt. nu ofte om Forhold. Billedet viser 'Liv', men ikke just Bevægelse)
		2 ^o R	:	•	(= Genstand, haard, uigennemtrængelig, 'død'. Cf. Monade 'sans fenêtre'. Verdens Grundstof)
		3 ^o d	:	◻	(heri indgaar R, derigennem ogsaa r; Billedet viser 'Fylde')
		4 ^o D	:	◻	(tom Ramme, Billedet viser 'Tomhed')

(Ved runde Linjer udtrykt Relation, ved skarpe Description)."

Som det fremgår er notationen ikke konsekvent: teksten forbinder r og R i d, figurerne R og D i d. Endvidere placeres D ikke som neutral i forhold til R og r, men blot som en instans der 'svarer til descriptor'.

F. Kategorier III

1. Materiale og synsvinkel

En gennemgang af Brøndals tanker om sprogets symbolske side og de discipliner der behandler den, fonologi og fonetik, støder på to afgørende vanskeligheder: materialet er af meget ringe omfang, nærmest fragmentarisk, og det der står på disse få sider er så diffust at det er vanskeligt at bringe det på en form der tillader en samlet stillingtagen.

Hvad materialet angår findes der nogle bemærkninger i Morfologi og Syntax om afgrænsningen af symbolik overfor logik og spredte bemærkninger i Essais de linguistique générale. Der er osse mere samlede analyser: essayet "Sound and Phoneme" forsøger at opstille et videnskabeligt begrebshierarki; fonologiske betragtninger findes i "La structure des systèmes vocaliques" - Brøndals mest gennemarbejdede artikel - og i anmeldelsen af Roman Jakobson's Kindersprache, Aphasie und allgemeine Lautgesetze; videre finder man nogle præliminære forsøg på fonetiske analyser i "The Variable Nature of Umlaut" og i "Syntax og Fonologi"; endelig findes der et foredragsreferat fra Lingvistkredsens bulletin, "La notion de diphtongue", ligesom man sammested finder referatet af en mundtlig anmeldelse af J. van Ginneken: La reconstruction typologique des langues archaïques de l'humanité; til sidst må nævnes et brev til Roman Jakobson, "Thèses phonologiques" fra julen 1939, samt en strøm af notater fra Brøndals sidste leveår. Det er alt, ikke en gang 50 sider.

Det beskedne omfang betyder ikke nødvendigvis at Brøndal manglede tillid til rækkevidden af sine fonologiske og fonetiske ideer. I hvert fald nedskriver han 16.6.1942 en disposition til en artikelsamling Etudes phonologiques (4297,26), men tilføjer "à paraître plus tard". Brøndal regner med 9 kapitler, hvoraf de fem udgøres af de allerede publicerede artikler og anmeldelser (Brøndal 1936b, Brøndal 1936d, Brøndal 1938a, Brøndal 1940b); det sjette er opgivet som en anmeldelse i Lingvistkredsen af et værk af van Ginneken og må være den ovenfor omtalte (Brøndal 1946). Heri hæfter Brøndal sig især ved at van Ginneken hævder at vokaler og konsonanter ikke er solidarisk definerede, et synspunkt han er uenig i og øjensynlig har kaldt "antistructurale" (ib.: 5). De tre sidste angives at være "en préparation", og det sidste af dem hedder - apropos van Ginneken - "Solidarité phonologique", mens de andre betitles "Les classes des phonèmes" og "La nature des diphtongues". Alle tre titler berører emner som er omtalt i brevet til Jakobson, "Thèses phonologiques", og diftonger diskuterer Brøndal endvidere i et oplæg i Lingvistkredsen (Brøndal 1970a) i forbindelse med kredsens drøftelse af Paul Menzeraths Der Diphtong ved årsskiftet 1941-42. Med andre ord, et planlagt værk hvortil der ved Brøndals død ikke manglede mere i en færdiggørelse end der gjorde til Essais de linguistique générale. Dedikationen af dette værk til Nicolas Troubetzkoy peger såvel videre frem på det

planlagte bind om fonologi og på Pragerskolen, herunder osse Jakobson, som Brøndals vigtigste inspirationskilde.

Dog er det påfaldende at alt hvad Brøndal har skrevet, rub' og stub, skal offentliggøres. Der er ikke som ellers tale om en selektion indenfor et stort trykt og utrykt materiale. Denne omstændighed, sammen med den noget hektiske karakter der er over notatmængden fra hans sidste tid og den helt igennem traditionelle lydhistoriske orientering hans universitetsforelæsninger har haft (1), tyder mere på en demonstrativ vilje til at vise at osse fonologi og fonetik hører til Brøndals teori end på en egentlig gennemarbejdning af de problemer et sådant tilhørsforhold indebærer. I hvert fald forbliver Brøndal marginal (cf. oversigtsværket Fischer-Jørgensen 1975).

En sådan officiel placering ville dog næppe have generet Brøndal, snarere ansporet ham. Værre er det at indholdet i det han har skrevet gør enhver optimistisk forhåbning om at han vil få en central placering på dette felt til skamme. Det er ikke blot ugørligt og uhåndterligt at give sig ind under Brøndals hensigter. Det er teoretisk næppe muligt at stille disse op.

Brøndal prøver såvel at udarbejde definitioner for enkelte fonologiske fænomener (fonemerne og deres distinktive træk, forholdet mellem vokaler og konsonanter) og fonetiske fænomener (stavelsen, omlyd, diftonger) som at beskæftige sig med symbollærens principielle grænser (forholdet til et kategorialt niveau og til grammatikkens logiske sider) og konstitutive modsætninger (forholdet mellem symbolik og logik, forholdet mellem fonem og lyd, forholdet mellem fonem og stavelse). Trods ihærdige forsøg er det hverken lykkedes mig at rekonstruere de rudimentære enkeltdefinitioner eller de grundlæggende principper således at jeg har kunnet aftegne de symptomale grænser for Brøndals symbollære, bortset fra et enkelt sted. Da denne afhandlings interesseområde er de grundlæggende principper i Brøndals teori, skal jeg derfor i det følgende indskrænke mig til at ridse de problemstillinger op som Brøndal slås med og at slutte af med at slå ned på det - for mig at se - vigtigste generelle perspektiv som Brøndals særprægede tankegang rummer.

2. Problemstillinger

Knud Tøgeby er en af de få der nævner Brøndals forsøg i symbollæren. Hans forbløffelse er forståelig når han giver denne helt korrekte beskrivelse:

Endelig, og dette var maaske nok det mest overraskende, og her knyttede han [Brøndal] sig for en gangs skyld ikke til nogen tradition, mente han at lydene ikke skulle defineres ved deres udtale, men ved logiske begreber, ligesom ordene. Stavelæren genoptog den antikke prosodi. De enkelte stavelæsespladser skulle ogsaa defineres ved logiske begreber, parallelt med sætningens led. (Tøgeby 1944: 21)

Citatet viser både hvad der ligger urokkeligt fast under alle Brøndals overvejelser om fonologi og fonetik uanset deres varierende udformning, og hvilke problemstillinger han giver skiftende svar på.

Tre antagelser er konstante:

1. At symbollæren tilhører grammatikken betyder at den er kategorialt funderet, hvordan disse kategorier end ser ud.
2. Symbollæren har et systemisk og et rytmisk aspekt der er opfattet parallelt med indholdssiden. Med andre ord: indholdssidens struktureringsprincipper gælder osse udtrykssiden. Brøndal er her helt alene blandt strukturalister, idet den 'normale' fremgangsmåde har været at det omvendt er fonologien - eller generelt analysen af udtrykssidens endelige inventar af grundkomponenter - der har udgjort en metodeanalogi for indholdsanalysen. En sådan analogi i modsat retning af Brøndals finder man såvel i Greimas' semantik, inspireret af Hjelmslev, som i Lévi-Strauss' myteanalyse. Synspunktet ligger fast fra Brøndals første notat om symbolerne fra 1923 (4297, 3): "Begreb er Concentration af Enkeltgenstande til Universalia (Sememer), Symboler er (anal[og]) Concentration af Sansedata til Fonemer". Og til de sidste fra juni 1942, hvor fonemklasser søges beregnet på samme måde som ordklasser (4297, 26).
3. Alt i sproget er i en eller anden forstand betydning, og grammatikken skal bygges op således at det bliver muligt at se hvorledes alle dens elementer på hver sin måde indgår i betydningsdannelsen. Denne antagelse bevirker at Brøndal ofte, men ikke overalt, mener at fonologiske og fonetiske enheder skal defineres ved hjælp af indholdssidens logiske begreber. Udover i citatet ovenfor refererer Tøgeby til et sådant definitionsforsøg i sin disputats (Tøgeby 1951: 80) med henvisning til Essais de linguistique générale, hvor disse definitioner dog ikke foretages men kun omtales (Brøndal 1943a: 138). Tøgeby har selv færdigredigeret de pågældende sider af Brøndals essaysamling, og definitionsforsøgene findes i noterne, dateret 1942 (4297, 26). Men osse på dette punkt går der en ubrudt linie tilbage til de første noter om emnet: "... hver Lyd svarer til en vis (meget abstrakt) Betydning" (februar 1924 (4297, 22)). Uanset disse definitionsforsøg er det denne tredje antagelse der gør at Brøndal fastholder betegnelsen symboler om udtrykselementerne: sprogets sanselige side indgår i en betydningsstruktur.

Disse tre - for Brøndals teori helt nødvendige - antagelser medfører nogle principielle problemstillinger, som osse skinner igennem i Tøgeby-citatet. Jeg skal her indskrænke mig til tre overordnede problemer, hvis uafklarede status jeg derpå kort skal karakterisere i tur og orden:

- a. Brøndal skal argumentere såvel for oprettelsen af et kategorialt niveau som for en konkret udfyldning af det, således at fonologi og fonetik kan institueres.
- b. Brøndal skal kunne redegøre for såvel den principielle sammenhæng som den principielle forskel mellem indholdssidens og udtrykssidens komponenter.
- c. Brøndal skal kunne argumentere for om fonologien, som i den Pragerskole der er hans vigtigste inspirationskilde, er modstillet fonetikken som lydlære eller, som Togeby-citaterne anfører, prosodien som stavelseslære.

a. kategorialt niveau:

Det er især i foredraget "Sound and Phoneme" at Brøndal drøfter selve det kategoriale niveau, hvis nødvendighed han påpeger overfor Jakobson: "Necessite (...) d'une definition constitutive de tout élément linguistique, phonique aussi bien que morphologique" (brev fra Julen 1939). Foredraget er allerede blevet berørt tidligere da jeg ville sandsynliggøre eksistensen af et kategorialt niveau i Brøndals symbollære (se III.C.: 272f). Det fremgik her at hans foner, eller femer som jeg foretrækker at sige, har kategorial status overfor fonologien, der er nært forbundet med morfologien, og fonetikken, der er nært forbundet med syntaksen i fonosyntaksen. Disse niveauer blev etableret ret let, og det var osse indlysende at de indbyrdes forhold mellem symbolik og logik på samme definitionsniveau skulle undersøges. Men der resterer dog en række problemer som jeg gik henover på harefødd i min første omtale, men som må diskuteres her.

Der stilles automatisk visse krav til femerne hvis de skal være kategorier i teorien. For det første skal de kunne instituere en symbolsk rytme og et symbolsk system i lighed med de limitative kategorier, der danner en systemisk grundenhed med den tetrapolære logiske konstant og en rytmisk med sætningen. Men hvis disse områder skal indgå i en morfofonologi og en fonosyntaks, samtidig med at femer og limitative kategorier ikke er identiske, må fonologi og fonetik være struktureret efter samme struktureringsprincip som almen morfologi og almen syntaks, ellers er de inkommensurable. De logiske limitative kategorier og de symbolske femer skal være kvalitativt forskellige, men de grammatiske områder de instituere skal være homomorfe. For det andet følger det at der i hvert fald skal være en gruppe femer på fire, ligesom der er fire og kun fire limitative logiske kategorier, ellers er der ingen homomorfier. Det forbliver foreløbigt et åbent spørgsmål om der osse skal være kvalitative korrespondancer til de non-limitative kategorier. (Hvad Brøndal antyder uden detaljer (Brøndal 1943a: 138), dog notatet "Lydforhold" fra 1923 (4297, 3) hvor konsonanter og vokaler skelnes inden for Pluralitet).

Om den fonologiske enhed, fonemet, siger Brøndal:

a phoneme is absolutely fixed (...) A phoneme is timeless and discontinuous (...) a phoneme can only be correctly analysed in a small number of ultimate phonic elements [femer], and quite a simple system of symbols should be sufficient for the purpose (...) A phoneme (...) must (...) within certain limits, be regular, rational and previsible. It is always an element of a system. (...) Phonemes are always a definite number in a given language (...) a phoneme is indivisible from the standpoint of a given language. (Brøndal 1936d: 42f)

Det fremgår heraf at et fonem er et molekyle af femiske elementer, at enheden er fast og absolut, at den er udelelig på et givet sprogs niveau (men naturligvis ikke set fra det kategoriale niveau), og at fonemerne er endelige i antal. Det svarer ganske nøje til ordklassedefinitionerne. Ordklasserne kan spaltes i kategoriale bestanddele, men i forhold til naboklasserne i et givet sprog er de en fast selvstændig enhed. Ordklasserne er osse 'absolutely fixed'. Et ord tilhører én og kun én klasse, og ingen klasser er tomme eller har fælles ord. Derimod er ordenes definitioner opløselige summer, relationsarterne kan gentages, faste og frie varianter kan være fælles. Fonemet er således et klassebegreb som ordklasserne, og er defineret og kun defineret ved hjælp af de femiske kategorier, der således må fastlægges som limitative.

I sit mest gennearbejdede essay om symbol læren, "La structure des systèmes vocaliques", fremstiller Brøndal en teori om vokaler der sætter vokalfonemerne på plads fuldstændig som ordklasserne. Fonemet synes derfor at være et rent limitativt defineret begreb, og dets funktion er at sætte rammer og grænser og ikke at være en mere eller mindre variabel enhed indenfor en ramme eller klasse. Brøndal arbejder med følgende program:

1. de rechercher le minimum de concepts fondamentaux nécessaire et suffisant à la définition d'une voyelle quelconque (ou du moins de sa qualité);
2. de déduire de l'ensemble de ces définitions la solidarité et, s'il y a lieu, l'indépendance de deux voyelles données;
3. d'établir, à l'aide des groupes ainsi constitués, à la fois le tableau complet de voyelles possibles et les conditions de la structure des systèmes vocaliques. (Brøndal 1936b: 62)

Akkurat som ved ordklasserne vil Brøndal konstruere den totale struktur af vokaler i UG, således at NGs vokalinventar kan ses som et valg mellem en række veldefinerede enheder. De er i første række karakteriseret kvalitativt (1.), men osse formelt (2.), idet det dog fremgår klart at Brøndal tænker på reelle afhængigheder og ikke formelle, eftersom han kun udvælger sig solidariteten der er fælles for de to typer afhængigheder. Denne struktur er fastlagt ud fra en række

grundbegreber, der konstituerer et selvstændigt niveau (de er nødvendige og tilstrækkelige), og som instituerer nogle enheder i UG der er genstand for NGs ikke-gentagelige valg, dvs. de er kategoriale, og må være de netop omtalte 'ultimate phonic elements'.

I dette essay opererer Brøndal nu faktisk med netop fire grundbegreber af artikulatorisk karakter (front, back, high, low) (Brøndal 1936b: 64f). Jeg skal senere (IV.F.3.) fremstille dem lidt nærmere. Her skal jeg blot henvise til at den principielle strukturelle opbygning af vokalsystemets struktur på grundlag af de fire kategorier sker på samme måde som for ordklasserne. Da diskussionen om struktureringsprincippet tilpasning til en tetrapolær basis allerede tidligere har fået impulser fra vokalartiklen, gælder den revision jeg foretog af klassernes hierarki osse for vokalernes vedkommende. Dog har Brøndal her selv indført det 16. element (cf. diagrammet ib.: 74), og diagrammet er mere lig ordklassestrukturen fra 1928 end fra 1948 (2).

Skønt Brøndal aldrig foretager en sammenlignende analyse af de fire vokalkategorier og de logiske kategorier, er vokalkategorierne det nærmeste Brøndal kommer nogle symbolske kategorier eller femer. Han strejfer dem igen i foredraget om omlyd (Brøndal 1938a). Men skønt han forskellige steder prøver at definere vokaler og konsonanter i indbyrdes forskel og lighed, bliver vokalkategorierne aldrig bragt ind i denne sammenhæng. Det stærkeste udtryk for en sådan afhængighed dukker op i et brev til Jakobson: "les voyelles sont définissables en tant que classes (rapprocher le rôle du verbe dans la phrase), les consonnes ne le sont pas en bloc. Mais on peut déduire une série de définitions possibles de celle de voyelles." (brev fra jul 1939, jeg fremh.). En sådan deduktion foretager Brøndal aldrig, og parentesens sammenblanding af morfologi og syntaks viser osse at vi er på strøtankernes niveau (tilløb til definitionskombinatorik, se Brøndal 1940b; Brøndal 1943b; Brøndal 1970b). Endvidere prøver Brøndal ihærdigt i noterne i 4297, 22 og 26 at bringe de logisk limitative kategorier ind i definitionerne (cf. Togeby 1951: 80).

b. symbolik og logik:

Og hermed er vi midt i den næste problemstilling: trods oprettelsen af et kategorialt niveau for symbollæren og trods en skitse til en bestemmelse af visse femer, sker der aldrig en egentlig kontrastiv analyse af forholdet mellem grammatikkens symbolske og logiske sider og deres begreber.

Jeg har derfor foreløbig med velberåd hu nøjedes med som et krav til symbollærens enheder at sige at de må fastlægges med henblik på en funktionel sammenhæng med det logiske indhold (se III.C.: 271). Logiske og symbolske enheder varetager samtidige men forskellige funktioner i den betydningstotalitet de indgår i. De symbolske kunne kaldes anledning til betydning (cf. Brøndals henvisning til Husserls 1. logiske undersøgelse (4297,3) og brugen af termen 'Betyden' til denne

funktion på optegnelsen "Tegn. Def." fra 1923 (som jeg vender tilbage til, se V.B.: 673f), hvor han må tænke på en blanding af den indelsikalske 'Anzeigen' og 'Ausdruck' hvortil der knyttes en 'betyden' som et indeksikalsk aspekt (cf. Derrida 1967c: 18; Derrida 1976: 110, note 27)).

Foreløbig bliver jeg stående ved denne vaghed i formuleringen, idet Brøndal selv mere bidrager til forvirring end opklaring. Til det faktum at bøjningerne 'vais-aller-irai' er bøjninger af ét og samme ord, knytter Brøndal således bemærkningen at "fonetisk forskellige 'Stammer' kan udgøre eet Ord, hvis Konstans altsaa er af rent indre (logisk og symbolsk) Art" (Brøndal 1932: 13, jeg fremh.). Her er logik og symbolik ikke knyttet til et skel mellem indre og ydre, som han tidligere har lagt vægt på som det skel der er en forudsætning for de to aspekters "ubrydelige Synthese" (ib.: 4), men indgår som en del af det rent indre, der kaldes symbolsk og logisk; men det symbolske er samtidig rent ydre ved at være 'fonetiske stammer' uden relation af nogen art til det indre.

I hvilken retning Brøndals modsigelse går ses klarere her:

Ethvert Ord er - som Ord - defineret ved to Sæt Begreber: de almene eller logiske og de specielle eller symbolske. Det er, anderledes udtrykt, nødvendigt og tilstrækkeligt for at bestemme et givet Ords morfologiske Karakter at angive dels dets Klasse eller logiske Kategori, dels dets synonymiske Stilling eller Symbolværdi. (...) Tværtimod har det vist sig at alle disse Begreber [ord, ordklasse, kasus, diatese] er af karakteristisk ikke-syntaktisk Natur, og at de kan defineres dels ved almene logiske Begreber - ved Anvendelse af disse fremkommer Ordklasser og, som det synes, de hermed beslægtede Casus og Diatheser -, dels ved specielle symbolske Begreber - der ligger til Grund for Bøjningers og Ordbetydningers Synonymik. (ib.: 18, 48)

Det der volder Brøndal kvaler er altså at han ikke kan holde synonymikken (i Morfologi og Syntax kaldt symbolsk/logisk) ude fra den rene symbolik. De non-limitative begreber er endnu ikke, dvs. i 1932, kommet endeligt på plads, selv om han længe har haft dem i støbeskeen og delvis udarbejdet dem i sine notater. Han tvinges derfor til at antage et højst ejendommeligt forhold mellem ydre og indre og disse aspekters respektive grundlæggende begreber: de symbolske grundelementer skal høre til det ydre, men er altså osse 'rent indre'. Denne opfattelse må tolkes således at de er 'indre' dele af de 'ydre' konkrete fænomener, enkeltordet manifesteret (deraf forbindelsen til synonymikken). Logikken derimod er 'ydre' dele af 'indre' fænomener, tankens bevægelser. Og samtidig skal symbolerne være 'ydre' i forhold til logikkens 'indre'.

Denne diffuse anvendelse af begreberne 'ydre' og 'indre' er uhold-

bar, idet den lader den rene lyd i sig selv og den rene tanke i sig selv stå i uafklaret isolation. Den er formodentlig affødt af en uklarhed overfor den tvedeling mellem stof og form der allerede i Ordklasserne forkastes som en forenkling. Symbolerne må for enhver pris ikke betragtes som umiddelbart tilgængeligt empirisk materiale, rent stof. Men prisen er dog for høj, for problemet forskydes blot et andet sted hen, for hvorledes skal 'ydre' (og for den sags skyld osse 'indre') da forstås? - skrift, tale eller hvad? Symbolerne kan hverken isoleres eller eventuelt elimineres fra det samlede betydningskompleks som rent stof, som rent betydningsadskillende elementer eller som betydningsbærende elementer, for alt det vil tildele betydningen en autonom status i forhold til symbolerne som en på forhånd af sig selv og i sig selv etableret størrelse.

Hvad man kan se i Morfologi og Syntax, er at forbistringen af symbolik og logik umuliggør en definitionsstrategi for symbolerne. Men da de i hvert fald ikke må isoleres, integrerer Brøndal dem blandt de logiske enheder. Følgen er at hverken symbolik eller logik (særlig synonymik) får selvstændig definitorisk status og resultatet er uoverskuelighed. Det farlige i denne sammenblanding mellem symbolik og især synonymik blev Brøndal næppe nogensinde klar over. Så sent som i 1942 udtaler han: "La symbolique ou science des signes étude les rapports entre l'intérieur et l'extérieur du langage" (Brøndal 1943a: 137), og dog kan han samme år sige at tegnet er defineret ved sit 'signifié's logiske begreber (ib.: 117).

Men hvorfor vil Brøndal løse problemet om forholdet mellem ydre og indre i sproget ved at skabe både formel og kvalitativ identitet mellem de to sider? Eftersom han tilsyneladende er mest tilbøjelig til at integrere de symbolske elementer fuldstændig i de logiske, nærer han måske en frygt for at disses afgrænsning ikke kan opretholdes ved en selvstændiggørelse af den symbolske side. Her tror jeg i al fald svaret ligger. Da udtrykssiden altid vil have noget med den sproglige materialitet at gøre, aktualiserer den behovet for substratbegreber eller substansbegreber.

Brøndal har i sin disputats og senere i Præpositionernes Teori betonet substratbegrebets etniske - vi kunne i dag sige pragmatisk-socialt - karakter. At genindføre et substratbegreb der vedrører en sproglig materialitet som passiv bærer af betydning løser ingen problemer for ham, hvad afvisningen af relevansen af stof/form dikotomien viser. Hvad substansbegrebet angår er det ikke lettere, for et sådant har Brøndal jo, nemlig det logiske, specificeret som R og D. Enten må han da overføre disse kategorier til symbollæren og dermed hele den sammenhæng af begreber og strukturer de implicerer, eller osse må han skabe et særskilt substans- eller genstandsbegreb for udtrykssiden, og i så fald ville R's og D's karakter af almene artikulationer af genstandsbegrebet forsvinde (cf. Hjelmlevs to substanser). Nu opnår fonetikken sin analytiske effektivitet ved at give afkald på at føre denne refleksion til ende og ved i stedet at oprette et blandet sæt

universelle og empiriske kriterier for fx stavelsen (cf. Basbøll 1974: 96; Fischer-Jørgensen 1949; Fischer-Jørgensen 1952). Men prisen er at forholdet til indholdssiden ikke kommer udover de funktionelle betydningsadskillelser der forudsætter at betydningen allerede er dannet (minimale par, kommutationsprøven, sammenhæng mellem ord- og stavelsesgrænse etc.), og at fonetikken ikke bidrager til en betydnings-teori.

Denne pris vil Brøndal ikke betale. Forholdet mellem sprog og tanke er fortsat hans grundproblem i hele det grammatiske felt. Men hans vaklen viser osse at han ikke er klar over hvordan han slipper for at betale den pris. Det sker ikke ved at han opgiver udtrykssidens selvstændighed og identificerer den formelt og kvalitativt med den logiske indholdsside. Det vil bringe ham i en håbløs tautologi hvor indre og ydre må analyseres som identiske, og som er endestation for enhver ren formalistisk sprogteori. (Her ville han og Hjeltslev kunne stige af toget med hinanden i hånden. For en gangs skyld). Men selvstændiggør han symbollæren udenfor grammatikken (som fonetikken i skemaet bilag V), vil det afstedkomme den samtidige kontradiktion at udtrykssiden både tilhører grammatikkens område ved at være en konstitutiv del af betydningsdannelsen og falder udenfor ved ikke at kunne konstrueres af grammatikkens kategorier og struktureringsprincip. Det er det nærmeste vi i denne afdeling af Brøndals grammatik kommer en symptomal grænse. På den anden side af den kan der udvikles et tegnbegreb der kan pege frem mod en teori om betydningsdannelsen. Og her kan de ideer som ligger til grund for vokalkategorierne hjælpe i et generaliserende perspektiv (cf. IV.F.3. og V.B.).

c. fonologi vs fonetik:

Den manglende afklaring af de symbolske begreber hænger ikke kun sammen med den vaklende udfyldning af det kategoriale niveau, men osse med en ubeslutsomhed hos Brøndal vedrørende forholdet mellem system og rytme i grammatikkens symbolske afsnit, dvs. mellem fonologi og fonetik.

Brøndals skelnen mellem disse to områder er inspireret af Prager-skolen og dermed indirekte af Saussures skelnen mellem 'langue' og 'parole'. Men det var præcis referencen til denne modsætning der bragte uorden i forholdet mellem morfologi og syntaks, der snarere var bygget over Saussures modsætning mellem paradigmatiske og syntagmatiske (se III.B.: 195, note 6). Det synes at være denne sammenblanding der igen er på spil i symbollæren, når Brøndal skal finde ud af om fonologien er kontrasteret til en lydlære eller en stavelseslære. Brøndal er fra første færd usikker, men tenderer mod det sidste standpunkt.

I "Sound and Phoneme" bliver stavelsen fastlagt i skarp kontrast til fonemerne:

the syllable being necessarily defined as a time-totality, as a successive combination of phonic elements [femer], its form or rhythm can never be derived from, or even have anything to do with, the timeless system of phonemes, which may be employed in combinations entirely different from those temporarily chosen by the actual speakers. (Brøndal 1936d: 44).

Og denne passus fra Morfologi og Syntax antyder osse at stavelsesstruktur og fonemstruktur er definitoriske modsætninger: stavelsen "er en fonetisk Enhed (cf. Sætningen), ikke en fonologisk (cf. Ordet)" (Brøndal 1932: XV).

Men det bliver dog på basis af en beskrivelse af lyden at fonetikken genstandsområde fastlægges:

A sound is real or a fact, i.e. an immediately observable phenomenon (...) A sound, being a piece of reality, and as such bound to all kinds of particular circumstances (in the syllable, in the sentence, in the situation), must to a certain extent be irregular, irrational and imprevisible. (...) A sound, regarded as a fact, is just what is or happens, and it will be our task to describe it. (...) A sound is a time-continuum, i.e. it consists of an unbroken succession of physical waves, organic movements, and mental changes (...) A sound can be viewed as built up of any desired number of successive parts (...) A sound is always dependent on a context (...) A sound is infinitely varied (...) A sound can be analysed ad infinitum according to its position in the syllable, its stress and timbre, and a notation of these shades can never be too refined (...) Sounds are innumerable in a given language. (Brøndal 1936d: 42f).

Lyden minder, som man kan se, meget om nuancer og tendenser i synonymikken/semantikken, og Brøndal er derfor lige så varsom med sine formuleringer om lyden. Nok siger han at lyd perciperes umiddelbart, men samtidig er den dog opfattet som en del af en kontekst, et uforudsigeligt faktum i Situationen. Det medfører at en lyd aldrig opfattes slet og ret, men altid er integreret i betydning. Lyden er derfor som emne for videnskabelig behandling en uåndterlig størrelse der kun er tilgængelig for statistisk behandling, frekvensmålinger etc. Ingen af disse muligheder ville tilfredsstille Brøndal, og når fonetikken opgave skal formuleres sker det ikke med nogen lysende klarhed:

I shall call the study of sounds (as now defined) Phonetics, (...) Phonetics, if defined as the study of sounds as they occur in actual speech, or of the combination in time of phonic elements, has an obvious affinity to syntax. (ib.: 43)

Netop fordi både lyd ('time-continuum') og stavelse ('time-totality') har med tid at gøre, blandes de sammen så man ikke ved hvad man skal studere i fonetikken - lyd eller stavelse? Lyd i stavelse? Studiet af sætningen som rytmisk grundenhed bygger på en manifesteret størrelse. Man ser aldrig et subjekt, men en fast eller fri variant på subjektets plads. Men de manifesterede varianter hører hjemme i semantikken og ikke i den almene syntaks, og de studeres kun med udbytte hvis de samles i dette område og hvis man foretager de abstraktioner der er nødvendige for at dele grammatikken i områder.

På samme måde må stavelsen defineres som rytmisk ordnede positioner, set i relation til syntaksen, og så må lyden som empirisk forekomst henvises til et andet område. I så fald bliver stavelsen da den fonetiske grundenhed, hvilket ville være nærliggende da den modsat lyden men i lighed med fonemet kun skal være femisk bestemt. Hvis nu omvendt lyden skal være grundenhed må fonetikken femiske definitionsstatus opgives, for lyden er osse bestemt af alle Situationsfaktorer. Fonetikken kan ikke, indenfor Brøndals doktrin, spænde over lydstudium og stavelsesstudium ('combination in time of phonic elements') uden at sprænges.

Den løsning på spliden som synes mest nærliggende, dvs. bedst i overensstemmelse med Brøndals øvrige grammatik, er at forvise den konkrete manifesterede lyd udenfor modsætningen mellem system og rytme og ind i den afdeling hvor den transcenderes. Det er området for den sproglige manifestation på den synonymisk/semantiske tværgående akse. Den har Brøndal da osse i Morfologi og Syntax kaldt for symbolsk/logisk, men den har indtil nu gennem analysen af de non-limitative kategorier ikke været belyst som andet end logisk, idet det dog blev tilkendegivet i slutningen af afsnittet om Præpositionernes Teori at selve den konkrete enkeltrealisation osse hørte til her. Begrebet lyd vil nu netop, med den beskrivelse Brøndal har givet af det som et objekt for statistisk behandling, kunne gå i spænd med de probabilitetsbetragtninger som ligger i proportionalitetsprincippet i forhold til anvendelser, nuancer og til dels frie varianter. Den konkrete lyd hører med til synonymikken/semantikken modale aspekt, det er den der gør mulighed til realitet og er som realitet anledning til at dette modale spring sker.

Den semantik Brøndal forestiller sig som en syntaktisk undersøgelse af betydningsvariationer bliver, hvis lydlæren annekteres her, en udvidet disciplin der arbejder med anvendt sprog og således har hele det sociale betydningsrum som emne. Kommunikation kunne man lidt slagsordsagtigt kalde den, når man blot her ikke kun tænker på mundtlig sprogudøvelse men på konkret betydningsmanifestation overhovedet. Lyden eller konkretionen bærer da ikke blot betydningen som et stofligt appendix, men indgår i betydningens praksis som dens anledning og resultat.

Ved denne beskæring af fonetikken, som jeg mener er konsekvent indenfor Brøndals teori, er flere fordele opnået. Der er mulighed for

en formelt identisk, homomorf, opbygning af symbollæren og den almene morfologi og den almene syntaks, og en slags kvalitativ overensstemmelse (i al foreløbig vaghed) mellem områderne. En rent empirisk fonetik er vist et andet sted hen, uden dog at modsætningen stof vs form, som Brøndal selv erklærer for reduktiv og metafysisk, kommer til at dominere området i skikkelse af modsætningen form (idealbegreb, fonem) vs stof (lyd). I "Délimitation et subdivision de la grammaire" er standpunktet utvetydigt til fordel for en præcision af modsætningen mellem fonem og stavelse (Brøndal 1943a: 138). Fonetikken er her slet ikke indsat som disciplin i den egentlige grammatik, men er skiftet ud med prosodien, og fonetikken som lydlære er anbragt under den eksperimentelle fysik (se bilag V).

Mens homomorfien mellem fonologi og morfologi fremgår af "La structure des systèmes vocaliques", er der ikke en tilsvarende klar manifestation af homomorfi mellem sætning og stavelse. Dog fremhæver Brøndal i forbindelse med omlydsfænomenet at stavelsen fungerer i et bagudrettet og et fremadrettet påvirkningsforhold, ikke ulig den diskursive rytme (cf. retention og protention hos Husserl) (Brøndal 1938a: 48). De aktive omlydsvokaler (/i/, /a/ og /u/) er osse dem som Brøndal finder en positionel logik for i "Syntax og Fonologi" (hvad han mærkeligt nok ikke gør opmærksom på), hvor emnet netop er sammenhængen mellem syntaktisk og syllabisk rytme.

Det er da osse i forarbejderne til denne artikel man finder nogle opstillinger af vokaler og konsonanter der etablerer en forbindelse til såvel morfologi som syntaks. Jeg skal ikke gentage problematiseringen af at Brøndal i dette som i andre forberedende notater bruger de logisk limitative kategorier såvel til morfologi og syntaks som til fonologi og fonetik, men alene pege på hans interesse i at karakterisere en stavelsens 'ordo naturalis' homomorf med sætningens (4297,22):

	r		R	
d	a		e/i	
	voc.		-	
D	h		nas	
	inson		sib	
	son		-	
	fric		æffric	
	occl		son	
			inson	

Derpå følger hos Brøndal en sammenligning:

$$Dr > \frac{Dd}{r} > \frac{rd}{DR} > \frac{rR}{d} > dR$$

$$fric > \frac{sib}{(asp)} > \frac{voc}{occl} > \frac{nas}{(len)} > liquider$$

(affric) (son)

Et blik på oversigter over stavelseslitteraturen og artikler om emnet afslører ingen nærliggende paralleller der giver mere håb om konkretiserende anvendelighed for Brøndals tanker end den skepsis Eli Fischer-Jørgensen giver udtryk for overfor fonemteorien (Fischer-Jørgensen 1975). En undtagelse er måske J. Kurylowicz der i "Contribution de la théorie de la syllabe" dels fremhæver at græsk grammatik kendte en bredere syntaksopfattelse der omfattede både stavelse og sætning, dels selv anfører en analogi mellem stavelse og sætning (Kurylowicz 1948: 84, 103ff). (Cf. derudover Basbøll 1974; Basbøll 1977; Bell og Hooper (ed.) 1978: 3ff; Cristo 1976; de Groot 1927; de Groot 1941; Haugen 1972; Hjelmslev 1966: 26; Hjelmslev 1973: 239ff; Holt 1949; Jakobson 1963: 120ff; Jensen 1963; Malmberg 1966; Rosetti 1959; Sommerfelt 1931; Tøgeby 1951: 47f; Troubetzkoy 1949: 196ff).

3. Generaliserende perspektiv

De tre grundlæggende antagelser Brøndal skal gøre forud for arbejdet med fonologi og fonetik for at disse discipliner overhovedet kan komme indenfor i hans teoribygning (cf. IV.F.: 645), medfører at han kører fast i de problemer jeg har skitseret. Jeg er ikke interesseret i at løse dem for ham, ej heller at give alternative løsningsforslag til brugbare fonologiske og fonetiske begrebsdannelser. Det er fortsat perspektiverne i de fundamentale præmisser og begreber i Brøndals teori der er mit emne.

Til de specifikke symbolske vokalkategorier - som jeg slap ovenfor (IV.F.: 648) - knytter der sig nogle generaliserende perspektiver, som ikke bringer orden i fonologi og fonetik, men som giver Brøndals opfattelse af den symbolske side af sproget en åbning i semiotisk retning som jeg skal forfølge i næste kapitel. Her skal jeg foreløbig beskrive disse kategorier som de egentlige symbolske kategorier eller femer i Brøndals teori. Hvilke fire kategorier anvender han?

Au point de vue de l'articulation, on peut définir par deux fois deux éléments, à savoir, d'après la terminologie universellement connue et acceptée de la phonétique anglaise: front et back d'une part, high et low de l'autre: $\underline{e} = \text{LF}$, $\underline{i} = \text{HF}$, $\underline{o} = \text{LB}$, $\underline{u} = \text{HB}$.

(Les notions round/not-round peuvent être considérées comme secondaires, étant régulièrement liées au couple front/back. Et les notions narrow/wide, qui souvent ont fait difficulté, seront négligeables puisqu'elles indiquent plutôt des nuances que de véritables types.)

Si, par hypothèse, on envisage ces quatre éléments (front/back, high/low) comme les indices provisoires, ou signes extérieurs, d'un symbolisme profond qui constitueraient la véritable essence des voyelles, on doit essayer de les définir toutes à partir de ces notions. Il faudrait alors

considérer les éléments (désignés ici par les lettres capitales F B H L) comme des unités combinables de toute manière. (Brøndal 1936b: 64f)

Tilsyneladende lægger Brøndal et fysiologisk eller anatomisk, dvs. empirisk, kriterium til grund for eftersøgningen af brugbare grundbegreber. Men det modsiges omgående af parentesens, hvor klare empiriske og eksperimentelt verificerbare kriterier afvises som sekundære, netop fordi de ikke kan ophøjes til kategoriale begreber men er defineret alene af fysiologien og Situationen.

Brøndal har dog selv taget sine begreber fra fysiologiens betragtning af artikulationen (foran i munden/bag i munden, oppe i munden/nede i munden), men han har gjort dem til almene begreber for spatial organisation af et materiale ('signes extérieurs'); som generaliserede spatiale koordinater konstituerer de en vertikal og en horisontal akse. Et grafisk arbejde, et digts typografi, et maleri, måske en skulptur eller en brokonstruktion vil kunne - uden at det derfor nødvendigvis er hensigtsmæssigt - kortlægges med disse begreber. Tilsyneladende siger de alt og ingenting (men kunne have en plads i Leatherdale's 'analogical act', se IV.B.: 348).

Den særlige forbindelse mellem spatialitet og sproglig udtryksevne er dog ikke så fjern som man skulle formode. Således beskriver R. Goldstein (3) i relation til afatiske lidelser (amnesi) en interessant sammenhæng mellem rumlig og sproglig orienteringsevne:

Ils ont perdu le sens de l'orientation, ils ne peuvent plus indiquer une direction, montrer ce qui est en haut, en bas, à droite, à gauche, etc. [cf. H L F B]; ils sont incapables de dessiner une carte, de réaliser des constructions spatiales même très simples, d'évaluer des distances, etc. (...)

Il ne s'agit pas de troubles divers, mais d'une modification foncière qui se révèle par des symptômes variables selon le champ d'activité que l'on envisage. (...) Notre exposé a présenté le trouble moteur du langage de nos malades comme la traduction d'une profonde modification générale. (Pariente (ed.) 1969: 283, 284, 286)

Det synes således ikke at være urimeligt at gøre Brøndals begreber almene og generelle, hos Goldstein set i negativt lys, idet deres generalitet først kommer for dagen når deres funktioner forstyrres.

Men den generelle modifikation er ifølge Goldstein af en særlig art der yderligere understreger min karakteristik af Brøndals begreber som limitative, dvs. klassedannende. Amnetikerens lidelse ytrer sig nemlig i en manglende klassificeringsevne, her beskrevet i relation til det kendte eksempel med farvetrædene:

Pourquoi le malade ne peut-il classer les nuances d'après leur

couleur fondamentale? Nous avons démontré, Gelb et moi, que cette classification exige que l'on néglige la particularité présente de la nuance donnée, et que l'on n'envisage les échelons que comme les représentants d'un groupe de nuances - le groupe des vertes, des rouges, etc. -, d'une catégorie spéciale de la "verdeur", de la "rougeur". C'est de quoi les malades sont incapables. Voilà pourquoi nous avons parlé d'une altération de l'attitude catégorielle. (ib.: 305)

Er det således hensigtsmæssigt at arbejde med generelle, limitative spatiale begreber, får disse spatiale koordinater til gengæld først deres mening når de, som ethvert koordinatsystem, anvendes som kategorier til konstruktion af atemporale systemiske enheder og til en temporal organisation af spatiale positioner (cf. 'timeless and discontinuous vs time-continuum, time-totality') (Brøndal 1936d: 42), netop modsætningen mellem system og rytme. Det understreger at modsætningen fonologi og fonetik i Brøndals teori rettelig bør være fonologi vs prosodi, fonemlære vs stavelseslære, og at fonetikken som studiet af sproglyd er et aspekt af studiet af manifestationen, nuancerne i Situationen. Hvis fonologi og prosodi i UG skal tage sig af sprogets yderside, understreger denne deling af symbolikken osse et træk ved betydningsmanifestation som er væsentligt: betydningen er som udtryk først og fremmest karakteriseret ved at finde sted, dvs. ikke ved at være konkretion eller dødt stof med ved at være et faktum i tid og rum.

Der skulle ingen hindringer være for at de fire grundbegreber skulle kunne anvendes i en mere almen symbollære til andet end akustisk materiale, men et materiale skal altid vælges til en udtryks-handling. De symbolske kategorier skal altså artikulere et materiale som sted eller rum for betydning. En sådan almengørelse eller dekonkretisering forudser Brøndal i slutningen af essayet om vokalerne:

Il sera d'abord indispensable de déconcrétiser les notions de base, c'est-à-dire de reconnaître dans les contrastes front-back et high-low non seulement des types d'articulation physiologique, des timbres acoustiques et des représentations et images psychologiques; il faut y voir en même temps et comme le fondement de toutes ces manifestations extérieures et intérieurs de valeurs symboliques. (Brøndal 1936b: 73)

Dette forsøg på at 'dekonkretisere' sprogets udtryks-side, eller rettere konkretisere den på en anden måde, optog osse Brøndal i hans sidste udkast til en artikel, "Lydlove og Sprogøgt" (409, 1, cf. Brøndal 1943a: 168). Emnet er muligheden for at påvirke lyd- og symboludvikling. Anerkendelse af denne mulighed kræver opgivelse af ideen om lydlove-
ne som automatisk virkende quasi-naturlove; lydudviklinger er bevægelige og komplekse kulturelle fænomener i forhold til hvilke lydlove

kan bruges som redskaber til forudsigelser af tendenser. Osse tanken om udtrykssidens primære binding til fysiologien må forkastes; en sådan stofflig binding ville osse udelukke muligheden for valgte og styrede forandringer, dvs. for en kulturel målestok. Når Brøndal taler om dekonkretisering, ligger der altså ikke blot en appel om abstraktion, men om en sådan abstraktion at osse sprogets udtryksside kommer ind under den samlede historiske og kulturelle synsvinkel som sproget som helhed er underlagt (cf. Holenstein om fonologi og fænomenologisk reduktion, Holenstein 1976: 114ff). Det er her det semiotiske perspektiv åbnes.

Noter

1. Når Brøndal i sine forelæsninger på universitetet skal fremstille lydlæren, er det på traditionel maner uden detaljeret hensyntagen til hans egen grammatiske doktrin. Derom vidner både hans efterladte forelæsningsmanuskripter (4297, 13-17) og prof. Eli Fischer-Jørgensens noter fra visse af disse forelæsninger, som hun venligst har stillet til rådighed for mig.
2. Brøndals notation i "La structure des systèmes vocaliques" er dog ikke helt som i Ordklasserne og Morfologi og Syntax og Les parties du discours for de tredimensionale fonemtypers vedkommende. I de nævnte bøger er centralelementet uberørt af underinddelingen, mens det i vokal-artiklen er det sidste af de noterede elementer (fx Brøndal 1936b: 66) der har denne karakter. Endvidere er der en trykfejl: 'ü = F L B' rettes til 'ü = F B H' (ib.: 66).
3. Brøndal har sikkert læst Goldsteins artikel. I hvert fald var han meget optaget af gestaltteoretiske problemstillinger og af det særnummer af Journal de Psychologie ("Psychologie du langage") fra 1933, hvorfra Pariente har valgt artiklerne til sin antologi (cf. Brøndal 1943a: 41). Brøndal bidrog selv til særnummeret med "L'autonomie de la syntaxe".

G. Konklusion

1. Symptomale grænser

I en af sine tidlige optegnelser, "To Krav til en Teori" (dec. 1921, 4297, 23), anfører Brøndal (med en henvisning til Poincaré):

- 1° Bekvem. Dvs., at den svarer til det givne; sammenfatter alt, selv de tilsyneladende Undtagelser.
- 2° Frugtbar. Dvs., at den - for at verificeres - fører til Forsøg og derved til nye lagttagelser, som ellers ikke ville være gjorte.

Hvad Brøndal her kalder bekvemmelighed, har intet med en magelig automatisk virkende formalisme at skaffe, men med den omstændighed at en teori der ikke kan inkludere afvigende iagttagelser i sin logik er utilstrækkelig (cf. begrebet de frie varianter og deres funktion i sprogets lakunebestemte økonomi). Det andet krav skærper det første: de forsøg der tales om kan naturligvis opfattes i snævrere forstand som naturvidenskabelige eksperimenter, men osse Indbefatte sådanne begrebskonstruktioner som Brøndal foretager i sin deduktion. De er forsøg i den forstand at de giver anledning til en fornyet konfrontation med de sproglige fakta. Og det er netop hovedsagen: den fornyede konfrontation eller de 'nye iagttagelser'. At en teori kan sammenfatte det man ved i forvejen er for så vidt ingen bedrift, med mindre der heraf følger nye iagttagelser, dvs. nye erkendelser eller problemstillinger. Men det betyder da at de undtagelser som omtales i 1° er sammenfaldende med de nye iagttagelser i 2° som ikke ville være gjort, dvs. ikke være dukket op som undtagelser, med mindre de omtalte forsøg var blevet anstillet, dvs. med mindre den videnskabelige diskursive praksis var blevet iværksat. På den måde er 2° forudsætning for 1°.

Men det omvendte er osse tilfældet. For de 'Forsøg' der gøres har til formål, ikke dannelsen af 'nye iagttagelser', men dannelsen af den maksimale sammenhæng, således at det er ved grænserne af denne at de nye iagttagelser sker, og de sker i kraft af at disse grænser opses. Det er således under overholdelse af 2° af de symptomale grænser kridtes op, mens overholdelse af 1° giver undtagelserne en plads i strukturen, hvad enten det - som nævnt - er de frie varianter eller grænsetilfælde som interjektioner, proprier og ledsætninger.

De symptomale grænsemarkeringer er sket i forbindelse med forholdet til det sproglige materiale (problemet om ordforrådets endelighed (IV.E.: 607)), i forbindelse med den sproglige konstitution (problemet om afledningsforholdet mellem form og kvalitet (IV.E.: 636)) og i forbindelse med den sproglige funktion, dvs. forbindelseslinierne mellem grammatikkens delområder i forhold til tegndannelsen (problemet om forholdet mellem ydre og indre (IV.F.: 651)). Dermed er hele det felt Brøndal ønsker at ompænde med sin teori (cf. I.B.: 16f)

blevet indrammet af grænsepæle netop på grund af teoriens konsekvente gennemførelse. Teorien er ikke alene interessant i kraft af sin mulige interne friktionsløse analytiske effektivitet, men osse - og især - i kraft af de spørgsmål der åbner sig ved grænsestationerne.

Anbringer man sig her er det klart at Brøndals forhold til det sproglige materiale ikke isoleret betragtet kan påkalde sig den store interesse: analysen af proprierne vil være vanskelig på teoriens grund, symbollæren er i sig selv mere end tvivlsom og den syntaktiske analyse har ingen udtømmende regler. Derfor er jeg i praktikken blevet stående ved eksemplerne.

Men jeg har netop undgået den isolerede betragtning, for kun ved at man sætter sig udover den får eventuelle fejlslagne eller flertydige analyseresultater principiel interesse for spørgsmål om konstitutionen og funktionen. Da bliver de til problemformuleringer, til afdækninger af analyseforudsætninger, til påpegning af den uløselige sammenhæng mellem analyseobjekt og analyseinteresse etc. Og det er i kraft af Brøndals nærmest selvmorderiske ambition at der ikke kun, som nævnt, er tale om principiel interesse - det rummer for så vidt alle fejltagelser - men om maksimal principiel interesse: han vil overholde 1° til punkt og prikke og 'sammenfatte alt'. Hverken mere eller mindre.

Det er derfor han kommer på den idé at symbollæren både skal være udtryk og indhold i en forvirrende krydsning mellem indre og ydre: der må ikke være noget delområde af grammatikken der ikke fra sin synsvinkel afspejler grammatikken som helhed. Og denne monadiske tankegang ligger sikkert osse bag det fatale forsøg på at aflede kategorierne af formerne og derigennem de deskriptive (D, d) af de relative (R, r): da formen som struktureringsprincip er generelt, må det være via dette at osse kategorierne på monadisk vis spejler helheden fra deres synspunkt. (Cf. Høffding om del/helhed-analogi i Høffding 1905).

Et af resultaterne af afhandlingens IV del har været at pege på at den latente metafysik i Brøndals doktrin ikke rummer den grundlæggende logik der får hans tænkning til at hænge sammen. Det er muligt at formulere denne klarere, dvs. med en operationel udnyttelse af dens grænsemarkeringer, ved at understrege den fundamentale historiske diskursivitet i begrebsdannelsen og ved at lade struktureringsprincippet iværksætte den.

En del af denne formulering har endvidere bestået i at påpege begrebsdannelsens ureducerbare dobbeltdikotomiske grundlag: når en given begrebskonstruktion kunne reduceres til en enkeltdikotomi (og dermed til en hierarkisering og en reduktion af dikotomien), blev denne altid suppleret med en markering, indenfor den givne begrebskonstruktions eget område og i forhold til dette, af modsætningen mellem intern og ekstern. Denne markering (cf. IV.C.: 418) er blevet fremhævet i forbindelse med sprogforandringens diskontinuitet (III.C.: 209), samtidigheden af beskrivelse og forklaring (cf. III.B.: 173), sammenhængen mellem de limitative funktionskategorier og de non-

limitative kategorier (IV.B.: 326, IV.C.: 394f), sammenhængen mellem sætningsdefinitionens centralled og de non-limitative kategorier (IV.B.: 374), sammenhængen mellem de non-limitative kategorier via formbestemmelsens neutrale form (IV.E.: 574), sammenhæng mellem limitativt og non-limitativt institueret område via universalet (IV.D.: 468f), forholdet mellem distribution og integration indenfor de formelle afhængigheder (IV.D.: 470f), den syntaktiske kontekstrelation (IV.D.12., 16.), den tværsynonymiske sammenhæng og sammenhæng mellem synonymik og semantik via de frie varianter (IV.E.: 599ff).

Konsekvensen af disse påpegninger af grænsemarkeringer i Brøndals tekst er

at ethvert objekt, der drages ind i søgelyset og afgrænses, aldrig kan afgrænses ud fra ét videnskabeligt mulighedsfelt, ikke tilhører ét bestemt videnskabeligt ressortområde (og derpå et andet, et tredje osv.), men at studiet af det pågældende objekt må inddrage mindst to sæt konstitutionsforhold. (Egebak og Larsen 1976: 59)

Iagttagelsessituationen indeholder momenter der samtidig udelukker hinanden, hvorved den og dens resultater får en uomgængelig diskursiv og historisk karakter, kunne man sige - med en hentydning, der muligvis blot er en 'manifest analogi', til Bohrs komplementaritetsbegreb. De symptomale grænser i Brøndals tekst viser at han ikke i fuldt omfang selv har draget en sådan konsekvens (tydeligst demonstreret i mentalitetsteorien). Det hænger sammen med at han mangler at udfolde et radikalt tegnbegreb. Men det skal ikke afholde os fra at drage konsekvensen af hans anti-immanentisme og folde et tegnbegreb ud af hans teori i kapitel V.B.

2. Begrebskonstruktioner

Den kategoridefinition som tentativt blev formuleret i afhandlingens II del (II.E.: 134, def. 9) og nuanceret i III del (III.D.: 290, def. 10) er nu med tilvæksten af de limitative og non-limitative kategorier den definition der gælder i Brøndals teori:

def. 11: Kategorier er det nødvendige og tilstrækkelige antal limitative og non-limitative elementer til at konstituere en minimalsekvens i et givet logisk hierarki og til at instituere et objektplans struktur som grundlag for en entydig udtømmning af det instituerede objekt. Hvis det instituerede objekt er UG, er kategorierne grammatiske kategorier.

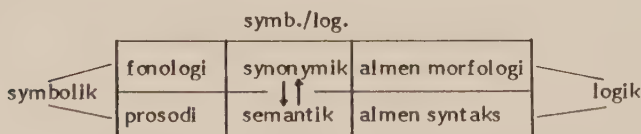
Brøndal har 14 kategorier: 4 logiske limitative (den logiske konstant), 6 non-limitative og formentlig 4 symbolske limitative (femer).

De seks non-limitative kalder Brøndal for symbolsk-logiske og henviser dermed til at de angiver den dimension i grammatikken hvor den sproglige realisering af betydningen finder sted, dvs. en forening af indre og ydre, uden at det i øvrigt lykkes ham nærmere at artikulere dette forhold mellem indre og ydre. De non-limitative opsamlende træk som blev udskilt fra de limitative kategoriers område (via delingen af substansen og af relationskategorien i relation, og relation₂): klassetranscendens, individuel konkretion, modalitet (cf. frie varianter og proportionalitetsprincippet).

Så snart en instituering iværksættes får de instituerede begreber værdi, dvs. både en kvalitativ - kategorial - bestemmelse og en formel. Den formelle stammer fra det generelle struktureringsprincip. Dette er af Brøndal fremstillet på binær basis i "Structure et variabilité des systèmes morphologiques", men er her generaliseret til at gælde på dobbeltdikotomisk basis, dvs. for relationer mellem termer og for relationer mellem relationer.

Oprettelsen af dette princip nødvendiggjorde en skelnen mellem formelle afhængigheder, gældende for definitioner, og reelle afhængigheder, gældende for forskellige arter af realisationer (fra UG til NG, fra NG til SB). Fælles for disse to typer afhængigheder er solidariteten eller konjunktionen, men til kortlægning af de tendenser som hersker i de reelle afhængigheder ved siden af denne fælles afhængighed, indførte Brøndal proportionalitetsprincippet (kompensation og variation). På hans vegne kasserede jeg derpå symmetriprincippet og kontinuitetsprincippet som formelle principper.

Med kategorierne og struktureringsprincippet i hånden har jeg i princippet institueret de værdibestemte enheder i UGs seks delområder de to symbolske omgærdet af mange forbehold, således at disse enheder kan bestemmes på tværs af zonegrænserne med hensyn til kvalitet og form og samlet med hensyn til værdi:

1. formelt:

Hele UG er konform: samme struktureringsprincip er anvendt men ikke på samme måde:

almen morfologi	vs	almen syntaks	-	homomorfi
fonologi	vs	prosodi	-	homomorfi
symbolik	vs	logik	-	homomorfi
symbolik, logik	vs	symb./log.	-	heteromorfi

2. kvalitativt:

almen morfologi og almen syntaks
fønologi og prosodi

- logisk limitativ
- symbolsk limitativ (femisk)
- non-limitativ

synonymik og semantik

3. værdi:

Det interne forhold mellem enhederne i de seks områder er overalt analogi. Det eksterne forhold er

almen morfologi	vs almen syntaks	- homologi
fønologi	vs prosodi	- homologi
synonymik	vs semantik	- proportionalitet

Denne opstilling viser at tese 4b (III.D.: 290) er blevet indløst: kategorierne er fundet, institutionen af UG er sket og det dialektisk cirkulære struktureringsprincip er fundet. Men der er stadig uafklarede forhold tilbage udenfor de tre nævnte punkter: relationen mellem symbolik og logik og de dermed instituerede områder, og relationen mellem disse to områder og det Brøndal kalder det symbolsk/logiske. Det er det prekære forhold mellem ydre og indre, som jeg har samlet i tese 5 og tese 6 - om tegnet og subjektet -, som afhandlingens V del skal gøre operationelle (III.D.: 291f).

V SEMIOTISKE PERSPEKTIVER

A. Indledning

Afhandlingens to sidste kapitler, som dette afsnit rummer, skal indfri de to teser som endnu står tilbage (III.D.: 291f):

- tese 5: Brøndals kategoriale sprogteori bidrager til en overskridelse af tegnbegrebet eller et andet dermed ækvivalent begreb.
- tese 6: De specielle fundamenteres transformation er ensbetydende med en dannelse af en teori om subjektets konstitution.

Som formuleringerne viser bevæger jeg mig hermed på grænsen af og måske ud over grænsen for Brøndals begrebsdannelse: han opererer kun en passant med et tegnbegreb og foretrækker et ordbegreb, han interesserer sig ikke eksplicit for subjektets konstitution, men sætter indenfor grammatikken subjektbegrebet, som syntaktisk størrelse, og de reflektive pronomener, som morfologiske størrelser, som afledte fænomener i forhold til kategorierne. Og bevæger han sig udenfor grammatikken, er det begreber som 'Tanke', 'Intentionalitet' o.l. som præger hans omtale af en subjektiv instans, mens han på grænsen mellem sprog og ikke-sprog koncentrerer sig om personbegrebet.

Når jeg dog ikke lader Brøndal slippe så let, selv om behandlingen af grammatikkens interne strukturering og dermed indfrielsen af afhandlingens hovedformål er afsluttet i de foregående afsnit, hænger det sammen med at jeg står tilbage med en problemstilling som netop denne helhedsstrukturering har rejst. Den er derfor en del heraf og kan ikke slippes, hvorfor jeg har udtrykt den i tesoerne 5 og 6. Lad mig derfor kort opsummere problemstillingen, således at de to teser kan ses som en samlet problematik, og således at der kan knyttes nogle referencer til dem der muliggør en begrebsliggørelse, måske hinsides Brøndals egne begreber, men i et nært forhold til dem.

Jeg har gentagne gange peget på at Brøndal ser forholdet mellem hvad han kalder 'sprog og tanke' som sprogfilosofiens hovedproblem. Det er endvidere klart at Brøndal med 'tanke' knytter sig til en fænomenologisk opfattelse af bevidstheden, dvs. en opfattelse der sætter intentionalitet og dermed genstandsrettethed i centrum. En stillingtagen til subjekt/objekt-forhold hører således til hans teoris grundlag, og problemet med de specielle fundamenter er derfor ikke sluppet ved konstateringen af en erklæret ametafysisk grundholdning. Det er udtrykt i tese 6. Men hvorfor betones subjektet i formuleringen?

Det hænger sammen med tese 5. For Brøndal er sproget - den anden halvdel af 'sprog og tanke' - et fænomen der begrebsliggøres

med henblik på beskrivelse og forklaring i en kategorial grammatik. Men da disse kategorier definitivt er knyttet til bl.a. intentionalitetsbegrebet og dermed til et genstandsbegreb, vil Brøndals sprogopfattelse aldrig kunne blive immanent. Når derfor problemet om forholdet mellem ydre og indre i sproget står tilbage som et restproblem i forhold til de foregående dele af afhandlingen, kan det ikke opfattes som en immanent relation. Diskussionen af dette forhold har traditionelt været knyttet til tegnbegrebet, osse hvis man som Hjelm-slev dog vælger at insistere på et immanent tegnbegreb. Det er udtrykt i tese 5.

På grund af det antiimmanente grundsyn vil forholdet mellem indre og ydre i sproget, hvorved betydningen bliver til, ikke kunne ses løstrevet fra forholdet mellem subjekt og objekt, bevidsthed og omverden. Og da disse to instanser artikuleres gensidigt i kraft af sproget, vil tese 6s problemstilling ikke kunne løsrives fra opfattelsen af forholdet mellem ydre og indre i sproget. Da nu videre Brøndal i denne sammenhæng lægger vægten på at sproget - som 'langage' - forstås som en aktivitet eller kreativitet, vil det blive subjektinstansen der træder i forgrunden i behandlingen af tese 6 (Brøndal 1943a: 57).

Da det endelig er utvetydigt i Brøndals teori at denne forbindelse mellem tese 5 og tese 6 vedrører grundlæggende forhold i teoridannelse, vil tesaerne som samlet problematik skulle føre til en eksplicitering af forholdet til kategorierne. Og dermed er det netop subjektets konstitution - eller sider af denne - som skal behandles.

At tesaerne 5 og 6 således indholdsmæssigt er relevante i forhold til Brøndals teori, og ikke kun er konstruktioner der følger af min fremstilling, skulle således være klart. Men da de stadig så at sige er begrebsløse hos Brøndal, omend med et krav om at de skal kunne forbindes med kategorierne, skal vi skabe en teoretisk referenceramme der kan give tesaerne en begrebslig status. Eftersom Brøndals hjælp her kun er indirekte, vil vi skulle vælge mellem flere muligheder.

Man kan lægge et historisk kriterium til grund for valget af en sådan ramme. Den problematik som tesaerne udgør vedrører jo ikke Brøndal alene, men findes hos en lang række af de filosoffer som han inddrager fra fortid til nutid. En supplerende læsning af denne tradition og en selvstændig redegørelse for dens videreførelse i moderne tid, ville kunne uddybe hvad Brøndal kunne have læst og hvad denne læsning kunne have ført til. Praktisk ville rammerne for min afhandling blive langt overskredet, og principielt ville jeg blot have skrevet et kapitel af i bedste fald selvstændig interesse, men under ingen omstændigheder med direkte forbindelse til Brøndals egne begreber.

Man kan gå ud fra genstandsområdet som kriterium, og derfor vælge at inddrage beslægtede og kontrasterende, primært nutidige, lingvistiske skoler og undersøge hvorledes de har angrebet problemerne. Igen: en detaljeret jævnføring med hvad Chomskys indsats har ført med sig, med andre kontinentale strukturalister, med tekstlingvistikken etc. vil være indlysende relevant. Men min hovedinteresse for

Brøndals teori som helhed og forbindelsen til netop hans begreber vil forsvinde i kontraster og paralleller.

Endelig kan man tage udgangspunkt i den teoretiske retning som den skole Brøndal tilhører, nemlig den kontinentale strukturalisme, har været med til at skabe, dvs. semiotikken (1). Når jeg vælger denne mulighed, skyldes det at Brøndal selv udgør en del af grundlaget for semiotikkens lingvistiske oprindelse, og at både tegnet som problemstilling og subjektet som problemstilling har haft en central plads her, uden nødvendigvis at have fundet udtryk i en entydig kodificeret terminologi eller begrebsdannelse. Et 'tegn' hos Saussure eller hos Peirce lader sig ikke identificere med hinanden, men højest sætte i forhold til hinanden, netop ved at man ekspliciterer den problematik tegnet rummer og ikke ser på terminologiske diskrepanser eller punktvis sammenfald.

Det er den holdning der ligger bag fx Jacques Derridas gennemgang af tegnbegrebet: ikke at afklare og finde ét tegnbegreb, ikke at yde forskellige lingvistiske og filosofiske retninger fuld retfærdighed; men at se en grundlæggende problemstilling artikuleret i og med nogle tegnbegreber, en problemstilling der bliver synlig og klar i disse begreber, således at man osse andre steder i videnskabshistorien kan finde dens nedslag. For Derrida, med hans kontinentale udgangspunkt, er tegnet det eksemplariske udtryk - hos Saussure, Hjelmslev, Condillac eller Husserl - for den vestlige metafysiks grundlæggende ambition og krise. En problemstilling der ikke er Brøndal spor fremmed.

For fx John Deely, med et peirce'ansk udgangspunkt, ser sagen ikke meget anderledes ud. I sin bog *Introducing Semiotic* fastslår han at semiotikken ikke primært er knyttet til tegnbegrebet som sådan, men til en problemstilling som det tegnbegreb der allerede har eksisteret fra oldtiden, der altså for Deely er præsemiotisk, bliver brugt til at udtrykke og i de følgende århundreder udvikler og selv udvikles af. Skæringspunktet sættes mellem 1350 og 1650 (Deely 1982: 47), og Deely udpeger den portugisiske filosof Poinot til en central skikkelse. Før den semiotiske problemstilling opsluger tegnet, har logikken været tegnets tilhørssted, ligesom logikken har artikuleret den fundamentale problemstilling som senere semiotikken bringer frem. Deely udtrykker den semiotisk-kopernikanske vending således med henvisning til hvad jeg har kaldt de specielle fundament:

What is being drawn here, by Poinot, by Locke, by - more fundamentally - semiotic, is a new line: in the old tradition (...), the basic concern is with what is what it is independently of man, and secondarily with the things that are brought about by and depend upon man. With semiotic, the basic concern is with both equally. For the first time the standpoint is achieved which of itself opens - to borrow an apt formulary from a contemporary philosopher (Maritain 1966: 32 [God and the Permission of the Evil]) - "onto the

avenues of non-being windows as large as those open onto the avenues of being"; and the basic realization behind this achievement is that "what is" is circumscribed not by a fixed but by a shifting line whose shifts are determined precisely by the interaction between the two orders of being through the function of signs, through semiosis. The study of that shifting reality, that shifting line, is semiotic. (ib.: 64)

Semiotikken er således nært knyttet til hvad Derrida ville kalde metafysikkens eller logocentrismens krise (krakeleringer i objektets nærvær med sig selv i sidste instans), og den er ifølge Deely knyttet til den problematik som tese 5 og 6 har udtrykt her.

Deely konstaterer videre at logikken har udgjort en kontinuert, men jo ikke uforanderlig baggrund for den vestlige tænkning både før og efter det semiotiske 'brud' (ib.: 9f). Derfor foretrækker han at bruge den som ledetråd i sin videnskabshistoriske redegørelse for de stadier på semiotikkens vej hvori osse tegnet indgår. For ham er semiotikken bredere end de grænser tegnet angiver, og via logikken får han indkredset de problemer som får en særlig form i tegnet. En sådan sammenhæng mellem semiologi og logik fremgår osse af Jakobsons apercü over semiologiens nyere historie (Jakobson 1979), og på den baggrund bliver Brøndals fastholdelse af de logiske kategorier som teoretisk grundlag vigtigere for hans forbindelse med semiologien end hans opretholdelse eller ej af et tegnbegreb. Dette synspunkt har osse båret gennemgangen i afhandlingens I del af Brøndals filosofiske forudsætninger. Brøndal modsiger det heller ikke når han kalder Saussure, som osse har åbnet hans øjne for strukturalisme, semiologi og tegnbegreb, for "the logician among linguists" (Brøndal 1936d: 42). Og allerede i et notat fra 1923 konstaterer Brøndal en udvikling i logikken, som senere behandles mere udførligt i "Langage et logique". Han fastslår at

Logik i normativ Forstand (ars cogitandi, Læren om Slutning, Syllogistik) maa udskiftes. Derimod Læren om Begreber og deres Forbindelse (Kategorilæren) er af største Værdi for Sprogfilosofien; ja egl. ident. dermed. (4297,23)

Det er dette brud som Deely placerer som semiotikkens opståen, og som for Brøndal er den selvstændiggørelse af relationsbegrebet der gør hans lingvistik mulig.

Disse bemærkninger skulle være nok til at påpege at Brøndals relation til det perspektiv som semiotikken rejser er nærliggende og relevant, og at den vil kunne bringes i forhold til hans helhedssyn og i forhold til hans grundlæggende begreber. Det er den opfattelse der bærer de to følgende kapitler, der skal udfolde hhv. tese 5 og tese 6.

Formålet her vil alene være at præcisere Brøndals semiotiske standpunkt som et aktuelt og relevant perspektiv. Jeg skal ikke med

skjult fortrydelse pege på at man burde have læst Brøndal i stedet for andre skribenter, eller at Brøndals begreber er bedre end dem der er udviklet indenfor semiotikken efter Brøndals død. Et sådant forsøg på at gøre et faktisk udviklingsforløb anderledes end det faktisk har været har kun museal interesse. Med den udvikling der faktisk er sket, uanset den rolle Brøndal har eller burde have spillet, vil der være tale om en rekonstruktion af en konsekvens hos Brøndal, således at den optimale anvendelse af denne rekonstruktion er at den er basis for en stillingtagen til hovedlinier i den aktuelle semiotiske debat.

NOTER

1. Jeg bruger semiologi og semiotik i flæng. Der er gjort forskellige forsøg på at lave principielle distinktioner (fx Wunderli 1976), men begge betegnelser er mere betegnelser for forskelligt teoretisk og geografisk udgangspunkt (semiologi: vesteuropæisk/lingvistisk; semiotik: russisk/kommunikationsteoretisk; amerikansk/logisk) end for skarpt adskilte begrebsområder. Semiologien er, trods udpræget saussure'sk udgangspunkt, så differentieret som tænkes kan, og semiotikken ligeså. For så vidt ville det mest konsekvente være at tale om semiotik som den generelle overordnede etikette for tegnteori, da det er hvad der er ved at vinde hævd. Men da der i det følgende bl.a. vil indgå kommentarer til Saussure og Saussure-inspirerede tegnrefleksioner og tegnkritiske positioner, forekommer det mig ubekvemt her at bruge termen semiotik. Og at tale om Peirce's semiologi skurrer osse i mine øren. Jeg vælger derfor her den mellem løsning at bruge selve etiketten i flæng og lade præcisionen ligge i selve begrebsredegørelsen og -udviklingen.

B. Tegnteori

1. Tegnrudimenter hos Brøndal

Lad mig åbne dette kapitel ved straks at erkende at jeg har været lidt vel hastig ved at erklære tegnbegrebet for fraværende i Brøndals tekster. Det er nævnt, fx i artiklen om ordet (Brøndal 1943a: 117). Men det behandles ikke som et selvstændigt eller fundamentalt begreb, det er tværtimod blot en anledning til i stedet at behandle ordbegrebet under inddragelse af kategorierne. Tegnet bruges kun som en henvisning til andre lingvister og til en vis tradition, mens det er ordet der gøres til genstand for analyse og begrebsliggørelse.

Men sådan har det ikke altid været. I Brøndals notater til den danske grammatik fra 1923 er der nogle overvejelser over tegnbegrebet som selvstændigt analyseobjekt, bl.a. med henvisning til Husserls Logische Untersuchungen, dvs. kapitlet om "Ausdruck und Bedeutung". Men der er tale om en engangsforestilling. Hverken før eller efter disse optegnelser får tegnet en selvstændig behandling.

De første spørgsmål behandlingen af tese 5 giver anledning til er derfor:

1. Hvad ønsker Brøndal at bruge tegnet til?
2. Hvorfor opgiver han tegnbegrebet?
3. Hvorfor foretrækker han ordbegrebet?

Når jeg har adskilt spørgsmål 2 og 3, skyldes det naturligvis at en opgivelse af tegnet ikke er ensbetydende med en accept af ordbegrebet. Brøndal kan jo meget vel have analyseret tegnbegrebet på en u hensigtsmæssig måde, han kan have misforstået Husserl eller de andre kilder han bruger, han kan have forsømt at inddrage relevante tegnteorier, han kunne have valgt et andet alternativ end ordet, etc.

Selv om mit formål ikke er en fornyet analyse af velkendte semiologiske tegnteorier, vil jeg prøve at slå ned på nogle få karakteristiske træk i tre relevante teorier for derved at sætte Brøndals hurtige renoncering på yderligere udvikling af tegnbegrebet i relief. Jeg vil prøve at vise at Brøndal har været på jagt efter en begrebsliggørelse af tegnet som bygger på en problemstilling som osse i disse teorier fortrinsvis er symptomalt til stede. Det drejer sig om Saussure, Husserl og Peirce. Jeg agter ikke at præsentere en nyfortolkning af de pågældende eller i større omfang at inddrage den filologi hver af de tre herrer har givet anledning til efter de efterhånden fyldige kritiske nyudgivelser af manuskripter og publikationer. Det er stadig Cours de linguistique générale, Collected Papers og standardugaverne af Logische Untersuchungen der har givet de tre teoretikere gennemslagskraft, givet dem en virkningshistorie. Det er den der skal indramme Brøndal, ikke udfra spørgsmålet om mulige fælles kilder, fælles terminologi eller delbegreber, men derimod udfra spørgsmålet:

4. Findes der hos Brøndal og de tre nævnte teoretikere en fælles problemstilling med relation til et tegnbegreb og en modifikation af dette?

Hvis dette spørgsmål kan besvares bekræftende, er det i denne åbning Brøndals semiotiske relevans ligger.

2. Tegnet hos Brøndal

Brøndal har været meget optaget af Saussure. Allerede i disputatsen fra 1917, der må have ligget færdig i manuskript i 2. gennemarbejdning da *Cours de linguistique générale* udkom, er der henvisninger til schweizeren, nogle i skarpe parenteser, formodentlig indføjet under korrekturen. I hvert fald er der hverken henvisninger i manuskriptet til første forsøg med disputatsen (4297,5) eller i det sidst indleverede manuskript (4297,6). Og en formulering som "sml. nu Saussure's mesterlige Definition..." (Brøndal 1917: 14, note 3; jeg fremh.) tyder osse på en senere tilføjelse. Dette 'nu' er slettet i oversættelsen, åbenbart af fru Brøndal opfattet som for situationsbestemt (Brøndal 1948b: 31, note 4).

For Brøndal var Saussure, som nævnt, "the logician among linguists" (Brøndal 1936d: 42), og det viser tydeligt at Brøndals fortolkning i Saussure peger lidt ved siden af andre lingvisters, i hvert fald i samtiden, på basis af den oprindelige udgave af Saussures banebrydende arbejde. Senere er de fænomenologiske og hermeneutiske aspekter af hans tankegang blevet fremhævet (fx i en vel demonstrativ artikel af Ludwig Jäger (Jäger 1976)). Sådanne dimensioner ville Brøndal have påskønnet i betragtning af sin interesse for i "Linguistique structurale" at markere strukturalismens fænomenologiske perspektiv (Brøndal 1943a: 97) og at insistere på et selvstændigt niveau, 'usage' eller 'discours', mellem 'langue' og 'parole' (ib.: 96; ib.: 55f).

Men Saussures bog bliver aldrig Brøndals lingvistiske lommebibel, men et endog særdeles væsentligt skrift blandt andre endog særdeles væsentlige skrifter fra oldtid til nutid. Derfor henter Brøndal mere tankesæt end begrebsinventar i snævrere forstand hos Saussure. Forsøget på at tænke i skarpe distinktioner i indbyrdes veldefinerede relationer, altså et strukturalistisk moment, er hovedinspirationen, sådan at forstå at Brøndal allerede via logikken er blevet orienteret i den retning, men hos Saussure ser en konsekvent og inspirerende mulighed for at lingvistikken er en frugtbar arbejdsmark for en sådan tankegang (cf. ib.: 94).

Men ellers omgås han Saussures begreber uden disciplens trofasthed: langue vs parole er forlægget for system vs rytme, synkroni vs diakroni suppleres med akroni, signifiant vs signifié er et af forlæggene for ydre vs indre. Men det overraskende er at begrebsparret signifiant vs signifié ikke er markant til stede hos Brøndal, ja når det optræder i den eneste artikel der indledes med at spørge om hvad et tegn er, men derudover handler om ordet, refereres der til en artikel af Charles Bally fra 1941. Ikke et ord om Saussure, ikke et ord om tegnteori som sådan. Hvad vi møder hos Brøndal er nogle få overvejelser over ordet med en vaklen mellem en dikotomisk strukturering,

farvet af Saussures terminologi, og en triadisk der bærer stoikernes, skolastikkens og fænomenologiens stempel.

Denne usikkerhed er allerede til stede i Brøndals upublicerede refleksioner over tegnet fra 1923, og den skyldes, som vi skal se, at Brøndal i ét og samme begreb vil tilgodese behovet for et begreb der kan indgå i en statisk grammatisk struktur, og et begreb der kan artikulere en betydningsproduktion. Brøndal forsøger sig frem med disse generelle formuleringer i notatet "4 Verdener" (4297,3):

Sproget (= System af Tegn) forudsætter to Sider, en indre og en ydre, som ved Tegnet sættes i Forbindelse. Den indre er Tankens Verden, den anden Sansernes. (...)

Selve Tegnet (...) er imidlertid hverken af sanselig el. tankemæssig Art. Det er ikke skiftende og individuelt, men fast og socialt. Det er Tegnet el. Betydningens Verden. Man kunde ogsaa sige Normens el. Gyldighedens.

(...) Tegnet kan altid defineres logisk (Lógos hos Platon kan betyde Definition; ellers Tanke, Tale, Ord). Ethvert Tegn er El. i et System. Men disse El. er Kombinationer af Grundbegreber el. Kategorier. Disse danner en Verden uafh. af Tegnenes. Den kan kaldes Logos.

Brøndal tænker som vanligt dobbelt dikotomisk: én dikotomi for sproget som helhed som ikke er sprogligt specifikt: indre vs ydre forstået traditionelt som bevidsthed vs omverden, herunder ånd vs krop. En anden dikotomi der formidler den førstes poler, knyttet til tegnet. Hvori den består, er det sværere at se. Det fastslås at tegnet hverken er defineret som tankemæssigt eller sanseligt, hvilket må betyde at det ikke er tankemæssigt eller sanseligt i den første dikotomis forstand. Men på den ene side rummer det en formel eller strukturel ('Ethvert Tegn er El. i et System') konventionel ('socialt') normativitet der muliggør betydning der er forståelig ('Gyldighedens'). På den anden side rummer det nogle definitoriske elementer der specificerer dets plads i strukturen. Altså er tegnet bestemt af en særskilt modsætning mellem strukturerende og struktureret, en modsætning som man må forstå som specifik sproglig eller mere generelt: medie- og objektspecifik. Men de definitoriske grundbegreber eller kategorier er uafhængige af tegnenes verden på samme måde som modsætningen mellem tanke og sans. Hvad deres rolle da er, fremgår ikke. Men notatet tillader, med referencen til Platon, at slutte at deres uafhængighed i forhold til tegnene ikke er en uafhængighed i forhold til disses sproglige karakter, omend de altså ikke selv er defineret ud fra sproget. Brøndals tankegang må da kunne resumeres således: tegnene skaber i kraft af deres strukturelle karakter en forening af ydre og indre der producerer konkret betydning. Denne proces er muliggjort af at tegnene er defineret af begreber der forstår sproget som rettet mod verden og som forstår denne verden som mulig betydning. Altså de

kategorier som vi i denne afhandling har behandlet indgående.

For det første bemærker man at Brøndal ikke falder for fristelsen til derpå at isolere den såkaldte 'Betydningens Verden' til immanent beskuelse i en ren formel tegnbetragtning, således som i hvert fald den glossematiske Saussure-konception bestræber sig på. For det andet at tegnbegrebet ikke i sig selv er defineret ved noget indre og ydre, men at det er defineret ved nogle indholdskategorier, hvormed noget indre og ydre, der er tegnet fremmed, kan forenes. Ikke underligt at fonetikken og fonologien kommer til at give Brøndal problemer. Og disse indholdskategorier gives derpå en logisk, kategorial definition. For det tredje at tegnet både er betragtet ud fra sin rolle i en konkret betydningsproduktion ('... som ved Tegnet sættes i forbindelse') og som en strukturelt defineret grammatisk enhed, således at begge aspekter kan føres tilbage til samme kategoriale grundlag. Det er hvad vi har set Brøndal udfolde i *Præpositionernes Teori*. Hvis Brøndal ville opgive sin modstand mod den isolerede immanens og ville opgive den samtidige insisteren på struktur og proces, ville tegnets grammatiske funktion og fonologiens rolle blive lettere at håndtere. Men han arbejder videre med problemstillingen i den komplicerede og uafklarede form den har her, når han prøver sig frem med nogle triadiske karakteristikker af tegnets bestanddele.

En sådan opstilling findes i en lang række noter fra 1923, fx denne fra notatet "Tegn Def." (4297,3):

1. Ethvert Tegn består af 3 Led:

- a. Sansedatum (Lyd) = significans (s)
- b. Begreb (conceptio) = significativum (ss)
- c. Genstand (objectum) = significatum (S)

2. Forb. a-b er en Betyden (significatio) cf. Bedeutung

- b-c - - Betegnen (designatio)
- a-c - - menen (intentio) cf. Sinn

I en anden note er det forbindelsen b-c der kaldes 'Sinn', mens menen kaldes 'Forestillelse (repræsentatio)', og forbindelsen b-c præciseres i indeksikalsk retning: 'betegner (henpeger paa)'.

Brøndal prøver under pkt. 1 at give tegnet en intern systematik, altså kortlægge den tredje af de fire verdener. Når han her dog medregner tegnet som sansedatum, altså delagtighed i den sansernes verden som dog er fremmed for det ifølge første notat, kan det betyde at tegnet selvfølgelig har en sanselig - lydlig, skriftlig, visuel - side, der placerer tegnet som en materiel genstand blandt andre, men at dette karakteristikon i øvrigt ikke tilhører dets definitoriske eller strukturelle egenskaber. Med denne tolkning bliver Brøndals tredeling helt identisk med den skolastiske skelnen mellem vox, dictio eller den specificerede og kommunikerbare betydning, og pars orationis eller den sproglige forbindelse til den universelt sande genstandslighed. Osse

her er vox en faktuel men ikke definitorisk omstændighed ved tegnet. (Cf. problemerne med ydre vs indre i Brøndal 1932: 4ff, se IV.E.: 649).

Men som det fremgår af latinismerne hedder dette tegnaspekt 'significans' og tildeles dermed en aktiv (-ficans) rolle i betydningsdannelsen (signi-). Og notationen i parentes yderst til højre viser osse at tredelingen overlejres af en dikotomi, hvor den konkrete betydning i tegnet er en kombination af et lydelement (s) og et genstandselement, dvs. en kategori (S). Tegnet er nu, på helt saussure'sk manér, en kombination af udtryk og indhold.

Men integreringen af tegnets materielle aspekt i definitionen hænger sammen med notatets pkt. 2, en differentiering af tegnets processuelle karakter på basis af opstillingen i pkt. 1. Her er det ikke skolestik eller Saussure de giver ekko, men den klassiske skelen mellem 'Sinn' og 'Bedeutung'. Brøndal er, så vidt jeg kan se, ikke kommet til den via Frege (cf. Frege 1975), men via Husserl, hvilket fremgår både af den vaklen i terminologien jeg har anført fra andre noter, og af en direkte henvisning i notatet "Betyden og Betegnen", stadig fra 1923, hvor Brøndal skriver "cf. Husserl II (1901)", dvs. Logische Untersuchungen andet bind med kapitlet "Ausdruck und Bedeutung", hvori der osse opereres med et triadisk tegnbegreb.

Brøndal prøver at definere betydningsdannelsen (cf. suffigeringen med -en) som en parvis kombination af tegndelene, således at betydningens dynamik afledes af tegnets systematik. At a-b angiver den interne tegnstruktur er klart nok, analogt med kombinationen af signifiant og signifié. Når tegnets specifikke indhold bringes i forhold til en genstandslighed (b-c) taler Brøndal om en betegnen, hvilket andetsteds kaldes en henpegen på og osse 'Sinn'. Hvad han har fat i, er at betydning bygger på et referenceforhold, der såvel implicerer forudantagelsen af en genstandslighed (real, tænkt, etc.) som en indksering i den konkrete betydningsdannelse. Derfor er forbindelse b-c ret besat ikke sidestillet den første forbindelse a-b, men efterstillet den. Såvel indkseringen som specificeringen af relationen til genstandsligheden forudsætter tegnet som strukturelt fænomen der kan manifesteres/er manifesteret.

Den sidste kombination, a-c, er identisk med den der er indsat i notatets første punkt som (sS). Det er kombinationen af det sanselige og genstandsligheden som intenderet genstand, dvs. som sat af bevidstheden. Det er den relation der ifølge notatet om de "4 Verdener" er tegnets fundamentale funktion. Det er den relation der konstituerer betydning overhovedet. Den er i dette notat kaldt 'Sinn', hvilket svarer til Freges opfattelse. 'Sinn' er det forhold at en genstand er sat som genstand for bestemmelse overhovedet, en genstand hvis identitet eller samhed skal indkredses i en række 'Bedeutungen' (Frege 1975: 41f). Med andre ord: Menen er konstitueret af et betydningsunivers, af meningsfuldhed og forståelighed som mulighed. Betegnen er den betydningsdannelse der beror på et referenceforhold. Betyden er grammatikkens semantiske struktur.

Hvad Brøndal har opnået er ikke at forene betydningens systematik med dens processualitet; systematikken er blot blevet udformet således at den er antiimmanent, mens indeksikalitetens og materialitetens rolle forbliver uklar. Han har heller ikke formået at bryde med den tegndualisme som såvel den immanente som den klassiske metafysiske tegnforståelse bygger på; dels er den første tredeling bygget ind i en dikotomi der medieres (sS), dels er de tre tegnkomponenter dyadisk kombineret i systematiseringen af betydningsdannelsens komponenter, således at den ene af disse er identiske med medieringen (sS = a-c).

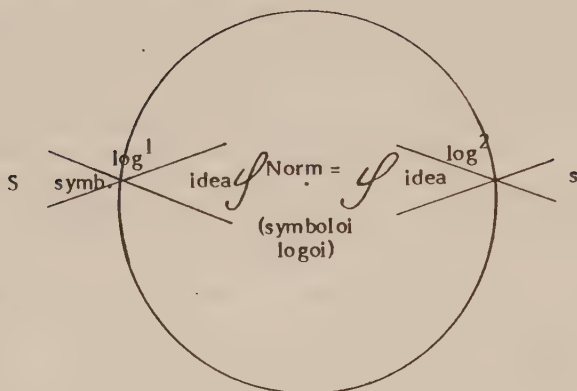
Brøndal prøver selv at forene fremstillingen af tegndelene og deres kombinationer i en verbal og en grafisk opstilling. Den verbale er det tidligere omtalte notat "Betyden og Betegnen", hvori det hedder:

1. Man kan skelne ml. Bedeutung og Sinn, signification og sens, Betydning og Betegnen.
2. Betydning er $S \rightarrow \sigma$, Betegnen $\sigma \rightarrow s$.
3. Da Tegn = Symbol (σ), hvis System er Sproget (= de givne Normer), bestaar [de] til den ene Side af en Række Sansedata el. Betydere (signifiants), til den anden af en Række Genstande, der henpeges paa el. Betegnede (signifiés).
4. De ydre Sansedata kan nu siges at symbolisere el. betyde det logiske Element (det centrale i Tegnet); dette (Sansedata derimod kun indirekte) betegner el. mener de forskellige Genstande som sammenfattes under Begrebet.

Her er det tredelte tegn klart blevet tvedelt: sprogets system er her det logiske element der garanterer meningsfuldhed, intentionalitet, i iværksættelsen af kombinationen af en udtryksside (med reverens for Saussure) og en indholdsside (med samme reverens). Tegnet er et rent systematisk element, hvori det ydre er integreret med en indeksikalisk funktion, og hvor det indre er genstande, ikke som foreliggende eller ubestemte, men som semantiserede. Dikotomiseringen er ført igennem, således at konkretion og processualitet alene er en kombinatorik og en internt sproglig intentionalitet.

Dermed er vejen åbnet for at grammatikken kan 'gøres færdig' ved at der oprettes en plads til fonetikken og fonologien. Det sker i en grafisk opstilling der udvider den lille figur der sluttede sidste notat (stadig fra 1923 i 4297,3) (1):

1. Sproget (Norm) er System af $\left\{ \begin{array}{l} \text{Begrebs-Tegn} \\ \text{Idé-Symboler} \end{array} \right\}$ log. Elementer
2. Log. Element er en Forening (een-til-éen) af Begreb (i) og Tegn (σ)
3. Begreb er Concentration af Enkeltgenstande til Universalialia (Sememer)
4. Symboler er (anal[og]) Concentration af Sansedata til Fone-mer.

NB. Baade 3. og 4. tillader ind. Variation. 1. og 2. er derimod obligatoriske og permanente for ethv. Individ i det givne Samfund.

I begyndelsen af dette afsnit har jeg fastslået at Brøndals hensigt øjensynlig har været at skabe et tegnbegreb på antiimmanent grundlag baseret på en intentional opfattelse af sproget, således at tegnet begrebsliggøres af kategorierne både med hensyn til placeringen i sprogets struktur og med hensyn til betydningsdannelsens dynamik. Det er hvad Brøndal vil med tegnet og er svaret på mit første spørgsmål (se V.B.: 670).

I begrebsliggørelsen af tegnet har vi derpå set hvorledes brydningen mellem en triadisk strukturering og en dyadisk har ladet den sidste dominere, med det resultat at hensynet til tegnets strukturelle karakteristik har fået forrang for hensynet til dets processualitet, og at tegnets materielle og indeksikalske side er blevet antydet, men aldrig har nået en selvstændig placering. Og vi har set at kategorierne alene

har kunnet redegøre for tegnets indholdsside.

I det sidst citerede notat finder vi det nærmeste Brøndal kommer en samlet begrebsdannelse for tegnet. I denne figur og dens kommentarer ser vi nu både at Brøndal ikke kan indfri sin ambition om et tegnbegreb og hvorfor. I figuren vises hvorledes sprogets normative forening af det symbolske og logiske skaber betydning (idea) ved at forbinde det sanselige udenfor 'sprogcirclen' (S) med en ubenævnt størrelse, kaldt s, i samme eksterne position i højre side, og som må være det Brøndal i de "4 Verdener" kaldte tankens verden, dvs. den intentionale bevidsthed. Både S og s artikuleres af logiske begreber (kaldt log¹ og log² og anbragt på selve periferien), således at sprogliggørelse og betydningsdannelse bliver mulig.

Men som kommentarerne viser, sker det ved at sprogets systematiske side bliver enerådende, og at udtrykssiden bliver en analog fordobling af indholdssiden. Og sprogets dobbelthed af indre og ydre bliver blot en analogi til den traditionelle dobbelthed af bevidsthed og omverden, ånd og materie (cf. Brøndal 1943a: 34,46). En selvstændig dynamik i betydningsdannelsen er væk. Dikotomiseringen bliver enerådende. Sprogets konkrete materialitet er reduceret i en analogi, således at udtrykssiden kun er til stede på indholdssidens betingelser. Hvad der bliver tilbage af dynamik er dels den historiske udvikling af normen, således som sproghistorien kan berette om, dels den regelløse individuelle variabilitet. En processuel logik, i selve tegndannelsen som betydningsproduktion, således som det var antydnet i Brøndals udspil, findes der intet spor af. Borte har taget de koblingsmuligheder som den antiimmanente og intentionale tegnkonception kunne have lukket op for i forhold til en diskursanalyse, således som Brøndals diskursbegreb og rytmebegreb indbyder til, eller til de forskellige typer af sprogbehandlingsanalyse som især efterkrigstidens teoridannelse har lagt op til.

Jeg tror at svaret på mit andet spørgsmål - hvorfor opgiver Brøndal tegnbegrebet - ligger i ønsket om på et eller andet niveau at definere tegnet ud fra en én-til-én relation (som figurens ledsagekommentar peger på i pkt. 2), ikke således at denne relation er ene om at karakterisere tegnet som helhed, men således at den er det eneste distinktive træk i forhold til andre sproglige grundbegreber. Denne én-til-én relation er ikke den der fx definerer signaler i en kodeteori, en kommunikationsteori eller en formalistisk tegnteori, dvs. tegn der alene har hvad André Martinet ville kalde en første artikulation. Det som Brøndal, cf. det foregående notat, betragter som "det centrale i Tegnet" er den entydige forbindelse mellem logiske kategorier og en grammatisk position (således som vi tidligere har defineret disse med struktureringsprincippet). Det er det samme krav der i opbygningen af grammatikken rejste det krav som markerede grænsen for Brøndals grammatiske teori, nemlig kravet om et endeligt antal medlemmer i alle klasser. Og det er det krav der her, når det gøres til tegnets *differentia specifica*, ødelægger enhver tanke om en selvstændig

dynamik der er andet end sproghistorie og individuel variabilitet. For det betyder at tegnets arbitraritet ikke bliver fundamental.

Med kravet til tegnet om at have ét distinktivt træk bliver det uanvendeligt. Når Brøndal slipper tegnet og i stedet i sine publicerede skrifter overalt foretrækker ordbegrebet, kan man begrunde det - og dermed besvare mit tredje spørgsmål - med at ordet traditionelt er det analyseobjekt hvormed de grammatiske positioner fastslås, at det traditionelt derudover er bærer af den konkret individuelt varierede sprogbrug såvel som det er det centrale begreb i sproghistoriens redegørelse for udvikling af lydlove, ændringer af bøjningsparadigmer etc. Og samtidig er det et begreb som, parallelt med stavelsen og sætningen, nok har en begrebslig status, men denne udtømmer det aldrig på tværs af en konkret praktisk afgrænsning af fænomenet; ordet kan ikke fastlægges ud fra ét distinktivt træk. Tegnet er bragt derhen hvor det overflødiggøres i forhold til ordet, fordi kravene til det drejes således at ordet bedre varetager de analytiske opgaver. Spørgsmålet er nu om anvendelsen af ordet hos Brøndal i praksis viser at det overflødiggør de aspekter som blev høvlet af tegnbegrebet. Eller om brugen af det tværtimod viser, at de fortsat er påtrængende dele af teorien, således at de må finde en anden begrebsliggørelse end Brøndals tegnbegreb og ordbegreb.

3. Ordet hos Brøndal

Den danske grammatik skrinlægges og tegnbegrebet med den. Ordklasserne opstår og ordet med den. Når Brøndal taler om "et Ord, som ethvert Tegn,..." (Brøndal 1928: 53), må det betyde at tegnet er et mere generelt begreb end ordet, der må opfattes som det sproglige tegn par excellence, således at ord og tegn indenfor sprogvidenskaben kan bruges i flæng. I sprogvidenskaben er det derfor ordet der skal begrebsliggøres og som påkalder sig opmærksomhed.

Hvad vi konstaterede som indsnævrende tendenser i de upublicerede tegndefinitionsforsøg, er eksplicite intentioner i de publicerede orddefinitionsforsøg - fra Ordklasserne over Morfologi og Syntax til "La constitution du mot". I Ordklasserne borer Brøndal i A. Meillet's orddefinition fra 1911:

Un mot est défini par l'association d'un sens donné à un ensemble donné de sons, susceptible d'un emploi grammatical donné. (ib.: 53)

Ordet er her klart et dyadisk fænomen, sammensat af et ydre og et indre element, således som vi så i den sidst citerede tegndefinition ovenfor, men dertil osse et immanent sprogligt fænomen. Brøndal tilslutter sig dobbeltheden af ydre og indre, men går videre og spørger:

Men hvad betyder i strengeste Forstand: l^o et givet Lydcom-

- plex? (Behøver det fonetiske Element at være konstant?). 2°
 en given Betydning? (Hvad forstås der her ved Betydning?).
 3° grammatisk Anvendelse? (Skal det forstås morfologisk,
 syntaktisk eller klassifikatorisk?). (ib.: 53f)

I ly af tvedelingen møder vi atter den tredeling han opererede med i tegndefinitionen. Og nu konstaterer Brøndal som ved tegnskitserne uden tøven at ordet, dvs. det sproglige tegn, ikke har behov for nogen fonetisk konstans. Det samme verbum kan findes i fonetisk forskellige former i sin bøjninger, der kan rumme fænomener som omlyd, aflyd, supplerende stammer etc. Til det andet spørgsmål svarer han at et ords betydning ikke kan være den kontekstbestemte variation af nuancer som det fremstår med i den konkrete anvendelse, men må være en konstans som alle disse nuancer udspringer af. Dermed giver han samtidig svaret på det tredje spørgsmål: et ords grammatiske anvendelse hænger sammen med dets klassifikatoriske konstans der er logisk. "At tilhøre een bestemt Klasse synes at være et nødvendigt Element i et Ords Definition." (ib.: 55). Ordets konstans eller identitet bliver således en definitiv konstans i den videnskabelige diskurs, og dermed underlagt de betingelser denne er underlagt, i.e. knyttet til de limitative kategorier. Her bryder Brøndal det immanente præg hos Meillet, idet disse kategorier definerer ordet i forhold til genstandsbe- greberne.

Men Brøndal har overset to træk i Meillets definition. Her anvendes tre gange ordet 'donné', dvs. ordet bliver det til enhver tid foreliggende enkeltfænomen for Meillet og dermed konstant i forhold til en kontekst hvori det skal afgrænses (denne omstændighed fastholder Bühler i sin analyse af Meillet via ordets placering i forhold til organon-modellen (Bühler 1965: 296ff)). Brøndals ord er en begrebslig konstruktion løsrivet fra andre kontekster end UGs kategoriale meta-niveau. Dets karakter af 'givet' forsvinder, på samme måde som tegnets faktisk konstaterede funktion i en betydningsproduktion glemmes næsten med det samme den er strejft.

Det andet træk, som Brøndal dog tilgodeser med et næsten usynligt forbehold i det sidste citat ('nødvendigt Element'), er spørgsmålet om den meilletske definitions - og hans egens - nødvendighed og tilstrækkelighed. Og dette spørgsmål må han stille, når han stiler efter ét distinktivt træk, akkurat som vi så i forbindelse med tegndefinitionerne i hans noter.

Med sin orddefinition får han entydigt klaret ordets forhold til den grammatiske struktur: ordet er defineret ud fra sit logisk limitative indhold, hvorved det får en entydig plads i den konstruerede UG, en værdi. Prisen for gevinsten er at to problemer lades uomtalte. Det ene er: når den logiske konstans er nødvendig, hvad er da tilstrækkeligt i definitionen? Det andet er: når den konkrete manifestationsrigdom udelades af definition - ordets givethed -, hvad betyder da egentlig 'konstans' - en statisk autonom konstans bag eller over variationerne,

eller et konstant logisk generelt princip i den variable manifestation og dermed en dynamisk konstans (al sprogdøvelse er jo ifølge Brøndals antinormative logik logisk)?

At Brøndal i kommentaren til Meillet lægger vægten på det statisk klassifikatoriske aspekt, hindrer ham ikke i samtidig at fremhæve sprogets fundamentale - og ikke kun individuelt variable - dynamik:

Et Sprog er nemlig, som en Geometri, et System af Begreber, som vi fra vort Stade og efter vor Evne anvender paa en Verden og hvorved vi - hvem veed? - maaske skaber denne Verden. (Brøndal 1928: 15)

Derrière l'énoncé, fait immédiat, il y a le système symbolique et l'opération réalisatrice; à la base des deux on cherchera la faculté générale (...) le langage - si par ce terme on veut entendre la faculté générale de créer des signes et de les utiliser. (Brøndal 1943a: 57)

I disse citater lægges der vægt på sproget som kreativitet, ikke som individuelt anarki, men som dynamisk konstans. Skal ordet osse være grundenhed i denne sammenhæng, kan man ikke udelade hensynet til sprogets manifestation, dvs. til sprogets ydre, og til specifik betydning og betydningsvariation og dermed til forbindelsen mellem ydre og indre, og kun holde sig til det limitative logiske indhold.

Osse i Morfologi og Syntax er Brøndal med til selv at sprænge den snæverhed han eksplicit pålægger sig i orddefinitionen. Næsten grammatisk hedder det:

Ordet bliver da - som Gardiner nylig træffende har udtrykt det - enheden i 'Sproget', men ikke i Talen. Ordet opfattes da med andre Ord som Element i et System, ikke som Led i en Rytme. Det kan defineres som en almen morfologisk Totalitet eller Form-Helhed. (Brøndal 1932: 12)

Men de statiske konstanter som tegnet dermed bringes sammen med ved at knyttes ensidigt til morfologien hører til "de abstracte Elementer som ligger bag [den konkrete manifestation] og alene gør den givne Situation mulig." (ib.: 12, jeg fremh.). Hermed er et modalt aspekt indført og således atter hensynet til realisationens betydningsproduktion. Refleksionen over tegnets konstans synes da ikke at kunne føres igennem når denne udelukkende skal betragtes som en statisk indre, dvs. logisk, konstans. Forbindelsen til manifestationens dynamik tematiseres uvilkårligt og dermed osse forholdet ydre/indre. Selv om man vil give Brøndal ret i at den logiske klassifikatoriske konstans er nødvendig for tegndefinitionen, må man samtidig efterlyse tilstrækkeligheden.

I det efterladte og ikke færdiggjorte essay "La constitution du mot" fra 1942 søges ordbegrebet fortsat sat over det lingvistiske tegnbegreb som en erstatning for dette. Brøndal spørger en kende vagt:

Qu'est-ce qu'un signe? C'est la question fondamentale de la linguistique générale, discutée depuis l'antiquité, et dans l'école genevoise de nos jours on affirme: le signe est la synthèse de quelque chose d'extérieur et d'intérieur, de signifiant et de signifié. (...) Mais le propre du signe linguistique - et qui sera à son tour le propre de l'homme même - est que son signifié est constitué par certains concepts fondamentaux. (...) Une question qui se rattache étroitement à celle de la définition du signe linguistique, concerne l'opposition entre le mot en tant qu'unité formelle et la pensée articulée, entre vox et ratio, entre deixis et lógos. (Brøndal 1943a: 117)

Brøndal viser her selv hen til den saussureske tegnopfattelse (i Charles Ballys formulering) og betragter klart sit ord som en parallel til tegnet. Men han prøver samtidig at dreje definitionen lidt. For det første overtager han ikke Saussures psykiske entiteter, men han taler blot om 'quelque chose d'extérieur et d'intérieur'. Og for det andet ønsker Brøndal ikke at videreføre den immanente betragtningsmåde i Saussures tegnkonception, som må være ordet 'en tant qu'unité formelle'. Derfor vælger han ordet frem for tegnet, for med ordet som nøglebegreb kan han søge den forbindelse mellem sprog og tanke med udblik til en generel menneskeopfattelse som er hans hovedanliggende. Selv om Brøndals ord her er mere omfattende end det lingvistiske tegn, er det dog særligt signifié, dvs. lógos, der betones og ikke signifiant, dvs. deixis.

Resultatet bliver derfor det samme som i 1928. Tegnet skal defineres logisk. Men i dette essay er det ikke længere kun en klassifikatorisk konstans der søges, men osse en synonymisk. De limitative og non-limitative kategorier under ét skal altså sikre den nødvendighed og tilstrækkelighed som de limitative ikke kan klare alene. Der argumenteres ikke synderligt for udeladelsen af de symbolske kategorier i definitionen her, men i et lidt tidligere essay, "Définition de la morphologie" fra 1937, står der at "La constance de la forme extérieure ne constitue donc nullement une définition suffisante" (ib.: 33f). Den manglende tilstrækkelighed skyldes to fænomener, homonymi og suppletivbøjning (det sidste osse fremhævet i 1928). De symbolske enheder bidrager altså hverken med nødvendighed eller tilstrækkelighed til definitionen af ordets/tegnets konstans.

I forhold til den skolastisk farvede tredeling af tegnet i Brøndals noter (lyd, begreb, genstand) har han nu ikke kun indlemmet den sidste, begrebsliggjort af de limitative kategorier, men osse den midterste,

sat på begreb af de non-limitative. Men den symbolske dimension er fortsat uden definitorisk værdi for ordet. På den ene side uforståeligt, da han både i 1937 og i 1942 har udformet det symbolske register som en parallel til de limitative kategoriers område af grammatikken og allerede tidligere har forstået den symbolske side som en analogi til den logiske; på den anden side forståeligt i lyset af hans modvilje mod ethvert tilløb til empirisme og positivisme, tendenser der i lingvistikken især har fejret triumfer netop i fonetik og fonologi (cf. Brøndals udfald på fonetikkongressen i London (Brøndal 1936d)).

Under alle omstændigheder har Brøndal nu foreløbig isoleret den ene side af dikotomien ydre vs indre, symbolik vs logik, til fordel for logikken, men med tilføjelsen af de non-limitative kategoriers område, hvilket skal vise sig ikke at være en uskyldig udvidelse. Men UGs anden fundamentale dikotomi, system vs rytme, må osse tages i betragtning (hvor formuleringerne her afspejler den tidligere påpegede sammenblanding af 'parole' og 'rytme' og de grammatiske begrebsniveauer (cf. III.B.: 165ff)):

On verrait alors que le mot est l'unité de la morphologie, tandis que le membre de phrase - chaînon de la pensée articulée - est l'unité de la syntaxe. Le mot entre dans le système morphologique, le membre de phrase dans le rythme syntaxique. Système et rythme, langue et parole, voilà les deux aspects complémentaires du langage. (Brøndal 1943a: 117f, jeg fremh.).

Hermed ophæver Brøndal sin tænknings karakteristiske dobbeltdikotomi for ordets vedkommende, i.e. ved suspendering af den ene grammatiske dikotomi. Denne figur må derfor etableres uden om ordet, før dette kan fastlægges: "Il faudrait établir tout le système de la grammaire" (ib.: 117). Ordet er derfor ikke grundenhed for alle grammatikkens afsnit, men kun en enhed i et af disse afsnit. Ordet artikulerer ikke grammatikkens konstituerende dobbeltdikotomi, men placeres af denne som et partikulært begreb i et delområde (morfologiens klassifikatoriske og måske osse synonymiske område). Tegnet, der netop er en grundenhed i Saussures doktrin, har ikke tvunget Brøndal til at ændre eller modificere sin sprogopfattelse. Tværtimod, han har modificeret tegnet indenfor sin sprogopfattelse således at det forsvinder og bliver ført tilbage til ordbegrebet.

Spørgsmålet er imidlertid om det lader sig gøre at danne et sådant ordbegreb indenfor Brøndals sprogteori, samtidig med at den bevares intakt. Af mere iøjnespringende modsigelser kan man i hvert fald konstatere to. "Den eneste sproglige Realitet, hvorpå en Inddeling [af sprog i sprogtyper] kan grundens er Ordet" (Brøndal 1928: 208), hævder Brøndal. Men hvis ordet, inden det kan etableres, kræver at hele UG er konstrueret, må der i UG findes enheder der er mere fundamentale. Når de grundlægger ordet der grundlægger en typologisk inddeling, er

det jo i realiteten osse dem og ikke ordet der grundlægger typologien. Den anden konflikt Brøndal kommer i, er at han opsætter modsætningsord vs led som eksponent for sprogets komplementære modsætning mellem system og rytme. Det kan ikke være rigtigt eftersom leddet er defineret ved limitative kategorier alene og ordets konstans skal defineres ved limitative og non-limitative kategorier.

Men den yderligere modsigelse der egentlig umuliggør Brøndals ordbegreb, er at sammenblandingen af statisk og dynamisk konstans fra Ordklasserne og Morfologi og Syntax tilspidises i 1937 og 1942. I samme øjeblik de non-limitative kategorier inddrages, er det umuligt at isolere tegnet som eksklusivt morfologisk størrelse, men de skal dog inddrages for at give tegndefinitionen tilstrækkelighed. I de non-limitative kategoriers definitionsområde samles, først og fremmest på grund af de frie varianter, system og rytme, ydre og indre - problemet fra 1928 og 1932 gentaget og tilspidset ved nu at være fastholdt i selve de definitoriske kategoriale begreber. En suspension af den dobbeltdikotomiske grundfigur er simpelthen ikke mulig indenfor Brøndals teori uden dennes sammenbrud.

Man kan efter behag sige at Brøndal forsøger at forny ordlingvistikken på bekostning af tegnlingvistikken eller omvendt. Man kan derfor ikke kritisere ham for at overse tegnets problematik og ej heller bebrejde ham at han søger at skabe en logisk/systemisk grundenhed. Men man kan studse over at det skulle have særlig interesse for løsningen af denne problematik, ja man kunne måske bekymre sig over om den interesse for signifié der kommer til orde her kunne smugle lidt af den metafysik ind ad bagdøren som Brøndal har lukket ud af fordøren. Det eneste hans tegn kan bruges til uden at denne fare melder sig, er at være en deskriptiv term i morfologien. Men det har altid været Brøndals intention samtidig at lade begreberne få filosofisk status og blive forklarende, og det kan tegnet i den morfologiske statik ikke, selv om han - som tidligere citeret - ønsker det, uden at teorien udsættes for svære rystelser.

Tegnet må erstattes af et andet begreb eller tilføjes en dynamisk dimension der redegør for sprogproduktionen som en forening af system og rytme, ydre og indre, i manifestationen, og som dermed integrerer både de symbolske og de logiske kategorier. Den dynamiske gensidighed mellem ydre og indre, som jo egentlig er selve tegnets problem, må osse have en begrebsmæssig ramme indenfor Brøndals sprogfilosofi. Det ligger unægtelig osse på spring i Brøndals formuleringer. 'Et væsentligt Skel har man saaledes villet sætte mellem Indre og Ydre eller mellem Psykisk og Fysisk', konstaterer han afvisende. 'Et væsentligt Skel' kan kun betyde at begge sider gøres statiske og autonome. Når han derfor i stedet for vil 'fastholde Antagelsen af en ubrydelig Synthese af Indre og Ydre' (Brøndal 1932: 3f) i reaktion imod det første standpunkt, kan han med 'ubrydelig' - eller 'fast' som han osse siger - kun mene dynamisk.

Jeg ønsker ikke at uddybe Brøndals ordbegreb i forhold til

ordbegrebets definitions- og funktionshistorie. Kun at undersøge konsekvensen i hans tankegang. Og denne konsekvens er at hans ordbegreb er uinteressant for den fundamentale tegnproblematik han selv har rejst. Det er den der fortsat interesserer mig, ikke de muligvis positive og praktiske resultater Brøndal som lingvist, grammatiker, sproghistoriker etc. kan få ud af et ordbegreb der er snævrere end tegnet.

Han skal derfor holdes fast på sin oprindelige intention med refleksionen over tegnbegrebet i noterne. Og jeg skal derfor slutte gennemgangen af ordbegrebet med at konstatere en kontradiktion - men ikke en simultan tautologi - i Brøndals ordbegreb: når han ønsker at give det nødvendighed og tilstrækkelighed som morfologisk (systemisk/indre) begreb, sker det ved inddragelse af de non-limitative kategorier, hvormed det morfologiske område netop overskrides. For at se hvorledes denne ambition vil kunne formuleres på basis af Brøndals kategorier, vil jeg kaste et blik på tre tegnkonceptioner for at se om de i deres problemstilling rummer en parallel konflikt der viser Brøndals vanskeligheder som semiologisk typiske, og samtidig kan præcisere vejen til en begrebsliggørelse indenfor Brøndals teori.

4. Saussure: det arbitrære tegn

At begrunde inddragelsen af Saussure i denne sammenhæng skulle ikke være nødvendigt. Hans betydning for den strukturalisme Brøndal tilhører, og for den semiologi der danner disse siders perspektiv, er velkendt. Ja, så velkendt og hyppigt fremstillet at videre behandling skulle synes overflødig, Englens kritiske udgave og de deraf følgende partielle nyfortolkninger til trods. Jeg skal da osse kun indskrænke mig til at pege på en konflikt i Saussures tænkning der har relevans her. Den ligger i arbitraritetsbegrebet og det dermed sammenhængende værdibegreb.

Hvad arbitraritetsbegrebet angår er det vigtigt at slå fast at Saussure ikke drøfter, som man ofte skulle tro udfra den generalisering hans tegnbegreb har været udsat for, arbitrariteten i tegnet som sådant, men alene i det binære tegn. Og at slå fast at det binære tegn må forstås som et tegn, hvis binaritet er konstrueret ud fra en triadisk tegnproblematik, akkurat som hos Brøndal.

At det forholder sig således fremgår af den mest tilspidsede af de mange diskussioner af tegnets arbitraritet hos Saussure (2). I sin artikel i *Acta Linguistica*s første nummer fra 1939, "Nature du signe linguistique", gør Émile Benveniste opmærksom på at Saussure, formodentlig ufrivilligt,

pense toujours, quoiqu'il parle d'"idée", à la représentation de l'objet réel et au caractère évidemment non nécessaire, immotivé, du lien qui unit le signe à la chose signifiée. La preuve de cette confusion gît dans la phrase suivante dont je souligne le membre caractéristique: "si ce n'était pas le cas,

la notion de valeur perdrait quelque chose de son caractère, puisqu'elle contiendrait un élément imposé du dehors." C'est bien "un élément imposé du dehors," donc la réalité objective, que ce raisonnement prend comme axe de référence. (Benveniste 1966: 54)

Efter at have indkredset hvad Saussure mod sin vilje siger, søger Benveniste at ændre terminologi for tegnets interne relation:

Entre le signifiant et le signifié, le lien n'est pas arbitraire; au contraire, il est nécessaire. Le concept ("signifié") "boeuf" est forcément identique dans ma conscience à l'ensemble phonique ("signifiant") *böf*. Comment en serait-il autrement? Ensemble les deux ont été imprimés dans mon esprit; ensemble ils s'évoquent en toute circonstance. Il y a entre eux symbiose si étroite que le concept "boeuf" est comme l'âme de l'image acoustique *böf*. (...) L'arbitraire n'existe ici que par rapport au phénomène ou à l'objet matériel et n'intervient pas dans la constitution propre du signe (ib.: 51, 53)

Den interne tegnrelation er nødvendig og selvfølgelig for sprogbrugeren, ellers er han simpelthen ikke bruger af det pågældende sprog, er uforståelig. Derimod er den ekstra-sproglige relation arbitrær. Benveniste er her helt i overensstemmelse med den traditionelle brug af ordet arbitrær, nemlig som modsætning til naturlig i forhold til tingene, et forhold der skyldes hans bevidste videreførelse af det klassiske nomos-standpunkt (ib.: 52). Når Saussure modsat Benveniste agter at kalde den interne forbindelse arbitrær, skyldes det at han antager enhver historisk/kulturel vedtægt for arbitrær fordi den ikke er naturlig, og fordi han overhovedet nødtigt udtaler sig om eksterne relationer. Klogt skelner Benveniste da mellem en vilkårlig arbitræritet og en nødvendig arbitræritet, således at nødvendigheden er intern og vilkårligheden, der osse kaldes arbitræriteten alene, er ekstern. Det er efter Benvenistes mening disse begreber Saussure faktisk opererer med.

I Benvenistes fortolkning opererer Saussure derfor, blot på tvetydig måde, med den traditionelle trehed, som vi osse fandt hos Brøndal: lyd/signifiant, begreb/signifié, genstand/objet matériel. Bortset fra det epistemologiske problem som forestillingen hos Benveniste om 'l'objet matériel' rejser i den noget bastante formulering det får, forsøger Benveniste at bringe orden i Saussures hus ved at operere med to dikotomier med hver sin funktion - den interne i tegnet og den eksterne mellem tegn og ting.

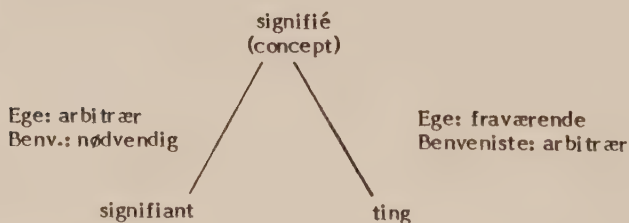
Uklarheden hos Saussure, der har fremkaldt Benvenistes analyse, fremgår slående af en krydshenvisning i *Cours de linguistique générale*. På side 106 læser man om symbolet "que le symbole a un rapport rationnel avec la chose signifiée (voir p. 101)" (jeg fremh.). På side 101

finder man udtrykt at symbolet aldrig er "tout à fait arbitraire; (...) il y a un rudiment de lien naturel entre le signifiant et le signifié" (Jeg fremh.). I henvisningen er 'chose' forsvundet, således at det intrikate ikke er at konstatere arbitraritet eller ej, men mellem hvilke instanser denne relation hersker (3). Saussures opfattelse af tegnets arbitraritet er således helt traditionel, med den traditionelle vaklen mellem et ekstensionalt og et komprehensivt synspunkt (4). Det er først når synspunktet tilspidises symptomalt, at det får fornyet aktualitet.

Det sker bl.a. i Niels Eges opposition til Benveniste i artiklen "Le signe linguistique est arbitraire" fra 1949. I en subtil fortolkning af et par linier hos Saussure søger Ege at redde ham ud af uklarheden og fuldstændig over i den glossematiske lejr. Den centrale paragraf Ege analyserer lyder:

Le mot arbitraire appelle aussi une remarque. Il ne doit pas donner l'idée que le signifiant dépend du libre choix du sujet parlant (on verra plus bas qu'il n'est pas au pouvoir de l'individu de rien changer à un signe une fois établi dans un groupe linguistique); nous voulons dire qu'il est immotivé, c'est-à-dire arbitraire par rapport au signifié, avec lequel il n'a aucune attache naturelle dans la réalité. (Saussure 1972: 101, jeg fremh. 'signifiant', 'signe' og 'il')

I denne tilsyneladende tilforladelige sekvens tolker Benveniste 'il' i sidste sætning som 'le signe', men det er ikke korrekt, siger Ege, for 'il' viser hen til 'le signifiant' i paragraffens anden sætning (Lingvistikredsen 1949: 15f). Derfor konkluderer Ege at 'la réalité' blot er en uheldig formulering som kan luges bort, og det søger han da at gøre i sin artikel. Modsætningen mellem Benveniste, Ege og Saussure kan sættes op således:

Man kan nu se at der er en uløselig konflikt i tegnbegrebet: Eges synspunkt (cf. subjektivt specielt fundament) kan kun hævdes hvis Benvenistes (cf. objektivt specielt fundament) ikke hævdes, eller snarere hvis det negligeres, for fraværet af tolkningen af relationen

mellem tegn og ting er betingelsen for opretholdelsen af Eges tolkning. Hævdes omvendt kravet om en eksplicit ekstern relation, ophører tegnet med at være en enhed der udelukkende kan betragtes som en immanent defineret sproglig enhed. Man må give begge tolkere ret: Ege der tolker Saussures intention, og Benveniste der drager det uundgåelige og uafklarede grundlag under denne hensigt frem (5).

Med Saussures formulering af arbitrariteten får man derfor ikke præsteret andet end den tautologi der siger at det arbitrære tegn er arbitrært. Specifikationer i retning af Benvenistes eller Eges fører ikke udover denne position. Arbitrariteten er alene en teoretisk præmis der negativt fastslår at tegnet ikke har noget med tingen i sig selv at skaffe, en teoretisk præmis, hvis positive konsekvens og specifikationer må klargøres af andre begreber (cf. Engler 1962: 46f). Arbitraritetsbegrebets tautologi peger derfor primært på behovet for supplerende begreber.

Der hvor Saussure nu bringer den gammelkendte arbitraritetsteori ind i nye baner, er i overvejelser over værdibegrebet (Cf. Berthelsen e.a. 1975: kap. 1; Engler 1968: s.v.; Wunderli 1976: 62). Under den synsvinkel betragtes tegnene ikke isoleret, men i deres indbyrdes forhold. Den vigtigste konsekvens af arbitraritetsbegrebet, uanset dets uklarhed, er at det er i et sådant semiologisk system at man finder tegnets identitet, dvs. en konstans under skiftende empiriske omstændigheder (hos Brøndal jo bundet til kategorierne og struktureringsprincippet). For at udfolde værdibegrebet må Saussure foretage nogle distinktioner i forbindelse med tegnet.

Saussure karakteriserer tegnet som helhed som konkret, modsat dets enkelte dele, signifiant og signifié, der er abstrakte. 'Konkret' betyder at tegnet er en størrelse der forbinder empiriske realia med begreber, således at de empiriske fænomener får specificitet, i.e. som sprogfænomener (cf. Mauros note herom, Saussure 1972: 425ff, note 70; Engler 1968: s.v.). At signifiant og signifié er abstrakte, vil altså sige at de taget hver for sig som videnskabelige konstruktioner ikke direkte lader sig anvende til beskrivelse og forklaring af de manifesterede sproghandlinger som sprogfænomener (med 'signification'). Det sker via deres forening i tegnet, og deres adskillelse fra dette er rent operativ. Mens tegnet som konkret enhed (entité) er selve sprogets grundenhed (Tegnet), er tegnet som en enhed der er realiseret i et givet sprogsystem og direkte indgår i sprogsystemet, den enhed (unité) der lader sig afgrænse analytisk. Tegnet som unité (tegn) lader sig nærmest sammenligne med opslagsord i en ordbog. Vi har altså nu følgende begreber:

1. Tegn eller konkret enhed (entité)
2. Signifiant, Signifié eller abstrakte enheder (entité)
3. tegn₁, tegn₂, ..., tegn_n eller enheder der er realiseret i et sprogsystem (unité), og som er analyserbare i signifiant₁, signifiant₂, ..., signifiant_n; og signifié₁, signifié₂, ..., signifié_n.
En sådan analyse skal altså på én gang godtgøre afgrænsnin-

gens rimelighed (den givne unité lader sig afgrænse indenfor rammerne af de forskellige entité'er) og specificere den (den afgrænsede unité er af den og den type).

Både de konkrete og abstrakte enheder, både tegnets status som 'entité' og som 'unité' kommer til at spille en rolle i fastlæggelsen af værdibegrebet. Saussure betragter begrebet successivt fra signifiant's, signifié's og tegnets synspunkt, idet han undersøger disse begrebers identitet og dermed værdi ved at se hvilke samtidige forskels- og lighedsforhold de indgår i, forudsættende arbitrariteten som et givet faktum og at ligheds- og forskelsforholdene sker indenfor rammerne af et formelt system (cf. Eges synspunkt). Omend Saussure selv ikke er ansvarlig for den kendte programmatisk formulering ("cette combinaison [signifiant og signifié] produit une forme non une substance" (Saussure 1968: 254)), og forholder sig mere valent til formbegrebet, er der dog ikke tvivl om at hans opfattelse af sproget som system hviler på den grundtanke at dette system er holdt sammen af ikke-substantielt funderede relationer. Vi følger her Saussures successive gennemgang med sigte på et problematiserende perspektiv.

1. signifié:

En given signifié kan stå i et afhængighedsforhold til tre sider:

- a. signifié vs ting (referent, non-tegn)
- b. signifié₁ vs signifié₂ (non-signifié₁)
- c. signifié vs signifiant (non-signifié)

(a) vedrører betydningen i substantiel forstand og er derfor som overalt hos Saussure sekundær: 'mouton' og 'sheep' har under denne synsvinkel samme betydning, da de har samme referent. Men det forhold at de overhovedet har betydning, dvs. forklaringen på hvorfor referenten overhovedet opstår som betydning, melder sig ikke som problem. Det gør det imidlertid ved (b). Og det er vel her Saussures dristigste tanke viser sig: betydningen eksisterer ikke forud for sproget, men opstår i kraft af sprogsystemets interne forskelle, en signifié's forskel fra andre signifié i samme system. Signifié₁ får således sin værdi ved at være non-signifié₂ og omvendt. Men hermed er kun markeret værdibegrebets nødvendige forskel. Ligheden, dvs. det faktum at der er tale om samme system modsat (a), begrundes i (c) og defineres af modsætningen signifié vs signifiant: signifié'erne tilhører samme signifiant-system.

2. signifiant:

Nu viser der sig imidlertid et problem som delvis er blevet overset ovenfor. Betydningen kan differentieres af signifié-værdierne, men kun når den allerede er skabt. Men hvordan opstår den, således at den kan differentieres og specificeres af signifié-forskellene? Det sker i kraft af signifiant-forskellene. Saussures logiske vanskelighed er da, at sprogsystemets grundenhed er det enkeltstående tegn, men at det der gør at tegnet kan fungere i sprogsystemet, ikke er den unikke enhed, men forskellene, dels signifiant'ens, dels signifié'ens.

Signifiant'erne gør det muligt at skelne signifié'erne, men signi-

fiant'erne selv er forskellige, fordi det simpelt hen apriorisk (Saussure 1972: 163/ cf. Saussure 1968: 265) er deres funktion at være diakritiske. Derved bliver signifiant'en for Saussure i sidste instans garanten for både ligheden og forskellen på signifié-siden, samtidig med at en given signifiant's egen værdi er dens interne forskel fra andre signifiant'er, dens væren-ikke-de-andre, ligesom for signifié'ernes vedkommende.

Men hvilken art af lighed indgår da på signifiant-siden? Den kan ikke stamme fra signifié, der skylder signifiant både sine ligheder og sine forskelle. Det kan ikke være lydmassen der ifølge udgiverne er amorf. Det kan da kun være selve tegnets enhed (der - stadig med udgivernes ord - er etableret som 'un fait en quelque sorte mystérieux' (ib.: 156/ib.: 253)).

Det synes da som om signifiant'en i én henseende falder smukt på plads som værdistørrelse, hvor lighedsaspektet da består i, at alle signifiant'er er integrerede tegndelev, dvs. ikke blot lyd men sproglyd (idet selve integrationen i sin mystik er en kende obskur).

Men det synes også evident at signifiant'en falder udenfor værdibestemmelsernes område fordi den selv muliggør dannelsen af signifié-værdierne, dvs. betydningerne. Denne funktion lader sig ikke integrere i tegnet da tegndannelsen netop er selve betydningsdannelsen. Signifiant'en står da i forhold til tegnet på samme måde som sprogbrugen i forhold til sprogsystemet hos Saussure: dels integreret, underordnet, dels desintegreret, udenforliggende i ubestemmelig negativitet som non-værdi (cf. at sprogbrugen er den instans der kan være non-grammatisk (Saussure 1972: 194, 138)).

Man kan derfor tillade sig at formode at problemet med at placere sprogbrugen i forhold til sprogsystemet og problemet med at anbringe signifiant'en i forhold til tegnkonstituenterne er ét og samme problem, der drejer sig om betydningsproduktionen i forhold til de sprogligt konstituerede forskelle.

3. tegnet:

Disse implicitte konsekvenser af Saussures tænkning bliver tydeligere når selve tegnets værdi skal diskuteres. Her slås sprogets rene negativitet fast med syvtommersøm i udgivernes formulering:

Tout ce qui précède revient à dire que dans la langue il n'y a que des différences. Bien plus: une différence suppose en général des termes positifs entre lesquelles elle s'établit; mais dans la langue il n'y a que des différences sans termes positifs. Qu'on prenne le signifié ou le signifiant, la langue ne comporte ni des idées ni des sons qui préexisteraient au système linguistique, mais seulement des différences conceptuelles et des différences phoniques issues de ce système. (ib.: 166)

Trods formuleringernes programmatisk Schwung er forskelsbegrebet

ikke klart. I almindelighed, hedder det, forudsætter forskelle positive led. Eftersom dette generelle forudsætningsforhold ophæves for sprogets vedkommende, må vi derfor forstå sådanne positive led som ekstra-sproglige elementer, der i Saussures opfattelse af sprogsystemet er definitorisk irrelevante og derfor osse irrelevante for værdifastlæggelsen. Men i så fald er sprogsystemets forskelle altså af en anden type end de forskelle i almindelighed citatet omtaler: de sproglige er ikke forudsættende med forudsatte. De forskelle citatet starter med at omtale, kan derfor ikke være af samme slags som dem det slutter med at nævne.

Det er derfor anvendelsen af værdibegrebet på sprogets område støder på vanskeligheder. Indtil et vist niveau går det fint, fordi man kan konstatere ligheds- og forskelsforhold. Men på grund af forskellenes forudsathed vil lighedsforholdene kunne føres tilbage til forskelsdefinerede led, og denne negativitet vil da være sidsteinstansen, hvor værdibegrebets gyldighed holder op. Man vil endvidere se at positive led, dvs. led der i almindelighed hævdes at gå forud for en forskel og ikke selv skal forstås ud fra en sådan, vil være sekundære elementer i sproget. (Brøndal løser dette problem, som vi har set, ved at fastlægge værdi både ud fra kategorierne og ud fra struktureringsprincippet). Men et sådant positivt led er nu faktisk tegnet:

Bien que le signifié et le signifiant soient, chacun pris à part, purement différentiels et négatifs, leur combinaison [tegn] est un fait positif. (ib.: 166)

Eller i Constantins noter:

On pourra alors parler de l'opposition des termes et donc ne pas maintenir qu'il n'y a que des différences < à cause de cet élément positif de la combinaison >. (Saussure 1968: 273)

Ser man disse to citater sammen med det umiddelbart foregående, når man til det paradoksale resultat at tegnet ikke kun som 'unité' (de to sidste citaters emne) lader sig opløse i og sammensætte af signifiant'er og signifé'er der som differentielle enheder definerer og specificerer det. Men osse som konkret 'entité', som definitorisk grundenhed (det første citats anliggende), er det sekundært, mens de abstrakte 'entités' er primære.

Således møder vi to typer forskelle i sproget: dels de positive (tegn₁ vs tegn₂), dels de negative (signifié₁ vs signifié₂; signifiant₁ vs signifiant₂), hvoraf de sidste determinerer de første. Men i samme øjeblik lighedsdimensionen i signifiant'en er borte og dermed dets værdi, vil tegnets enhed og værdi osse være forsvundet. Og mystikken i tegnets forening af signifié og signifiant må, fuldstændig som den analogi Brøndal indfører på samme sted i sine tegn-noter (se V.B.: 676), erstattes af en refleksion over selve betydningsdannelsen i

forhold til netop signifiant'en. Ser man igen på den model hvori Ege og Benveniste sammenlignes, vil man osse se at det lige netop er relationen mellem signifiant og objekt, de to 'materialiteter' i modellen, som de slet ikke ofrer nogen opmærksomhed i deres bestræbelse på at definere andre ting (6). Men det er her det brænder på. Og det er bl.a. herom Brøndal må have læst hos Husserl, hvortil han har henvist i et tegn-notat (cf. V.B.: 674).

5. Husserl: tegnets udtryksfunktion

Husserl er som filosof primært interesseret i den erkendelse der gives i sproget om de væsensforhold som fænomenologien sigter mod. Han er mindre optaget af den erkendelse om sproget og dets faktiske funktion, som er lingvisters og semiologers hovedinteresse. Men da han jo ved - Condillac har ikke levet forgæves - at den erkendelse i sproget ikke kan opnås uden viden om sproget, der er én af betingelserne for at denne erkendelse overhovedet kan opstå, skal sproget osse have en status som specifikt fænomenologisk objekt, en idealitet (akkurat som Saussure på andre forudsætninger søger at bestemme sproget som et specifikt lingvistisk objekt). Men formålet med Husserls studium af sproget er at kunne overskride det, at kunne skille de sekundære og ikke erkendelsesbefordrende sider fra, skønt de som dele af sproget osse fungerer dér hvor sproget i dommen udtrykker sandheden i sin betydningsstruktur. Sprogets selvfordobling i objektsprog og metasprog skal så at sige udviskes i sidste ende (cf. Schérer 1967: 146ff). At hans analyse derfor kommer til at beskæftige sig med hvad 'udtryk' er og hvad 'betydning' er, siger sig selv (cf. Husserls 1968: II/1, 1-22).

Han har imidlertid allerede tidligere i den i 1970 posthumt publicerede afhandling "Zur Logik der Zeichen (Semiotik)" fra 1890 reflekteret over det sproglige tegn, en refleksion Brøndal jo af gode grunde ikke har kendt (Husserl 1970b). Heri prøver han på den ene side at forstå sprogets faktiske funktion i betydningsdannelsen, og på den anden side at gennemføre en analytisk dikotomisering der efterlader ham med de for den fænomenologiske erkendelse relevante sprogelementer. Den uopløselige problemstilling er her, at det er de udskilte elementer der er betingelsen for, at Husserl kan finde ud af om det han står tilbage med nu osse er det han har brug for.

Han starter (ib.: 340) således med at skelne mellem begreber der er givet på en egentlig måde - "als das was sie sind" - og på uegentlig måde, dvs. som et tegn, en instans der er givet som en relation, som tegn for noget andet, således at dette 'andet' selv er relativt: "Der Begriff des Zeichens ist eben ein Verhältnisbegriff; er weist hin auf ein Bezeichnetes." (ib.: 341). Når denne dobbelthed gælder for et fænomen, er det tegn på egentlig måde. Dels har vi altså begreber der er givet egentligt, hvilket må være i en én-til-én relation til det begrebet er begreb for. Dels har vi tegn der er egentlige, nemlig som tegn, men som er uegentlige i forhold til de egentlige begreber, en uegentlighed

der følgelig må bestå i en uopløselig dobbelthed i forholdet mellem tegn og betegnet. Formålet er nu at analysere denne dobbelthed på en sådan måde at én-til-én relationer og dermed egentlige begreber kan opstå. Disse begreber skal naturligvis fortsat udtrykkes i tegn, men bliver ikke afhængige af denne tegnkarakter,

Når Husserl ikke er interesseret i at drøfte selve tegnets indre opbygning, skyldes det at han som tegn ikke kun tænker på "äussere sinnliche Zeichen", som fx sprogets, men alle de fænomener der kan fungere som tegn (naturelementer, sindstilstande etc.). Når han derfor prøver at oprette en række relevante dikotomier, er det distinktioner med henblik på tegnets funktion. Han ønsker at sætte os i stand til at opfatte hvornår vi har med dobbeltheder at gøre, selv om vi måske tror at et begreb kommer egentlig til udtryk - en næsten ideologikritisk afmanipulationsmanøvre, ja han taler ligefrem om faren ved "Surrogater" (fx ib.: 352).

Samtidig er det disse surrogater der kan udvikles i matematikkens og den formelle logiks sprog, således at tegnkarakteren kan kontrolleres (se Schmuck 1980). Sådanne surrogater kaldes kunstige og tjener erkendelsesformålet når de forbindes med vor evne til at fælde domme. Overfor dem står de naturlige surrogater, dvs. billeder, forestillinger etc. som vi anvender uden bevidsthed om deres tegnkarakter. Bag denne distinktion ligger der en skelnen overhovedet mellem naturlige tegn (umiddelbare kropsudtryk etc.) og kunstige tegn (konventionaliserede udtryk i sprog og gestik o.l.). Og det ejendommelige er nu at det netop er de kunstige tegn, eller surrogater, der ved en fordobling af deres kunstighed, kan føre os tilbage til de egentlige begreber der har været Husserls hovedanliggende (Husserl 1970b: 345ff). De har hele tiden, hævder Husserl, været gemt i den almindelige daglige sprogbrugs domfældelser, blot ikke bevidstgjorte (ib.: 360).

Jeg skal ikke drøfte Husserls distinktioner yderligere. Der er klart tale om et arbejdsblad, hvor han tænker mens han skriver og ikke blot fremstiller sine færdige tanker. Jeg skal blot eksemplificere hans opfattelse af tegnprocessen på to niveauer, dér hvor Husserl mener at vi med surrogaterne opererer med egentlige forestillinger som "in jedem Moment zu unserer Disposition stehen" (ib.: 345), og dér hvor ny erkendelse dannes (ib.: 356). I begge sammenhænge arbejdes med en tredelt opfattelse af tegnfunktion:

Also Zeichen einer Sache (eines Inhaltes überhaupt) kann alles und jedes sein, was sie auszeichnet, was geeignet ist, sie vor anderen zu unterscheiden, und woran sie dann wieder zuerkennen imstande sind. (ib.: 341, jeg fremh.)

Har vi nu et tegn som fx 'den er rød', der kan betragtes som ét tegn idet den ydre afgrænsning er ligegyldig for Husserl, vil tegnet udpege eller fremhæve (auszeichnen) en ubestemt genstandslighed, der skelnes (unterscheiden) fra andre - den hér men ikke den dér, rød men ikke blå

- således at en erkendelse af et sagforhold - 'aha! den er rød!' - er mulig via en genkendelse (wiedererkennen) af hvad det vil sige at være rød for den foreliggende genstand. For så vidt et tegn har en entydig relation til en genstandslighed, er det et direkte tegn (ib.: 342f): således 'rød' der betegner en afgrænset genstandslighed (værende rød) og betyder dens rødhed (at den faktisk er rød). Men i det øjeblik et tegn først får en relation til en genstandslighed via andre tegn, vil det være et indirekte tegn. Således vil ifølge Husserl alle appellativer være indirekte tegn, fordi specificationen af forbindelsen mellem tegnet 'dette er en mand' og et - reelt eller forestillet - hankønsvæsen forudsætter en række indskudte mellemlid der angiver forestillingens karakter af menneske, krop, køn, farve, lugt etc. I denne række vil da det sidste tegn direkte betegne den forestillede genstand. Husserl fastslår derfor at betegnen og betyden ved de indirekte tegn ikke som ved de direkte falder sammen: det første tegn i rækken har den betydning at det betegner det næste, hvis betydning er at det betegner det næste etc. Det sidst i rækken rummer nu betydningen af den forestillede genstand som er betegnet af det første tegn.

Ligesom Husserl med nødvendighed må overordne den egentlige forestilling, de naturlige tegn, og den selvopløsende fordobling af de kunstige surrogater, må han osse antage at dannelsen af et direkte tegn altid er mulig. Men eftersom hverken sådanne tegn eller de egentlige forestillinger, så lidt som de naturlige tegn og de fordoblede surrogater har andet udtryk end alle andre og for erkendelsen sekundære tegn. (uegentlige, ikke-fordoblede kunstige surrogater, indirekte tegn), vil deres enestående og privilegerede karakter altid skulle fastslås i en fortsat tegnproces. Således osse i det omtalte eksempel med 'den er rød' (der synes at være et indirekte tegn på side 342, mens 'rød' optræder som direkte på side 343): Den lighed der indgår i genkendelsen skal jo konstateres et eller andet sted, ikke blot stiltiende men i et tegn. Og den erkendelse der ikke kan resumeres, helt eller delvis, i en genkendelse, skal under alle omstændigheder have den ikke-genkendelige men muligvis sandfærdige dimension udtrykt i en tegnproces der sætter dens dele i forhold til andre erkendelser; spontan genkendelse og ny erkendelse er bundet i samme tegnproces (7).

Da Husserl genoptager sine tegnrefleksioner i Logische Untersuchungen I. undersøgelse, er de koncentreret om udtrykkets og betydningsdannelsens problem. Undersøgelsen starter med en skelnen mellem udtryk og udpegning (Ausdruck, Anzeichen), dvs. mellem udtryk med og uden betydning, og den slutter med en coda om betydninger der kan udtrykkes og om betydningen 'an sich', dvs. mellem betydninger med og uden udtryk. De sidste er mulige betydninger som det på grund af den menneskelige erkendelses grænser ikke er muligt at finde udtryk for, en kantiansk reverens. Der er her klart udtrykt en erkendelse af at betydningsuniverset og erkendelsen overhovedet er bundet til en tegnteori, hvorfor den upublicerede afhand-

lings mere naive distinktioner (naturlig/kunstig, egentlig/uegentlig, direkte/indirekte) er borte. I stedet ligger hovedinteressen i en indkredsning af selve tegnuniversets grænser og de betingelser disse afsætter.

På tværs af denne akse ligger en anden markering af yderpunkter: På den ene side hævder Husserl at betydning kan udtrykkes "im einsamen Seelenleben", selv om der ikke som ellers ved udtrykt betydning er tale om kommunikation, og uden at udtrykket dog dermed bliver til en udpegning, som er det betydningsløse og derfor ikke i sig selv kommunikerende udtryk. (Wittgensteins kritik af privatsproget ligger her lige for). På den anden side er forekomsten af 'anschauliches Vorstellen' en generel forudsætning for betydningen og dens udtryk, altså selv det ensomste sjæleliv er genstandsorienteret. Intentionaliteten og tegnet er de grænser Husserl skal artikulere (Husserl 1968: II/1, 35, 76).

Med et lille konkret eksempel kan jeg give Husserls begrebsnuanceringer en i denne sammenhæng tilstrækkelig detailleringsgrad: Jeg står i et lokale der åbner ind til et rum ved siden af. Jeg hører en lyd og siger til mig selv: "Mon der er noget?". Støjen kan måske osse få mig til at sige til mig selv: "Mon der er nogen?". Eller jeg siger måske en anelse mere direkte, men kun i mit stille sind: "Den satans kat!". Eller om muligt endnu mere stille: "Hun når aldrig det høje C. Prøv med en tegnestift!". Denne kan siges lidt højere: "Det lykkes vist ikke for ham at lære de dér nordkinesiske vokaler". Alle disse fortolkninger forløber efter Husserls tidlige tegnmodel: auszeichnen, unterscheiden, wiedererkennen. Men Husserl vil dog ikke mere tale om at de foreligger som udtryk med betydning. Der foreligger hvad han kalder udpegninger ('Anzeichen'), dvs. en konstatering af en faktisk forbindelse mellem en lyd og en reelt foreliggende genstand.

Havde jeg nu reageret på en anden måde og opfattet lyden som en henvendelse og ikke blot en manifestation af noget foreliggende, havde sagen stillet sig anderledes, osse selv om den tidligere tegnmodel her ikke kunne registrere en forskel. Jeg kunne have sagt i retning ad døren: "Er der nogen?", måske "Vil du mig noget?" eller "Hvem siger noget til mig?". Jeg ville da bag lyden have opfattet en intention, dvs. en bevidsthed (der jo ikke behøver at være bevidst i freudiansk forstand) der havde udtrykt en orientering mod en genstandslighed. I så fald er lyden udtryk ('Ausdruck') og rummer betydning. Denne subjektive betydningsintention, knyttet til en betydningsstildelende akt ('bedeuten' der på fransk meget præcis gengives som 'vouloir-dire' (Derrida 1967c)), konstituerer udtrykket og betydningen som rettet mod en genstandslighed i en kommunikation.

Da jeg nu kan tage fejl - lyden var ikke udtryk, eller der var faktisk en tale om en båndoptager der afspillede sprogøvelser - så er den betydningsudfyldende akt, der giver konkret indhold til den betydningsmulighed som 'bedeuten' konstituerer, i princippet kun en sekundær handling (Husserl 1968: II/1, 39). Fremfor at sige at betydningen

gennem udtrykket er kommunikativ, er det bedre at sige at den er intersubjektiv. Så løses nemlig kommunikationsparterne i konstitutionen - men naturligvis osse kun her - fra det personale og bliver instanser, helt i overensstemmelse med Husserls optagethed af de personlige pronominer.

Mens udtrykket således er et intersubjektivt udkast der opretter kommunikationen som mulighed, vil udtrykket osse fungere som udpegning som forudsætning for at kommunikationen overhovedet vil kunne realiseres, udpegning af at 'her er én der taler om noget'. Men da udpegningen jo er uden betydning, skal den i sidste instans reduceres. Det sker i det ensomme sjæleliv, hvor man kan udtrykke betydning uden at intersubjektiviteten behøver at gå omvejen over en kommunikation. Man taler sandt med sig selv, fx i de logiske domme. At Husserl her kommer i knibe er klart: man kan ikke på den ene side i fænomenologisk forstand idealisere de intersubjektive poler til instanser, og derpå reducere disse når man har en indre logisk monolog. For netop fordi de er instanser, og ikke fysiske eller forestillede kommunikationspartnere, vil de osse fungere, selv om man kun taler med sig selv, det være sig nok så logisk.

Selve distinktionen mellem udtryk og udpegning bevirker således ikke at den sidste kan reduceres. Tværtimod er deres dobbelthed forudsætningen for at betydningen kan fungere. Men hvad er nu betydning? Husserl svarer først på spørgsmålet 'hvad udtrykker et udtryk?' Tre ting, siger han: 1) at der gives udtryk for noget, dvs. at der foreligger en betydningsgivning eller en betydningsudfyldning (Kundgabe), 2) det indhold der udtrykkes (Inhalt, Bedeutung, Sinn i Husserls skiftende terminologi (cf. ib.: 52)), 3) den gennem den udtrykte betydning mente genstandslighed (Gegenstand) (ib.: 46, 50). Korrelationen mellem betydningsgivning og -udfyldning giver mulighed for en identisk betydning, således at en genstand - real eller forestillet - netop er givet for os på den måde den er ment. Objektverdenens meningsfuldhed (eller mangel på samme) er med andre ord intersubjektivt givet. På baggrund af denne identitet kan man derfor gå videre mod andre udtrykstyper, nemlig de logiske Husserl hele tiden sigter mod med sin erkendelsesinteresse.

Derfor foretager han en yderligere nuancering af punkt 2, indholdet eller betydningen: 1) den er 'intendierender Sinn' eller 'Sinn Bedeutung schlechthin', 2) den er 'erfüllender Sinn' og 3) den er 'Gegenstand', nemlig når den omtalte identitet foreligger (ib.: 52).

Løfter jeg nu hovedet fra skrivemaskinen og igen retter min opmærksomhed mod nabolokalet, vil udtrykket derfra blive til 'Kundgabe' i det øjeblik jeg opfatter det som forbundet med en betydningsintention, og lyden er da ikke kun udpegning men et udtryk med udpegningsfunktion. Indholdet eller betydningen vil da være den mangfoldighed af fortolkningsmuligheder som udtrykket indbyder til: hjælp mig; bliv væk; nu skal I alle høre at jeg har nået det høje C; etc. Hver af disse kan osse være resultat af en 'sinnerfüllender akt' der ligger

forud for den aktuelle betydningsintention og betydning. Endelig vil der til hver af disse betydningsmuligheder foreligge en 'genstandslighed': hjælpeløshed, ønske om ensomhed, vanskeligheden ved at nå det høje C, etc. Hvis man, som jeg, opfatter den sidste tredeling som specifikation af hvad indhold eller betydning er med henblik på en forståelse af forbindelsen mellem betydning og genstand, så vil indholdet eller betydningen her skulle forstås på den ene side som samtlige betydningsmuligheder som udtrykket indbyder til, på den anden side som de konkretiserende udfyldninger der foretages, dvs. valget mellem de foreliggende muligheder, således at den mente genstand træder frem som netop den mente og i og med betydningen givne genstand, den der er identisk i forhold til betydningen i korrelationen med betydningsgivning og -udfyldning. Det er altså ikke den 'åbne' genstandslighed som sættes af de mange betydningsmuligheder, men en med sig selv via udtrykket identisk genstand, "die ideale Einheit gegenüber der Mannigfaltigkeit möglicher Akte." (ib.: 77; cf. ib.: II/2, 56).

Nu skulle man tro at udpegningsfunktionen er en ganske ydre og reducerbar funktion, når denne identiske genstand via sammenfaldet mellem betydningsgivning og -udfyldning er etableret. Men Husserl er helt klar over at der findes noget han kalder 'schwankende' betydninger. Dels er han klar over at der er visse udtryk der selv er den identiske genstand, nemlig det man senere har kaldt performativer (ib.: 78), hvorved genstanden ikke kan løsrides fra udtrykkets udpegningsfunktion. Dels analyserer han personlige og demonstrative pronominer og må modstræbende sige ("so werden wir wohl zugestehen" (ib.: 83)) at disse har udpegnung som betydning. De har betydning som 'udpegende' (der er én der udtrykker sig) og samtidig som udpegede (genstandsligheden i betydningen tilordnes et her-og-nu) (ib.: 83).

Husserl viser videre til VI logiske undersøgelse, hvor han fastslår at sådanne shifts overhovedet er forudsætning for den akt han kalder 'Dies-meinen', den akt hvori "liegt und liegt ganz allein die Bedeutung. Ohne die Wahrnehmung - oder einen entsprechend fungierenden Akt - wäre das Hinweisen leer, ohne bestimmte Differenzierung, in concreto gar nicht möglich." (ib.: II/2, 18f). Men denne 'Dies-meinen' må være den identiske genstand, jeg netop har omtalt. Med andre ord: udpegningsfunktionen kan ikke reduceres, hverken fra betydningens fungeren i kommunikationen, eller fra den konstitution - dvs. den idealitet - hvori genstandens identitet gennem udtryk etableres.

Betydningsprocessen er således - logisk og faktisk - uafsluttet, slutter ikke i et direkte eller naturligt tegn, eller i det ensomme sjælelivs udpegningsløse udtrykte erkendelse. Der skydes altid et udtryk ind der er koblet med en udpegnung. Og selv om denne udpegnung faktisk etablerer den entydige genstandsrelation som Husserl kredser om i semiotik-afhandlingen fra 1890, er udpegnungen uden betydning, så snart betydningen defineres ud fra betydningsintentionen som konstituerende akt (das Bedeuten). Når denne akt er åbnet er det

ikke med henblik på at lukkes eller sluttes af i en sand direkte betydning, men på at fortsættes. Saussures signifiant uden værdi og Husserls udpegning uden betydning er en del af samme problemfelt, hvori udpegningen kontradiktorisk både er nødvendig og overflødig for betydningsdannelsen.

At betydningsprocessens fortsættelse derfor ikke er et problem der skal afskaffes, men et fænomen hvis logik skal ekspliciteres, herom vil Husserl ikke sige noget - non-vouloir-dire, nicht-bedeutend. Men det vil Peirce.

6. Peirce: tegnet som proces

Brøndal har intet direkte kendskab haft til Peirce (måske indirekte fra sin læsning af Ogden og Richards 1969 (Brøndal 1928: XVIII)). Og Peirce har mig bekendt ikke vidst noget om den europæiske strukturalisme i dens tidlige kimformer i lingvistikken (kombinationsforsøg er gjort (Vigener 1979), cf. Sebeok 1979 om Peirce og familien de Saussure, og en konfrontation fremstår allerede i 1923 (Ogden og Richards 1969), men jo efter Peirce's død). Husserl har han tilsyneladende kun en perifer viden om (Spiegelberg 1957: 183). Dog arbejder de begge med en problemstilling de kalder fænomenologisk, og Peirce har i hvert fald arbejdet med - og beundret (Peirce: C.P.I.33) (8) - den skolastik som både Husserl og Brøndal har ladet sig inspirere af (cf. Boler 1963; Moore 1964). Indførelsen af Peirce på dette sted skyldes altså ikke Brøndals egen læsning, som tilfældet er med Saussure og med Husserl, men er alene en følge af det semiotiske perspektiv jeg her forsøger at lægge ned i Brøndals tænkning, og af den betoning tegn- og betydningsprocessen har fået i den forudgående analyse.

Et egentligt Peirce-studium har i disse år som uomgængelig betingelse en inddragelse af materialet fra den igangværende udgave af Peirce's værker og noter og fra Peirce-arkivet, et kildemateriale der supplerer den hidtidige standardreference Collected Papers I-VIII. Da jeg her alene er interesseret i at profilere en allerede opstillet problematik ved hjælp af Peirce, og ikke stræber efter nyfortolkning af dette mangesidede og osse flertydige forfatterskab, holder jeg mig til de klassiske referencer (9).

Man har ofte hos den europæiske strukturalisme hæftet sig ved selve tegnets formelle binære opbygning. Og man har med lige så stor ildhu fremhævet tegnets triadiske opbygning hos Peirce. Men man må understrege at dikotomien i sig selv ikke med nødvendighed diskvalificerer et tegnbegreb i de foregående afsnit er mange forskellige former for dikotomiseringer bragt i anvendelse, og hos Brøndal betyder den konsekvente dobbeltdikotomi en skærpelse af hans tankegang. Og en triadisk opbygning af tegnbegrebet er på den anden side lige så lidt en automatisk garanti for fornyende tankekraft: forskellige tredelinger er blevet præsenteret i de foregående afsnit uden at stå urokkelige tilbage (og flere er velkendte i semantikens historie). Formernes

duelighed afhænger overalt af den problematik de skal give form (cf. Peirce: C.P.1.568). Der er derfor ingen grund til at reducere alt til binariteter i den europæiske strukturalisme eller til triader som i visse peirceanske skoleridt. Og der er derfor heller ingen grund til i misforstået antidogmatik totalt at sky sådanne begrebsfigurationer. Vi må altså igen her slå ned på nogle uomtvisteligt væsentlige træk hos Peirce.

En sådan uomtvistelighed har imidlertid sine vanskeligheder, ikke kun på grund af materialets delvise utilgængelighed, men osse fordi Peirce's udvikling (cf. Apel 1975a) ændrer hans begreber og vanskeliggør tværkronologiske krydshenvisninger, og fordi materialets notestatus både rummer færdige og ufærdige, retningsgivende og forsøgsvis men forladte begrebsdannelser. Der kan dog næppe være tvivl om at et vigtigt særkende hos Peirce er at han i sin fænomenologi arbejder med tre grundkategorier, 'Firstness', 'Secondness' og 'Thirdness', at hans afgørende indsats her er bearbejdelsen af 'Thirdness' i en semiotik eller semiotisk logik, og at det er interpretanten som en instans af 'Thirdness' indenfor den semiotiske tegnstruktur der er det afgørende træk i hans semiotik.

De tre grundkategorier i almindelighed kan betragtes som universelle værensmodi for alt for bevidstheden eksisterende (cf. Greenlee 1973: 40; Moore 1964: 405; Boler 1963: 120f om kategorierne som forbundet med Peirce's realisme):

Firstness is the mode of being of that which is such as it is, positively and without reference to anything else. Secondness is the mode of being of that which is such as it is, with respect to a second but regardless of any third. Thirdness is the mode of being of that which is such as it is in bringing a second and third in relation to each other. (Peirce: C.P.8.328)

Peirce understreger andetsteds at 'Firstness' er en ren virtualitet, en ikke i sig selv for erfaringen tilgængelig modus (det rødes rødhed som "a peculiar positive possibility regardless of anything else" (Peirce: C.P.8.329)), mens 'Secondness' er det aktuelt eksisterende som indbyrdes relateret og kontrasteret og derfor opfattet relationelt; et givet objekt begribes kun i forhold til en andethed, og kan derfor ikke reduceres til noget i sig selv eller til en ren mental størrelse (Peirce: C.P.1.325). Heraf udspringer objektets erkendelighed og dermed realitet (cf. Apel 1975: III,2 og passim; Boler 1963: 147), når det indsættes i kategorien 'Thirdness', dvs. bindes i sin erkendelighed til tankeprocessen og repræsentationen i en lovmæssig proces.

Denne 'Thirdness' er en ureducerbar instans:

Not only does Thirdness suppose and involve the ideas of Secondness and Firstness, but never will it be possible to find any Secondness or Firstness in the phenomenon that is not accompanied by Thirdness. (Peirce: C.P.5.90)

Erkendelsen griber ikke objektet i sig selv ('Firstness') eller som ren udvendighed, 'fremmedhed' ('Secondness'), men indskriver det i en - i princippet - uendelig erkendelsesproces indenfor en given social og historisk intersubjektiv fortolkningshorisont (Peirce: C.P.5.311). Objektet bliver derved ikke kun et aktuelt eller materielt objekt (dynamic object (Peirce: C.P.8.183 og 8.343)), men et betydnings- eller meningsobjekt (immediate object (ib.)) (cf. de tidligere påpegede dobbeltheder i Brøndals objektbegreb, Husserls og Freges og den mindre eksplicitte hos Saussure).

Dermed er vejen åbnet for en betragtning af erkendelsesprocessen som en betydningsproces: semiosis. Peirce's fortjeneste her er ikke kun at pege på en sådan proces, men at fastholde forekomsten af 'Thirdness' som konstituerende for erkendelsen. Når Spiegelberg påpeger at et sådant begreb ikke findes hos Husserl, hvor den subjektive betydningsintention er konstituerende, angiver han dermed at selve tegnprocessen er en nødvendig men i Husserls optik reducerbar omvej for tanken på vejen mod sandhedserkendelsen (Spiegelberg 1957: 182f). Og når Moore påpeger at Peirce hos Duns Scotus sagtens kan finde paralleller til virtualiteten og aktualiteten i sine to første kategorier, men kun kan udlede den tredje kategori indirekte, er det ret beset den samme pointe han fremhæver hos Scotus (Moore 1964: 410f).

Og det begreb, eller snarere den forestilling, hos Scotus som Moore på Peirce's vegne fremhæver er 'the form of a universal entity' (ib.: 405) eller 'potential form' (ib.: 411). Der er formentlig tale om den 'Formcapacitet' som Brøndal har brugt som forlæg for sit subjektive genstandsbegreb: en tilgængelighed for fortolkning, dvs. en intersubjektiv bestemmelighed. Hermed angives ikke kun, som hos Husserl, en betydningsintention som konstituerende, men osse den omstændighed at objektet er tilgængeligt for bestemmelse, dvs. opfattes som allerede indskrevet i et betydningsunivers (cf. IV.B.: 310ff).

Dette synspunkt kan udvikles lidt mere på basis af J. Bolers mere detaljerede redegørelse for forholdet mellem Scotus og Peirce (som dog C. Kloesel lægger mindre vægt på, Kloesel 1976). Han fremhæver at Scotus i forhold til Thomas Aquinas prøver at etablere en realitet mellem tingens og tankens, foretage en brobygning hvori såvel det reale som det universelle indgår på én gang, og således at objektet som væren og som viden optræder på én og samme tid, en position som tidligere er blevet fremhævet som væsentlig osse for Brøndals valg af skolastiske præferencer (Boler 1963: 59ff). Scotus skal på den ene side undgå Aristoteles' problem om 'det tredje menneske' og på den anden siden acceptere realiteten af den 'Common Nature' der ligger mellem tankens og tingens verden.

Scotus foretager en formal distinktion:

The Thomist recognizes only two modes of being, the real and the logical. Scotus recognizes, in addition to the logical

mode, two modes of the real: the physical and the metaphysical. The physical mode is that made up of real individuals (supposits); the objects of the logical mode are the ways the mind uses to refer to the real world. The objects of the former are real and independent of the mind, while the objects of the latter are found only in the mind. The objects of the metaphysical mode are like those of logic, for they are not supposits; but they are also like those of the physical mode, for they are real. The metaphysical mode consists, to use a barbarism, in the intelligibilities of real objects, which are objective, in the sense of being discovered rather than made. (ib.: 57)

Det interessante ved Scotus' to reale modi er ikke selve tvedelingen - dem har skolastikken såmænd så rigeligt af -, men

the peculiarity of the formal distinction is that it is somehow relative to the mind, that is, the terms are conceivable as distinct. (ib.: 55)

Boler påpeger videre at Scotus fortsat arbejder med en afgrænset, konkret individualitet (primær substans) som det finale suppositum, hvorimellem den reale og generelle metafysiske modus skaber bestemmelige former, som realiseres i hver enkelt af substanserne, men realiseres for bevidstheden og kun for den. Peirce radikaliserer her opfattelsen af 'formkapaciteten': eftersom den tilkendegiver at viden og væren er uløseligt sammenflettet, så ligger realiteten heraf ikke i den enkelte ting som 'contraction', men i den betydningsproces den giver anledning til og selv indgår i. I forhold til denne er individualitet kun at forstå som momenter i bevægelsen (cf. konsekvensen hos Brøndal: sammenknytning mellem uendelighed og individualitet (II.E.: 113f)):

What we call things and persons are not individuals but generals: fragments - themselves continua - of continuous systems. (ib.: 144)

Med denne præcisering (cf. osse Eco 1980) kan Spiegelbergs påpegning af at interpretanten er det afgørende hos Peirce, med samme rolle som betydningsintentionen hos Husserl, nemlig udpegning af en genstandslighed som bestemmelig, få en klar formulering hos Peirce, nemlig begrebet om 'the immediate Interpretant' (10):

The Immediate Interpretant is the immediate pertinent possible effect in its unanalyzed primitive entirety. In the case of a sign interpreted by a mind, that idea (in a very extended sense) which must be apprehended in order that the sign

should fulfill its function, this idea being presented whole and unanalyzed. It may be a quality of feeling, more or less value or an idea of an effort ... or it may be the idea of a form or anything of a general type. (MS 339 (d), ISP 546-47, cit. efter Johansen 1983 [MS = manuscript; ISP = Institute of Studies in Pragmatics]; cf. Peirce: C.P. 8.343).

Når således 'Thirdness' har en konstitutiv rolle overhovedet, vil semiosis som triadisk struktureret betydningsproces, blive særlig relevant og inden for denne interpretanten som en 'Thirdness of Thirdness'.

Som ved Husserl må man ved Peirce huske at han ikke primært er lingvist eller sprogfilosof: han er logiker og erkendelsesteoretiker (og en hel del andre ting osse) og er interesseret i erkendelsen i dens bundethed til semiosis. Som Husserl i sin tidlige semiotikafhandling er han heller ikke optaget af det sproglige tegn, men det forhold at hvad som helst kan blive tegn, blot det integreres i en semiosis, og denne integration er en nødvendig forudsætning for at dette 'hvad som helst' kan indgå i en erkendelse (cf. distinktionen 'sign/representamen' (Peirce: C.P. 1.540)). Og lige som Husserl afviser det interne studium af 'Ausdruck' i en tvedeling i udtryk og indhold som relevant (Husserl 1968: II/1, 31f) har en sådan lingvistisk eller quasi-lingvistisk betragtning af tegnet ingen interesse for Peirce. Den tegnstruktur der har interesse er den der følger af tegnets funktion, af dets placering i semiosis.

Blandt Peirce's mange tegndefinitioner (cf. osse Peirce: C.P. 1.541) vil jeg give denne et par ord med på vejen:

A Sign, or Representamen, is a First which stands in such a genuin triadic relation to a Second, called its Object, as to be capable of determining a Third, called its Interpretant, to assume the same triadic relation to its Object in which it stands itself to the same Object. The triadic is genuine, that its three members are bound together by it in a way that does not consist in any complexes of dyadic relations. That is the reason the Interpretant, or Third, cannot stand in a mere dyadic relation to the object, but must stand in such a relation to it as the Representamen itself does. Nor can the triadic relation in which the Third stands be merely similar to that in which the First stands for this would make the relation of the Third to the First a degenerate Secondness merely. The Third must indeed stand in such a relation, and thus must be capable of determining a Third of its own; but besides that, it must have a second triadic relation in which the Representamen, or rather the relation thereof to its Object, shall be its own (the Third's) Object, and must be capable of determining a Third to this relation. All this must be capable of determining a Third's Third and so on endlessly. (Peirce: C.P. 2.274, jeg fremh. 'same')

Tegnet defineres her inden for en irreducibel - 'genuine' - triadisk struktur, hvis konstituenten defineres relationelt. Pointen er at denne relationelle struktur ikke er finit, som det kendes fra europæisk strukturalisme, men på grund af interpretantens funktion en uendelig proces. Det er nemlig via interpretanten - der jo selv er et tegn - at det kan fastslås at der er tale om samme objekt: dets identitet er en effekt af tegnprocessen, og vil manifesteres som det der kaldes 'dynamic interpretant' (den konkrete betydning af objektet som den realiseres i en given kommunikation (se Peirce: C.P. 8.343; cf. manuskriptcitater i Scott 1983 og Johansen 1983 og så tidligt som i Ogden og Richards 1969)), eller som det der kaldes 'logical' eller 'final interpretant', for så vidt der kan etableres en betydning af universel gyldighed. I denne i princippet endeløse interpretant-formering af tegn er Peirce som logiker naturligvis, som Husserl, interesseret i dommens og argumentets eller slutningens rolle.

Men det er vigtigt ikke at glemme, at osse en sådan universelt fastslået sandhed fortsat har en plads i og ikke uden for semiosis, således som det fremgår af Peirce's opstilling af de ti tegnklasser (Peirce: C.P. 2.254ff). Den pågældende erkendelse er for så vidt arbitrær som den er en social, historisk og intersubjektivt forankret sandhed, som er opnået på de til enhver tid gældende optimale betingelser, og som er den sandhed vi drager praktiske og holdningsmæssige konsekvenser af i forhold til objektet. Men den finale interpretant er i sidste instans, som det fremgår af en kommentar til de 10 tegnklasser, forbundet med det dynamiske objekt (ikke det umiddelbare):

10th, According to the Triadic Relation of the Sign to its Dynamical Object and to its Normal Interpretant. (Peirce: C.P. 8.344)

Arbitrariteten er således ikke frit i luften svævende, eftersom de forpligtende forskelle i empirien sættes ud fra interpretanterne. Empirien i sig selv sætter ikke sådanne (naturløse) osse instanser af 'Thirdness', men giver anledning dertil i den erkendelsesproces der via abduction, induktion og deduktion afsætter de relevante interpretanter, således at objektet får stigende generalisering.

Idet tegnstrukturen således er ureducerbar og som semiosis implikerer at dens ureducerbarhed hænger sammen med strukturen som udtryk for en tegnproces, vil alle tre poler være til stede i alle tegn, men med forskellig dominans og kompleksitet (tegnene er da ikke 'genuine' men 'degenerate'). Peirce's velkendte tredeling - index, ikon, symbol - angiver da ikke bestemte afgrænsede tegn, men angiver nogle funktioner indenfor semiosis med forskellig dominans. Det betyder på den ene side at i et indeksisk tegn er det ikoniske og symbolske aspekt ikke borte, i et ikonisk tegn gælder det samme for det indeksiske og det symbolske aspekt, og i et symbol indgår osse et

indeksikalsk og ikonisk aspekt (cf. Greenlee 1983: 89).

I modsætning til Husserl betyder det at en absolut skelnen mellem udtryk og udpegning ikke er mulig når vi opererer med betydning. Enhver udpegning angiver et objekt og dermed en mulig betydning; ethvert udtryk, der jo udtrykker en betydning af et objekt, kræver en udpegning for at opmærksomheden kan rettes mod objektet. Det er ikke kun, som Husserl hævder, i den praktiske kommunikation at udtryk og udpegning fungerer sammen. Derfor er Peirce's distinktioner heller ikke foretaget med henblik på i sidste ende at gøre betydningsprocessen finit (det ultimative direkte tegn eller det udpegningsløse udtryk i det ensomme sjæleliv), men at kunne redegøre for betydningsprocessens ureducerbare logik som semiosis.

Et indeksikalsk tegn er således et tegn, hvis primære rolle det er at udpege en genstand som emne for en betydning, dvs. for en konventionel karakteristik der gør det muligt at etablere en vis lighedsrelation til noget kendt. Et ikonisk tegn forudsætter at der er peget på en genstand hvormed det har en kodet lighedsrelation (osse billeder er jo kodede, hvad den visuelle semiotik for længst har påvist, såvel som kurver i den analytiske geometri), dvs. en lighed indenfor en semiosis. Et symbolsk tegn – typisk et sprogligt tegn – forudsætter en udpegning af en genstand der kan placeres i en formel struktur der gør en identificering mulig (og dermed indgår i det mindste et strejf af ikonicitet). (Peirce: C.P. 2.24 3ff).

Jeg skal ikke gå i detaljer med de mere forfinede nuancer i Peirce's tegnstruktur (se fx Greenlee 1973; Johansen 1979), da disse begrebsdistinktioner og deres varierende fortolkning ikke vil få betydning i det følgende. Hvad Peirce her har skullet tjene til er, i forhold til den tvetydige stillingtagen hos Saussure og Husserl, at gøre eksplicit opmærksom på at tegnstrukturen som tegnproces er en ureducerbar størrelse, og at ingen semiotik og intet tegnbegreb kan baseres på en antagelse om en negligering i sidste instans af én eller flere af polerne, det være sig udtrykket (som Brøndal bakser med), det være sig det ikoniske (som hos Ege), det være sig det symbolske (som hos Husserl).

Hos Husserl og Saussure er irreducibiliteten markeret indirekte ved forekomsten af begreber eller begrebsaspekter der er virksomme men begrebsløse i forhold til den betydningsproces de sætter i gang: signifiant'en er værdiløs når tegnet betragtes som værdi; udpegningen er betydningsløs i udtrykket men dog del af det. Men begge bevirker – netop i kraft denne grænseposition – at betydningen bliver en proces. Det er denne proces Peirce ikke kryber uden om, men direkte begrebsliggør i sin semiosis via interpretantbegrebet og dermed begrebet om 'Thirdness' i almindelighed.

Med Peirce kan vi derfor omsætte de konstaterede mangler til et krav: Hvis der hos Brøndal skal findes omridsene af en relevant grundenhed med semiotisk perspektiv, skal den forholde sig til betydningsprocessen, dvs. være kommunikations- og genstandsorienteret på

én gang, og til forbindelsen mellem udtrykssiden og denne betydningsproces. Hvad vi ved indtil nu er blot at ordbegrebet i al fald ikke tilfredsstiller dette krav. Og dette krav skal kunne mødes med Brøndals krav: grundenheden skal kunne artikuleres af kategorierne. Kravet om antiimmanens kan Brøndal uden videre enes om med i hvert fald Husserl og Peirce. Vi står altså med en fælles problemstilling i forhold til tegnet der peger på en modifikation af det (cf. V.B.: 670).

7. Brøndal: konturerne af et tekstbegreb

For at undersøge om disse krav kan indfries hos Brøndal, må vi sætte lup på nogle passager, begreber, fortolkninger der kun kan blive løjnefaldende fordi tegnets problematik er rejst som det netop er sket. Det maksimale vi kan nå frem til er derfor nogle konturer af en begrebsdannelse der kan angive en retning for et videre arbejde med tegnbegrebet og nogle præferencer i allerede eksisterende teoridannelser. En begrebsdannelse som kun skal gives et par karakteristika der skal pege på nogle betingelser for en analyse, mere end et nuanceret begrebssystem eller en analysepraksis.

I det første notat fra Brøndals tegnrefleksioner (se V.B.: 672) bemærkede vi hans insisteren på at tegnet både skulle ses som en dynamisk betydningsproducerende enhed (det ydre og indre sættes ved tegnet i forbindelse og skaber betydning) og som en strukturelt defineret enhed i det grammatiske system. Den sidste egenskab blev dominerende for Brøndal og umuliggjorde en tegnopfattelse der levede op til hans ambitioner. Vi må derfor, som det osse er blevet understreget af gennemgangene af de tre prominente tegnteoretikere, prøve at lægge vægten på det første aspekt og finde en anden begrebslig plads til det sidste.

Vi vil endvidere lægge vægt på den korte passus i Ordklasserne hvor han, i forbindelse med sine betragtninger over Meillets orddefinition, taler om "et Ord, som ethvert Tegn, kendetegnes ved den faste Forbindelse af et ydre og et indre Element, Ordet af et fonetisk og et logisk." (Brøndal 1928: 53). Hermed siger Brøndal for det første at tegnbegrebet ikke er et specifikt lingvistisk begreb, men kan gælde i andre betydningsstrukturer end den verbale. En erkendelse som er afgørende nødvendig for at tegnbegrebet kan få en plads i en generel semiotik. For det andet siger han at specifikation af hvilket indre og ydre element der forenes i (og ikke som ovenfor af) tegnet, er knyttet til det medium eller bredere genstandsområde som i det konkrete tilfælde søges defineret som semiotisk objekt. Den umiddelbare empiriske afgrænsning er ikke afgørende for tegnets definition, men er en effekt af dets begrebslige status. Heri ville Husserl og Peirce kunne være enige.

Men som vi har set i forbindelse med sætningsanalysen og den fonologiske og fonetiske del af Brøndals teori, giver dette synspunkt praktiske analytiske vanskeligheder, fordi den fundamentale afgræns-

ning af et ord, en sætning, et fonem etc. ikke er umiddelbart empirisk givet. Afgrænsningen af fx sætningen, således som den defineres som en instans af den kategorialt definerede rytmiske grundenhed, er kontekstafhængig og hviler på ekspliciterede kriterier som samtidig indgår i analyseforudsætningerne for den fortsatte analyse af sætningen, en analyse der således meget vel kan dementere afgrænsningens relevans. Hvad der eventuelt kan vise sig som en praktisk vanskelighed for en lingvistisk analyse, og føre til afvisning af Brøndals teori overhovedet, er imidlertid en hel selvfølgelig side af en generel semiotisk analyse (tænk blot på de generaliseringsvanskeligheder der ligger ved overgang fra verbal til visuel analyse, fra monomedialt objekt til multimedialt objekt, vanskeligheder der ikke kan løses ved en naiv analogisering udfra lingvistikens begreber og procedurer, men kræver eksplicitering af specifikke afgrænsningskriterier i forhold til genstanden og til analysens formål). Eli Fischer-Jørgensen præciserer denne omstændighed meget klart for fonologiens vedkommende (Fischer-Jørgensen 1949; Fischer-Jørgensen 1952).

Det er derfor værd at gøre opmærksom på, således som Herman Parret gør det (Parret 1970: 64ff, med mange referencer), at osse lingvistikken, selv i sin mest rigide immanente form, er knyttet til afgrænsningsproblemet som et teoretisk problem. Således er gløsematikkens kommutation såvel et begreb om en teoretisk sat paradigmatisk distinktion som et stykke praktisk procedure til afgrænsning af invarianter. Den teoretisk gældende kommutation forudsætter symmetri mellem udtryksplan og indholdsplan, den praktiske asymmetri da adskillelsen af de fonetiske invarianter forudsætter en artikuleret indholdsside. Tegnets to planer lader sig i den praktiske analyse ikke adskille, og den afgrænsning af planerne i deres manifestation, der jo er nødvendig, er derfor en teoretisk operation. Heraf følger to ting: for det første at afgrænsningen ikke er konstitutiv, men er en effekt af andre konstitutive forhold. For det andet at betydningsfænomenet er det afgørende i en generel semiotik. Hermed peges der derfor snarere på det tekstbegreb som man både i og uden for lingvistikken i de senere år har gjort til centrum for teoridannelsen (cf. Segres oversigt "La nature del testo", hvori det bl.a. hedder: "la definizione dei tipi di testi dipende dalla descrizione dei tipi di rapporto fra testi e contesti" (Segre 1978: 132)).

Det er derfor langt fra udelukket at Brøndals kategorier, ikke på trods af men i kraft af deres generalitet, kan redegøre for nogle vigtige konstitutionelle forhold i semiotikken, hvorudfra man kan opstille krav til praktiske analyser. Men disse kan ikke - i hvert fald ikke i fuldt omfang - gennemføres med disse begreber alene, fordi objekt- og kontekstspecifikke afgrænsninger er medbestemmende for analysen.

Osse den analogi vi konstaterede (se V.B.: 676) i Brøndals afslutningsvis citerede opstilling af tegnet, kan nu få en positiv tolkning. I lyset af hans drejning af tegnbegrebet til et begreb alene i

den grammatiske systematik, læste vi i første omgang analogidannelsen mellem symbolsk og logisk side af sproget som en forenklet og praktisk orienteret måde at få plads til den negligerede udtrykside i tegnstrukturen, således at den kunne gøres til genstand for en analyse på linie med den logiske indholdsside. Men i forlængelse af de umiddelbart forudgående overvejelser er en anden tolkning mulig: at udtryksidens grundbegreber og dens struktur ses i analogi med indholdssiden - og ikke omvendt - er udtryk for et forsøg på at insistere på at osse udtryksiden i selve sin konstitution skal ses som et moment i betydningsdannelsen, og ikke kun som en materialitet med form. At Brøndal fører analogien så langt som til en identificering af de logiske og symbolske kategorier har vi tidligere konstateret som et fejlslag. Men denne operation er i sidste instans udtryk for hans bestræbelse på ikke at løsrive udtryksiden fra betydningsdannelsen på noget niveau. Det er denne bestræbelse jeg her vil tage alvorligt; ligesom det er dobbeltheden af udtryk og udpegning der er vigtig hos Husserl, ikke hans forsøg på i sidste instans at reducere udpegningen, og ligesom det er indkøbet som indeksikalisk tegn der er vigtigt hos Peirce. Og den fortolkning af de symbolske kategorier som generelle rumkoordinater jeg tidligere har givet, får en fornyet generel funktionsmulighed, trods den fortvivelse de giver anledning til ved anvendelse i en egentlig fonetisk analyse (hvis andre end Brøndal skulle vove forsøget).

Når jeg på den baggrund lægger ud med at se på udtryksidens rolle i forhold til betydningsdannelsen, hvilket jo de forudgående analyser af tegnbegreber har peget på som vigtigt, vil jeg henlede opmærksomheden på at Brøndal i "La constitution du mot" kalder ordet som udtryk for betydning for *deixis*:

Une question qui se rattache étroitement à celle de la définition du signe linguistique, concerne l'opposition entre le mot en tant qu'unité formelle et la pensée articulée, entre vox et ratio, entre deixis et lógos. Cette question fondamentale encore en suspens demande certainement à être reprise. Pour la résoudre il faudrait établir tout le système de la grammaire. On verrait que le mot est l'unité de la morphologie (...). (Brøndal 1943a: 117)

Før Brøndal lader den indskrænkning af det lingvistiske tegn eller ordet få førsterang der gør det til enhed i systemet, har han omtalt den aktive tegnfunktion jeg her insisterer på (det åbne spørgsmål om forholdet mellem tanke og tegn). Her har han identificeret tegnet som udtryk med *vox*, der jo netop er tegnets egentlige lydlige side, med *deixis* og videre med tegnet som formel enhed (hvis formelle beskaffenhed grammatikken da nærmere gør rede for). Hvis ikke denne kæde skal ses som en ren forvirring i en sammenblanding af tegnet som formel eller strukturel enhed, som materielt objekt og som manifesteret udtryk med betydning (cf. Husserl), så må det betyde at udtrykket i

sin materielle fremtræden skal bestemmes i forhold til en mediespecifik struktur, dvs. grammatikken for sprogtegnets vedkommende, og i forhold til den intentionalitet eller genstandsrettethed som fremkalder det som betydningsudtryk.

Det er på den baggrund jeg forstår brugen af deixis-begrebet her, således at det ikke på forhånd alene får en lingvistisk placering, men osse en bredere. Det er denne sidste som H. Koller søger at omkredse i sin artikel om græsk grammatik. Her søger han at påvise de grammatiske termers oprindelse og det græske sprogsyns udspring i en musikalsk teoridannelse, hvis begreber og forestillinger fortsætter over i den egentlige grammatik.

Han påviser at to begreber har optrådt i en klar modsætning, mimesis og deixis. Orddannelsen hører klart hjemme indenfor en mimetisk teori. Både når ordene er tingenes egne billeder, og når de ved at være billeder af vor bevidstheds perceptioner kun indirekte er billeder af tingene, er de mimetiske dannelser, hvorved forstås rytmiske, organiske fysiske gestalter af eller produkter af en sjælelig bevægelse der skyldes affektation fra tingene (Koller 1958: 10). I det første tilfælde er der tale om en naiv mimesis som umiddelbar efterligning. I det andet om en mere subtil mimesis, hvor tingene ikke er absolut til stede og ikke absolut fraværende, men transformeret og maskeret til stede, uden at selve transformationen påkalder sig selvstændig opmærksomhed.

Mimesisbegrebets klassiske modsætning, deixis, fremgår når fx Plutarch beskriver de dansendes gestik. Her nævner han at

The third element, pointing [deixis], is something that does not copy the subject-matter, but actually shows it to us (...). By pointing they literally indicate objects: the earth, the sky, themselves or bystanders. (Plutarch 1961: 281, 293)

De deiktiske komponenter er klart sekundære i en mimetisk tradition. De udpeger tingene, men om disse er 'themselves' eller 'bystanders' (analogt med tingen i sig selv og bevidsthedens billede) afgøres af en anden og efterfølgende undersøgelse, nemlig den mimetiske 'copying'. Deixis' opgave er at pege på det der er; finde ud hvad det så er, gennemtrænge det med indsigt, er en anden opgave. "Die deixis aber, die Zeigegebärde, ist lediglich Hinweis auf etwas Vorhandenes, Mitteilung" (Koller 1958: 7).

Men for at denne mimetisk inspirerede arbejdsdeling kan finde sted, må den deiktiske og rent indledende og sekundære manøvre ikke forveksles med den primære, nemlig indholdet i den meddelelse deixis signalerer men ikke er del af. Den må derfor umiddelbart gøre opmærksom på sin karakter af pegning eller henvisning, for at man ikke skal tro den giver erkendelse som mimesis gør (cf. Husserls skelen mellem udpegning og udtryk). Det er sikkert her den stiliserede ornamenterik som Plutarch fremhæver spiller en rolle:

If this [deixis] is done with precision, so to say, and timing it resembles proper names in poetry when they are uttered with a measure of ornament and smoothness. (Plutarch 1961: 293)

Deixis er altså ikke principielt adskilt fra det mimetiske aspekt. Ellers var der jo ingen grund til at advare mod sammenblanding eller pege på selve deixis-dimensionens udformning i praksis. Og når Plutarch ('shows it to us') og Koller ('Mitteilung') begge understreger deixis' kommunikative funktion og ikke isolerede tingsudpegende karakter, siger de da osse at deixis fundamentalt er henvisning for nogen, dvs. udpeger tingen i et betydningsunivers, således at dettes intersubjektive karakter træder frem som en konsekvens. Men når deixis gøres sekundær, nedprioriteres osse dette aspekt. I den mimetiske tradition er det referentialitetens statiske tingsbundethed der overordnes dens dynamiske integrering i en kommunikativ betydningsproduktion via deixis. (Cf. om *proprier* som både om- og tiltale, IV.B.: 344).

I en snævrere lingvistisk sammenhæng ser man samme tendens. Da den strukturelle lingvistik søgte at fjerne referensproblemet overhovedet i sproganalysen i et opgør med den mimetiske tradition, skete det så radikalt at deixis-problematikken forsvandt samtidig med (cf. oversigtsartiklen Poulsen 1975). Den har jo imidlertid været kendt siden oldtiden men udsat for en stedmoderlig behandling. Brøndal henviser selv til Apollonios Dyskolos' bestemmelse af pronominerne i to hovedgrupper: deiktiske der peger på nærværende ting, anaforiske der peger på fraværende (cf. denne vs *hin*). Er end selve modsætningen relevant, påpeger Brøndal, er den ikke ordklassespecifik, men går på tværs af ordklasserne. Den knyttes på den ene side til ordenes "Anvendelse i den paagældende Situation eller Context" (Brøndal 1928: 26), hvilket slet ikke har noget med ordklassernes definition at gøre. På den anden side indgår deiktiske karakteristika (henpegen på ubestemte genstande) i flere ordklasser end pronominerne og er derfor knyttet til kategorierne. Deixis har således for Brøndal noget at gøre såvel med genstandsudpegning som med situationsforankring uden at disse aspekter ser ud til at hænge sammen for ham.

Det er heller ikke tilfældet i den lingvistik og sprogfilosofi der, især i det 20. århundrede, dog har taget emnet op. Således skriver U. Weinrich om

Deictic signs. These are signs (or components of designata) which involve a reference to the act of speech in which they are used. (...) Among the factors of the speech situation which are utilized in deixis are the following: the utterer of the discourse ('first person') or the receiver ('second person'); the time of discourse ('tense') and its place (varieties of demonstration); and the identity and nonidentity of the act of discourse (anaphora, reflexivity, obviation etc.). (Greenberg (ed.) 1966: 154)

Derudover nævner Weinrich henvisninger til andre sproglige helheder som fx 'ovenstående', 'nedennævnte', dvs. resultater af tidligere sted-fundne sproghandlinger (hvad man ofte kalder anafor, cf. Tesnière's bestemmelse af pronominer ud fra anaforisk sætningsfunktion (Tesnière 1959: 85ff)).

Weinrich tjener her som eksempel på dem der rendyrker deixis' ene side: markeringen af relationen til sproghandlingen og dens situative ramme. Deixis' genstandsrettethed er der ikke meget af. Den er til gengæld Bühlers hovedanliggende når han analyserer deixis indenfor pegefeltet (das Zeigfeld) i sin organonmodel (Bühler 1965). Sprogets pegord (jeg, du, her, der, ovenfor, om lidt etc.) angiver relation mellem sprog og genstand i forhold til udsigelsens jeg-origo (jer-her-nu) og i tre modi: deixis ad oculos (relation til fysisk nærværende ting), deixis am Phantasma (relation til et forestillet tingsunivers) og anaphora (relation til allerede etableret tekst eller fremtidigt etableret tekst) (ib.: kap. II). Bühler har sikkert for sin samtids lingvister været for sammensat af fænomenologi, andenhånds sproghistorie, psykologi og egentlig sproganalyse til at kunne finde bredere anvendelse. Ligesom Brøndal. Men læst i det semiologiske bakspejl er han en meget stimulerende skikkelse. Og Brøndal har netop hæftet sig ved bl.a. hans deixis-analyse, men mærkeligt nok ikke ved hans ordanalyse (Brøndal 1938b).

Mens Weinrich og Bühler - her taget som prototyper - betoner hver sin side af deixis' dobbelthed af procesreference og genstandsorientering, er de fælles om at lade sprogets deixisfunktion være knyttet til hele tegn og ikke til tegnde. Deixis er en særlig form for betydning der angiver positioner i og overfor genstandsverdenen eller den proces der skaber betydningerne. Selv om Husserl foretager analyser af skiftende ("schwankende") betydninger (cf. shifters), der placeres som uselvstændige betydninger eller synkategoriemata (Husserl 1968: II/1, 77ff, 310ff), og selv om han foregriber analysen af de illokutionære talehandlinger (ib.: 78ff), har han stadig - som Weinrich og Bühler - fat i en form for betydning der er bundet i visse ord, ja måske visse typer eller klasser af ord, og derfor grammatisk strukturerbare. De er særlige betydninger i et hjørne af semantikken, men er ikke generelle betydningsproducerende faktorer eller betingelser for betydning overhovedet, på tværs af grammatikkens inddelinger.

Men ønsker man, som her, et mere generelt perspektiv på betydningsdannelsen, må en sådan betragtning gøres gældende. Hvad skal man ellers stille op med fx visuel betydningsproduktion der ikke rummer en grammatik med afgrænsede tidsdeixis, men nok på anden måde kan forankre et visuelt udtryk i en situation (klippeteknik, synsvinkel, fokus, størrelse, etc.) og jo indiskutabelt manifesterer betydning? På den anden side kan der heller ikke være tvivl om at ligegyldigt hvorledes man vil karakterisere sprogets deiktiske funktion, vil de specifikke deiktiske tegn skulle spille en rolle. Det drejer sig altså om at karakterisere denne funktion således at disse tegn bliver

en integreret del af den, men ikke definerer den, og således at denne funktion osse sætter sig igennem i andre instanser end de særlige deiktiske tegn. Det er her det materielle aspekt af udtrykshandlingen - der altså er bredere end den verbale talehandling - kommer ind i billedet.

Jeg vil definere udtrykshandlingens deiktiske funktion således, i et forsøg på at forene både genstandsreferencen og procesreferencen i samme formulering: Den deiktiske funktion er den genstandsrelation der etableres i og med selve udtrykshandlingen der er konstitutiv for genstandsrelationen.

Udtrykshandlingens materialitet kan betragtes på to måder i forbindelse med udtrykshandlingen: den kan være *quantité négligeable*, der som praktisk nødvendig indpakning i den konkrete kommunikations-handling kan reduceres i sidste instans, fordi alene bevidsthedsakten er konstituerende for udtrykket som betydningsudtryk og dermed for udtrykkets genstandsrelation. Det er Husserls og i et vist omfang Bühlers position: selvom de skiftende og subjektive udtryk, som de deiktiske tegn er, osse øver indflydelse på betydningsintentionen, kan denne skiften hele tiden erstattes af udtryk uden deiksis og dermed med stabil betydning (ib.: 89ff); og når Husserl nærmer sig en tredeling i index, ikon og symbol (ib.: II/2, 53ff) er det kun de to sidste han behandler, idet indexet kun inddrages når det selv er tegn: 'A er et romersk skrifttegn'.

Den anden holdning er den mekanistiske: udtrykkets materialitet er en sansepåvirkning der fungerer efter aktions/reaktions-mønsteret mellem kommunikationsparterne, dog således at de genkendelsesmomenter der indgår kræver at materialiteten har en form. Derefter behandles alene denne form. Her hører Saussure og hans efterfølgere til. Fænomenologerne vil alene tale om hvad der sker i udtrykshandlingen, fysiologerne alene hvad der sker med udtrykshandlingen; ingen vil tale om konstitution i denne sammenhæng. For at gøre det, og for i den sammenhæng osse at få plads til udtrykshandlingens materielle side, må man gå anderledes til værks.

Og her kan Bühler træde til. I *Sprachtheorie* omtaler han ikke kun udtrykssidens materielle fremtræden som indispensabel for selve kommunikationens betydningstransport i sin egenskab af "Zeighilfe" (Bühler 1965: 126) eller "sinnliche Leitfäden" (ib.: 112). Osse, men ikke kun. Han fremhæver således emfatisk at selv hvor en lydlig eller skriftlig udtryksside er fraværende, skal der optræde ækvivalenter (ib.: 80) eller erstatninger (ib.: 112), fordi bæreren af udtrykssidens deixis-funktion "darf nirgends fehlen" (ib.: 112). Således ophører udpegningsfunktionen ikke i det ensomme sjæleliv, som det er tilfældet med Husserls udpegning. I forbindelse med redegørelsen for deixis am Phantasma anfører Bühler at man ikke kan nøjes med at tale om

einem gemeinsamen Wahrnehmungsraum als einer Ordnung, in welcher alles beisammen ist: Zeigobjekte, Sender und Emp-

fänger der Zeiganweisungen, und worin die beiden Kontaktpartner sich harmonisch-sinnvoll benehmen. Das Ineinander spielen, die Harmonie des Benehmens ist nicht so ganz selbstverständlich, wie der psychologisch Naive denken mag. (ib.: 125)

Det er denne mangel på selvklar evidens som Bühler udvikler ved at understrege kommunikationsparternes realitet som instanser og ved at nuancere opfattelsen af deixis-funktionen. Jeg skal prøve at resumere og profilere Böhlers tankegang, således at den får relevans for Brøndals opfattelse af udtrykkssiden, den symbolske dimension som han kalder den, og således at Böhlers generaliserende tendens med stadig reference til det verbale sprog bevares. Han står så at sige hele tiden på lingvistikkens grænse (ib.: 255).

I sin gennemgang af eksisterende deixis-teorier fra sproghistorie og filologi fremhæver Bühler at deixis primært er positionsangivelse, dvs. angivelser af steder, ikke som punkter slet og ret, men som punkter der i og med positionsangivelsen placeres i en relationel sammenhæng (fx ib.: 83f). I denne sammenhæng har deixis som materialitet den funktion at angive "räumliche Herkunftsqualität", der ikke kun gør afsenderens position konkret, men gør hele positionsstrukturen konkret med afsenderen som udgangspunkt. Denne omstændighed er af konstitutionel karakter for Bühler, hvilket han giver - indrømmer han selv - en lidt omstændelig formulering:

es gibt kein lautliches Zeitzeichen, das der Geste oder eines der Geste äquivalenten sinnlichen Leitfadens oder schliesslich einer an deren Stelle tretenden Orientierungskonvention entsprechen könnte. (ib.: 93)

Omstændeligheden skyldes at vigtigheden af udtrykkets materialitet osse skal fastholdes de steder hvor den ikke er umiddelbart empirisk men forudsat på anden vis, nemlig - udover ved deixis ad oculos - ved anaphora og deixis am Phantasma.

Men hvorfor er denne konkrete positionsangivelse konstitutionel? Bühler peger på at den afsætter et betydningsbehov fordi den ikke selv umiddelbart er betydning - et eller andet der følger af positionsangivelsen, men som ikke får sin bestemmelse i og med denne (ib.: 94). Det hedder mere præcist:

Hindeuten ist Hindeuten und nie etwas mehr, ob ich es nun stumm mit dem Finger oder zwiefach mit dem Finger und einem die Geste begleitenden Laute tue. Nein, der Fortschritt ist einzig und allein an die Bedeutung geknüpft, dass der Laut etwas hinzubringt, etwas Neues an Leistung. Und wie immer man die Dinge auch drehen und wenden mag, so kann dieses Plus aus keiner anderen Quelle kommen als das

Nennfunktion des Lautes. Auch eine stumme Gebärde kann das "Bedeutete" charakterisieren, indem sie es nachbildet; der Laut symbolisiert es. In beiden Fällen ist der schlichte Hinweis auf ein da und da im Wahrnehmungsbereich zu Findendes durchaus zu trennen von der andersartigen Angabe, dass es ein so und so Beschaffenes sei. Diese beiden Angaben und Bestimmungsweisen sind in Ewigkeit nicht auseinander abzuleiten, wohl aber sind sie berufen, einander zu ergänzen. (ib.: 87)

Heraf fremgår det klart at ved sproglydene - eller andre udtryksmanifestationer der osse kan tilskrives det Bühler kalder symbolkarakter - sættes med nødvendighed et betydningsbehov, hvis specifikation ikke kan afledes af udtrykket, der således får en konstitutionel rolle i betydningsdannelsen. På samme måde kan signifiant'ens ikke-værdi og 'Anzeichen's ikke-betydning tolkes som andet end en ubehagelig ledsageomstændighed man må have skubbet til side: det er det fravær af betydning der er dens mulighedsbetingelse.

Bühler er ikke særlig eksPLICIT om hvorfor det forholder sig således. Dog ligger der nogle antydninger. Således i omtalen af 'den rumlige oprindelseskarakter', hvor lydene "werden als menschliche Stimmprodukte in der Regel leicht von allem sonstigen Lärm unterschieden" (ib.: 91, jeg fremh.). Og et andet sted: "Kurz gesagt: die geformten Zeigwörter, phonologisch verschieden voneinander wie andere Wörter, steuern den Partner in zweckmässiger Weise" (ib.: 105, jeg fremh.). Hvad lydene gør er altså at manifestere materialiserede forskelle forud for betydningsdannelsen som betingelse for denne. Lydene markerer grænser i det fysiske rum - det er stadig kun det Bühler taler om - således at dette indgår i et betydningsunivers. Det sker som en afgrænsning (det er oprindelseskarakterens funktion) der samtidig materialiserer en positionsstruktur (angiver andre positioner i forhold til den afgrænsede) således at bestemmelse af det fysiske rum som betydning bliver mulig. Bühler eksemplificerer:

Und wenn man an irgendeine illustrative geometrische Figur, sagen wir an die Ecken eines Polygons, wie üblich, Buchstaben schreibt, so ist das eine echte *Deixis ad oculos*. Denn der Symbolwert dieser dann im Texte verwendeten Buchstaben kann immer nur durch einen Hinblick auf die Figur, also wahrnehmungsmässig, festgestellt werden. Jeder Buchstabe sagt 'sieh her! ich meine dies'. (ib.: 106)

Udtrykkets deiktiske rolle er således at materialisere en positionsstruktur, baseret på forskelle, som en nødvendig forudsætning for at betydning bliver mulig. Betydningens mulighedsbetingelse.

Den bestemmelse jeg har givet i kapitel IV.F af Brøndals femer som limitative kategorier der har status som generaliserede rumkoor-

dinater, giver dem nu en plads indenfor opfattelsen af udtrykket som deixis: Femernes kategoriale karakter fastholder den konstitutionelle rolle, den spatialt-limitative karakter binder dem til positionsstrukturen, og deres artikulation af netop udtrykssiden binder dem til en materialiseret sådan. Symbolerne er deiktiske elementer i Brøndals teori. Osse det konkrete har nogle abstrakte forudsætninger der "gør den givne Situation mulig", som Brøndal bemærker i opposition til den opfattelse af at ordets betydning kun er bestemt af konteksten (synkategoriemata) (Brøndal 1932: 12). Tværtimod - det forhold at de indgår i en kontekst på en bestemt måde, må forklares ud fra nogle kategorier der gør denne funktion mulig. Femernes rolle er at gøre de symbolske elementers deiktiske funktion mulig, således at sproget kan blive den "Geometri" i forhold til verden, som Brøndal med en spatial metafor kalder det (Brøndal 1928: 15).

Men dermed er ikke alle de problemer løst som relationen mellem ydre og indre i sproget medfører: først må man spørge hvorledes sagen stiller sig udenfor det fysiske rum, hvori vi hidtil har bevæget os? dernæst hvorledes den logik er der knytter ydre og indre sammen i en dynamik?

Da Bühler ikke kun arbejder med det snævert verbalsproglige udtryk, og da han ikke arbejder med lyden eller skriften i sig selv som deixis, må han generalisere (cf. det 'omstændelige' citat ovenfor). Det der primært interesserer ham at fastholde er at deixis som effekt har en materialiseret forskelsbestemt positionsstruktur, som den eventuelt selv deltager i. Det er denne effekt der aldrig må mangle (ib.: 112). Og denne formulering, som jeg har lagt i munden på ham, får han brug for til de to sidste deixis-modi. Anaphora "setzt (...) voraus, dass Sender und Empfänger den Redeabfluss als ein Ganzes vor sich haben, auf dessen Teile man zurück- und vorgreifen kann" (ib.: 121) - som 'ovenfor' i min citathenvisning ovenfor til ovenfor! Der foreligger således en tekst som helhed som materialiseret "Ordnungsschema" (ib.: 112), således at deixis som effekt har angivelsen af teksten, ikke som betydning men som afgrænset materialiseret ordningsskema der kan få betydning dvs. sættes som meningsfuld i og med henvisningen.

En lignende tanke forfølger Bühler ved sin deixis am Phantasma. For at en begivenhed som den opfattes af en bevidsthed (madeleinekagen), for at en erindring, en strøtanke kan få den funktion at pege tilbage (Erinnerungen) eller frem (konstruktive Phantasie) (ib.: 123), uden at denne deixis-funktion giver sig udslag i én eneste gestus eller lyd overfor andre, må man forudsætte en "Orientiertsein in einer Ordnung, worin das zu Zeigende seinen Platz hat" (ib.: 124). Bühler bruger en byrundsvisning som billede: for at deiktiske udpegninger kan få effekt, må den der skal vises til rette allerede kunne placere sig i relative positioner (højre, venstre, op, ned etc. (cf. tidligere om Goldstein (IV.F.: 656f))). Heri ligner denne 'rene' bevidsthedsoperation anaphora, idet det er "notwendig" at

dies Orientiertsein in toto hineinspielt und hinübergenommen wird in den 'Phantasieraum', in das Reich des Irgendwo der reinen Phantasie und in das Reich des Da-und-da der Erinnerung. (ib.: 126)

At denne tilstand af orientering som helhed har en forskelsbestemt materialitet som forudsætning, og hverken er medfødt eller gudgiven, er Bühler helt klar over, men skubber en egentlig refleksion over det til side. Og at en redegørelse for hele dette problem forudsætter inddragelse af psykoanalysens teoridannelse omkring det ubevidste og forholdet mellem identifikation og objektvalg er indlysende i dag. Det skal jeg lade ligge. Jeg vil blot pege på at ligesom teksten som helhed foreligger i forbindelse med anaforen, så foreligger her en 'Orientiertsein in toto', en strukturering af bevidstheden der gør at bevidsthedselementer kan fungere som deiktiske imperativer og at fiktive verdener kan forbindes med reelle (11). Hvad enten sådanne deiktiske elementer finder udtryk i en konkret betydningsstruktur i lyd, skrift eller billede eller i en kropsfærd som betydningsudtryk, så gælder det

at enhver sproglig identifikation forudsætter en ikke-sproglig identifikation, og at identifikationen således ikke udtømmende kan ekspliciteres som en talehandling. Det er umuligt alene med sproglige midler at udpege eller identificere det objekt der tales om - der kan principielt ikke gives et eentydigt identificerende sprogligt udtryk. (Mortensen 1972: 40)

Jeg tolker ikke dette citat således at Arne Thing Mortensen her skulle påstå at der principielt ligger en spontant før-sproglig identifikation forud for sprogets betydning. Derimod således at enhver sprogligt specificeret erkendelse forudsætter en allerede konstateret sammehed og nogle allerede konstaterede grænser indenfor hvilke noget kan kaldes det samme. Men enhver identifikation, ikke-sproglig eller ej, er baseret på en diskursiv proces hvori denne sammehed konstateres. Denne identifikation er blot ikke effekt af den aktuelle sproglige identifikation - hverken som sproglig identifikation eller som identifikation overhovedet. Den helhedsorientering som indgår som forudsætning for anaphora og deixis om Phantasma, har en sådan status - effekt af en anden diskursiv begivenhed, en anden betydningsproces. Alle deixis-modi henviser således til udtrykshandlinger på et eller andet niveau og dermed til en materialiseret positionsstruktur. Indlysende for anaphora der henviser til allerede stedfundne eller kommende udtryk. Mindre indlysende for deixis om Phantasma. Men at bevidsthedens helhedsorientering er specificeret via en materialiseret positionsstruktur er en fast etableret psykoanalytisk erkendelse: osse barnets 'rene' 'før-sproglige' krop er en position i en struktur, hvis

positioner allerede er investeret med betydninger, er effekter af materialiserede udtrykshandlinger (cf. fx Jodelet 1979).

Man kan derfor slå to ting fast: deixis ad oculos er i logisk forstand den primære deixis-modus, mens anaphora og deixis am Phantasma er sekundære. Men naturligvis alene logisk, for i enhver betydningsproduktion fungerer de samtidigt. Deixis ad oculos angiver materielle positioner for instanser i samme rum, hvorved netop identifikationer af sproglyd som genkendelige sproglyd er mulig; anaphora udpeger positioner i samme allerede afgrænsede diskursive rum; deixis am Phantasma udpeger positioner i forskellige allerede betydningsinvesterede og afgrænsede rum (erindring (nu vs før), utopi (nu vs siden), ideologisk rum (fx øst vs vest), fiktion (realt vs forestillet) etc.).

For det andet gælder det at en undersøgelse af deixis som nødvendig betingelse for betydningsdannelse medfører en undersøgelse af deixis' funktionen i et univers af altid allerede etableret betydning.

De tre Bühlerske deixis-modi angiver således under ét deixis som en nødvendig betingelse for betydningsdannelsen: materialiseret positionsstruktur (deixis ad oculos) indenfor et allerede diskursivt formet univers (anaphora) af allerede investeret betydning (deixis am Phantasma). Den samlede forbindelse til en materialitet og til en betydningsstruktur, bevirker deixis' dobbelte og simultane orientering mod udtrykshandlingen og genstandsligheden.

Da den materialiserede positionsstruktur er en effekt af den deiktiske funktion, medfører det at de elementer der udløser denne effekt og dermed effektuerer den deiktiske funktion, i andre positioner indenfor det diskursive univers osse kan udfylde andre funktioner (hvorfor man med Eco hellere skulle tale om "indexical devices" end deiktiske elementer (Eco 1977: 163)). Da udtryksstørrelsen skal kunne afgrænses, identificeres, må den således på et andet diskursivt niveau få del i den allerede investerede betydning, få værdi i UG ville Brøndal sige. Det betyder at deixis ikke blot effektuerer en materialiseret positionsstruktur i et betydningsunivers, men osse positionsskift indenfor dette, ja at positionsskift er en nødvendighed for at deixis' genstandsrettethed kan omsættes til betydning. Denne proces fordrer nemlig at udtrykket med deixis-funktion kan identificeres som udtryk af den og den karakter (del af et eventuelt mediespecifikt udtrykssystem).

Det må være nødvendigheden af sådanne positionsskift der har fået Brøndal til at sammenblande de logiske og symbolske kategorier, kulminerende med forsøget på en gennemført identifikation i de sidste fonologiske notater. Opfattelsen af deixis' konstitutive rolle (som de limitative femer fastholder) blandes sammen med de positionsskift hvori deixis fungerer i den konkrete udtrykshandling. Det er osse denne diskursive logik der får Bühler - og andre - til uden nærmere begrundelse snart at regne udtryk i deres materialitet som deiktiske elementer, snart at regne med hele tegn (pronominer, adverbier etc.).

Forudsætningen for at betydning overhovedet kan dannes er en materialiseret positionsstruktur, og betingelsen for at denne kan fungere som betydningsdanner er at identifikationer kan foretages ('denne lyd er en dansk vokal'), dvs. at det 'rene' udtryk altid skal være tegn på et andet niveau, og at den 'rene' betydning altid skal være udtryk på et af de diskursive niveauer.

I forlængelse af Saussure kunne man, med Derrida, sige at enhver signifié er "toujours déjà en position de signifiant" (Derrida 1967a: 108), mens Peirce af sig selv konstaterer at enhver interpretant, osse den finale, er et tegn: "... the interpreting thought, itself a sign,..." (Peirce: C.P. 8.332). Diskursens dynamik er sådanne - eventuelt hierarkiserede - positionsskift.

Jeg har allerede fastslået at Brøndals opfattelse af femerne, de symbolske limitative kategorier, placerer dem som grundenheder for definition af udtrykssiden som bærer af udtrykshandlingens primære deiktiske funktion, hvis effekt er en materialiseret positionsstruktur. De logiske limitative kategorier definerer da indholdssiden som bærer af de sekundære deiktiske funktioner, dvs. afgrænsningen af genstandsligheden i forhold til en allerede eksisterende betydningsstruktur. De to sæt kategoriers fællestræk, limitativiteten, garanterer deres mulighed for positionsskift. Den primære deiktiske funktions effektivering af en materialiseret positionsstruktur implicerer at betydningen udtrykkes i en kommunikativ situationsafhængig proces (deixis som henvisning for nogen). Den sekundære deiktiske funktion implicerer kommunikationssituationens intersubjektivitet, identifikationernes genkendelighed (den kollektive norm garanteres af de logiske kategorier for Brøndal).

Antagelsen af udtrykssiden som konstitueret af en generaliseret spatial struktur er ikke i sig selv af interesse. Både Kants anskuelsesformer og Husserls overvejelse over geometrien giver rumligheden en grundlæggende status. Og samtidig er forbindelse til den praktiske analyse af udtrykssiden jo ikke indlysende. Derfor opstår interessen først når den anførte dobbelthed i de deiktiske funktioner bringes frem, dvs. når spatialiteten bringes ind i en betydningsteori.

Ligesom selve generaliseringen af de symbolske kategorier som spatiale koordinater skete med en kort henvisning til gestaltpsykologien (Gelb og Goldstein), vil en henvisning til én af dennes videreførere - fænomenologen Merleau-Ponty - kunne sætte fordoblingen af de deiktiske funktioner i perspektiv. I *Phénoménologie de la perception* peger han på det deiktiske kompleks der består i at der hersker samtidighed mellem en 'spatialité de position' (= angivelse af et sted) og en 'spatialité de situation' (= angivelse af et sted hvor jeg er) (Merleau-Ponty 1967: 116), at denne sammenhæng sker fordi spatialiteten ikke kan etableres udenom kroppens rumlighed, og - endelig - at denne etablering finder sted fordi kroppen er en sprog bærende krop. Merleau-Ponty viser - under indflydelse af gestaltpsykologien med hyppige henvisninger til netop Gelb og Goldstein - hvorledes adskillel-

sen af de to typer rumlighed er en forenklet analytisk abstraktion der kun kan finde sted ved negligering af kroppens og sprogets fundamentale rolle, og hvorledes en række analyser af perceptionspsykologiske afvigelser (eksperimentelle eller patologiske) på samme måde peger på den kropslige sproglighed og den sproglige kropsligheds ureducerbare rolle (ib.: især I,3; I,6; II,2). Det hedder således:

L'espace n'est pas le milieu (réel ou logique) dans lequel se disposent les choses, mais le moyen par lequel la position des choses devient possible. C'est-à-dire qu'au lieu de l'imaginer comme une sorte d'éther dans lequel baignent toutes les choses ou de le concevoir abstraitement comme un caractère qui leur soit commun, nous devons le penser comme la puissance universelle de leurs connexions. (ib.: 281)

De sammenhænge som citatet slutter med at omtale, sker med udgangspunkt i det kropslige udsigelsessubjekt, således at spatialitet som position og som situation er uløseligt forbundne: tingene forbindes for nogen som noget et sted i og med iværksættelsen af sproget, og de ville ikke være det samme for nogen på det samme sted uden dette sprog (cf. ib.: 215f, 229).

I dette perspektiv kan Brøndals kategorier således fastholde nogle fundamentale træk i den diskursive betydningsproduktion: betydningsproduktion som positionsskift i forbindelse med kommunikation, situation og intersubjektivitet. Hermed er angivet nogle begreber der med nødvendighed må indgå i en tekstteori som følge af det kategoriale grundlag Brøndal stiller op. Og kravet om positionsskift gør det forståeligt at der skal være ligheder mellem de symbolske og de logiske kategorier, og hvorfor Brøndal kan tale om analogi mellem ydre og indre (tegn-notatet V.B.: 676): spatialiteten som position (ydre) og som situation (indre, dvs. tilknytningen til et udsigelsessubjekt) er uløseligt forbundne og peger direkte på kravet om et subjektbegreb (se V.C.).

Når man hos Brøndal da forstår udtrykssidens kategorier som deiktiske grundbegreber - og på anden måde kan disse mærkværdige konstruktioner dårligt forstås; praktiske forklaringer kommer man ikke langt med - står det klart at betydningsteorien er antiimmanent, ligesom det er klart at denne nødvendige deiktiske dimension sikrer at de logisk limitative kategoriers genstandsorientering ikke alene kan føres tilbage til en subjektiv betydningsintention, og at koblingen mellem indre og ydre bliver af dynamisk art.

Men vi har endnu intet svar fået på - cf. spørgsmålet ovenfor V.B.: 713 - hvordan denne dynamik, som jo osse Saussure kan konstatere, skal specificeres og ikke kun konstateres, hvilken dynamisk logik den følger. Dertil kommer at vi med præciseringen af den deiktiske funktion til primært at effektuere en materialiseret positionsstruktur, ikke har sagt noget som helst om hvorledes de konkret manifesterede

udtryk afgrænses som medie- og situationsspecifikke enheder.

Et stykke ad vejen kan vi komme ved at genoptage og udbygge afhandlingens tidligere formuleringer vedrørende diskurs og tekst (se III.C.: 249). Diskurs forstås her 'udfra modsætningen struktureret (kategorier) vs strukturerende (struktureringsprincip)', hvis dynamiske interaktion afsætter eller manifesterer sig i tekster.' Sammenhængen mellem kategori og struktureringsprincip skaber værdier eller identiteter, og dynamikken i denne sammenhæng er de positionsskift der er omtalt foran. Da disse positionsskift med nødvendighed er knyttet til en materialiseret positionsstruktur, vil de i en given situation have en afgrænset fremtræden, som generelt kaldes en tekst, hvis omfang og struktur ikke på forhånd er fastlagt efter faste kriterier: en sproglyd, et ord, en sætning, et billede, en institution, en bog etc. Men en specificerende afgrænsning skal foretages.

Den sker ved at teksten forstås 'udfra modsætningen afgrænset enhed af struktureret og strukturerende vs uafgrænset funktion (intertekstualitet)', hvis dynamiske interaktion afsætter en specifik struktur'. Det betyder at teksten i sin specificerende afgrænsning karakteriseres ud fra de bestemte grundenheder der indgår i den og de særlige relationer de har til hinanden. Hos Brøndal vil der fx kunne være tale om at afgrænse nogle sætningsled eller -typer med visse kategorikombinationer som strukturerede størrelser og med visse ekspliciterede syntaktiske regler og med graduerende relationer som strukturerende størrelser. Det er det immanente aspekt af teksten, hvilende på bl.a. mediespecifikke og situationsafhængige kriterier.

Men som enhver afgrænsning vil osse den der vælges ved en sådan syntaktisk analyse, sætte grænser i forhold til andre tekster som teksten i den givne situation er forbundet med, og som i selve deres udelukkethed virker ind på den afgrænsede tekst. Visse af de fænomener der i den givne sammenhæng er udelukket i kraft af afgrænsningen, vil kunne specificeres som tekster selv, andre ikke. Det er i relationen mellem den afgrænsede helhed og den udelukkede mangfoldighed (tekster og ikke-strukturerede fænomener) at den afgrænsede helheds struktur kan specificeres. Denne relation kalder jeg intertekstualiteten og den er i princippet uafgrænset.

Intertekstualitet er som begreb en noget omtumlet størrelse som jeg her anvender uden større polemisk eller anden markant hensigt. Jeg tænker ikke på den traditionelle komparative og kontrastive opfattelse, hvorefter begrebet dækker det forhold at der indenfor et givet tekstligt homogent univers - fx det litterære - kan påvises ligheder eller kausalrelationer mellem tekster, der direkte og indirekte citerer hinanden. Hermed etableres alene en lukket kommunikation mellem ensartede tekster.

Jeg tænker heller ikke på den poststrukturalistiske variant (hos fx Julia Kristeva), hvor begrebet bliver brugt til den konstatering at osse heterogene områder - fiktion, samfundsforhold, ideologi etc. - kan bringes på fællesnævner ved overhovedet at betragtes som tekster,

hvorpå man kan tillade sig at forbinde dem. Eftersom alt således bliver én stor tekst på én gang, bliver den måde teksterne internt fungerer på og den måde relationen mellem de afgrænsede og forskellige tekster fungerer på identisk. Og den dynamik det var intentionen at etablere - hvilket i sig selv er et prisværdigt initiativ - bliver analytisk flydende. Hele tekstuniverset henviser til sig selv uden klare tilkendegivelser af de faktiske niveaudelinger som denne henvisning har som betingelse.

Jeg finder det derimod vigtigt at gøre opmærksom på at alle fænomener i Situationen ikke er tekster i forhold til den givne afgrænsning, at de imidlertid i andre konkrete afgrænsninger kan blive tekster, men at ikke alle fænomener kan være tekster på én og samme tid. I arbejdet med multimediale fænomener som fx teatret er disse vilkår helt indlysende. Udfra arbejdet med en bestemt forestilling som tekst, bliver visse aspekter af scenerummet, af teatrets allerede eksisterende udstyr, af skuespillertræningen neutrale i forhold til den givne struktur opførelsen får, skønt de godt kunne indgå i en tekststruktur udfra en anden forestilling (og specificeres, laves om etc.). Andre elementer kan i en given iscenesættelse yde modstand mod den givne opførelse som tekst, ikke lade sig integrere i dens struktur (en skuespillers krop) og heller ikke fra andre synsvinkler få en relevant tekstlig specifikation (forestillingen aflyses i tilfælde af sygdom!) i forhold til den afgrænsning der er udgangspunktet. Den stadige og stædige fastholden af forekomsten af en materialiseret positionsstruktur som en del af betydningens konstitutionsgrundlag, nødvendiggør denne komplikation i intertekstualiteten. Tekstens bundethed i intertekstualitet medfører derfor nu to ting:

1) Den ene er at afgrænsningen er en kontekstafhængig operation, hvori indgår flere sæt kriterier der ikke alle kan bringes på en fællesnævner. Det er det forhold der er trådt frem i forbindelse med drøftelsen af stavelsen og af sætningen. Og det er modviljen mod at erkende dette forhold der ligger bag Brøndals afvisning af ordets lydige side som en del af definitionsgrundlaget og ønsket om at definere det udfra et niveau hvor der hersker en-til-en relationer. Sådanne afgrænsninger er sikkert mulige, men vil aldrig være tilstrækkelige hvis de pågældende enheder skal fungere som grundenheder i forhold til den givne tekstafgrænsning.

Denne opfattelse stemmer osse bedre overens med Brøndals ihærdige påpegning af at Situationens mangfoldighed er en virksom faktor som ikke kan bringes på en homogen fællesnævner, men nødvendiggør en selekterende abstraktionsproces der er forpligtet på osse at give plads for de foreløbigt udeladte aspekter på ét af undersøgelsens stadier. Situationen afsætter således en lang række ikke-ekspliciterede og på det givne grundlag ikke-ekspliciterbare relevanskriterier, beroende på en lang række af de identifikationer der allerede findes i betydningsstrukturen som accepterede forudsætninger. De ikke-sproglige identifikationer Thing Mortensen henviser til, vil indgå i disse relevanskriterier som en del af hvad der i enhver given

situation findes af sådanne ikke-sproglige forudsætninger, men som fx i forbindelse med et kuhnsk paradigmaskifte - vil kunne ekspliciteres sprogligt. Under forudsætning af andre ikke-sproglige forudsætninger.

Hvis Brøndals udkast til en almen grammatik (se bilag V), skal forstås som andet end et skema over adskilte områder der hver for sig, i en ekstensional klassifikation, kan kortlægges i en analog tegnbaseret intern struktur, men hvis indbyrdes forbindelser der intet kan siges om, må der herske en intertekstualitet af den antydede type mellem dem: ikke alle områder lader sig specificere i forbindelse med afgrænsninger af tekster indenfor ét område, men Brøndals skema angiver områder der kan producere relevante forbundne tekster i en given situation.

Hvis man nu, således som Brøndal ønsker med definitionen af ordet, vil oprette grundenheder for tekster hvis struktur kan specificeres indenfor et af den almene grammatiks områder, vil man kunne tale om tegn. I tekster hvis struktur kan specificeres ud fra UG, vil et sådant tegn da skulle bestemmes som en enhed i strukturens system (ikke rytme) og dermed som en enhed der virtuelt giver de betydningsmuligheder der er en konsekvens af den foretagne tekstafrænsning (hvad Bühler udleder af Meillets orddefinition, som jo osse Brøndal arbejder med (cf. Bühler 1965: 298)). Brøndals oprindelige intentioner om i ét og samme begreb at angive en plads i en statisk grammatisk struktur og artikulere en betydningsproduktion, kan ikke indfries (se V.B.: 672). Afgrænsningens kontekstafhængighed fordrer mere end ét begreb (her tekst og tegn).

Mens tekstafrænsningen således primært er kontekstafhængig, vil fastlæggelsen af tegnene primært være medie- eller objektspecifikke, fordi de osse - modsat Brøndals ordbegreb - skal omfatte udtrykssidens kategorier. Arbejder man med fx verbale tekster, kan de afgrænses forskelligt - efter genre (fiktion af forskellige typer, fiktion vs ikke-fiktion), efter størrelse (sætning vs transfrastisk enhed), efter sprogområde (den danske vs den engelske litteratur), efter tid (1700-tallets vs 1900-tallets litteratur). Hvad man indenfor en tekst som '1700-tallets litteratur' vil vælge som det tegn der artikulerer de virtuelle betydningsmuligheder som afgrænsningen og dens intertekstualitet medfører, forudsætter naturligvis eksplicitering af afgrænsningskriterier efter periodiseringsprincipper etc., men det skal være større end lingvistikkenes tegn, dog ikke større end at stilfigurer kan indgå i karakteristikken af teksten, og således at sammensætninger af tegn kan redegøre for tematiske komplekser. Det afgørende er at vi ikke har aprioriske afgrænsningskriterier. Intertekstualiteten implicerer således tekstanalysens historicitet.

2) Den anden ting der følger af intertekstualiteten er nogle krav til specifikation af den dynamik, som jeg hidtil blot har påkaldt mig eksistensen af på diskursniveau og tekstniveau. I specifikationen skal indgå redegørelsen for forholdet mellem indre og ydre som positions-skift i en materialiseret positionsstruktur; der skal være en redegørelse for det træk ved intertekstualiteten at fraværende tekster er

virksomme dele af den foreliggende teksts betydning, og at fraværende tekster kan indgå i den foreliggende som uspecificerede, dvs. som fravær af betydning.

Hos Brøndal er en sådan logik i betydningsuniverset som en produktiv logik netop til stede indenfor de non-limitative kategoriers område, således at denne logik kun effektueres gennem en gensidig sammenhæng mellem manifestation og virtualitet. Det er i forbindelse med forholdet mellem faste og frie varianter og med proportionalitetsprincippet at Brøndal, som omtalt tidligere (se IV.E.: 587, 599), drøfter sprogets særlige økonomi. Han siger for det første at et sprog "ikke to Gange indenfor samme Norm, dvs. indenfor dens forskellige Klasser og Systemer, [udformer] aldeles det samme Mønster" (Brøndal 1940a: 54). Specifikationen af en struktur er således konkret afhængig af tilstedeværelsen af en anden specificerbar struktur, forskellig fra den første (selv om der ikke principielt var noget i vejen for identitet). Brøndals afgrænsning af strukturer og delstrukturer indenfor synonymikken er foretaget for at kunne redegøre for dette princip.

For det andet peger han ved de to typer varianter på det han kalder perspektiv, nemlig det forhold at en ordklasses synonymiske struktur er afhængig af andre ordklassestrukturer - de supplerer, kontrasterer hinanden efter proportionalitetsprincippet. Derudover vil hver struktur have en mængde ubrugte muligheder for betydninger, men "Indenfor et givet System vil dog af disse theoretiske Muligheder altid kun relativt faa være af væsentlig Betydning: de der udfylder en Lakune, altsaa udtrykker et ikke i Systemet fæstnet Forhold". (ib.: 63). Fraværende betydninger der ikke kan kalkuleres med, men som findes konkret og måske kan give anledning til en henvisning til et ikke-struktureret fænomen. Og derfor er det en situationsbundet omstændighed der gør at netop denne blandt mange mulige andre ikke-strukturerede fænomener manifesterer sig. Det er et udslag af den intertekstuelle logik hvorefter indre og ydre kobles sammen i en dynamik. Og det er de non-limitative kategorier der artikulerer denne logik, idet koblingen mellem indre og ydre her uvægerligt bindes til forholdet mellem virtualitet og manifestation: ydre og indre forbindes i en materialiseret positionsstruktur efter en intertekstuel logik der skaber betydning. Brøndals inddragelse af de non-limitative kategorier i definitionen af ordet i "La constitution du mot" er, som tidligere anført (V. B.: 681), langt fra uskyldig i forhold til den ihærdighed hvormed ordet alene placeres i den logiske side af den grammatiske strukturs system. Hermed åbnes faktisk, som betegnelsen af disse kategorier som symbolsk/logiske viser, for den intertekstuelle logik der knytter sig til det han kalder perspektivet. Specifikationen af den logik der skaber den dynamiske forbindelse af ydre og indre, og som jeg efterlyste ovenfor (se V.B.: 713), fordrer redegørelse for en intertekstualitet der inddrager tekstafgrænsningens og fraværende teksters manifestation i den foreliggende. I sit substratbegreb giver

Brøndal nu en mere præcis opfattelse hvorledes et sådant virksomt fravær skal forstås.

8. Substratbegrebet

Jeg kaldte sidste afsnit for konturerne af et tekstbegreb. Det var en opregning af nogle perspektiver i Brøndals begreber, og nogle krav til hvilke områder en tekstteori i forlængelse af Brøndals teori måtte være forpligtet på at tage op. Hvad Brøndal selv ville sige til en sådan begrebsudvikling, får stå hen i det uvisse. I dette afsnit skal gives et eksempel på at Brøndal faktisk med et af sine begreber reflekterede over og specificerede en intertekstuel logik, nemlig substratbegrebet i dets forbindelse med idiom og norm.

Jeg har tidligere berørt begreberne udfra Præpositionernes Teori. Men det er i Substrater og Laan han udvikler dem. Ganske vist er disputatsen et 'præ-kategorialt' værk, men det er båret af den samme anti-immanente grundholdning som præger hele Brøndals arbejde med sproget, og den holistiske tankegang som senere præciseres i strukturbegrebet, foregribes i en formulering som denne: "Hvad enten man studerer Kulturindholdet, Idiomet eller Normen i et Sprog, er det saaledes altid Maalet at sammenfatte en Flerhed af enkelte Træk og Tendenser til et ordnet Hele, altsaa opstille en Type" (Brøndal 1917: 90). Ikke mærkeligt at flere af bogens begreber kunne dukke op igen i det senere forfatterskab.

Studiet af substratbegrebet er en del af redegørelsen for 'la parole' og ikke 'la langue' (ib.: 193f; med henvisning til Saussure). Begrebsdistinktionen sker med henblik på at Brøndal kan få greb om hvad der sker i den personlige og individuelle talehandling, altså sprogets konkrete processuelle dimension. Det centrale begreb er idiomet, der er defineret udfra en dobbeltdikotomi: idiom vs norm, kultur; idiom (norm, kultur) vs substrat. Om idiomet hedder det:

Idiom (sml. gr. *idioma* 'Egenart, særegen Vane') er en Egenart eller de særegne Vaner hos en Gruppe af Talende (I), som bevirker, at den faktiske Dialekt afviger fra den tilstræbte Norm. Idiomet, der finder Udtryk bl.a. (men ikke alene) i Mundlaget ('Akcenten'), er en Sum af dybtliggende, ubevidste Anlæg eller Tendenser i en Befolkning (I: Brøndal henviser til Saussure: "les traits propres d'une communauté"). (ib.: 44).

Man må her ikke forledes til at tro at 'bevirker' og 'ubevidst' hentyder til biologisk, psykologisk eller anden 'naturlig' forklaring på sproglige fænomener. Brøndal siger udtrykkeligt at

Idiomet, dvs. de Vaner og Dispositioner, som grundlægger det sproglige Individ, arves ikke. (...) At den Enkeltes Ejendommelighed har Mulighed for at sætte sit Præg paa de sproglige

Typen [der er forløber for strukturbegrebet] det fremgaar nu dels deraf, at først Idiom, dernæst Norm og endelig Kultur maa tilegnes paa ny (og netop i denne Rækkefølge) af hvert nyt Individ, der virkelig skal blive Medlem af Sprogsamfundet - dels ogsaa deraf, at ethvert Individ, naar det dybeste sproglige Lag, nemlig Idiomet, tilegnes, allerede besidder sine væsentlige psykiske Evner: baade de almenmenneskelige og dem, der betinges af Individets specielle Anlægspræg. (ib.: 194, jeg fremh.)

Idiom er således hvad man i meget bred forstand kunne kalde tradition, den platform hvor et bestemt nationalsprog forvaltes med et kollektivt præg, en historisk formet intersubjektiv konsensus om forståelighed. (Det bestyrker det berettigede i mit forslag om at udskifte mentalitetsforskning med idiomatiske studier på NG's niveau (IV.E.: 638)).

Det næste skridt i sprogtilægnelsen for den enkelte sprogbruger er normen:

Normens Udøvelse er en Færdighed, der først kan tilegnes, efter Idiomet i alt Fald i grove Træk er lagt fast. Først naar Sind og Organisme er bragt ind i visse almene Former og Baner, bliver det muligt at lære specielle Regler og Begreber. Den Maade, hvorpaa disse Regler og Begreber fremtræder hos den Enkelte vil nu afhænge ikke blot af det ethniske Idiom (i den for Individet ejendommelige Form), men tillige af vedkommendes forskellige psykiske Dispositioner. (ib.: 195)

Kunne Idiomet kaldes tradition, kan man kalde norm for konvention, der spores fx i barnets tilegnelse af grammatisk korrekte bøjninger. Som det sidste punkt i rækken kommer Brøndal til hvad han kalder kultur:

Hvad endelig angaar Sprogets Kultur - det Lag, der ligger mest overfladisk, som erhverves senest og skifter lettest og mest -, saa er det en Selvfølge, at netop denne Type i ganske særlig Grad lader sig ompræge og omskabe af den Enkelte: efter Begavelse, efter Oprindelse og Uddannelse og efter personlig Smag og Selvtugt. (ib.: 196)

I forlængelse af det foregående kunne man kalde dette begreb for vane, en vane der eventuelt modificerer konventionen, idet "Normen er eller kan i det mindste blive bevidst for de Talende selv. Den kan derfor være Genstand for Tvivl og Diskussion." (ib.: 44). Det interessante er nu at det ikke er normen der er det dybest liggende lag for individets diskursive udfoldelse i sprogsamfundet. Det er den kollektive forvaltning af normen, dens fremtræden som selvfølgelighed. Sprog-

samfundet er ikke et sprogsamfund der dikterer en norm men et sprogsamfund hvor sproget fungerer, hvor der produceres betydning: en intersubjektiv kontekstualitet for de sproglige betydninger som allerede givne.

Men ved siden af triaden idiomatisk tradition over normativ konvention til kulturel vane findes der et andet lag i de citater jeg lige har bragt. Det hedder at individet forud for den idiomatiske bestemmelse 'allerede besidder sine væsentlige psykiske Evner', og at idiomet aldrig er funderet i et tomrum. Er disse psykiske evner en metafysisk substans forud for sproget? Brøndal gør opmærksom på at i hans triadiske typologi optræder hverken den idiomatiske, den normative eller den kulturelle type isoleret, men at de altid forekommer samlet således at den ene eller den anden af de tre typer vil stikke tydeligst i øjnene. Men hvad er det da der bevirker at disse altid eksisterende indbyrdes kombinationer af de tre momenter giver et forståeligt sprog som resultat? Bagved både idiomet og de typologiske sammensætninger findes en fraværende entitet, der garanterer idiomets oprettelse eller overtagelse og garanterer at typerne forenes i et sprog. Denne entitet må være fraværende for at kunne bringes i modsætning til idiomet og de andre typer, for var den nærværende i sproget ville den være en af de tre typer. Andre findes ikke. Det afgørende spørgsmål er da om denne komponent i konstitueringen af sprogbruger NN er en ekstra-sproglig naturkraft forstået som 'psykisk evne' eller om den er et aspekt af den diskursive logiske orden. Med andre ord: hvilken status har Brøndals allerede erhvervede psykiske evner som forudsat fænomen.

Så vidt jeg kan se er det i forbindelse med en sådan generel forudsæthed at substratbegrebet kommer ind i billedet. Brøndal var, osse senere, optaget af substratbegrebet under indtryk af Ascoli og genoptog debatten om dets berettigelse, som han fortsat hævdede, ved den femte internationale lingvistikongres i Haag 1939 (Brøndal 1939b) og i et tilsvarende indlæg i Lingvistikredsen, foranlediget af Togeby (4297,24). I det korte kongresreferat stiller Brøndal nogle spørgsmål der viser hans interesse i at fastholde substratbegrebet i en spænding mellem sproglige og ikke-sproglige faktorer, og i - som konsekvens heraf - at fastholde det, ikke for at betragte substratet som et isoleret fænomen, men som en funktionel del af en strukturel logik i 'la parole'. Jeg skal ikke her tage stilling til begrebets sproghistoriske berettigelse i snævrere forstand, men til dets bredere funktion i en bestemt tankegang hos Brøndal.

Jeg vil bruge Brøndals eget eksempel til at belyse denne. Han gør opmærksom på at man i Kaukasus ved siden af tyrkisk og en række sprog som georgisk, čerkessisk og andre indfødte sprog, der under ét kaldes 'kaukasisk', taler to indoeuropæiske sprog, ossetisk og armenisk. Mellem 'kaukasisk' og disse to sprog kan man iagttage en række påfaldende lydligge overensstemmelser, således at ossetisk og armenisk, indbyrdes forskellige ufortalt, har en fælles tendens som de deler med

'kaukasisk', nemlig anvendelsen af ustemte okklusiver med aspiration. Denne overensstemmelse, som Brøndal antyder ikke kun indskrænker sig til dette ene forhold, mener han nu at kunne give en forklaring på.

Hvad man skal lægge mærke til i denne forklaring er ikke så meget de specielle iagttagelsers gyldighed for de enkelte sprog - det må sproghistorikere og -typologer tage sig af -, men man skal hæfte sig ved den generelle betragtningsskema og argumentationsform der ligger til grund for konklusionen, hvilket er af interesse for sprogteori- en og dermed for denne afhandling:

Denne Overensstemmelse mellem Armenisk og Ossetisk paa den ene Side, Kaukasisk paa den anden (...) finder nu en utvungen Forklaring, hvis man antager, at de to indvandrede indoeuropæiske Sprog, der hver til sin Tid og paa sin Maade kan have repræsenteret en højere Kultur end den autochtone, er blevet talt af en Del af den indfødte Befolkning og derved tilpasset efter dennes ældgamle Vaner; med andre Ord: at Ossetisk og Armenisk er henholdsvis Iransk og Østeuropæisk på kaukasisk Substrat. (Brøndal 1917: 54)

Man kan ikke tale to sprog på samme tid. Det ene må forsvinde, og netop det faktum at det forsvinder bevirker at det tilbageblevne sprog kan manifestere sig med sporene af det forsvundne i sig. Det er ikke blot en tilfældig kendsgerning for de her nævnte sprog, men er en generel regel for sprogdannelse, eftersom intet sprog opfindes umiddelbart eller hentes ud af den blå luft som en surrealistisk automat-skrift. Den altid således fraværende entitet er substratet.

Der hersker altså ikke en kausal forbindelse mellem idiom (norm, kultur) og substrat, men en logisk. Derfor kan man ikke anvende en vertikal metafor: substratet ligger under idiomet på samme måde som idiomet er den dybestliggende af de tre typer. Det må imidlertid, med vendingen 'ældgamle Vaner' in mente (cf. om idiomet som 'særegne Vaner', 'dybtliggende Anlæg'), understreges at der ikke i dette tilløb til en generaliseret tolkning af substratbegrebet er tale om at placere substratet som en absolut udenforliggende, fraværende størrelse. Substratet har været/er i idiomatisk position et andet sted (evt. normativt eller kulturelt domineret). Det får sin karakter af substrat ved at være et fortrængt idiom, således at en given anden idiomatisk praksis får sit - eller ét af sine - særpræg ved at bære sporene af det fraværende idiom i sig som substrat. Substratet er således en relativ funktion i et givet idiom ved at være et fravær i konkret, specifik forstand, akkurat som den lakune Brøndal omtaler ved de frie varianter. Vi har tidligere fremhævet at et sprogelements substratfunktion kun gør sig gældende ved syn- og diakront normskift, dvs. når en forandring af relationerne mellem idiom, norm og kultur iværksættes og nye betydninger og udtryksmuligheder skabes (se IV.E.: 638). På samme måde får et idiomatisk fravær et konkret, specifikt nærvær ved at specificere et

idiom og relatere det til andre idiom, formidlet af substratet som fraværsmarkering (i Brøndals eksempel peger to indoeuropæiske sprog på hinanden via 'kaukaskisk' som, fraværende i begge). Substratet indgår som en funktion i en intertekstuel logik for betydningsproduktion - en generalisering der både følger af Brøndals opfattelse af substratet som funktion, og af hans egen generalisering når han overfører denne logik til at gælde mellem de synonymiske systemer. Overalt determinerer den en proces der har fraværet som betingelse.

Både enheden i typernes kombination som gør dem til forståeligt sprog, og modsætningen mellem idiomet og den allerede etablerede psykiske konstitution - den psykiske evne -, kan nu tolkes ud fra oppositionen idiom vs substrat. De psykiske egenskaber som forudsætning for sprogudøvelsen og betydningsdannelsen er hverken tilfældige eller naturgivne fakta. Forud for installeringen af idiomet går, som jeg bemærkede ved Bühlers deixis am Phantasma, en intersubjektiv forbindelse mellem barnet som endnu ikke sprog bærende krop og den allerede etablerede betydning, personligt formidlet af forældreinstanserne under udøvelsen af deres enhed af idiom, norm og kultur. Denne udviklings konkrete forløb ved sprogpsykologi, børnepsykologi etc. en hel del om. Men hovedsagen her er den funktionelle logik. Og her fungerer den intersubjektivt manifesterede idiomatiske praksis som substrat for det enkelte individs specifikke enhed af idiom, norm og kultur i sine udtrykshandlinger og afsætter - som psykoanalysen ved - huller og lakuner i disse.

At en sådan dialektisk tankegang ikke er Brøndal fremmed, kan man se når han skriver om sine kollegers opfattelse af låntagningens væsen:

Man angiver ikke Laanets Motiv, men gaar ud fra, at, hvis der til et romansk Ord af hidtil ukendt Oprindelse paavises et fonetisk korrekt Korrelat i Germansk, saa har Ordet nødvendigvis passeret Rigsgrænsen i Retningen udefra-indefter. Man tænker ikke paa, at Laan forudsætter Savn, og at det maa angives, hvilket Savn hos Romanerne det fremmede Ord kunne afhjælpe. (ib.: 117).

Det er ikke savnet i sig selv Brøndal er ude efter, men den logiske forklaring af et låns betingelser således som de spores i det lånte ord. Lånet skal ikke tolkes som sprogimperialisme men som manifestation af et savn, et fravær, i det låntagende sprog. Det er sekundært at det er et bestemt ekspansivt sprogsamfund der afgiver lånet. Glosen 'savn' hos Brøndal udtrykker derfor låntagningens dialektik, og lånet er ikke et ord der uden videre dukker op men er så at sige et savn der har markeret sin plads. Den perspektiviske dialektik som Brøndal i Præpositionernes Teori knytter til de frie varianter, ligger i kim i låntagningens teori (fx 'efter' som fri variant der kan have norsk 'ved' som normativt substrat i en konkret situation, fordi præpositionssystemets

struktur åbner mulighed for netop denne frie variant (IV.E.: 601).

Fraværet er overalt - som konkret manifestation - betydningsdannelsens betingelse: signifiant'ens status som ikke-værdi, Husserls udpegning som betydningsstom, lånets savn, den før-sproglige intersubjektivitet i den udviklede enhed af idiom, norm og substrat, det synonymiske systems lakune. Det er dette fraværs konkrete funktion jeg har kaldt substratfunktionen. Substrat er netop en funktion - substratvirkning siger Brøndal (Brøndal 1940a: 98) -, en funktion der kun kan udfyldes af sproglige elementer der på anden vis allerede er blevet defineret, men substratet er ikke et selvstændigt niveau i det sproglige hierarki.

Substratet er det generelle begreb om det forudsatte, hvis fravær manifesterer sig i et nærvær som betydning, som tekst, hvor ved dennes kontekst- eller situationsbundethed fastholdes. Substratet er det forudsatte der kendes i sine effekter - som det ubevidste hos Freud; som den betydning hos Husserl, der ikke kan udtrykkes men dog skaber udtryk; som Peirce's begreb om 'ground' (cf. Eco 1980).

9. Tegn eller tekst?

Hvis formålet med kapitlet har været at godtgøre tese 5:

Brøndals kategoriale sprogteori bidrager til en overskridelse af tegnbegrebet eller et andet dermed ækvivalent begreb,

kan dette afsnits spørgsmål hurtigt besvares: tegn eller tekst? Tekst!

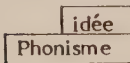
Tegnbegrebet kan i Brøndals udformning ikke leve op til hans ambition om et begreb der både artikulerer betydningsprocessen i dens genstandsrettethed og defineres med henblik på at indtage en plads i grammatikkens struktur. Det kan heller ikke, selv når det strukturelle hensyn er blevet enerådende og det er blevet til et ordbegreb, blive den grundenhed der forener grammatikkens ydre og indre i forhold til hele grammatikkens dobbelttdikotomi.

De indkredsningsskridt hvormed ordet er blevet placeret som logisk-systemisk enhed, lader fortsat de udeladte dele af tegnproblematikken stå uformidlet tilbage som rumsterende uro i ordbegrebet, især ved de non-limitative kategoriers indtog blandt definitionskategorierne. Trods ihærdige forsøg på at nå længere kom kun nødvendigheden med i orddefinitionen, ikke tilstrækkeligheden. Tekstbegrebet kan derimod sætte hele grammatikkens dobbelttdikotomi i bevægelse, netop i bevægelse for det er et begreb om de almene betingelser for betydningsdannelsen som en proces. Og med det kan man samtidig fastholde en dimension i Brøndals sprogtænkning, der giver ham en plads i de semiotiske teoridannelser hvori betydningsdannelsen og dens betingelser har forrang for klassifikation af betydning i forhold til genstandsområder eller i forhold til immanente strukturprincipper. Og det er ikke et dårligt sted at være.

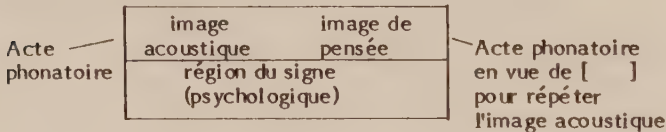
Men på den anden side er det netop kun de almene betingelser for betydningsdannelsen der artikuleres af tekstbegrebet. Æjheller det kan defineres med den tilstrækkelighed der gør at det rummer en medie- eller objektspecifik struktur med henblik på konkrete analyser. En tekst må bygges op af grundenheder der via en hensyntagen til denne specificitet kan give anledning til sådanne analyser. Det systemiske aspekt, som Brøndal prioriterede øverst, kan ikke undværes eller erstattes af rent formelle principper. Her kommer tegnet da ind i billedet igen. Tegn eller tekst? Svaret er: tegn og tekst!

NOTER

1. Cf. en beslægtet opstilling i en af Saussures noter (Saussure 1974: 32). Han afviser en simpel model:

Og foretrækker denne:

2. Oversigter over tegndiskussionen i almindelighed, historisk og systematisk, er bl.a. Eco 1981; Parret 1970; Rey 1973-76; Sebeok 1979; Spang-Hanssen 1954. Mere specielt saussure'sk er Engler 1962; Engler 1964; Engler 1968: s.v.; Koerner 1972.
3. Denne konstatering bekræftes af Saussure, Saussure 1968: 155 og 162, idet der dog ikke her er optegnelser fra Saussures egen hånd.
4. Velkendt fra semantikkens problemstillinger, hvad enten de præsenteres historisk (Kretzmann 1967) eller systematisk (Lyons 1981).
5. R. Engler giver Niels Ege ret (Engler 1962: 30,39) under henvisning til Godel 1957 (cf. osse Saussure 1968: 155); L. Jäger, der emfatisk ønsker at fremhæve manuskripterne historisk-hermeneutiske Saussure, gør det modsatte (Jäger 1976). Engler er mest perspektivrig, for han stiller spørgsmål der fører problemstillingen

videre: er det signifiant'en der er arbitrær eller relationen signifiant/signifié? Her hjælper hverken Ege, Benveniste eller Saussure.

6. Relationen er som sproghandlingsdimension og som historisk dimension jo ikke fremmed for osse mere traditionel tegnteori uden sproghandlingsanalyse, hermeneutik etc., fx. Karcevskij 1929; Prieto 1958; og den ofte oversete Eric Buysens bør osse nævnes her (Buysens 1967).
7. Skønt Derrida ikke har kunnet inddrage Husserls semiotik-afhandling i *La voix et le phénomène* om Husserls tegnteori (Derrida 1967c) - bogen er fra 1967, afhandlingen publiceret i 1970 -, så er semiotikafhandlingen osse omfattet af Derridas problemstilling: den transcendentale signifié.
8. Jeg henviser til Peirce's *Collected Papers* på vanlig vis: C.P. 6.53 = vol. 6§53. Jeg har osse haft nytte af antologien Peirce 1976.
9. Jeg har dog haft adgang til nogle af resultaterne fra Jørgen Dines Johansens igangværende forskningsprojekt om Peirce's semiotik, hvori det upublicerede materiale fra Peirce-arkiverne er inddraget (cf. for grundtankerne bag projektet, Johansen 1979; Johansen 1980).
10. Brøndals subjektive genstandsbegreb, D, får derved en slående overensstemmelse med Peirce's Immediate Interpretant. Når Brøndals genstandsbegreber, R og D, ikke er identiske med Peirce's deling af objektet, men dækker dele af hans objektbegreb og dele af hans interpretantbegreb, hænger det sammen med at Brøndals udgangsproblem er forholdet mellem sprog og tanke og dermed den sproglige betydningsdannelse, men Peirce's er forholdet mellem tegn og objekt og dermed en logisk eller ontologisk eller erkendelsesteoretisk grundproblematik, alt efter hvor man lægger vægten, men i hvert fald ikke primært en lingvistisk eller sprogfilosofisk (cf. IV.B.: 377, note 3).
11. Jørgen Dines Johansen har henledt min opmærksomhed på dette Peirce-manuskript, hvori man ser at selve tænkningen betragtes som tegnproces, dvs. som konstitueret på samme måde som tegnprocesser med en mere 'direkte' materialitet:
 "... all thinking is dialogic in form. Your self of one instant appeals to your deeper self for his assent. Consequently, all thinking is conducted in signs that are mainly of the same general structure as words; those which are not so being of the nature of those signs of which we have need now and then in our converse with one another to eke out the defects of words, or symbols.

These non-symbolic thought-signs are of two classes; first, pictures or diagrams or other images (I call them Icons); second, such as have to be used to explain the significations of words (I call them Indices) of which the collateral observations by which we know what a man is talking about are examples. The Icons chiefly illustrate the significations of predicate-thoughts, the Indices the denotations of subject-thoughts." (MS 200, 1907, ISP 044).

C. Subjekt og person

1. Subjektivitet og sprog

Subjektbegrebet er som tegnbegrebet et begreb som Brøndal nok interesserer sig for, men ikke giver en samlet fremstilling. Igen må vi derfor opstille en problematik således at tese 6's emne, subjektets konstitution, kan behandles gennem de begreber Brøndal selv holder frem - personbegrebet og kategorierne. Dette nu velkendte citat kan åbne fremstillingen:

Et Sprog er nemlig, som en Geometri, et System af Begreber, som vi fra vort Stade og efter vor Evne anvender paa en Verden og hvorved vi - hvem veed? - maaske skaber denne Verden. (Brøndal 1928: 15)

Synspunktet fremsættes i opposition til de nomen-teorier der beror på en opfattelse af nominerne som enkeltstående tingsetiketter. Citatet rummer et ekko af sidste kapitels drøftelse: en deiktisk lokaliseret ('stade', 'verden') betydningsproduktion ('anvender', 'skaber') i en allerede foreliggende diskursiv orden (en verden der på sproglige betingelser måske er skabt som denne verden) på basis af en tegnstruktur ('System af Begreber').

Men citatet peger i forlængelse heraf på et problem som har været trængt helt i baggrunden i sidste kapitel: udgangspunktet for denne betydningsproduktion som aktivitet ('vi', 'vort Stade', 'vor Evne') og slutpunktet ('Verden' - som samtidig forudsat ('paa en Verden') og eftersat ('skaber denne Verden')). Det er de specielle fundamenters problem der således rejser: relationen mellem subjekt og objekt og disse instansers status - dialektik eller metafysik?

Hvad objektet angår har vi allerede i forbindelse med genstands-begreberne set hvorledes Brøndal berører det dets absolutte status: det spaltes i to genstandsbegreber der ureducerbart giver objektet en status i forhold til en diskursivitet, hvad det netop anførte citat gentager. Det hænger sammen med Brøndals grundproblem: forholdet mellem sprog og tanke eller mellem sprog og bevidsthed. Heraf følger så at sige af sig selv at objektet relativiseres, således at objektet altid har en status i forhold til et sprogligt eller betydningsmæssigt referencelohold.

Denne grundposition er ikke i sig selv interessant. For relativeringen af det objektive specielle fundament kan blot medføre en udskiftning af en objektiv idealisme med en tilsvarende sproglig og/eller subjektiv. Det er konsekvenserne af den der er vigtigt.

Man kan måske lidt tilspidset sige at Brøndal tackler referenceproblemet, ser spøgelset i øjnene uden at mane det i jorden. Han indskrænker sig ikke blot til at sige at vi jo ved at der er en real verden, og så behøver vi i løvrigt ikke at tage stilling til dens natur, men kan pusle med sprogets løsele i fred og ro. Men omvendt løser

han jo ikke problemet om hvad det så vil sige at omverdenen eksisterer i forhold til sproget, og sådanne løsninger er vel i det store hele forsøg på at omgå det, for vi skal jo have et praktisk forhold til omverdenen. Men det interessante ved disse mere eller mindre grandiose omgængelsesforsøg er trofastheden mod konsekvenserne af de valgte positioner.

Hvis man som grundposition vælger at forholdet mellem sprog og omverden er den centrale problemstilling, vil man uvægerligt havne i en nominalistisk tankegang, der kan gennemføres med større eller mindre problembevidsthed om "Roads Not Taken" (Elgin 1983: 10ff). Objektet er enten nærværende eller fraværende, og referencetyperne indgår i en hierarkisk klassifikation med udgangspunkt i relationen mellem sprog og nærværende objekt. Denne tankegang har ingen plads for subjektivitet eller bevidsthed og er rent ekstensional, således som det klart og bevidst er fremstillet af Catherine Elgin i With Reference to Reference på basis af Nelson Goodman's teorier. Eller som en anden mulighed bliver resultatet en sproglig idealisme, som gøres til genstand for kritik i fx Niels Ole Bernsens Knowledge (Bernsen 1978).

Hvis man i modsætning hertil, som Brøndal, siger at reference forudsætter et forhold mellem bevidsthed og omverden, som må betragtes som diskursivt bundet for at kunne optræde i et referenceforhold, er konsekvenserne nogle andre: et spaltet objektbegreb (indifferent overfor nærvær og fravær da disse momenter altid er samtidige), der implicerer en historisk, social og intersubjektiv erkendelse, som ikke kan løsrides fra sine diskursive betingelser. Heri indgår osse forskningsprocessen, den systematiske erkendelse, således at processen ureducerbart styres af såvel genstanden som af den diskursive historicitet hvormed genstanden er integreret i forskningsprocessen. Denne situationsbestemthed, i ordets bredeste betydning, er ikke en historicering der kommer til udefra som en banal efterlods konstatering af situationens uendelige variabilitet, af at alt jo har sin begrænsning, den menneskelige erkendelse mest af alt, og som hægte^s på ved siden af det arbejde, det emne der tumles med. Den spændende konsekvens hos Brøndal, som er blevet fremdraget med nogen hjælp, er at han arbejder med en tekstuel og semiotisk integrering af genstandsforholdet.

Jeg skal ikke her opholde mig ved Brøndals opfattelse af genstanden og referencen til den. Det er sket i andre kapitler. Det er konsekvenserne i forhold til subjektet der skal i fokus her og dets forhold til sproget, således som kategorierne binder disse fænomener sammen. Eftersom det objektive specielle fundament indiskutabelt er relateret, er opgaven at udgå at subjektet i stedet absoluteres, og at undersøge om dets forhold til sproget bidrager til en forståelse af dets konstitution. De fundamentale opfattelser af subjektet hos Brøndal finder man i forbindelse med definitionen af det subjektive genstandsbegreb, de mindre fundamentale finder man i forbindelse med definitionen af de heraf afledte grammatiske størrelser (pronominer, subjektet som syntaktisk led på forskelligt graderingsstrin).

Derimod vil han ikke vide af at et subjekt i forbindelse med den villede og hensigtsbestemte styring, hvad enten den beror på "de gamles udefra hentede Hensigtsaarsager" (Brøndal 1928: 76) eller på en postuleret fri vilje (Brøndal 1922: 84). På den anden side er han helt kold overfor den rolle ubevidste, driftsstrukturerede faktorer spiller for en subjektteori (Brøndal 1917: 2, note 5, hvor en skeptisk henvisning til Freuds Vorlesungen er indsat, formentlig under korrekturen; Brøndal 1936c: 41, hvor han vrisser ad Ødipuskomplekset). Alle sådanne psykologiske, sociale og andre forhold der bestemmer subjektets faktiske handlemuligheder, hører hjemme udenfor det kategoriale felt i Situationens konkrete mangfoldighed, hvor de muligvis kan studeres indenfor andre genstandsområder i den "almene grammatik" (se bilag V). Kun ikke fra sprogets stade. Skal de dog forbindes med sproglige forhold, sker det ved indførelse af begreber som person, individ o.l., der er relevante for så vidt den grundlæggende kategoriale subjektoplevelse kan forbindes med sproglige størrelser, således at disse kan bidrage til en forståelse af hvad person, individ etc. er.

Det vil derfor være mere på sin plads at tale om en subjektivitet end et subjekt hos Brøndal, en subjektivitet der manifesterer sig i forskellige strukturelt bundne sproglige fænomener med større eller mindre vægt, og i situationsbestemte forhold. Her skal subjektiviteten da sættes i forhold til andre integrerede faktorer (cf. Kerbrat-Orecchionis titel L'énonciation de la subjectivité dans le langage (1980)). Der foreligger således en tredeling: 1. en grundlæggende subjektivitet, 2. nogle sproglige enheder der helt eller delvis defineres ud fra de kategorier der udtrykker subjektiviteten, og 3. en forankring via disse sproglige størrelser i en situation hvori indgår konkrete individer (cf. Brøndal 1933; Brøndal 1934; Brøndal 1937). Problemet er altså ikke at fastslå at en subjektivitet er fundamental og konstitutionel, ej heller at den har forbindelse med sproget og dets funktion. Det er oplagt. Men derimod er det problemet om denne subjektivitet optræder med absolut status, og om det er forbindelsen til sprogets og dets kategorier der er konstituerende for subjektiviteten, eller om det omvendte er tilfældet. Brøndals interesse for fænomenologiens intentionalitet og for det klassiske hypokeímenon-begreb i forbindelse med den anførte tredeling, der leder lige lukt ind i den treenhedsdiskussion han selv henviser til (Brøndal 1928: 69), gør ikke afgørelsen indlysende.

Som Ernst Orth gør opmærksom på i en note til et Husserl-citat: "das sind die Grundtermini der Intentionalität" (Orth 1970: 21, note 26). Og citatet lyder: "All das (sc. die Phänomene) führt den Titel 'Bewusstsein von' und 'hat' eine 'Bedeutung' und 'meint' ein 'Gegenständliches'". (ib.: 8). Det er med andre ord fordi forholdet mellem bevidsthed og genstand forstås som en betydningsskabende relation at intentionaliteten er vigtig og konstitutiv, hvorfor Brøndal da osse primært fremhæver den i forbindelse med sin rytmeopfattelse, dvs. der hvor intentionaliteten kan gives logisk (og ikke psykologisk eller anden)

form, således at dens konstitutionelle rolle bringes i forhold til sproget. Efter en direkte henvisning til Husserl i afsnittet "Le discours, une intention" i "Langage et logique" resumerer Brøndal:

L'intentionnel semble pénétrer à tel point le contenu total et tout le détail de la conscience (de la sensation et de la perception jusqu'au jugement et au raisonnement) que, par ce caractère essentiel, le discours doit constituer un moule commun et nécessaire au fonctionnement d'une langue quelconque, un invariant qui ne pourra jamais dériver du système symbolique qu'on choisit. (Brøndal 1943a: 55f, jeg fremh.)

At intentionaliteten er konstitutiv gives klart til kende ('pénétrer le contenu total et tout le détail'). Men ordet subjekt eller subjektivitet er ikke anvendt. Brøndal taler alene om bevidsthed, om "l'exercice de l'intelligence, compris comme l'action de la pensée", om ræsonneren o.l. (ib.: 55). Altså en subjektivitet som suveræn bevidsthed.

Dog hedder det osse, som vi har set tidligere under udarbejdelsen af Brøndals rytmebegreb og hans syntaks, at intentionalitetens diskursive udfoldelse er en strukturering i positioner i forhold til en udfoldelse i tid, til et forløb. "La langue posée in abstracto devient alors, par le mécanisme psycho-physiologique, chose vivante et vécue" (ib.: 55). At sproget bliver 'levende og levet' (aktivt og passivt på én gang) betyder at det er via diskursens positionelle logik at det forbindes med bevidstheden og intentionaliteten, og hvordan skulle bevidstheden kunne få retning og dermed blive intentional uden diskursen? Man kan derfor, i forlængelse af Brøndals påtegning i citatet ovenfor af diskursens konstitutionelle rolle, med rette spørge om den konstitution ikke osse omfatter intentionaliteten. Hvordan skulle sproget ellers kunne blive 'levende og levet'? Er intentionaliteten at forstå som en fundamental selvberørende subjektivitet? er den én af positionerne i diskursens struktur hvorfra man kan gå analytisk tilbage til et sådant udgangspunkt? eller er den et træk ved strukturen som helhed, sat i og med diskursen? Konstitutionsforholdets retning er ikke klar.

Disse spørgsmål ligger osse gemt i Brøndals brug af hypokeímenon-begrebet i forbindelse med definitionen af det subjektive genstandsbebeg (cf. IV.B.: 302ff). Han taler her på én gang om hypokeímenon, subjectum og suppositum. Denne blanding af græsk og latin viser tilbage til begrebets semantiske historie under indflydelse af almene kulturhistoriske forhold, herunder teologiske, men osse af konkrete sprogvanskeligheder (cf. Rougier 1916). Brøndals brug af begrebet er dog ikke diakron, men synkron: han uddrager de dele af begrebet han kan bruge i en systematik, således som det foreligger for ham her og nu. Jeg repeterer kort denne systematiske betragtning, før jeg supplerer med et diakront koncentrat, som rummer en problematik for subjektiviteten der kan bringe os videre.

Brøndals udgangspunkt er den skolastiske variant (cf. Bocheński 1956), men han skræver over århundrederne og samler én central fælles betydning op: hypokeímenon/subjectum/suppositum er begrebet om det der ligger til grund for prædikation som bærer af egenskaber. Det forudsatte i relativ forstand, ganske vist konstant, men konstant i forhold til det foranderlige. Om det er tingen der er konstant i forhold til sine egenskaber, begrebet i forhold til de prædikater det indeholder, intentionen i forhold til de genstande den rettes imod og konstituerer som betydning - det er der ikke taget stilling til. Det er begrebet om invariansen i et forudsætningsforhold.

Det er imidlertid klart at et sådant begreb ikke uden videre kan tages ud af sin historie uden at noget af den hænger ved: i en metafysik kan et sådant begreb ikke tænkes uden en ontologi og dermed et begreb om det værende i sig selv (ousía); i en teologisk dogmatik som den skolastiske kan det ikke undgå at knyttes til et gudsbegreb; og i en antropologi hvor menneskets fornuft er differentia specifica og basis for sandhedserkendelsen kan det ikke løsrives fra et personbegreb. Det er naturligvis ikke de to første af disse tre sammenhænge Brøndal hæfter sig ved (cf. Brøndal 1928: 66, 69), men den sidste:

I den Betydning hvor i Person eller Personlighed her alene bör tages, betegner det Subjectivitet: Grundlaget for hele mit Bevidsthedsindhold,... (ib.: 128)

Som man kan se identificeres person og subjektivitet på subjektivitetens betingelser. Selv om man tager udgangspunkt i personbegrebet, er de to førstnævnte sammenhænge (ontologi og teologi) derfor stadig med til at bestemme subjektivitetens og personbegrebets problematik. Og så står man just med samme spørgsmål som ved subjektiviteten forstået som intentionalitet: absolut forudsætning eller strukturel karakteristik? (Cf. Brøndal 1932: 62).

Begrebshistorien giver muligheden for et svar. I artikelsamlingen *Identität* (Marquard og Stierle (eds.) 1979) giver især Wolfhart Pannenberg i "Person und Subjekt" et koncentreret rids af begrebshistorien og dens konsekvenser (se osse Hendrich 1979; Borst 1979). Heri spiller treenighedsdiskussionen i den tidlige kristne kirke en rolle og viser brydningen mellem græsk og latinsk dominans, såvel i kulturel som sproglig henseende. Denne strid er fremstillet detaljeret af Louis Rougier (Rougier 1916; Rougier 1925), som Brøndal har læst, og afspejler alle de følger som den mindste friktion i ethvert dogmatisk maskineri får for dets fungeren på alle niveauer. Detaljerne interesserer ikke her, kun hovedlinierne.

Prósöpon er ansigtet, masken eller rollen, på latin gengivet som *persona*, hvorigennem mennesket ytrer sig, i videste forstand dets ydre funktionelle fremtræden i forhold til andre (far, elsker, funktionær, fodboldspiller etc.). Denne rolle er knyttet til en fysisk afgrænset

enhed, átomon, Per eller Poul (cf. 'token' (Rougier 1916: 1, 58)). Denne fysisk-funktionelle fremtræden forudsætter en enhed der giver den konstans eller subsistens. Det er hypóstasis. Men det der bevirker denne enhed, dens essens, er dens karakter af ousía, der følgelig fungerer i rollen som hypokeímenon (suppositum eller substrat). Denne tankegang er ikke specielt indrettet på Gud eller mennesker, men på det værende som sådan.

Men prøver man på sådanne specifikationer vendes der op og ned på nogle ting. Hos grækerne er der tale om at alle ting, Gud og mennesker, forstås ud fra de begreber hvori det værende som helhed forstås. I den tidlige kristelige dogmatik er det snarere således at det værende som helhed, herunder mennesket, afledes af Gudsforståelsen, således at denne forståelse bryder begreberne op. Det hele kompliceres yderligere af oversættelsesproblemer mellem latin og græsk, med konsekvenser der ville få selv en analytisk filosof til at spærre øjnene op på vid gab (se Rougier 1916 og henvisninger hos Pannenberg 1979). I nyere tid tages udgangspunktet i mennesket med nye vægtforskydninger til følge, idet det tilgrundliggende nu knyttes til afgrænsningen og individualiteten som funktionel størrelse.

Problemet i oldkirkens formulering af sagen er i korthed det at latin har to begreber - eller gløser - hvor græsk har tre: substans og persona overfor ousía, hypóstasis og prósōpon. At Vorherre er absolut substans, er enhed, siger sig selv. Heraf udspringer de relative funktioner: fader, søn og helligånd som tre personae. Men er disse nu i græsk forstand tre slags prósōpa, der ikke i sig selv er substantielle, eller er de hypóstaseis, dvs. subsisterende og dermed substantielle? Hvis det sidste er tilfældet, er de så del af samme substans som Vorherre, eller er de - da jo Jesus osse er menneskesøn - det ikke, men blot fremtrædelser af denne substans? Rent guf for dogmatiske subtiliteter.

Hvad selve begrebsoverlappningen angår, er det klart at substans både oversætter ousía og hypóstasis og at persona gengiver såvel hypóstasis som prósōpon. Det mere interessante er imidlertid at det dækker to tankegange: den ene ensidig - fra substans til persona; den anden gensidig - ousía er kun ousía for så vidt der subsisterer hypostaser som enhed, der ytrer sig i konkret fremtræden som enhed og ental (nemlig i Biblen (cf. Rougier 1916: 1, 49)), og hypostaserne er kun hypostaser for så vidt der er en tilgrundliggende ousía. Det er denne tankegang der simplificeres i den latinske udformning der danner basis for at mennesket forstås ud fra den logik som treenhedslæren har afsat.

L. Rougier gør opmærksom på at tvedelingen substans/person generaliseres (foranlediget af forsøget på at forstå Jesus som menneskelig og guddommelig):

L'essence ne s'entend que de ce qui est commun et général,
l'hypostase de ce qui est particulier, numériquement distinct

et individuel. Les hypostases d'une même espèce ne diffèrent pas entre elles quant à l'essence, mais suivant les accidents qui les caractérisent proprement. L'hypostase existe en soi, tandis que les essences ne subsistent que dans les hypostases (...) identiques sous le rapport de l'essence (Rougier 1916: 2, 183)

Cette conception de l'hypostase est conforme à celle que se faisaient les Péripatéticiens de l'individu, désigné sous le nom voisin d'hypokeímenon ou sous celui d'átomon. (ib.: 180)

Ainsi, il est une seule divinité et trois hypostases, de même qu'il y a une seule humanité et une pluralité d'humains. (ib.: 185)

Begrebsdannelsen udvides således fra gudsforståelse til menneskeforståelse, simpelthen fordi forholdet mellem menneske og kosmos hos grækerne nu er identisk med eller indkapslet i forholdet mellem den ene Gud og mennesket. Og den tankegang der styrer denne sammenhæng er en individ/klasse-distinktion, der på substantiel grund foregriber middelalderrealismen.

I denne tankegang bliver det hypóstasis, den afgrænsede subsisterende enhed, som er kernen. Og det er da osse den der bærer subjektopfattelsen i de kommende århundreder. Mennesket som individualitet, suverænt handlende, ansvarligt, selvberørende væsen, intentionalt centrum, arbejdende og formgivende væsen, et jeg, et selv, etc. Den moderne individualisme fra mystik over fornuftstro og dannelsesankens teleologiske totalunivers til eksistentialismen.

Peger hypóstasis således som subsistens, som substansfunderet identitet, tilbage på antagelsen af et absolut subjekt, så peger dens karakter af afgrænsning og individualitet i retning af de forestillinger om konkretion og funktion som ligger i átomon og prósōpon. Den første tendens definerer mennesket i forhold til dets part i evigheden og u dødeligheden som basis for subjektivitet (celebreret for sidste gang med overbevisning af dannelsesankengangen) hvorved ousía/substans/hypóstasis/persona fjernes længst muligt fra prósōpon og átomon.

Den anden tendens går modsætningsvis ud fra den størst mulige sammenhæng mellem person (prósōpon, átomon) og subjekt. Forudsætningen herfor ligger stadig i hypóstasis' tvetydige status. Det blev muligt, anfører Pannenberg,

unbeschadet der Einheit der göttlichen Wesenheit drei Subjekte, drei hypostaseis, in Gott zu denken. Erschien dabei die Hypostasis noch als Differenzierung innerhalb der übergeordneten Einheit der Substanz [cf. min først angivne tendens], so trieb der christologische Streit die Ablösung des Personbegriffs von den Substanz um einen weiteren Schritt voran: Die Formel Chalkedon bestimmte die Person Christi als das

Prinzip der Einheit der beiden Naturen, der göttlichen in der menschlichen, in ihm. In dieser Formel var angelegt, was bei Leontios von Byzanz im 6. Jahrhundert durch seine These von der Enhypostasie der menschlichen Natur durch Christi im Logos schon deutlicher hervortrat: die relationale Struktur der Personalität Christi. (...) Dieser Begriff der Person wurde dann im 12. Jahrhundert durch Richard von St. Viktor ausgebaut, indem er die Eigenart der trinitarischen Personen als durch ihre Relationen zueinander konstituierte incommunicabilis existentia bestimmte: Der Sohn ist Sohn nur durch seine Beziehung zum Vater, und dieser ist Vater nur in seiner Zeugung des Sohnes. (Pannenberg 1979: 409f)

Tankegangen peger klart fremad, men dens relationelle indhold har vel næppe en logik hvori den kan udtrykkes, før Jungius og Leibniz tager affære og problematiserer de klassiske syllogismeregler (1).

Den konsekvente udvikling af denne tendens resumerer Pannenberg således:

Person ist also weder das Ich noch das Selbst je für sich genommen. Person ist die Gegenwart des Selbsts im Augenblick des Ichs, in der Beanspruchung unseres Ich durch unser wahrhaftes Selbst und im vorwegnehmenden Bewusstsein unserer Identität. Person ist das Ich als "Antlitz", durch das hindurch sich das Geheimnis der noch unabgeschlossen Geschichte eines Individuums auf dem Wege zu sich selbst, zu seiner Bestimmung, bekundet. (ib.: 419)

Med sin umiskendeligt tyske formuleringsmåde afviser Pannenberg allerførst en ny substanstænkning til at fastlægge personens identitet. Dernæst peger han på at person som subjekt er bundet til et her-og-nu (Gegenwart), dvs. en konkret situation, hvorfor dets identitet er bundet til dets historie. Videre at personens binding til subjektets nutid, betyder en binding til et du, en anden for at træde i relief, for at kunne folde historien ud, dvs. en intersubjektivitet. (Endelig viser Pannenberg efter citatet tilbage til at dette forståelsens nu er model for opfattelsen af treenigheden og ikke omvendt).

Forskellen mellem de to tendenser er ikke at den ene bygger på en opfattelse af subjektet som identitet og den anden på en entropisk 'attituderelativistisk' mangfoldighed. De bygger begge på opfattelsen af at subjektet giver identitet, men på en forskellig opfattelse af hvilken status den har: er den en absolut forudsætning, fastsat dogmatisk eller med lettere hånd; eller er den en foranderlig identitet, der ikke kun sætter men osse er sat af visse betingelser.

Sammenhængen mellem substans og relation i forbindelse med subjektbegrebet adskiller sig ikke fra de teoretiske pejlemærker der angav retningen på den rute Brøndal fulgte gennem kategoriernes

historie, ligesom den skelen mellem klasse og individ, der hér er blevet påpeget som central, osse dér var vigtig. Vi er indenfor det felt Brøndals kategorier artikulerer.

Det står osse klart at den relationelle opfattelse, både i forlængelse af intentionaliteten som subjektivitetens fundament og i forlængelse af enheden af person og subjekt, er fundamentalt bundet til sproget. Intentionalitetens diskursivitet og personens forankring i et intersubjektivt her-og-nu artikuleres af sproget (2). Hvis kategorierne og det sprog hvis grammatik de instituerer skal spille en konstitutiv rolle for subjektiviteten, er det derfor den relationelle opfattelse som Brøndal skal tilslutte sig. For den substantielle er prósöpon og den manifesterede diskursivitet reducerbare yderligheder der ikke har konstitutiv karakter, men alene er fremtrædelsernes mere eller mindre velordnede område, navnlig mindre.

Jeg skal i de næste afsnit vise hvorledes disse to holdninger brydes mod hinanden hos Brøndal, og hvorledes den relationelle bliver dominerende.

2. Person og sprog, I. forsøg

Undersøgelsen af Brøndals fundamentale begreber om subjektivitet, intentionalitet og hypokeímenon, og deres systematiske og historiske sammenhæng, pegede på at subjektivitetens forbindelse med personbegrebet og med sproget er afgørende. Det område af grammatikken Brøndal tager fat på er da heller ikke den sproglige subjektivitet i bredest mulige forstand (som fx i Kerbrat-Orecchioni 1980), men i forbindelse med personbegrebet og især de personlige pronominer.

De første publicerede overvejelser over personbegrebet i relation til kategorierne finder man i Ordklassernes afsnit om personalierne, der er defineret som Dd:

En Klasse af descripta (D) descriptores (d) maa kun rumme Ord, der betegner en Ramme tillige med dens Indhold, altsaa samtidig Formcapacitet (D) og Kvalitet (d). (...) Denne Definition synes - bortset foreløbig fra Ordklasser - at passe paa Begrebet Subjectivitet eller Personlighed. At de to subjective Begreber (D, d) tilsammen definerer Subjectivitet turde paa Forhaand være sandsynligt. Sætningssubjectet maa - hvad enten man definerer det grammatisk, logisk eller psykologisk - ligge meget nær Begrebet subjectum (hypokeímenon) saa vel i Betydningen "Emne" som i Betydningen af Grundlaget for Bevidsthedsfænomenerne, altsaa Jeget eller Selvet. Ogsaa Begrebet Person hører herhen, idet det dog i saa Fald hverken maa tages i den grammatiske Betydning af Position (prósöpon), dvs. Modsætningen mellem jeg og du, her og der, eller i den filosofisk-theologiske af Individ (átonon). I den Betydning hvori Person eller Personlighed her alene bør tages, betegner

det Subjectivitet: Grundlaget for hele mit Bevidsthedsindhold, baade det potentielle og det aktuelle, altsaa min Evne til Erindring og Fantasi, Rammen om alle mine Domme, Skuepladsen for alle mine Tanker. Hvilket Udtryk man end anvender for som grov Tilnærmelse at skildre Subjectiviteten, alle peger de hen paa Begrebet "Formcapacitet" (D); dette sammenfatter nemlig Grundlag og Evne, saa vel som Ramme og Plads. Begrebet Personlighed forudsætter imidlertid mere end denne blot formelle Enhed; det kræver tillige dennes Modbillede: kvalitativt Indhold (d). Men det som udgør Bevidsthedens egentlige Indhold, den subjective Farve, Tankens Afskygninger har vi netop (ved Definitionen af Adverbier) sammenfattet som Kvalitet (d). Det synes da, at Personlighed - for saa vidt dette Begreb optræder som sproglig Kategori - maa defineres som Foreningen af Form og Indhold, en Synthese af "Capacitet" (D) og Kvalitet (d). Herved er Begrebet Personlighed eller Subjectivitet sat i nøje Forbindelse med det syntaktiske Begreb Subject, der jo betegner Sætningens Indleder eller Grundlag (D) i Forhold til en ventet Beskrivelse (d). Samtidig er det stillet ganske nær det psykologiske Begreb Reflexion, der betyder Evnen til at bøje Tanken tilbage mod sig selv, til at indføje Domsakter (d) i et givet Hele (D). (Brøndal 1928: 129f)

På dette sted, der rummer den tidligere citerede passage om forholdet mellem person og subjektivitet, er Brøndal påfaldende ordrig, ja redundant, hans knappe stil i øvrigt taget i betragtning. Med person- og personlighedsbegrebet har vi direkte fat i hans hjertesag, forholdet sprog og tanke, og rører direkte ved det sted i sproget hvor sammenhængen mellem kategorier og bevidsthed skal funderes så vejen åbnes for mentalitetsforskning m.v. Men redundansen kan osse skyldes at noget går skævt i fremstillingen, at præcisionen ikke lader sig finde uden videre. I hvert fald ser man at den kategoriale definition af subjektivitet er grundlaget for alle andres anvendelser - syntaktiske, psykologiske, logisk-filosofiske. Og det siges direkte at denne opfattelse af person og subjekt ikke inkluderer position og individ, som oversættes fra *prósōpon* (det relationelle) og *átomon* (det konkret afgrænsede enkeltfænomen), begreber som netop osse blev fjernet i den substantielle subjektogmatik, således som vi så ovenfor. Brøndal kommer ikke godt fra start. Men lad os følge ham et stykke på vej.

At Dd først og fremmest definerer ordklassen refleksiver kan ikke undre, men Brøndal mener nu videre at

Fra Reflexiverne, der tillige er subjective og personlige, vil det nu ikke være muligt at skille de personlige Pronominer, (...) Nu vil man (...) ordklassemæssigt fra de ubetonede Accusativer me, te, se hverken kunne skille de ubetonede

Nominativer je, tu, il eller de nøje tilsvarende betonedede Nominativer moi, toi, lui (cf. soi). (ib.: 131f)

Spørger man nu efter hvor da de personlige pronominer der er indifferente overfor modsætningen betonet vs ubetonet, befinder sig, må man gå til de tredimensionale klasser for at finde svaret. De personlige problemer, fx. lat. ego, tu, etc., har klassekendetegnet DRd.

Det ejendommelige ved denne Ordklasse er nemlig, at den i sig forener Begrebet Personlighed, dvs. Subjectivitet eller Reflexivitet (Dd) med Begrebet Individ (R); og den bestemte Fastholden af et Individ er netop hvad der her synes at menes med Emfase [Brøndal kalder nogle eksotiske personlige pronominer af denne klasse for 'emfatiske reflexiver']. Hvis denne Definition af de personlige Pronominer er træffende, saa staar de nær baade ved ægte pronominer (specielt demonstrative) [RD] og ved Reflexiver, baade ved Appellativer og Proprier; de kan betragtes som en logisk Combination af de personlighedsbetegnende Reflexiver (Dd) og de individbetegnende Proprier (R). (ib.: 141)

Det aspekt af personlighedsbegrebet der efter at være elimineret fra refleksiverne er integreret her, er begrebet individ. At det er et mindre heldigt greb ser man af det lange citat om refleksiverne hvor dette begreb afvisende kaldes 'filosofisk-theologisk'. Og at det er direkte i modstrid med Brøndals egne intentioner når individbegrebet i denne sammenhæng forbindes med R-kategorien, ser man af karakteristikken af R-kategorien:

Ofte 'blandes det [substansbegrebet] ogsaa sammen med Begreberne Individ (átomon) eller Person (prósōpon); heraf Begrebets skæbnesvangre Rolle i Stridighederne om den kristelige Treenighedslære. Det Genstandsbegreb Sprogfilosofien ikke kan undvære, har naturligvis ikke denne Karakter. (ib.: 69)

Det er lige præcis den sammenblanding Brøndal selv foretager ved de tredimensionale personlige pronominer. For det individbegreb der omtales må som 'den bestemte fastholden af et Individ' være átomon, hvilket netop afvises i forbindelse med R-kategorien der har med hypóstasis at gøre - almen afgrænsning af individualitet, men ikke af det konkrete fremtrædende enkeltsemlar (cf. gennemgangen af proprierne (IV.B.: 328ff)).

Det andet aspekt af personlighedsbegrebet, position, der sammen med átomon udelades fra refleksiverne, har Brøndal ikke rigtig plads til nogen steder overhovedet, da den tredimensionale klasse jo altid

har sit centrale element betonet (DRd). Derfor kan positionselement (D) kun få en sekundær rolle: modsætningen jeg vs du knyttes da sammen med de såkaldte ceremonialer, der forstås som en udvidelse af appellativerne (Rd) "hvortil der er kommet et Placeringsmoment (D)." (ib.: 142).

Osse andre grunde end den selvmodsigende reintegration af åtom eller individ og udeladelsen af prōsōpon eller position gør Brøndals fremstilling utilfredsstillende. Det forekommer således umiddelbart betænkeligt at en så markant klasse som de personlige pronominer ikke befinder sig indenfor en velafgrænset begrebsdefinition, men dels er underinddelinger af refleksiverne (de betonedede og ubetonede pronominer), dels befinder sig som en slags afledninger til refleksiverne (de tredimensionale klasser i Ordklasserne er jo i vid udstrækning fyldt med afledninger af de todimensionale). Det ville være om ikke andet så højst upraktisk i en beskrivelsessituation, hvis man ikke i en given NG kunne skelne refleksiver, personlige pronominer og andre pronominer på anden måde end den Brøndal her foreslår.

Sådanne praktiske hensyn giver imidlertid ikke grunde der er tilstrækkeligt tungtvejende til at foretage ændringer i Brøndals opstilling. Men enhver NG der udspaltes af UG er samtidig en filosofisk, dvs. en forklarende, grammatik, og set fra denne synsvinkel bliver det et overmåde betænkeligt personlighedsbegreb Brøndal arbejder med. Ikke blot bliver individbegrebet i den tredimensionale klasse et illegitimt barn af det substansbegreb Brøndal søger at definere, men personlighedsbegrebets tilknytning til refleksiverne overhovedet er i direkte modstrid med tendensen i Brøndals sprogfilosofi.

At vælge refleksiverne som centrum for personlighedsbegrebet er at vælge en klasse der for Brøndal ikke er konjunkt forbundet med nogen anden klasse og derfor uden hensyntagen til andre klasser kan optages i eller udskilles fra en NG. Men på grund af proportionalitetsprincippet er en sådan proces dog ikke ganske vilkårlig. Denne autonomi overføres nu til personlighedsbegrebet, hvorefter personlighed eller subjektivitet, der bliver synonyme for Brøndal i det lange citat om refleksiverne, knyttes til refleksivitet: evnen til at tænke og bøje den tænkende bevægelse tilbage i sig selv. Denne selvtilstrækkelige bevægelse har konstitueret substansen i den historie jeg har resumeret for subjekt- og personbegrebet.

Betragter man nu den anden autonome klasse, de rent objektive possessiver Rr, øges betænkelighederne:

De [rR og Dd] har intet Element fælles. Thi mens den første af disse Klasser er rent relativ eller "objectiv" (rR), er den anden netop descriptiv og "subjectiv" (Dd). Possessiverne hører altsaa (...) hen i det Givnes Verden; de tjener med andre Ord til at knytte Ting og Forhold, Elementer (R) og relationer (r) sammen og derved konstatere Kendsgerninger. Personallerne konstituerer derimod (...) en Opfattelse af Verden; de

tjener til at føje nye Domme (d) ind i gamle Rammer (D) og dermed skabe Erkendelse. (ib.: 135)

Her rykker en diskontinuitet ind i det reflektive personlighedsbegreb: erkendelse er springet mellem nyt ('nye Domme') og gammelt ('gamle Rammer'). Hvis bevidsthedens autonome enhed af form og indhold skal fundere personligheden i formlen Dd opstår denne diskontinuitet altså af sig selv. Tanken bøjer sig mod sig selv, iværksætter en erkendelses-diskontinuitet uden berøring med det givne og cirkulerer i sin diskursive aktivitet uafhængigt heraf. Men hvor skal denne bevidsthedsændring i erkendelsen komme fra om ikke netop fra 'det Givnes Verden' (Situationen, fakticiteten) som Brøndal gør bevidstheden definitorisk uafhængig af; Dd står i modsætning til Rr, ikke i nødvendig forbindelse med Rr.

Lidt drillende kan man sige at Brøndals formel Dd er udtryk for den cartesianske absolutte adskillelse mellem subjekt og objekt: 'cogito, ergo sum'. Men selv her vil jeget være sat intentionalt som objekt: 'jeg tænker JEG, altså er jeg'. Men det afsluttende jeg, hvad er nu det for ét: 'jeg tænker JEG, altså er jeg' eller 'jeg tænker JEG, altså er JEG'? Pointen er naturligvis at det er forskellen mellem, overgangen mellem jeg og JEG der 'er', dvs. den erkendelse som sker i spændingen mellem gammelt og nyt, mellem udgangspunkt og resultat. Brøndals fænomenologiske grundlag kunne her have fjernet hans subjektive absolutisme.

Når man således afslører konsekvenserne i Brøndals fastlæggelse af personlighedsbegrebet, er det klart at han ikke selv ville have kunnet tilslutte sig sine egne definitioner. Brøndals eneste mulighed for at slippe ud af problemerne synes at være, ikke at han cementerer og udbygger skellet mellem objektiv og subjektiv i de limitative kategoriers definition gennem formlerne Dd og Rr, men i stedet overbygger denne kløft. Ellers står han uvægerligt atter med de absolutte subjektive og objektive specielle fundamenter som burde være vist bort sammen med metafysikken. Personbegrebet kan ikke længere have refleksivitet som centrum. For hvad skal han da stille op med den kritik han selv rejser af visse klassiske pronomendefinitioners anvendelse af personbegrebet? Når han ser at pronominet defineres som forhold mellem genstande, anfører han at

Det der her tænkes paa ved Forhold, er aabenbart hvad Aristarch kaldte 'Personer', d.v.s. 'Roller i et Drama', dernæst 'Positioner, f.Ex. i Rummet' (...). Positioner er da ikke noget for Pronominer karakteristisk [dvs. ikke kun for pronominer karakteristisk]. (ib.: 23f)

Hvis personbegrebet i denne betydning osse skal findes ved andre klasser, men samtidig i sin almene form er defineret ud fra refleksiverne således at person som position indenfor de pronominal klasser

er henvist til de tredimensionale, så bliver kritikken i citatet svær at omsætte til noget der er brugbart for hele morfologien. Den bliver så at sige hjemløs. Klar bane til 2. forsøg.

3. Person og subjekt, 2. forsøg: analyse

Men det er nu netop et forsøg på at drage positionsbegrebet i forgrunden og at løse personbegrebet par excellence fra refleksiviteten Brøndal senere har foretaget, dels i essayet "Le concept de "personne" en grammaire" fra 1939, dels i den reviderede franske version af Ordklasserne, hvori afsnittet om pronominerne er skrevet helt om. Da forandringerne i Les parties du discours er foretaget i forlængelse af essayet, vælger jeg dettes lidt bredere fremstilling som mit grundlag i det følgende, undtagen for pronominernes vedkommende.

Brøndal nuancerer sit syn betydeligt, og i personbegrebet skelner han nu mellem tre sideordnede momenter. De er definitivisk uafhængige og kan realiseres samlet eller adskilt. Hvad Brøndal ønsker er en fælles begrebsdannelse for dem alle, en fællesnævner på tværs af ordklasserne hvormed han kan godtgøre at alle disse tre momenter optræder med lige stor ret i forbindelse med 'person' eller 'personlig'.

Il s'agit en somme de trois séries de faits:

1. Les trois (parfois quatre) personnes - catégorie autonome, analogue à celle du nombre, p. ex.;
2. Le genre personnel ou animé - forme particulière du genre nominal, apparentée au masculin et au féminin et opposée au neutre ou inanimé;
3. Les pronoms personnels - espèce de pronom comparable et corrélatif aux démonstratifs et aux indéfinis et, de façon plus indirecte, aux possessifs et aux réfléchis. (Brøndal 1943a: 98)

Denne opstilling lægger op til at behandlingen af personbegrebet får to faser: man kan for det første spørge hvorledes hvert moment kan defineres internt, og for det andet hvorledes de alle tre under ét kan siges at udgøre den syntese som man kan kalde person. Jeg ser først på de tre momenter hver for sig.

a. position

Det første punkt i Brøndals opremsning vedrører opfattelsen af 1., 2., 3. og eventuelt 4. person, et aspekt af personbegrebet som forekommer i forbindelse med

- pronominer (personlige, possessive, demonstrative)
- verber (både finite og infinite former)
- partikler (possessivsuffixer i arkaiske og eksotiske sprog (henvisning til Humboldt))

- situativer (såkaldte tids- og stedsadverbier)

Brøndal kritiserer de traditionelle synspunkter i tre omgange:

A. De tre første personer placeres på samme niveau: 1. person (den talende), 2. person (den der tales til) og 3. person (den/det der tales om). Heroverfor hævder Brøndal at det er umuligt at sproget qua struktur kan anbringe tre sideordnede termer. De to må være formelt polære (1. og 2. person) og den tredje kompleks eller neutral. Naturligvis ikke fordi sproget er sådan, men fordi det konstrueres som strukturelt objekt i den videnskabelige diskurs.

B. Antagelsen af en 4. person som en sideform til 1. person pluralis (inklusiv vs eksklusiv). Her sker der for det første en sammenblanding af person og numerus, og for det andet en underinddeling af 1. person. Men en sådan vil, hvad enten det sker i singularis eller pluralis, kræve en lignende underinddeling af 2. person eftersom 1. og 2. person er polært forbundne.

C. Endelig finder man antagelsen af en isoleret 2. person i imperativen. Osse dette synspunkt kritiseres med begrundelsen i punkt B: 2. person er polært forbundet med 1. person og kan ikke isoleres.

Den etablerede forsknings problemer løser Brøndal, som det allerede er skinnnet igennem, ved at se 1. og 2. person som et polært par og 3. person som det hertil svarende neutrale element. Herved forklares 3. personsformens substitutionsevne i forhold til 2. personsfunktionen (fx pejorativ tiltaleform) og 1. personsfunktionen (fx fortæller/synsvinkel-konstruktioner især i fiktion og brug af 'man'), og at det omvendte forhold ikke gør sig gældende. Samtidig forklares 3. persons store frekvens bl.a. som artikel. Endelig opfatter Brøndal 4. person som kompleks af form, og den dækker imperativen. Dennes isolerede stilling forklares altså ikke ud fra dens status som verbal form, men omvendt forklares denne status i kraft af den komplekse stilling indenfor personbegrebets termer. Den komplekse syntese af 1. og 2. person i 4. person viser samtidig dennes forbindelse til vokativ og apostroferinger af forskellig slags, en forbindelse der kun kan hævdes som følge af den definitoriske autonomi som det her behandlede moment i personbegrebet har. Det er klasseuafhængigt, og udover de allerede inddragne klasser er med vokativen osse nominerne involveret.

Det er bemærkelsesværdigt at Brøndal her selv henviser til forbindelsen mellem 4. person eller imperativ og vokativ ("cérémoniale ou vocative" (ib.: 100)), for andre steder er han i vildrede med imperativens definition og relationen mellem imperativ og vokativ. I Ordklasserne afvises det pure at der skulle være en forbindelse: "Vocativ [har] man undertiden med Urette i Betydning sammenstillet med Imperativ" (Brøndal 1928: 176). Men når han efter at have fortalt hvad imperativen ikke er, skal til at forklare hvad den er, er der uklarhed. Den defineres ved hjælp af limitative kategorier (r) (Brøndal 1943a: 130) og kan da ikke have den formelle kompleksitet som 4. personen kræver. Men den defineres osse med non-limitative katego-

rier som asymmetrisk og Brøndal taler om "l'unilatéralité comme l'impératif" (ib.: 121; Brøndal 1950: 40, 126); men asymmetri er en negativ polær form og ikke en kompleks som 4. personen. Konstellationen vokativ-imperativ-4. person vender jeg tilbage til (se V.C.: 756f).

Nu er i det mindste fire todimensionale klasser, der jo er konjunkt forbundne, taget i betragtning: verber, pronominer, nominer og konjunktioner (nemlig som situativer) (og osse til en vis grad proprier). Benvenistes påstand om at personbegrebet ikke er fremmed for noget sprog med verber (Benveniste 1966: 227), omend ikke lige udbygget overalt, sandsynliggøres hermed ad logisk vej (dog uden man uden videre kan sætte lighedstegn mellem Brøndals og Benvenistes verbum). I hvert fald vil personbegrebet aldrig kunne savnes i sprog der har disse fire centrale ordklasser. Med hensyn til den rent lingvistiske side af sagen konkluderer Brøndal således (3):

Il n'y a pas de rapport spécifique (comme on l'a souvent supposé) entre le concept de personne et la catégorie du pronom (qui désigne invariablement des choses ou sujets-objets). (Brøndal 1943a: 101)

Men osse de mere generelle filosofiske aspekter tilgodeses:

On est arrivé ainsi à une révision de la définition traditionnelle des personnes grammaticales. Il ne s'agit pas exclusivement des participants d'une conversation, des sujets et des objets de la parole. Les trois ou quatre personnes telles qu'elles sont comprises par la langue s'appliquent à des rôles d'ordre beaucoup plus général: en dehors des pronoms et des verbes il est évident qu'il s'agit de positions plutôt que de personnes (au sens étroit de ce terme).

Une définition plus générale semble donc s'imposer. Dans l'opposition entre le moi et le toi, entre le mien et le tien, et parallèlement entre ci et là (cf. ceci, celà), il s'agit en réalité du contraste entre un point arbitraire (choisi ou imposé) et le reste du monde; en d'autres termes: entre le particulier et le général. On remarquera que dans cette définition il n'entre ni la notion de genre (ou classe), ni celle de chose (sujet ou objet). (ib.: 101, jeg fremh.)

I disse konkluderende bemærkninger er et væsentligt træk fra betragtningerne fra 1928 gentaget. Personlighedsbegrebet knyttedes osse der til positionsbegrebet, men på en sådan måde at positionsbestemmelsen underordnedes klassebestemmelsen (hørte hjemme i den tredimensionale klasse af personlige pronominer) og underordnedes et misforstået genstandsbegreb ($R = \text{åtomon}$). Nu løsrives positionsbegrebet fra disse bindinger og giver med sin nyvundne uafhængighed mulighed for en anden og spændende opfattelse af personbegrebet.

En sådan opfattelse er allerede foregrebet i et brev til Paul Rubow fra april 1920, der er foranlediget af et spørgsmål til Brøndal "angående Ordet den (det)", og som ligger sammen med andet materiale i lægget "De danske pronominers morfologi" (4297,23). (Brevet foreligger i en kladde dateret 15. april på 19 sider. Den angives at være afsluttet med rettelse 18. april og afsendt som 21 sider den 20. april).

Brøndal placerer i brevet den/det som universale, efter i en analyse at have karakteriseret pronominerne som todimensional klasse (RD), der er defineret internt af de tre non-limitative kategorier Symmetri, Transitivitet, Pluralitet. De optræder hver i tre former (positiv og negativ polær; neutral), således at hvert pronomen (bortset fra universalierne den, man, der) defineres af to non-limitative kategorier, der hver er formelt bestemt af de tre former.

I senere analyser (fx fra 1923 (4297,3)) finder man, som i essayet fra 1939, osse den non-limitative kategori Generalitet og derudover de to konkrete relationsarter Totalitet og Kontinuitet (i foredraget "De danske Pronominers Morfologi" (Brøndal 1942, cf. 4297,24)). De mindre sammensatte kategorier (Symmetri og Transitivitet), får en mindre fremtrædende plads, mens fx refleksivitet, der overfor Rubow defineres som symmetrisk-non-transitiv indenfor underklassen RD, jo i 1928 bliver defineret limitativt, Dd. Disse ændringer kan være afstedkommet af at Rubow (409,5) ikke synes villig til at acceptere Brøndals analyse, men osse af Brøndals egen tvivl, "højst foreløbigt" kalder han sit "Forsøg" i brevet til Rubow.

Det er ikke hele Brøndals fremstilling (bl.a. vedrørende universalierne, klassens numeriske størrelse) der interesserer mig her, men de dele der fremhæver pronominerens forhold til positionalitet, til genstandsbebegreb og til deixis-funktion.

Brøndal afviser først overfor Rubow at to klassiske opfattelser skulle være fundamentale nok: at pronominet står i stedet for et nomen for at man kan undgå gentagelse, og at pronominet "peger el. viser hen paa noget". Han udbygger en tredje opfattelse af pronominet som almen betegner af attributløse genstande:

Et Pron. nærmer sig Nom. ved at betegne en Genstand; det skiller sig derfra, men nærmer sig Proprierne, ved ikke at give nogen Beskrivelse af Genstanden. Et Pron. (ego) skiller sig endelig fra et Propr. (Caesar) ved principielt at være hvad Proprierne tilfældigvis er: en 'Shifter' (Jespersen: 'Nutids-sprog'), en tom Ramme, en slags 'ubenævnt Tal'. Det nærmer sig Talordene (NB. dansk én).

Propriernes tilfældige shifter-karakter må ligge andre steder end i den logiske definition, dvs. enten i Situationen (cf. IV.B.: 343f) eller i bøjningen (vokativ). Men er shifter-karakteren principiel for pronominet, må den forkastede pege- eller henvisningsfunktion osse knyttes

principielt, dvs. gennem den limitativt kategorielle klassedefinition, til pronominet i kraft af D-kategorien ("Placeringsmomentet (D)" talte Brøndal om i Ordklasserne), en kategori der således må have skærpet sin karakteristik på dette punkt.

Men dette forhold underbelyses imidlertid, tilsyneladende ved Brøndals omarbejdelse af brevet til Rubow, hvori Brøndal har fjernet et par sider og blot ladet en udklippet lap på et par linier blive tilbage ("Skrevet om og afsluttet (21 Sider) 18. Apr. 1920", noterer Brøndal ved kladdens side 7). Det hedder nu om underklassen (RD) af bl.a. personlige pronominer (jeg, du, han, hvem, (hvad), (sig)), at den omfatter "Ord der altid staa alene og - analogt med Propr. - betegner en individuel Genstand". Selve genstandsrelateringsens overordnede status (RD) i forhold til det positionelle moment bygger imidlertid på et ellers i Brøndals morfologi forkættet argument: det syntaktiske ("staa alene"). Da Brøndal kun fremhæver singularis former, kan man endvidere have mistanke om at han forveksler individualiteten i R-kategorien (cf. hypóstasis) med numerusindividualitet (cf. átonon).

I forbindelse med den non-limitative karakteristik af underklassen som asymmetrisk, fremhæver Brøndal nu atter det positionelle, idet "jeg, du, han er retningsgivende, demonstrative, deiktiske: netop hvad de var i den gode antike Grammatik (før det overfladiske Personbegreb indførtes)." Her er det karakteristiske for personbegrebet overhovedet det deiktiske moment, mens det overfladiske personbegreb må være noget andet. Det kan i brevets kontekst kun være individbetegnelsen (sammenblandingen af hypóstasis og átonon) men ikke refleksivitet, idet subjektivitet og personbegreb slet ikke omtales under brevets omtale af refleksivitet. Den specificeres blot som 'samme', 'anden' og 'sig', der er hhv. 1., 2. og 3. person indenfor refleksiviteten, der senere under ét karakteriseres som symmetrisk. Den specifikke distinktion mellem personbegrebets positioner sker via Transitiviteten (1. person = transitiv; 2. person = intransitiv; 3. person = non-transitiv).

Brevets usikkerhed er langt mere frugtbar end den senere pronomen-fremstilling i Ordklasserne. I brevet rykker forholdet mellem R og D i fokus, det deiktiske moment (D og asymmetri) fremhæves som generelt forhold ved personbegrebet ved pronominer, mens positions-specifikationen (Transitivitet) gøres til et generelt forhold for flere ordklasser og underklasser. Brøndal har sværest ved at redegøre for R-kategoriens rolle, og det er måske grunden til at refleksiviteten som rent subjektivt defineret (Rd) får fællesnævnerens karakter i Ordklasserne, således at det aspekt som R-kategorien faktisk fastholder, nemlig at bevidstheden som subjektivt fundament er bevidsthed om, ikke præciseres. Det sker når han senere genoptager pronomenrefleksionen fra Rubow-brevet (se V.C.: 750f). Bevidstheden er osse bevidsthed om noget for nogen (4). Det er det positionelle moment, som Brøndal fremhæver så stærkt i brevet. En fornyet redegørelse for dette aspekt sker ved hjælp af den non-limitative kategori Generalitet (mens numerus-aspektet, fx ved pronominer, karakteriseres ved hjælp

af Pluralitet (Brøndal 1942)).

Hvor positionaliteten generelt ligger i D-momentet, ligger dens specifikation ikke længere for Brøndal i en kombination af Symmetri og Transivititet, men i Generaliteten. I "Le concept de "personne" en grammair" fastlægger han 1. og 2. person:

1. person = 'point arbitraire (choisi ou imposé)'
2. person = 'le reste du monde'

Brøndal kalder det for en modsætning mellem specielt og alment, og han tænker her på hhv. den negativt og positivt polære form af Generalitet (ingenereel eller partikulær vs generel) (Brøndal 1950: 38, 41, 74 (cf. Brøndal 1940a: 33f); Brøndal 1943a: 121) (relationen mellem én og kun én komponent og en vilkårligt valgt anden). I Generaliteten arbejder Brøndal med en modsætning mellem "l'élément et l'ensemble, l'individuel et le collectif" (Brøndal 1950: 74), mens han her stiller en kontrast op mellem 'le point arbitraire' og 'le reste du monde'. 'Le collectif' og 'le reste du monde' kan ikke uden videre sidestilles; det sidste begreb er absolut, hvad det første ikke nødvendigvis er. Der kan ikke være tvivl om at 2. personen, flerhed eller ej, er det der har status som det fra 1. personen absolut forskellige. Den måske lidt uklare sammenblanding af hvad der er absolut og arbitrært her, hænger sikkert sammen med at Brøndal klart markerer at 1. personen er et hic-et-nunc, mens 2. personen er alt hvad der ikke samtidig med indtager denne arbitrære position. Positionen kan skifte - det er det arbitrære -, men modsætningen er i hvert her-og-nu absolut. Mens modsætningens absolutte karakter udtrykkes af Generaliteten, vil tidsbindingens samtidighed skulle knytte sig til Connexiteten (cf. ib.: 73f; Brøndal 1943a: 121).

Under alle omstændigheder betragter Brøndal modsætningen som konstitutiv overalt hvor der skal tales om person eller subjekt. Den bestemmer ikke hvad der kan forestilles at være i de to positioner, men kun deres 'hér-hed' og deres 'dér-hed' som irreducibel. Dette polære udgangspunkt giver anledning til fire formelt bestemte positioner:

1. person: negativ polær/'point arbitraire'
2. person: positiv polær/'le reste du monde'
3. person: neutral/hverken 'point' eller 'le reste'
4. person: kompleks/både 'point' og 'le reste'

Disse fire aspekter af personbegrebet indenfor den konstitutive positionsbestemmelse angiver kun her en statisk og formelt bestemt struktur (indenfor Generalitet ifølge Brøndal, hvilket ikke er tilstrækkeligt; Connexitetens tidsforhold må med). Og det er nu netop tilknytningen til det deiktiske moment, som Brøndal fremhæver i brevet til Rubow, der kræver at det statiske ikke kan isoleres, ligesom 4. personens kompleksitet kræver nærmere analyse. Disse to krav vil vise sig at være nøje sammenhængende.

b. genus

Det andet moment i Brøndals opbygning af personbegrebets konstituent er indeholdt som én dimension i modsætningen mellem de forskellige genera: levende vs ikke-levende. Osse genus er indifferent overfor klassifikatoriske grænser og findes hos

nominer (substantiver, adjektiver)

pronominer

verber (participier, gerundiver)

Inden Brøndal opstiller genusmønstret, advarer han mod en for bastant tolkning med for stærke biologiske overtoner. Der er som overalt i sproget kun tale om logiske ordninger, der her ser således ud:

polær: maskulinum vs femininum

neutral: hverken maskulinum eller femininum ('inanimé')

kompleks: både maskulinum og femininum ('animé')

kompleks-polær: rationel vs irrationel

Den sidste distinktion finder Brøndal bl.a. i visse amerikanske sprog som en modsætning mellem overordnede, uafhængige 'personer' og underordnede, afhængige, men begge er komplekse former, hvis alternerende betoning kan sammenlignes med hhv. maskulinum og femininum. Det er modsætningen mellem kompleks og neutral der har med personbegrebet at gøre.

Dog er den næppe af fundamental betydning for personbegrebets grammatiske betydning. Ellers ville Brøndal næppe advare mod at man er for bastant i sin tolkning, eller pege på at hele genusteorien trænger til en ny fremstilling som han stiller i udsigt, og hvori altså den komplekse form er "le genre dit personnel" (ib.: 102).

Hos fx Greimas optræder 'animé' vs 'inanimé', 'humain' vs 'non-humain' fortrinsvis som klassematiske kategorier, dvs. knyttet til det han kalder overfladegrammatikkens syntaks. I så fald er der tale om en del af hvad Brøndal kalder semantikken, som i sig selv falder udenfor den fundamentale kategoriale bestemmelse i hans sprogteori. Hvorom alting er, det må være på sin plads at nøjes med at konstatere at genus ikke spiller samme fundamentale rolle for en forståelse af personbegrebets sproglige status og funktion, og at det foreløbig må stå hen i det uvisse hvilken rolle genus spiller (5). I hvert fald ikke den altafgørende rolle som positionen og som det sidste område af de tre Brøndal tager op:

c. pronominer

Brøndal undersøger endnu engang de personlige pronominer i analysen af personbegrebets grammatiske komponenter. Behandlingen i essayet udbygges i Les parties du discours, hvor de personlige pronominer flyttes fra refleksiverne og de tredimensionale klasser, hvori de figurerede i Ordklasserne, over i den ordinære pronomenklasse. Her er der endnu enkelte ledige pladser tilbage efter at den, som alle todimensionale klasser, skal have seks underklasser. Samtidig beskærer Brøndal afsnittet om refleksiverne, således at der kun tilbage er en

karakteristik af ordklassen og en mere generel betragtning over subjektiviteten i snævrere forstand, mens tilknytningen til personbegrebet i bredere forstand er borte. Pronominerne er fjernet fra den tredimensionale klasse, hvor kun de såkaldte ceremonialer er tilbage.

Pronomenklassen i almindelighed er defineret således:

Une classe de relata (R) descripta (D) ne doit contenir que des mots qui désignent simultanément des objets au sens objectif et au sens subjectif, donc des "substantifs" conçus, d'un côté comme des objets en soi (R), de l'autre comme des objets de description (D). (Brøndal 1948a: 113)

Blandt disse hører de personlige pronominer hjemme i den komplekse undergruppe i nær tilknytning til de to kompleks-polære:

3. Pronoms personnels (RD) - Des mots comme latin ego, tu, anglais I, you, he, allemand ich, du, er, désignent de façon caractéristique l'individu (R) et la possibilité ou attente de description (D). C'est cette union marquée de la chose objective ou réalité extérieure (R) et du cadre ou possibilité intérieure (D) qui constitue la conscience, fait central de la personnalité telle qu'elle s'exprime par les pronoms personnels. Nous avons déjà, à plusieurs reprises, eu l'occasion de parler de sous classes qu'on pourrait appeler personnelles: les noms personnels ou organiques (Rd) [ix mand, kvinde, björn, hund o.l.], les verbes complexes ou personnels (rd) [ix frygte, håbe, tro, elske o.l.], dans tous les cas nous avons eu affaire à la classe complexe, d'où on peut conclure que le concept de personnalité doit être mis en étroit rapport avec celui de complexité.

4. et 5. Les pronoms personnels conjoints (RD) et disjoints (RD) se trouvent en français dans les deux séries je, tē [trykfejl for 'tu', cf. Brøndal 1928: 132], il - moi, toi, lui, ce qui repr-sente une sorte de scission de la classe des pronoms personnels dont nous venons de parler. (ib.: 116)

Den famøse absolutte deling mellem subjektivitet og objektivitet, der fulgte af de personlige pronominers direkte og indirekte forbindelse med refleksiverne, er nu borte. De personlige pronominer fastlægger kvalitativt personligheden som en ubrydelig syntese af indre og ydre (cf. Brøndal 1932: 4). Nu benytter Brøndal igen det lidt farlige individbegreb (R), dog ikke mere som 'den bestemte fastholden af et individ' (se V.C.: 741), men i forbindelse med det logiske genstandsbegreb i almindelighed. Tales der end om 'la chose objective ou réalité extérieure', må tingsbegrebets logiske status igen understreges. Det gælder kun "Objecter for Tanken", "Tankeresultat eller Object", og de med R betegnede genstande udgør tilsammen "en foreløbig uanalyseret

Verden" (Brøndal 1928: 70, 155). Brøndal mener med ydre hverken tingene i absolut adskillelse fra mennesket eller kroppen i absolut adskillelse fra bevidstheden. Der menes den fænomenalitet der er emne for bevidstheden eller tanken, dvs. en repræsenteret eller forestillet genstand: "un objet (R) que l'on se représente comme décrit ou que l'on cherche à décrire" (Brøndal 1948a: 114, jeg fremh.). Denne 'tanke' er da det indre moment i pronominet, dvs. den 'situs' hvorfra fænomenaliteten begribes, det der er blevet/vil blive beskrevet. Det fænomenologiske underlag under Brøndals formuleringer bryder her afgørende med den cartesianske refleksivitet, der sætter subjekt og objekt som autonome absolutter.

Derfor kan ydre ikke løsrives fra indre i pronomenmolekylet, men de to momenter kan skiftevis betones, nemlig i de kompleks-polære underklasser der udgøres af de bundne og ubundne pronominer. Fælles for alle er den formelle bestemmelse som komplekse. Det er osse denne formelle karakteristik som var afgørende både i 4. personen og i det personale genus. Og lad os indskrænke os til alene at erindre denne omstændighed fra Brøndals vage omtale af genus. Med den alternerende accentuering af R- og D-elementet indenfor den komplekse form nærmer man sig både den vekslen mellem ydre og indre som har været væsentlig i diskussionen af tegnet, og den spænding mellem D- og R-elementet som er motor i forløbet af den diskursive rytme. Men det må bemærkes at de to aktive kategorier, r og d, ikke indgår i definitionen. Pronominerne er tomme for forbindende og beskrivende aktivitet og fordrer i stedet en sådan.

Er det således klart at pronominernes definition osse for de personliges vedkommende er bundet i statiske oppositioner i ordklassestrukturen i den almene morfologi, parallelt med de to øvrige momenter i personlighedsbegrebet, er det samtidig klart at det dynamiske aspekt ligger på spring her som ved positionsbestemmelsen af personbegrebet. Den samtidige markering af et ydre og et indre aspekt i pronomen definitionen er afsæt for overvejelser om en dynamisk forening af aspekterne, hvilket ikke var muligt med personalie-definitionen Dd (opponeret til Rr) og den tredimensionale definition af de personlige pronominer, DRd.

4. Person og sprog, 2. forsøg: syntese

Det er nu øjensynligt osse Brøndals egen mening at man skal anlægge en dynamisk synsvinkel på personlighedsbegrebet. Det hedder således i slutningen af "Le concept de "personne" en grammaire", hvor resultaterne fra de adskilte undersøgelser af de tre momenter resumeres og samles i en syntese:

Si comme représentant des personnes on choisit la 4e ou synthétique comme, en quelque sorte, la plus personnelle, si d'autre part, on considère les pronoms lourds comme plus

caractéristiques (ils sont en effet plus caractérisés) que les légers, on constate que personnel est partout synonyme de complexe. Par trois moyens profondément différents la langue est arrivée à exprimer les trois aspects qui constituent le fait complexe de la personnalité: l'individu, la faculté créatrice ou animale, la conscience. C'est en isolant tour à tour ces trois aspects que la grammaire a pu désigner des faits si radicalement divers par un seul et même terme. (Brøndal 1943a: 104)

Her får Brøndal udtrykt sin hensigt med redegørelsen for de tre momenter han har opstillet i paradigmatiske oppositioner og bestemt internt og i forhold til hinanden. Han vil etablere et personbegreb der er en syntese af de tre momenter. Når han frem til slutningen har brugt termen kompleks (4. person, genus 'animé', RD som kompleks underklasse), er den brugt i streng forstand som en formel karakteristik. Her er person synonymt med kompleksitet (som det ses i fx. alle de komplekse todimensionale underklasser (cf. Brøndal 1948a: 116f)).

Men når han her i slutningen taler om 'le fait complexe de la personnalité', betyder kompleksitet en syntese af de tre opremsede momenter (der altså hver for sig rummede en formel kompleksitet); kompleks betyder således blot sammensat. At den syntese kaldes 'le fait', kan derfor kun opfattes således at den udgøres af en faktisk forening af de tre momenter der er definitorisk uafhængige af hinanden ('si divers') (hvad fx de fire positioner ikke er, eller alle de seks underklasser af RD-klassen). Denne syntese består af individualitet, hvilket både må henvise til R-kategoriens tilstedeværelse i definitionen af den pronominal personlignethed (cf. hypostasis) og til positionsbestemmelsen (cf. prosōpon), og af skabende evne og bevidsthed (cf. genus-bestemmelsen og D-kategorien). At der på denne baggrund tales om et faktum kan kun betyde en iværksættelse (positionsbestemmelse her-og-nu) af en sammensat (kompleks) diskursiv (bevidsthedens skabende evne) aktivitet.

Jeg vil derfor prøve at forstå Brøndals opfattelse af den personkonstituerende proces som en dynamik knyttet til diskursen med 4. personen som centrum ('en quelque sorte, la plus personnelle'). Da 4. personen hænger sammen med definitionen af de tre andre positioner, bliver det derfor entydigt at det er positionsbestemmelsen der er grundlaget overhovedet for forståelsen af personbegrebet (6). Når Brøndal her bruger betegnelsen individ ('individu') som overbegreb, medfører min accentuering for det første at prosōpon-begrebet og ikke hypostasis (endsige det refleksive subjekt) rykker i forgrunden; og for det andet at det ikke er 1. personen der er det egentlige individ, men at individkarakteristikken må udtrykke at individ overhovedet forstås som person-udtrykt-position.

I kraft af den formelle opbygning af positionerne er det de polære (1. vs 2. person) der er udgangspunktet. Som vi skal se i det følgende,

synes det netop at være disse positioner der er grundlaget for at de personlige pronominer kan gå ind i den almene pronomendefinition (RD) på den komplekse underklasses plads, og det synes som om det er via pronomendefinitionen at man kan forstå hvorfor positionsstrukturen som rent formel struktur (pos., neg., neutr. etc.) kan omsættes til en struktur af afgrænsede positioner i diskursen, altså determinere en dynamik.

Hos E. Benveniste, der definatorisk binder personbegrebet og pronominer (og verber) sammen, læser man i relation hertil:

Quelle est donc la "réalité" à laquelle se réfère je ou tu? Uniquement une "réalité de discours", qui est chose très singulière. Je ne peut être défini qu'en termes de "locution", non en termes d'objets, comme l'est un signe nominal. Je signifie "la personne qui énonce la présente instance de discours contenant je" (...) je ne peut être identifié que par l'instance de discours qui le contient et par là seulement. Il ne vaut pas que dans l'instance où il est produit. (...) La conscience de soi n'est possible que si elle s'éprouve par contraste. Je n'emploie je qu'en m'adressant à quelqu'un, qui sera dans mon allocution un tu.

C'est cette condition de dialogue qui est constitutive de la personne, car elle implique en réciprocité que je deviens tu dans l'allocution de celui qui à son tour se désigne par je. C'est là que nous voyons un principe dont les conséquences sont à dérouler dans toutes les directions. (...) Ainsi tombent les vieilles antinomies du "moi" et de l'"autre", de l'individu et de la société. Dualité qu'il est illégitime et erroné de réduire à un seul terme originel, que ce terme unique soit le "moi", qui devrait être installé dans sa propre conscience pour s'ouvrir alors à celle du "prochain", ou qu'il soit au contraire la société, qui préexisterait comme totalité à l'individu et d'où celui-ci ne se serait dégagé qu'à mesure qu'il acquerrait la conscience de soi. C'est dans une réalité dialectique englobant les deux termes et les définissant par relation mutuelle qu'on découvre le fondement linguistique de la subjectivité. (Benveniste 1966: 252, 260)

Jeg citerer her udførligt fra Benveniste. Han har en dybtgående overensstemmelse med Brøndal i sin beskæftigelse med sammenhængen mellem subjektivitet, sprog og personbegreb, og samtidig er han den der måske mere end nogen anden har bragt denne sammenhæng til udtryk på en måde så den har fået en generel gennemslagskraft i de humanistiske videnskaber. Han har virkelig fået lov at høre "mon écho auquel je dis tu et qui me dit tu" (ib.: 260), høre et svar på det udspil han har givet til andre end lingvister i snæver forstand, fx i festskriftet Langue, discours, société (Kristeva e.a. (eds.) 1975).

Benveniste udformer sine tanker således at de kan få generalisationsværdi ('dans toutes directions'), og afviser at grundlaget herfor skulle være antagelsen af absolutte specielle fundamenter (ingen 'seul terme originel', det være sig 'le "moi"', installé dans sa propre conscience' (cf. Dd) eller 'une totalité préexistante' (cf. Rr)). Tværtimod er forskellen og den gensidige afhængighed mellem 1. og 2. personspositionen grundlæggende, altså den negativt og positivt polære form hos Brøndal. Dette forhold er 'constitutif de la personne'. Heraf følger at subjektiviteten og personbegrebet er konstitueret som 'une réalité discursive', at altså diskursiviteten er betingelsen for menneskets konkrete udfoldelse som subjekt og person. Det er herudfra en identifikation kan finde sted, dvs. en afgrænset genstandslighed hvad enten den karakteriseres som den ene eller anden position (1., 2., 3. og 4. person) eller som konkret fremtræden. En privilegeret position eller én bestemt fremtræden binder ikke konstitutionen. Det betyder at det du der indgår i dialogen i kraft af den diskursive logik ikke kun er samtalepartner, men er indbegrebet af totaliteten udenfor jeg eller 1. person. I citatets slutning er det tydeligt at de to termer, som hos Benveniste sættes sammen i konstitutiv gensidighed, er 'un point arbitraire' og 'le reste du monde'. Du er således indbegrebet af verden udenfor mig, for så vidt den er afgrænset fra mig og jeg retter min bevidsthed imod den. Altså R overfor D.

Så vidt jeg kan se er det nu netop denne logik der ligger bag Brøndals placering af de personlige pronominer indenfor den pronominal klasse: den komplekse form fastholder gensidigheden mellem R og D som elementær afgrænsning af positioner i gensidig afhængighed (RD) (ego, tu). Samtidig er forskellen som mulighed for positionsskift udtrykt i den vekslende kompleks-polære betoning mellem RD (je, tu) og RD (moi, toi), der udtrykker det aspekt af 2. personspositionen der gør at 2. personen osse har status som objekt i og med bevidstheden retter sig mod den. Hver position angiver derfor en dobbelthed, dels muligheden for subjektiv rettethed mod noget andet, dels muligheden for i forhold til dette andet at blive objekt. Det er denne fundamentale intersubjektivitet som i pronomendefinitionen fæstnes kategorialt, på basis af en refleksion over positionaliteten som blot formelle muligheder, men ikke på basis af en generalisering af refleksiviteten. Det må være en sådan intersubjektivitet som osse Benveniste forudsætter, når han taler om at 'je ne peut être identifié que par l'instance du discours'. Positionaliteten i sig selv angiver ikke identiteter, men alene funktionsbetingelser, som er rammer om identiteter og identifikationer, hvorfor disse er af intersubjektiv art. Dette er, for en gangs skyld, udtrykt med eksemplarisk præcision af Lacan:

Ce que je cherche dans la parole, c'est la réponse de l'autre. Ce qui me constitue comme sujet, c'est ma question. (...) Je m'identifie dans le langage, mais seulement à m'y perdre comme objet. (Lacan 1966: 181)

Det er denne dialektik der hersker lige fra grækerne der kryber ind i hesten for at fortabe sig som objekter for det uovervindelige Troja, hvorpå de vinder, til den moderne forfatter der kun kan overvinde sin hjælpeløshed overfor det hvide ark ved at gøre sig til objekt for papiret, krybe ind i bogstaverne, de eksisterende former. Fra kampen som eksistentiel handling til skriveprocessen som eksistentiel handling, fra Homer til Beckett, det er den samme uopløselige konstituerende dialektik der hersker.

Udfra den formelle definition af positioner har Brøndal peget på den komplekse 4. person som den centrale, opslugende den inklusive 1. person, en betegnelse Brøndal ikke var tilfreds med. I forbindelse med den kategoriale definition, RD, kunne alle Brøndals bemærkninger forbindes med denne fundamentale polaritet. Men selve spændingen mellem R- og D-kategorien er, ved vi, diskursens drivkraft (.:R/Dr : dR/D:..). Kan 4. personen bindes til den fundamentale diskursive logik på basis af Brøndals henvisninger?

Ja, det ser det ud til. For han knyttede 4. personen til, ikke kun kompleksitet i almindelighed som kriterium på personbegrebets sproglige tilstedeværelse, men til imperativ og, måske lidt ufrivilligt, vokativ (se V.C.: 745f). At vokativen som generaliseret udtryksform har betydning for problemstillingen, kan man få indtryk af når det er blevet sagt at

(...) la fonction du langage n'y est pas d'informer, mais d'évoquer. (ib.: 181)

C'est justement dans la phrase vocative, où le 'je' disparaît, que le désir s'articule. (Safouan i Wahl (ed.) 1968: 288)

Je puis seulement, je dois seulement parler à autrui, l'appeler au vocatif qui n'est pas une catégorie, un cas de parole, mais le surgissement, l'élévation même de la parole. (Derrida 1967b: 152)

Et er en mere løs sammenknytning af person, subjekt og vokativ, noget andet er om en sådan konstateret relevans kan omsættes til grammatiske begreber i Brøndals teori. Imperativen, som Brøndal tvivløst knytter til 4. personen, blev ikke entydigt værdibestemt (skal adskilles fra vokativ (Brøndal 1928: 176); skal identificeres med 4. person der er kompleks (Brøndal 1943a: 100), men er dog asymmetrisk (negativ polær) (ib.: 121) eller defineret af r-kategorien (ib.: 130)). Vokativen, derimod, er altid fastlagt som denne bøjningsform (DrdR) (ib.: 122; Brøndal 1928: 176) (7). (Om denne formel osse kunne anvendes for imperativen, på trods af Brøndal, kunne overvejes: den kunne sagtens skilles fra vokativen der ville noteres Rd(DrdR), mens imperativen ville hedde rd(DrdR), men Brøndals variationsskema ville ikke kunne artikulere denne lighed: kasus er syntetisk generisk (knytter sig frit

til ordet og udtrykkes med limitative kategorier), modus er syntetisk relationel (udtrykkes med non-limitative kategorier). Et behov for revision er der i hvert fald).

Hvad der her alene skal slås fast er at 4. personen udtrykt som kategorial, men ikke formel kompleksitet finder formen $Dr dR$. Det er med den Brøndal har markeret selve grænsen mellem morfologi og syntaks (interjektionen) og defineret den diskursive grundenhed (fx sætningen). 4. personen som den egentlige person, personen som 'fait complexe', er hermed sat som diskursivt faktum, som diskursivt konstitueret.

Personbegrebet kan ikke identificeres med subjektiviteten som sådan i sproget, således som Brøndal gjorde i behandlingen af refleksiverne i Ordklasserne. Subjektiviteten som sådan, således som Brøndal med intentionalitet og med hypokeímenon har knyttet den til det subjektive genstandsbegreb, dukker op alle de steder hvor de sproglige fænomener defineres af D- og den dermed forbundne d-kategori. Hvad der er vigtigt ved personbegrebet som en specifik forvaltning af den sproglige subjektivitet er, igen med én af Benvenistes frapperende formuleringer, at

L'installation de la "subjectivité" dans le langage crée, dans le langage et, croyons-nous, hors du langage aussi bien, la catégorie de la personne. (Benveniste 1966: 263)

Det er med personbegrebet som filter - med de tre momenter Brøndal har givet det - at subjektiviteten bliver diskursivt faktum og gør sproget til handling på intersubjektive betingelser.

Selv om mange andre elementer end de pronominale og adverbierle (i de indoeuropæiske sprog) kan bære subjektive elementer og indirekte deiktiske aspekter, så er det i kraft af sådanne egentlige deiktiske elementer at denne subjektivitet omsættes til diskursiv og social praksis. Den form subjektiviteten har fået via personbegrebet forbinder det således med udtrykssidens deiktiske funktion, som den er fremstillet i sidste kapitel, ved netop at forankre den intersubjektivt og ikke kun rumligt. Der er således god sammenhæng indenfor Brøndals teori mellem konsekvenserne af hans oprettelse af de symbolske limitative kategorier og konsekvenserne af hans ændrede opfattelse af subjekt og person i sproget. Den rolle diskursiviteten er blevet tildelt, betyder - ligesom hos Benveniste - at dette deiktisk-diskursive personbegreb konstituerer den fundamentale subjektivitet som Brøndal har knyttet til intentionaliteten og hypokeímenon. Personbegrebet er subjektets sproglige konstitution, men ikke dets eneste sproglige udtryksform.

5. Person og virkelighed

"... hors du langage aussi bien" skriver Benveniste om dette personbe-

grebs gyldighedsområde. Det kan Brøndal tilslutte sig. Dels fordi bindingen til deixis og diskursiviteten implicerer en forbindelse til en konkret manifestation som 'fait complexe' i en 'situationstotalitet' (Barthes 1970: 154), som *átomon*. For Brøndal er Situationen stedet for den individuelle uendelige variationsrigdom, for så vidt ustruktureret da alle typer fænomener og påvirkninger krydser hinanden, men ikke ustrukturerbar. Struktureringen finder sted på betingelser, ellers vil der blot blive tale om en ekstensional klassifikation med ambition om restløshed. Brøndal strukturerer på de betingelser som hans kategorielle teori dikterer. Det betyder for det første selektion af variationsrigdommens aspekter, og det betyder for det andet at fænomenerne undersøges for så vidt de kan betragtes som konstitueret af de forhold som fikses i den sproglige grammatik - eller bredere den almene grammatik - og dens grundlag. En ren beskrivelse er interesseløs. Er den ren er den uden generaliserbar erkendelseeffekt. Har den blot et gran af generaliserbarhed er den ikke ren, og konstitutionsbetingelserne må undersøges. Brøndal vil herudover, på grund af sit komprehensiv grundsyn, hævde at ren beskrivelse overhovedet er ren fiktion.

Når Brøndal derfor prøver at bringe styr på Situationens mangfoldighed som andet end som en ydre mere eller mindre skæbnebestemt materialitet, det uoverstigelige for videnskabsmanden og for hverdagsmennesket, sker det udfra en opfattelse af at virkeligheden grundlæggende forstås som bestemt i forhold til mennesket, en relation indenfor hvilken osse naturvidenskabens resultater skal forstås: osse de er resultater af menneskelig bearbejdning af naturen og de får konsekvenser for erkendelser på andre felter. Brøndal ser på virkeligheden som en fundamentalt set kulturel størrelse, hvori mennesket placeres og forstås ud fra en opfattelse af at det som person er diskursivt konstitueret.

Jeg ser her bort fra Brøndals mentalitetsteorier, hans stilistiske overvejelser i Ordklasserne, hans spredte bemærkninger i Ordklassernes gennemgang af definitionshistorien om individuelle sprogtilbøjeligheder og lignende bemærkninger i disputatsen (og i den del af forfatterskabet jeg springer helt over: sprog- og navnehistoriske studier). I stedet vil jeg her kort gennemgå Brøndals få kulturpolitiske skrifter, en række foredrag holdt i forbindelse med Folkeforbundets kulturelle arbejde. Brøndal beskriver det selv således:

Paa Initiativ af Paul Valéry, Medlem af det franske Akademi, nu Professor ved Collège de France, hvem Jeg havde budt velkommen ved hans Foredrag her paa Universitetet 5. Maj 1931, har jeg deltaget i flere internationale Møder af Intellektuelle der interesserer sig for Europas og Kulturens Skæbne. Beretninger om disse Møder er udgivne af Institut de Coopération intellectuelle i Paris. (Ridderbiografien af 4. dec. 1936)

Møderne holdtes inden for rammerne af Comité des Lettres et des Arts, og Brøndals bidrag er "Culture et civilisation" (Brøndal 1933), "L'Esprit européen" (Brøndal 1934) og "L'humain comme idéal" (Brøndal 1937). Det førstnævnte er det fyldigst gengivne. Alle bærer de en patos i sig der, ligesom sprogbrugen, virker stærkt dateret. Og man mærker den samme dobbelthed som her i Brøndals egen beskrivelse af engagementet: en noget pompøs selviscenesættelse og bevidsthed om betydningsfuldhed, suppleret af opremsninger i ridderbiografien af 'store' mænd han har truffet ved møderne; men på den anden side en dybtfølt bekymring hos ham, som kritisk analyserende rationalistisk intellektuel, over udviklingen i Europa, en udvikling han tog stilling til med de midler han havde - analyse og kritik. En intellektuels dilemma, nu som før.

Jeg er ikke i tvivl om at man i disse essays, der er marginale i teoretisk forstand, og de dele af forfatterskabet jeg ovenfor har skudt til side, får et indblik i de humanistiske filosofiske visioner og dybeste tilskyndelser der styrede Brøndals arbejde, men som kun nåede teoretisk eksplicitering ved at blive omsat i ordklasselære og præpositions-synonymik. Det er ikke udtryk for tilbageholdende eller usikker udskiftning af vision med overskuelig detalje. Tværtimod. Det er udtryk for en til vanvid grænsende forvisning om at hver enkelt detalje, hvert fonem, hvert suffix, er brændpunkt for det menneskelige univers, at intet element er for ubetydeligt til at kunne ses som en splint af kosmos. Blot analysen er omfattende og dyb nok. Brøndals selvbevidsthed er i virkeligheden en ydmyghed overfor den opgave han har sat sig: det er omfanget og betydningen af den der spejler sig i ham og ikke omvendt.

Brøndal præciserer derfor at han tager de store begreber i sin mund - kultur, civilisation, idealer, menneskeværd - for at se dem i en "rapport aux faits linguistiques" (Brøndal 1933: 88). På den baggrund prøver han at skelne mellem begreberne kultur og civilisation (formentlig under indtryk af Humboldt). Kultur defineres i al almindelighed som "l'aspiration ou création idéale et personnelle" (ib.: 89, jeg fremh.), og civilisation som

un système de valeur de caractère social (et pourrait-on dire, pour rejoindre les conceptions des physiciens, un système de convention), système donc de caractère social et supra-individuel, de caractère purement idéal ou essentiel, je prends le mot "essentiel" dans le sens scolastique, en contradiction avec "existentiel", - système qui, à certaines époques, a pu être reconnu comme norme par certains populations. (ib.: 89f, jeg fremh.)

Jeg skal i det følgende ikke gøre Brøndal til en overset og original kulturdebattør fra 30'erne. Det lader sig ikke gøre. Men jeg vil prøve at vise hvorledes hans sprogteoretiske begreber og distinktioner arti-

kulerer hans kulturdebat, og hvorledes det diskursive personbegreb heri står centralt.

Modsætningen mellem civilisation og kultur er modelleret over modsætningen mellem system og rytme. Her er civilisationen da det der, som systemet, under historisk givne omstændigheder har en transindividuel og social normfasthed. Brøndal kalder den ideal, og mener hermed - som vi har set i gennemgangen af den grammatiske struktur - at normen er til stede i de enkelte fænomener som deres strukturelle betingelse.

Nu afviser Brøndal straks efter det anførte citat at han med sin distinktion har i sinde at kontrastere og eventuelt bedømme individualisme over for kollektivism. Kulturens eksistentielle og personlige karakter skal derfor ikke jævnføres med den enkeltes iværksættelse af civilisationens normer. Vi har da ikke med rytmen eller diskursfænomenet at gøre, som jeg først antydede, men med 'la parole' - den individuelle sproghandling - som Brøndal på denne tid, fx i Morfologi og Syntax fra 1932, ikke skelner klart fra rytmen. Hvis kultur skulle forstås således, ville ordet ideal optræde forskelligt i forbindelse med civilisation og med kultur, for den individuelle udøvelse kan ikke i sig selv kaldes ideal i den strenge forstand hvori Brøndal bruger ordet. Man vil kun i al vaghed kunne tale om den enkeltes ideale, dvs. bedst mulige realisation af normens ideal, og kultur ville blot betyde lydhør og ydmyg efterleven af givne sociale normer.

Nej, det personlige i kulturen og den ideale stræben og skaben kan ikke være ren individuel foretagsomhed i bekræftelse af det kollektive ideal. Det må være rytme- eller diskursbegrebet der er forlæg for Brøndal. Ideal har derfor samme status som i civilisationskarakteristikken, nu blot ikke som statisk norm men som strukturel dynamik i subjektiv, dvs. personlig, formidling, i den betydning af person som er diskuteret i de foregående afsnit.

Brøndal fortsætter nu med at se hvorledes brydningen mellem civilisation og kultur tager sig ud indenfor triaden individ, nation og menneskehed. Hvis man kort karakteriserer civilisation som det reservoir af muligheder der på et givet tidspunkt står til rådighed i en social helhed, og kultur som de betingelser for en iværksættelse af dem der står til rådighed, vil man se at det er den spænding Brøndal analyserer på de tre niveauer.

Om individet hedder det indledningsvis: "Ce que représente un individu quelconque, d'une nation quelconque, à une époque quelconque, c'est toujours l'aspiration vers le mieux." (ib.: 90). Kultur bliver i denne sammenhæng "le domaine de la variation infinie et de la liberté individuelle" (ib.: 91). Og individets forhold til civilisationen betragtet som socialt normsystem er dette: "La technique même et les conventions scientifiques sont conçues, sont mises en œuvre avec les nuances particulières dans chaque pays, dans chaque région, par chacun de nous." (ib.: 91). Den idealitet der karakteriserer kulturen her er altså den uendelige variation der reviderer og transformerer de sociale

normer i en stræben mod 'le mieux'. Denne stræben udspringer dog af en social og altså intersubjektiv kontekst: "il faut reconnaître que la culture individuelle est toujours confinée dans un système social" (ib.: 91)

Brøndals lidt naive og gammelhumanistiske formuleringer om den menneskelige stræben mod de idealske højder må derfor forstås på samme måde som han i lingvistiske sammenhænge forstår fremskridt. Nemlig ikke det der er fremskridt, men det man kalder fremskridt i sammenhæng med den sociale kontekst, dvs. fra den under givne historiske omstændigheder valgte synsvinkel hvori den 'ideale' stræben træder frem. I den individuelle dimension for kultur vs civilisation møder man da ikke modsætningen mellem rytme og system, men oppositionen non-limitativitet (kultur) vs limitativitet (civilisation). Den civiliserede idealitet er da at forstå som på én gang system og rytme, normernes statiske struktur og deres sociale organisation som adfærd. De sociale konventioner 'barnedåb' og 'bryllup' kan beskrives som reversible størrelser i det sociale system og dér kontrasteres til mange andre normer. Men deres indbyrdes rækkefølge i den sociale rytme er i forhold til de i vide kredse accepterede borgerlige værdinormer højst irreversible (cf. Berthelsen e.a. 1975: 33ff). Den individuelle kulturelle adfærd er som bekendt ikke altid normativt bestemt, og den idealitet som de kulturelle aktiviteter må tilkendes her er da, at de som de non-limitativt definerede enheder transcenderer det skel mellem system og rytme som de limitative kategorier instituerer, dvs. civilisationens konventioner. Brøndal bruger da heller ikke udtrykket 'aspiration idéale' på det individuelle område, således som han gør i den generelle fastlæggelse af hvad han forstår ved kultur. Han taler om 'aspiration vers le mieux', og inddrager hermed ikke blot forestillingen om en logisk forudsat strukturering af de civilisatoriske og kulturelle betingelser, men en etisk dimension, fordi den individuelle kultur er stedet for handling og ombrydning af normer.

Ved Brøndals andet eksempel, forholdet mellem nation og kultur-civilisationskomplekset, bevæger man sig indenfor bestemte landegrænser og ser ikke på et globalt individ og en global socialitet, men på en bestemt social enklave og dens individuelle medlemmer. Det er oplagt for Brøndal at der ikke findes samme kultur overalt: "Il y aura, tôt ou tard des révoltes contre une tyrannie culturelle". Heraf ser man den nære sammenhæng mellem kultur og civilisation. En kultur kan opkaste sig selv til civilisation, dvs. til uomgængelig social norm, selv om der kun er tale om en mulig iværksættelse af civilisationens muligheder. Men heraf følger at en given civilisation netop er en transformeret kultur og omvendt kultur er en transformerende iværksættelse af civilisation, således at der er tale om en dialektik og ikke et simpelt aktualiseringsforhold. Man kan derfor hverken tale om at der er samme civilisation eller at der er samme kultur overalt i et land, men derimod brydning og diskontinuitet mellem disse to begreber. Og det netop i kraft af at individdimensionen er en integreret

faktor.

Til slut spørger Brøndal om der er en universel menneskelig kultur og en universel menneskelig civilisation. Det sidste stiller Brøndal sig naturligvis tvivlende overfor. Det modsatte ville være et dogmatisk standpunkt der må være en kritisk og tænksom humanist som Brøndal fremmed, fortløbig som han er med Humboldt og dennes frihedsideal. Med sin interesse for folkementaltitet og nationalsproglige særpræg ville han aldrig acceptere en eksport af civilisation til formodede underudviklede civilisationer fra formodede udviklede civilisationer. Havde Brøndal levet i dag ville han uden tvivl læse både Chomskys bøger om lingvistik og sprogfilosofi og hans værker om amerikansk krigsførelse i Asien og om videnskabens stilling i samfundet. Ikke nødvendigvis med billigelse af synspunkterne, men af engagementet. I hvert fald udtrykker han i "L'esprit européen" stærk foruroligelse over diktaturstaternes fremmarch.

Med hensyn til troen på en universel menneskelig kulturel adfærd er Brøndal anderledes positivt stemt og ofte med lyrisk-patetisk Schwung: "c'est le cheminement même de notre pensée qui part de l'acquis pour se diriger vers d'autres horizons" (ib.: 93). Her er det ikke den stabile idealitet eller den individuelle moralske identitet men den permanente forandring som mulighed, muligheden for noget andet, som opstemmer ham. En fundamental antidogmatik.

Det tredimensionale kompleks af individ, samfund (nation) og universalitet (Menneskelighed/Menneskehed) bestemmes nu under ét af modsætningen mellem civilisation og kultur. Et menneske står altid i en bestemt civilisation, hvori det manifesterer samfundets normer på én gang som manifestation og modifikation, dvs. som kultur. Mennesket som art eller væsen er i denne sammenhæng bestemt af den bevidsthed eller tanke hvormed denne aktivitet iværksættes, dvs. som diskursivt subjekt i en intersubjektiv kontekst. Dobbelttheden af tilegnelse, bearbejdning og mulighed for overskridelse er sat i og af denne diskurs, - hvad jeg tidligere har kaldt det diskursive paradoks - hvori mennesket bliver subjekt.

Denne diskursive subjektivitet er for Brøndal primært en intellektuel kvalitet. Barbari, diktatur, dogmatik er ikke udslag af raffineret intellektualitet, men mangel på intellektualitet, både forstået som mangel på omtanke, traditionsbevidsthed og intellektuel vederhæftighed. Svaret herpå er derfor intensiveret udøvelse af intellektuel virksomhed.

Det ser man i Brøndals afsluttende bemærkninger til foredraget ved Lingvistikredsens 10 års jubilæum 24. sept. 1941 (4297,24) "Sprogvidenskab og internationalt Samarbejde". Han appellerer til en forpligtelse til med "Vilje og Kraft" at være trofast mod ideerne og hæve sig op i "Tankes rene Luft", hvor man knyttes sammen "ved et usynligt Baand" og skaber "mere Frihed".

Skønt man ved at Brøndal som umiddelbar og konkret baggrund for denne unægteligt luftigt-idealistiske udgyldelse har Roman Jakobsons

og andre østeuropæiske intellektuelles flugt og sin egen medvirken hertil, forbliver der tilbage en intellektuel selvforherligelse, skønt den ikke er letkøbt men konsekvent og vedgået.

Med sine begreber får Brøndal meget præcist placeret mennesket som historisk og socialt subjekt, der artikulerer og udfolder sin menneskelighed på diskursive betingelser. Og skønt han indrømmer at denne udfoldelse kræver mange andre indfaldsvinkler end hans for at blive forstået, så er det hans egen vision at "en almen kategorilære paa sprogligt Grundlag" (Brøndal 1940a: 123), der rummer "den logiske Konstant der gør Mennesket til Menneske" (Brøndal 1932: 107; cf. Brøndal 1928: 219), skal være det eneste konstitutionsgrundlag.

Hertil må man gøre gældende at diskursiviteten korrekt udgør et sådant konstitutionsgrundlag, men at denne opfattelse ikke kan foldes ud alene på det bevidsthedsfilosofiske grundlag Brøndal står på. Psykoanalysens teori om det ubevidste har ikke dementeret at diskursiviteten er et konstitutionsgrundlag for det menneskelige subjekt, men dementeret at det skulle være et homogent grundlag.

6. "Forskellen indenfor det enkelte Individ"

Analysen har vist at tese 6:

De specielle fundamenters transformation er ensbetydende med en dannelse af en teori om subjektets konstitution.

kan bekræftes. Men osse kun i den vage form den har: en dannelse, ikke dannelsen; en teori, ikke en radikal teori. Den teoridannelse Brøndal foretager fjerner sig fra den refleksive subjektivitets primat og nærmer sig en diskursiv intersubjektivitet. Men Brøndal tager revanche og fremhæver det suveræne intellekt, der i en intellektuel operation definerer intellektet som menneskets konstitutionsgrundlag, og derved, refleksivt så at sige, installerer sig selv som det eneste konstitutionsgrundlag.

Brøndal har behandlet subjektiviteten i sproget på tre niveauer: som en fundamental forudsat subjektivitet, som sprogligt fikserede enheder, defineret af kategorierne, og som kulturelt handlende og sprogudøvende menneske. Brøndal selv ville uden tvivl, med sit bevidsthedsfilosofiske udgangspunkt, betragte den fundamentale subjektivitet som den fastholdes i den logiske konstant som konstitutiv, således som kultur- og civilisationsanalyse har vist det.

Analysen der er gennemført her viser at det er det midterste aspekt, den sprogligt artikulerede subjektivitet med personbegrebet som centrum, der er afgørende. Udtrykt i en kort form betyder det at subjekt og deixis er solidariske størrelser, dvs. subjektiviteten i sproget forankrer subjektet i Situationen og ikke i "Tankens rene Luft". Sproget er konstitutivt for subjektet, nemlig for subjektet i en konkret intersubjektiv sammenhæng, hvorfor subjektteori og tekstteori

hører sammen som to sider af samme sag. Tekstteori kan aldrig blive de automatiske koders teori, og subjektteori kan aldrig blive den rene tanks teori.

Brøndals undsigelse af de specielle fundamenteres absolutte status har som konsekvens en fordobling af objektet, der er forudsætning for den forskel mellem betydning og referent uden hvilken der ikke er en menneskelig omverden, og hvorved denne omverden altid indgår i en betydningsproduktion, diskursivitet.

Og den har som dermed sammenhørende konsekvens at subjektet bliver sprogligt konstitueret. Den subjektive side af sagen er mindre klart og konsekvent gennemført af Brøndal. Tilsyneladende udleder han af subjektets diskursive konstitution at dets primære funktion er logisk-intellektuel. Men at det er diskursivt konstitueret vil sige at det er konstitueret i og med den fundamentale polaritet mellem 1. og 2. person, og at det i sin funktion derfor bærer denne forskel i sig, på én gang er sig selv og en anden. Brøndals teori peger derfor på såvel et spaltet objekt som et spaltet subjekt. Det er derfor det fungerer intersubjektivt, er konstitueret med henblik på en intersubjektivitet, parallelt med at teksten er konstitueret med henblik på materialisering. På én gang et konstitutivt - og ikke tilfældigt - krav om at indgå i materielle relationer og en garanti for en kollektiv identifikationsmulighed i dem. Det er hvad tekstteorien fastholder i forholdet mellem de symbolsk-limitative kategorier og de logisk-limitative. Hvad subjektteorien peger på - hinsides Brøndal - er at den suveræne bevidsthed fordobles af et andet bevidsthedslag der hele tiden taler samtidig.

Brøndal personligt - men ikke hans teori - tager parti i den treenighedsdiskussion han afviser (Brøndal 1928: 69): han definerer subjekt som substans og hypóstasis - den enhedsskabende fornuft, akkurat som kirkefædrene. Hans teori derimod lader prósōpon og átomon være primære: positionaliteten konstituerer fornuften som del af det konkrete.

Hvad Brøndal hermed viser, mere tydeligt end principielle tilkendegivelser, er at de tekster hans diskurs iværksætter er dobbelte, at de ikke suverænt er hans egne, men symptomalt gennemskæres af modsatrettede tendenser.

Benveniste, hvis opfattelse af det sproglige personbegreb og den sproglige subjektivitet jo er beslægtede med Brøndals, tager denne dobbelthed alvorligt som en dobbelthed i det diskursivt konstituerede subjekt der implicerer det ubevidstes realitet. Han angiver i sin artikel om Freud stilistikken som det lingvistiske sted for analysen for dobbeltheden (Benveniste 1966: 86). Hermed peger han i almindelighed på den individuelle sprogudøvelse indenfor Brøndals teori, og mere specielt på ét af de steder hvor Brøndals indsats er mest reduktiv, skønt ret ordrig (VII.2.: 803f). I stilistikken arbejder Brøndal, modsat Benveniste, enten med bevidste valg eller med entydig kodetvang (teknisk sprog kræver...) (Brøndal 1928: 183ff), hvilket osse er nøglen

overhovedet til hans opfattelse af den individuelle betydningsproduktion (Brøndal 1917: 196; brevet om sprogrøgt fra 1941 (409,1)): den kontrollerende og vælgende bevidsthed er fællesnævner eller individet er blot instrument for sprogets normer. Disse to momenter indgår i Brøndals forsøg på at finde et homogent forankringspunkt for den individuelle sprogdøvelse. Og dog - der står jo osse noget andet:

Først ved at gaa fra Forskellen mellem Individer til Forskellen indenfor det enkelte Individ naar man til det umiddelbart Givne: Talen som en Række personlige, stadigt nuancerede Ytringer, Sproglivet som konkret Fænomen. (Brøndal 1917: 196)

Individet er altså her i sin umiddelbarhed slet ikke umiddelbart, hverken som aktiv bevidsthed eller som passivt instrument. Det er konstitueret af en forskel: 'Forskellen indenfor det enkelte Individ', hvorigennem sproget bliver konkret. Hvordan kan man være så tæt på og dog nægte en ubevidst dimension som selvstændig indgribende faktor?

Men passagen fortsætter i umiddelbar forlængelse med den typiske dobbelthed i udsagnet som vi generelt har konstateret i Brøndals omtale af subjektet, dets konstitution og funktion:

Her, men ogsaa først her, har man udelukkende at gøre med den Enkelte og altid med den evige og frie Nyskaben, som Karl Vossler, idet han vilkaarligt ser bort fra alt det Sociale, vil gøre til den inderste Kærne i Sprogets Væsen. Hvorledes denne personlige Nyskaben kan spores dels ved al Sprogtilegnelse, dels ved Sprogets uvilkaarlige Ændring, dels endelig ved den bevidste Sprogrøgt, det sees maaske bedst ved at gennemgaa de sproglige Grundprocesser: Systemdannelse, Forskydning, Afslibning, Udbedring. (ib.: 196f)

Individets nyskaben er fri (selvvalgt, uden bindinger af forskelle eller systemer? Nej, mener Brøndal selvfølgelig (Brøndal 1932: 107)), men man kan samtidig i denne nyskaben ikke, som Vossler, vilkårligt se bort fra det sociale der altså er nødvendigt. Men er det nødvendigt for funktionen eller spiller det en konstitutiv rolle? Svaret gives ikke her, men Brøndal mener klart at det sociale er til stede i og med sprogets kollektive karakter, altså for så vidt sproget er konstitutivt, er socialiteten det osse.

Og dermed flytter den konstaterede forskel indenfor individet sig hen og bliver en forskel i individets relation den givne sprogtilstand, individet som iværksætter af kombinerede spontane og bevidste ændringer. Den spændende konstatering af individets heterogenitet forskydes via en uklar blanding af frihed og determination i denne interne dobbelthed til en dobbelthed i forhold til sprognormen og dermed til en

relation mellem synkroni og diakroni i sprogsystemet. Og så er vi på sikker grund igen: det hele kan undersøges som sproghistoriske ændringstyper. Individet reduceret til én homogen rolle: enten som vælgende bevidsthed i forhold til sig selv, eller som iværksætter af forandringer i forholdet til sprognormen.

Brøndals egen fremstilling manifesterer igen den dobbelthed han søger at mane i jorden. Subjektet er heterogent: 'jeg tænker eller siger JEG, altså er jeg/JEG' (cf. Larsen 1984a: ch. IV). "Larvatus prodeo", sagde Descartes (selv) (cf. Nancy 1977). De specielle fundamenter er ikke absolutte fundamenter eller substrater mere, men er - som Brøndals eget subtratbegreb - altid manifesteret som noget andet, dvs. i en dobbelthed, hvad enten den tillægges objektet eller subjektet. Den symptomale tautologi som Brøndals subjektforståelse (refleksivitet, suverænt intellekt) rummer, ledsages ikke af en samtidig kontradiktion, men af en mulig dialektik.

NOTER

1. Allerede Boethius må have anet uråd og besværges, som Aristoteles, relationskategoriens selvstændighed: "Une relation n'introduit aucune détermination nouvelle dans le sujet qu'elle affecte; elle y ajoute seulement une donnée extrinsèque, extrinsecum accessum." (cit. eft. Rougier 1916: 2, 184).
2. Peirce definerer kort person som "Thirdness" i formuleringer der rummer de samme pointer som Pannenberg's (Peirce: C.P. 6.155ff, 228).
3. Skønt Benveniste beskæftiger sig med samme problematik som Brøndal i det uhyre spændende afsnit V "L'Homme dans la langue" i *Problèmes de linguistique générale* (I), lægger de vægten forskelligt men med beslægtet sigte. Benveniste anvender de samme tre momenter som Brøndal, men gør dem ikke definitorisk uafhængige af hinanden og ikke uafhængige af ordklassestrukturen, således som Brøndal gør. Således læser man i afsnittets første sætning: "Le verbe est, avec le pronom, la seule espèce de mots qui sont soumise à la catégorie de la personne" (Benveniste 1966: 225). Man kan sige at Benveniste går ud fra den syntese som Brøndal sætter sig for at analysere, men Benveniste er, uden en sådan generel analyse af personlighedsbegrebet, nødt til at starte med analysen og binde den til visse ordklasser som derpå bliver analysegenstand. Hvad Benveniste opnår er en mere effektiv og konsekvent perspektivering end Brøndal. Hvad Brøndal opnår er mere præcist at fastslå personbegrebet som en specifik men ikke

den eneste manifestation af subjektiviteten i sproget. Benveniste lader i øvrigt ikke til at være bekendt med "Le concept de 'personne' en grammaire", selvom han kender Brøndal tilbage fra dennes tid som lektor ved Sorbonne (cf. 409, 1).

4. Man bemærker at præpositionen om er asymmetrisk-symmetrisk, og denne komplekse form "bestemmer samtidig Retning og Modretning og derfor bl.a. 'tilbage' (dvs. til Udgangspunktet) i Rum og Tid eller Række (af Tal eller Grader fx), endvidere Baggrund eller Grundlag." (Brøndal 1940a: 68; cf. skema ib.: 125). Præpositionen for er asymmetrisk og "betegner altid Retning eller Rettethed, Irreversibilitet" (ib.: 68). Ingen af dem rummer symmetri der er én af forudsætningerne for en ækvivalensrelation. De rummer begge et irreversibelt retningsmoment, foreligger aldrig for sig selv (cf. refleksiviteten). Samtidig understreger præpositionen for med sin intransitive og inconnexe dimension (hhv. betegnende 'uoverskridelighed' og 'isolation') genstandenes irreducible genstandslighed. Derimod er om, der knyttes til bevidstheden, ikke inconnex men kun intransitiv. Bevidstheden er jo netop bevidsthed om og derfor ikke isoleret (inconnex) fra sit indhold, men omvendt heller ikke identisk med den tænkte genstand. Om er osse variabel.
5. Hvad Brøndal er på jagt efter er et sted i sproget hvor forestillingen om det levende, aktive etc. fæstnes, ikke bare udtrykkes semantisk (evt. synonymisk), men fæstnes strukturelt. Måske er den grammatiske artikulation af agens- og aktionsforhold mere nærliggende (cf. i anledning af Benvenistes analyser af dette forhold i indoeuropæisk, J.-P. Vernants artikel i Benvenistefestskriftet Kristeva e.a. (eds.) 1975).
6. Greimas aktantbegreb (med tilknyttede roller og aktører) kan bringes i erindring her. Det er som helhed et prosōpon-begreb, dels udvundet af de dramatis personae der befolker Propps funktionsrække for det russiske folkeeventyr, dels - hvilket er mindre bemærket - fremanalyseret af Brøndals Totalitetskategori efter artiklen "Omnis' et 'totus': analyse et étymologie" fra 1937 (Brøndal 1943a), men ikke af hans personbegreb (cf. Greimas 1966: 121f; Greimas 1970: 126; Larsen 1975; Greimas 1983: 49ff).
7. Denne formel kommer osse K. Høeck frem til på stik modsatte præmisser (Høeck 1972). Modsat N. Egebak (Egebak 1969: 91ff) og jeg selv her i afhandlingen forsvarer Høeck Ordklassernes pronominale definitioner. Hans fremstilling lider dog af den svaghed at han ikke tager stilling til Ordklassernes tredimensionale pronominer og heller ikke ser den nye pronomendefinition for de forskellige personalier i Les parties du discours i relation til "Le concept de 'personne' en grammaire".

8. Brøndal laver selv (på en serviet) denne lille syntaktiske analyse (4297, 22):

Cogito ergo sum
 $(\text{DrdR})^{\text{DrR}} : (\text{DrR} : \text{rdR})^{\text{rdR}}$

I think, and so I existe
 $(\text{Dd} : \text{rdR})^{\text{DrR}} : (\text{Dr} : \text{DrR} : \text{Dd} : \text{rdR})^{\text{rdR}}$

D. Konklusion

1. En dør på klem

I indledningen til denne del af afhandlingen lovede jeg ikke en færdig og eventuel selvstændig semiotisk - eller anden - teori udkrystalliseret af Brøndals tekst vedrørende tegnet eller vedrørende subjektet. Derimod stillede jeg i udsigt at det var muligt at se en markeret tilstedeværelse i Brøndals forfatterskab af en tegnproblematik og en subjektproblematik, og at en gennemførelse af en analyse af disse sider af hans teori ville kunne bidrage med kriterier for bedømmelse af aktuelle udviklingslinier i den semiotiske debat.

Hvor ville Brøndal være gået hen, hvis han ikke var gået bort? Svaret kan ikke gives som en rekonstruktion af hans egne intentioner i en loyal fortsættelse af hvad han kunne tænkes at ville have gjort, hvis han havde læst eller kendt til den eller den udvikling. Dertil er forfatterskabet for uprofileret og for splittet på disse punkter. Det er ikke muligt med Brøndal i hånden at dele karakterer ud; dette er den sande udvikling af sprogvidenskab, af sprogfilosofien, af semiotikken etc.

Hvad jeg derimod kan gøre - og det er da på eget ansvar - er at holde fast i min tolkning af Brøndals tegn- og subjektteori, og holde fast i den som udtryk for en væsentlig problemstilling. Det Brøndal tjener som kriterium for er ikke at skelne mellem sande og falske teoridannelser, men mellem væsentlige og uvæsentlige problemstillinger. Om disse problemstillinger - forholdet mellem tegn og tekst, mellem subjektopfattelser - har været ham bevidst, om de står opstillet programmatisk et eller andet sted i hans værker, er mig ikke væsentligt her. De er en effekt eller en konsekvens af hans værk med den fortolkning jeg har givet det.

En skillelinie som Brøndal er med til at drage er den der, især i den kontinentale sprogvidenskab, går mellem den immanenssøgende formalistisk orienterede strukturalisme på den ene side og den sprogvidenskab for hvem forholdet til bevidsthed og omverden er udgangspunktet for ekspliciteringen af sprogets struktur. Min tolkning har bragt Brøndal entydigt over i den sidste lejr, således at det er med udgangspunkt her - primært på fænomenologisk grund - at relevante begreber, osse af formalistisk tilsnit og oprindelse, kan inddrages og bruges.

Når semiotikken er blevet nævnt som en relevant fællesnævner for aktualiseringen af Brøndals værk, betyder det derfor en semiotik på netop dette grundlag. Og det betyder osse at hvis de problemstillinger jeg har rejst i forbindelse med tegn- og subjektdiskussionen skal kunne pege på nogle relevante udviklingslinier, er det nu ikke kun i en gentagen insisteren på denne initiale grænsemærkning, men indenfor selve det område Brøndal er blevet bragt til at tilhøre.

Ingen af de problemer der er rejst her i forlængelse af tese 5 og tese 6, har teseform. Det får de heller ikke. Jeg er her ved de åbne

spørgsmål, hvis anledning lige så meget har været lakunerne og modsigelserne hos Brøndal som hans egne klare problemformuleringer eller løsninger. Det er i sammenstødene mellem disse lag i hans tekst det væsentlige har vist sig. Hverken tekstens eller subjektivitetens problem kan eller skal derfor henvises til én teori (semiotikken eller psykoanalysen eller andre teorier eller skoler) hvor problemet formuleres så svaret kan gives, men selve problemet søger jeg at give en form i fremstillingen af en række debatter eller forsøg på syntese mellem adskilte skoler og teorier. Det er sådanne koblinger indenfor semiotikken det her interesserer mig at pege på. Semiotikken kan ikke kun forsynes med etiketten tegnteori, men er den teori der som sit emneområde har betydningsdannelsen, dens konstitutionsbetingelser, dens funktionsbetingelser og dens manifestationsformer.

Det hovedproblem jeg har påvist i Brøndals tegnteori og i hans subjektteori, har været at han på den ene side stræbte efter at etablere ét konstitutionsgrundlag for hele problemområdet, samtidig med at det dynamiske, konkrete og situationsbestemte aspekt af betydningsdannelsen gjorde en sådan homogenisering umulig. Det ene konstitutionsgrundlag som Brøndal oprettede, det kategoriale, implicerede nemlig at konstitutionen af teksten og af subjektet var en konstitution med henblik på konkret fremtræden, at kravet om fremtræden indgik i selve konstitutionsgrundlaget med nødvendighed. Kategoriernes nødvendighed og tilstrækelighed er en nødvendighed og tilstrækkelig konstitution af nødvendigheden af konkret fremtræden. Derfor er det deiktiske, intersubjektive og diskursive blevet fremhævet i tekstteorien og i subjektteorien.

Det sted i Brøndals teori hvor problemerne artikuleres er i hans semantik, der - skønt han ikke har udarbejdet den - er angivet som de betydningsrealiseringer i Situationen, dvs. det der sker i sprog- eller talehandlingen eller i udtrykshandlingen i bredeste forstand.

Dette område har han næsten kun behandlet i relationen til den grammatiske struktur, dvs. som det sted hvor delvis ukalkulerbare forvaltninger af sproget finder sted med mulig indvirken på primært den grammatiske strukturs system. Semantikken behandles som grader af systemforandringer, og under denne synsvinkel oprettes begreber som tendenser, fluktuationer, mutationer eller forskydning, afslibning, udbedring, der rummer de forandrende faktorer, og begreber som idiom, norm, kultur der artikulerer spændingerne i forhold til systemet, dvs. forandringernes svingende grader af intersubjektiv konventionalitet. Semantikken er således entydigt konstitueret af de kategoriale grundbegreber som instituerer UG - lige fra disputatsen til *Præpositionernes Teori* - og er opfattet som varierende grader af afvigelser herfra, eventuelt som fravær af afvigelse. Det er derfor kategorierne er nødvendige men utilstrækkelige til at redegøre for hele det semantiske spektrum.

Men i det øjeblik konstitutionen af det sproglige betydningsunivers ikke kun konstituerer det gennem den grammatik kategorierne institu-

erer, men - via tekst- og subjektbegreb - konstituerer betydningsuniverset med henblik på at det finder sted i Situationens sociale handlingsunivers, da er det ikke nok at betragte betydningsproduktionen her som grader af afvigelse. Afvigelsernes overfladekrusninger er fra denne synsvinkel ikke blot tendenser der endnu ikke er samlet i en slagkraftig syntese i forhold til systemet (Brøndal 1940a: 87), eller detaljer man foreløbig kan se bort fra, men de kan være udslag af en anden logik, en logik for selve kommunikationen. Det medfører at der altid må opereres med mindst to konstitutionsforhold samtidig i behandlingen af udtrykshandlingen. Den må osse betragtes i lyset af en 'Situationslogik', der ikke måles som nærvær eller fravær af strukturforandring. Brøndal har den ikke, nævner den ikke. Men hans teoris mangel på selvtilstrækkelighed implicerer den. Og hans eksplicitte placering af de non-limitative kategorier på niveau med de limitative logiske, især under indflydelse af forholdet mellem synonymik og semantik, viser at han ved det (ib.: 122ff; Brøndal 1943a: 119ff). Semantikkens simultane strukturrelation og Situationsrelation, det er det pres indefra der lukker en dør på klem i Brøndals teoribygning.

2. "Døren!"

Uanset hvor i det semiotiske landskab man vil kigge hen for at finde syntetiserende betragtninger over denne problemstilling, som selve den konsekvente helhedsstrukturering af Brøndals doktrin har rejst, vil det udgangspunkt der er taget hos Brøndal medføre at et par krav må stilles på forhånd:

1. Refleksionen over grundbegreber og konstitutionsforhold skal kunne forbindes med konkrete tekstdetaljer. Uanset hvor abstrakte Brøndals begrebsudviklinger må kunne forekomme, er de altid anstillet med henblik på en bedre, bredere perspektiveret analyse af den konkrete detalje og skal altid kunne afprøves her (ib.: 18).
2. Afgrænsningen af kontekst og mindre analyseenheder skal foretages efter kriterier der er fastsat på baggrund af det eller de konstitutionsforhold der inddrages. De rent praktiske hensyn (det er lettest på den og den måde) eller den empiriske umiddelbarhed (som enhver kan se er sætnings-, ord-, stavelses-, periodegrænsen lige dér) kan i princippet aldrig være tilfredsstillende, skønt disse omstændigheder spiller ind, med eller mod bedre vidende, når den grundlæggende eksplicitering i den givne sammenhæng ikke er klar nok (Brøndal 1940a: 106f).
3. Sproget skal altid indgå som en del af det eller de konstitutionsgrundlag der arbejdes med. Sproget forstået rent instrumentalt har ingen plads i Brøndals teori (Brøndal 1928: 15).

4. Sproget er logisk som det foreligger. Det er i den form det skal beskrives og forklares, uden normaliserende og udvidende eller indskrænkende omskrivninger (Brøndal 1932: 41, 43, 54f, 79).

Lad mig derfor forestille mig hvad der kan komme ud af sammenstødet eller syntesen mellem forskellige aktuelle synspunkter med semiotisk relevans når det gælder analysen af "Døren!", en lydlig tilkendegivelse jeg hører komme fra en stol i et rum jeg netop er kommet ind i, øjensynlig stammende fra den mand der sidder og læser i stolen.

a. relation mellem immanent konstituerede strukturer

Det er vanskeligt at overvurdere den faktiske virkning Greimas har haft for semiotikkens udvikling på basis af semantikken. Hovedinteressen i Greimas-skolen - eller Pariser-skolen som osse den nu kalder sig - har været syntesen mellem en lingvistisk indholdsanalyse og en tematisk-ideologisk analyse af større betydningshelheder, hvilket i videste forstand er en sammentænkning af semantik og sociologi. Den uforanderlige basis har været en glossematisk tegnkonception, og det primære analysefelt i forhold hertil har været en paradigmatiske indholdsanalyse på binær basis. I Brøndals terminologi, som ikke er Greimas fremmed (Larsen 1975; Brandt 1986), er der således tale om en generaliseret morfologi på grundlag af et tegnbegreb der, som Brøndals ordbegreb, er en grundenhed i den grammatiske strukturs system.

Syntaksen får Greimas jo ikke megen hjælp til i glossematikken, og den syntaks han udarbejder er da osse mere en kombination af narratologi og logik. Han opererer dels med en syntaks for narrative udsagn, afledt af subjekt/prædikat-dommen, dels med en modaliseret forløbsstruktur hvori kontraktbegrebet er centralt (Greimas 1966; Greimas 1970; Greimas 1976; Greimas 1983; Greimas og Courtés 1979; cf. Larsen 1984a: ch. III).

Det grundlæggende kendetegn ved dette arbejde er udarbejdelsen af analoge paradigmer for beslægtede områder på basis af identiske formelle strukturer, der har deres rod i den lingvistiske semantik. Det betyder at disse områder ansues som immanent konstitueret hver for sig, således at de alene er forbundet i kraft af de formelle ligheder. Og den paradigmatiske dominans betyder videre at grundlaget for syntaksen ikke er en opfattelse af specifikke forløb, men en paradigmatiske opstilling af forløbsfaser og forløbsresultater i indbyrdes lighed og forskel.

Dette korte resumé skal ikke skjule at Greimas på denne baggrund har været med til at flytte semiotikkens og lingvistikens grænser et betragteligt stykke og at han, trods sin glossematiske rod, slet ikke har dennes epistemologiske puritanisme, men har gennemført nogle fundamentale refleksioner over betydningskonstitutionen (cf. Larsen

1984a: ch. V). Men resultatet er at betydningsanalysen splitter teksten i adskilte dele der kun er forbundet ad hoc med hinanden og ikke integreret i hinanden: indholdsparadigmerne for sig på basis af konstruerede prædikationer, modalaspekter for sig, udsigelse for sig; forholdet mellem disse områder indbyrdes og mellem sproglige og andre sociale betydningsområder er en efterfølgende kombinatorik.

Skønt én af tendenserne hos Brøndal, tydeligt udtrykt i forbindelse med tegn- og ordbegrebet, peger i denne retning, vil jeg fastholde at den ikke er holdbar indenfor hans egen teori som helhed, hverken i forhold til dens ambition eller i forhold til de opstillede grundbegreber. Når Brøndal i sine mentalitetsbetragtninger metodisk gør det samme som Greimas, kan det afvises på hans teoris eget grundlag. Og nok har vi noteret at Brøndal i sine foredrag i Folkeforbundets Comité des Lettres et des Arts, som Greimas, prøver at overføre sine lingvistiske analyseprincipper og begreber til en kulturalanalyse. Men det er ikke for at kortlægge et forhold mellem givne tematisk-ideologiske betydninger på quasi-morfologisk grund, men for med sine begreber om kollektivt og individuelt realiseret sprog at pege på nogle principper for kulturel udvikling og forandring. Han bruger de lingvistiske begreber der artikulerer, ikke forholdet mellem sprog og ikke-sprog, men mellem sproglig og ikke-sproglig aktivitet og forudsætter derfor nogle integrerede konstitutionsforhold af mere kompliceret art end dem de immanent orienterede betragtninger kan præstere.

Greimas-skolens forkærlighed for formelle strukturrelationer har medvirket til et forsøg på at skabe et egentligt formelsprog på mere eller mindre veldefineret formallogisk grundlag. Denne tendens vil måske forstærkes i de kommende år på grund af det udvidede samarbejde med René Thom og Jean Petitot, begge matematikere. Et sådant præg ville ikke skræmme Brøndal - og bør heller ikke skræmme nogen - så længe de genstandsspecifikke hensyn holdes i hævd. Om de gør det i Greimas-skolen er et åbent spørgsmål. Men det er i al fald Brøndal meget magtpåliggende i Præpositionernes Teori at fremhæve at inddragelsen af de logistiske begreber i sidste instans begrænses og styres af den lingvistiske problemstilling. Disse formallogiske begreber stiller således ikke selv relevansbetingelserne for deres udvælgelse og kun i et vist omfang for deres anvendelse og rækkevidde. Men heraf følger osse at yderligere formaliseringer eller udvikling af teorien med henblik på øget formalisering ikke for Brøndal er noget fremskridt i sig selv. Det er alene udvikling af en problematik.

Disse betragtninger kan sættes i relief af en anden nyere udvidelse af lingvistikken med semiotisk relevans, nemlig den såkaldte tekstlingvistik der modsat Greimas-skolen er syntaktisk og ikke morfologisk orienteret (cf. Dressler (ed.) 1977; Dressler (ed.) 1978). Hvad man her søger at kombinere er den frastiske og den transfrastiske analyse, med henblik på at redegøre for de betydningsdannende faktorer der er virksomme som følge af selve sætningskonkatenationen og ikke i relation til den led- eller sætningsinterne systemrealisering.

Man kunne bredt tale om en udvidet anaforanalyse. Et vigtigt inspirationsgrundlag er Chomsky's teori og dens videre bearbejdning, idet det er overfladestrukturerne tekstlingvistikken bearbejder. Og det er netop området for Brøndals semantik.

Udvidelsen fra det frastiske til det transfrastiske perspektiv er jo ikke en uskyldig kvantitativ affære, men en operation der kræver stillingtagen til kontekstafgrænsning og til relevante typer af kontekster (sproglige og ikke-sproglige), således at dialoganalyser kan foretages. Hvad der i den forbindelse interesserer tekstlingvistikken er de restriktioner som hensynet til grammatikalitet lægger på relationerne mellem sætningerne og de typer af kompetencer der er impliceret i dialogsituationerne, for så vidt disse kan udtrykkes som lingvistisk formaliserbare kompetencer. På denne baggrund er de blevet overført til litteraturvidenskaben, hvor stil- og genrekompetencer lader sig indarbejde i en større tekstgrammatik (fx W. Schmidts og T. van Dijk's bidrag i Dressler (ed.) 1977 og Dressler (ed.) 1978).

Hvad der er centralt her, i sammenhæng med den tekst/subjekt-relation jeg har opstillet, er at subjektet ikke betragtes som andet end en sum af formaliserbare kompetencer, og at betydningsdannelsen derfor bliver til en kombinatorik mellem sådanne. Perspektivet i retning af et programmerbart sprog med en vis kontekstfølsomhed - hvis dette ord kan bruges - er derfor nærliggende, med en stigende formalisering til følge. Osse her får vi derfor en serie af indbyrdes forbundne immanent konstituerede strukturer, ikke forbundet i den statiske analogi som er grundlæggende hos Greimas, omend rigt varieret i sin anvendelse, men snarere i forudsætningsforhold (hvis..., så).

E. Coseriu påpeger i sin *Textlinguistik* (Coseriu 1980) at tekstlingvistikken løber en fare for at bindes til enkelte nationalsprog og dermed miste sin lingvistiske og semiotiske perspektivering. Og peger videre på nødvendigheden af på den ene side at definere teksten som en selvstændig lingvistisk enhed og på den anden side at give konteksten selvstændighed, dvs. mere tage hensyn til dens historiske karakter end se den som en sammensætning af formaliserbare kompetencer. Coseriu viser hen til Bühler og kræver større hermeneutisk bevidsthed og mindre fiksering på metodeautomatik. Denne ikke-reduktive udvidelse af det lingvistiske genstandsområde forekommer mere i tråd med de perspektiver som problemstillingerne hos Brøndal har ridset op, end den Greimas'ske semiotik og tekstlingvistikken i snævrere forstand.

Men hvad ville de nu gøre, disse mennesker, hvis de stod i lokalet indenfor døren og hørte "Døren!?" Ja, Greimas ville analysere leksemet, opløse i semer og fikse semiske kerner og dermed få hele det semantiske mulighedsfelt stillet op, formentlig på basis af nogle afhængigheder mellem 'åbenhed' og 'lukkethed'. Og han ville kunne rekonstruere nogle mulige klassenatiske tilskud til betydningen ud fra den antydede kontekst. Når alt dette var klarlagt, ville banen være ryddet for at rekonstruere modaliteter i udsagnet (villen, viden,

kunnen) og sandhedsværdier hvorudfra eventuelle overlejringer af isotopier kunne bedømmes med henblik på ironi etc. Videre kunne udsagnet som del af et hændelsesforløb placeres i forhold til kontrakter (magt/afmagt-forhold mellem afsender og modtager; hvem skal/kan/må lukke eller åbne døren eller det modsatte) og aktantielles positioner. Videre kunne objektet, døren, placeres i forhold til en konflikt mellem to subjekter, eller eventuelt være participationsobjekt for så vidt der er tale om vidensformidling. Den maksimale præcision af disse forhold ville da være betydningseffekten. Bevægelsen er entydigt fra teksten og ud i konteksten, hvis afgrænsninger sker ad hoc i forhold til de enkelte analysefaser, og de ekstra-sproglige forhold analyseres i strukturer analoge med sprogets (forholdet mellem magt og afmagt, den sociale dimension af kontrakten, er ideologisk-tematiske størrelser hvis organisation ikke adskiller sig fra forholdet mellem lukkethed og åbenhed i *dørs* semiske kerne). Det afsendende subjekt administrerer et repertoire og modtageren opfatter. De er filtre, men som subjekter er de overflødige.

Hvad ville nu tekstlingvisten stille op, hvis han stod dér på tærsklen? Han ville nok først og fremmest se på den syntaktiske funktionssammenhæng i forhold til den kontekst der ikke direkte er til stede. Bestemthedsformen 'dør-en' peger udover ytringens grænse enten til en sproglig kontekst (ytringen kan være et spørgsmål: "Har du husket den dør vi talte om i går?"; eller en bebrejdelse: "Nu har du igen glemt det med den dør vi talte om i går!" (at lukke den, at smøre den etc.)) eller til en ikke-sproglig kontekst som helhed (der er kun én dør i rummet) eller en ikke-sproglig kontekst som dialogisk struktureret (den dør som den der tales til netop er kommet ind ad - den skal lukkes; den er nymalet etc.).

Analysen vil bestå i at udrede disse kontekstimplikationer, enten in toto eller i forhold til en nøjere specificeret kontekst. Analysen vil gå videre til en overvejelse af hvilke lingvistiske kompetencer der skal iværksættes for at udelukke agrammatikalske manifestationer og for at effektuere en entydig opfattelse af udsagnet, eller for at en entydig opstilling af de muligheder der skal vælges imellem kan foretages, eventuelt forbundet i mulige sammenfald eller grader af gensidig udelukkelse. Herfra videre til en kæde af supplerende ytringer eller handlinger der er konsekvenser af de givne valgmuligheder, og som på den baggrund alle kan udtrykkes entydigt ("jeg er i tvivl om du mener det eller det"; "Ja, jeg skal nok lukke den"; "Ja, jeg har glemt det igen"; "jeg vidste ikke den var nymalet").

Hos Greimas er det alene den lingvistiske betydning af leksemet *dør* der er konstitutiv, resten er ad hoc tilføjet og udformet. I det sidst konstruerede eksempel er det i bredere forstand en lingvistisk kompetence som en subjektneutral maskine der er konstituerende. På denne baggrund udvides det lingvistiske perspektiv (hos Greimas fra mikro-til makrostrukturer; hos tekstlingvisterne fra sproglige til ikke-sproglige effekter og handlinger), men således at den lingvistiske autonomi

bevares (cf. om P. Brask monumentale disputats (Brask 1974) i Johansen 1975). En eskalerende immanens kan man sige, for at fastholde et paradoks der behøver teori.

b. relation mellem immanent og ikke-immanent konstituerede strukturer

I det tilfælde hvor bestemthedsformen refererer til modtagerens sted (den dør dér bag dig), således som det sættes i og med udsigelsen, dvs. som en udsigelsesdetermineret deixis, er der noget mere komplekst på spil end ovenstående resumé lader ane. Dette tilfælde placeres i hvert fald teoretisk i en anden position end de øvrige. Det er sådanne perspektiver som Coseriu opfattelse af tekstlingvistikken ruller op: hvis teksten skal have generel status og indbefatte forholdet mellem sproglig og ikke-sproglig kontekst (meget bredt kaldt 'Umfeld' af Coseriu (Coseriu 1980: 94)), så må teksten begrebsligt konstitueres med henblik på netop denne relation. I så fald bliver afgrænsningen af en given kontekst en følge af et teoretisk grundlag, og ikke en ad hoc ekstrapolering fra et isoleret udsagn. Coseriu betegner dermed én af de udviklingslinier som har tegnet sig i den post-saussureske tradition, især efter offentliggørelsen af de kritiske tekst- og manuskriptudgaver ved R. Godel og R. Engler, men netop med skikkelser som Benveniste, Buyssens og Brøndal som enlige forvarslere. Og naturligvis Jakobson som sprængende de fleste grænser. Luis Prieto (fx Prieto 1975; Prieto 1981) har inde fra den saussureske lingvistik peget på dens ikke-immanente konsekvenser i forhold til erkendelse, kommunikation etc. således som disse er nedlagt i selve grundbegreberne (tegnet asymmetri, langue vs parole). Andre, som fx Ludwig Jäger (fx Jäger 1976; men i øvrigt det semiotiske miljø i Aachen), har så at sige ude fra insisteret på de historisk hermeneutiske forudsætninger for opstillingen af det saussureske begrebsapparat, således at dets immanensfordring ikke er fundamental, men medfører en immanens hvis mulighedsbetingelse er en fundamental historicitet. Konstruktionen af det immanente sprog-system sker med henblik på en redegørelse for den historiske betydningsproduktion, er ikke mål i sig men skal bidrage til at "der Gedanken der schöpferisch-synthetischen Leistungen des gesellschaftlichen Subjektes (Diachronie, Parole, syntagmatische Zeichenbeziehungen) als des Subjektes seiner Geschichte und ihres Sinnes festgehalten ist." (Jäger 1976: 241).

Hermed er den immanent konstituerede sproglighed (langue) åbnet mod en ikke-immanent konstitueret historisk sammenhæng, såvel som en nødvendighed 'indefra' systemet som et krav 'udefra'. Konsekvensen heraf er ikke en række analysegreb (begynd analysen dér og dér) eller analysemål (den lingvistiske kompetences rolle i og udenfor sproget), men derimod nogle fundamentale analysekrav, der konstituerer det objekt der skal være analyseobjekt og stiller nogle betingelser til analyseredskaberne (for at analysen skal være relevant, skal objektet

være af den og den art; hvis analysen af konstitutionsgrundlaget skal respekteres, skal de og de afgrænsningshensyn tages; analyseredskaberne skal kunne fastholde det og det aspekt af teksten).

Det er klart at med et sådant 'transcendentalt' perspektiv kan analysekrav og analysepraksis komme til at stå uformidlet overfor hinanden. Jäger kan sikkert præcisere nogle analysebetingelser for analyse af sprog og historie, men har et yderst luftigt forhold til praktisk analyse. Her er både Coseriu og Prieto jo mere jordnære. Og jeg tror man kan tage begges interesse for poetisk sprog, for metafor-konstruktioner, tegnets asymmetri o.l. som udtryk for at konsekvensen af at arbejde samtidigt med en immanent konstitutionssammenhæng og en ikke-immanent, er at en dobbelthed er fundamental i den analyse-rede tekst. Ikke blot som et sæt af alternativer mellem entydige positioner, men som et samtidigt ureducerbart spændingsforhold mellem flere betydninger. Det er selve flerheden af betydninger der er fundamental i sprogets kommunikative konstitution, fordi en sådan flerhed med nødvendighed fordrer en ureducerbar modtagerinstans hvis valg ikke entydigt kan gøres op i sproglige kompetencer.

Det er således ikke betydningskontrasterne enkelte poler i ytringen, men selve spændingen mellem dem som er historisk. Og det er modtagerens nødvendige valg der er historisk specificerende på en måde der ikke kan afledes af sprogsystemet eller af den sproglige kompetence, men som selvfølgelig forudsætter disse faktorer. De sprogimmanente og ikke-immanente forhold må ikke i analysen være ad hoc juxtaponerede, men indgå simultant.

Prieto, Coseriu og Jäger kommer nu i samlet flok ind ad døren og hører et dundrende: "Døren!". Hvad enten det nu er en ordre ("Luk den!"), gør det eventuelt udefra, dvs. "Skrub af!"), en bebrejdelse ("Hvorfor lukker I den ikke?"), et spørgsmål ("Kommer I for at sætte døren i?"), en advarsel ("Pas på fingrene!") eller andet, så er pointen her ikke at vi kan omskrive det til ét af disse entydige alternativer, men at ytringen i den faktiske form den har ikke ekspliciterer dem. Dermed markeres på én gang nødvendigheden af modtageren (ekspliciter selv med brug af din sproglige kompetence) og en særlig relation mellem afsender og modtager (magthierarki, afhængighedsforhold, nedlædendhed etc.). Modtageren må acceptere denne relations eksistens for at forstå ytringens betydning og må tage den som udgangspunkt for at forstå sig selv i forhold til ytringen og ytringssituationen (og derpå måske slå bak: "Gu' vil jeg ej lukke den dør, når du har den tone på!"). Det som det immanente systems enheder skal beskrive og forklare er selve udtrykkets faktiske ekspliciteringsgrad, ikke det ekspliciterede indhold som det 'i virkeligheden' udsiger 'og som vi udtrykker i forskellige perifraser. Og den kontekst der skal afgrænses, er den indenfor hvilken denne ikke-eksplicitering er vigtig. Hermed fastholdes forholdet mellem sprog og ikke-sprog i et spændingsforhold mellem forståelse og selvforståelse, der er historisk specifikt og som manifesteres i ytringen.

Jeg har lidt summarisk sendt Greimas og tekstlingvistikken udenfor døren med et 'duer ikke, væk!'. Det er naturligvis uretfærdigt. Når Klods-Hans skal være konge, må han osse kunne laugsartiklerne. De indsigter der er skabt i disse sammenhænge er relevante og til rådighed. Men de sætter ikke betingelserne for deres anvendelse. Det skyldes ikke at der er forskelle mellem opfattelsen af sprogets struktur, af analyseredskaber, af analysemateriale, men af hvad sprog er, betydningen er, hvad situationsindlejring vil sige, hvordan historicitet specificeres etc. Det er klart at Brøndals komprehensive synsvinkel i det mindste kræver den udvidelse som er foretaget i de sidstnævnte eksempler.

c. relation mellem ikke-immanent konstituerede strukturer

Betydning og ideologi, tekst og kontekst, tekst og historie er de syntesekomponenter jeg har opereret med ovenfor. Mens forholdet mellem tekst og kontekst her gradvis er rykket ind i undersøgelsens felt som andet end empirisk situationsforankring, er subjektproblemet fortsat reduktivt behandlet. Enten er subjektet anskuet som repertoire af sproglig funktionsduelighed eller, som hos Jäger og i sidste eksempel, som en historisk forankret men ikke nødvendigvis sprogligt konstitueret instans. Sproget udtrykker blot subjektets plads i en historisk og social struktur. Det er en udvidelse af perspektivet i den retning jeg vil beskæftige mig med her.

Når jeg gør det ved at inddrage den engelsk-amerikansk inspirerede tale- eller sproghandlingsanalyse, betegner det både et skridt frem og et skridt tilbage. Frem fordi subjektet bindes til det der faktisk sker i og med sproget og ikke bare 'gennem' det. Tilbage fordi denne subjektoplevelse, lige som i tekstlingvistikken, som analysestørrelse knyttes til en entydig intention hos den talende og til det entydige udtryk. Men det er bl.a. denne teoridannelse (fx Austin 1962; Searle 1972; Searle 1979; Grice 1971; Grice 1975) som har skabt en række spændende videreudviklinger, både i opgørets og kontinuitetens form.

Hvor Brøndal mest var optaget af den individuelle sproghandling i lyset af dens mulige normændrende effekt, er sproghandlingsteoriens anliggende betingelsen for den succesrige overføring af betydning, hvor succes jo ikke hentyder til modtagerens accept af denne betydning men hans forståelse. Hvorfor betydningen søges formidlet, hvordan dens effekt er hos modtageren udover forståelsen, det har ingen bevågenhed i denne teori. Den intention som gør sig gældende i udtrykket er derfor egentlig blot den logiske tilbageslutning fra det faktum at talehandlingen har fundet sted, nogen har villet sige noget. Det centrale er da at intentionen er til stede i det omfang den er entydigt udtrykt og det kan principielt altid ske, ellers er det ikke (endnu) en intention (cf. Nowak 1981 om 'udtrykstesens'). De konventionelle reguleringer af talehandlingen som søges ekspliciteret - den mest detaljerede jeg kender er G. Meggle's videreudvikling af H.P. Grices

artikler med forsøg på egentlige matematiske formaliseringer (Meggle 1980) - er derfor regler som afsenderen skal overholde for at få sin intention udtrykt. Overholdes de, kan den udtrykkes. Garanti for forståelse er der jo ikke hermed givet, men derimod en rimelig garanti mod misforståelse og en garanti for misforståelse hvis konventionerne ikke overholdes. En vis juridisk-moralsk blanding er mærkbar i fremstillingsformen. Sproghandlingsteorien beskæftiger sig derfor med standardsproget eller hverdagsproget, ikke poesi, ikke sprog til specielle lejligheder. De ligger principielt udenfor hverdagsproget og defineres post festum i kontrast til de normale talehandlinger, ikke som dele af dem. Det giver vanskeligheder når denne rent praktiske afgrænsning dog skal overskrides, fx i forbindelse med fiktion (cf. Searle 1979 vs Fish 1976).

Strukturen i teorien er den samtidighed den ser mellem det lokutionære og illokutionære aspekt i talehandlingen, at den samtidig er rettet mod noget og mod nogen (hvad jo allerede Benveniste drøftede i sin analyse af nominalsætningen (Benveniste 1966: 151ff; cf. Kristevas bidrag i Kristeva e.a. (eds.) 1975) og Husserl i *Formale und transzendente Logik* (se III. B.: 169f)). Men hvor formålet i mange tidligere teorier har været i sidste instans at adskille de to aspekter, så er hensigten her at holde dem sammen. Det medfører ejendommeligt nok at hele talehandlingen inkluderes i den traditionelle sand/falsk-logik der ikke er illokutionært orienteret (cf. Larsen 1984a: 388ff). Idet talehandlingens formål er at få modtageren til at se betydningen som udtryk for afsenderens intention, bliver det denne, som seriøs og vederhæftig, der er enheds- og entydighedsgarantien i udtrykket. Udvidelsen af et ethvert udsagn 'A er b' med et illokutionært aspekt, så det retteligt hedder 'jeg siger at a er b', ophæves derfor igen i en rent konstativ konstruktion 'det er sandt/falsk, at min hensigt var at sige A er b'.

Den virkning sproghandlingsanalysen har haft på forskellige felter viser klart betydningen af dens ideer. Min - og andres kritik - er derfor ikke at den er gået i den gale retning, men at den ikke har taget skridtet fuldt ud, ikke har tænkt radikalt nok. Set fra Brøndals synsvinkel er det umiddelbart utilfredsstillende at man først skal rette sproget til, normalisere det, før refleksionen kan starte, uden at der samtidig er en stillingtagen til hvorledes de borthøvede lag kan lægges på igen. Dette problem har noget at gøre med det principielle grundlag for talehandlingens kontekstafgrænsning.

Et andet problem er at intersubjektiviteten ikke er tænkt dybtgående nok: den entydige afsenderintentionalitet er omdrejningspunktet, mens modtageren ikke er konstitutiv for noget som helst, blot én der kan tage fejl: "Undskyld, jeg troede du ville sige noget". "Jamen, det ville jeg ikke, jeg snakkede blot med mig selv". Er der ingen intention fra afsenderens side, har der ikke været nogen talehandling. Det må vi tage afsenderens ord for. Men der er dog konstitueret en forståelsessammenhæng. Kan man afvise at tage

hensyn til en sådan og dog udsige noget generaliserbart om talehandlinger?

Jeg vil nu afslutningsvis pege på tre radikaliseringer af talehandlingsteorien i direkte eller indirekte relation til den. Herigennem vil jeg tilslutte mig kritikken af den tendens til lukning om talehandlingens immanens (cf. Fish 1976: 1023f) som præger teorien, i en accept af dens perspektiver. Og jeg vil angive nogle af de ruter som efter min mening er den konsekvente - og aktuelt relevante - forlængelse af Brøndals teori. Og radikalisterne skal jo sendes indenfor døren i tur og orden.

Som O. Ducrot er osse H.P. Grice optaget af de slutninger talehandlingens parter drager eller forudsætter draget i talehandlingen (cf. IV.E.: 603ff; Grice 1975). Grice skelner mellem konventionelle slutninger, der hænger sammen med den sproglige kompetence, og ikke-konventionelle der hænger sammen med talehandlingens situative indlejring, dels i forlængelse af de konventionelle (en ironisk talemåde der får en helt speciel betydning i den givne situation og kun dér), dels knyttet til selve talehandlingen som konversation. En klar parallel til Ducrots oprindelige skel mellem de sproginterne semantiske regler og de situationsbestemte. 'Le présupposé' hos Ducrot er en konventionel implikation, 'le sous-entendu' en ikke-konventionel. Under indtryk af kritikken - bl.a. med påpegning af den juridiske metaforik (Ebel og Fiala 1974) - accepterer Ducrot at den skarpe skelnen ikke kan opretholdes, idet osse situationen kan indeholde koder der kan implicere en række 'présupposés', og at et 'présupposé' i én sammenhæng kan være 'sous-entendu' i en anden. Denne åbning skaber en parallel til det bredere begreb om konventioner hos Grice.

Både Grice og Ducrot har som udgangspunkt brug for en ytring der rummer en konstativ kerne, 'le posé' kalder Ducrot den, som basis for en analyse af de forskellige implikationer. Hvis nu "Døren!" kan omskrives til "Du skal lukke døren!", vil der for det første skulle tilføjes en illokutionær markering af afsenderintentionen "Jeg siger, at du skal lukke døren". Anvender man Ducrots tre prøver (nægte, spørge, betinge), vil man se at en konstant forudsætning er 'døren er åben', hvilket er en progimmanent semantisk 'présupposé', simpelthen en del af forståelsen af hvad 'at lukke døren' overhovedet vil sige. En lige så konstant forudsætning er 'Jeg der taler har ret til at bestemme over dit forhold til det at lukke døre' (hvad grunden til denne ret så end kan være). Det vil altså være en situationsbestemt 'présupposé', som Ducrot jo har anerkendt eksistensen af i sin senere teoriudvikling.

Ducrots interesse er imidlertid ikke at opstille regler for opmåelse af entydig overføring af afsenderintentionen, men at udføre en analyse af den samtidige tilstedeværelse af forskellige forudsætningstyper og -niveauer i et givet udsagn og deres indbyrdes forhold. Derfor forekommer det mig at den behandling som Ducrot, som filosoferende lingvist, giver af problemstillingen er mere semiotisk perspektivrig end den behandling man møder hos hans amerikanske kolleger, der mere er

lingvistiske filosoffer. Hvad Ducrot dermed - indirekte - problematiserer er kriteriet for afgrænsning af relevant kontekst: relevant er ikke kun den eller de kontekster indenfor hvilke regler for fremsættelse af entydige udsagn kan fungere, men osse en sådan kontekst hvor udskiftningen af typer af forudsætninger og ændringer i status af en given forudsætning ('présupposé' til 'sous-entendu' eller omvendt) kan behandles. Sådanne skift kan i hvert fald ikke rummes alene indenfor den opfattelse af dagligsprog som sproghandlingsfilosofien bygger på (den del af det naturlige sprog hvori entydige udsagn lader sig formulere og opfatte som sådanne). Man må tage hensyn til at fx den poetiske funktion (i Jakobsons terminologi) er på færde i de fleste udsagn og har en graderet tilstedeværelse (cf. Fish 1976: 1016 om Searle's distinktion mellem "work of fiction" og "fictional discourse") og til stil som allestedsnærværende ikke-intentional faktor (Thoma 1977).

Man kunne måske sige at vi her har at gøre med talehandlingsfilosofiens problem med sin transcendentale begrundelse. Det er den måde J. Habermas (Habermas 1970; Habermas 1976) og K.-O. Apel (Apel 1970; Apel 1975b; Apel 1981) anskuer sagen på. I det øjeblik et givet aspekt af genstandsområdet udelukkes, kan man gøre det således at man aksiomatisk afgrænser sit område, eller man kan gøre det således at der samtidig defineres en relation mellem hvad der lukkes ude og hvad der inkluderes. Afgrænsningen er da ikke givet slet og ret, men er en teoretisk operation hvormed bestemte problemer skabes og legitimeres som problemer - og ikke bare undersøges i deres givethed -, og således at disse problemer har det foreløbigt udelukkede som et senere perspektiv i konsekvent forlængelse af den foretagne afgrænsning, og ikke blot som en additiv udvidelse. Den aksiomatisk foretagne afgrænsning kan i dette lys udmærket accepteres og praktiske analyser og metoder kan overtages, nu på andre betingelser, nemlig sådanne der garanterer en sammenhængende generalisering.

I sin artikel "Was heisst Universalpragmatik?" påpeger Habermas at talehandlingsteorien alene opererer med de givne sprogkonventioner, de givne betydninger og den givne konsensus som grundlag. Dette udgangspunkt accepterer Habermas i praksis. Osse han vil se på de universelle muligheder for forståelse, men han søger at begrunde denne afgrænsning således at den kan kritiseres og perspektiveres. Kritiseres bl. a. fordi den med vægten på den enkelte talende, målrettede aktør ikke får fat på betydningens intersubjektive konstitution og dermed på den kollektive ansvarlighed for identisk betydning (Habermas 1976: 183). Og den kan perspektiveres i forhold til andre former for afgrænsning af genstandsområdet, nemlig dem der beror på en transcendent hermeneutik. Meningen med en sådan er at undgå hvad Apel kalder abstraktiv fejlslutning (ib.: 179), dvs. at de inkluderede og udelukkede områder i en afgrænsning forholder sig udvendigt til hinanden og ikke til nogle fælles konstitutionsbetingelser. Netop i forbindelse med sproget finder Habermas at det maksimale transcen-

dentale krav, som han lader K.-O. Apel være talsmand for, kommer til at se bort fra at den kollektive kompetence osse indgår i den 'strenge' transcendentalitet selv, hvorfor man heller ikke i konstitutionen kan se bort fra hensynet til den "diskursive Einlösung" (ib.: 201) af de argumenter som afgrænsningen giver anledning til. Ellers risikerer man at få oprettet et område som område for mulig erfaring og for mulige erfaringsgenstande uden at en erkendelse deraf lader sig formulere eller formulere som væsentlig. Habermas finder at der bør være tale om en konstitution af et område netop med henblik på dets diskursive forankring. Som hos Ducrot står vi med en formulering som næppe forekommer en erkendelsesteoretiker tilfredsstillende, men som udgør et semiotisk frugtbart perspektiv. Habermas henviser da, som osse Apel, til Peirce (cf. Johansen 1980). Og de er, så vidt jeg kan se heller ikke uenige om konsekvenserne af deres opfattelse af intersubjektivitetens fundamentale rolle: ethvert sandhedsbegreb har konsensus som en nødvendig bestanddel.

De fire krav Habermas opstiller som universelle betingelser for mulig forståelse er nu formuleret således, at de på den ene side tillader undersøgelser indenfor det område talehandlingsanalysen allerede har afstukket, og på den anden angiver hvilke aspekter en redegørelse for konstitutionen af den betydning som talehandlingsanalysen tager for givet skal tage op.

Sofern er [jeder kommunikativ Handelnde] überhaupt an einem Verständigungsprozess teilnehmen will, kann er nicht umhin, die folgenden, und zwar genau diese universalen Ansprüche zu erheben:

- sich verständlich auszudrücken,
- etwas zu verstehen zu geben,
- sich dabei verständlich zu machen,
- und sich miteinander zu verständigen

(Habermas 1976: 176)

På den ene side kan samlingen af regler, konventioner etc., som talehandlingsfilosofien har opstillet, føres tilbage hertil. Men mere vigtigt er det at disse fire punkter samtidig opstiller de momenter der indgår i konstitutionen af den betydning overhovedet, som den praktiske analyse tager for givet: 1) udtrykssidens garanti for betydningens identitet (skønt selv ikke-betydning), 2) genstandsrettethed, 3) udsigelsessubjektet som diskursivt organisationscentrum og - endelig - 4) intersubjektivitetens fundamentale rolle.

Heraf er det sidste aspekt vigtigt i denne sammenhæng, for det er det som talehandlingsanalysen ikke ser radikalt nok på. Habermas gør opmærksom på (Habermas 1970) hvorledes manipulationen, den systematiske forvrængning, pseudo-kommunikation etc. indgår som dele osse af det der i øvrigt må karakteriseres som seriøs tale (i Searles forstand), hvad enten denne forstås helt neutralt som en tale der er

trofast mod selve talehandlingskonventionerne (Fish 1976: 1017) eller som en mere eller mindre psykologisk eller moralsk betydning af oprigtig tale (Habermas 1970). Det ubevidste interfererer altid med intentionen i form af driftsimpulser eller over-jeg'ets internaliserede sociale normer (cf. Apel 1970: 134f). Heraf følger osse at hvad der i et givet udsagn er "Autorität und Vernunft" ikke afgøres af intentionen, men i den intersubjektive accept eller kritiske gennemlysning, og først derefter kan arten af intentionens seriøsitet fastlægges (Habermas 1970: 101). Intersubjektiviteten er således en del af talehandlingens konstitutionsgrundlag, og ikke blot en materialiseret kommunikationsramme. Og selv hvor der "blot" udveksles nøgterne informationer, skal samtidig betingelserne for at det der forstås overhovedet er betydning, er fornuftigt, er troværdigt be- eller afkræftes hver gang i og med talehandlingen, ikke blot isoleret af det jeg der tager ordet, eller af den der opfatter det og dermed forstår sig selv som del af det fællesskab taleren inviterer ham til at tage del i, for de intersubjektive instanser - jeg og du - gør hinanden til subjekter (ib.: 89). Som oftest er den konstitutive bekræftelse og meddelelsens overføring sammenfaldende, og problemet bliver først synligt når de to sider af talehandlingen falder fra hinanden. Som her:

Habermas træder ind ad døren og hører, som de andre, "Døren!". Nu mener han ikke at man sådan skal koste rundt med en person som ham, og antager derfor at den læsende ikke har bemærket ham og er kommet til at læse højt for sig selv. Der sker noget med en dør på det allermest spændende sted, og gådens løsning er "Døren!", der betyder "Aha! det var døren!". Der er ikke tale om iværksættelse af talehandlingskonventioner fra den talendes side, ingen markering af henvendelse eller noget som helst. Der foreligger ingen intention i Searles forstand (men nok i Husserls). Og dog er der en mulig forståelse. I og med den indtrædende er der, er den læsende talesubjekt for nogen, ligesom det allerede selv er et du i forhold til bogen. Og den indtrædende markerer denne position som talesubjekt ved eventuelt at tage ordet og spørge "Hvad mener du?" eller "jeg synes osse det er en spændende bog", dvs. ved selv at blive jeg fordi det er opfattet som du, eller rettere har ladet sig opfatte som du. Denne intersubjektivitet spiller en rolle hinsides enhver talehandlingskonvention uden hvilken denne ikke kunne fungere. Intersubjektiviteten gør så at sige talehandlingen til talehandling med eller mod de implicerede parterers vilje, ikke omvendt.

Lad os nu sætte at den læsende sad og øvede sig i at læse højt, i at udtale og modulere ordene uden hensyntagen til deres betydning, men for at skabe en sonor og effektiv oplæsning. Den indtrædende kommer ind og hører det sidste ord af sætningen, udtalt med aplomb: "...døren!" Den talende henvender sig til et fiktivt publikum, ved at lytte til sig selv. Men han vil ikke sige noget med det, heller ikke til den indtrædende. Denne siger: "Ja, jeg kender godt bogen. Det er døren der er nøglen til mordet". Den der øver sig er enten ligeglad og

ler. Eller bliver gal: "Jeg øver mig kun på udtalen og vidste slet ikke det med døren. Hvorfor har du nu røbet det hele, din klaptorsk!" (For ikke at komplicere det hele, regner vi stadig med at han ikke kender Habermas).

Her er ingen talehandling, før til sidst. Men det er betydningens konstitutionelle intersubjektivitet som gør at den overhovedet kommer i stand. Ellers var de implicerede ikke begyndt at skiftes til at være subjekt og objekt for hinanden. Ethvert udtryk er i og med det siges en mulig talehandling, der institueres i og med udtrykkets intersubjektivitet eller blot mulige intersubjektivitet (det kan jo være en lyd vi kun tror er en sproglyd). Ethvert udtryk er med eller mod de impliceredes intention (bevidst eller ikke-reflekteret regeliværksættelse) - anledning til en talehandling, hvori den talende får status som subjekt, og den modtagende instans (der meget vel fysisk kan være den talende selv) får mulighed for ikke blot at forstå sig selv, men at forstå sig selv som subjekt. Det er en sådan intersubjektivitet i sproget som K.-O. Apel giver transcendental status. Den kontekst der som følge af denne konstitutionelle logik skal afgrænses for fortolkning af en given talehandling som iværksættelse af forståelse, skal derfor afgrænses således at både konstitutionen og talehandlingsforløbet, hvori denne er artikuleret, skal kunne analyseres. (Cf. Fischer-Lichte 1979: 116ff).

J. Derridas analyse af Austin og påfølgende debat med Searle kredser osse om reduktionen af intersubjektiviteten og om den naive afgrænsning af konteksten som den kontekst der giver anledning til den intenderede entydighed (Derrida 1972a: 365ff; Searle 1977; Derrida 1977). Udformningen og indfaldsvinklen er en noget anden end hos de foregående, men de pointer der opsøges er beslægtede. Hvor Derrida vedgår en glæde ved Austins mere åbne og søgende formuleringer, lyser hans svar til Searle af hans meget ringe agtelse for hvad han opfatter som en bornert og dogmatisk indskrænkning af synsfeltet til lige dér hvor sproghandlingen er lettest at have med at gøre, og hvorudfra man kan placere afvigelser som irrelevante.

Hvad der interesserer Derrida er derfor misforståelsen som konstitutionel mulighed overalt hvor sproget er på færde, en interesse han har med sig fra sin præ-grammatologiske periode (Derrida 1962: 76). Eftersom intet talende subjekt suverænt afgør hvad der skal forstås eller afgør hvad der er dets sande intentioner, er misforståelsen en fundamental størrelse. Det er nemlig den der som mulighed gør den intersubjektive dimension ureducerbar: først ved forståelsen bekræftes eller specificeres eller erkendes intentionen i sin enhed eller flerhed. Og i udsigelsen er modtageren markeret som et fravær, hvormed Derrida ikke mener at tid og rum adskiller de samtalende, men at der i ethvert udsagn er indskrevet et behov for en modtager for at det kan kaldes betydning, bekræftes som sådant og specificeres. Hvorfor afsenderen aldrig er fuldt ud herre over sin betydning, hvor meget han end sætter sit navn under. Det betyder osse at nye indlejringer af en tekst sætter nye kontekster. Kontekster produceres i og med betyd-

ningen produceres. Og det gør den altid (Brask 1974: I,11).

Derridas svar til Searle er så langt det mest elegante, vid med høj luft og med en skarp frostluft i næsen - velvilje sendt af sted på en strøm af køligt behersket perfidi. Det er som en samtale mellem en ekvilibrist der er vant til at have ti tallerkner i gang på spidsen af det samme antal vibrerende pinde, og en tallerknevasker for hvem en tallerken er en tallerken - og ren skal den være! Rigtig ren og pæn og uden skår.

Derridas stil er velkendt og de forskellige afarter af analyse der er lanceret som dekonstruktivisme og post-strukturalisme i hans navn er det måske osse. Ukendt er ikke billedet af den filosofiske dandy der i lange tirader er i stand til at opløse enhver teori i interne modsigelser og destruere dens karakter af sandhed, alt sammen eksempler på et centralt opgør med den vestlige metafysik, gennemført i en ekstremt sprogbevidst fremstilling der bevæger sig på forskellige genregreenser.

Når jeg har sagt at Derrida er beslægtet med Habermas og Apel i sine pointer, men ikke i sin fremstillingsform og ikke, umiddelbart, i sin referenceramme, kræver det derfor en kort kommentar. Ingen af dherrer vil sikkert være begejstrede for jævnføringen. Og dog. Linien fra Hegel til Heidegger - hermeneutik og fænomenologi - er en fælles forudsætning. Men i stedet for Habermas' og Apels tilknytning til den kritiske teori i Frankfurterskolen, har Derrida sin prægning i den typisk franske antiinstitutionelle intellektualisme, begge tendenser med en rod i oplysningstidens kritiske miljø med vidt forskellige nationale udformninger. Derridas intellektuelle individualisme er som grundholdning ikke Brøndal fjern, men er den tyske tradition fremmed og underkastes dér en principiel kritik. Men interessen for at arbejde med konstitutionssammenhænge på baggrund af en skepsis overfor empirismen er et klart fællestræk, hvorfor analysen af den forvrængede tale i psykoanalytisk, filosofisk eller ideologisk betydning er et fælles anliggende.

Derridas begreb om dekonstruktionen har ofte - med rette eller urette - ageret som slagord: en metode der kunne efterlignes, et mål i sig selv som en opløsning af enhver teksts dogmatiske inerti etc. Ofte har brugerne været blinde for at hvis de dermed blot har demonstreret deres egen kritiske suverænitæt som subjekter i forhold til en tekst, rammes de af samme ironi som Derrida retter mod Searle: det kritiske, videnskabelige subjekt er lige så lidt suverænt som det dagligdags. Man glemmer at Derridas begreber har det som "Begrebet Spring" i den historiske udvikling, hvorom Brøndal siger:

At konstatere en væsentlig og pludselig Forandring (en Mutation eller et Spring) er ganske vist ikke at løse noget Problem. Det stilles blot skarpt i Stedet for (som ofte i Udviklingslæren) at tilsløres. (Brøndal 1917: 204, note 1)

Derridas begreber tvinger i deres radikale anti-dogmatik et problem til en grænse, stiller det skarpt, løser det ikke. Og eftersom det sker på intersubjektive betingelser, er det netop brugeren der må ekspliciterer konsekvenserne heraf. At efterligne eller parafrasere Derrida er, efter min opfattelse, at gå galt i byen (cf. Larsen 1981). Det er således min opfattelse at Derridas begrebsdannelse stiller krav om en grundlæggende historicitet i betragtningsmåden (men ikke en 'korrekt' historisk orienteret analysemetode), og at den tvinger analytikeren til altid at se en analysegenstand i forhold til mindst to konstitutionsforhold (intet fænomen - heller ikke dekonstruktionen - kan vise tilbage til sig selv) (Egebak og Larsen 1976: 57ff). Derridas analyse implicerer derimod ikke at afgrænsede betydninger og intentioner ikke eksisterer, at tekster kan betyde hvad som helst eller ingenting i et stort blafrende fravær, at subjekter ikke findes etc.

Jeg skal her blot nøjes med disse konstaterende henvisninger og derudover pege på to detaljer. Den ene er at Derrida udtrykkeligt i sin replik til Searle gør opmærksom på at han ikke afviser at der findes intentioner, endda gode sådanne, såvel i fænomenologisk forstand ('vouloir-dire') og i den mere begrænsede betydning af bevidst hensigt (Derrida 1977: 249). Blot er disse begreber ikke fundamentale på noget niveau og skal derfor analyseres således at deres betingelser træder frem i lyset, osse i forhold til den der her og nu har eller ta'r ordet, endog æresordet:

I give my word of honor that I shall be of good faith in my argument. I promise this in all sincerity and in all seriousness, literally, raising my hand above the typewriter. (ib.: 181)

Den anden detalje er at Derrida i slutningen af essayet "La différence" (Derrida 1972a: 26ff) kommer ind på begrebet *tó khréon* (det nødvendige) i Heideggers Anaximander-analyse. Han insisterer på at dets karakter af sædvane (Heidegger: Brauch), og ikke af naturkonstant e. l., bliver gjort ureducerbar. Tør man samtidig pege på den pragmatiske 'habit'? - der sættes af og sættes på spil af den kollektive intersubjektivitet, hver gang den træder i funktion. Hvad den gør hele tiden.

Lad det blive ved disse pejlemærker, for Derridas foretrukne analyseform er ikke, som Habermas' og Apels, en systematisk opstilling af begreber i hierarkier og kontraster, således at de fundamentale begreber herigennem træder frem som konstitutive, fx intersubjektiviteten. Hans fremgangsmåde er at vise disse begrebers fundamentale karakter i begrebsanalyser hvor de er på nippet til at bryde sammen, og derfor med nødvendighed må indsættes af læseren eller fortolkeren, som derfor bliver bevidst om deres på én gang uundværlige karakter og karakter af intersubjektiv, dvs. valgt, konvention. Denne intersubjektivitets grundlæggende karakter demonstrerer han fx i sit nyslåede begreb 'la différence', som ikke er et begreb med mindre det indsættes i en intersubjektiv sammenhæng. Den skaber det, og det er ikke til

uden den. I intersubjektiviten sættes meningsfuldheden på spil og genvindes. Med nødvendighed. Det er, mener jeg, en fælles pointe hos Derrida, Habermas og Apel. Men unægteligt orkestreret forskelligt.

Slipper vi Derrida løs indenfor døren, kan der derfor ske lidt af hvert. Hører han nu "Døren!", vil han jo - udlænding som han er - kunne høre fejl: "Dør'en?" for "Døren". Men da han dog kender den bog som den helt opslugte læser mellem øreklapperne er i gang med uden at ænse omverdenen, svarer han beroligende omend lidt gebrokkent: "Nej, den dør ikke. På side 147 lever den videre i bedste velgående." Denne forveksling kunne måske få én til at spørge om hvorfor vor læsende aktør netop sagde "Døren" på det mest spændende sted hvor gådens løsning er i sigte, og ikke bare "Aha!" eller "At jeg dog ikke så det straks!" eller "Nåh, på den måde".

Er der en semantisk-fonetisk kombineret fortætning og forskydning mellem døren der løser bogens mysterium og den død læseren rumler med i de ubevidste regioner, ligesom i Freuds analyse af fortællelser og forglemmelser? Det absolutte alternativ dø vs leve = 'endelig afgrænsning vs åben mulighed' forskydes/fortættes til dør = 'åben vs lukket' som en gentagelig og kontrollabel vekslen. Denne mulige betydning og forståelse kommer ikke frem uden den intersubjektivitet der har skabt den, og kan ikke bearbejdes og eventuelt forkastes som rabulisme uden denne. Akkurat som alle de intersubjektive betydningsdannelser hos Freud: i analysedialogen, i forglemmelsen som bliver et markeret fravær i intersubjektiviteten, i overføringen, i vitsstrukturen etc. Misforståelsen og manglen på hensigt og bevidsthed skaber betydning, ofte tilfældigt og uberegneligt, fordi sprogets intersubjektive givethed gør os til subjekter i et betydningsunivers alligevel. Osse Freud - men ikke umiddelbart den samme Freud - er en af fællesnævnerne for Habermas og Derrida.

Men hvor er Brøndal henne i denne parade af summarisk gengivne teoripositioner? Hans bestræbelse på at opbygge sin UG på basis af kategorier der er defineret med nødvendighed og tilstrækkelighed udfra en ikke-immanent sprogopfattelse, bringer ham klart i selskab med den midterste gruppe jeg har omtalt. Sprogstrukturen er her det faste og privilegerede grundlag, der med nødvendighed forbindes med et skiftende sæt af andre strukturer hvorfra proganalysen låner begreber eller hvortil det låner begreber (cf. om stærke og svage lån, Larsen 1977). "En almen Kategorilære paa sprogligt Grundlag" (Brøndal 1940a: 123).

Imidlertid mener jeg at den kritik der i Brøndals egen teori kan rettes mod hans strukturimmanente tegn- og ordbegreb, ligesom udviklingen i hans personbegreb, peger mod den sidste gruppe. Først og fremmest i kraft af de perspektiver som selve helhedsgestaltningen af Brøndals teori på kategorial grund og som inkonsekvenserne i dele af tegn- og personanalysen peger på. Det er her det egentlige semiotiske perspektiv ligger, fordi et problem er centralt - nemlig betydningen - og ikke en struktur - nemlig verbalsproget. Hvad det drejer sig om her

er da at drage konsekvensen, "sans en exclure aucune implication" (Derrida 1972a: 29), af at

- ingen kontekst er på forhånd givet som privilegeret, mest nærliggende, mest naturlig, mest praktisk etc., men at den defineres således at der opstår mindst to relaterede områder med forskellig konstitutionssammenhæng, og således at ingen af disse på forhånd er overordnet eller særlig egnet til immanent strukturering. En almen semiotik kan ikke på forhånd udnævne verbalsproget, det visuelle sprog etc. til privilegeret genstandsområde;
- intersubjektiviteten spiller en konstitutiv rolle i betydningsdannelsen, lige fra "Forskellen mellem Individer til Forskellen indenfor det enkelte Individ" (Brøndal 1917: 196).

Udgangspunktet for en semiotik er da ikke et sæt uomgængelige begreber, en metode, men en problemstilling der som konsekvens har visse metoder og afgrænsninger i givne situationer. En sådan grundlæggende komprehensivitet i forhold til analysegenstand og analyseproces er alfa og omega for Brøndal, og den åbner for et større arbejdsfelt og mindre sikkerhed, og - som S.E. Fish siger i en lignende sammenhæng - "once this door is opened, it cannot be closed" (Fish 1976: 1015), en dør til det sted hvor en sammentænkning af de bedste sider i den franske, angelsaksiske og tyske tradition er mulig - en åben semiotik.

VI AFSLUTNING

A. Mål og midler

Det har været denne afhandlings mål at give en fremstilling af Brøndals teori som en helhed. Det jeg primært har sigtet på har derfor været at finde de grundbegreber og grundprincipper der konstituerer Brøndals teori som en specifik helhed. Det har kun været et sekundært mål at redegøre for Brøndals forudsætninger og de perspektiver i forskellige retninger som helhedsdannelsen åbner, ligesom det heller ikke har været en selvstændig opgave at gennemgå Brøndals enkelte sproganalyser eller hans praktiske analysemetoder. Dog har disse omstændigheder med nødvendighed været inddraget undervejs, simpelt hen for at gøre helhedsanalysen konkret. Men de har alene haft den funktion at bidrage til at opbygge helhedsanalysen. Denne funktion har været det kriterium hvorefter store dele af Brøndals forfatterskab er blevet skåret bort i afhandlingen: detailanalyser på de sproghistoriske, etymologiske, kulturhistoriske, grammatiske, leksikografiske, toponymiske, fonologiske etc. områder, hvad enten sådanne analyser indgår i større værker eller udgør selvstændige arbejder. De tiloversblevne fundamentale dele er derpå blevet behandlet som én tekst, hvis konstituerende sammenhæng har skullet findes.

For at helhedssøgningen som målsætning kan omsættes i en analysepraksis, har jeg udformet en række teser der giver målsætningen en operationel udformning, således at specifikke analyseresultater har kunnet nås. Når tesaerne udformes således at de implicerer en analyseprocedure, indgår de i en diskursiv proces, hvor en given teses udformning følger af den analyse som den forudgående tese har afstedkommet. Tesaerne kan således ikke opstilles fra starten som et færdigt sæt aksiomer. Selve opstillingen af dem - som en række spørgsmål og svar - strukturerer da afhandlingens forløb i dele, kapitler og afsnit.

De fleste der har beskæftiget sig med Brøndal har naturligvis fæstnet sig ved det kategoriale fundament i hans tænkning, og har set dets sprogteoretiske relevans som et problem. Det er dette problem afhandlingen sætter sig for at give en udformning, således at man kan sætte sig udover den massivt afvisende, den unuanceret beundrende eller den uforstående holdning som Brøndals værker i almindelighed er blevet mødt med. Kun derved kan man pege på perspektiverne i hans tænkning.

Min første tese lyder derfor:

- tese 1: Det er muligt at finde et konstitutivt kategoriale niveau, der gør Brøndals doktrin til en specifik helhed som en katedral sprogteori.

Brøndals hovedværker er præget af en næsten polyhistorisk tværfaglighed, hvor tekster med vidt forskellige tilhørsforhold sættes på en formodet og ofte underforstået fællesnævner. Det er denne fællesnævner der skal ekspliciteres. I min analyse af dette grundlag har det vist sig nødvendigt at inddrage kilder som Brøndal nok nævner, men ikke analyserer detaljeret nok, at ekspliciterer lapidariske passager eller direkte fraværende led i en begrebsudredning hos Brøndal selv, at benytte tekster som Brøndal ikke har haft kendskab til.

For at garantere kommensurabiliteten mellem disse faktorer i analysen har jeg opstillet nogle metodiske retningslinier for tekstlæsningen. De bygger på tre antagelser: 1) en teksts væsentlige elementer - dvs. dem jeg skal uddrage af kildernes mangfoldighed og sammenholde til en helhed - er implicitte og manifesteres i brud af forskellig art på tekstens eksplicitte niveau (cf. L. Althusser's symptomallæsning med inspiration fra Freud); 2) fordelingen mellem implicitte og eksplicitte tekstelementer er ikke permanent, men er et historisk fænomen og symptom på en bestemt videnskabshistorisk position, der kan ændres og flyttes i den videnskabelige analyse (cf. H. Høffding, G. Bachelard, T. Kuhn); 3) motiveringen for en sådan radikal ændring kan her indskrænkes til at betragtes som værende af logisk karakter: når et givet begrebsapparat udviser samtidig kontradiktion og tautologi i sin anvendelse, da er det modent til en radikal strukturerende omarbejdning (denne tredje antagelse kalder jeg symptomalprincippet).

På grund af den implicitte karakter det kategoriale grundlag i høj grad har hos Brøndal, og på baggrund af de tre metodiske antagelser, gøres tese 1 operationel ved at blive omformet til tese 2 og tese 3, der vedrører hhv. udkrystalliseringen af en kategorial basis og dennes sprogteoretiske relevans:

tese 2: Det er muligt i den filosofiske tradition Brøndal trækker på at finde en definitorisk kategorial fællesnævner.

tese 3: Denne fællesnævner er det konstitutive niveau for etableringen af Brøndals kategoriale sprogteori som en specifik helhed.

Med henblik på at opstille en kategoridefinition der kan vise gyldigheden af tese 2, har jeg foretaget en grundig læsning af Brøndals tre hovedkilder i kategorilærens historie: Aristoteles - først og størst for Brøndal - , Kant og Leibniz. I den definition som min læsning munder ud i, indgår en række momenter som ifølge min analyse indgår i en kategorialt funderet teoribygning:

1. denne er, som nævnt under de metodiske antagelser, et historisk fænomen. Derfor skal kategorierne indeholde elementer som kan markere grænser (kaldt limitative kategorier) og transcendere grænser (kaldt non-limitative katego-

rier), og som kan præcisere grænserne for teoribygningen som helhed, dvs. dens egen indplacering i den videnskabshistoriske proces, hvoraf kategorierne er udvundet gennem en omstrukturering af deres hidtidige funktion (denne dialektiske proces kaldes udtømning). Denne historicering er en udformning af Brøndals erklærede ikke-metafysiske epistemologiske position;

2. de objekter der indgår i en given teori skal konstrueres i overensstemmelse hermed, således at deres konstitution og deres grænser ændres i og med den videnskabshistoriske proces. En kategorialt funderet teoribygning vil derfor (cf. A.J. Greimas' udbygning af L. Hjelmsevs hierarkiske videnskabsmodel) implicere et logisk hierarki der består af et konstituerende og et institueret niveau. Hvert af disse vil igen kunne være hhv. institueret af højere niveauer eller konstituerende for lavere niveauer, hvorfor et sammenhængende konstituerende og institueret niveau udgør den mindste isolerbare helhed i en omfattende hierarkisk trinfølge (kaldt en minimalsekvens).

Sådanne overvejelser findes hverken eksplicit hos Brøndal eller hans forudsætninger, men jeg påviser deres nødvendighed for overhovedet at samle de ellers disparate forudsætninger omkring følgende definitioniske fællesnævner:

Kategorier er det nødvendige og tilstrækkelige antal limitative og non-limitative elementer til at konstituere en minimalsekvens i et givet logisk hierarki, og til at instituere det nødvendige og tilstrækkelige antal forskelle som grundlag for en entydig udtømning af det instituerede objekt.

Hvis det instituerede objekt er en grammatik for de naturlige sprog, kaldes kategorierne for grammatiske kategorier.

Med denne definition er der basis for at gøre tese 3 operationel gennem en omformulering, ganske som tese 2 og 3 afløste tese 1:

- tese 4:
1. der kan etableres et kategorialt niveau i overensstemmelse med definitionen;
 2. det kategoriale niveau kan instituere en grammatik;
 3. det epistemologiske niveau kan ikke blot alment erklæres for ikke-metafysisk (dvs. afvisende overfor antagelsen af en transdiskursiv sidsteinstans) eller alment knyttes til et grænsemarkerende princip (symptomalt princip), men kan osse omsættes til et formelt princip der kan styre den diskursive proces, således at den ikke bliver lineær men dialektisk cirkulær i institutionsprocessen.

Først og fremmest udfra en gennemgang af Brøndals artikler "Langage et logique" og "Linguistique structurale" har jeg påvist generelt at Brøndal i sin teoridannelse forudsætter og opererer med et kategorialt niveau med tre slags kategorier, at disse skal instituere en grammatik med seks delområder, og at Brøndal arbejder med et struktureringsprincip der instituerer objektet, i.e. grammatikken, i overensstemmelse med den diskursive historicitet som jeg har nævnt i det foregående.

I den forbindelse har jeg inddraget den strukturalistiske tradition (primært R. Boudon og L. Althusser) for at præcisere Brøndals strukturalistiske tilhørsforhold, og jeg har inddraget en række sprogfilosofiske, sproghistoriske og logiske tekster (skolastik og fænomenologi) for at karakterisere hans erkendelsesteoretiske position på sprogfilosofisk grund.

I afhandlingens videre forløb findes den specielle redegørelse for hvorledes helhedsdannelsen ser ud i Brøndals teori, dvs. en redegørelse for:

1. hvilke tre slags kategorier der er tale om. Fire logisk-limitative, inspireret af Aristoteles men konciperet i lyset af Brøndals fænomenologiske læsning (Genstand, Relation, Kvantitet, Kvalitet). De er ordnet i to gange to par, idet hver kategori er bestemt i to dimensioner: dels Relatum vs relator og Descriptum vs descriptor, dels Relatum vs Descriptum og relator vs descriptor. Derudover findes seks non-limitative kategorier, inspireret af den formelle logik (Symmetri, Transitivitet, Connexitet, Variabilitet, Pluralitet, Generalitet) og fire symbolsk-limitative, inspireret af Prager-skolens fonologi (Front, Back, High, Low);
2. hvilke områder grammatikken består af. Brøndal sætter et principielt og definitorisk skel mellem sprogets system og rytme på den ene side og mellem sprogets logiske indhold og symbolske udtryk på den anden. Herudfra konstrueres grammatikkens fire limitativt instituerede områder: ordklasserne som logisk system, syntaksen som logisk rytme, fonologien som symbolsk system og prosodien som symbolsk rytme. Og samtidig oprettes to non-limitativt instituerede områder: synonymikken med ordenes specialbetydning (system) og semantikken med ordbetydningens syntaktiske afhængighed (rytmen). Blandt disse områder har Brøndal især beskæftiget sig med ordklasselæren og synonymikken, mens de øvrige områder har fået en mere skitseagtig og ofte uafklaret udformning;
3. hvilket formelt princip der styrer den diskursive proces i overensstemmelse med en dialektisk opfattelse af diskursen. Af Brøndals tre formale principper (symmetriprincip, kontinuitetsprincip og relationsformer) forkastes de to første til fordel for det sidste. Dette er dannet i Brøndals relationelle synonymik som et enkelt-dikotomisk modsætningsprincip, der afsætter seks formale

positioner for en given enhed (positiv vs negativ, neutral, kompleks, positiv kompleks-polær vs negativ kompleks-polær). Som grammatikken er dobbeltdikotomisk i sit grundlag (logik vs symbolik/system vs rytme), argumenteres der for at Brøndals relationsformer kan forstås som et dobbeltdikotomisk formelt princip, der strukturerer alle seks delområder af grammatikken.

Efterprøvningen af tese 4 er afhandlingens centrale og mest omfattende del.

Den nuancerede analyse af implikationerne i tese 4 har tvunget mig til en udeladelse af to mere sprogfilosofiske end strengt lingvistiske aspekter af den kategoriale sprogteori, idet opmærksomheden har været samlet om struktureringen af grammatikken. I gennemgangen af denne er der set bort fra selve den overordnede relation mellem delområderne, til fordel for en betragtning af de interne relationer mellem områdernes enkelte elementer. Hvad der kommer ind i billedet nu, er derfor først og fremmest forholdet mellem logik og symbolik eller mellem indre og ydre i sproget, et forhold som traditionelt er knyttet til tegnbegrebet. Den foreløbige indskrænkning af undersøgelsesområdet for tese 4 afføder derfor en femte tese:

tese 5: Brøndals kategoriale sprogteori bidrager til overskridelse af tegnbegrebet eller et dermed ækvivalent begreb.

Det er ejendommeligt at Brøndal, som strukturalist, ikke ofrer tegnbegrebet nogen selvstændig opmærksomhed. Han støtter sig først og fremmest til et ordbegreb, dog efter i sine upublicerede noter at have arbejdet med tegnteori. Men da tegnbegrebet (cf. J. Derrida, J. Deely) er solidarisk med den metafysik han erklærer at ville distancere sig fra, må en stillingtagen formuleres alligevel. I tilknytning til den europæiske tegntænkning (i forlængelse af F. de Saussure og E. Husserl) og den amerikanske (i forlængelse af C.S. Peirce) påviser jeg at Brøndals kategorianalyse er solidarisk med den dialektisk-dynamiske omformning af tegnet i retning af et tekstbegreb, som har fundet sted i moderne semiotisk teori med hovedvægten på betydningsprocessen.

Et andet beslægtet men mere generelt problem vedrører ikke kun forholdet mellem ydre og indre i sproget, men denne modsætning overhovedet, dvs. forholdet mellem bevidsthed og omverden, subjekt og objekt. I afhandlingens indledende analyser af kategorilærens filosofiske forudsætninger, har jeg peget på at en skiftende absolutering af disse poler indgår som en væsentlig karakteristik af traditionens vekslende positioner. Jeg taler om hhv. subjektivt specielt fundament (fx Kant) eller objektivt specielt fundament (fx Aristoteles). Selv om denne absolutering får forskellige, mere eller mindre nuancerede udtryk, er det den der viser de pågældende teories metafysiske tilhørsforhold, hvad jeg kalder deres almene metafysiske fundament. I

Brøndals erklærede ikke-metafysiske doktrin må de specielle fundamenteres indbyrdes forhold omdefinieres, hvad jeg udtrykker i tese 6:

tese 6: De specielle fundamenteres transformation er ensbetydende med dannelsen af en teori om subjektets konstitution.

Brøndal behandler i flere kapitler og essays så vel de personlige pronominer som personbegrebet. Desuden reflekterer han i forbindelse med sit subjektive genstandsbegreb over subjektivitetens generelle rolle i betydningsdannelsen, ligesom han i en række foredrag holdt under Folkeforbundets auspicer reflekterer over det menneskelige subjekts konkrete kulturelle betingelser. Gennem en analyse af disse forhold har jeg fremhævet intersubjektivitetens konstitutive rolle for forståelsen af subjektbegrebet og den relation der hersker mellem et sådant subjektbegreb og den tekst- og tegnteori som tese 5 har givet anledning til at skitsere.

Afhandlingens vigtigste resultat er at have fremstillet Brøndals kategoriale sprogteori som en specifik helhed. Jeg har i den forbindelse ikke kun fremhævet de begreber og principper den er opbygget af, men osse den uløselige sammenhæng Brøndal prøver at etablere mellem den epistemologiske refleksion og den detaljerede tekstanalyse. Netop den stædige fastholden af samtidigheden af detalje og fundament på Brøndals anti-immanente analysebetingelser, har givet anledning til - og det som en konsekvens af selve helhedsetableringen - at grænserne for Brøndals teori har kunnet markeres. Ikke som en tilføjelse til teorien, ikke som en negativ ledsageomstændighed, men som en nødvendighed og konsekvent side af selve helhedsetableringen, som en del af en perspektiverende karakteristik af helheden.

Jeg har derfor sluttet afhandlingen med at trække nogle linier udover disse grænser, således som tekst- og subjektbegrebet har markeret dem, til aktuelle semiotiske teoridannelser. En oversigt over semiotikkens tværfaglige elementer (hos A.J. Greimas, i diskursanalysen, i post-saussurismen, i sproghandlingsanalysen, hos J. Habermas, hos J. Derrida) placerer Brøndal som én af forløberne for en semiotik der lægger vægt på intersubjektiviteten og betydningens tekstuelle konstitution. Og som et appendix (se VII) har jeg efter denne konklusion tilføjet en kort fremstilling af Brøndals forhold til litteraturen og litteraturvidenskaben.

B. "Hvad skal det nytte?"

Kan man bruge en beskæftigelse med Brøndal til andet end til at etablere en helhedsopfattelse - af netop Brøndal? Sammenhængen mellem grundlagsrefleksion og detailanalyse har i hvert fald haft som konsekvens at analysen af de enkelte sproglige fænomener mest blev

en diskussion mellem forskellige mulige fortolkninger af et givet fænomen og de konsekvenser - i supplerende eller kontrasterende perspektiv - som et givet fortolkningsvalg medførte. Analyseresultatet har ikke formen: et a-fønom er det og det; dette sætningssubjekt er det og det. Snarere har det formen: hvis vi går ud fra en bestemt antagelse, så ser sætningssubjektet sådan og sådan ud, og denne fastlæggelse medfører det og det; går vi i stedet ud fra en anden antagelse, vil subjektet se således ud og med nogle nye konsekvenser. Leder man efter en instrumental sproganalyse, leder man forgæves hos Brøndal.

Og vi har osse set at selve helhedsetableringen med nødvendighed pegede på at visse krav både skulle stilles og samtidig var umulige at indfri (fx ordstoffets endelighed). Leder man derfor efter en teoretisk helhed der er definitiv eller absolut, så at sige hævet over sine betingelser så den som autonom helhed kan fungere uafhængigt af sin epistemologiske kontekst, ja så leder man osse forgæves.

Brøndal selv ville næppe trække linjerne så skarpt op som jeg gør her, men han var udmærket klar over den grænse han balancerede på: "en Fremstilling der utvivlsomt vil synes Filologer for filosofisk og Filosofer for filologisk" (Brøndal 1928: IX) lyder hans selv karakteristik. Og klar over helhedens relative betingethed: "Intet System bliver helt fuldkomment, før en Forskydning begynder at bryde det ned" (Brøndal 1917: 40). Brøndals resultater - osse dem som en analyse af Brøndals værker fremkommer med - har derfor vanskeligt ved at være nyttige i en snæver sprogvidenskabelig forståelsesramme. På den anden side kan de næppe med deres provokatoriske anderledeshed undgå at motivere til en fortolkningsindsats. Indtrykket af ambition og konsekvens er konstant, selv om forståelsen er svingende. Jens Holt konstaterer da osse at Brøndals "idées ont eu une influence considérable sur la nouvelle génération de linguistes au Danemark", men tilføjer samtidig at Brøndal "nous a laissé une richesse d'idées originales dont l'avenir nous fera sortir la valeur" (Holt 1943). Nogen klarere tilkendegivelse af at teorien gør indtryk, men at man ikke rigtig ved hvad indtrykket skal bruges til, kan man vist ikke få.

At tale om brugbarheden og perspektivrigdommen i Brøndals tanker kræver derfor en anden forståelsesramme end den Brøndal er udgået fra, en ramme hvori den grænse Brøndal omtaler er integreret. Jeg har i den sammenhæng peget på semiotikken.

Indenfor den semiotiske horisont vil man i hvert fald drage en anden konklusion end James Edie gør, da han har siddet og tumlet med et projekt der ligner Brøndals og er stødt på dets principielle umulighed:

There was a time some ten years ago when I believed it would be possible to work out a completed phenomenology of language. Such a study would begin with an analysis of the intentionality of consciousness and the phenomenology of the

life-world, based on the fundamental primacy of perceiving consciousness over language-using consciousness; it would then move on to a consideration of the relation of the experience of meaning in perceptual and linguistic psychological acts of consciousness (noeses), and in other subjective acts, to objects of reference in the real world, to meant ideal "contents", and to the various levels of meaning in experience and in language; and then finally it would discuss the relation of the structures of language to speech-acts, the ideality of language to its historical employment and evolution, the structures of usage as opposed to actual acts of usage.

(...) The fact of the matter is that there is no completed theory of language, phenomenological or otherwise, within our grasp at the present time. And there is no present hope of such a theory. It is necessary, in the face of the complexities of language which confront us, to attack our problems one by one, to go as far as we can along one line of research while being willing to change focus and attack related problems in the optimistic expectation that, by making some progress down a different track, "the whole" of language will gradually become more clear and our "theory" of it more articulate. (Edie 1976: IXf)

Citatets første halvdel beretter om en forskers vision, ikke ulig den som må have foresvævet Brøndal da han gik ombord i arbejdet med den danske grammatik. Alt skal med eller intet. Vejen går fra det grundlæggende til det konkrete, således at selve denne rute osse er en følge af helhedssynet, ikke ulig Brøndals fremstilling i Præpositionernes Teori.

Citatets fortsættelse beretter om faldet fra de strålende højder: visionen er umulig at gennemføre. Når helheden ikke kan etableres i maksimumsudgaven, forsvinder den ud af billedet både som vision og som forudsætning for en procedure. Man skal nu arbejde stykkevis og delt, uden angivelse af hvor man skal begynde og hvor man skal ende, og at helhedssynet derpå skulle realiseres efter de mange commandoids - første halvdelens betryggende holisme med stilfærdige handlingsverber ('move') er afløst af sidste halvdelens martialske verber ('attack') - skyldes blot en løs optimistisk forventning.

Denne sidste løsning er ikke lig Brøndals reaktion på opgivelsen af den danske grammatik. At maksimumsfordringen ikke indfries, betyder ikke at den skydes til side, men at den bevares med en anden funktion: den bliver ikke slutmålet, men det komprehensiv udgangspunkt. Analyserne skal ikke bringe helheden for dagen i uplettet fuldkommenhed, men derimod bringe de konsekvenser for dagen der følger af at man allerede fra starten har sat helhedssynet som komprehensiv arbejdshypotese. Helheden ligger ikke for enden af vejen, men ved begyndelsen. Alle delanalyserne - og dem må Brøndal såvel som Edie

jo foretage i tur og orden - bliver derfor karakteristisk af denne helhed, eksempler på de konsekvenser som udgangspunktet har, diskussion af de betingelser som et givet helhedssyn giver. Derfor bliver de heller ikke uforandrede mursten i det hus Edie gradvis vil bygge op, men fortsatte markeringer af de grænser som helhedssynet sætter.

Hvad arbejdet med Brøndal derfor tvinger én til at fastholde ved læsningen af hver eneste linie hos ham, det er et fundamentalt humanistisk problem: betingelserne for at skabe sammenhæng således at disse betingelser manifesteres, såvel i den proces hvori sammenhængen etableres som i de elementer og deres indbyrdes relationer hvormed sammenhængen er bygget op.

Vi er her tæt på Bursill-Halls bemærkning om at relevansen af at arbejde med modistae ikke ligger i opdagelsen af nye beskrivelsesredskaber:

We must bear in mind that a theory is not to be tested in terms of the data which will always remain the same but in terms of the theoretician's interpretation of the data. It is quite clear that the Modistae were not aiming at descriptive or operational adequacy, so that it must be in terms of explanatory adequacy that it must be judged. (Thomas of Erfurt 1972: 24f)

At forklaringskravet overordnes beskrivelseskravet, betyder at ingen analyse af delen er gennemført hvis denne del ikke sættes ind i en sammenhæng der giver den forklaring. Denne sammenhæng opstår derfor ikke bagefter ved additiv sammenføjning af delresultater, men er en forudsætning som delene nuancerer og udfylder og sluttelig overskrider. Derfor vil analysen af delen overalt være en manifestation af og en diskussion af de betingelser som den givne helhed stiller.

Når Peirce skal udtrykke sin beundring for skolastikerne betoner han osse deres uløseligt sammenbundne interesse for detailanalyse og helhedskonstitution:

But above all things it is the searching thoroughness of the schoolmen which affiliates them with men of science and separates them, world-wide, from modern so-called philosophers. The thoroughness I allude to consists in this, that in adopting any theory, they go about everywhere, they devote their whole energies and lives in putting it to tests *bona fide* - not such as shall merely add a new spangle to the glitter of their proofs but such as shall really go toward satisfying their restless insatiable impulse to put their opinions to the test. Having a theory, they must apply it to every subject and every branch of every subject to see whether it produces a result in accordance with the only criteria they were able to apply - the truth of Catholic faith and the teaching of the Prince of Philosophers [dvs. Aristoteles]. (Peirce: C.P. 1.33.)

Det vigtigste her er naturligvis ikke kirkens eller Aristoteles' sande lære, men det forhold at den givne helhedsopfattelse sættes på prøve i forhold til realia og ikke kun i forhold til sin interne sammenhæng. Med det sidste citat er vi igen kommet i nærheden af semiotikken, og med den klare overensstemmelse dette citat, så vel som de foregående, har med Brøndals tankegang har vi stadig ham med ved hånden.

Men hvori det særligt semiotiske? I det øjeblik helhedsdannelsen i sig selv ikke gøres til det primære mål i den filosofiske sandhedserkendelse, og i det øjeblik detailverifikationen ikke låses fast som isolerede fakta i snæver filologisk og positivistisk regi, da vil den grænse mellem filosofi og filologi, som Brøndal angiver som sit sted, blive dér hvor en teori om betydningsdannelsen foldes ud. Og den vil være forudsætning såvel for empiriske iagttagelser og analyser som for sandhedserkendelsen og dens kriterier. Dette sted bliver da ikke grænse men centrum i en semiotik.

Hvor det særligt humanistiske? Det ligger i at man fra dette sted vil skulle forholde sig til disse fire momenter i den humanistiske forskning på en sådan måde at de ikke kan løsrives fra hinanden: 1) Resultatet således som det produceres i 2) forskningsprocessen i forhold til 3) et genstandsområde, der samtidig omfatter en sproglig, historisk og bevidsthedsmæssig dimension, og således at resultat, proces og genstandsområde er forenet i 4) et helhedssyn der angiver forskningens erkendelsesinteresse.

Hos Brøndal træder intet af de fire momenter: resultat, proces, genstandsområde, helhedssyn, frem på bekostning af de andre og intet af dem negligeres. De enkelte analyseresultater, det være sig fastlæggelsen af genstandsbegreberne eller udpegningen af et tertiært underled i en given sætning, kan ikke løsrives fra den forskningsproces hvori de er frembragt og hvori deres betingelser ligger. Og denne på sin side, bundet til en diskursiv dialektik, er knyttet til netop resultater der ligger indenfor det genstandsområde der har betydning som sit centrale problem som sprogligt, bevidsthedsmæssigt og historisk kompleks. Og den forklaringsdimension der knytter sig dertil, udspringer af det helhedssyn indenfor hvilket netop dette genstandsområde udpeges som vigtigt. For Brøndal er der tale om et forsøg på at vise hvorledes sprogets fundamentale funktion er at give national og individuel specifikation og dermed identitet, og hvorledes sprogvidenskabens funktion er at stille almene begreber til rådighed for at bevidstgøre denne funktion og dermed en sådan identitetsdannelse i forhold til nogle almenmenneskelige potentialer. Uanset hvorledes vi i dag måtte opfatte denne erkendelsesinteresse i sin vage almenhed, er det klart at for Brøndal er der tale om frigørende erkendelsesinteresse. Derfor skal almenheden ses i kontrast til den indeklemte nationalistiske og chauvinistiske forståelse af nation og individ som prægede hans tid, og appellen til det rationelle intellekts grundlæggende betydning er ikke kun tør og verdensfjern intellektualisme, men en kontrast til en obskurantisk ideologisering som fulgte i kølvandet på samme nationa-

lisme. Helhedssynet skal således som alle andre betydningsdannelser, ses i forhold til sine betingelser, ikke som 'sandt' resultat eller dogmatisk udgangspunkt.

Givet at denne syntese er centralt humanistisk, og at den er centralt semiotisk ved at betone betydningsdannelsens problem som grundlag for sandhedens og empiriens problem, hvori da det særligt vigtige - eller nyttige om man vil?

Det vigtige ligger i at en beskæftigelse med Brøndal på disse betingelser kan gøre ham eksemplarisk for en forskning der vil imødegå de tendenser som vil isolere de fire humanistiske grundkomponenter: Resultatfikseringen som mål i sig selv, der enten kvantificerer resultatbedømmelsen i antal sider eller isolerer det kvalitativt fremragende produkt fra sit miljø. I det sidste tilfælde glemmer man at der opstår intet enkeltstående fremragende forskningsresultat uden der har været tid til forsøg, fejltagelser, afprøvninger af synspunkter i andre sammenhænge end de rent forskningsmæssige. I det første gøres arbejdsprocessen blot til antal forbrugte timer eller 'årsværk'. I begge tilfælde glemmes arbejdsprocessens specifikke og konstituerende betydning. Trækkes omvendt arbejdsprocessen frem til selvstændig beskuelse, vil den få en instrumentel teknisk karakter, akkurat som da grammatikken i oldtiden stivnede i sprogteknologi. Den opløses i praktiske retningslinier: do this and do that. Hvis den da ikke ligefrem opløses i en underskov af trivselskurser med indstuderet selvsikkerhed. Dens karakter af dialogisk proces, af produktivitet, sætten ideer på spil, med ikke kun mulighed for men garanti for fejltagelser som en nødvendig del af processen, og med krav om tid, alt det skæres væk til fordel for det sikre og kortvarige, og uddannelsen bliver ikke en indføring i en sådan proces. Identificeres humaniora alene med sit genstandsområde reduceres kravet om metodens og teoriens skarphed. Legitimationen ligger i at man blot tager traditionelle humanistiske emner op, uanset hvordan. Og tværfagligheden, inddragelsen af de nye felter bliver lige så automatisk diskriminerende. Den bevidstløse besyngelse af det skønne eller den kustodeagtige vedligeholdelse af monumenter ligger lige for. Gøres helhedssynet til humanioras stæd uden hensyn til de tre øvrige momenter, er dogmatikken ikke blot nærliggende men uundgåelig. Og propagandaens stemme hvisker i baggrunden.

For enhver der er beskæftiget med humaniora i dag - som forsker, underviser eller planlægger - er det altovervejende problem hverken for få forskningsresultater eller manglen på kvalitetsprodukter blandt disse; ej heller er det den manglende interesse for arbejdsprocessen som teknisk problem med henblik på effektivisering af den; ligeså lidt savner vi opmærksomhed for de humanistiske anliggender, tværtimod udvises der interesse for historiske og æstetiske - især litterære - anliggender og deres plads i undervisningssystemet; og striden mellem ideologikritik og mere æstetisk orienterede strømninger viser osse at artikulationen af et helhedssyn er et levende behov.

Hvad der i dag er det mest påtrængende problem er derfor ikke at

disse momenter glømmes, men at de skilles ad, og at de i deres adskillelse kommer til at bekriige hinanden. Den humanistiske forsknings hjemsteder underkastes en planlægning der betoner de to første momenter isolerede betydning: Kvikke resultater og effektive processer. Arbejdet med selve genstandsområdets konstitution og den humanistiske erkendelsesinteresse gøres ikke til integrerede dele heraf, men henvises til sammenhænge der ikke er forskningstilknyttede, og risikerer let blot at overtages med de givne betydninger. Det er i sig selv ingen skade til at humaniora underkastes forskellige former for styring, og ejheller at alle og enhver udenfor forskningsmiljøerne beskæftiger sig med det humanistiske genstandsområde og dets visioner. Det der er galt er at den deling reducerer forskningen til museum og gør folkeligheden anekdotisk. Hvad en beskæftigelse med Brøndal aktualiserer - for mig - er ikke en praktisk anvisning på hvordan *disjecta membra* skal forenes. Brøndal er sandt at sige ikke lettilgængelig læsning. Og ejheller denne afhandling. Men han aktualiserer et krav om at disse fire momenter skal hænge sammen. Og om at denne sammenhæng skabes på den tid og det sted hvor forskningsprocessen foregår.

Det er - for mit og Brøndals vedkommende - semiotisk. Det er humanistisk. Og det er vigtigt.

VII APPENDIX: BRØNDAL OG LITTERATUREN

1. Indledning

Det ville være en overdrivelse at påstå at Brøndal har ydet en bemærkelsesværdig indsats på litteraturens og litteraturvidenskabens område. Der foreligger ikke her noget der på nogen måde kommer på højde med hans lingvistiske ambitioner og aktiviteter.

Og dog havde han ambitioner, osse på det litterære felt: dels i kraft af den professionelle forpligtelse der ligger i at beklæde en lærestol i sprog og litteratur, dels som følge af det brede syn på humaniora og sprog han anlagde.

Og dog var han osse aktiv på den litterære front: dels direkte med universitetsforelæsninger, med foredrag i ind- og udland, udgivelser, Nobelprisindstilling; dels indirekte ved at indgå i inspirationsgrundlaget for flere forfatters skabende virksomhed.

Er vi end stadig langt fra det mindeværdige, står vi dog med konstateringen af en faktisk funktionsbredde i Brøndals litteraturbeskæftigelse som ikke står tilbage for hvad ansete litterater bedriver eller kunne ønske sig at bedrive: litteraturen indgår i hans undervisning, forskning og publikationer; den indgår i hans personlige og faglige kontakter med forfattere og litteraturforskere; hans sprogteori er med til at sætte skub i aktive, yngre forfattere.

Intet er i stor skala, hverken i omfang eller faglig tyngde. Men der er dog så mange synlige facetter at jeg - som litterat selv - ikke kan dy mig for at runde denne afhandling af med et appendix om Brøndal og litteraturen. Og hvor mange litteraturforskere opnår egentlig at få sit navn anbragt som titlen på et digt?

2. Direkte aktiviteter

Brøndals litterære forelæsningsplan indenfor romansk instituts eksamensordning var mindre litterære og litteraturhistoriske end kultur- og åndshistoriske, og de er færre i antal end de sproglige forelæsninger. Vennen Paul Rubow fremhæver denne bredde i sin nekrolog (Rubow 1943: 127), og den fremgår utvetydigt af de efterladte manuskripter til de litterære forelæsninger 1929-42 (4297,12)(1). Emnerne veksler mellem ældre og nyere tid - der for Brøndals forestillinger ikke er så ny endda: han bevæger sig nødig ind i det 20. århundrede; mellem nationalfilologiske synspunkter og brede europæiske og komparative udblik; mellem litterære oversigter i snævrere forstand og idehistoriske introduktioner. Overalt har intellektualister hans forkærlighed, hvad enten det er Montaigne, Descartes eller Valéry.

Men hverken i Brøndals lørdagsforelæsninger eller i onsdagsøvelserne skimter man den mindste teoretiske refleksion eller fomyelse. Forelæsningerne var bredt informative, men hvilede tungt på traderet biografisme og idehistorisk begrundede tematiske resumeer. Til øvel-

serne foreligger ikke manuskripter, men der har været tale om øvelser med oversættelser, oplæsning, sproglig kommentar men ingen tekst-analyse. Det fremgår dels af de af forelæsningsne der er indledningsforelæsninger (se osse i 4297,13) og af notater om de "lektier" der er givet for, dels af prof. Eli Fischer-Jørgensens noter til forelæsningsrækken med øvelser om Hugo og romantikken fra foråret 1935. Jeg vil ikke bebrejde den studerende der har fået sit forhold til Hugo spoleret for livstid.

I forbindelse med sin undervisning udgav Brøndal sammen med Paul Rubow en digtatalogi (1942) og med bibliotekar Valdemar Hansen en oversættelse af *Discours de la méthode* (1937). Endvidere nogle musikallier med prof. Knud Jeppesen (1927 og 1935) (se Brøndal 1943a: 153 samt brevveksling med de pågældende i Ut 409).

En enkelt udgivelse af litteraturhistorisk karakter blev det til: Hamlet-foredraget fra 1935 (Brøndal 1936c): "Hamlet, prince du Danemark. Histoire d'une Légende". Foredraget er holdt forskellige steder (se Brøndal 1943a: 156f); manuskriptet er fransk men publiceret på rumænsk uden den franske indledning og slutning (og det tror pokker: heri redegør Brøndal for at foredraget er helt specielt lavet til og bestemt af at det skal holdes på Sorbonne (4297,2)). Indholdsmæssigt er foredraget et rent kildestudium uden gnist af teoretisk eller fortolkningsmæssig pointe. Accenten ligger på fremhævelsen af det fælleseuropæiske i de kulturelle manifestationer: hvad enten der er tale om selve udbredelsen af Shakespeares drama, eller om de historisk-mytologiske kilder bag det. Brøndal fremhæver Belleforest's og Saxos værker, men fremhæver endnu mere - i forlængelse af sin gamle læremester fra pariserstudietiden omkring 1910, Joseph Bédier - at ingen kilde er den egentlige kilde, men at hver kilde skal betragtes som et sammensat komplekst kulturelt hele. På trods af at man muligvis kan dokumentere eksistensen af én foretrukken kilde i et givet tilfælde, vil der dog i kraft af dennes sammensatte karakter være tale om en "polygenèse". Venskabet med Paul Valéry satte sig osse frugt (se billedet af de to fra 1931 ved Kronborgs kanoner i *Fremmede Digtere* i det 20. århundrede, Gad, København 1967, vol. I, p. 142, ved Hans Sørensen's artikel om Valéry). Et foredrag i de studerendes forening "Le Coq" i 1934 (4297,18) om Valéry som prosaist fremhæver på stærkt biografisk grund den intellektuelle styrke og strenghed og den europæiske traditionsbevidsthed hos Valéry. Især samtalerne med M. Teste optager naturligvis Brøndal. I 1935 foreslår Brøndal vennen som kandidat til Nobelprisen i litteratur (409,6).

Brøndal holdt mange andre foredrag af litterær og kulturhistorisk art (se især 4297,18, cf. Brøndal 1943a: 159ff). De er ikke interessante enkeltvis. Det er heller ikke interessant at fremhæve - som jeg til en vis grad har gjort - at Brøndal målt med 80'ernes alen ikke har meget at byde på, eller at betone at Brøndal i forhold til den litteraturvidenskabelige diskussion i Frankrig og Danmark i 30'erne gør et solidt men ikke bemærkelsesværdigt stykke arbejde. Det er derimod vigtigt at

understrege at Brøndals intellektuelle redelighed og notoriske diskussionshunger forbød ham blot at holde disse foredrag som en del af en formel forpligtelse eller af høflig imødekommenhed. De er alle båret af en idé, en hensigt der nærmest må kaldes kulturpolitisk, og som på én gang bidrager til trods alt at profilere dem i Brøndals samtid og til netop at datere dem til denne periode og ikke til vor.

De to gennemgående temaer i Brøndals foredrag er 1) den fælleseuropæiske baggrund bag nationale og sproglige forskelle og 2) det rationelle intellekts suverænitet. Hermed imødegår Brøndal fra sit hjørne af kulturlivet periodens nationale og chauvinistiske bølge i Europa og dens ideologiske fordømmelse. Og Brøndal er sig dette perspektiv fuldt bevidst (Brøndal 1933; Brøndal 1934; Brøndal 1937). Men er sig nok ikke alle konsekvenserne fuldt bevidst. Den umættelige syntesebestræbelse der følger både af det transnationale synspunkt og af den kritiske rationalisme kan føre til en både elitær og apolitisk systemdannelse, der mere demonstrerer tankens frihed som et eksempel end den kommunikerer denne frihed som del af et kulturelt fællesskab.

Med Brøndals beundring for 1700-tallets kritiske franske rationalisme som én af forudsætningerne for de ideer jeg netop har resumeret og med en omvej via Brandes som en anden, er det ikke mærkeligt at det blandt tidens danske litterater blev Paul V. Rubow som Brøndal blev knyttet til i et livslangt venskab. Af deres korrespondance, især omkring korrekturen af Ordklasserne, fremgår det hvorledes Rubow beundrer den hensynsløse energi hvormed Brøndal udkaster det ene synteseforsøg efter det andet, det ene system efter det andet i et forsøg på at forbinde de modsætninger som den umiddelbare erfaring og umiddelbare fordom snubler over (409,5 og 4297,8). Og det fremgår osse hvorledes Rubow med en kærlig perfidi, inspireret af samme rationalisme, ironiserer over størrelsen af de luftkasteller Brøndal opstiller. Rubow blev aldrig overbevist af Brøndals teori, men af hans person og hans engagement (cf. nekrologen Rubow 1943).

Især de litterære dele af Ordklasserne, dvs. det stilistiske afsnit (Brøndal 1928; 181ff), kalder på Rubows sarkastiske kritik. Udover at han - af letforståelige grunde - ikke føler sig tiltalt af Brøndals skematiske opstilling af mentalitetstyper og nationalkarakterer, slår han som fagmand straks ned på den afgørende mangel ved Brøndals stilistiske karakteristikker: en analyse af sproglige variationer i litterær sammenhæng der ikke samtidig kan være udgangspunkt for en diskussion af litterær værdi, er interesseløs.

Mere principielt anfører Rubow i et brev fra "Ultimo Febr." 1928 (409,5) at Brøndal ikke er kyndig nok på det litterære felt til at udtale sig med et sådant systematisk totalperspektiv som han gør, og at stilfænomenet ikke kan opsuges af sprogsystemet. Det er, siger han andetsteds, et parole-fænomen og ikke et langage-fænomen (hvor Rubow øjensynligt mener langue-fænomen) (2. korrektur af side 201 i Ordklasserne af 10. marts 1928 (4297,8)).

Mindre principielt, men konkret eksemplificerende på en måde der fortjener at citeres, bemærker Rubow til Brøndals begreb om "teknisk Stil":

En saadan eksisterer ikke. Har en Regnskabsbog en Stil?
Mener De at f. Ex.

3227
198
3425

er Prosa eller Vers? (4297,8 vedr. p. 198 i 2. korrekturen af
Ordklasserne af 10. marts 1928)

Rubows mangel på respekt for Brøndals litterære sans hindrer ham ikke i at foreslå Brøndal at udgive en antologi af fransk lyrik i 1942. Men opfordringen til samarbejde hindrer ham på den anden side heller ikke i at karakterisere sin samarbejdspartner. I et brev af "9. ds. "[?] fra 1942 går det løs således:

Hvor kunde jeg vide at De vilde faa Apoplexi over et Forslag til en Antologi, som paa behageligste Maade af Verden afklarede Dem for den litterære Del af Deres professorale Byrder. (...) Saaledes veed jeg en der i al Fald ikke brækker Halsen af Iver for at komme til at læse Litterære Studier. (...) Det er desuden omsonst at snakke Litteratur med en Filosof, der jævnlig udtaler: "jeg har aldrig forstaaet hvad man mente om litterær Værdi." I dogmatisk Form:

JEG MENER AT ALLE BØGER ER
LIGE GODE - Viggo Brøndal.

f.Ex. Iliaden, Ordklasserne, Danske Dialekter og Runer -
Rasmussens samt Lollegaards samlede Skrifter?

Til gengæld er Rubows respekt for Brøndals vingefang dér hvor det faktisk foldes ud, ikke ringe. Således slutter han sin korrektur af Ordklasserne med disse ord:

La finale est digne et belle. Après tout, c'est l'œuvre la plus ingénieuse que ce siècle a produite. (4297,8)

Brøndals litteraturbeskæftigelse er og bliver således deskriptiv: hvad enten han beskriver åndshistoriske strømninger og den litterære del af dem, eller redegør for tekstologiske kildeproblemer eller - endelig - redegør for sproglige overfladevariationer, er disse forhold altid set som udtryk for tilstedeværelsen af et værdineutralt metaniveau hinsides de forskelle der afsætter og betinger værdier. Disse værdier kan så

være af politisk-ideologisk art eller af æstetisk art.

Hvor han i sin foredragsvirksomhed netop derfor kan stå som et intellektuelt korrektiv til nationalt og ideologisk plattenslageri, og hvor han i sin sprogteori konsekvent kan erkende osse dette metaniveaus historiske karakter, dér forbliver han af samme grund blind over for det litterære værks konkrete og materielle karakter og den værditillægning der således følger af den æstetiske dimension.

3. Indirekte aktiviteter

Rubows klare og korrekte afvisning af Brøndals direkte litteraturvidenskabelige betydnung, hindrer ikke at han i bearbejdet form kan finde anvendelse (se Sørensen 1944; Egebak 1969; Larsen 1984a). Og det hindrer heller ikke at han kan udgøre en del af inspirationen for en litterær kreativitet; for det første reflekterer han jo livet igennem over sproget og betydningsdannelsen, for det andet er hans synteseambition mere et projekt, en proces end et resultat, mere en fantasi, en forestilling der styrer processen end en realitet der betinger den. Den kompromisløshed hvormed Brøndal fastholder hele dette problemkompleks blotter - mere end problemstillingen i sig selv gør det - nogle følsomme æstetiske nerveender, der er blevet synlige for i hvert fald Inger Christensen, Klaus Høeck og Göran Printz-Påhlson (2).

I sin store digtsamling fra 1969, *Det*, har Inger Christensen underinddelt hvert af de tre hovedkapitler; "Scenen", "Handlingen" og "Teksten", i 8 afsnit på hvert 8 digte. Navnene på disse afsnit er identiske i de tre kapitler og stammer fra *Præpositionernes Theori*: symmetrier, transitiviteter, kontinuiteter, konnexiteter, variabiliteter, extensioner, integriteter og universaliteter. (Omfattende gennemgange af *Det* er Kreutzer 1975 og Holk 1983; mindre detaljerede er Glienke 1975 og Baumgartner 1975 samt forfatterens egen redegørelse i Christensen 1970. Her kommer især Holk 1983 og Baumgartner 1975 ind på Brøndals rolle ligesom Christensen 1970).

Anvendelsen af de pågældende relationsarter i samlingen kan fortolkes forskelligt. Man kan for det første forstå den som en anvendelse der ikke er specifik, hvormed jeg mener at Brøndals karakteristik af den enkelte relationsart ikke udgør nogen præcis fortolkningsnøgle til det afsnit den benævner. I stedet er det relationsbegrebet i sig selv der er vigtigt, således at forstå at de forskellige relationsarter under ét er anvendt som et metaforisk udtryk for selve relationens mangfoldigt varierede, men konstante tilstedeværelse i det univers Inger Christensen skaber.

Dette er nemlig karakteriseret ved to ting: først den bestandigt nærværende viden om den menneskelige virkeligheds karakter af et sprogligt funderet betydningsunivers. Bevidstheden herom gennemtrænger *Det* fra de overordnede kompositoriske hovedlinier til de mindste sproglige detaljer, hvor minimale syntaktiske og morfologiske transformationer, ofte i en repetitionsstruktur, dikterer digtforløbene

(fx Christensen 1969: 98,99). Centralt står osse det hyppigt gentagne motiv: den uopløselige sammenknytning af verden og beskrivelsen af verden (fx "Lykken er den forandring der sker med mig/ når jeg beskriver verden" (ib.: 61)). Inger Christensen taler selv om "En ubeviselig vished om, at sproget er en direkte forlængelse af naturen" (Christensen 1970: spalte 5). Sproget er altså ikke natur, men gør netop naturen tilgængelig for os ved at artikulere grænsen mellem menneske og natur. Derfor er hun optaget af Brøndals begreb om universalitet, en relationsart der står "på selve Tankens Grænse" (ib.: spalte 7). En sådan grænsemarkering, stadig på sprogets grund, kunne hun osse have fundet i Brøndals interjektionsbegreb (Brøndal 1928: 161).

Hermed er der åbnet for det andet karakteristiske træk i digtsamlingens univers, forekomsten af en række gennemgående motiver, for hvilke relationsbegrebet kan fungere som en fortættet metafor: gensidighed mellem mindst to parter (menneske og menneske, menneske og natur, menneske og samfund); forbundethed og solidaritet; strukturel afhængighed; funktionelle og positionelle bestemmelsers forrang for substantielle og 'evige' definitioner af mennesket. Disse motiver og den anførte metapoetiske sprogbevidsthed giver Inger Christensens digtning en dobbelthed af streng konstruktivisme og en bevægelig åbenhed og virkelighedsnærhed som er helt i Brøndals ånd. Når denne dobbeltheds poler virker sammen, som i Det, skaber hun stor digtning. Når de ikke når hinanden, skiftes der mellem skematisme og lacoursk efterklang (cf. Larsen 1984a: ch. 4). Lignende grænsetilfælde rummer osse Brøndals skrifter eksempler på.

Med den skitserede specifikation af motiver og med henvisningen til Inger Christensens særlige optagethed af relationsarten universalitet, har jeg indirekte peget på at hendes anvendelse af relationsarterne ikke kun, som jeg har antaget indtil nu, behøver at have en uspecificeret metaforisk funktion. Man kan nemlig for det andet forestille sig, som det sker i Holk 1983, at de enkelte relationsarter er valgt ud, fordi de rummer nogle specifikke betydninger (gensidighed, sammenhæng, påvirkning etc.). Disse betydninger knytter sig til værkets motiver, men tillader samtidig at disse kommer til at indgå i en systematik, hvorefter en udvikling kan etableres fra de enkleste relationer (symmetri) til de mest komplicerede (universalitet), således at sammenhængen mellem de enkelte trin i processen samtidig bevarer. På denne måde tjener de udvalgte relationsarter snarere som praktiske holdepunkter for konstruktionen af Dets univers med de mange internt forbundne elementer og niveauer. Denne opfattelse er Inger Christensens egen (3) og deles af Iben Holk (Holk 1983).

En anden dansk digter med Brøndal på programmet, en generation yngre end Inger Christensen, men stadig med rødder i den danske modernisme, er Klaus Høeck. Her er Brøndal ikke metaforisk, men teoretisk anvendt. Et af grundtrækkene i Høecks produktion er dens binding til cybernetiske fremstillingsprocedurer og dens binding til

allerede eksisterende sprogligt bundet betydning, det være sig den litterære traditions highlights (Rilke, Pound, Valéry etc.), eller lærebøger, sprogbrokker, hverdagens inskriptioner etc. Her er intet samvær hinsides sproget – som er en utopi hos Inger Christensen –, her er ingen staldvarm oprindelig på den anden side sproget. Alt er skabt efter streng styring på basis af det eksisterende betydningsunivers. Hvad der opstår af synteser, grænsesprængninger, transcendenser, ekstaser, nærværsoplevelser – og dem er der mange af hos Høeck med sproglig styrke og skønhed – opstår uløseligt bundet til de betingelser der har skabt dem, nemlig det sproglige materiale som er anvendt, og hvis slagger ligger som ubrugte rester rundt om i digtsamlingerne. Netop fordi grænsesprængningen, (eksistentielt, sprogligt, socialt, politisk) overalt er et centralt tema hos Høeck, bliver det tunge kybernetiske apparat ikke en kedsommelig kontrolinstans, men en bestandig spændingsgivende dobbelthed, både de poetiske overraskelsers 'på trods af' og deres 'ved hjælp af'.

I Høecks stærke debut *Rejse I-V* indgår et appendix hvori Brøndals kategorier og ordklasser indgår som de grundelementer det kybernetiske apparat arbejder med. Her redegøres for reglerne som processen, hvis resultat udgør suitens fem bind, følger (om Høeck 1971-73, se Larsen 1974). Forud for og parallelt med udgivelsen har Høeck forskelligt steder (Høeck u.å.; Høeck 1971; Høeck 1972; Høeck 1973) redegjort for sin opfattelse af Brøndals teori som baggrund for at grundelementerne i netop denne teori indgår i fremstillingsprocessen.

Med henvisning til *Ordklasserne og Morfologi og Syntax* – og dermed til de limitative kategorier – peger Høeck på to forhold der muliggør hans inspiration fra Brøndal på daværende tidspunkt af hans lyriske produktion. Det ene hænger sammen med den rolle Brøndal tildeler de limitative kategorier i sit fænomenologiske grundsyn: for at bevidstheden kan blive bevidsthed om, og for at omverdenen kan konstitueres som netop omverden før en bevidsthed, må sproget forudsættes som den formidlingsinstans der muliggør denne gensidige konstitution. Og dermed bliver de kategorier der både redegør for sprogets interne sammenhæng i morfologi og syntaks og for relationen bevidsthed/omverden centrale for enhver skabende sproglig virksomhed. Men da dette grundlag ikke er bundet til den enkelte bevidsthed, dens hensigter og indsigter, men er af konstitutiv art, må denne skabelse styres af nogle upersonlige principper. Det er her kybernetikken træder ind på en plads der jo i forvejen delvis er optaget af metriske skemaer, standardiserede strofeformer og rimsløngninger.

Hermed er der åbnet for at Høeck kan drage nytte af det andet forhold hos Brøndal: de limitative kategorier er elementer der ikke på forhånd indgår i grammatiske bindinger (eller litterære sprogmønstre), men som ved kombinationer efter struktureringsprincippet skaber sådanne. De er løsdele til fri kombinatorik. Høeck udnytter med andre ord fraværet af et eksplicit struktureringsprincip hos Brøndal til selv at introducere ét der passer til hans eget formål. Og hans produktion

er en legitimation post festum af dette synspunkt.

Ved siden af Inger Christensens metaforiske brug af relationsbegreberne og Klaus Høecks teoretisk begrundede poetiske bearbejdning af de limitative kategorier, finder man hos Göran Printz-Påhlson en epistemologisk brug af Brøndals doktrin. Med sin dobbelte rolle som forfatter og kritiker/litteraturforsker fatter Printz-Påhlson letforståeligt interesse for sprogets og poesiens erkendelsesfunktion. Og når denne interesse ydermere filtreres gennem et udstrakt kendskab til og indforståethed med den europæiske modernismes sprogbevidste og metapoetiske værker fra de sidste 100 år, er det nærliggende at det er Brøndals syn på sproget som betingelse for erkendelse der inspirerer ham, mere end det er hans enkelte begreber.

En kort analyse af Printz-Påhlsons 'Brøndal portræt' kan vise konsekvenserne af denne holdning:

Relationer (i alle deres Arter og Former og i alle Combinationer lige til maximal Complexitet) er Midler for Tankens Præcision - Midler som ogsaa Analysen af Sproget, og ikke mindst af Partiklerne, vil kunne bidrage til at klarlægge.

Viggo Brøndal: Præpositionernes Theori [p. 124]

Brøndal

Det regnar inte längre. (Vattnet likt en spegel)

Orden är alldeles blanka i munnen.

Vitt ljus på våt asfalt. Språket en spegel
eller ett sätt att andas utåt utanför munnen?

- 5 Vi talar och orden är alldeles vita.
Vinden talar med regnet och regnet med havet
och vinden, den blåser också, fast bara lite.
Tror ni att det finns nån likhet mellan språket och havet?
- 10 Regnet är helt adekvat och man vet
att vinden blåser exakt. Ord regnar i havet
och inte drunknar orden.
Vi samlas här i grupper. I vinden
orden visslar rent och ömt
havet glömmet det som alla andra glömt.

(cit. eft. Printz-Påhlson 1971. Optr. i
Vindrosen VII,1, 1964, p. 32. Med småfejl)

At spejlingen er et centralt motiv i digtet, kan man konstatere ved en første læsning af digtet. Dette motiv har optaget Printz-Påhlson i

essayet "Solen i spegeln" i essaysamlingen af samme navn (Printz-Påhlson 1958). Spejlmotivet kan udfoldes i en mimetisk-realistisk litteraturteori med pragmatisk-didaktisk sigte: spejlet afbilder den verden der ses i spejlet således at man ser dens sande karakter. Hvad enten denne operation tolkes således at det er sandheden der træder frem på en måde som den umiddelbare iagttagelse ikke tillader, eller således at spejlet giver sandheden en forklædt men gennemskuelig form fordi sandheden i sig selv ikke lader sig gribe, så sker der under alle omstændigheder en transformation i spejlingen. Men det betyder samtidig at spejlingen ved siden af den netop anførte objektive side har en subjektiv: en eller anden instans er ansvarlig for udførelsen af den spejlende transformation, og dens karakteristika kan aflæses i transformationen, dvs. subjektet kan altid se en del af sig selv i spejlet. Hermed åbnes dørene for den romantisk-ekspressive tolkning af spejlingen: ikke omverdenserkendelse, men selverkendelse. Narcissus' spejling og psykoanalysens tilskud til spejlingens teori bliver relevante. Samtidig bliver det spejlende medium vigtigt: når nu hverken objektet eller subjektet spejles rent, er da spejlet selv et uskyldigt, passivt bidrag til erkendelsen, eller strukturerer osse det erkendelsen? Spejler spejlet osse sig selv? I og med selve spørgsmålet er stillet, er mediets selvrefleksion og dermed - indenfor litteraturen - den sprogbevidste metapoetiske digtning etableret.

Uanset om vægten lægges på objektet, subjektet eller mediet, uanset om det mimetiske, det ekspressive eller det metapoetiske synspunkt betones, vil erkendelsens binding til en transformation være uudrydlig. Sandheden optræder altid uden sidsteinstansens sakrale garanti, altid i en fordobling af objekt, subjekt og medium, altid i en betinget proces. Erkendelsens binding til sprogets transformation der lader den fremstå fordrejet gennem billeder, ironi, belærende selektion, subtiliteter, negationer, pointerede overraskelser etc., det er temaet i Printz-Påhlsons digt "Brøndal".

I digtet søges etableret en viden eller erkendelse, og digtet viser hvorledes denne viden ikke overskrider de grænser der sættes af sproget og dem der bruger det. Forsøget på at opnå viden fremstår direkte af teksten: der stilles spørgsmål (4, 8 (= vers 4 og vers 8)), der konstateres sagforhold (9-10), der bruges ord som 'tror' (8) og 'vet' (9), der afsiges domme ('Regnet är helt adekvat' (9)). Men det fremgår osse at det er så som så med denne viden: digtet starter med det fuldstændigt blanke og rolige vand der kan afspejle hvad som helst pinligt korrekt og er- og genkendeligt uden forstyrrende krusninger. Men denne mulige erkendelse slutter som glemsel (1 vs 14). Og den domsformede konstatering 'Regnet är helt adekvat' afsætter, trods sin form, ingen erkendelse: 'Regnet' er anvendt både som tingsord, dvs. referentielt, og materialiter, idet 'adekvat' henviser til 'regnet' som et adækvat sprogligt udtryk, men næppe etablerer 'regnet' som et adækvat naturfænomen, en status som domsudsagnet ellers til og med kopula lader formode.

Og her er vi da fremme ved digtets egentlige problem: sandheds-erkendelsens nødvendige medie- og subjektbundne transformation. Denne proces fremgår ikke så direkte af digtet, men gennemtrænger hele dets komposition, billedbrug, brug af gentagelsesfigurer etc. Det sker gennem en række fordoblende spejleffekter på flere niveauer, der føres sammen i kraft af disse fordoblinger. Derved skabes en række identifikationer, der ikke etablerer en sikker viden, som man måske kunne forvente (A er B), men tværtom opløser en sådan.

For det første møder vi vandet som et spejl, hvad enten der er tale om en vandpyt på regnvåd asfalt (3) eller et hav (6). Vi står her med et omverdenselement, men vi hører aldrig nærmere om hvad der kan spejles i det. Kun hører vi om 'Vitt Ijus på våt asfalt', hvilket netop ikke betyder at et bestemt objekt ses i spejlet, men kun at selve vandet som spejl er synligt, at lyset så at sige konstituerer det som spejl. Vi hører derimod om et andet omverdenselement, regnen, der ikke selv kan spejles, men som i mødet med vandet som spejl forstyrrer spejleffekten, eventuelt sammen med vinden (1, 6). Og det er først da regnen stopper at vandet kan betragtes som spejl (1). På den ene side spejlet og negationen af spejlet i kraft af regnen. Men på den anden side ville der slet ikke have været noget vandspejl, hvis regnen ikke var faldet og var blevet til vandpyt og hav. Så vandet som element er på én gang muligheden for spejling og ødelæggelse af spejling.

For det andet møder vi sproget som et spejl (3). Osse dette spejl er kun opstillet som en mulighed, ikke fordi vi som før ikke ser hvad der spejles i det, men fordi spejlkarakteren rejses som et spørgsmål (3-4). Omverdensens problematiske stilling som spejl viser sig ved fraværet af spejlbillede, dvs. fraværet af en omverdensgenstand. Sprogets stilling som kun muligt spejl viser sig derimod på sprogets betingelser gennem et spørgsmål, dvs. fraværet af en definitiv sproglig formulering. Tilsyneladende to adskilte verdener: sprogets og virkelighedens. Men allerede her i første strofe glider disse ind i hinanden. Og hovedspørgsmålet er da om denne sammenføring sker på sprogets eller på virkelighedens betingelser.

På den ene side sammenlignes sproget først med et spejl efter at vandet er blevet det (3), og ordene sammenlignes først med regnen (10) efter at regnens rolle er blevet klar. Sproget karakteriseres altså via en virkelighedsiaagttagelse. Det medfører videre at ordene får samme dobbeltrolle som regnen: på den ene side er ordene de elementer der muliggør at sproget bliver talt således at det kan spejle verden ('språket en spegel' (3)); på den anden side bliver ordene da samtidig nogle materielle genstande (konkret lyd eller skrift) som ikke spejler noget som helst ('eller ett sätt att andas utåt utanför munnen?' (4)).

På den anden side får sproget da selvstændig karakter ved siden af den afbildede virkelighed. Og denne dobbelthed viser sig deri at en forudsætning for at sproget kan karakteriseres som spejl på basis af en virkelighedsiaagttagelse, er at denne virkelighed allerede er blevet

kaldt 'spejl' (1), dvs. er blevet sprogliggjort. Virkeligheden karakteriseres altså som spejl via en sprogiagttagelse. Denne dobbelthed i sproget: betydning (der måske kan kaldes spejl) og materialitet (der ikke er spejl) viser sig allerede i første vers: første halvdel af verset er referentielt; anden halvdel reflekterer over den første og parenteser markerer en status i forhold til første halvdel når denne alene betragtes som sprogligt udtryk.

Hermed kompliceres spejleffekten betydeligt: virkeligheden er fordoblet i spejl og genstand, sproget i betydning og materiale. Den første fordobling ses kun i kraft af den sidste. Derfor er genstanden fraværende. Dermed kommer den sproglige fordobling til at dominere over virkelighedens fordobling. Denne dominans bringes til udtryk i et digt, hvilket betyder at sproget er i stand til at vise sin egen tegnkarakter. Sproget kan spejle sig selv, virkeligheden kan ikke.

Hvad betyder det? Det betyder at virkeligheden som sandhed, som erkendelsesobjekt, som betydningsobjekt eksisterer på sprogets betingelser. Den viden digtet taler om findes altså kun i sproget. Denne erkendelse manifesterer sig først og fremmest i alle de glidende identifikationer der sker i digtet mellem ordene sprog, hav, regn, ord, vand, lys, lyd. Som enkeltelementer bliver de lig hinanden og spejler hinanden, men selve spejleffekten kommer, som vi så, kun i stand i kraft af den sproglige fordobling i tegnet og i sprogets mulighed for at etablere et metaniveau i forhold til sig selv, her i poetisk form.

På denne måde har vi ved at drøfte digtets fremstilling af objektet og mediet i spejlingsprocessen underordnet objektet under mediet. Og hermed har vi i virkeligheden snydt os selv betragteligt. For på den måde har vi blot etableret et nyt objekt, nemlig sproget som selvstændig og selvvirkende anonym materialitet med sine særlige udfoldelsesmuligheder, hvor ordene og sproget - i digtets sprogbrug - ligesom regnen og vandet både skaber og ødelægger det de gengiver: sproget gengiver en genstandsverden men ophæver i og med gengivelsen denne genstandsverden. Vi står med en analogi til den tidlige strukturalismes sprogmatafysik.

Men Printz-Påhlsons digt har nu for det tredje et subjektivt niveau. Den sprogligt skabte viden om omverdenen - om den nu har dommens reducerede form ('Regnet är helt adekvat') eller følger digtets komplicerede fordoblingsmønster - er knyttet til en bevidsthed der gennem denne proces bliver sig bevidst. Denne dobbelthed mellem anonymitet - dvs. afhængighed af objekt og sprog - og subjektivitet artikuleres i digtet som en del af den proces hvori sprog og verden flettes sammen.

I første strofe er et eksplicit personligt subjekt totalt fraværende: der tales kun om en mund, men hvis mund? Regnen og ordene optræder som selvfungerende, og der er anonyme konstruktioner ('Det regnar') eller passivkonstruktioner ('ett sätt att andas'). Og dog er der en implicit subjektstruktur i og med at der stilles et spørgsmål.

I næste strofe træder der en 1. person, et 'Vi' frem, men vi'ets

selvstændighed reduceres ved at det blot paralleliseres syntaktisk med 'Vinden': vi taler og vinden taler, og ved at det integreres fonetisk i 'vinden', en integration der følges op på handlingsplanet: vi änder blot ordene ud (cf. 4), men vinden blæser.

Men til slut træder osse spørgsmålets modtager, 2. personen 'ni', eksplicit frem i et nyt spørgsmål. Og denne dobbelthed mellem 1. og 2. person kan hverken opsluges af eller paralleliseres til andre ting. Den er specifik.

Derfor hører spørgsmålene op, og svarene kommer. Men det er svar der afslører sprogets dobbeltkarakter: 'regnet' som referentiell størrelse og som materielt udtryk, ordene er både identificeret med andre ting ('ord regnar i havet' (10)) og dog forskellige derfra ('och inte druknar orden.' (11)). Og derpå kommer da 'vi' igen: 'vi samlas här i grupper'. Fra første strofes implicite subjektstruktur i spørgsmålet via anden strofes dominerede 'vi' og derpå følgende eksplicitte subjektstruktur med 'ni', står vi nu med et 'vi' der eksklusivt (ville Brøndal sige) omfatter 'vi' og 'ni' grupper. Den viden der etableres om sprogets og objektets indbyrdes fordobling og forvikling er bundet i sprogets intersubjektivitet (vi og ni) og socialitet (grupper). Hinsides denne grænse kommer hverken viden, sprog, objekt eller subjekt.

Til slut tones ordet ned: det 'visslar', for til slut at forsvinde: både vandspejlet ('havet' (14)) og sprogbrugerne ('alla andra') (14)) glemmer, dvs. spejlene viser ingenting mere. At ordet kaldes rent, kan kun betyde at det er rensat for alt andet end sin samtidige konkrete binding til objekt, subjekt og sprog som det forløber 'här', dvs. i digtet. Derfor ophører viden og bevidsthed når ordet ophører, dvs. når digtet slutter.

Den viden eller erkendelse digtet således har søgt og skabt er da treenigheden af subjekt, objekt og medium i spejlingen, en treenighed som digtet selv er en del af. Derfor kan det heller ikke sætte sig ud over disse grænser som det rene ord i absolut forstand, og det må selv integreres i betydningsprocessen. Hvordan kan det ske?

En mulighed er den fra den konkretistisk farvede poesi velkendte: digtet finder en specifik for netop dette digt gældende form og bearbejder herigennem et specifikt indhold, der kan være helt vilkårligt eller være netop dette specifikke digt; formen og indholdet bearbejder, negerer og tømmer hinanden. Resten er tomhed. Denne fremstillingsmåde kan suppleres med en erotisk billeddannelse, således at ikke kun den rene tomhed er tilbage, men den vellyst som mødet med denne rent sanselige, materielle manifestation af formen er. Hans-Jørgen Nielsens digtning viser eksempler på begge.

Men det er ikke den mulighed dette digt vælger. Ganske vist behandles et specifikt indhold - spejlingsmotivet - i en specifik form - sonetformen -, således at formen flosses i kanten og således at spejlingsmotivet undergår en forandring. I spejlingen viser fordoblingerne sig, og objektet, erkendelsens sted, er borte. I sonetten følger hverken metrum, rimslængninger eller rimformer nogle af de normere-

de varianter; den normale quasi-syllogistiske form bevares som skelet ved kvartetternes spørgsmål og slutstrofens svarlignede konstateringer, men der opstår hverken direkte eller indirekte et resumerbart udsagn. Sonetten spejler ingen sakral sandhed.

Den afgørende point er imidlertid at både sonetformen og spejlingsmotivet er institutionaliserede – og dermed sociale og historiske – litterære størrelser. Når formen derfor transformerer indholdet ved at forme det, og derigennem selv transformeres af det, skabes ikke kun det digt hvorm 'vi samles här'. Der sker samtidig i denne dialog med de givne former, betydninger og erkendelser en bløtdæggelse af dem som foranderlige, sprogligt og intersubjektivt bundne størrelser, og en understregning af vores afhængighed af dem.

4. Afslutning

Hvad har nu alt dette med Brøndal at gøre? Printz-Påhlsons vanskelige metapoetiske og sprogfilosofiske refleksion i lyrisk form har i hvert fald ikke kun med Brøndal at gøre. Det viser det sidste århundredes litterære modernisme. Digtet er således ikke et portræt af Brøndal, som jeg indledningsvis antydede. Ej heller er det skrevet på én særlig brøndalsk idé eller med et særligt brøndalsk begrebsinventarium. Hvis digtet altså har forbindelse til Brøndals tankegang, må det derfor snarere karakteriseres som en dialog med Brøndal og derigennem et forsøg på at inddrage osse ham i den dialog med en sproglig-kulturel tradition som digtet selv er med til at bevæge. Hermed peger Printz-Påhlson på at osse Brøndal deltager i denne bevægelse. Men gør han det?

Ja, det mener jeg er rigtigt. To citater kan antyde på hvilken måde det er rigtigt. Det ene er ikke ukendt for os, og osse Høeck citerer stedet (ligesom H.-J. Nielsen) (2), når han indledningsvis skal forklare sin Brøndal-interesse (Høeck u.å.):

Et Sprog er nemlig, som en Geometri, et System af Begreber, som vi fra vort Stade og efter vor Evne anvender paa en Verden og hvorved vi – hvem veed? – maaske skaber denne Verden. (Brøndal 1928: 15)

Det er de limitative begrebs karakteristika der ligger bag citatet. Her bringer Brøndal genstands- eller omverdenens konstitution og den samtidige subjektkonstitution til udtryk ('Verden' vs 'vi'), og dermed samtidig enhver erkendelses karakter af hypotese ('hvem veed', 'maaske'), der er integreret i en sproglig intersubjektivitet ('hvorved – dvs. gennem sproget – vi ... skaber'). Erkendelsen er dermed med nødvendighed bundet i nogle arbitrære former – en 'Geometri' der hos Høeck er kybernetikken, hos Christensen en selvskabt systematik, hos Printz-Påhlson sonetformen. Og selve erkendelsen er derfor altid indsat i en historisk given sammenhæng af allerede given betydning, som ikke

reduceres til fordel for en absolut erkendelse. Således er traditionsbevstheden stærk hos alle: Christensen citerer Blake, og Printz-Påhlson mødes med Brøndal i interessen for Valéry (Printz-Påhlson 1958: 21, 27), et selskab som osse Høeck deltager i med bearbejdningen af første strofe af *Cimetière Marin* i afsnittet "Tårnbæk Kirkegård" i *Transformation* (Høeck 1974: 88ff, 155). Men det fællesskab som de tre digtere har i deres sproglige grundsyn, rækker, som citatet viser, naturligvis udover denne mere tilfældige og enkeltstående sammenfaldende interesse for én af de virkelige garvede traditionalister.

Og osse det næste Brøndal-citat, nu fra de non-limitative kategoriers område, viser en konvergens i tænkemåde som overskrider den konkrete anledning, de frie varianter placerer i sprogets økonomi, som ingen poeter vist er faldet over:

Et System [ledsages og udfyldes] altid indenfor det paagældende Sprog af andre Systemer, Præpositionssystemet saaledes i første Række af Conjunctioner (...) Herved skabes for hver Enhed et Perspektiv med flere Horisonter, den ene bag den anden.

Dette Perspektiv - og især dets nærmeste Horizont - udøver sin store Indflydelse paa Enhedens hele Rolle og paa dens Fremtrædeformer. Det er bl.a. bestemmende for Eksistensen og Arten af dens frie Varianter. Disse beror - generelt set - paa de altid tilstedeværende Muligheder for Anvendelse af alle de Relationsformer og -arter, der ikke explicit er fastlagte i Definitionen. (...) Indenfor et givet system vil dog af disse theoretiske Muligheder altid kun relativt faa være af væsentlig Betydning: de der udfylder en Lakune, altsaa udtrykker et ikke i Systemet fæstnet Forhold. (Brøndal 1940a: 63)

Vigtigt er her i første omgang at fastslå at et givet system - en 'Geometri', kybernetik, et litterært formsprog - får sin særlige karakter, ikke kun i kraft af sin interne logik, men osse af forholdet til andre dermed forbundne systemer, hvad enten disse indsættes på en synkron eller en diakron akse. Enhver enhed i systemet får sin karakteristisk herudfra.

Men endnu vigtigere er det at holde fast at sproget fremviser mange enheder der ikke kan defineres, selv udfra sådanne komplicerede flersidede indbyrdes afhængigheder. De er bestemt af en lakune, et fravær i et system. Og dette fravær viser sig kun som disse enheders manifestation. Sådanne enheder er, som vi jo tidligere i afhandlingen har set, de realiserede frie varianter, og det er dem der sætter sproget i bevægelse, synkront og diakront. Det er de skabende muligheder systemet tilbyder. Den fraværsbestemte og derfor strukturelt bestemte betydning.

Men hvordan ser den ud i digtningen? en metafysisk tomhed? et

paradisisk nirvana? eller determinator for en uafsluttet dynamik? Det er klart den sidste af disse muligheder der er interessant. Og det er den de tre forfattere forsøger at realisere, hver på deres måde.

Hos Printz-Påhlson er objektet i indledningen fraværende, og ordene standser i hvisken og glæmsel til slut. Men det er ikke udtryk for tragisk tomhed eller for sprogets magtesløshed, og er ej heller en empatisk understregning af kun det foreliggende digt her og nu eksisterer. Tværtimod, disse lakuneagtige yderpunkter indgår som en forudsætning for at der skabes betydning om verden, om sproget og om den historisk-socialt intersubjektive dimension, og for at disse tre dimensioner hænger uløseligt sammen. Betydningen henviser således ikke til et selvberoeende objekt i sidste instans, en anonym autonom sprogstruktur i sidste instans eller et suverænt subjekt i sidste instans.

Hos Inger Christensen i Det - og andre steder i hendes produktion - fremstår forestillingen om tomheden med en vis tvetydighed. På den ene side tomheden forstået som det utopiske mellemrum mellem ordene hvori den spontane menneskelighed og naturlighed udfolder sig, et mål at stræbe mod. På den anden side er hun på sine højdepunkter tindrende præcis i erkendelsen af at netop denne ordløshed er drivkraften i den sproglige dynamik, og at den kun eksisterer for så vidt den fremstilles i sprog. Derfor er denne betydningslakune en funktionel og strukturel faktor i betydningsstilblivelsen.

I Høecks regelstyrede digtning er lakunen ikke et punkt før sproget eller udenfor sproget, ej heller tragisk eller utopisk. Den er knyttet til den overskridelse der ligger i systemets konsekvente gennemførelse, det moment som får det til at bryde sammen. Hans poesi er som én af Tinguely's destruktive skulpturer, som Gödels teorem omsat til poesi. Derfor er han optaget af digtere, politikere og andre der fastholder - overskridende eller ej - et system, en tradition en norm med yderste strenghed. Og derfor bliver døden den centrale forestilling for denne problemstilling. Et smukt udtryk herfor er "Tårbæk Kirkegård" fra Transformations: stærk regelstyret bearbejdning af Valéry og af indskrifterne på kirkegårdens gravsten. Og effekten af således at bearbejde dødens konkrete manifestationer i digtning og mytologi og i hverdagens ritualer, er hverken kedelig eller patetisk: der frembringes netop en ny og kompleks betydningsssammenhæng med døden som udgangspunkt hvor patos og erkendelse, hverdagsrester og mytologiske relikter, nye formuleringer på baggrund af anvendte, kendte betydning og konkrete sproglige rester fra den systematiske sprogproduktion ('døde' bogstaver, ubrugelige). Lakunen eller døden er dette konkrete sammenstød med faktiske, men ikke altid forenelige størrelser der dog frembringer mening - dvs. liv, historie, samfund, kultur.

Symbol spejl gang sekund vand.

Heller ikke havet er et symbol på livet,
 men et spejl, der på een gang spejler
 himlen og dybet.

(Høeck 1974: 100)

Fordi ordene sætter verden i scene
 Fordi verden holder ordene på plads
 Fordi leden ved det hele eksisterer
 har spejlet en eller anden bagvendt gyldighed
 som sandheden mangler

(Christensen 1969: 43)

NOTER

1. Oplysningerne om forelæsningerne i Brøndal 1943a: 167 er ikke korrekte for perioden 1929-1942, altså efter Brøndals tiltrædelse som professor. Rækkefølgen er denne (4297,12):
 - 1929¹: Azorín = José Martínez Ruiz (1 forelæsning)
 - 1929²: Italiensk Litteratur (herunder Croce) (2 forelæsninger) (ikke 1930 som angivet på lægget)
 - 1930¹: Ideerne i det 18. Aarhundrede (forelæsningsrække)
 - 1930²: Problemer i oldfransk Litteratur (forelæsningsrække)
 - 1931¹: Pascal (forelæsningsrække)
 - 1931²: Problemer i oldfransk Litteratur (forelæsningsrække)
 - 1932¹: Det 18. Aarhundrede i Frankrig (forelæsningsrække)
 - 1932²: Cervantes (1 forelæsning)
 - 1933¹: Fransk Romantik (især Hugo) (forelæsningsrække)
 - 1934¹: Descartes (forelæsningsrække)
 - 1934¹: Macchiavelli (forelæsningsrække)
 - 1934²: Villon (forelæsningsrække)
 - 1935¹: Hugo (forelæsningsrække) (ikke 1935² som angivet på lægget)
 - 1936¹: Renan (forelæsningsrække) (ikke 1936² som angivet på lægget)
 - 1937¹: Le Cid (forelæsningsrække) (ikke 1937² som angivet på lægget)
 - 1938²-1939¹: Descartes (forelæsningsrække)
 - 1939²-1940¹: Hugo (forelæsningsrække)
 - 1940²-1941¹: Chanson de Roland (forelæsningsrække)
 - 1942¹: Det 18. Aarhundrede (forelæsningsrække)
2. Hans-Jørgen Nielsen citerer og henviser til Brøndal, men jeg har ikke kunnet påpege en eksplicit inddragelse i Nielsens digteriske arbejdsproces (se Nielsens "Mere end tre ting jeg ved om system digtningen", Vindrosen 6, 1968).
3. Udover hvad Inger Christensen har meddelt i Christensen 1970 om sine egne intentioner, skyldes min viden herom en telefonsamtale med forfatterinden.

VIII RESUMÉ

LA GÉOMETRIE DU LANGAGE

Une analyse de
la cohérence et de la
perspective des concepts
fondamentaux de la phi-
losophie linguistique de
Viggo Brøndal

En effet, une langue est,
tout comme une géométrie,
un système de notions que,
de notre poste d'observa-
tion et selon nos forces,
nous appliquons au monde
et avec lequel, peut-être,
nous créons ce monde.

Viggo Brøndal

1. Un compte rendu succinct des analyses et des arguments de ce traité - ou de ceux de Brøndal - qui, dans la majorité des cas s'appuient sur un matériau de langue danoise, ne saurait rendre justice à leurs mérites ni ne dégagerait au lecteur la vue générale qui constitue l'objectif de ce résumé. C'est la raison pour laquelle je me bornerai à exposer les problèmes traités dans l'ouvrage en question ainsi que les thèses et les conclusions qui en découlent et qui, parallèlement à une série continue des questions et des réponses, constituent la charpente intrinsèque de sa composition en parties et en chapitres.

Avant que les thèses puissent engendrer des résultats, elles se doivent d'avoir ou de recevoir une formulation opérationnelle, c'est-à-dire celle d'impliquer une stratégie d'analyse. Celle-ci a pour effet de placer ces mêmes thèses dans un processus discursif qui rend l'élaboration d'une thèse donnée dépendante de l'analyse elle-même issue de la thèse précédente. Par conséquent, les thèses ne se classent pas d'emblée comme un système axiomatique clos.

2.1. Etant donné que ce traité a pour objectif de présenter, pour la première fois, l'œuvre de Brøndal comme un tout, un tel objectif peut s'atteindre de deux façons: soit au moyen d'un examen de l'œuvre dans toute son envergure en considérant et en impliquant les analyses détaillées faites par Brøndal et qui concernent des domaines aussi variés que ceux de linguistique historique, d'étymologie, d'histoire

culturelle, de grammaire, de lexicographie, de toponymie, de phonologie, de philosophie du langage etc. - soit en analysant les notions fondamentales qui confèrent au travail linguistique de Brøndal son originalité, à savoir l'implantation des catégories philosophiques dans la théorie linguistique. C'est cette dernière possibilité qui a été choisie ici, ce qui explique pourquoi une série de travaux mineurs, mais non sans portée, a été éliminée et pourquoi maintes analyses linguistiques concrètes, existant dans les ouvrages principaux de Brøndal, seront également négligées. A l'autre côté, les manuscrits non-publiés, gardés à la Bibliothèque Royale de Copenhague, sont intégrés aux analyses.

L'œuvre de Brøndal a été accueilli tantôt avec une hostilité massive, tantôt avec une admiration superficielle ou encore avec une incompréhension affligeante. Le seul moyen de se distancer de ces attitudes est de se concentrer uniquement sur la substance même de la pensée de Brøndal, à savoir le fondement catégorial.

Par conséquent, ma première thèse sera la suivante:

Il est possible de trouver un niveau catégorial constitutif, qui fera de la doctrine brøndalienne un tout spécifique ayant le caractère d'une théorie linguistique catégoriale.

2.2. Ses œuvres principales sont empreintes d'une trans-disciplinarité presque polyhistorique, puisque des textes, d'origines extrêmement différentes, sont placés sous un dénominateur commun supposé, et le plus souvent implicite. Il s'agit d'explicitier ce dénominateur commun et pour ce faire, je me suis vu dans l'obligation d'incorporer des sources, qui, bien que mentionnées par Brøndal, ne sont pas suffisamment analysées, - ensuite d'explicitier des passages lapidaires ou même des maillons directement absents dans une filiation d'idées effectuée par Brøndal lui-même, ou encore d'utiliser des textes, inconnus par lui.

Afin de garantir la commensurabilité entre ces facteurs de l'analyse, quelques indications méthodologiques, concernant la lecture du texte, ont été présentées. Elles reposent sur trois suppositions: 1) les éléments fondamentaux d'un texte, c'est-à-dire ceux qu'on doit extraire de la multitude des sources pour en former un tout, sont implicites et se manifestent par bribes, de caractère différent, sur le niveau explicite de ce même texte (cf. L. Althusser et sa lecture symptomale inspirée par Freud); 2) la répartition des éléments du texte en éléments implicites et explicites n'est pas constante, mais en revanche un phénomène historique et un symptôme, révélateur d'une certaine position dans l'histoire des sciences, position qui peut être sujette à des modifications et même des transpositions dans l'analyse scientifique (cf. H. Høffding, G. Bachelard, T. Kuhn); 3) les motifs d'une telle modification radicale doivent être considérés ici comme étant de caractère logique; lorsqu'un appareil conceptuel fait preuve simultanément de contradiction et de tautologie dans son application,

il est alors apte à un remaniement radical de sa structure (j'ai baptisé cette troisième supposition le principe symptomal).

3.1. Vu le caractère implicite que possèdent les présuppositions philosophiques d'ordre catégorial chez Brøndal, et vu les trois suppositions méthodologiques prises en considération, ma première thèse, se transmutant pour être opérationnelle, s'adapte à la thèse deux et trois, qui portent respectivement sur la cristallisation d'une base catégoriale et la pertinence linguistique de celle-ci:

Thèse deux: Dans la tradition philosophique à laquelle Brøndal se déclare fidèle, il est possible de trouver un dénominateur commun de définition catégoriale.

Thèse trois: Ce dénominateur commun représente le niveau constitutif permettant l'élaboration de la théorie linguistique catégoriale de Brøndal comme un tout spécifique.

En vue d'établir une définition de catégorie, qui prouvera la légitimité de la deuxième thèse, j'entreprends une lecture de trois principales sources historiques concernant l'aspect catégorial de la théorie de Brøndal: Aristote - pour lui le premier et le plus grand - Kant et Leibniz. La définition à laquelle aboutit ma lecture contient plusieurs composantes qui, d'après mon analyse, font partie d'une construction théorique de nature catégoriale:

1. Comme il ressort des suppositions méthodologiques, cette construction constitue un phénomène historique impliquant le fait que les catégories doivent contenir des éléments capables de délimiter un champ quelconque (nommés catégories limitatives), de le transcender (nommés catégories non-limitatives) et capables également de fixer les frontières de l'ensemble de cette construction théorique, ce qui revient à dire de déterminer sa place dans le processus accompli par l'histoire des sciences, processus qui a engendré ces mêmes catégories au moyen d'un remaniement de leur fonction antérieure (ce processus dialectique se nomme épuisement). Cette historicité dérive de l'orientation prétendument non-métaphysique de Brøndal.
2. Les objets d'une théorie donnée sont à construire en étroit rapport avec cette historicité de façon que leur constitution et leurs limites soient modifiées et adaptées au processus inhérent à l'histoire des sciences. Un édifice théorique à base catégoriale impliquera de ce fait une hiérarchie logique, qui

se compose à partir d'un niveau constituant et un autre de caractère institué (cf. le développement du modèle scientifique hiérarchique de L. Hjelmslev par A.J. Greimas). Chacun de ces niveaux pourra être respectivement institué par des niveaux supérieurs ou encore constituant pour des niveaux inférieurs. Il s'ensuit que l'ensemble d'un niveau constituant et d'un niveau institué forme l'entité irréductible dans un vaste échelonnement hiérarchique (qualifiée de séquence minimale).

Les délibérations qui précèdent sont inexistantes chez Brøndal comme chez ses instigateurs, mais je souligne leur importance dans un effort de réunir les données, autrement disparates, autour du dénominateur commun de définition qui suit:

Les catégories se définissent comme le nombre nécessaire et suffisant d'éléments limitatifs et non-limitatifs pour constituer une séquence minimale dans une hiérarchie logique donnée, et pour instituer le nombre nécessaire et suffisant de différences formant la base d'un épuisement univoque de l'objet institué.

Si l'objet institué est une grammaire des langues naturelles, les catégories se nomment grammaticales.

4.1. Grâce à cette définition, la troisième thèse devient opérationnelle au moyen d'une formulation modifiée, exactement comme la première thèse se voyait supplantée par la deuxième et la troisième.

Thèse quatre:

1. on est en mesure d'établir un niveau catégorial correspondant à la définition;
2. le niveau catégorial peut instituer une grammaire;
3. le niveau épistémologique peut non seulement être considéré généralement comme étant non-métaphysique (c'est-à-dire réfutant la supposition d'une dernière instance transdiscursive) ou attaché généralement à un principe délimitateur (le principe symptomal). Il se transforme aussi en un principe formel, qui régit le processus discursif, afin de le rendre dialectiquement circulaire, au lieu de linéaire, dans le processus d'institution.

C'est avant tout à partir d'un dépouillement des articles brøndaliens "Langage et logique" et "Linguistique structurale" que d'une manière généralisée, je mets en évidence que Brøndal, dans l'élaboration de sa

théorie, présuppose et opère avec un niveau catégoriel comportant trois sortes de catégories, que celles-ci doivent instituer une grammaire comprenant six secteurs ou domaines partiels - et que Brøndal se sert d'un principe formel de structuration, instituant l'objet, voire la grammaire, conformément à l'historicité discursive mentionnée plusieurs fois précédemment.

A ce propos, la tradition structuraliste est mise en avant (surtout R. Boudon et L. Althusser) afin de préciser le caractère du structuralisme brøndalien. De même un certain nombre de textes, de nature logiques, philosophiques et historiques se rapportant à la linguistique, sont invoqués (relevant de la scolastique et de la phénoménologie) pour mieux caractériser la position épistémologique brøndalienne, étroitement liée à la philosophie du langage.

4.2. Par la suite, le contenu du traité porte sur la mise au point spéciale

1. concernant la nature des trois groupes de catégories en question, à savoir quatre catégories logico-limitatives, inspirées par Aristote (Objet, Relation, Quantité, Qualité, chez Brøndal réduites en deux paires: Relatum et relator, Descriptum et descriptor), six catégories non-limitatives, inspirées par la logique formelle (Symétrie, Transivité, Connexité, Variabilité, Pluralité, Généralité) et quatre catégories symbolico-limitatives, inspirées par la phonologie de l'école de Prague (Front, Back, High, Low);
2. concernant les parties qui constituent la grammaire. Brøndal fait une ligne de démarcation principale, séparant le système et le rythme du langage, et en place une autre séparant le contenu logique et la forme symbolique. A partir de ce point de vue, la construction se fait des quatre parties limitativement instituées (les parties du discours (système logique), syntaxe (rythme logique), phonologie (système symbolique), prosodie (rythme symbolique)) et des deux secteurs institués non-limitativement (synonymique ou signification spéciale des mots (système) et sémantique (rythme)). Il est à souligner que la doctrine brøndalienne concernant les parties du discours et la synonymique, a reçu une attention toute particulière chez Brøndal alors que son élaboration des autres secteurs se présente plutôt comme une série d'esquisses;
3. concernant le principe formel dirigeant le processus discursif, conforme à un principe dialectique. Parmi les trois principes formels de Brøndal (le principe de symétrie, celui de continuité et les formes de relation), c'est le dernier qui est retenu

au détriment des deux premiers. Il est conçu à partir de la synonymique relationnelle, telle qu'elle est vue par Brøndal, comme un principe d'opposition basé sur une dichotomie simple, qui pour une unité donnée indique six possibilités formelles (positif vs négatif, neutre, complexe, complexe-positif vs complexe-négatif). De même que la grammaire repose sur une dichotomie double (la logique vs le symbolique/le système vs le rythme), on fait valoir que les formes de relation brøndaliennes peuvent se concevoir comme un principe de dichotomie double qui structure chacun des six secteurs grammaticaux.

La vérification de cette quatrième thèse occupe la partie la plus étendue du livre et en constitue le pivot.

5.1. L'analyse nuancée des implications contenues dans la quatrième thèse a entraîné une élimination provisoire de deux aspects plutôt philosophiques que proprement linguistiques. En examinant la structure de la grammaire, on n'a pas mis l'accent sur la relation entre les secteurs mêmes de la grammaire, mais on s'est concentré sur les relations internes existant dans chaque secteur entre ses éléments isolés.

C'est pourquoi le rapport entre la logique et le symbolique ou en d'autres mots, entre l'aspect intérieur et extérieur du langage est de prime abord exposé à un examen minutieux. Il s'agit d'un rapport qui traditionnellement est lié au concept de signe.

Par conséquent, ce rétrécissement provisoire du champ de recherche donne naissance à une cinquième thèse:

Thèse cinq: La théorie linguistique catégoriale conçue par Brøndal contribue à une transgression du concept de signe ou d'une notion équivalente à celui-ci.

On peut s'étonner que Brøndal, qui se déclare structuraliste, n'accorde pas une attention particulière au concept de signe. Il s'appuie avant tout sur le concept de mot après avoir fait l'essai d'une théorie du signe dans ses notes non-publiées. Or, puisque le concept de signe (cf. J. Derrida, J. Deely) est solidaire avec la métaphysique de laquelle il déclare vouloir se distancer, on se doit malgré tout de formuler une prise de position.

Comme corollaire de la pensée européenne sur le signe (à la suite de F. de Saussure et de E. Husserl) et celle d'Amérique (à la suite de C.S. Peirce), je démontre que l'analyse catégoriale brøndalienne respecte la transformation dialectique et dynamique du concept de signe en concept de texte, telle qu'elle a vu le jour dans les théories modernes sémiotiques mettant l'accent sur le processus de signification.

5.2. Un autre problème, plus général mais de même famille, ne concerne pas seulement le rapport entre l'aspect extérieur et intérieur du langage mais cette opposition en général, à savoir le rapport entre la conscience et le monde qui nous entoure, entre sujet et objet. Dans mes analyses préliminaires concernant les prémisses philosophiques de la doctrine catégoriale, j'ai indiqué qu'un statut absolu, soit du pôle subjectif, soit du pôle objectif, caractérise d'une façon décisive les positions alternantes de la tradition, parlant respectivement d'une base spéciale subjective (ex. Kant) ou d'une base spéciale objective (ex. Aristote). Bien qu'on exprime ce statut absolu d'une manière plus ou moins nuancée, c'est à lui que revient le mérite de montrer la parenté métaphysique des théories en question, parenté que je nomme la base métaphysique générale. Dans la doctrine brøndalienne, qu'il prétend être non-métaphysique, la relation réciproque des bases spéciales exige une redéfinition, que je formule dans une sixième thèse:

Thèse six: La transformation des bases spéciales entraîne l'élaboration d'une théorie portant sur la constitution du sujet.

Il y a plusieurs essais et chapitres de Brøndal qui traitent des pronoms personnels ainsi que du concept de personne. En les analysant, je démontre la place constitutive qu'y occupe l'intersubjectivité, et la relation qu'elle entretient avec la théorie du signe et du texte, développée à partir de thèse cinq.

6. Le résultat principal de ce traité est d'avoir constitué la théorie linguistique catégoriale de Brøndal comme un tout spécifique. Me servant de cette conception, j'ai souligné la synthèse indissoluble dans son analyse linguistique entre la réflexion épistémologique et l'analyse minutieuse des faits du langage. Etant donné une conception du langage profondément anti-immanentiste, je finis l'ouvrage en traçant la ligne des concepts fondamentaux de Brøndal, passant par ses limites, marquées par le concept de texte et celui du sujet, jusqu'à la théorie actuelle de la sémiotique générale. Un panorama des composantes interdisciplinaires de la sémiotique (A.J. Greimas, la linguistique du discours, le post-saussurisme, l'analyse de l'acte de parole, J. Habermas, J. Derrida) indique la position de Brøndal comme un des précurseurs d'une sémiotique qui met l'accent sur l'intersubjectivité et la constitution textuelle de sens.

IX BIBLIOGRAFI

Bibliografien omfatter kun værker der er anvendt, helt eller delvis. Kronologien indenfor de enkelte forfatterskaber følger de anvendte udgaver (se i øvrigt I.A.: 9).

A

ADORNO, Theodor W. e.a.

1969/1970 Der Positivismusstreit in der deutschen Soziologie, Luchterhand, Neuwied/Berlin.

AKHMANOVA, Olga og MIKAEL'AN, Galina

1969 The Theory of Syntax in Modern Linguistics, Mouton, Haag/Paris.

ALLWOOD, Jens, ANDERSEN, Lars-Gunnar og DAHL, Osten

1971/1973 Logik für Linguisten, Niemeyer, Tübingen.

ALTHUSSER, Louis

1965/1975 Pour Marx, Maspéro, Paris.

1976 Positions, Ed. Sociales, Paris.

ALTHUSSER, Louis e.a.

1965/1973 Lire le Capital I-IV, Maspéro, Paris.

ANONYM

1934 Anm. af Brøndal 1932, in Neophilologus XIX, Groningen.

ANONYM

1947 Anm. af Brøndal 1943a, in Časopis pro moderní filologii 30, Prag.

ANONYM

1951 Anm. af Brøndal 1950, in Revue des langues vivantes XVII, 3, Bruxelles.

APEL, Karl-Otto

1970 "Szientismus oder transzendente Hermeneutik?", in R. Bubner e.a. (eds.): Hermeneutik und Dialektik I, Mohr, Tübingen.

1974 "From Kant to Peirce. The Semiotic Transfor-

mation of Transcendental Logic", in Beck (ed.) 1974.

1975a Der Denkweg von Charles S. Peirce, Suhrkamp, Frankfurt a.M.

1975b "The Transcendental Conception of Language Communication", in Parret (ed.) 1975.

1981 "Intentions, Conventions, and Reference to Things: Dimensions of Understanding Meaning in Hermeneutics and Analytic Philosophy of Language", in H. Parret og J. Bouveresse (eds.): Meaning and Understanding, de Gruyter, New York/Berlin.

ARENS, Hans

1955/1974 Sprachwissenschaft I-II, Fischer, Frankfurt a.M.

ARISTOTELES

1928ff The Works of Aristotle translated into English, Oxford U.P., Oxford.

1963/1971 Categories and De Interpretatione (J.L. Ackrill (ed.)), Oxford U.P., Oxford.

ASCHENBERG, Heidi

1978 Phänomenologische Philosophie und Sprache, TBL Verl., Tübingen.

AUBENQUE, Pierre

1967 "Aristote et le langage (+ note annexe)", in Annales de la Faculté des lettres et sciences humaines d'Aix XLIII, Aix en Provence.

AUSTIN, J.L.

1962 How to do things with Words, Oxford U.P., Oxford.

B

BACHELARD, Gaston

1934 Le nouvel esprit scientifique, Alcan, Paris.

1971/1974 Epistémologie, PUF, Paris.

1949/1975 Le rationalisme appliqué, PUF, Paris.

1938/1980 La formation de l'esprit scientifique, Vrin, Paris.

BARBUT, Marc

- 1966 "Le sens du mot "structure" en mathématique", in Les temps modernes XXII, 246, Paris.

BARTHES, Roland

- 1966 "Introduction à l'analyse structurale des récits", in Communications 8, Paris.
- 1967/1970 Mythologies, Le Seuil, Paris.

BASBØLL, Hans

- 1974 "The Phonological Syllable with Special Reference to Danish", in Annual Report of the Institute of Phonetics, University of Copenhagen, 8, København.
- 1977 "The Structure of the Syllable and a Proposed Hierarchy of Distinctive Features", in Phonologica 1976, Innsbruck.

BASTIDE, Roger (ed.)

- 1962/1968 Sens et usages du terme structure dans les sciences humaines et sociales, Mouton, Haag/Paris.

BATESON, Gregory

- 1972/1973 Steps to an Ecology of Mind, Paladin, London.

BAUMGARTNER, Walter

- 1975 "Zur Bedeutung von Viggo Brøndals Präpositionstheorie für Det", in Skandinavistik V, 2, Kiel.

BECK, Lewis White (ed.)

- 1974 Kant's Theory of Knowledge, Reidel Publ., Dordrecht.

BECCARIA, Gian Luigi

- 1967 "Nota a Brøndal", in Viggo Brøndal: Teoria delle preposizioni, Silva, Milano.

BELIĆ, A.

- 1954 Anm. af Brøndal 1948a, in Južnoslovenski filolog 20, Beograd.

BELL, Alan og HOOPER, Joan B. (eds.)

- 1978 Syllables and Segments, North Holland, Amsterdam.

BENVENISTE, Emile

- 1966 Problèmes de linguistique générale, Gallimard, Paris.
- 1974 Problèmes de linguistique générale II, Gallimard, Paris.

BENSE, Max og WALTHER, Elisabeth

- 1973 Wörterbuch der Semiotik, Kiepenheuer und Wietsch, Köln.

BERNSEN, Niels Ole

- 1978 Knowledge, Odense U.P., Odense.

BERRY, Kenneth K.

- 1940 "The Relation of the Aristotelian Categories to the Logic and the Metaphysics", in New Scholasticism XIV, Washington D.C.

BERTELSEN, Jes

- 1974 Ouroboros. En undersøgelse af selvets strukturer, Nørhaven, Viborg.

BERTHELSEN, Jens e.a.

- 1975 Fortælle teori. Forudsætning og perspektiv, Arena, Viborg.

BIRD, Graham

- 1962/1965 Kant's Theory of Knowledge, Routledge and Kegan Paul, London.

BLANCHÉ, Robert

- 1967 Raison et discours, Vrin, Paris.
- 1966/1969a Structures intellectuelles, Vrin, Paris.

- 1969b "Sur le système des connecteurs interpropositionnels", in Cahiers pour l'analyse 10, Paris.
- BOCHEŃSKI, I.M.
1956 Formale Logik, Alber, Freiburg.
- BOHR, Niels
1957 Atomfysik og menneskelig erkendelse I, Schultz, København.
- BOLBJERG, Alfred
1942 "Viggo Brøndal in memoriam", in Berlingske Aftenavis 28.12.1942.
- BOLER, John F.
1963 Charles Peirce and Scholastic Realism. A Study of Peirce's Relation to John Duns Scotus, Univ. of Washington P., Seattle.
- BORST, Arno
1979 "Findung und Spaltung der öffentlichen Persönlichkeit", in Marquard og Stierle (eds.) 1979.
- BOUDON, Raymond
1968 A quoi sert la notion de structure?, Gallimard, Paris.
- BRANDT, Per Aage
1969 "Greimas og videnskabelighedens struktur", in Poetik II, 3, København.
1986 "La quantification", in Actes sémiotiques, VIII, 72, Paris.
- BRANDT, Per Aage og PEDERSEN, Jørgen Mønster
1969 "Narratologiske noter", in Poetik II, 3, København.
- BRASK, Peter
1974 Tekst og tolkning I-II, RUCs forlag, Roskilde.
1979 "Model Groups and Composition Systems", in Johansen og Nøjgaard (eds.) 1979.

BROOKS, K.R.

- 1953 Anm. af Brøndal 1950, in The Modern Language Review XLVIII, Cambridge.

BRUNSCHWIG, Jacques

- 1969 "La proposition particulière et les preuves de non-concluance chez Aristote", in Cahiers pour l'analyse 10, Paris.

BRØNDAL, Viggo

- 1917 Substrater og Laan i Romansk og Germansk, Gad, København.
- 1922 "Ny Sprogfilosofi", in Danske Studier, København.
- 1928 Ordklasserne, Gad, København.
- 1932 Morfologi og Syntax, in Festskrift for Københavns Universitet, nov. 1932, København.
- 1933 "Culture et civilisation", in L'Avenir de la culture, Société des Nations, Paris.
- 1934 "L'Esprit européen", in L'Avenir de l'esprit européen, Société des Nations, Paris.
- 1936a Le français. Langue abstraite, Munksgaard, København.
- 1936b "La structure des systèmes vocaliques", in Travaux du Cercle Linguistique de Prague VI, Prag.
- 1936c "Hamlet, Principe al Danemarcei", in Revista fundatiilor regale III, 10, Bukarest.
- 1936d "Sound and Phoneme", in The Proceedings of the Second International Congress of Phonetic Sciences, Cambridge U.P., Cambridge.
- 1937 "L'Humain comme idéal", in Vers un nouvel humanisme, Société des Nations, Paris.
- 1938a "The Variable Nature of Umlaut", in The Proceedings of the Third International Congress of Phonetic Sciences, Ghent.
- 1938b "Observations supplémentaires sur la "Sprachtheorie" de Bühler", in Bulletin 1936-46 (vol. III, 1938).
- 1939a Anm. af Karl von Ettmayer: Das Ganze der

- Sprache und seine logische Begründung, in Acta Linguistica I, 1, København.
- 1939b "Substrato, superstrato, adstrato", in Première publication, suppl., du 5e Congrès International des Linguistes, réponses au questionnaire (suite), Impr. St. Cathérine, Bruges.
- 1939c Nøkr. over Lucien Lévy-Bruhl, in Acta Linguistica I, 2, København.
- 1940a Præpositionernes Theori, Munksgaard, København.
- 1940b Anm. af Roman Jakobson: Kindersprache, Aphasie und allgemeine Lautgesetze, in Acta Linguistica II, København.
- 1942 "De danske Pronominers Morfologi", in Selskab for Nordisk Filologi: Aarsberetning 1942, København.
- 1943a Essais de linguistique générale, Munksgaard, København.
- 1943b "Syntax og Fonologi", in In Memoriam Kristian Sandfeld, Gyldendal, København.
- 1946 Anm. af J. van Ginneken: La reconstruction typologique des langues archaïques de l'humanité, in Bulletin 1936-46 (vol. VII, 1940-41).
- 1948a Les parties du discours, Munksgaard, København.
- 1948b Substrat et emprunt en roman et en germanique, Munksgaard, København/Institutul de lingvistică română, Bukarest.
- 1950 Théorie des prépositions, Munksgaard, København.
- 1970a "La notion de diphtongue", in Bulletin 1970.
- 1970b "Synchronie et diachronie", in Bulletin 1970.

BÜHLER, Karl

- 1934/1965 Sprachtheorie, Gustav Fischer Verl., Stuttgart.

BULLETIN

- 1936-46 Bulletin du Cercle Linguistique de Copenhague I-VII (1931-41), Munksgaard, København.
- 1970 Bulletin du Cercle Linguistique de Copenhague VIII-XXXI (1941-65), Munksgaard, København.

BURSILL-HALL, G.L.

- 1963 "Mediaeval Grammatical Theory", in Canadian Journal of Linguistics 9, Montreal.
- 1971 Speculative Grammars of the Middle Ages, Mouton, Haag/Paris.

BURTON, Deirdre

- 1980 Dialogue and Discourse, Routledge and Kegan Paul, London.

BUYSENS, Eric

- 1943/1967 La communication et l'articulation linguistique, Presses universitaires de Bruxelles, Bruxelles.

C

CANGUILHEM, Georges

- 1968/1979 Etudes d'histoire et de philosophie des sciences, Vrin, Paris.

CASSIRER, Ernst

- 1929 "Leibniz und Jungius", in A. Meyer (ed.): Beiträge zur Jungius-Forschung, Hartung, Hamburg.
- 1910/1969 Substanzbegriff und Funktionsbegriff, Wiss. Buchgesellschaft, Darmstadt.

CHOMSKY, Noam

- 1956 Syntactic Structures, Mouton, Haag/Paris.
- 1965 Aspects of the Theory of Syntax, MIT Press, Cambridge, Mass.

CHRISTENSEN, Inger

- 1969 Det, Gyldendal, København.
- 1970 "I begyndelsen var kødet", in Berlingske Aftenavis 18.07.1970.

CHRISTIANSEN, B., LICHTENBERG, J. og PEDERSEN, J.

- 1964 Almene begreber fra logik, mængdelære og algebra, Munksgaard, København.

COHEN, Marcel

- 1951 Anm. af Brøndal 1943a, Brøndal 1948b og Brøn-

dal 1950, in Bulletin de la société linguistique XLVII, 135, Paris.

COPLESTON, Frederick

1946/1965 A History of Philosophy I, II, IV, VI, VII, Image Books, New York.

COSERIU, Eugenio

1974 "Les universaux linguistiques (et les autres)", in Proceedings of the Eleventh Congress of Linguists, Bologna.

1980 Textlinguistik, Narr, Tübingen.

COUMET, E., DUCROT, O. og GATTEGNO, J. (eds.)

1966 Logique et linguistique, Langages 2, Paris.

COUTURAT, L. (ed.)

1903/1961 Opuscules et fragments inédits de Leibniz, Olms, Hildesheim.

CRISTO, Albert di

1976 "Indices prosodiques et structure constituante", in Mélanges offerts à Georges Mounin II, Klincksieck, Paris.

D

DAMOURETTE, Jacques

1939 Anm. af Brøndals "Linguistique structurale" in Brøndal 1943a, in Revue des langues romanes, Paris.

DARRAULT, Ivan (ed.)

1976 Modalités. Logique, linguistique, sémiotique, Langages 43, Paris.

DEELY, John

1982 Introducing Semiotic. Its History and Doctrine, Indiana U.P., Bloomington.

DELGADO, J.

1950 Anm. af Brøndal 1948a, in Helmántica I, Salamanca.

DERRIDA, Jacques

- 1962 "Introduction", in E. Husserl: L'origine de la géométrie, PUF, Paris.
- 1966 "La phénoménologie et la clôtur de la méta-physique", in Epoches, Athen (Har været til rådighed som fotokopieret manuskript til brug for den danske oversættelse (Exil V, 2, 1971)).
- 1967a De la grammatologie, Minuit, Paris.
- 1967b L'écriture et la différence, Le Seuil, Paris.
- 1967c La voix et le phénomène, PUF, Paris.
- 1972a Marges de la philosophie, Minuit, Paris.
- 1972b Positions, Minuit, Paris.
- 1976 Sprog. Materialitet. Bevidsthed, Vinten, København.
- 1977 "Limited Inc a b c", in Glyph 2, Baltimore.

DESCARTES, René

- 1637/1967 Discours de la méthode, Bordas, Paris.

DEULOFEU, José

- 1976 "Notes sur la phrase", in Mélanges offerts à Georges Mounin I, Klincksieck, Paris.

DIDERICHSEN, Paul

- 1941 Sætningsbygningen i Skaanske Lov, Munksgaard, København.
- 1942 "Mindeord over Professor Viggo Brøndal", in Selskab for Nordisk Filologi: Aarsberetning 1942, København.
- 1943a "Viggo Brøndal 1887-1942", in Gads Danske Magasin XXXVII, København.
- 1943b "Kampen om Sproget", in Gads Danske Magasin XXXVII, København.
- 1946/1966a Elementær dansk Grammatik, Gyldendal, København.
- 1966b Helhed og Struktur, Gad, København.

DIOGÈNE

- 1966 Problèmes du langage, særnr. af Diogène, Gallimard, Paris.

DOKULIL, Milos

- 1944 Nekl. over Brøndal, in Ceský casopis filologický
2, Prag.

DONZÉ, Robert

- 1967 La grammaire générale et raisonnée de Port-Royal, Francke, Bern.

DRESSLER, Wolfgang (ed.)

- 1977 Current Trends in Textlinguistics, de Gruyter,
Berlin/New York.
- 1978 Textlinguistik, Wiss. Buchgesellsch., Darmstadt.

DUCROT, Oswald

- 1969 "Présupposés et sous-entendus", in Rey (ed.)
1969.
- 1972 Dire et ne pas dire, Hermann, Paris.
- 1975 "Quelques implications linguistiques de la théorie médiévale de la supposition", in Parret (ed.)
1975.
- 1978 "Structuralisme, énonciation et sémantique", in
Poétique 33, Paris.

DUCROT, Oswald og TODOROV, Tzvetan

- 1972 Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage, Le Seuil, Paris.

DÜRING, Ingemar

- 1965/1968 "Von Aristoteles bis Leibniz. Einige Reflexionen
in der Geschichte des Aristotelismus", in Moraux (ed.) 1968.

E

EBEL, Marianne og FIALA, Pierre

- 1974 "Présupposition et théorie du discours", in Cahiers Vilfredo Pareto 32, Genève.

ECO, Umberto

- 1968 La struttura assente, Bompiani, Milano.
- 1971 Den frånvarande strukturen, Cavefors, Staf-fanstorp.

- 1976/1977 A Theory of Semiotics, MacMillan, London.
- 1980 "Peirce et la sémantique contemporaine", in Langages 58, La sémiotique de C.S. Peirce, Paris.
- 1981 "Segno", in Encyclopedia Einaudi XII, Einaudi, Torino.

EDIE, James M.

- 1976 Speaking and Meaning, Indiana U.P., Bloomington.

EGE, Niels

- 1949 "Le signe linguistique est arbitraire", in Lingvistikredsen (ed.) 1949.

EGEBAK, Niels

- 1969 Beckett Palimpsest, Arena, Fredensborg.
- 1972 Fra tegnfunktion til tekstfunktion, Berlingske, København.

EGEBAK, Niels og LARSEN, Svend Erik

- 1976 "Fra tegn til supplement", indledning til Derrida 1976.

EISLER, Rudolf

- 1916/1972 Kant-Lexikon, Olms, Hildesheim.

ELGIN, Catherine Z.

- 1983 With Reference to Reference, Hackett, Indianapolis.

ENERSTVEDT, Regi Th.

- 1969/1970 Dialektik og samfunnsvitenskap, Ny Dag, Oslo.

ENGLER, Rudolf

- 1962 "Théorie et critique d'un principe saussurien: l'arbitraire du signe", in Cahiers Ferdinand de Saussure 19, Genève.
- 1964 "Compléments à l'arbitraire", in Cahiers Ferdinand de Saussure 21, Genève.
- 1968 Lexique de terminologie saussurienne, Spectrum, Utrecht.

ERNOUT, A.

- 1929 Anm. af Brøndal 1928, in Revue de philologie, de littérature et d'histoire anciennes III, 3, Paris.
- 1946 Anm. af Brøndal 1943a, in Revue de philologie, de littérature et d'histoire anciennes III, 19-20, Paris.

EWING, A.C.

- 1938/1965 A Short Commentary on Kant's Critique of Pure Reason, Methuen, London.

F

FAGES, J.-B.

- 1967 Comprendre le structuralisme, Privat, Paris.

FAVRHOLDT, David

- 1969 Bevidsthedsproblemet i Harald Høffdings filosofi, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Historisk-filosofiske Meddelelser 44, 4, København.
- 1976 "Niels Bohr and Danish Philosophy", in Danish Yearbook of Philosophy 13, København.
- 1979 "On Høffding and Bohr. A reply to Jan Faye", in Danish Yearbook of Philosophy 16, København.

FAYE, Jan

- 1979 "The influence of Harald Høffding's Philosophy on Niels Bohr's Interpretation of Quantum Mechanics", in Danish Yearbook of Philosophy 16, København.

FISCHER-JØRGENSEN, Eli

- 1949 "Remarques sur les principes de l'analyse phonémique", in Lingvistikredsen (ed.) 1949.
- 1952 "On the Definition of Phonemic Category", in Acta Linguistica VII, København.
- 1975 Trends in Phonological Theory, Akademisk Forlag, København.
- 1979 "Viggo Brøndal", in Dansk Biografisk Leksikon III, Gyldendal, København.

FISCHER-LICHTE, Erika

- 1979 Bedeutung. Probleme einer semiotischen Hermeneutik und Ästhetik, Beck, München.

FISH, Stanley E.

- 1976 "How to Do Things with Austin and Searle: Speech Act Theory and Literary Criticism", in Modern Language Notes 91, 5, Baltimore.

FLYDAL, Leiv

- 1954 En språklig analyse av norske boktitler 1952, Univ.forlaget, Bergen.

FORBES, P.B.R.

- 1933 "Greek Pioneers in Philology and Grammar", in The Classical Review 47, Oxford.

FREGE, Gottlob

- 1962/1975 Funktion, Begriff, Bedeutung, Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen.

FREI, Henri

- 1943 "Viggo Brøndal (1887-1942)", in Cahiers Ferdinand de Saussure 3, Genève.
- 1944 Anm. af Brøndal 1943a, in Zeitschrift für romanische Philologie LXIV, Tübingen.
- 1950 "Viggo Brøndal et M. Knud Togeby", in Zeitschrift für romanische Philologie LXVI, Tübingen.
- 1955 Anm. af Brøndal 1950, in Cahiers Ferdinand de Saussure 13, Genève.

FREUD, Sigmund

- 1917/1975 Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse, Studienausgabe I, Fischer, Frankfurt a.M.

FRISCH, Joseph C.

- 1969 Extension and Comprehension in Logic, Philosophical Library, New York.

G

GARDINER, A.H.

1940/1954 The Theory of Proper Names, Oxford U.P., Oxford.

GERHARDT, C.I. (ed.)

1890/1961 Die philosophischen Schriften von Gottfried Wilhelm Leibniz III, Olms, Hildesheim.

GINNEKEN, J. van

1918 Anm. af Brøndal 1917, in Indogermanisches Jahrbuch VI, Berlin/Leipzig.

GLIENKE, Bernhard

1975 "Themen in Systemen", in Skandinavistik V, 2, Kiel.

GODEL, Robert

1957 Les sources manuscrites du Cours de linguistique générale de F. de Saussure, Droz, Genève.

GOODMAN, Nelson

1968 Languages of Art, Bobbs-Merril, New York.

GOUGENHEIM, G.

1952 Anm. af Brøndal 1950, in Le français moderne XX, Paris.

GREENBERG, Joseph H. (ed.)

1963/1966 Universals of Language, MIT Press, Cambridge, Mass.

GREENLEE, Douglas

1973 Peirce's Concept of Sign, Mouton, Haag/Paris.

GREIMAS, Algirdas J.

1963 "Comment définir les indéfinis?" in Etudes de linguistique appliquée 2, Paris.1966 Sémantique structurale, Larousse, Paris.1970 Du sens, Le Seuil, Paris.1976 Sémiotique et sciences sociales, Le Seuil, Paris.1983 Du sens II, Le Seuil, Paris.

GREIMAS, Algirdas J. og COURTÉS, Joseph

1979 Sémiotique, Hachette, Paris.

GRICE, H.P.

1968/1971 "Utterer's Meaning, Sentence-Meaning and Word-Meaning", in J.R. Searle (ed.): The Philosophy of Language, Oxford U.P., Oxford.

1967/1975 "Logic and Conversation", in Syntax and Semantics III, Academic Press, New York.

GRODAL, Torben Kragh e.a.

1974 Tekststrukturer, Borgen, København.

GROOT, A.W. de

1927 "La Syllabe: essai de synthèse", in Bulletin de société de linguistique 27, Paris.

1941 "Voyelle, consonne et syllabe", in Archives néerlandaises de phonétique expérimentale 17, Haag.

1944 Anm. af Brøndal 1943a, in Museum LI, 11-12, Leiden.

GUIRAUD, Pierre

1955/1969 La sémantique, PUF (Que sais-je?), Paris.

H

HABERMAS, Jürgen

1970 "Der Universalitätsanspruch der Hermeneutik", in R. Bubner e.a. (eds.): Hermeneutik und Dialektik I, Mohr, Tübingen.

1976 "Was heisst Universalpragmatik?", in K.-O. Apel (ed.): Sprachpragmatik und Philosophie, Suhrkamp, Frankfurt a.M.

HAGER, Fritz-Peter (ed.)

1969 Metaphysik und Theologie des Aristoteles, Wiss. Buchgesellsch., Darmstadt.

HAMMERICH, L.L.

1943 Nokr. over Brøndal, in Classica et Mediaevalia V, 2, København.

HARTMANN, F.

- 1920 Anm. af Brøndal 1917, in Jahresbuch über die Erscheinungen auf dem Gebiete der Germanischen Philologie 1917-18, Leipzig.

HARTNACK, Justus (ed.)

- 1966 Kant, Berlingske, København.

HASS, Jørgen

- 1977 "Kortfattet oversigt og résumé over Husserls fænomenologi", in Symposion 1, Odense.

HAUGEN, Einar

- 1956/1972 "The Syllable in Linguistic Description", in Studies by Einar Haugen, Mouton, Haag/Paris.

HEIDEGGER, Martin

- 1916 Die Kategorien- und Bedeutungslehre des Duns Scotus, Mohr, Tübingen.
- 1962 Die Frage nach dem Ding, Niemeyer, Tübingen.
- 1970 Traité des catégories et de la signification chez Duns Scotus (F. Gaboriau (ed.)), Gallimard, Paris.

HENDRICH, Dieter

- 1979 "Die Trinität Gottes und der Begriff der Person", in Marquard og Stierle (eds.) 1979.

HINTZE, Fritz

- 1949 "Zum Verhältnis der sprachlichen "Form" zur "Substanz"", in Studia Linguistica 3, Lund/København.

HJELMSLEV, Louis

- 1935 La catégorie des cas I, Acta Jutlandica VII, Århus.
- 1937 La catégorie des cas II, Acta Jutlandica IX, Århus.
- 1943 "Sprogvidenskab", in Svend Dahl (ed.): Danmarks Kultur ved Aar 1940, Det danske Forlag, København.

- 1944 "Linguistique structurale", in Acta Linguistica IV, København.
- 1963 Sproget, Berlingske, København.
- 1943/1966 Omkring sprogteoriens grundlæggelse, Akademisk Forlag, København.
- 1959/1971 Essais linguistiques, Minuit, Paris.
- 1973 Essais linguistiques II, Travaux du Cercle Linguistique de Copenhague XIV, København.

HOLENSTEIN, Elmar

- 1976 Linguistik, Semantik, Hermeneutik, Suhrkamp, Frankfurt a.M.

HOLK, Ibén

- 1983 "Det egentlige/Det usigelige", in I. Holk (ed.): Tegnverden, Centrum, Århus.

HOLT, Jens

- 1943 Nokr. over Brøndal, in Acta Linguistica III, København.
- 1946 Rationel Semantik (Pleremik), Acta Jutlandica XVIII, 3, Århus.
- 1949 "La frontière syllabique en danois", in Lingvist-kredsen (ed.) 1949.

HOUE, Flemming

- 1978 "Den borgerlige tradition: Tysk idealistisk æstetik (Kant og Hegel)", in P. Nyord og K.D. Christiansen (eds.): Materialistisk æstetik, Odense U.P., Odense.

HUMBOLDT, Wilhelm von

- 1836/1876 Ueber die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechtes I-II, Calvary, Berlin.

HUSSLER, Edmund

- 1900-01 Logische Untersuchungen I-II, Niemeyer, Halle.
- 1913 Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologische Philosophie I, Niemeyer, Halle.

1900-01/1968

Logische Untersuchungen I, II/1, II/2 (2. udg.), Niemeyer, Tübingen.1887/1970a "Über den Begriff der Zahl", in Husserliana XII, Nijhoff, Haag.1970b "Zur Logik der Zeichen (Semiotik)", in Husserliana XII, Nijhoff, Haag.1929/1974 Formale und transzendente Logik, Husserliana XVII, Nijhoff, Haag.

HØECK, Klaus

u.å. (uden titel), Nuancer II, 2, København.1971 "Systemdigtning og seriel digtning", in Dansk Musiktidsskrift 6/7, København.1971-73 Rejse I-V, Grevas, Århus.1972 "Om Brøndals doktrin", in Exil VI, 2, København.1973 "Cybernetisk digtning I-II", in Exil VI, 4, København.1974 Transformations, Gyldendal, København.

HØFFDING, Harald

1905 "On Analogy and its Philosophical Importance", in Mind 14, Oxford.1910 Den menneskelige Tanke. Dens Former og dens Opgaver, Gyldendal, København.1917 Totalitet som Kategori, Det Kongelige danske Videnskabernes Selskabs Skrifter 7. Række, Historiske og filosofiske Meddelelser, Afd. III, 2, København.1921 Relation som Kategori, Det Kongelige danske Videnskabernes Selskabs Filosofiske Meddelelser I, 3, København.**I**

IORDĂN, Iorgu

1942 Nekr. over Brøndal, in Buletinul Institutului de filologia romina Alexandru Phillipide IX, Bukarest.

IVIĆ, Milka

- 1954 Anm. af Brøndal 1950, in Južnoslovenski Filolog 20, Beograd.

J

JÄGER, Ludwig

- 1976 "F. de Saussures historisch-hermeneutische Idee der Sprache", in Linguistik und Didaktik 27, München.
- 1979 (ed.) Erkenntnistheoretische Grundfragen der Linguistik, Kohlhammer, Stuttgart.

JAKOBSON, Roman

- 1963 Essais de linguistique générale, Minuit, Paris.
- 1973 Essais de linguistique générale II, Minuit, Paris.
- 1979 "Coup d'œil sur le développement de la sémiologie", in S. Chatman, U. Eco og J.-M. Klingenberg (eds.): Panorama sémiotique/A Semiotic Landscape, Mouton, Haag/Paris.

JALABERT, Jacques

- 1947 La théorie leibnizienne de la substance, PUF, Paris.

JENSEN, M. Kloster

- 1963 "Die Silbe in der Phonetik und Phonematik", in Phonetica 9, Basel.

JESPERSEN, Otto

- 1937 Analytic Syntax, Levin og Munksgaard, København.

JODELET, François

- 1979 Naître au langage. Genèse de sémiotique et psychologie, Klincksieck, Paris.

JOHANSEN, Jørgen Dines

- 1972 Om fortolkningssituationen, Munksgaard, København.
- 1975 "Autonomidogmet. Den fortrængte kommunikation", in Kritik 34, København.
- 1979 "Sign Concepts/Semiosis/Meaning", in Johansen og Nøjgaard (eds.) 1979.

1980 "Sémiotique et pragmatique universelle", in Degrés 21, Bruxelles.

1983 "Prolegomena to a Semiotic Theory of Text Interpretation" (manus.).

JOHANSEN, Jørgen Dines og NØJGAARD, Morten (eds.)

1979 Danish Semiotics, Orbis Litterarum, suppl. 4, Munksgaard, København.

JOLY, André og STEFANINI, Jean (eds.)

1977 La grammaire générale des modistes aux idéologues, Publ. de l'Univ. de Lille III, Villeneuve d'Ascq.

JOSEPH, H.W.B.

1906/1966 An Introduction to Logic, Oxford U.P., Oxford.

JUD, J.

1938 Anm. af Brøndal 1936a, in Vox Romanica V, Genève/Zürich.

JUILLAND, Alphonse og LIEB, Hans-Heinrich

1968 "Klasse" und Klassifikation in der Sprachwissenschaft, Mouton, Haag/Paris.

K

KANT, Immanuel

1781/1976a Kritik der reinen Vernunft, Felix Meiner, Hamburg.

1783/1976b Prolegomena zu einer jeden künftigen Metaphysik, die als Wissenschaft wird auftreten können, Felix Meiner, Hamburg.

KAPP, Ernst

1920/1968 "Die Kategorienlehre in der Aristotelischen Topik", in E. Kapp: Ausgewählte Schriften, de Gruyter, Berlin.

KARCEVSKIJ, Serge

1929 "Du dualisme asymétrique du signe linguistique", in Travaux du Cercle Linguistique de Prague I, Prag.

KERBRAT-ORRECCHIONI, Cathérine

- 1980 L'enonciation. De la subjectivité dans le langage, Armand Colin, Paris.

KIERKEGAARD, Søren

- 1845/1963 Gjentagelsen, Samlede Værker V, Gyldendal, København.

KLAUS, G. og BUHR, M. (eds.)

- 1964/1973 Marxistisch-leninistisch Wörterbuch der Philosophie I-III, Rohwolt, Hamburg.

KLINGENHEBEN, A.

- 1952 Anm. af Brøndal 1950, in Afrika und Übersee, XXXVII, Berlin.

KLOESEL, Christian

- 1981 "Speculative Grammar: From Duns Scotus to Charles Peirce", in K.L. Ketner e.a. (eds.): Proceedings of the C.S. Peirce Bicentennial International Congress, Texas Tech Press, Lubbock.

KOERNER, E.F.K.

- 1972 Contribution au débat post-saussurien sur le signe linguistique, Mouton, Haag/Paris.

KOLLER, Heinrich

- 1958 "Die Anfänge der griechischen Grammatik", in Glotta 37, Göttingen.

KRAUSE-JENSEN, Esbern

- 1970 "Vidensarkæologien som ideologikritik", in Exil IV, 3, København.

KRETZMANN, Norman

- 1967 "History of Semantics", in The Encyclopedia of Philosophy VII, MacMillan/The Free Press, New York.

KREUTZER, Gert

- 1975 "System und Prozess", in Skandinavistik V, 2, Kiel.

- KRISTEVA, Julia, MILNER, J.-C. og RUWET, Nicolas (eds.)
 1975 Langue, discours, société. Pour Emile Benveniste, Le Seuil, Paris.

KUHN, Thomas

- 1962/1970 The Structure of Scientific Revolutions (2. ed.), International Encyclopedia of Unified Science II, 2, Univ. of Chicago Press, Chicago.

KURYŁOWICZ, Jerzy

- 1948 "Contribution à la théorie de la syllabe", in Bulletin de la société polonaise de linguistique VIII, Warszawa.
 1950 Anm. af Brøndal 1943a og Brøndal 1948a, in Acta Linguistica VI, 1, København.
 1974 "Universaux linguistiques", in Proceedings of the Eleventh Congress of Linguists, Bologna.

KUTSCHERA, Franz von

- 1976 Einführung in die intensionale Semantik, de Gruyter, Berlin/New York.

L

LACAN, Jacques

- 1966 "Fonction et champ de la parole et du langage", in Ecrits I, Coll. Points, Le Seuil, Paris.

LARKIN, Miriam T.

- 1971 Language in the Philosophy of Aristotle, Mouton, Haag/Paris.

LARSEN, Svend Erik

- 1972a "Aspekter af Viggo Brøndals sprogfilosofi", in Exil VI, 2, København.
 1972b "Viggo Brøndal in memoriam", in Jydske Tiden-
de 14.12.1972.
 1974 "Rejsen og spejlet", in Exil 26, København.
 1975 "Le concept d'Actant. Greimas et Brøndal", in Journal canadien de recherche sémiotique III, 1, Alberta.
 1977 "Hjemlig hygge. Litteratur og lån", in Kritik 44, København.

- 1978 "Althusser-skolens æstetik", in P. Nyord og K.D. Christiansen (eds.): Materialistisk æstetik, Odense U.P., Odense.
- 1981 "The Proof of the Pudding is in the Eating", in Teori og praksis 9, Grenå.
- 1983 "Viggo Brøndal", in Encyclopedic Dictionary of Semiotics, Bloomington (i trykken).
- 1984a Sémiologie littéraire, Odense U.P., Odense.
- 1984b "Værdier på bristepunktet", in J. Dines Johansen og E. Nielsen (eds.): Litterær værdi og vurdering, Odense U.P., Odense.

LAUSBERG, Heinrich

- 1954 Anm. af Brøndal 1950, in Archiv für das Studium der neueren Sprache CXC, Braunschweig.
- 1960 Handbuch der literarischen Rhetorik I-II, Max Hueber, München.

LEATHERDALE, W.H.

- 1974 The Role of Analogy, Model and Metaphor in Science, North-Holland, Amsterdam.

LEIBNIZ, G.W.

- 1703(1882)/ Nouveaux Essais (préface), in Die philosophischen Schriften von Gottfried Wilhelm Leibniz (C.I. Gerhardt (ed.)) V, Olms, Hildesheim.
- 1714(1885)/ (Monadologie) = Philosophische Abhandlungen IX, in Die philosophischen Schriften von Gottfried Wilhelm Leibniz (C.I. Gerhardt (ed.)) VI, Olms, Hildesheim.
- 1966 Logical Papers (C.H.R. Parkinson (ed.)), Oxford U.P., Oxford.
- 1686(1957)/ Discours de métaphysique et correspondance avec Amauld (G. le Roy (ed.)), Vrin, Paris.
- 1971 Sämtliche Schriften und Briefe VI, I, Olms, Hildesheim.

LEJEUNE, Michel

- 1931 Anm. af Brøndal 1928, in Revue de Synthèse I, Paris.
- 1951 Anm. af Brøndal 1950, in Revue des études latines XXIX, Paris.

LENDERS, Winfried

- 1971 Die analytische Begriffs- und Urteilstheorie von G.W. Leibniz und Chr. Wolff, Olms, Hildesheim.

LEPSCHY, Giulio C.

- 1970 A Survey of Structural Linguistics, Faber and Faber, London.

LEROY, Maurice

- 1948 "Linguistique structurale" (anm. af Brøndal 1943a), in Revue belge de philologie et d'histoire XXVI, Bruxelles.
- 1949 "Les parties du discours" (anm. af Brøndal 1948a), in Revue belge de philologie et d'histoire XXVII, Bruxelles.
- 1952 "Linguistique rationnelle" (anm. af Brøndal 1950), in Revue belge de philologie et d'histoire XXX, Bruxelles.

LEWANDOWSKI, Th.

- 1973/1976 Linguistisches Wörterbuch I-III, Quelle und Meyer, Heidelberg.

LÉVI-STRAUSS, Claude

- 1958/1969 Anthropologie structurale, Plon, Paris.
- 1973 Anthropologie structurale deux, Plon, Paris.
- 1962/1974 La pensée sauvage, Plon, Paris.

LEWY, Ernst

- 1927 Anm. af Brøndal 1917, in Deutsche Literaturzeitung L, Berlin.

LIBÉRA, Alain de

- 1976 "Note sur "On binary Opposition" [sic] d'Arild Utaker", in F. Nef (ed.): Structures élémentaires de la signification, Complexe, Bruxelles.

LINGVISTKREDSSEN (ed.)

- 1949 Recherches structurales, Travaux du Cercle Linguistique de Copenhague V, København.

LYONS, John

1968/1969 Introduction to Theoretical Linguistics, Cambridge U.P., Cambridge.

1977 Semantics I-II, Cambridge U.P., Cambridge.

LØGSTRUP, Knud E.

1952/1965 Kants æstetik, Gyldendal, København.

1970 Kants kritik af erkendelsen og refleksionen, Gyldendal, København.

M

McCAWLEY, James D.

1981 Everything that Linguists have Always Wanted to Know about Logic, Blackwell, Oxford.

MAEGÅRD, Bente, PREBENSEN, Henrik og VIKNER, Carl

1975 Matematik og lingvistik, Odense U.P., Odense.

MALMBERG, Bertil

1966 Nyare fonetiske rön, Gleerup, Lund.

1959/1970 Nya vägar inom språkforskningen, Språkforlaget, Stockholm.

MANSION, Suzanne

1946/1969 "Die erste Theorie der Substanz: Die Substanz nach Aristoteles", in Hager (ed.) 1969.

MARIN Y PEÑA, M.

1948 Anm. af Brøndal 1943a, in Universidad XXV, Zaragoza.

MAROUZEAU, J.

1928 Anm. af fransk resumé i Brøndal 1928, in Revue des études latines VI, Paris.

1933 Anm. af Brøndal 1932, in Revue des études latines XI, Paris.

1948 "Linguistique et philologie" (anm. af Brøndal 1948a), in Revue des études latines XXVI, Paris.

MARQUARD, Odo og STIERLE, Karlheinz (eds.)

1979 Identität, Poetik und Hermeneutik VIII, Fink, München.

MARTINET, André (ed.)

1969 La linguistique, Denoël, Paris.

MEGGLE, Georg

1981 Grundbegriffe der Kommunikation, de Gruyter, Berlin/New York.

MEILLET, Antoine

1918 Anm. af Brøndal 1917, in Bulletin de la société linguistique XIV, Paris.

MERLEAU-PONTY, Maurice

1960 Signes, Gallimard, Paris.

1945/1967 Phénoménologie de la perception, Gallimard, Paris.

MESSING, Gordon M.

1954 Anm. af Brøndal 1950, in American Journal of Philology LXXV, I, Baltimore.

MEYERSON, Emile

1931 Du cheminement de la pensée I-III, Alcan, Paris.

MOLINO, Jean (ed.)

1982 Le nom propre, Langages 66, Paris.

MOORE, Edward C.

1964 "The Influence of Duns Scotus on Peirce", in E.C. Moore og R.S. Robinson (eds.): Studies in the Philosophy of Charles Sanders Peirce, 2. ser., Univ. of Mass. Press, Amhurst.

MORAUUX, Paul (ed.)

1968 Aristoteles in der neueren Forschung, Wiss. Buchgesellsch., Darmstadt.

MORAVCSIK, J.M.E. (ed.)

1968 Aristotle, MacMillan, London.

MORTENSEN, Arne Thing

1972 Perception og sprog. Et filosofisk essay, Akademisk Forlag, København.

MOUNIN, Georges

1967/1970 Histoire de la linguistique des origines aux XXe siècle, PUF, Paris.

N

NANCY, Jean-Luc

1977 "Larvatus pro Deo", in Glyph 2, Baltimore.

NILSSON-EHLE, Hans

1944 Anm. af Brøndal 1940a, in Theoria X, Lund.

NOWAK, Reinhard

1981 Grenzen der Sprachanalyse, Narr, Tübingen.

O

ODS

1922 Ordbog over det danske Sprog IV-V, Gyldendal, København.

OEHLER, Klaus

1981 "Peirce contra Aristotle", in K.L. Ketner e.a. (eds.): Proceedings of the C.S. Peirce Bicentennial International Congress, Texas Tech Press, Lubbock.

OGDEN, C.K. og RICHARDS, I.A.

1923/1969 The Meaning of Meaning, Routledge and Kegan Paul, London.

ORR, J.

1947 Anm. af Brøndal 1936a, in French Studies I, Oxford.

ORTH, Ernst W.

1970 "Grundlagen- und Methodenprobleme der Sprachwissenschaft vom Standpunkt der Transzendental-Phänomenologie", in Linguistische Berichte 5, Braunschweig.

OWENS, J.

1960 "Aristotle on Categories", in Review of Metaphysics XIV, Washington D.C.

P

PAHUUS, Mogens (ed.)

1967 Leibniz, Berlingske, København.

PANNENBERG, Wolfhart

1979 "Person und Subjekt", in Marquard og Stierle (eds.) 1979.

PARIENTE, Jean-Claude (ed.)

1933/1969 Essais sur le langage (uddrag af sæm. af Journal de psychologie 1933), Minuit, Paris.

PARKINSON, G.H.R.

1965 Logic and Reality in Leibniz's Methaphysics, Oxford U.P., Oxford.

PARRET, Herman

1971 Language and Discourse, Mouton, Haag/Paris.

1975 "Le débat de la psychologie et de la logique concernant le langage: Marty et Husserl", in Parret (ed.) 1975.

1975 (ed.) History of Linguistic Thought and Contemporary Linguistics, de Gruyter, Berlin/New York.

PATZIG, Günther

1973 "Bemerkungen zu den Kategorien des Aristoteles", in E. Scheibe og G. Süßmann (eds.): Einheit und Vielheit, Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen.

PEIRCE, Charles Sanders

1931-35 Collected Papers I-VI, Harvard U.P., Cambridge, Mass.1958 Collected Papers VII-VIII, Harvard U.P., Cambridge, Mass.1940/1976 Philosophical Writings of Peirce (J. Buchler (ed.)), Dover, New York.

PISANI, V.

1953 Anm. af Brøndal 1950, in Paideia 8, Brescia.

PENN, Julia M.

- 1972 Linguistic Relativity versus Innate Ideas, Mouton, Haag/Paris.

PLATON

- 1934 Kratylos, Skrifter III, Reitzel, København.

PLUTARCH

- 1961 Moralia IX, 15, in Moralia, Loeb, London.

POPPER, Karl

- 1959/1975 The Logic of Scientific Discovery, Hutchinson, London.

PORT-Royal

- 1660/1966 Grammaire générale et raisonnée (facs.), Frommann, Stuttgart.

POTTIER, Bernard

- 1964 "Vers une sémantique moderne", in Travaux de linguistique et de littérature I, Strassbourg.

POULSEN, Ib

- 1975 "Deixis. En oversigt over deixisbegrebet og en beskrivelse af ytringens deixis", NyS 8, København.

PRATT, Mary Louise

- 1977 Toward a Speech Act Theory of Literary Discourse, Indiana U.P., Bloomington.

PRIETO, Luis

- 1958 "D'une asymétrie entre le plan de l'expression et le plan du contenu de la langue", in Bulletin de la société linguistique 53, Paris.
- 1975 Pertinence et pratique, Minuit, Paris.
- 1981 "L'idéologie structuraliste et les origines du structuralisme", in A. Lange-Seidl (ed.): Zeichenkonstitution I, de Gruyter, Berlin/New York.

PRINTZ-PÅHLSON, Göran

1958 Solen i spegeln, Bonniers, Stockholm.

1971 Åtte dikter, Författarcentrum, Stockholm.

R

RANCIÈRE, Jacques

1974 La leçon d'Althusser, Gallimard, Paris.

REY, Alain (ed.)

1969 La sémantique, Langue Française 4, Paris.

1973-76 Théorie du signe et du sens I-II, Klincksieck, Paris.

RIES, John

1931 Was ist ein Satz?, Taussig und Taussig, Prag.

RIJK, Lambertus M. de

1951 "The Authenticity of Aristotle's Categories", in Mnemosyne IV, Leiden.

1952 The Place of the Categories in Aristotle's Philosophy, Van Gorcum, Assen.

ROBINS, R.H.

1967/1968 A Short History of Linguistics, Longmans, London.

ROHS, Peter

1976 Transzendente Logik, Anton Hain, Meisenheim am Glahn.

ROOS, Heinrich

1947 "Sprachdenken im Mittelalter", in Classica et Mediaevalia 9, København.

ROQUES, Mario

1920 Anm. af Brøndal 1917, in Romania XLVI, Paris.

1943 Anm. af Brøndal 1943a, in Romania LXVII, Paris.

ROSETTI, A.

1942 Nokr. over Brøndal, in Bulletin linguistique X, Bukarest.

- 1959 Sur la théorie de la syllabe, Mouton, 's-Gravenhage.

ROUGIER, Louis

- 1916 "Le sens des termes ousía, hypóstasis, et prósōpon dans les controverses trinitaires post-nicéennes", in Revue de l'histoire des religions LXXIV, 1 og 2, Paris.
- 1925 La Scolastique et le Thomisme, Gauthier-Villons, Paris.

RUBOW, Paul

- 1943 Nekr. over Brøndal, in Festskrift for Københavns Universitet, 1943, København.

RUSSELL, Bertrand

- 1919/1930 Introduction to Mathematical Philosophy, Allen and Unwin, London.
- 1900/1967 A Critical Exposition of the Philosophy of Leibniz, Allen and Unwin, London.

S

SANDFELD, Kristian

- 1934 "Viggo Brøndal", in Dansk Biografisk Leksikon IV, Schultz, København.

SAUSSURE, Ferdinand de

- 1968 Cours de linguistique générale (R. Engler (ed.)) I, Harrassowitz, Wiesbaden.
- 1916/1972 Cours de linguistique générale (T. de Mauro (ed.)), Payot, Paris.
- 1974 Cours de linguistique générale (R. Engler (ed.)) II, 4, Harrassowitz, Wiesbaden.

SCALISE, Sergio

- 1967-68 Verifica della funzionalità della "Teoria delle preposizioni" di Viggo Brøndal con riferimento all'autobiografia alfieriana, Università degli Studi di Bologna (tesi di laurea).
- 1968 Anm. Viggo Brøndal: Teoria delle preposizioni (Silva, Milano 1967), in Lingua e stile I, Bologna.

- 1969 "Verifica della funzionalità della teoria delle preposizioni di Viggo Brøndal, in Lingua e stile 2, Bologna.

SCHEPERS, Heinrich

- 1966 "Leibniz' Arbeiten zu einer Reformation der Kategorien", in Zeitschrift für philosophische Forschung XX, 3/4, Koenigstein.
- 1969 "Begriffsanalyse und Kategorialsynthese. Zur Verflechtung von Logik und Metaphysik bei Leibniz", in K. Müller og W. Totok (eds.): Erkenntnislehre. Logik. Sprachphilosophie, Akten des internationalen Leibniz-Kongresses, 1966, III, Steiner, Wiesbaden.

SCHÉRER, René

- 1967 La phénoménologie des "Recherches logiques" de Husserl, PUF, Paris.

SCHMIDT, Lars-Henrik

- 1977 Filosofikritisk rekonstruktion, Rhodos, København.

SCHMIDT-HIDDING, Wolfgang

- 1955 Anm. af Brøndal 1950, in Anglia LXXIII, Tübingen.

SCHMUCK, Norbert

- 1980 "Die Zeichentheorie Edmund Husserls", in Kodikas/Code II, 4, Tübingen.

SCOTT, Frances

- 1983 "Process from a Peircean Point of View: Some Applications to Art", in American Journal of Semiotics II, 1/2, Cambridge, Mass.

SCRIBA, Christoph J.

- 1973 "Number", in Dictionary of the History of Ideas III, Scribner's, New York.

SEARLE, John R.

- 1969/1972 Speech Acts, Cambridge U.P., Cambridge.

1977 "Reiterating the Differences: A Reply to Derrida", in Glyph 1, Baltimore.

1979 Expression and Meaning, Cambridge U.P., Cambridge.

SEBEEK, Thomas A.

1979 The Sign and its Masters, Univ. of Texas Press, Austin, Tex.

SECHEHAYE, Albert

1941 "Les classes des mots et l'imaginaire", in Cahiers Ferdinand de Saussure 1, Genève

1943 Nekr. over Brøndal, in Vox Romanica 7, Genève/Zürich.

SEGRE, Cesare

1978 "La natura del testo", in Strumenti Critici XII, 2/3, Torino.

SEIDEL, Eugen

1935 Geschichte und Kritik der wichtigsten Satzdefinitionen, Frommann, Jena.

SEILER, Hansjakob

1974 "Universals of Language", in Proceedings of the Eleventh Congress of Linguists, Bologna.

1978 (ed.) Language Universals, Narr, Tübingen.

SHARADZENIDZE, T.

1975 "On the Two Trends in Modern Linguistics and the Two Sources of these Trends", in Parret (ed.) 1975.

SIERTSEMA, Beate

1955/1965 A Study of Glossematics, Nijhoff, Haag.

SMITH, David Woodruff og MCINTYRE, Ronald

1982 Husserl and Intentionality, Reidel, Dordrecht.

SOMMERFELT, Alf

1931 "Sur l'importance générale de la syllabe", in

Travaux du Cercle Linguistique de Prague IV, Prag.

- 1938 "Points de vue diachronique, synchronique et panchronique en linguistique générale", in Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap IX, Oslo.
- 1948 Nokr. over Brøndal, in Lingua I, 2, Haarlem.

SPANG-HANSEN, Henning

- 1954 Recent Theories on the Nature of the Language Sign, Travaux du Cercle linguistique de Copenhague IX, København.

SPIEGELBERG, Herbert

- 1936 "Der Begriff der Intentionalität in der Scholastik, bei Brentano und bei Husserl", in Philosophische Hefte V, Prag.
- 1957 "Husserl's and Peirce's Phenomenologies: Coincidence or Interaction", in Philosophy and Phenomenological Research XVII, New York.
- 1959/1976 The Phenomenological Movement I-II, Nijhoff, Haag.

STEBBING, L.S.

- 1930/1933 A Modern Introduction to Logic, Methuen, London.

STÉFANINI, Jean

- 1976 "Tradition grammaticale et arbitraire du signe", in Mélanges offerts à Georges Mounin I, Klincksieck, Paris.

STEN, Holger

- 1956/1966 Manuel de phonétique française, Munksgaard, København.

STIGEN, Anfinn

- 1964 (ed.) Aristoteles, Berlingske, København.
- 1966 The Structure of Aristotle's Thought, Universitetsforlaget, Oslo.

SØRENSEN, Hans

- 1944 La poésie de Paul Valéry, Universitetsforlaget, Århus/Busck, København.

SØRENSEN, Holger Steen

- 1958 Word-Classes in Modern English, with Special Reference to Proper Names, Gad, København.
- 1963 The Meaning of Proper Names, Gad, København.

T

TEL QUEL (ed.)

- 1968 Théorie d'ensemble, Le Seuil, Paris.

TESNIÈRE, Lucien

- 1959 Éléments de syntaxe structurale, Klincksieck, Paris.

THOMA, Werner

- 1977 "Stil als analoger Code?", in Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik VII, 7/8, Göttingen.

THOMAS of Erfurt

- 1972 Grammatica speculativa (overs. og indl. G.L. Bursill-Hall), Longmans, London.

TODOROV, Tzvetan

- 1968 "La grammaire du récit", in Langages 12, Paris.

TOGEBY, Knud

- 1943a "Viggo Brøndal", in Nationaltidende 30.06.1943.
- 1943b "Essais de linguistique générale (anm. af Brøndal 1943a), in Translatøren V, København.
- 1944 "Viggo Brøndals sprogvidenskabelige indsats", in Translatøren VI, 2, København.
- 1950 "La théorie linguistique de Viggo Brøndal à propos d'un compte-rendu d'Henri Frei", in Zeitschrift für romanische Philologie LXVI, Tübingen.

- 1951 Structure immanente de la langue française, Travaux du Cercle Linguistique de Copenhague VI, K benhavn.
- TOVAR, A.
- 1950 Anm. af Br ndal 1948b, in Emerita XVIII, Madrid.
- TRAGESSER, Robert S.
- 1977 Phenomenology and Logic, Cornell U.P., London.
- TRENDELENBURG, Adolf
- 1846/1963 Geschichte der Kategorienlehre (facs.), Olms, Hildesheim.
- TROUBETZKOY, Nicolas
- 1939/1949 Principes de Phonologie, Klincksieck, Paris.

U

- UTAKER, Arild
- 1974 "On the Binary Opposition", in Linguistics 134, Haag.

V

- VAD  E, Michel
- 1975 Gaston Bachelard ou le nouvel idéalisme  pist mologique, Ed. Sociales, Paris.
- VEATCH, Henry
- 1950 "Formalism and/or Intentionality in Logic", in Philosophy and Phenomenological Research XI, I, New York.
- VIGENER, Gerhard
- 1979 Die Zeichentheoretischen Entwürfe von F. de Saussure und Ch. S. Peirce als Grundlagen einer linguistischen Pragmatik, Narr, Tübingen.
- VINCENZI, Carlo
- 1965-66 Logica e linguistica in Viggo Brøndal, Universit  degli Studi di Bologna (tesi di laurea).

- 1967 "Logica e linguistica in Viggo Brøndal", in Lingua e stile 2, Bologna.

VION, Robert

- 1976 "De l'autonomie de la phonologie", in Mélanges offerts à Georges Mounin I, Klincksieck, Paris.

VOLLRATH, Ernst

- 1969 Studien zur Kategorienlehre des Aristoteles, Henn, Rotingen bei Düsseldorf.

W

WAGNER, R.-L.

- 1954 Anm. af Brøndal 1950, in Journal de psychologie normale et pathologique XLVII, Paris.

WAHL, François (ed.)

- 1968 Qu'est-ce que le structuralisme?, Le Seuil, Paris.

WALL, Robert

- 1972 Introduction to Mathematical Linguistics, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ.

WALLENSKIÖLD, A.

- 1917 Anm. af Brøndal 1917, in Neuphilologische Mitteilungen, Helsingfors.

WILDEN, Anthony

- 1972 System and Structure, Tavistock, London.

WILPERT, Paul

- 1960/1969 "Zur Interpretation von Metaphysik 215", in Hager (ed.) 1969.

WISSEMAN, Heinz

- 1958 Anm. af Brøndal 1950, in Indogermanische Forschungen LXIV, 1, Berlin.

WOLFF, Ludwig

- 1929 Anm. af Brøndal 1928, in Göttingische gelehrte Anzeigen 5, Göttingen.

WOLFF, Robert Paul (ed.)

1968 Kant, MacMillan, London.

WRENN, C.L.

1951 Anm. af Brøndal 1948a, in Archivum Linguisticum III, Glasgow.

WUNDERLI, Dieter

1976 "Umfang und Inhalt des Semiologiebegriffs bei Saussure", in Cahiers Ferdinand de Saussure 30, Genève.

Z

ZUBER, Ryszard (ed.)

1973 Logique et langage, Langages 30, Paris.

ZUMTHOR, Paul

1951 Anm. af Brøndal, in Museum LVI, Leiden.

Ø

ØRMEN, Jan B.

1977 "Kants transcendentalfilosofiske metode i "Kritik der reinen Vernunft"", in Norsk filosofisk tidsskrift 2, Oslo.

X REGISTRE

I. Emneregister: Registret medtager vigtige forekomster af vigtige begreber.

- Accent: 53, 73, 100f, 114
 Analogi,
 - i grammatikken: 487, 664
 - i videnskabsteorien: 115-119, 344-350
 Anskuelserformer,
 - hos Kant: 59f
 - hos Brøndal: 559, 615-627
 Anvendelser: 559, 594-599, 627-636
 Anvendelsestyper: 560, 588-603
 Arbitraritet: 332f, 684-691
 Cirkulær dialektik: 112ff, 117, 127, 240ff, 246, 261, 361, 482f, 486, 791
 Deduktion: 59, 66f, 97, 107, 109, 214-224, 553ff
 Deixis: 706-717, 747ff, 763f
 Dikotomi: 247, 257, 439-454
 - dobbeltdikotomi: 202f, 227, 247, 249, 261, 265, 395, 454, 471-478
 Diskontinuitet: 201-204, 212f, 743
 Diskurs, diskursiv, diskursivitet:
 125, 163ff, 211-217, 246-251, 352, 361, 482f, 715f, 718, 753-757, 789
 Fonetik: 262f, 272f, 650f, 651-655
 Fonologi: 262f, 272f, 646ff, 651-655
 Form: 42-46, 431, 465f, 474f, 486f, 546 n.1, 633f
 - formalisme: 180f, 219f, 433f, 447f
 - formelle (analytiske) og reelle (syntetiske) afhængigheder: 190, 485ff, 565f
 Fundament: 793, 731ff
 - specielt: 53, 73, 101, 158, 261f, 743
 - alment: 53, 73, 102, 114
 Heteromorfi: 636, 663
 Historicitet: 215f, 720, 790f
 Homologi: 491, 493-497, 664
 Homomorfi: 490f, 636, 654, 663
 Idealitet, ideal: 185, 251-254
 Idiom: 637ff, 722-727
 Individ, individuel: 39f, 110-114, 325-344, 723f, 736f, 753, 760f, 764f
 Induktion: 24, 59, 61, 106, 109, 214-224, 274, 553ff
 Institution, institutiv, instituere: 67, 68ff, 254, 453f, 791
 - og reinstitution: 68ff, 81f
 Intention, intentional, intentionalt: 45, 163f, 622ff, 733f, 778-788
 Kategorier: 104f, 151-154, 271ff, 365f
 - definitioner: 33, 46, 62, 67, 68, 69, 87, 98f, 134, 290, 662, 791
 - hos Aristoteles: 22-40, 49-53
 - hos Kant: 60-66
 - grammatiske: 13f, 134
 - limitative/generiske/logiske: 111, 296-380
 - limitative/symbolske (femer): 273, 643-659
 - non-limitative/relationelle (relationsarter): 111, 326f, 381-421, 564-573
 Klasse: 55 n.8, 326
 - i logikken: 30f, 179, 182
 - i grammatikken: 401-405

- Kode: 118f, 282 n.9, 604f, 626
 Kompensation, se Proportionalitetsprincippet
 Konformitet: 488, 636, 663
 Konstitution, konstitutiv, konstituerende: 67, 254, 367, 763f, 770f, 791
 - og funktion: 15f, 323, 367, 764
 - konstitutiv analyse: 217
 Kontekst: 361, 499, 508-517, 525, 534ff, 541ff, 599f, 611, 640, 777f
 Kontinuitet: 200-204, 212f
 Kroni (diakroni, synkroni, akroni): 202f, 207-211, 523, 556
- Lingvistik: 146
 - teoretisk og anvendt: 16, 133f, 173f, 239, 497
 Logik, logisk
 - hos Aristoteles: 24, 26-28, 45
 - hos Kant: 58f, 64, 74 n.3
 - hos Leibniz: 85-98, 103 n.2
 - hos Brøndal: 162, 176-182, 236
 - generel: 177f, 185ff, 219f, 283 n.14
 - komprehensiv/intensional: 179-182, 188, 219f
 - konceptuel: 178f, 187f, 219f
 - og lingvistik: 161, 168ff, 183-191, 345f, 349f, 388-394, 398f, 406f
- Mentalitet: 156, 172, 174-176, 243f, 466, 624-627
 Minimalsekvens: 128-133, 289, 484, 791
 Modalitet: 41ff, 65, 326, 382f, 608-615, 653
 Morfologi: 164, 328-344, 456-478, 594
 Målsætning: 12, 789
- Niveauer,
 - i grammatikken: 167, 453
 - niveaumodellen: 173f, 238-265
 Norm: 638f, 723-727
- Nuancer: 559, 636-640
- Omfang,
 - ved relationer: 408-418
 Ord: 275, 551-642, 671f
 - ordforråd: 561-564, 605-608
 - orddefinition: 560f, 576-580, 677-684
- Person: 735-766
 Proportionalitetsprincippet (kompensation og variation): 580-588, 600f, 608-615
- Realitet, realisation, reellitet: 588, 653, 698
 - hos Husserl: 370-376
 - og eksistens: 483ff
 - reelle afhængigheder: 485, 581-588
- Reduktion: 553-561
 Redundans: 539-543
 Refleksivitet: 399, 740ff
- Retning,
 - ved relationer: 386f, 408-418
 Rytme: 163ff, 350-364, 760f
- Semantik: 270, 560, 603ff, 627-640
 Situationen: 171, 236f, 246, 256f, 260, 553ff, 603ff, 616f, 625f, 640, 708ff, 719f, 733, 743, 758-763, 770f
- Sprogfilosofi: 146-160, 171-174, 192, 269, 607f, 665-669, 795ff
- Struktur, strukturalisme: 220
 228-238, 249, 267
 - struktureringsprincip: 187, 219f, 249, 251, 431-488, 573-580
- Subjekt, subjektivitet: 224-228, 249f, 301-316, 665f, 716f, 731-766
 - intersubjektivitet: 60, 74 n.5, 224ff, 695, 716f, 724, 726, 755f, 763f, 779-788
- Substrat: 46-49, 305, 637ff, 722-727

- Symptomallæsning: 16-18, 119-127, Tegn: 151f, 155, 670-678, 684-704, 240, 296f, 551ff, 605-608, 790 720, 727f
- Symptomalprincip: 120-124, 234, Tekst: 249ff, 704-728
245f, 605-608, 636, 790 - intertekstualitet: 251, 718-721
- Synonymik: 270, 416, 551-608 Teser: 13, 17f, 134, 290, 291f, 665, 727, 763, 789-794
- Syntaks: 164, 350-364, 488-544 594
- syntaktiske regler: 499f, 501, 502f, 507, 510, 511, 512, 543f
 - betoning: 505-508
 - ombytning: 497-505, 510-512
 - udeladelse: 502-505
 - udskiftning: 517-527, 533ff
 - logisk balance: 498f, 501f, 511, 525f, 537f, 539, 541ff
- System,
- grammatisk: 162, 760f
 - epistemologisk: 229
- Sætning,
- hierarki: 518-533, 536
 - definition: 350-364, 529-533
 - grundformer: 517
 - ledsætning: 524, 527-539
- Varianter: 603-605, 608-615
- faste: 588-599
 - frie: 599-603
- Variation: 462ff, 487
- se Proportionalitetsprincippet
- Værdi: 478-488, 491, 576-580, 663f, 687-691
- identitet: 479f,
 - eksistens: 483ff

2. Forfatterregister: Viggo Brøndal er ikke registreret

- Aarsleff, H.: 156, 158
 Abel, K.: 363
 Ackrill, J.L.: 22, 27, 32, 48, 51, 55
 Adorno, T.W.: 216, 220, 224
 Akhmanova, O.: 12, 139, 351
 Albert, H.: 216, 220
 Allwood, J.: 389, 419
 Althusser, L.: 16, 17, 18, 124
 132, 137, 199, 239-242, 245, 246, 248, 249, 252, 282, 448, 790, 792, 820, 823
 Andersen, S.: 143
 Anselm: 80, 127
 Apel, K.-O.: 60, 74f, 257, 698, 781-787
 Apollonios Dyskolos: 708
 Arens, H.: 153, 195
 Aristoteles: 12, 15, 17, 21-62, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 76, 77, 78f, 80-88, 90-94, 96, 98ff, 101f, 103, 107, 108, 111, 113, 115, 117, 119, 120, 122, 127, 147, 148f, 150, 151, 152, 166, 179, 214, 215, 219, 226, 297, 299, 301, 305f, 309, 310, 316, 317, 321f, 324, 327, 348, 355, 358, 364, 366, 377, 381, 386, 387, 408, 446, 638, 699, 766, 790, 792, 793, 797f, 821, 823, 825
 Aschenberg, H.: 196
 Ascoli, G.: 724
 Aubenque, P.: 45, 55, 195
 Austin, J.L.: 778, 784
 Bachelard, G.: 123, 137, 199, 211-214, 215ff, 218, 220, 223, 226, 227, 239, 240f, 243, 245, 246f, 252, 258, 260f, 288, 316, 790, 820
 Bally, C.: 671, 681
 Barbut, M.: 345f
 Barthes, R.: 433, 470f, 482, 549, 572, 619, 622, 758
 Basbøll, H.: 651, 655
 Bastide, R.: 229
 Bateson, G.: 118
 Baudry, J.-L.: 113, 115
 Baumgartner, W.: 805
 Beck, L.W.: 63, 74
 Beccaria, L.: 140, 145, 589
 Bédier, J.: 802
 Belić, A.: 12, 139
 Bell, A.: 655
 Bense, M.: 280
 Benveniste, E.: 195, 229, 280, 284, 357ff, 361, 365, 470, 494, 684-687, 691, 729, 746, 754f, 757, 764, 766f, 776, 779
 Bernsen, N.O.: 216, 258f, 261, 316, 353, 509, 732
 Berry, K.: 24, 55
 Bertelsen, H.: 330
 Bertelsen, J.: 49, 53, 55
 Berthelsen, J.: 128, 209, 282, 345, 452, 540, 555, 640, 687, 761
 Bird, G.: 59, 74
 Blake, W.: 814
 Blanché, R.: 41, 123, 177, 610, 611, 616, 641
 Blicher, S.S.: 495
 Bloomfield, L.: 274
 Bocheński, J.M.: 735
 Boethius: 766
 Bohr, N.: 193, 225f, 227, 278, 280, 662
 Bolbjerg, A.: 140
 Boler, J.F.: 314, 697, 698, 699f
 Boom, H.v.d.: 232
 Borst, A.: 735
 Boudon, R.: 229-239, 241, 249, 250, 266, 278, 281f, 792, 823
 Brahde, A.: 140, 385, 419
 Brandes, G.: 143, 225, 803
 Brandt, P.Aa.: 129, 131, 132, 280, 361f, 572, 772
 Brask, P.: 275, 345, 346, 350, 363, 452, 475, 619-622, 776, 785

- Brentano, F.: 163, 196, 371, 615
 Brooks, K.: 140
 Bruggmann, K.: 523
 Brunschwig, L.: 239
 Brunschwig, J.: 219f
 Brøndal, R.: 143f, 168, 280, 462, 671
 Bühler, K.: 163, 196, 343f, 679, 709-715, 720, 726, 774
 Buhr, M.: 182
 Bursill-Hall, G.L.: 152, 153, 195, 306, 546, 797
 Burton, D.: 361
 Buysens, E.: 729, 776

 Canguilhem, G.: 137, 239
 Carnap, R.: 17, 22, 105, 128, 147, 419
 Cassirer, E.: 88, 105, 107-115, 119, 136, 211, 227, 321, 323
 Chomsky, N.: 14, 154f, 195, 508, 666, 762, 774
 Christensen, A.H.: 11, 141, 166, 300, 309, 318, 320, 328, 347, 353, 354, 355, 365, 385, 412, 482, 513, 549, 590, 607, 629, 630, 632, 635
 Christensen, I.: 805-808, 813, 814ff, 817
 Christiansen, B.: 401, 419
 Claparède, M.: 280
 Clausen, S.: 199, 623
 Cohen, M.: 144
 Comenius, J.: 432
 Condillac, E.: 283, 667, 691
 Constantin, E.: 690
 Copleston, F.: 55, 74, 310
 Coseriu, E.: 190, 197, 774, 776f
 Coumet, E.: 178
 Courtés, J.: 273, 280f, 345, 772
 Couturat, L.: 85, 86, 87, 88, 89, 90, 103
 Cristo, A.d.: 655
 Culler, J.: 549
 Cuvier, G.: 437f, 561

 Dahlerup, V.: 144, 595

 Damourette, J.: 198
 Darmsteter, A.: 523
 Darrault, I.: 41, 178, 611
 Deely, J.: 22, 24, 40, 55, 195, 667f, 793, 824
 Delgado, J.: 139
 Demokrit: 42, 106
 Derrida, J.: 41, 45, 55, 119, 121, 122ff, 125, 137, 160, 253, 273, 367, 379, 649, 667f, 694, 716, 729, 756, 784-788, 793, 794, 824, 825
 Descartes, R.: 105, 120, 121, 122, 153, 154, 195, 303, 766, 801
 Deulofeu, J.: 196
 Diderichsen, P.: 10, 11f, 118, 140ff, 143, 166, 285f, 351, 396, 416f, 444, 446, 466, 493, 497, 498, 500f, 505, 508, 510, 513, 523-529, 538, 545, 549, 571
 Dijk, T.v.: 774
 Diomedes: 334
 Dokulil, M.: 11, 12, 140
 Donat: 150
 Donnellan, K.: 335
 Donzé, R.: 155, 195
 Dressler, W.: 773f
 Dubois, J.: 540
 Ducrot, O.: 178, 194, 195, 281, 305, 361, 541, 550, 603ff, 611, 780ff
 Düring, I.: 22, 76, 195
 Duns Scotus, J.: 105, 136, 177, 299f, 304-307, 309-313, 315-318, 322, 325, 368, 372, 379, 615, 699f

 Ebel, M.: 550, 603, 780
 Eco, U.: 118, 257, 281f, 700, 715, 727, 728
 Eddington, A.: 618
 Edie, J.M.: 163, 196, 379, 795ff
 Ege, N.: 686ff, 691, 703, 728f
 Egebak, N.: 12, 121, 125, 129, 131, 132, 163, 166, 195, 237, 243, 367, 380, 437, 549, 662, 767, 786, 805

- Einstein, A.: 618
 Eisler, R.: 74
 Elgin, C.Z.: 732
 Enerstvedt, R.: 182
 Engler, R.: 196, 684, 687, 728, 776
 Ernout, A.: 139f
 Ettmayer, K.v.: 196
 Ewing, A.C.: 63, 74, 101

 Fages, J.-B.: 281, 549
 Favrholt, D.: 280, 567
 Faye, J.: 125, 223, 280
 Fiala, P.: 550, 603, 780
 Fichte, J.G.: 322
 Fink, E.: 121
 Fischer-Jørgensen, E.: 9, 12, 140, 145, 166, 644, 651, 655, 659, 705, 802
 Fischer-Lichte, E.: 784
 Fish, S.E.: 779ff, 783, 788
 Flydal, L.: 275
 Forbes, P.B.R.: 195
 Forrest, R.A.D.: 144
 Frege, G.: 183, 320, 674, 699
 Frei, H.: 12, 140, 196, 588
 Freud, S.: 10, 16, 363, 727, 733, 764, 787, 790, 820
 Frisch, J.C.: 31, 52, 74, 179
 Funke, O.: 333, 378

 Gaborieau, F.: 314, 372
 Gadamer, H.-G.: 158
 Galilei, G.: 10
 Gardiner, A.H.: 378, 680
 Gattegno, J.: 178
 Gelb, A.: 716
 Gerhardt, C.I.: 87, 92
 Gilson, E.: 305, 306
 Ginneken, J.v.: 140, 643
 Glässer, E.: 197
 Glienke, B.: 805
 Godel, R.: 196, 547, 728, 776,
 Gödel, K.: 815
 Goldstein, R.: 656, 659, 713, 716
 Goodman, N.: 55, 71, 264, 732
 Gougenheim, G.: 140

 Granger, G.: 336, 343f
 Greenberg, J.H.: 190, 274, 708
 Greenlee, D.: 377, 698, 703
 Greimas, A.J.: 9, 12, 31, 90, 91, 128ff, 131, 132, 133, 147, 162, 163, 174, 191, 235, 243, 244f, 273, 280ff, 345, 346, 362, 363, 380, 405f, 440-443, 450, 452, 498, 535, 540, 547, 549, 555, 558, 559ff, 572, 626, 640, 750, 767, 772-775, 778, 791, 794, 822, 825
 Grice, H.P.: 361, 778, 780
 Grodal, T.K.: 540
 Groot, A.W.d.: 11, 140, 655
 Grote, P.: 40, 321
 Guiraud, P.: 479

 Habermas, J.: 216, 220, 224, 781-787, 794, 825
 Hager, F.-P.: 55
 Hamilton, W.: 378
 Hammerich, L.L.: 140, 379
 Hansen, V.: 802
 Hartmann, F.: 140
 Hartnack, J.: 60, 63, 74
 Haugen, E.: 655
 Hegel, G.W.F.: 10, 118, 121, 177, 178, 313, 785
 Heiberg, J.L.: 144
 Heidegger, M.: 27, 112f, 115, 121, 136, 177, 195, 283, 299f, 305, 306f, 309-319, 322, 325, 331, 368, 372, 377, 379, 386, 785f
 Hendrich, D.: 735
 Herbart, J.F.: 308, 321
 Herder, J.G.: 172
 Hintze, F.: 137
 Hjemslev, L.: 11, 83, 84, 87, 93, 128, 137, 149, 203, 204, 218, 238, 258, 276f, 284f, 347, 364f, 435, 440, 442f, 444-449, 452, 458, 547, 632, 636, 641, 645, 650f, 655, 666, 667, 791, 822
 Holberg, L.: 144, 220
 Holenstein, E.: 163, 174, 196, 219, 250, 260, 658

- Holk, I.: 805f
 Holt, J.: 12, 21, 123, 140, 243, 446, 655, 795
 Hooper, J.B.: 655
 Houe, F.: 57, 74f
 Hugo, V.: 802
 Humboldt, W.v.: 147, 153, 156-159, 162, 172, 176, 195, 744, 759, 762
 Hume, D.: 56
 Husserl, E.: 17, 22, 26, 28, 105, 122f, 147, 163ff, 168ff, 177f, 181, 185, 190, 195, 196, 217, 218, 253f, 258, 261, 288, 295, 297, 300, 301, 304, 323, 344, 349, 364, 367-375, 378ff, 484, 548, 568, 616, 623, 638, 641, 648, 654, 667, 670, 674, 691-697, 699, 700-704, 706, 707, 709f, 716, 727, 729, 733f, 779, 783, 793, 824
 Høeck, K.: 767, 805, 806ff, 813, 814ff
 Høffding, H.: 17, 19, 22, 40, 58, 76, 105, 113, 119, 125f, 133, 136, 137, 143, 170, 175, 177, 181, 195, 201, 223, 250, 257ff, 278, 280, 282, 298, 348f, 352, 381f, 387f, 391, 396f, 415, 419, 434, 566ff, 596f, 618, 633f, 644, 661, 790, 820
 Iordăn, I.: 140
 Ivić, M.: 12, 140
 Jacobsen, L.: 143
 Jaeger, E.: 22
 Jäger, W.: 207, 671, 728, 776ff
 Jakobson, R.: 9, 118, 163, 190, 191, 196, 273, 282, 441f, 446, 450, 452, 454, 485, 578, 629, 632, 643, 644, 646, 648, 655, 668, 762, 776, 781
 Jalabert, J.: 77, 85, 103
 Jensen, M.K.: 655
 Jeppesen, K.: 802
 Jespersen, O.: 11, 12, 139, 143, 271, 351, 379, 521, 747
 Jodelet, F.: 715
 Johannesen, W.: 347
 Johansen, J.D.: 127, 701, 702, 703, 729, 776, 782
 Joly, A.: 152, 154, 156, 158, 195, 283
 Joseph, H.W.B.: 31, 52, 179f, 334
 Jud, J.: 140, 175
 Juillard, A.: 55, 403ff, 519
 Jungius, J.: 88, 738
 Kaarsted, T.: 9
 Kant, I.: 10, 17, 21f, 24, 37, 46, 56-75, 76, 79, 81, 82, 84, 92, 93, 98, 99, 100, 101f, 113, 115, 117, 119, 120, 123, 124, 127, 160, 257, 282, 381, 387, 446, 615, 716, 790, 793, 821, 825
 Kapp, E.: 55
 Karcevskij, E.: 196, 729
 Keenan, E.: 219
 Kerbrat-Orrecchioni, C.: 733, 739
 Kierkegaard, S.: 253, 379, 432
 Klaus, G.: 182
 Klein, F.: 345, 350, 472, 475
 Klingenheben, A.: 140
 Kloesel, C.: 699
 Koerner, E.F.K.: 728
 Koller, H.: 195, 707
 Kopernikus, N.: 56f
 Krause-Jensen, E.: 249
 Kretzmann, N.: 728
 Kreutzer, G.: 805
 Kripke, S.: 335
 Kristeva, J.: 361, 718, 754, 767, 779
 Kuhn, T.: 123, 137, 241, 243, 245f, 258, 274, 288, 790, 820
 Kuryłowicz, J.: 144, 165, 190, 655
 Kutschera, F.v.: 181f
 La Cour, P.: 379, 495
 Lacan, J.: 755
 Larkin, M.T.: 41, 45, 53, 55

- Larsen, S.E.: 118, 120, 121, 124f,
 140, 209f, 237, 244, 280, 282,
 350, 359, 533, 535, 572, 626,
 662, 766, 767, 772, 779, 786f,
 805ff
 Lausberg, H.: 140, 513
 Lavoisier, A.L.: 245
 Leatherdale, W.H.: 119, 262, 348f,
 487, 533, 560, 656
 Lecourt, D.: 239
 Leibniz, G.W.: 10, 17, 21f, 76,
 77ff, 80-100, 101f, 103, 104,
 105, 107, 108, 110, 112, 113, 117,
 119, 120, 124, 127, 136, 147, 150,
 168, 169, 179, 247, 250, 261, 283,
 301, 302, 321, 325f, 381, 383,
 387, 399, 419, 432, 434, 439, 465,
 478, 553, 557, 560, 562, 573, 580,
 586, 592, 738, 790, 821
 Lejeune, M.: 139f
 Lenders, W.: 77, 103
 Lepschy, G.C.: 12
 Leroy, M.: 139f
 Lévi-Strauss, C.: 174ff, 220, 247,
 328f, 338, 342, 432, 448, 450,
 452f, 622, 625, 645
 Lévy-Bruhl, L.: 174f, 625
 Lewandowski, T.: 118, 281
 Lewy, E.: 140
 Libéra, A.d.: 450
 Lieb, H.-H.: 55, 403ff, 519
 Locke, J.: 147, 321, 667
 Lyons, J.: 13, 195, 728
 Løgstrup, K.E.: 71, 74

 McCawley, J.D.: 181, 346, 389ff,
 406, 410, 419
 McIntyre, R.: 181, 375, 623
 Maegård, B.: 347, 390, 397, 401,
 419f, 569
 Mauro, T.d.: 687
 Malmberg, B.: 140, 655
 Mansion, S.: 22, 28
 Marbais, M.d.: 546
 Marin y Peña, M.: 140
 Maritain, J.: 667
 Marouzeau, J.: 139
 Marquard, O.: 735
 Martin af Dacia: 546
 Martinet, A.: 195, 677
 Marty, A.: 196
 Marx, K.: 10, 240
 Meggle, G.: 778f
 Meillet, A.: 140, 678ff, 704, 720
 Menzerath, P.: 643
 Merleau-Ponty, M.: 287, 716
 Messing, G.M.: 140
 Meyerson, E.: 17, 82, 118, 126,
 175, 179, 181, 185f, 201, 205,
 214, 223, 227, 237, 239, 303,
 419, 618
 Meyerson, I.: 379
 Mikael'an, G.: 139, 351
 Mill, J.S.: 335f, 338, 378
 Minkowski, H.: 618
 Molbech, C.F.K.: 592
 Molino, J.: 329, 332, 336, 338f,
 343f, 379
 Montaigne, M.d.: 801
 Moore, E.C.: 697, 698f
 Moraux, O.: 55
 Moravcsik, J.M.E.: 25, 55
 Mortensen, A.T.: 714, 719
 Mounin, G.: 195
 Møller, H.: 143

 Naërt, P.: 143f
 Nancy, J.-L.: 766
 Newton, I.: 107
 Nielsen, H.-J.: 812, 813, 817
 Nietzsche, F.: 201
 Nielsson-Ehle, H.: 12, 139
 Nonanescu, A.: 144
 Nowak, R.: 778
 Nyrop, K.: 143
 Nørregaard, J.: 225

 Oehler, K.: 55
 Ogden, C.K.: 377, 697, 702
 Orr, J.: 140, 175
 Orth, E.W.: 174, 196, 733
 Owens, J.: 28, 44, 55, 377

 Pahuus, M.: 78, 101, 103

- Pannenberg, W.: 735f, 737f, 766
 Pariente, J.-C.: 147, 229, 379,
 656, 659
 Parkinson, G.H.R.: 76, 83, 89, 91
 103
 Parret, H.: 195, 196, 219, 230,
 277, 611, 614, 705, 728
 Patzig, G.: 32, 55
 Paul, H.: 523
 Peano, G.: 461
 Pedersen, H.: 11, 143, 285
 Pedersen, J.M.: 361f
 Peirce, C.S.: 118, 213, 257, 311,
 349f, 377, 667, 669, 670, 697-
 704, 706, 716, 727, 729, 766,
 782, 793, 797, 824
 Penn, J.M.: 176, 259, 367
 Petitot, J.: 773
 Pisani, V.: 140
 Platon: 31, 42, 49, 55, 147, 148,
 195, 672
 Plutarch: 707
 Poe, E.A.: 271
 Poincaré, H.: 660
 Poinso, J.: 667
 Popper, K.: 233, 281f
 Port-Royal: 147, 154-157, 168,
 195, 283, 405, 557, 634
 Pottier, B.: 273, 555f
 Poulsen, I.: 708
 Pound, E.: 807
 Pratt, M.L.: 361
 Prieto, L.: 729, 776f
 Printz-Pahlson, G.: 805, 808-811,
 813, 814, 815
 Priscian: 150
 Propp, V.: 767

 Quirielle, Mme de: 143

 Ramlov, P.: 494
 Rancière, J.: 282
 Rask, R.: 11
 Rasmussen, M.: 286
 Rey, A.: 148, 195, 728
 Richards, I.A.: 377, 697, 702
 Rickert, H.: 313

 Ries, J.: 353, 528
 Rijk, L.M.d.: 22, 23, 28, 32, 39,
 41, 42, 45f, 51f, 90, 310, 377
 Rilke, R.M.: 807
 Robins, R.H.: 195
 Rohs, P.: 60, 61, 74
 Roos, H.: 150f, 195
 Roques, M.: 140
 Rosetti, A.: 9, 11, 140, 143ff, 229,
 285, 655
 Rougier, L.: 305, 306f, 308f, 325,
 335, 734, 735ff, 766
 Rubow, P.V.: 140, 196f, 480, 563,
 747ff, 801f, 803ff
 Russell, B.: 17, 22, 76, 81, 91,
 103, 105, 128, 136, 147, 214,
 303, 304, 311, 320, 321, 332,
 378, 419, 548

 Safouan, M.: 756
 Sandfeld, K.: 11, 140, 143
 Sapir, E.: 176, 622
 Sarauw, G.: 143
 Saumjan, K.: 14
 Saussure, F.d.: 11, 83, 131, 147,
 149, 155, 161, 162, 165f, 196,
 276, 282f, 479, 547, 651, 667f,
 669, 670ff, 674, 681f, 684-691,
 697, 699, 703, 710, 716, 717,
 722, 728f, 793, 824
 Scalise, S.: 9, 11, 140, 571
 Schelling, H.: 282
 Schepers, H.: 86, 103
 Schérer, R.: 164, 178, 379, 691
 Schmidt, L.-H.: 239
 Schmidt, W.: 774
 Schmidt-Hidding, W.: 140
 Schmuck, N.: 692
 Scott, F.: 702
 Scriba, J.: 303, 309
 Searle, J.R.: 361, 450, 479, 484,
 588, 788, 779, 781, 782-786
 Sebeok, T.A.: 347, 697, 728
 Sechehayé, A.: 12, 139f, 285, 466f
 Segre, C.: 705
 Seidel, E.: 352f
 Seiler, H.: 189f, 219, 232, 281

- Sharadzenidze, T.: 442
 Siertsema, B.: 277, 284
 Siger de Courtrai: 546
 Skautrup, P.: 9, 142, 392, 394, 417, 561-564, 581, 587
 Smith, D.W.: 181, 375, 623
 Sommerfelt, A.: 140, 209, 655
 Spang-Hanssen, H.: 728
 Spiegelberg, H.: 163, 180, 227, 697, 699, 700
 Spinoza, B.: 105
 Stebbing, L.S.: 21, 31, 378, 386-389, 396, 398f, 406f, 419, 548, 569, 592
 Stéfanini, J.: 152, 154, 156, 158, 195, 283
 Sten, H.: 558
 Stierle, M.: 735
 Stigen, A.: 24, 55
 Sørensen, H.S.: 329, 332, 334, 336ff, 378f, 446, 802, 805

 Taine, H.: 171
 Tesnière, L.: 709
 Thobo-Carlson, J.: 549
 Thom, R.: 219, 773
 Thoma, W.: 119, 781
 Thomas af Erfurt: 136, 151f, 195, 306f, 309, 314, 546, 797
 Thomas Aquinas: 306, 372, 699
 Thomsen, V.: 11, 143
 Tinguely, J.: 815
 Todorov, T.: 195, 281, 498, 530f, 535
 Togeby, K.: 12, 140f, 145, 168, 195f, 283, 351, 440, 444-449, 452, 462, 465, 547, 548, 550, 634, 644ff, 648, 655, 724
 Togeby, O.: 283, 548
 Tovar, A.: 140
 Tragesser, R.S.: 180f, 184, 227, 281
 Trendelenburg, A.: 19, 26, 41, 46, 55, 68, 195, 321
 Troubetzkoy, N.: 643, 655
 Twardowski, K.: 369

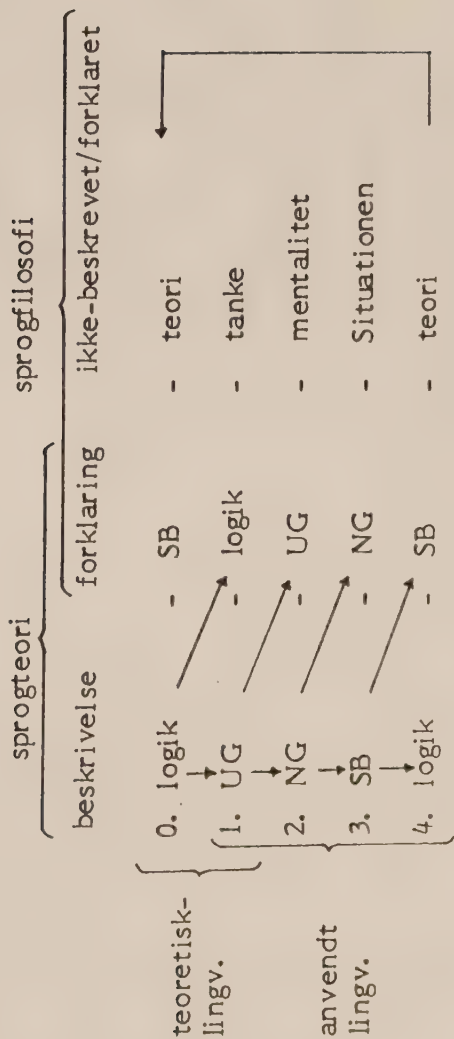
 Uldall, H.-J.: 285
 Utaker, A.: 277, 450, 454, 470ff, 479, 482, 484, 487, 544, 547, 636, 641

 Vadé, M.: 239
 Valéry, P.: 225, 271, 758, 801f, 807, 814f
 Varro, G.: 149
 Veatch, H.: 180, 187
 Vendryes, J.: 174f
 Vernant, J.-P.: 767
 Verner, K.: 11
 Vigener, G.: 697
 Vincenzi, C.: 9, 12, 140
 Vion, R.: 211
 Vollrath, E.: 22, 23f, 25, 27, 44, 55
 Vossler, K.: 765

 Wackernagel, P.: 459
 Wagner, R.-L.: 140
 Wahl, F.: 194, 195, 235, 243, 530, 756
 Wall, R.: 401, 419f
 Wallenskiöld, A.: 140
 Wallerand, G.: 546
 Walther, E.: 280
 Walsh, W.H.: 68
 Weinreich, U.: 708f
 Whitehead, A.N.: 21
 Whorf, B.L.: 176, 258, 622
 Wilden, A.: 118, 133, 280
 Wilpert, P.: 23, 32
 Wissemann, H.: 12, 140, 569ff
 Wittgenstein, L.: 694
 Wolff, L.: 66, 68, 71, 74, 139
 Wolff, R.P.: 12
 Wrenn, C.L.: 139
 Wunderli, G.: 669, 687
 Wundt, W.: 436

 Zuber, R.: 178
 Zumthor, P.: 12, 140

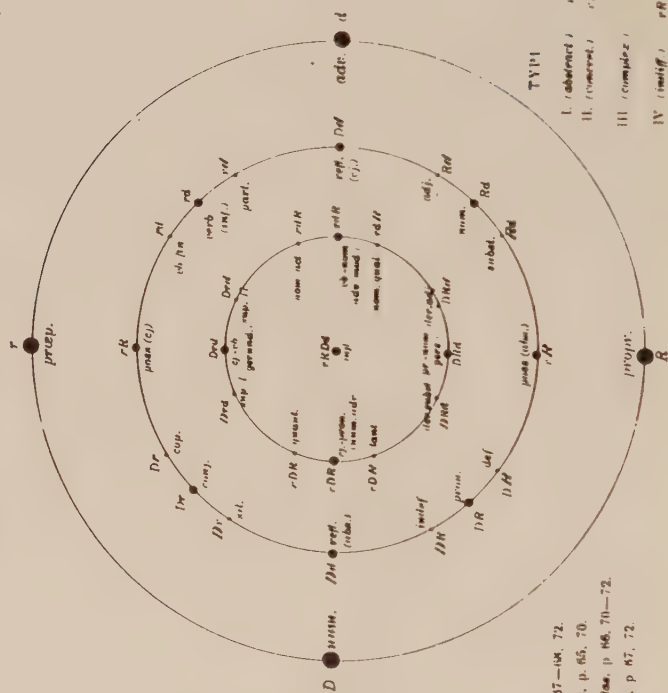
 Ørmen, J.B.: 57, 71, 74

INDEX

PARTICL.	P. UNIV.	PART. SUBJIV.	P. S. UNIV.
<i>r</i> prep	7, 20-25, 26-27	fr. de 161	—
<i>R</i> propr	4, 11-9, 31-42	fr. chose 165	—
<i>D</i> num.	9, 29-31, 35-39	fr. il 165	—
<i>J</i> adv.	8, 35-39, 30-35	fr. si 165	—
<i>enl</i> verb (inf.)	4, 15-21, 104-106	fr. arreu 166	fr. ne 166
<i>Rd</i> nom.	3, 11-18, 37-39	fr. on 165	fr. d'ne 167
<i>rd</i> conj.	7, 26-29, 113-115	fr. que 166	fr. quel 166
<i>rd</i> pron	5, 21-26, 109-111	fr. ce 166	fr. al 166
<i>rd</i> poss	112-113, 124-28	angl. i 167	fr. un 166
<i>rd</i> pers refl	112, 129-31	angl. self 167	fr. en 166
<i>rd</i> cl.-vb. gerund	107, 136-39	fr. sup. 11, 107, 132-133	fr. se 167
<i>rd</i> pr. pers	111, 106-13	Drd der sub. 11, 101, 133	dan. al 172
<i>rd</i> cl.-pr adv. num.	39, 132-37	Drd der adj. 101, 133	dan. en 173
<i>rd</i> vb. nom. adv. mod.	35	rDdr quant. 98, 145	germ. der 174
<i>rd</i> injl	8, 39, 49-51, 155-157	rDdr tant. 98, 145	germ. ein 174
<i>rd</i> conj.	117-118, 155-157	rDdr nom. act. 102, 149-51	germ. so 175
<i>rd</i> adv. mod.	117-118, 155-157	rd dr. nom. qual. 112, 149-51	germ. man 175
<i>rd</i> injl	8, 39, 49-51, 155-157	rDdr injl. dem. 127 61.	respons. 176-81

SYNOPSIS

DATE: () M I A.

$\mathcal{R}$ - relatore, (cf. *relazioni*, p. 67-114, 72.

R = *relatum*, cf. *ambobambas*, p. 65, 70.

D = "descriptum", cf. *quantitas*, p. 46, 70—72.

 $d =$ descriptors, cf. qualitative, p. 87, 72.

100

I. (abstract)	$r, R, D, d, \dots$ — (cf. p. 95–141)
II. (concrete)	$r(b, R), rD, rd, rR, rdR$ (cf. p. 121–24, 135–36)
III. (complex)	Ord, DRd, rDR, rdR (cf. p. 151–53)
IV. (mixed)	$rR, Rd, \dots$ — (cf. p. 155–61)

SYNOPSIS

CATEGORIES

? = relator, cf. *relutio*, p. 80-81, 84.
 ! = relictum, cf. *substantio*, p. 78-79.
 = descriptum, cf. *quantitas*, p. 79, 81.
 = descriptor, cf. *qualitas*, p. 80, 82.

Type:

I. abstract. = *r*, *R*, *D*, *d*. — cf. p. 102-03.
 II. concret. = *Rd*, *RD*, *rD*, *rd*; *rK*, *De*. — cf.
 III. complex. = *Drd*, *DRd*, *rDr*, *rdR*. — cf.
 V. indist. = *rRDd*. — cf. p. 142.

PARTITION		P. UNIV.		PART. SUBDIV.		P. S. UNIV.	
P	prep.	28, 47-52, 58-61	fr. de	145	—	—	—
R	prop.	25, 37-43, 97-24	fr. et	145	—	—	—
D	num.	29, 35-37, 93-99	fr. il	145	—	—	—
d	adv.	29, 32-35, 99-102	fr. si	145	—	—	—
rd	verb.	26, 34-38, 110-112	fr. faire	146	—	—	—
Rd	nom.	25, 31-33, 100-110	fr. chose	145	—	—	—
rd	conj.	28, 44-46, 117-119	fr. que	144	—	—	—
RD	pron.	27, 39-44, 112-117	fr. qui	145	—	—	—
rR	pass.	115, 122-126	lat. usus	147	—	—	—
Dd	refl.	115, 128-130	lat. se	147	—	—	—
Dvd	cl. vb.	111, 131, 142	—	—	—	—	—
Dvd	pr. nom.	114-115, 132-133	—	—	—	—	—
RDd	cl. prep.	99, 115, 123	—	—	—	—	—
rRd	vb. num.	122-124	—	—	—	—	—
RdD	stans.	79, 83-85, 137-140	—	—	—	—	—

I. PARTES

II. MEMBRA

SUB-MEMBRA

Morfologi og Syntax (1932.)

<i>D</i>	numerales	33	—	—	—	<i>D:</i>	element. 48 I, 57	proclit. subj. ÷ <i>d</i> obj. ÷ <i>R</i>	58, 74 IV	—	—	(<i>D:</i>)	subj. procl.	73	
<i>r</i>	praepositio	30	—	—	—	<i>r:</i>			—	—	—	—	(<i>r:</i>)	obj. procl.	73
<i>d</i>	adverbium	32	—	—	—	<i>d:</i>			—	—	—	—	(<i>d:</i>)	subj. encl.	73
<i>R</i>	proprium	31	—	—	—	<i>R:</i>			—	—	—	—	(<i>R:</i>)	subj. encl.	73

<i>Dr</i>	conjunctio	26 (3°)	<i>Dr</i>	conj. situativa 26,2° conj. copulativa 26,1°		<i>Dr:</i>	analyt. 48 II, 49	introducitur	50, 74 III	<i>Dr</i>	intr. I 50 intr. II 50	(<i>Dr:</i>)	praesentativum	70 I, 72		
<i>Dd</i>	reflexivum	29	<i>Dd</i>	refl. absolutum 29 refl. conjunctum 29		<i>Dd:</i>			subjectum	51, 74 III	<i>Dd</i>	subj. I 51 subj. II 51	(<i>Dd:</i>)	determinativum	70 II, 71—72	
<i>rd</i>	verbum	24 (2°)	<i>rd</i>	verb. finitum 24,3° verb. participium 24,1°		<i>rd:</i>				praedicatum	52, 74 III	<i>rd</i>	pred. I 52 pred. II 52	(<i>rd:</i>)	qualificativum	70 III
<i>DR</i>	pronomen	25 (3°)	<i>DR</i>	pron. indefinitum 25,2° pron. definitum 25,1°		<i>DR:</i>					extensivum	53, 74 III	<i>DR</i>	ext. I 53 ext. II 53	(<i>DR:</i>)	restrictivum
<i>rR</i>	possessivum	28	<i>rR</i>	poss. conjunctum 28 poss. absolutum 28		<i>rR:</i>	objectum	54, 74 III				<i>rR</i>	obj. I 54 obj. II 54	(<i>rR:</i>)	materiale	70 V, 72
<i>dR</i>	nomen	23 (3°)	<i>dR</i>	nom. adjectivum 23,2° nom. substantivum 23,1°		<i>dR:</i>		attributum	55, 74 III			<i>dR</i>	attr. I 55 attr. II 55	(<i>dR:</i>)	distinctivum	70 IV, 71—72

<i>Drd</i>	conj. + <i>d</i>	34				<i>Drd:</i>	synthet. 48 III	subj. + <i>r</i>	62, 74 II			(<i>Drd:</i>)	det. + <i>r</i>	89 A			
<i>DrR</i>	pron. + <i>r</i>	34				<i>DrR:</i>			obj. + <i>D</i>	62, 74 II				(<i>DrR:</i>)	mut. + <i>D</i>	89 B	
<i>DdR</i>	nom. + <i>D</i>	34				<i>DdR:</i>				subj. + <i>R</i>	62, 74 II				(<i>DdR:</i>)	det. + <i>R</i>	89 C
<i>rdR</i>	verb. + <i>R</i>	34				<i>rdR:</i>					obj. + <i>d</i>	62, 74 II				(<i>rdR:</i>)	mat. + <i>d</i>

<i>DrdR</i>	indiff. 21 D	35				<i>DrdR:</i>	propositio 48 IV	= totale	64			(<i>DrdR:</i>)	totale = membrum	89,1°
-------------	-----------------	----	--	--	--	--------------	---------------------	----------	----	--	--	------------------	---------------------	-------

BILAG IV

	intérieur		intérieur et extérieur		extérieur	
rythme	noétique	psychologie	monadologie	psychotechnique	technique	énergétique
	syllogistique	<i>syntaxe</i>	RHYTHMIQUE <i>prosodie synt.</i>		<i>prosodie</i> (métrique)	physique expérimentale dynamique (phonétique expérimentale
rythme et système	logique	SÉMANTIQUE	HARMONIQUE (critique) SYMBOLIQUE (esthétique) morpho- <i>prosodie</i>	phonosyntaxe	phonosyntaxe	physiologie
	mathématiques	morphosyntaxe (rhétorique)			phonosyntaxe (poétique)	physique
système	idéologie	morphologie	morphonologie	SYSTÉMATIQUE	phonologie	physique théorique mécanique (acoustique)
	eidétique	éthique	droit	politique	économie	cosmologie

ODENSE UNIVERSITETSFORLAG